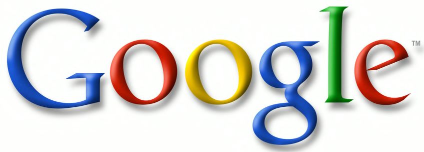

Google

Archiv

for

Historie og Geographie.

Samlet og udgivet

af

J. Chr. Riise.

Juli, August, September.

Kjøbenhavn.
Forlagt af H. H. Thiele, trykt i Thieles Bogtrykkerie.
1830.

Archiv

for

Historie og Geographie.

Nye Samling.

Archiv

for

Historie og Geographie.

Nye Samling.

Udgivet

af

J. C. Riise.

Tredie Bind.

Kiöbenhavn.
Trykt i Thieles Bogtrykkerie.
1830.

Indhold.

Archiv

for

Historie og Geographie.

Samlet og udgivet

af

J. Chr. Riise.

To og fyrgetyvende Bind.

Kjøbenhavn.

Trykt i Thieles Bogtrykkerie.

1830.

Det britiske Overfald paa Kiøbenhavn 1807, fremstillet i et engelsk Skrivt.

I C. H. Gifford's: Life of Arthur Duke of Wellington (Arthur Hertug af Wellingtons Levnet), London 1817, første Deel, findes følgende Beretning om Englænderness Tog mod Kiøbenhavn i 1807. Det vil ikke være uinteressant at sammenholde denne Fremstilling med den af Sir Walter Scott i Napoleons Levnet givne, og i dette Archivs Septbr. Hefte for 1827 meddeelte, Fremstilling af samme Begivenhed. Det svage Forsvar for Overfaldet, der her, ligesom hos Walter Scott, er forsøgt, er allerede paa det ovennævnte Sted i dette Tidsskrivt tilstrækkeligen drøvtet. Her tilføies derfor blot en eller anden kort Bemærkning.

"Det fuldkomne Nederlag, Preusserne leed ved Jena den 14de October 1806, og den glimrende Seier, de Franske erholdt over Russerne ved Friedland den 14de Junii følgende Aar, afgiorde for en Tiid det nordlige Europa's Skiebne. Fredsforbundet i Tilsit, der fulgde næsten umiddelbart derpaa, satte Napoleon istand til med forøget Magt at paatvinge Nationerne i Norden hans Yndlings-Idee, Continental-Systemet, hvorved England aldeles skulde udelukkes fra Fastlandets

Handel. Frankrigs Vaaben havde betvunget næsten alle Fastlands-Nationerne; og Danmark var den eeneste neutrale Stat, der nu blev tilbage. Men efter at Preussen ogsaa var overvundet, var det umueligt, at de Danske længere kunde bevare deres Neutralitet, efterdi Napoleon havde erklæret, ikke at ville erkiende nogen Magt, som ikke udelukkede Briterne fra dens Havne (??). Det var ogsaa uden for al Tvivl, at da Danmark var i Besiddelse af en mægtig Flaade, vilde han intet spare for at faae den i sin Magt og bruge den mod England. Disse Skibe, lagte til Frankrigs og Ruslands, vilde være blevet i Sandhed frygtelige, og vilde, i det Tilfælde de foreenedes, have sat England i betydelig Fare for en Landgang. Virkelig modtog den britiske Regiering, kort efterat Freden i Tilsit var sluttet mellem Frankrig og Rusland, meget tilfredsstillende Underretning om, at disse Magter navnligen tænkde paa, at bemægtige sig den danske Flaade. En fransk emigreret Adelsmand ved Keiseren af Ruslands Hof siges at have oversendt den britiske Regiering en Gienpart af de hemmelige Artikler i Tilsit-Tractaten, hvorved dette godtgiordes." [Det er forunderligt, at den engelske Regiering, forsynet med hine formeente eller foregivne "tilfredsstillende" Beviser, dog aldrig har kunnet documentere netop denne eeneste, og som vigtigst angivne Undskyldning (thi retfærdig Grund kan det ikke kaldes) til Overfaldet paa Danmark 1807.]

"Man havde ikke saasnart faaet Kundskab herom, før den engelske Regiering ufortøvet besluttede at gribe Forholdsregler, der kunde forebygge den danske Flaades Brug til Englands Skade. En Gesandt affendtes der-

for til Kronprindsen af Danmark, for at underhandle om Flaadens Udlevering til den britiske Regiering saa længe til en almindelig Fred indtraf; og en høist frygtelig Flaade og Armee, der var bleven udrustet til de Allieredes Understøttelse, sendtes nu til Sundet, for at give disse Underhandlinger Vægt." [Det er, med andre Ord: Efterat England længe havde lagt Hænderne i Skiødet medens dets Allierede, Preussen og Rusland, opoffrede sig for dets Interesse og efter dets Tilskyndelse, holdt dets Regiering det for værdigere, efter at have overladt hine til deres egen Skiebne, at bruge de endeligen til deres Hielp udrustede Stridskræfter til et Overfald paa en neutral Stat; i det den dermed vilde tiltvinge sig Noget, som kun en æreløs Nation kunde godvilligen samtykke i.]

"De nye Tildragelser i det nordlige Europa giorde denne Forholdsregel uundgaaelig, og lod intet Valg tilbage mellem at udsætte Danmark for en stor og overhængende Fare, og at berøve Frankrig de Midler, hvoraf man vidste det vilde betiene sig til at skabe et stort Søe-Forbund mod England. Den danske Flaades Bortførelse var nødvendig med Hensyn til Aarstiden [Det var sidst i Juliimaaned] der snart vilde hindre Søe-Operationer i Østersøen og give de franske Tropper Tiid og Leilighed til at forekomme de Engelske i Kiøbenhavns Arsenal." [Hvorfor tilbød Storbritanien ikke hellere Danmark Hielp med Tropper og Subsidier til selv at forsvare sig og til at udruste dets Flaade i Tilfælde af fiendtligt Overfald?] "Ogsaa af denne Grund vare ellers brugelige Forsigtighedsregler, af hvilke man til andre Tider og under andre Omstændigheder kunde

have betjent sig, her aldeles utilstrækkelige. Denne Fordring (Flaadens Udlevering) maatte man derfor ufravigeligen holde sig til, og den britiske Underhandler var det paalagt, efter at have paa alle muelige Maader stræbt at erholde Kronprindsens Samtykke til Udleveringen, som Grundlag til en Alliance-Tractat og et almindeligt Bistands-Forbund mellem de to Stater, utvetydigen at erklære Hans Kongelige Høihed det britiske Hofs Beslutning, at giennemsætte dets Fordring med Magt ved Hielp af den mægtige Armada, der var samlet i Sundet. Men i det dette Alternativ fremsattes, var man tillige villig til at indgaae enhver mulig Betingelse, hvorved den danske Krones nærværende og tilkommende Fordele kunde fremmes ved ethvert Middel, det britiske Rige havde i sin Magt. Stedsevarende Alliance, Garantie, ja selv Udvidelse, af dets nuværende Besiddelser, Alt hvad Englands Flaader og Armeer og Rigdomme kunde tilveiebringe, baade i Hensyn til umiddelbar Bistand og fremtidig Sikkerhed, skulde stilles til Kronprindsens Raadighed." [Men over sin egen Flaade maatte han kun ikke raade. Marinens Udlevering var, som ovennævnt, conditio sine qua non, den første og eeneste Basis, hvorpaa England vilde underhandle.] "Særegne Forslag giordes til dette Øiemeed; og hvilke som helst andre Vilkaar, den danske Regiering selv maatte opgive, vilde man, saa erklæredes der, gierne laane Øre, og, om mueligt, fra Hs. britiske Majestæts Side indrømme. Frygtede Regieringen for den Virkning, det maatte giøre i Frankrig, at man syntes at spille under Dække med Englands Planer, saa havde dette en imponerende Krigsmagt ved Haanden, hvorved Eftergivel-

sen kunde faae Skin mere af Tvang, end af frie Willie, og den britiske Søemagts Størrelse var netop beregnet til at give Sagen et saadant Udseende. Kort, enhver muelig Bestemmelse, enten offentlig eller hemmelig, der fra nogen af Siderne kunde udfindes, for at giøre den foreslagne Forholdsregel behagelig for Danmark og fordeelagtig for dets vedvarende Interesse, skulde udgiøre en Deel af den Overeenskomst, der ved denne Leilighed blev at indgaae. Men, havdes ingen anden Udvei, maatte Kronprindsen underrettes om, at hvis han undlod at indvilge Forslaget, saa vilde de britiske Anførere strax gribe til Fiendtligheder."

"Imidlertid omringede den britiske Flaade Øen Siælland paa en saadan Maade, at Forbindelsen aldeles blev afskaaret mellem den og den nærliggende Øe Fyen og Fastlandet af Holsteen, Slesvig og Jylland. Ingen Tropper fra noget af disse Lande kunde gaae over til Siælland, der saaledes, forsaavidt angaaer al militair Undsættelse*), sattes i fuldkommen Blokade-Tilstand:" [Paa denne Maade indledede Storbritanien dets ovenfor fremstillede humane Underhandlinger.] — — "en høist viis og menneskekiærlig Forholdsregel, sigtende til paa engang at sikkre Planen et heldigt Udfald, og giøre dens Udførelse saa lidet blodig som muelig; hvis det endeligen skulde vorde nødvendigt at tage sin Tilflugt til Vaaben. Endskiøndt

*) Det er bekiendt nok, hvor urigtig denne Undtagelse er, og at man ikke engang indskrænkede Blokaden til Troppers Udeholdelse, men ogsaa hindrede den indenrigske Søefart i Almindelighed.

de Danske vare aldeles uforberedede paa at giøre nogen Modstand mod den uhyre Magt, der sendtes imod dem, forkastede de ikke desmindre med Foragt den britiske Ministers Forslag. Ifølge heraf traf de britiske Anførere alle Forberedelser til Armeens Landsætning."

"Det var upaatvivleligt at beklage, at det britiske Cabinet maatte finde det nødvendigt at gribe Forholdsregler, saa skadelige for en Stats Fordeel og Velfærd, der giennem en lang Periode havde bevaret sin Neutralitet under alle de Rystelser, Europa havde liidt. Men efterdi Danmark ikke længer var istand til at bevare sin Neutralitet, saa var det klart, at England, naar det viste sig, at dets Sikkerhed svævede i Fare, havde Ret til ved ethvert Middel, der stod i dets Magt, at sørge for dets egen Sikkerhed." [En ypperlig logisk Slutning, som ikke behøver nøiere Udvikling.]

"Commandoen over de britiske Tropper var given Lord Cathcart, med hvem Sir Arthur Wellesley (nu Hertugen af Wellington) var forenet, og Søemagten commanderedes af Admiral, nu Lord Gambier: Troppernes Antal udgiorde omtrent 27,000 Mand og Flaaden bestod af fyrgetyve Krigsskibe, hvoraf 22 vare af Linien."

"Efterat alle Foranstaltninger vare trufne, landsattes Armeen den 16de August 1807 ved Wisbeck (Vedbek) paa Øen Sielland, otte Miil Norden for Hovedstaden. Anførerne udstedte strax en Proclamation. Den indeholdt, ""at deres Forehavendes eeneste Øiemeed var

de danske Linieskibes*) Udlevering som Depositum, og at Expeditionen var foretaget til Selvforsvar, allene for at hindre dem, der saa længe havde forstyrret Europa, fra at vende Danmarks Styrke imod Storbritanien; at det høitideligste Løfte var givet, og herved fornyedes, at naar Fordringen opfyldtes, skulde hvert Skib vorde tilbageleveret i samme Tilstand som da det udleveredes" [Dette var dog umueligt]; "at Sielland skulde af den britiske Krigsmagt, saa længe den opholdt sig i Land, vorde behandlet paa samme Fod som en Provinds, i en Stat, der stod i de venskabeligste Forhold med Storbritanien, da den strengeste Disciplin skulde iagttages, og Personer og Eiendomme paa det samvittighedsfuldeste ansees som hellige: at det uskyldige Blod, der maatte vorde udgydet, og en beleiret og bombardeert Hovedstads Rædsler, allene maatte falde paa deres Hoved, der anordnede Modstand mod en Forholdsregel, der tilsagdes af saa bydende Omstændigheder, og at, skiøndt den danske Regiering hidtil havde undslaaet sig for en venskabelig Overeenskomst, kunde dog Fornufts og Maadeholds Stemme endnu vorde hørt.""

"Men Modstand var imidlertid ulykkeligviis besluttet og Beslutningen uforanderlig. Den 19de begyndte Fiendtlighederne, i det den venstre Fløis Piqueter angrebes, medens de danske Kanonbaade roede ud af Havnen og angreb Liniens venstre Fløi med Kartetsch-Ild og Bueskud. Dette Angreb blev snart tilbagedrevet ved

*) The Danish ships of the line: Altsaa ikke Fregatter, Brigger og mindre Krigsskibe? Men dem tog man dog ogsaa.

den engelske Armees opmarscherende Garde og alle Anstalter føiedes imidlertid til regelmæssigen at beleire den danske Hovedstad. Alle Forstæderne Norden for Kiøbenhavn besattes med et Detachement under Sir Arthur Wellesley, efterat Fienden i adskillige skarpe Fægtninger var tilbageslaaet. Sir Arthurs Division, der agerede i Overeensstemmelse med Sir David Baird's, angreb og tog en Redoute, som Fienden nogle Dage havde været sysselsat med at opkaste (??), og som øieblikkeligen anvendtes mod ham selv."

"Som en Følge af denne heldige Fremgang opgav man nu de af Lord Cathcart paatænkte og begyndte Arbeider, og man besatte en Linie inden 800 Alens Afstand fra Byen."

"Da en overordentlig Grad af Forbittrelse herskede i Provindsen mod de Engelske, saa samlede sig i stor Hast en talrig Force under General Castenschiold, som, foruden denne irregulaire Magt, havde tree til fire Batailloner disciplinerede Tropper." [Dette er urigtigt; da, som bekiendt, det daværende Landværn ikke egnede sig til Benævnelse af regulairt Militair]. "Det var af Vigtighed, at man stræbde at adsprede denne Styrke inden den blev istand til at foruleilige de engelske Tropper paa en farlig Maade, og Sir Arthur Wellesley detacheredes den 26de i denne Hensigt. Han agerede paa denne Tid i Foreening med den svenske (?) General Linsingen, hvis Cavallerie-Eskadroner og ridende Artillerie udgiorde en Deel af de under Sir Arthurs Commando staaende Tropper. Men da Wellesley kom i Sigte af Fienden, der var posteret

i Nærheden af Kioge (Kiøge), bemærkede han at Linsingens Corps endnu var betydeligt tilbage. Desuagtet, da han fandt Leiligheden gunstig, besluttede han at angribe Fienden strax, uden at oppebie General Linsingens Ankomst. Efterat have giort sine Dispositioner, gav han Ordre til at angribe med Batailloner en échelon fra venstre Fløi, medens det Hele dækkedes ved første Bataillon af det 95de Regiment og ved en velrettet Ild af Artilleriet. Denne Manoeuvre lykkedes fuldkommen, og Fienden sloges paa Flugt med et Tab af tredsindstyve Officerer, over tusind Mand, og ti Kanoner." [Det var hele deres Artillerie, om de ellers havde saa mange; der siges, at de i alt havde to til tree Skud til hver Kanon]. "Sir Arthur Wellesley rykkede derpaa mod Øens Middelpunkt for at afvæbne Provindsen og bringe den til Roelighed, og under de senere Operationer erfoer Beleirings-Armeen ikke videre Ulempe fra denne Kant."

"Øieblikket nærmede sig nu, hvori de mere alvorlige Beleirings-Operationer skulde begynde. Da ingen Forslag til fredeligt Forliig var blevet giort eller modtaget af de Danske, og Alt viste deres Beslutning at ville udstaae et Bombardements Rædsler, saa blev den 26de det svære Skyts sat i Land, og Batterierne vare næsten færdige til at monteres; og den 31te var Platformen istand, og Morteer-Batterierne vare næsten færdige til at virke. En Opfordring sendtes nu til General Peymann, Commandanten, indeholdende samme Tilbud som de oprindeligen giorte, men hvilke nu igien høist ulykkeligen afsloges. Om Morgenen den 2den

September *) begyndte altsaa Stadens Bombardement fra de af Armeen anlagte Morteer-Batterier, og fra Bombardeer-Fartøierne, lagte paa de til Medvirkning beqvemmeste Puncter. Staden stod snart i Brand paa forskiellige Steder. Efterat denne alvorlige Prøve paa vor Bestemthed var givet, beordrede den Overstcommanderende, stedse omhyggelig for at spare Menneskers Liv, og hele Stadens rimelige Ødelæggelse, Batterierne til at sagtne Ildens Heftighed, for at give Fienden Leilighed til at foreslaae Vilkaar, hvorpaa man kunde indlade sig. Da disse Forventninger glippede, begyndte Kanonaden igien næste Dag **) med fordobblet Styrke. Fra denne Tiid og til Aftenen den 5te, fortsattes den rædselfulde Scene uafbrudt" [dog udentvivl svagere om Dagen], "og den forfærdeligste, meest ødelæggende Brand rasede med frygtelig Voldsomhed i forskiellige Dele af Staden, og truede med dens fuldkomne Ødelæggelse." [Og disse rasende Luer tændtes, og saa meget Menneskeblod udgødes, med uhyre Omkostninger, af England —— blot for et Hiernespind! Thi hvilke væsentlige Fordeele vandt vel Britannien derved, og i hvor mange Henseender skadede det sig ikke selv paa det føleligste?] "Der var intet rimeligt Haab om, at de Beleirede kunde tilbagedrive den beleirende Armees Anfald,

---

*) Det er bekiendt, at det var om Aftenen den 2den September.

**) Skal være: næste Nat; thi det var Dagen selv, den 3die September, da Kanonaden sagtnedes; vel ogsaa for at de Engelske selv kunde udhvile sig fra Anstrengelsen ved det natlige Bombardement og Kanonaden.

og en haardnakket Fortsættelse af Kampen kunde allene endes med den sørgelige Catastrophe at forvandle Kiøbenhavn til en Hob rygende Ruiner."

"I dette critiske Øieblik besluttede derfor General Peymann klogeligen at udsende en Parlementair, hvis Hensigt var at foreslaae en Vaabenstilstand i fire og tyve Timer, som Forberedelse til Capitulationen. Vaabenstilstanden afsloges imidlertid, som sigtende til unødvendigt Ophold, og Beleirings-Arbeiderne fortsattes, men Ilden fra den engelske Linie contremanderedes, og Oberstlieutenant Murray sendtes med den Erklæring, at man ikke kunde laane Øre til noget Forslag om Capitulation med mindre den ledsagedes af Flaadens Overgivelse. Da Generalen i en følgende Skrivelse indvilgede dette, saa toges de øvrige Vilkaar i Overveielse. Men i denne vanskelige og vigtige Sag benyttede Lord Cathcart sig af Sir Arthur Wellesleys diplomatiske Duelighed; han blev ufortøvet hentet fra det Indre af Landet. Som Meddeeltagere gaves ham Sir Home Popham og Oberstlieutenant Murray, og disse Officerer betroedes det, at bestemme Vilkaarene for Capitulationen. De fuldførte den dem paalagte Forretning med yderste Hurtighed og det Hele var afgjort Natten mellem den 6te og 7de September. Da Ratificationerne udvexledes i Morgenstunden, saa toges Hovedstadens Porte i Besiddelse ved Oberst Burrard Klokken fire om Eftermiddagen." [Dette er, som bekiendt, urigtigt, da Stadens Portvagte uafbrudt forbleve besatte af de Danske; Citadellet og Holmene derimod af de Engelske, og intet bevæbnet engelsk Militair maatte komme, eller kom, i Staden selv].

"Efter Capitulationens Artikler skulde alle Krigsskibene, bestaaende af 16 Linieskibe, 15 Fregatter o. s. v. udleveres, og til Englænderne skulde ufortøvet Citadellet og Orlogsværfterne overgives. Da Diemedet saaledes var opnaaet, at sikkre sig Flaaden, søgde man at undgaae enhver anden Forholdsregel, der kunde sigte til at saare eller støde den danske Nations Følelser; og skiøndt Bombardementet og Kanonaden havde foraarsaget betydelig Ødelæggelse i Staden, maa det dog bemærkes, at ikke eet Skud blev affyret mod den før efter at den var opfordret med Tilbud af de fordeelagtigste Vilkaar, og heller ikke et eneste Skud efter den første Erklæring om Tilbøielighed til at capitulere."

"Hvilke Meninger der endog hos mange oplyste Individuer, saa vel i som udenfor Parlamentet, næredes i Hensyn til dette Foretagendes Moralitet, saa var der dog kun een i Hensyn til den Tapperhed og Duelighed, hvormed det var udført." [Om Tapperhed kan der vel ingen Tale være paa Seiervindernes Side, hvor en Armee af 27,000 Mand og en Flaade paa 40 Skibe indtage en Stad og en Øe, der næsten ere aldeles blottede for Tropper, ingen betydelig Modstand giøre, og hvis Flaade ligger aftaklet.] "Den britiske Regiering ansaae dem derfor billigen berettigede til parlamentarisk Taksigelse; og Lord Castlereagh, dengang Statssecretair for Krigs-Departementet, foreslog derfor den 28de Januar 1808, at Underhuset skulde takke Lord Cathcart og de under ham tienende Officerer, for at have udvirket den danske Marines og Kiøbenhavns (Søe-) Arsenals Overgivelse. Et lige Forslag giordes i Overhuset samme Dag ved Lord Hawkesbury, nu Lord Liver-

pool, der dengang var Statssecretair for det indenlandske Departement. En meget varm Debat opstod i denne Anledning, men Motionen gik igiennem med stor Majoritet i begge Huse. Da den saaledes voterede Tak overgaves personligen til de af Officererne, der vare Medlemmer af Underhuset, saa svarede Sir Arthur Wellesley (som var i dette Tilfælde) paa følgende Maade, henvendende sig til Underhusets Taler eller Ordfører (the Speaker)."

""Hr. Taler.

""Jeg anseer det som en Lykke, at jeg af Hans Majestæt var beordret til en Tieneste, hvilken dette Huus har anseet saa vigtig, at det med dets Bifald har udmærket de Officerers og Troppers Forhold, der have udført den. Den Ære, hvilken dette Huus har ydet mine Venner og mig, ansees med Ret af Flaadens og Armeens Officerer, som den høieste, hvilken dette Land kan yde; den er Gienstanden for den Æresbigen, som besieler alle dem, der ere ansatte i Hans Majestæts Tieneste, og at erholde den har været Bevæggrunden til mange af hine tappre og pligtmæssige Handlinger, der paa saa glimrende en Maade have sigtet til dette Lands Hæder og have fremmet dets Held og Ære. Jeg kan forsikkre Huset, at jeg er høist skiønsom ved den store Ære, hvilken de have viist mig, og jeg beder om Tilladelse, min Herre, at bevidne ogsaa Dem min Tak for de skiønne og urbane Udtryk, i hvilke De har meddeelt mig Husets Beslutning.""

Formelig Protest af Lord Erskine og andre britiske Pairs imod at Parlamentet billigede Angrebet paa Danmark.

(Et Tillæg til foregaaende Stykke *).

Da Englændernes Angreb paa Kiøbenhavn, betragtet under alle Omstændigheder, uden Modsigelse er en af de overordentligste Verdens-Begivenheder, saa vilde et meget vigtigt Actstykke mangle derved, naar følgende saare mærkværdige parlementariske Protest ikke opbevaredes for Historien. Den skriver sig fra den berømte Lord Erskine's Pen, endnu for kort siden Storkantsler af England, der ved disse uhæderlige, eller egentligt vanærende, Beslutninger traadde i Spidsen for de Protesterende.

Protesten blev indført i Parlaments-Protocollen, hvoraf følgende er Afskrivt i en troe Oversættelse.

v. A.

Fredag d. 21de Januar 1808.

"Motion blev giort om at udelade den 4de §. i Motionen om Tak-Adressen (nemlig den §. betræffende den danske Flaades Borttagelse), og da Huset adspurgdes om bemeldte §. skulde vedblive at være en Deel af Motionen, saa blev dette afgiort bekræftende."

"Dissenterende Mening:

"Efterdi intet Beviis er fremlagt for nogen fiendtlig Hensigt fra Danmarks Side, heller ikke noget Nøds-Tilfælde godtgiort, der kunde retfærdiggiøre Angrebet

---

*) Dette Tillæg er taget af v. Archenholz's Minerva, Febr. 1809, S. 227-250. — Den korte Forerindring af v. Archenholz selv syntes det passende ogsaa her at meddele.

paa Kiøbenhavn, uden hvilke (Beviser) denne Forholds-regel, efter vor Mening, maatte ansees som berøvende vort Lands Charakteer sin Tillid og som skadelig for dets Interesse.

W. Frederick (Hertug af Gloucester).
Rawdon. (Marquis Hastings).
Lauderdale.
Gray.
Vassal Holland.
Norfolk.
Sidmouth."

"Dissenterende Mening af samme Grunde, samt af følgende:

"Efterdi det først ved Aarhundreders langsomme og møisommelige Fremgang er kommet saavidt, at de civiliserede Nationer, ved Antagelse af en almindelig offentlig Ret, hvis Maximer og Præjudicater i rum Tiid holdtes for lige saa stærke og forbindende som de forskiellige Staters særegne Love, have arbeidet sig ud af Volds og Usikkerheds Tilstand; ved et System, der efterhaanden med Videnskabernes Fremgang og Handelens Udvidelse modnedes, og som af alle Regieringer maa agtes helligt og uovertrædeligt, et System, der foreener hele den civiliserede Verden under et politisk og moralsk Forbund.

"Efterdi den formeentlige Afvigelse fra denne Folkerets Grundsætninger og Autoritet blev, i Begyndelsen af den franske Revolution, angivet af det britiske Parlament som Oprindelsen til og Retfærdiggiørelse for den første Krig med det revolutionære Frankrig, og ef-

terdi under alle Revolutionens følgende Perioder Fortsættelsen af Fiendtlighederne retfærdiggiordes i forskiellige Stats-Documenter som nødvendig til Opretholdelse af Verdens moralske og politiske Orden mod sammes bestandige Miskiendelse og Undertrykkelse fra de forskiellige franske Regieringers Side i deres grundløse og ufremæskede Angreb paa uskyldige Nationers Selvstændighed.

"Efterdi det britiske Folk, der af Kongen og Parlamentet til forskiellige Tider opfordredes til at opretholde Folkeretten (om hvilken man anførte, at den paa ovennævnte Maade svævede i Fare) og at give de kommende Aarhundreder et Exempel paa den ubøieligste Nationaldyd, havde underkastet sig de haardeste Lidelser, og langt heller opoffrede de væsentligste Fordeele, end indvilgede i en Fred, der, efter deres Regierings Mening, kun bestod i at forlade Storbritanniens Allierede, eller i en inadæqvat Sikkerhed for andre Nationers Rettigheder og Privilegier, og efterdi det under Krigen i forskiellige Stats-Documenter erklæredes: at det var Storbritanniens Pligt og Interesse, og dets høitidelige Løvte til Verden, at opretholde Folkerettens miskiendte Grundsætninger ukrænkede, som den eeneste Grundvold, paa hvilken fredelige og venskabelige Forhold mellem Nationerne kunne bygges.

"Efterdi det er Folkerettens første og ueftergiveligste, paa Retfærdighedens uforanderlige Grundsætninger støttede, Maxime: at ingen Stat bør øve Vold mod en anden, eller udsætte dens Undersaatters Rettigheder, Eiendom, Uafhængighed eller Sikkerhed, for Fare, saafremt denne Stat ikke giør sig skyldig i noget Angreb

og negter tilfredsstillende Fyldestgiørelse, og saafremt ikke en uundgaaelig Nødvendigheds sieldne Tilfælde indtræffer, der involverer en saadan national Ødelæggelse, at den hos et Individ vilde berettige til Drab og Eiendoms Tilintetgiørelse for Selv-Opholdelses Skyld; og efterdi Jagttagelse af denne Regel om muligt burde holdes endnu helligere af store og mægtige Nationer, da det i og for sig er Rettens Øiemeed og Hensigt, under upartisk Retfærdigheds Beskyttelse ogsaa at yde den svageste Stat fuldkommen Sikkerhed.

"Efterdi Angrebet paa Kiøbenhavn, uden nogensomhelst retfærdig Aarsag (hvorpaa i den foreliggende Sag ingen Beviser ere givne) foretaget paa en Tiid, da dyb Fred herskede med Danmarks Krone og Folk, og umiddelbart efter Kronprindsens høitidelige Forsikkring, at han var fast besluttet, at haandthæve sin Neutralitet, og at han ansaae enhver Nation, der vilde forsøge at forstyrre den, som fiendtlig — vilde være et aabenbart og hensigtsløst Frafald fra hele det Moralpolitikens og Retfærdighedens System, i hvis Aand den britiske Regiering paastaaer at handle; saa meget mere, som enhver Folkerettens Ringeagtelse og Fornærmelse fra Frankrigs Side, endskiøndt den vilde fritage Storbritannien fra al Jagttagelse af denne Ret i Hensyn til Frankrig selv, dog umueligt kunde ophæve eller afficere dens beskyttende Sanction i Forholdene med fredelige og roelige Lande. Tvertimod maatte denne Handlemaade paalægge Folkeretten en endnu mere forbindende og helligere Forpligtelse, da den angivne Hensigt med og Retfærdiggiørelsen for vor Krig mod Frankrig

terdi under alle Revolutionens følgen sættelsen af Fiendtlighederne retfærdigg Stats-Documenter som nødvendig ti Verdens moralske og politiske Orden standige Miskiendelse og Undertrykkel lige franske Regieringers Side i d ufremæskede Angreb paa uskyldige N dighed.

"Efterdi det britiske Folk, der lamentet til forskiellige Tider opford holde Folkeretten (om hvilken man e ovennævnte Maade svævede i Fare) mende Aarhundreder et Exempel Nationaldyd, havde underkastet sig ser, og langt heller opoffrede de end indvilgede i en Fred, der, eft Mening, kun bestod i at forlade S rede, eller i en inadæqvat Sikkerh ners Rettigheder og Privilegier, Krigen i forskiellige Stats-Documen var Storbritanniens Pligt og In delige Løvte til Verden, at op miskiendte Grundsætninger ukræn Grundvold, paa hvilken fredelige o mellem Nationerne kunne bygges.

"Efterdi det er Folkerettens ligste, paa Retfærdighedens ufora ger støttede, Maxime: at ingen S en anden, eller udsætte dens Un Eiendom, Uafhængighed eller Sik fremt denne Stat ikke giør sig

andlingen har desuden
ed denne Bevæggrund
ke Danmark dette, da
ikke paastode de, at
g til Krigen. Deres
g i Adressen, er Bekla-
ke lader sig foreene med
angsmaade, der vilde
delig mod en Fiende,
mod en Ven. Dan-
k, da England for-
nne Stat, er det
endrive Præsump-
taaelse med Frank-
Holsteen, der true-
n havde ladet Siel-

r. Thornton, og som
troe. De fra Ham-
atikeres Ophold i Al-
England og Danmark,
a Diplomatiker i Hol-
ve Aar, og som havde
prindsens Nærhed til
ed Sikkerhed. Efter
s Papirer i Danmark
scher, hvilke han skrev
han forudsaae deres
ndnu haabede, ved en
likkelige Omstændighe-
bygge det. Disse De-
ikke skildre Hr. Can-

ters Anmærkning.

selv i nærværende Dieblik bestaaer i at hielpe den lidende Verden igien til Redelighed og Sikkerhed.

"Efterdi Efterretningen om en projecteret Forbindelse mellem Frankrig og Danmark, hvilken man uden Beviis vilde antage, og som skulde være Ministrene meddeelt giennem Canaler, der krævede en ubrødelig Taushed fra deres Side, vel kunde være en Grund til at frikiende dem fra al Dadel, naar det Huset forelagte Spørgsmaal passende tillod deres Frikiendelse eller Fordømmelse. Men denne Efterretning kan dog umueligt, i Mangel af alle Beviser, retfærdiggiøre en Adresse til Hans Majestæt, erklærende, at Angrebet paa Kiøbenhavn var en utilsidesættelig Pligt; thi, skienker man ogsaa Ministrenes Declaration Tiltroe, at de havde Efterretning om en saadan projecteret Confoederation; saa er det dog for dette Huus umueligt at bestemme, hvorfor man af slig Aarsag har kunnet gaae saa skrækkeligt vidt, uden iforveien nøie og bestemt at kiende disse Efterretningers specifiske Natur, for at være istand til at afmaale den Tiltroe, de fortiente, ikke blot efter Kiendsgierningerne selv, men ogsaa efter de Personers Stilling og Characteer, der meddeelte dem *). Mini-

*) Det vil sikkert ikke i Fremtiden blive skiult, at Gesandten Thornton og hans Undergivne, hvis ophidsede Indbildningskraft Danmark kan tilskrive den første Gnist til Branden, der ødelagde dens Hovedstad, have ladet sig dupere, ligesaa vel som Mr. Drake og Sir Spencer Smith. Man har i Altona tilstrækkelige Data herfor, og den i Parlamentet urgerede Fabel om en Sammenkomst mellem Kronprindsen af Danmark og Prindsen af Ponte-Corvo i Juli 1807 er en Prøve paa de Løgne,

strenes Forhold under hele Forhandlingen har desuden været i aabenbar Modsigelse med denne Bevæggrund til Angrebet. De forekastede ikke Danmark dette, da vi vare for Kiøbenhavn, heller ikke paastode de, at Danmark havde givet Anledning til Krigen. Deres Sprog paa Stedet selv, ja endog i Adressen, er Beklagelsens Sprog; et Sprog, der ikke lader sig foreene med Retfærdiggiørelsen for en Fremgangsmaade, der vilde have været ligesaa mild og tilladelig mod en Fiende, som den er grusom og forrædersk mod en Ven. Danmarks Stilling i det Dieblik, da England forberedede Angrebet paa denne Stat, er det stærkeste Beviis til at giendrive Præsumptionen om en hemmelig Forstaaelse med Frankrig. Den danske Armee var i Holsteen, der truedes af Frankrig, medens man havde ladet Siel-

hvilke man dækkede op for Hr. Thornton, og som han var beredvillig nok til at troe. De fra Hamborg forviste engelske Diplomatikeres Ophold i Altona har været en Ulykke for England og Danmark, medens Englænderne havde en Diplomatiker i Holsteen, der kiendte Danmark i tyve Aar, og som havde opholdt sig længe nok i Kronprindsens Nærhed til at kunne dømme om ham med Sikkerhed. Efter Krigen har man blandt hans Papirer i Danmark fundet Brouillons til de Depescher, hvilke han skrev til de engelske Ministre, da han forudsaae deres Angreb paa Danmark, men endnu haabede, ved en sandrue Fremstilling af de øieblikkelige Omstændigheder og Forhold, at kunne forebygge det. Disse Depeschers Bekiendtgiørelse vilde ikke skildre Hr. Canning som meget fordomsfrie.

Den tydske Oversætters Anmærkning.

land aldeles forsvarsløst, og Skibene laae aftaklede i et Øieblik, da Bevidstheden om en Tractat eller et Forbund mellem alle contraherende og sig foreenende Partier maatte have giort Nødvendigheden indlysende, at concentrere Danmarks hele Magt for at forsvare dens Hovedstad og sikkre dens Flaade.

"Efterdi selv ikke det ringeste Beviis er fremlagt for Huset, der kunde godtgiøre nogensomhelst Conføderation mellem Danmark og Frankrig, eller fra det Førstnævntes Side nogensomhelst Hensigt til at fierne sig fra den strengeste Neutralitet. Tvertimod havde den føromtalte Erklæring fra Kronprindsen til den britiske Minister maattet optages af Hans Majestæts Tienere (Ministrene) som Pant paa den faste Beslutning, at haandthæve Neutraliteten; og intet, uden fiendtlige Hensigter fra den danske Regierings Side, vilde kunne retfærdiggiøre Fordringen om den danske Flaades Udlevering, eller Kiøbenhavns Bombardement for at tiltvinge sig Udleveringen.

"Efterdi det var aldeles i Storbritanniens Magt, at forsvare den danske Flaade mod ethvert fiendtligt Angreb af Frankrig, hvorved Foregivendet om en uundgaaelig Nødvendighed, der allene kunde retfærdiggiøre selv den ringeste Fornærmelse mod en fredelig og harmløs Nation, bliver til intet.

"Efterdi naar man, i Mangel af Beviser for det Modsatte, antager, at den danske Regiering var sin Neutralitet troe, kan ingen Hypothes om at dens Flaade muligen kunde geraade i de Franskes Besiddelse eller i deres Vold retfærdiggiøre dens fiendtlige Borttagelse ved Storbritannien. En saadan Grundsætning

vilde vende op og ned paa Folkerettens første Elementer og tilintetgiøre svagere Staters Selvstændighed, da de stærkere Stater derved beklædtes med Magt og Myndighed til at substituere deres egen Sikkerhed og Conveniens under den almindelige Regel, og erholdt Eneret tighed til at bestemme de Omstændigheder, under hvilke hine turde ansee sig at være i Fare, og fordi, at ville forsvare Angrebet paa en svag harmløs Magt, og dens Plyndring, med den Præsumtion, at en endnu stærkere krigførende Stat ellers kunde angribe og plyndre den, vilde være det samme som at oprette en ny Folkeret paa Volds og Skiændsels Grund, i det man brugde en enkelt Nations Tyrannie som Grund til at sætte Undertrykkelsens Herredømme istedet for Moralitetens, Humanitetens og Retfærdighedens hellige Bud.

"Efterdi, selv naar man antager, at det var ikke blot muligt, men endog vist, at det vilde lykkes Frankrig, om Vinteren at bortføre Skibene og Skibsforraadet fra Kiøbenhavn, imod Danmarks Villie, der blev dets Neutralitet troe, saa burde vi, efter den sunde Politiks Grundsætninger, selv uden alt Hensyn til Retfærdighed, gierne have ladet de Franske udøve en saa slet Handling, fordi Skibs-Skrogene *) vilde have været den eeneste Frugt af en Handling, der bar den forteste Ondskabs Stempel, medens et tappert og ædelmodigt Folks Uvillie, der nu i saa høi Grad har vendt sig mod Storbritannien, da vilde være bleven kastet paa

*) Til hvilke England ikke trængde, og som Frankrig, der alt havde flere Skibe, end Officerer og Mandskab til at besætte dem, heller ikke behøvede.

Frankrig, og Danmark, understøttet af vore Flaader, vilde have holdet Østersøen aaben for vor Handel, og udvidet vore Søe-Midler til at giengive Verden Roligheb.

"Efterdi, at, saa længe indtil Angrebet paa Kiøbenhavn retfærdiggiøres ved Beviis for dets Retmæssighed, eller, i Mangel af saadant Beviis, fordømmes af Storbritanniens Parlament, har England tabt sin moralske Værdighed i Verden, i det netop det samme Uretfærdighedens og Voldsomhedens System, til hvis Tilintetgiørelse det i saa lang Tiid med Opoffrelse af Blod og Penge har confoedereret Europa, nu vil være styrket og stadfæstet ved vort eget Exempel.

"Efterdi en Nation ikke bør vanæres eller dens ældgamle Charakteertræk giøres tvetydigt ved enkelte Ministres Daad, og efterdi de Undersaatter, der ifølge Constitutionen ere berettigede til at nedlægge deres Følelser i Fædrelandets offentlige Protocoller, bør forsvare sig mod den Imputation, at have ladet Handlinger af den høieste Uretfærdighed hengaae upaatalte. — Erskine."

A. E. B.

Characteertræk af Kong Carl den Anden i England og hans Regiering *).

En uformodet Revolution havde kort efter Protectoren Oliver Cromwels Død kaldet Carl den Anden tilbage til hans Fædres Throne. Erindringen om hans mangfoldige Ulykker vakde Deeltagelse og Ømhed for ham. Hans nye Lykke beundredes, men misundtes ikke. Og da den hurtige Forandring, der igien indsatte ham i hans kongelige Rettigheder, ogsaa tilbagegav Nationen Fred, Love, Orden og Frihed, saa modtog aldrig nogen Fyrste Kronen under fordeelagtigere Omstændigheder, eller erholdt sine Undersaatters Kierlighed og Hengivenhed i høiere Grad. Naturen havde skienket ham glimrende Egenskaber til at erhverve sig denne Kierlighed, og skiøndt han ofte i sin følgende Regieringstid ved Mangel paa Kraft, ved slette Raadgivere og ved Lunkenhed eller Ustadighed i Statssager, forskiertsede den, vandt hans Godmodighed og hans elskværdige Egenskaber den dog igien tilbage, og den fulgde ham i hans Død. Med spillende Vittighed og hurtig Fatte-Evne forbandt han stor Menneske- og Sagkundskab. Utvunget Væsen, naturlig Høflighed og behagelig Munterhed udmærkede ham i Omgang og i Samtaler. I sin Landflygtighed vant til at omgaaes med hans Hoffolk mere som Ven end som Monarch, vedligeholdt han

*) Især efter: Minerva; Ein Journal historischen u. politischen Inhalts; März 1817; og: Humes History of England. Vol. 11-12.

ogsaa paa Thronen denne Ligefremhed, der kunde bevæge selv stivsindede Republicanere til at være tilfreds med hans kongelige Værdighed. Utilbøielig til at nære Had, og med en af Naturen mild og sorgløs Siel, betog han selv ikke sine mægtigste Modstandere Haab om at vinde hans Naade, og ved hans Regierings Tiltrædelse syntes det som han vilde foreene alle Partier i Kierlighed til deres Fyrste og deres Land.

Ikke desmindre blev der een Klasse af Folk tilbage, der hverken ved Strenghed eller ved Velgierninger lode sig vinde for Tingenes nye Orden; en Klasse Mennesker, hvilke ingen Forbrydelse syntes for stor, intet Eventyr for voveligt, og der kun manglede et Foreenings-Punkt og et stort og yndet Navns Glands, for igien ligesaa hurtigt at styrte den kongelige Throne som den var reist. Disse Mennesker bestode af Veteranerne i den forrige Protectors Hær. Vante til en ledig, arbeidsløs Levemaade, vare de det Tynder, hvorved enhver privat og offentlig Misfornøielse tændte sig til lys Lue. Fortroelige med Døden fulgde de ofte Øieblikkets Lune og Indskydelser, og foretog sig hensigtsløse Ting, der, selv naar de lykkedes allerbedst, ikke engang ydede en maadelig Løn for de derved udstaaede Besværligheder og Farer.

Den dristigste og farligste blandt disse Vovehalse var Thomas Blood, af Fødsel en Irlænder, der i hiin Tiids Aviser, Annaler og historiske Skrivter vexelviis kaldes Lieutenant, Oberst og Brigade-General, formodentlig fordi han i Løbet af Revolutionen havde beklædet alle disse Poster ved de republicanske Armeer.

Efterat han ved Pacifications-Acten for Irland efter den kongelige Værdigheds Gienoprettelse havde liidt Skaar i sine Indkomster, blev han snart Deeltager i, snart Anfører for, to Sammensværgelser, der i Aaret 1663 havde til Hensigt at bemægtige sig Lord-Lieutenanten af Irland, Hertugen af Ormonds Person. Begge Sammenrottelser bleve forraadede i det Øieblik de skulde udbryde, og uagtet Blood for sin Person undgik Lovens Tugtelse, saa forvoldte dog Opdagelsen af den sidste Sammensværgelse, at hans Svoger, Præsten Lackie, faldt i Bødlens Hænder. Men Thomas Blood var endnu saa overordentlig frygtet, at da paa Lackies Henrettelses-Dag det Rygte udbredte sig, at Blood kom med adskillige af sine Tilhængere for at befrie sin Svoger, saa adspredtes ei allene den talrigt forsamlede Pøbel, men endog Vagten og Retsbetientene, og lode Delinqventen med Strikken om Halsen staae allene med Skarpretteren under Galgen; først en god Stund efter, da Blood's Udeblivelse lagde Rygtets Grundløshed for Dagen, kom de tilbage for at fuldføre Executionen. Blood var imidlertid gaaet til Holland, hvor han modtoges meget vel, og stod i meget fortroeligt Forhold med denne Republiks meest anseete Mænd, især med Admiral Ruyter. Men hans uroelige Aand bragde ham snart igien tilbage til Fædrelandet; han gik til London og slog sig til de derværende Misfornøiede. Langt fra at lade sig ved de mange mislykkede Forsøg afskrække fra at udføre deres Planer, udgiorde de meget mere i Rigets Hovedstad et hemmeligt Raad, hvilket et Antal af Vovehalse af dets

egen Midte tiente til Livvagt, og hvis Tilværelse ikke var de constituerede Autoriteter selv ubekiendt. Da engang to Medlemmer af dette hemmelige og ulovlige Forbund havde aabenbaret Statsraadet deres Kameraters Planer, for at erholde en Belønning, havde Blood, som fik Kundskab derom, den Dristighed, at lade disse To gribe ved sine Medhielpere i et Viinhuus, hvor han havde lokket dem hen, lade dem føre til et afsides Sted, nedsætte en Krigsret over dem, og dømme dem til at skydes efter 48 Timers Forløb. De bleve til bestemt Tiid, med de sædvanlige Formaliteter, udførte til det Sted, hvor Dommen skulde fuldbyrdes, men dog her benaadede af Blood. Han gav dem derpaa det Raad, at underrette Kongen om det Forefaldne, og at bede ham i deres gamle Medforbundnes Navn, at han vilde vise sig lige naadig mod dem, der maaskee engang maatte behøve hans Naade. Man finder imidlertid intet om at dette Bloods Budskab virkelig er blevet bragt Kongen.

Da saa vel dette, som adskillige lignende Eventyr ingen videre skadelige Følger havde for Blood, saa blev han dristigere, og besluttede at tage en glimrende Hævn over sin gamle Modstander, Hertugen af Ormond, der paa denne Tiid opholdt sig i London. Han bestemte den siette December i Aaret 1670 til Udførelsen af sin Plan. Prindsen af Oranien opholdt sig just den Gang i London, og var samme Dag indbudet til et Giestebud, hvorhen Hertugen ledsagede ham. Da Hertugen om Natten kiørde hiem, og var kommet i St. James-Gaden, paa Hiørnet af hvilken, lige over for Palaiet, det Clarendonske Huus, hvor Hertu-

gen da boede, laae, blev han anfaldet af Blood og fem af hans Haandlangere. Hertugen pleiede altid at lade sig ledsage af sex Personer; men da disse vare for mange til at være paa Vognen, saa havde han, for at hindre at Nogen skulde stige op bag paa den, ladet den der besætte med Jern-Spidser, og hans Folk maatte gaae paa begge Sider af Gaden, ligeoverfor Vognen. Efterat Blood ved List havde faaet disse afveien, rev han og hans Søn Hertugen udaf Vognen og overleverede ham til en af Rytterne i Bloods Selskab; paa denne Rytters Hest, bag ved ham selv, blev nu Hertugen sat og fastbundet. Kudsken jog i al Hast til det Clarendonske Huus og fortalde Portneren hvad der var mødt Hertugen. Portneren og en Hr. James Clark, der just var tilstede, fulgde den af Kudsken anviste Vei. Blood havde, for at hævne sig for sin Svogers Død, det faste Forsæt, at hænge Hertugen i Tyburn *). Han overlod ham derfor foreløbig til sin Kamerat, og reed iforveien, for at giøre et Reeb fast i Galgen. Da han havde fuldført dette, iilede han atter de andre imøde. Men her havde Scenen imidlertid forandret sig. Rytteren, til hvem Hertugen var fastbundet paa Hesten, var vel en Mand af stor Styrke; dog standsedes han ved Hertugens Forsøg paa at befrie sig. De vare alt komne hiinsides det Berkleyske, nu Devonshirske Palai, da Hertugen fik sin Fod ind under den Andens Fod, kastede ham af Hesten, og begge faldt i Snavset, hvor de endnu brødes med hinanden, da Portneren og Clark kom til. Spidsbuben, der

*) Retterpladsen.

saae Naboerne i Bevægelse, sled sig hurtigt løs, steeg paa sin Hest, og undkom med sine Kamerater ved Hielp af Mørket, efterat de forgieves havde affyret deres Pistoler paa Hertugen. Denne tredsindstyveaarige Mand, der var saaret paa flere Steder, bragdes hiem, og maatte i adskillige Dage ligge til Sengs. Hele London kom i Bevægelse over denne forvovne Daad. En kongelig Bekiendtgiørelse udsatte en Belønning af 1000 Pund Sterl. for Opdagelsen af hver af de deri deeltagende Personer, men det frugtede intet, da man dengang ikke havde fattet nogen Mistanke mod Blood.

Hertugen af Buckingham blev derimod, med nogen Sandsynlighed, først mistænkt for at være Ophavsmanden til dette Overfald. Hans udsvævende Charakteer og hans Fiendskab til Ormond gav Anledning til denne Mistanke. Da Ormond's Søn ikke længe efter ved Hoffet saae Buckingham staaende hos Kongen, blev han rød, og hans Harme gav sig Luft i følgende Tiltale til Hertugen: "Mylord! Jeg veed meget vel, at det sidste Overfald paa min Fader kommer fra Eder: Men jeg advarer Eder; dersom han paa nogen Maade frister en voldsom Død, skal jeg ikke være i Forlegenhed for at opdage Gierningsmanden; jeg vil ansee Eder for Morderen, og jeg skal behandle Eder som en saadan: hvor som helst jeg træffer Eder, skal min Pistolkugle ramme Jer, om I saa stod bag Kongens Stoel; og jeg siger Eder det i Hans Majestæts Nærværelse, for at I kan være vis paa, jeg ikke skal undlade at fuldføre det." Hume, som anfører denne dristige Tiltale, melder intet om, hvorledes den optoges enten af Kongen, eller af Buckingham. Rimeligviis har

den første, efter sin godmodige til Svaghed grændsende Characteer, baade selv tilgivet en Overtrædelse af den skyldige Ærefrygt, der havde sin Grund i en Ynglings ædle Omhu for en Faders dyrebare Liv, og maaskee tillige paalagt Buckingham, vi at tage til Gienmæle. Overhovedet var et Sprog som dette, ved den utroelig frie Tone og Omgang, der herskede ved Kong Carl den Andens Hof, vel ikke meget udenfor det Sædvanliges Grændser.

Men snart glemtes ogsaa hiin dristige Streg over et Forsøg, der maatte vække saa meget større Sensation, da det angik Nationens og Kronens Majestæt. Blood giorde sin Bande, der blindthen havde opoffret sig til hans Tieneste, det Forslag, at man skulde borttage og dele mellem sig de til Kroningshøitideligheden hørende Insignier, hvilke den Gang, ligesom nu, opbevaredes i Tower. Han udførte ogsaa virkelig dette Bovestykke den 9de Mai 1671, efterat have indledet det paa følgende Maade.

Omtrent tree Uger før bemeldte Dag begav Blood sig til Tower og lod sig vise Kronings-Insignierne. Han var forklædt som en Geistlig, og førte et Fruentimmer med sig, som han udgav for sin Hustrue, skiøndt denne paa den Tiid laae syg i Lancashire. Den Deeltagelse og Godhed, Opsynsmanden i Tower, den gamle Hr. Edwards, viste hans foregivne Hustrue, der anstillede sig upasselig, gav ham Anledning til, hvad han ønskede, at knytte et nøiere Bekiendtskab, og at giøre den umistænksomme Mand, som havde en smuk Datter, det Forslag, at giøre et fordeelagtigt Partie mellem hende og en Neveu af ham, der havde en reen

Indtægt af 300 Pund aarlig og aldeles stod under hans Befaling. Edwards gav sit Samtykke, og bad den foregivne Præst spise hos sig; denne modtog Indbydelsen og da han læste Bordbønnen, giorde han dette med Tegn paa stor Andagt og sluttede med en vidtløftig Velsignelse over Kongen, Dronningen og det kongelige Huus. Efter Maaltidet gik Blood omkring at besee Værelserne, og da han saae et Par smukke Pistoler, yttrede han stor Lyst til at kiøbe dem, under det Paaskud, at ville forære dem til en ung Lord i hans Naboelaug; hans Hensigt var sandsynligviis blot at skaffe Vaabnene ud af Huset. Ved Afskeden bestemte han Dag og Time, da han vilde føre sin Neveu til hans Bruud, og fastsatte dertil den 9de Mai om Morgenen Klokken syv.

Paa den bestemte Dag indfandt Blood sig, klædt som Præst, tilligemed tree andre Personer, i Klenodiehuset, hvor Edwards havde beredet alt til sine Giesters Modtagelse. Giesterne vare alle bevæbnede, hver med en Kaardeklinge i Stokken, en Dolk og et Par Lommepufferter. To af dem gik ind med Blood, den tredie blev staaende ved Døren for at holde Vagt. Edwards's Datter, der holdt det for overeensstemmende med Anstændighed og Sædelighed, ikke at vise sig, før hun kaldtes, men dog var nysgierrig for at erfare noget om hendes Brudgoms Udvortes, sendte Pigen ned for at tage Selskabet i Øiesyn. Imidlertid giorde Blood Hr. Edwards det Forslag, medens man ventede paa Bloods Kone, der, formedelst indtrufne Hindringer, ikke strax var fulgt med, at vise hans Venner Kronings-Insignierne, for at fordrive Tiden saa længe.

Saasnart de vare traadte ind i det Værelse, hvor Klenodierne forvaredes, og Dørrene, efter den brugelige Skik, vare lukkede i Laas efter dem, kastede de Edwards et Teppe over Hovedet, og lagde ham en Knebel i Munden, som bestod i en stor Træeklods med et lille Hul i til at drage Aande igiennem. Tillige fæstede de en Jern-Krog paa hans Næse, for at han heller ikke derigiennem skulde give nogen Lyd fra sig. Derpaa erklærede de ham ligefrem: At de vilde have Kronen, Rigsæblet og Scepteret; holdt han sig stille, saa vilde de skaane hans Liv; hvis ikke, havde han ingen Naade at vente. Men da Edwards søgde at giøre Allarm, gave de ham et Slag med en Træehammer, saa han faldt om, og da han atter forsøgde det, fik han endnu ni til ti Slag med Hammeren og blev stukket i Maven. Den firesindstyveaarige Mand laae nu som død; en af Røverne knælede, og da han intet Aandedrag mærkede hos ham, sagde han: han er død, jeg staaer inde derfor. Edwards hørte disse Ord, og holdt det efter Omstændighederne for bedst, ved sit Forhold at bestyrke dem i deres Formodning. Røverne, der nu troede sig fuldkommen sikkre, lagde altsaa Haand paa Værket. Sarrel, een af dem, nu Silkefarver, under Revolutionen Lieutenant, stak Rigsæblet i Beenklæderne, Blood tog Kronen under sin Præstekiole, og den Tredie overdroges det at file Scepteret istykker, da det var for langt, og derpaa at stikke det i en Pose. Men endnu inden de vare færdige hermed, hændtes det, at den unge Edwards, der just var kommet tilbage fra Flandern fra en Reise, naaede Tower. Efter en kort Samtale med den Person, Blood havde sat til Vagt, gik han opad

Trappen, for at hilse paa sin Moder, Hustrue og Søster. Den vagthavende Person gav de andre Røvere strax Efterretning om Sønnens Ankomst, og de iilede ufortøvet bort med Kronen og Rigsæblet, men lode Scepteret blive tilbage. Den gamle Edwards sprang nu hurtigt op, rev Knebelen af Munden og skreeg: Vold! Mord! Datteren, der først fornam Skriget, fandt Faderen saaret, løb ud paa Tower-Banken, og skreeg: Mord! Kronen er stiaalet! Nu kom den unge Edwards og Capitain Beckmann, der ligeledes havde været ovenpaa, ogsaa til; de iilede efter Røverne, der vel allerede vare passerede Hovedvagten, men Vægteren ved Vindebroen, der havde hørt Skriget, giorde Anstalt til at opholde dem. Blood kom først og affyrede sin Pistol paa ham. Skudet traf ikke, men Krudtet eller Frygten giorde, at Vægteren styrtede til Jorden, hvorved Tyvene uhindret naaede den lille Vagthuus-Gade, hvor en Cromwellsk Soldat stod Skildvagt, men giorde ingen Modstand. Blood og hans Kamerater bestræbde sig nu for at naae St. Catharina-Gaden, hvor deres Heste stode. For at lette deres Flugt betiende de sig af det sædvanlige Kunstgreb, at raabe: Hold paa Tyvene! og deres geistlige Dragt betog desuden den talrigt tilstrømmende Folkemængde Mistanke til dem. Desuagtet lykkedes det Capitain Beckmann at indhente dem. Blood affyrede nu sin anden Pistol mod Capitainens Hoved, men denne undveeg Skudet og greeb ham. Han streed længe for Kronen, og da man endelig fik den fra ham, sagde han: "Et ypperligt Bovestykke! Skade at det ikke lykkedes, thi en Krone stod paa Spil!"

Sarret og de andre Røvere bleve ligeledes grebne. Ved det man brødes om Kronen faldt den store Perle og en smuk Diamant ud, og vare en Tidlang borte tilligemed nogle andre mindre Stene. Perlen blev fundet af en fattig Kone, som feiede Gade, og leveret til en af Vægterne, og Diamanten fandt en Barbeerdreng; begge bleve redeligt tilbageleveerte paa behørigt Sted. Andre smaae Stene fandtes af forskiellige Personer og indleveredes ligeledes. Den skiønne Balais-Rubin, der hørte til Sceptert, blev fundet i Sarret's Lomme, saa at intet af Betydenhed manglede; Kronen var allene forstødt og maatte repareres.

Blood, der nu sad fængslet i det samme Tower, som forhen havde været Skuepladsen for hans dristige Eventyr, syntes ved dettes ulykkelige Udfald aldeles at have tabt sin sædvanlige Uforsagthed og Dierbhed; han blev stille og tankefuld. Man kom efter, at En af Deeltagerne i Kron-Tyveriet ogsaa havde været med ved Overfaldet paa Hertugen af Ormond, og man sluttede nu strax, at Blood maatte være Hovedmanden derfor. Da man forhørte ham herover, bekiendte han frimodigt Sagen, men negtede at udlægge sine Medskyldige. "Frygt for Døden, sagde han, skulde aldrig bevæge ham til enten at negte en Brøde, eller forraade en Ven." Som Aarsag til Overfaldet paa Hertugen angav han: at Hertugen havde berøvet ham sin Formue, og henrettet nogle af hans Venner, og han og mange andre havde ved høitidelig Eed forbundet sig til at hævne dette. Saavel Opdagelsen af Gierningsmændene ved hiint Overfald, som det forvovne Eventyr med Kron-Insignierne og de over Blood

holdte Forhør, vakde stor Opsigt, og han blev Gienstand for almindelig Omtale i hele London. Ogsaa Kongen fik, som det synes oprindeligen af blot Nysgierrighed, det Indfald, at ville see og tale med en Mand, saa berygtet baade for sit Mod og for sine Forbrydelser. Da Blood underrettedes om denne Lykke, der overgik hans meest glimrende Forventninger, ansaae han sig allerede for sikker paa Benaadning; han betænkde sig ikke længe paa den Rolle, han havde at spille, og til hvis Udførelse Snildhed ingenlunde manglede ham. Han begreeb let, at han havde den Mening, Kongen eller dennes Fortroelige nærede om hans Uforsagthed, at takke for den Ære, at blive forhørt af Kongen selv, og hans gamle Mod vendte atter tilbage.

Blandt andet bekiendte han nu, uopfordret, for Kongen: "at han engang havde i Samfund med andre forpligtet sig til, at skyde Hans Majestæt med en Karabin etsteds, ovenfor Batter-Søen, ved Themsens Bredder, hvor Kongen ofte pleiede at komme for at svømme: At Aarsagen til hiin Beslutning var den Strenghed, der udøvedes mod Presbyterianerne, i det man havde indskrænket deres gudelige Forsamlinger: At da han havde stillet sig mellem Rørene paa Themsens Bred, for at udføre sit blodige Forsæt, fandt han sit Hierte pludselig grebet af Ærefrygt for den Kongelige Majestæt, og angrede ei allene selv Beslutningen, men fik ogsaa sine Medvidere til at afstaae derfra: At han selv for længe siden havde fattet fuldkommen Ligegyldighed for Livet, som han, efter hvad han nu selv havde bekiendt, aldeles opgav; men at han troede at maatte advare Kongen om, at Sagen ikke var af samme Ligegyldig-

hed for Hans Majestæt, efterdi endnu nogle hundrede af hans Medsammensvorne vare tilbage, og alle havde paa det strengeste redeligt forbundet sig til, at hævne ethvert Medlems Død paa dem, der lode dem dømme: At dette vilde volde Hans Majestæt og hele hans Statsraad bestandig Frygt for hemmeligt at myrdes: Og at ingen Forsigtighed eller Magt kunde betrygge Nogen for Virkningen af disse Sammensvornes fortvivlede Beslutning. Hvis derimod Hans Majestæt vilde skienke nogle Faa Livet, saa kunde han giøre sig mange Hierter forbundne, der, ligesom man havde seet dem at anrette Ulykker paa en dierv Maade, vilde være lige saa dierve i at vise Kronen vigtige Tienester, naar de erholdt Tilgivelse og Naade." *).

Efterat Kongen med stor Ligegyldighed og Maadehold havde giennemseet hele Undersøgelsen, vendte han sig til Oberst Blood, og sagde: "Hvad, om jeg nu vilde skienke Eder Livet?" Herpaa svarede Blood: "Jeg vilde stræbe, at fortiene det." Intet videre forefaldt ved denne Leilighed; men enten nu Bloods Bekiendelser havde vakt Frygt eller Beundring hos Kongen, saa bestyrkede de ham i den Beslutning at benaade ham. Dog ansaae han det for sømmeligt, først at erholde Hertugen af Ormonds Samtykke; Blood fik kort efter Befaling fra Kongen at skrive et Afbigtsbrev til Hertugen af Ormond **). Ligeledes kom Lord Ar-

*) Hume l. c.; Baxters History of his Life and Times, p. 88; Echard Hist. of England, p. 877.

**) Carte's: Life of the Duke of Ormond, Vol. II. p. 225.

lington, en af Kongens-Ministre, i dennes Navn til Hertugen, og bad ham, ikke at forfølge Sagen mod Blood videre, af Grunde, hvilke han havde Befaling at meddeele ham. Hertil, siger Hume, svarede Hertugen: "At Hans Majestæts Befaling var den eeneste Grund, der kunde gives; og da den var tilstrækkelig, kunde de øvrige spares." (That His Majesty's command were the only reason that could be given; and being sufficient, he might therefore spare the rest.) En anden engelsk Forfatter har i denne Anledning beklaget, at Hertugen af Ormond's Svar berøvede Verden de Grunde, der vare saa vægtige, at de kunde hæve en Sag af slig Vigtighed, hvorved ikke blot den engelske Pair-Værdighed, men Retfærdigheden selv, compromitteredes. Saaledes som Svaret anføres hos Hume*) giver det utvetydigt tilkiende, at Hertugens Mening var, at ingen tilstrækkelige Grunde kunde gives for at lade Sagen mod Blood falde; men at Kongens Befaling maatte adlydes.

Blood og hans Medskyldige erholdt ikke blot Benaadning og Frigivelse, men Carl's Svaghed eller Lunefuldhed gik endog saavidt, at Blood blev en yndet Mand ved hans Hof, fik et Gods i Irland af fem hundrede L. Sterl. Indkomst aarlig, og betroedes alle Hoffets Hemmeligheder. Han gialdt nu for en Mand af stor Indflydelse, hvis Anbefaling søgdes af mange

---

*) See ovenfor. Forfatteren i den tydske Journal "Minerva" anfører det noget anderledes: "Der Herzog erwiederte: Sr. Majestät Befehl allein wäre hinreichende Ursache, die übrigen Gründe möchte er sparen."

selv blandt de Fornemste. Saaledes, siger Hume, blev en Mand, der kun fortiente at beskues med Rædsel og afskyes som et Uhyre, et Slags Yndling hos Kongen, medens den gamle Edwards, der modigt havde vovet sit Liv, og var blevet meget farligt saaret, for at forsvare Kronen og Regalierne, forglemdes og forsømdes.

Saa forunderligt gik det til med Gunst og Naade under Carl den Andens Regiering, at Blood, for hvem ingen Forbøn skedte, og hvis onde Gierninger kun talde for hans Fordømmelse, blev benaadet og belønnet; men Edwards derimod, hvem mange gik i Forbøn for, og hvis Troeskab, Mod og opoffrede Helbred desuden talede hans Sag, kunde neppe erholde en Gratification paa 200 L. Sterl. anviist af Skatkammeret, og 100 L. Sterl. for hans Søn, der havde staaet ham bi. Og med disse Gratificationers Udbetaling hengik endda saa lang Tiid, at Faderen, for endeligen at kunne betale sine Læger og de bekomne Lægemidler, maatte sælge sin endnu ubetalte Anviisning for 100 L. Sterl. og Sønnen sin for 50. Den Gamle døde et Aar efter den udstandne Mishandling af Kron-Røverne.

Blood havde giort sig skyldig i de skammeligste Forbrydelser: Et Mord paa en gammel fattig Mand, der vilde forsvare de ham betroede Sager; et intenderet Mord paa en af Rigets Pairs med meget graverende Omstændigheder; en stiftet Sammenrottelse til at overfalde Kongens Slot; voldsom Bortrøvelse af den kongelige Krone, og et tilstaaet Attentat paa Kongens eget Liv. Vanskeligt er det imidlertid ikke at indsee hvad der kan have bevæget Carl den Anden til at benaade

ham og skaffe sig hans Velvillie. Blood var en af Hovedmændene for de Misfornøiede, der idelig tænkde paa Sammensværgelser og paa at styrte den nærværende Tingenes Orden, og hans Snildhed og Forvovenhed giorde ham til en af de farligste og meest Anseete. At drage ham fra Modpartiet var altsaa at svække det betydeligt; at forskaffe sig hans Velvillie, var at aabne sig en Kilde til Opdagelsen af tilkommende Sammenrottelser, og at danne sig en Modvægt derimod i en ved Velgierninger vundet uforfærdet og stedse virksom Mand, af hvem man desuden maatte vente, at hans Overgang til det kongelige Partie vilde drage mange af hans fordums Tilhængere bag efter.

Det kan ogsaa vel være, at Kongen paa denne Maade for en Tiid hindrede Adskilligt, som ellers vilde have skeet, og foruroeliget Landet. Men en Mand af Bloods Charakteer var ikke istand til længe at nyde Roe og Lykke. Han blev atter anklaget i en Criminal-Sag for en nye Sammensværgelse, og arresteret. Vel blev han, mod at stille Caution, frie for Fængsling, men en smertelig Sygdom endte hans Dage den 24de August 1680, og to Dage derefter blev han i Stilhed, men anstændigt begravet. Kort efter udspredtes det Rygte, at hans Død og Begravelse kun var et nyt Kunstgreb, der skulde bane ham Vei til endnu overordentligere Bedrivter, end de, i hvilke han hidtil havde indladt sig. Dette Rygte blev i faa Dage saa almindeligt, og saa mange Omstændigheder tilføiede for at giøre det troeligt, at Kongens Foged (the Coroner) igien lod Legemet opgrave, og Eedsvorne tage Syn over det. Disse havde sat sig saa fast i Hovedet, at der stak et

Bedragerie under, at de, skiøndt de vare Bloods Naboer, havde kiendt ham personligt, og han først for faa Dage siden var død, dog en Tiidlang ikke kunde blive enige om enten det var hans Liig eller ei. Endelig erindrede en af Bloods fortroeligste Venner dem om at eftersee Tommefingeren paa hans venstre Haand, der ved et Tilfælde var blevet dobbelt saa tyk som sædvanligt, noget, der var alle dem, med hvilke han omgikkes, vel bekiendt. Herved, og ved forskiellige Personers Udsagn, der havde været om ham i hans sidste Sygdom, bleve de endelig overbeviste, og den Døde igien begravet.

Endskiøndt Carl den Anden, som ogsaa det Foregaaende viser, ikke var tilbøielig til strengt at hævne personlige Fornærmelser, saa har man dog Exempler derpaa. Der fremkom i Parlamentet i Aaret 1671 et Forslag om et Paalæg paa Skuespilhuse, mod hvilket Hofpartiet indvendte, at Skuespillerne vare "Kongens Tienere," *) og hørte til hans Forlystelser. Sir John Coventry, Medlem af Underhuset og hørende til Folkepartiet, spurgde: "om det var de mandlige eller de qvindelige Skuespillere, der hørte til Kongens Forlystelser?" **) et satirisk Indfald, hvormed han sigtede

---

*) Forend der gaves offentlige Skuespillere i England, opførtes Skuespil i de Stores Huse af disses Tienere; derfra fik ogsaa de kongelige, og de kongeligen privilegerede offentlige Skuespillere Navn af Kongens (eller Hans Majestæts) Tienere (the Kings, or His Majesty's, Servants).

**) Det var da, omtrent en halv Snees Aar tidligere, ogsaa i England blevet Skik at lade qvindelige Rol-

til Carls alt for store Tilbøielighed til det andet Kiøn, og fornemmelig til, at Kongen, foruden sine Maitresser af høiere Stand, paa den Tiid holdt to Skuespillerinder, Davis og Nel (Helena) Gwin. Kongen optog ikke denne Spot med det gode Lune, man efter hans Charakteer kunde have ventet. Det hed, at da dette var første Gang, Agtelsen for den kongelige Majestæt var offentligen bleven tilsidesat, saa var det nødvendigt, ved en alvorlig Tugtelse at fremstille et Exempel i Coventry's Person til Advarsel for alle, der maatte være tilbøielige til at træde i hans Fodspoer. Men dette iværksatte man paa den alleruværdigste Maade, der langt mere beskæmmede den kongelige Majestæt end Coventry's Sarcasme. Sands, Obrian, og nogle andre Officerer af Garden, fik Ordre til at ligge paa Luur efter ham, overfalde ham og give ham et Mærke. Han forsvarede sig tappert og blev med Vanskelighed afvæbnet, efterat have saaret adskillige af Angriberne. De afskiar ham Næsen indtil Benet, for, som de sagde, at lære ham hvad Agtelse, han skyldte Kongen. Underhuset opflammedes af Forbittrelse over denne Skiændighed, udøvet mod et af dets Medlemmer for Ord, der vare taelte i Huset selv. Et Bud, som satte Livsstraf for at lemlæste Nogen, fik Lovs Kraft, og det blev ved en Parlaments-Act fastsat, at de Anklagede, der havde overfaldet Coventry, ikke skulde kunne benaades af Kronen.

---

ler paa Skuepladsen udføre ved Fruentimmer, istedetfor at slige Roller forhen spilledes af Drenge eller meget unge Mænd.

Den barbariske Hævn, der toges over Coventry kan vel for en Deel tilskrives den saa kaldte "Cabal", under hvis Indflydelse og onde Raad Carl den Anden den Gang befandt sig; hvilket dog ingenlunde kan undskylde Den, der selv havde valgt og lod sig styre af slige Raadgivere. "Cabal'en, eller Kongens daværende Ministerium, der er blevet saa berygtet i hans Historie, bestod af fem Mænd: Clifford, Ashley, Buckingham, Arlington og Lauderdale, af hvis Navnes Begyndelses-Bogstaver man sammensatte Ogenavnet Cabal; en Titel, hvormed man stedse nævnde dette Kongens Raad, og hvormed Nationen hævnede sig for dets forhadte Regiering og slette Foranstaltninger. Jo mere disse Mænd vare begavede med udmærkede Natur-Evner, des farligere bleve de for Kongens og Nationens Velfærd. Den Førstnævnte af dem: Sir Thomas Clifford, havde hævet sig ved sin Veltalenhed i Parlamentet og sin intriguante Characteer, og hans dristige voldsomme Aand gav ham Vægt i Kongens Raad.

Den Anden: Lord Ashley, siden bekiendt som Greve af Shaftesbury, var en af Tiidsalderens mærkværdigste Characterer, og den egentlige Drivefieder til de urolige Begivenheder *). I sin tidlige Ungdom

*) Den her omtalte Carl den Andens Minister, Antony Ashley Cooper, Greve af Shaftesbury, død 1683, er af visse Historieskrivere bleven forvexlet med den især af sine "Characteristicks of Men, Manners, Opinions, Times" berømte Skribent, Grev Shaftesbury, fød 1671, død 1713, en Sønnesøn af Ministeren, men som bar netop de samme For- og Tilnavne som denne.

havde han været af den forrige Konges Partie, men var snart gaaet over til Parlamentets. Under Cromwel, hos hvem hans store Indflydelse paa Presbyterianerne anbefalede ham meget, vidste han at forskaffe sig denne Usurpators Tillid; men befordrede derimod siden, da Tingenes Stilling vexlede, Kongerigets Gien-Oprettelse under Carl den Anden, hvorved han baade fortiente og erholdt Kongens Yndest. Under alle disse Forandringer blev han sig dog stedse selv-liig deri, aldrig at forraade de Venner, han forlod; og hvilket som helst Partie, han end valgde, skaffede hans udmærkede Dygtighed og sieldne Talenter ham snart dets Tillid og satte ham istand til at lede det. Ingen Ærespost var ham høi nok, ingen Hindringer vare uovervindelige for hans Mod. Vel bekiendt med Partie-Aandens blinde Hengivenhed, satte han sig ud over al Skam: Og stolende paa Fiinheden i hans Paafund, lod han sig ikke afskrække fra de farligste og meest forbryderske Planer. Man beskyldte ham for Vantroe og fritænkerske Meninger, og dog skal han paa den anden Side have været overtroisk og hengiven til Astrologie! — Saa vel i hans offentlige Taler, som i fortroelig Underholdning fremlyste hans Talenter paa den meest glimrende Maade; og midt mellem alle hans rasende Lidenskaber besad han en sund Dømmekraft om Forretninger, og endnu mere om Mennesker. Men, skiøndt af Naturen skikket til at begynde og fremdrive de største Planer, var han dog aldrig istand til at bringe nogen af dem lykkeligt til Ende; og hans ypperlige Evner bleve, formedelst hans umættelige Lidenskaber, lige farlige for ham selv, for Fyrsten, og for Folket.

Hertugen af Buckingham, allerede en Gang omtalt i det Foregaaende, besad alle de Fordeele, hvilke et smukt Udvortes, høi Rang, glimrende Formue, og spillende Vittighed kunne forskaffe; men hans vilde Levnet, tæmmet hverken ved Klogskab eller Grundsætninger, giorde ham omsider ikke blot forhadt, men endog ubetydelig. Opoffrende selv Æren for den laveste Fordeel, men paa den anden Side ødslende Alt paa sine tøilesløse Lyster, ødelagde han ved Ødselheden sin Formue, og ved Lysterne, ved Sviir og Udsvævelser, sit Helbred, og endte uden Kraft til at giøre Ondt, som han aldrig havde havt synderlig Villie til at giøre Godt.

Af hele Cabalen var Lord Arlington den mindst farlige, saa vel i Hensyn til Laster som til Talenter; en Mand af sund Dømmekraft, men kun af maadelig Duelighed, med gode Hensigter, men uden Kraft og faste Grundsætninger til at sætte dem igiennem.

Greven, siden Hertugen, af Lauderdale, havde længe været en bigot og rasende Presbyterianer. Naturgaver og Kundskaber fattedes ham ikke, men han var raae i sit Udvortes, af slette Grundsætninger, ærgierrig endnu meer end despotisk og af rasende Heftighed; en uforsonlig Fiende, men en lunken Ven, var han tillige stolt mod sine Undergivne og krybende mod Overmænd. Det er mærkværdigt, og endnu et Bidrag til Kongens i visse Henseender vanskeligt forstaaelige Characteer, at denne Lauderdale, skiøndt baade i sit indre og ydre Væsen Carl aldeles modsat, dog holdt sig længere i Kongens Yndest end nogen anden Minister.

Det var under dette Ministerium Englænderne benyttede en Forholdsregel, de i nyere Tider ogsaa have

betient sig af: at begynde med Fiendtligheder og op-bringe Handelsskibe, længe før Krigs-Erklæringen, og førend den angrebne Stat endnu tænkde paa Krig. Man vidste at en hollandsk Coffardie-Flaade ventedes fra Smyrna; den bestod af halvfierdsindstyve Seilere og ansloges til en Værdie af halvanden Million *). Ministrene ønskede Krig med Holland, og Forholdet mellem dette og Storbritannien havde derfor fra deres Side i nogen Tiid været spændt, dog ikke anderledes, end at Hollænderne, sig intet Fiendtligt mod England bevidst, vare sikkre paa, at Alt mindeligen vilde bilægges; hvorfor ogsaa Fredsbrudet traf dem aldeles uventet. Haabet om at giøre saa riigt et Bytte, som man i den ovennævnte Flaade ventede sig, var en, og ikke den mindste, af de Bevæggrunde, ved hvis Hielp Ministrene formaaede Kongen til at samtykke i Krigen med Holland; thi Carl den Anden og hans Regiering var, som bekiendt, af flere Grunde i idelig Penge-Forlegenhed. Sir Robert Holmes, udnævnt til Chef for en engelsk Eskadre af ni Fregatter og tree armerede Skibe, fik i 1672 hemmelig Ordre, dermed at udføre Overfaldet paa den hollandske Smyrna-Flaade.

Alt tidligere havde Carl den Andens nyeligt omtalte Ministre søgt, men ikke fundet, Grund til Fredsbrud med Holland paa en dem aldeles værdig Maade. Den engelske Gesandt i Holland, Sir William Temple, en indsigtsfuld og høist duelig Statsmand, kaldtes tilbage, da man frygtede, han var for retskaffen til med Iver at udføre Forholdsregler, hvilke han maatte

*) Formodentligt L. Sterl., da Beretningen er engelsk.

betragte som skadelige for England selv; tilmed var han for sin Retskaffenhed yndet af Hollænderne; man sendte George Downing, der var almindelig forhadt blandt dem, i hans Sted; og det Skib, der skulde hiembringe den forrige Gesandts Gemalinde, Lady Temple, fik hemmelig Ordre til at søge Strid med hollandske Orlogsmænd. Man paalagde Chefen for dette Skib, naar han seilede giennem Nederlandenes Flaade, som dengang laae paa deres egne Kyster, at fordre, Skibene skulde stryge for ham; naar de, som man naturligviis maatte vente, negtede det, skulde han fyre paa dem, og vedblive at fyre til de besvarede hans Ild. Capitainen styrede ind mellem Flaaden og sendte sin Fordring om at stryge ombord til Admiralen van Ghent; denne, høist forundret herover, kom selv ombord paa det engelske Skib, erklærende, at han var villig til, efter ældre Vedtægter, at vise det engelske Flag Ære: Men, at en heel Flaade, paa dens egen Kyst, skulde stryge for et enkelt Skib, og det ikke engang en Orlogsmand, var noget saa ganske Nyt, at han ikke, uden udtrykkelig Ordre, turde samtykke deri: Hermed lod Capitainen, meget fornuftig, men stridende mod det ham Befalede, sig tilfredsstille, og fortsatte roeligt sin Reise; det forekom ham alt for latterligt, at et enkelt Skib for en aldeles urimelig Fordrings Skyld skulde ovenikiøbet give sig i Kamp med en heel Flaade, der omringede det. Hans Regiering var dog af anden Mening; da han kom tilbage, blev han sat i Tower. — Efter adskillige Maaneders Forløb fik Downing Ordre at klage i Holland over det Forefaldne og at sætte en Frist af visse Dage, efter hvis Forløb man ei engang vilde

modtage nogen Fyldestgiørelse, om den endog tilbødes. Forretningsgangen i Hollands daværende republicanske Statsforfatning, giorde det umueligt, at give fyldestgiørende Svar inden saa kort en Frist; ikke desmindre vægrede Downing, skiøndt man strax forestillede ham dette, sig ved at modtage Svaret, da det efter hine Dages Udløb tilbødes; det maatte sendes til London med en overordentlig Ambassadeur, der desuden fik Fuldmagt til at give enhver anden Fyldestgiørelse, det engelske Hof kunde forlange. Dette yttrede ufortøvet, at det overbragte Svar var tvetydigt og dunkelt. Ambassadeuren bad, at det engelske Ministerium vilde opsætte Svaret i hvilke Udtryk, det selv behagede; han vilde underskrive det. Ministrene svarede, det var ikke deres Sag, at opsætte Documenter for Hollænderne. Ambassadeuren bragde dem et Udkast til en Erklæring, i det han forespurgde, om den var tilfredsstillende; han fik til Svar, at naar han havde underskrevet og overleveret den, skulde han faae Regieringens Mening derom at vide. Han underskrev den og forlangde atter Audients, men da denne endelig tilstodes, vilde man ikke indlade sig mere i Sagen, og betydede ham, at Tiden til at underhandle var nu udløbet.

Dette er en Prøve af flere paa den Politik, det engelske Kabinet betiende sig af, for at erholde den længe søgte Anledning til at bryde med Hollænderne. Man fandt den omsider i Overfaldet paa Smyrna-Flaaden. Sir Robert Holmes løb ud for at fuldføre sit Eventyr og mødte i Canalen en anden engelsk Eskadre under Admiral Sprague, hiemkommende fra et Krydstogt i Middelhavet. Af Sprague fik han Un-

Efterretning om at Hollænderne vare i Nærheden, og havde Holmes ikke, for at beholde Æren og Fordeelen allene, fortiet sin Bestemmelse for den anden, saa vilde en Foreening af begge Eskadrer kunne have giort Udfaldet utvivlsomt. Det var den 13de Marts 1672 at Holmes kom i Sigte af den hollandske Coffardie-Flaade, der convoieredes af adskillige Krigsskibe under Admiral van Ness. Holmes paatog sig en venskabelig Maske, og indbød den hollandske Admiral ombord til sig: en af hans Skibs-Chefer sendte, som Hume fortæller, "en lige forræderst Indbydelse" til Contre-Admiralen. Men disse Officerer vare paa deres Post. De havde faaet noget Nys om de Engelskes fiendtlige Hensigter, og havde allerede sat saavel de convoierende Orlogsmænd, som Handelsskibene, i fortræffelig Forsvarsstand. Englænderne angreeb dem tree Gange med megen Tapperhed, men bleve ligesaa ofte tappert slagne tilbage. I det tredie Angreeb strøg et af de hollandske Krigsskibe; tree eller fire Handelsskibe, men af de ubetydeligste toges af Englænderne; men alle de øvrige fortsatte Reisen under en tapper og vel udført Modstand, og naaede, understøttede af en Taage, lykkeligt deres Havne. "Dette Angreeb, siger Hume, tillægges af hollandske Skribenter Benævnelsen Troeløshed og Søerøverie; mange Engelske give det de samme Navne. Det fortiener i det mindste at kaldes umoralsk (irregular) *); og da det fik et slet Udfald bragde det dobbelt Skam over Ophavsmændene." Den engelske

---

*) Han kalder det siden ogsaa: a flagrant violation of treaty.

Regiering troede at undskylde sig for Verden ved det Foregivende, at Striden var opkommet aldeles tilfældigt, da den allene foraarsagedes ved Hollændernes Egensind i at negte at vise Flaget Ære. Men det Modsatte var saa vel bekiendt, at selv Holmes ikke havde Dristighed nok til at vedblive denne Paastand.

Engleændernes Fremgangsmaade var saa upolitisk, at Frankrig selv, hvis Fordeele af et Fredsbrud mellem Holland og England paa den Tiid vare af største Vigtighed, ikke havde turdet smigre sig med, at dets ærgierrige Planer skulde fremmes, tvertimod alle Ærens og Politikens Grundsætninger, netop af den Magt, der havde størst Fordeel af at modsætte sig dem og meest Kraft dertil *). Men Carl var gaaet for vidt til at træde tilbage. Kort efter hiint Overfald paa Smyrna-Flaaden fremkom den engelske Krigserklæring mod Holland, og Verden havde hidtil kun i Ludvig den Fiortendes berygtede Krigs-Erklæringer, der just ogsaa paa den Tiid forbausede Europa, seet et mere grundløst, mere falsk og frækt Forsvar for et Fredsbrud **). Der anføres i denne Erklæring Klager over Fornærmelser, det engelsk-ostindiske Handelsselskab skulde have liidt af Hollænderne, men om hvilke Fornærmelser hiint Selskab selv intet vidste: Der omtales, at Hollænderne havde i Surinam tilbageholdt nogle Engelske, skiøndt det er

*) Hume, l. c.

**) Kun med den Forskiel i Hensyn til de franske Krigs-Erklæringer, at disse udsprang af en klogere Politik og havde mere Værdighed, om ellers, siger Hume, ufordulgt Vold og Uretfærdighed fortiener denne Benævnelse.

aabenbart, at disse Personer frivilligen vare forblevne der: Der lægges stor Vægt paa, at en hollandsk Flaade, under dens egne Kyster, havde negtet at stryge for et engelsk armeret lille Skib: Og endeligen anføres, at de Engelske vare blevne skammeligt forhaanede i nogle hollandske Malerier"! Dette sidste Punct satte Hollænderne længe i Forlegenhed; de vare selv aldeles uvidende om, naar og hvorledes de havde givet England denne forfærdelige Anledning til at bryde Freden. Omsider opdagede man, at den engelske Krigserklæring sigtede til et Portrait af Borgermesteren i Dordrecht, Cornelius de Witt, hvilket nogle Øvrighedspersoner i denne Bye havde ladet male og ophænge i et Værelse paa Byens Raadhuus. I dette Portraits Baggrund havde Maleren anbragt nogle brændende Skibe i en Havn. Man antog at dette sigtede til Hollændernes Angreb i forrige Krig paa Chatam, hvorved Cornelius de Witt, som Generalstaternes Befuldmægtigede paa den hollandske Flaade, havde udmærket sig *). Men han drømte kun lidet om, at et i aaben Feide skeet Angreb, efterat Sagen for saa lang Tiid siden ved en formelig Fred var jævnet, atter for et Maleries Skyld, der kun forestillede hvad der var en historisk Kiendsgierning, skulde fremdrages som Grund til en nye Krig med hans fredelige Fædreland.

Ogsaa paa den Skik, at angribe Colonier i fierne Verdensdeele, medens man i Europa endnu befinder sig

*) Chatam, den engelske Orlogshavn, blev i Krigen i Aaret 1667 overrumplet af Hollænderne, og nogle af de der liggende Linieskibe opbrændte og ødelagte.

i fredelige Forhold med Moderlandet, finde vi Exempel under Carl den Andens Regiering i England. Først i Aaret 1665 begyndte den Krig mellem dette Rige og Holland, der endtes ved Fredslutningen i Breda 1667, men allerede i Aaret 1664 havde den alt i det Foregaaende nævnte engelske Admiral Sir Robert Holmes, afseilet fra England med en Eskadre af to og tyve Skibe og forsynet med hemmelige Ordrer, fordrevet Hollænderne fra Cabo Corso, erobret de hollandske Besiddelser ved det grønne Forbierg og paa Øen Gorea, og, derfra seilende til America, indtaget Nova Belgia, siden Nye-York. Dog vilde man den Gang ikke være en saadan Handling offentlig bekiendt. Da Hollænderne klagede, lod Kongen som han var fuldkommen uvidende om alt hvad Holmes havde foretaget sig, og for at vise, Admiralen havde handlet egenmægtigt, blev han, de hemmelige Forholdsregler til Trods, sat i Tower efter Hiemkomsten. Saaledes blev her en Befalingsmand fængslet, fordi han nøie havde efterlevet hemmelige Ordrer, hvorimod vi ovenfor saae en anden straffet, fordi han ikke i et og alt havde fulgt dem. Efter nogen Tiids Forløb blev imidlertid Holmes atter sat paa frie Fod.

Anledningen til denne Krig (1665-1667) var ikke bedre, end den til den sildigere i 1672, hvilken i det Foregaaende er omtalt; thi den egentlige Grund var kun Misundelse over Hollændernes blomstrende Handel. Men Nationen var forøvrigt langt mere stemt for det første, end for det sidste Fredsbrud. Sieldent er vel nogen Krig — skiøndt uretfærdig i sit Ophav — begyndt under heldigere Omstændigheder, med større Haab

om de fordeelagtigste Følger, med større Bifald af hele Folket, med det Almindeliges ivrigere Deeltagelse i Udrustningerne, end denne, og dog er vel neppe nogen endet med et mere skuffet Haab og med almindeligere Utilfredshed over Udfaldet, end den. Den førtes paa begge Sider med overordentlig Forbittrelse, med stor Tapperhed og Duelighed. Begge Magters Flaader viste sig som oftest hinanden voxne; men adskillige tilfældige Omstændigheder vare Englænderne imod. Det manglede dem saaledes paa Midler til Krigens Fortsættelse, Finantserne vare udtømte, og man havde intet at betale Søefolkene med; hvorover disse lydeligt klagede, medens de hollandske Flaader regelret forsynedes med Penge og alt fornødent. I Slaget den 3die Junii 1665 tabdes, som man med Rimelighed paastaaer, betydelige Fordeele af Seiren ved et uheldigt Tilfælde. Kongens Broder Hertugen af York (siden Kong James II.) commanderede den engelske Flaade som Stor-Admiral. Man forfulgde ivrigt den flygtende Fiende, da En af Hertugens Følge, ved Navn Brounker, ombord i Admiralskibet, kom op paa Dækket og befalede i Hertugens Navn at mindske Seil. Dette bragde Uorden i den engelske Flaades Manoeuvrer, og Fienderne undslap, skiøndt det ikke længe efter opdagedes, at Ordren var falsk, og man derfor ufortøvet igien bragte Seil til *). — At Frankrig under Krigens Fortsættelse

*) Kong James II., forhen Hertug af York, har i sine Memoirer selv oplyst denne Hændelse saaledes: Han var, siger han, efter at Slaget var endt og den fiendtlige Flaade paa Flugt, medens man for-

giorde fælleds Sag med Hollænderne, var, skiøndt den kun svagt understøttede dem, dog et nyt Uheld for England. Den engelske Regierings Mangel paa Kraft til-

fulgde den, gaaet i sin Kahyt og havde lagt sig til at sove. Imidlertid bragde den ovennævnte Brounker den foregivne Ordre til Skibschefen, Sir John Harman, at mindske Seil. Sir John giorde vel Indvendinger, men adlød dog. Da han imidlertid noget efter fandt at ved det hans Skib deisede agter ud vilde der opstaae Forvirring i Flaaden, satte han igien de samme Seil til som før, saa at, da Hertugen kort efter kom paa Skandsen og fandt alt i samme Tilstand, som han havde forladt det, fik han intet at vide om det, der var passeret medens han sov. Ingen gav ham mindste Underretning derom. Først længe efter hørte han noget derom ved en Hændelse, og havde da i Sinde at faae Brounker afstraffet efter Krigs-Artiklerne, men just paa samme Tiid foretog Underhuset Sagen og satte ham under Anklage, hvorved det blev Hertugen umueligt at straffe ham paa anden Maade, end ved at afskedige ham af sin Tieneste. Brounker vovede aldrig for Underhuset at paastaae, han havde modtaget nogen Ordre af Hertugen. Saa meget er vist, at Hertugen af York, hvilket ogsaa almindeligt indrømmes, viste stor Tapperhed under Slaget. Han var længe midt i Ilden, hvor det gik hedest til. Greven af Falmouth, Lord Muskerry og Mr. Boyle dræbdes af eet Skud ved hans Side og overstænkede ham heelt med deres Blod. Heller ikke er det rimeligt, tilføier Hume, at en Høistcommanderende skulde vise Mangel paa Mod ved at forfølge en slagen Fiende, et Tilfælde, hvor selv Folk i en underordnet Stilling, ja endog de Feigeste, pleie at blive behiertede — eller at den, som ikke havde frygtet for at gaae sin Modstander under Øinene, skulde vende sig bort fra hans Ryg.

intetgiorde ogsaa meget ofte Nytten af dens Søemænds tappre Anstrengelser, og under de af den selv indledte Freds-Underhandlinger tilføiede dens eget Vankelmod, dens forfængelige Fordringer, hvilke den dog ei havde Kraft til at sætte igiennem, og en, Kongen pludseligt overkommet Sparsomhed, Englands Sag det værste Stød, der endnu under Krigen havde rammet den. Medens Underhandlingerne saaledes fra engelsk Side unyttigt uddroges, vedbleve Hollænderne deres Rustninger, da de ikke havde villet indvilge det engelske Forslag, strax at standse alle Fiendtligheder. Af en ubetimelig Sparsomhed, der fortiener den største Dadel, lod derimod Carl den Anden nu næsten alle Rustninger hvile; han havde besluttet, at henlægge det sidste for Krigen bevilgede Tilskud til Betaling af Gield, deels opkommet ved Krigen, deels tidligere paadraget. Hollænderne benyttede sig heraf og af Underhandlingernes langsomme Gang. Den hollandske Flaade, commanderet af Ruyter, lod sig see for Themsen og satte de Engelske i den yderste Forvirring. Briterne havde trukket en Jernkiæde (andre sige, lagt en Bom) tvers over Floden Medway (Indløbet til Chatam); de havde opkastet nogle Batterier ved Sheerness, der ligger ved Flodens Munding, og ved Upnore-Castle. Men al denne Forsigtighed nyttede intet. Sheerness indtoges snart, uagtet det forsvaredes tappert af Sir Edward Sprague. Den 10de Juni 1667 løb Hollænderne, benyttende sig af Flodtiden og en staaende østlig Vind, opad Medway, brød Jern-Kiæden, uagtet den beskyttedes ved nogle der sænkede Skibe; brændte tree Skibe, der laae for at forsvare Kiæden; ødelagde adskillige andre,

og toge Skroget af Royal Charles, som Englænderne selv havde stukket i Brand. Med sex Orlogsskibe og fem Brandere gik de lige op til Upnore-Castle, hvor de brændte tree Orlogsskibe. Capitain Douglas, som commanderede det eene af dem, omkom i Luerne, skiøndt han havde Leilighed til at redde sig. "Aldrig," sagde han, "har en Douglas endnu forladt sin Post uden Ordre." Hollænderne lode igien staae ned ad Medway uden noget synderligt Tab *); og man indsaae, at de ved næste Flodtiid kunde seile op ad Themsen og føre Krigen lige til Londons Broe. Ni Skibe sænkedes ved Woolwich, fire ved Blackwall; Batterier opkastedes, og forsynedes med Kanoner, paa mange Steder: Borgervæbningerne opfordredes, og Alt var i den voldsomste Giæring. Hollænderne seilede derpaa til Portsmouth, hvor de giorde et frugtesløst Angreeb: ved Plymouth vare de ikke heldigere: de overrumplede Harwich: De seilede atter op ad Themsen lige til Tilbury, hvor de bleve tilbagedrevne. Hele Kysten var i Skræk, og havde de Franske i dette Øieblik foreenet sig med den hollandske Flaade og giort Indfald i England, vilde de ulykkeligste Følger været at befrygte. Og denne saa alvorlige og overhængende Fare drog Carl den Andens og hans Regierings Vankelmod, Ligegyldighed og Kraftløshed selv over deres Hoved i en letsindigt og uretfærdigt begyndt Krig! Det var Englands Lykke, at Ludvig den Fiortende kun vilde, de to Søestater skulde giensidigen svække hinanden, men ikke, at den

*) Medway-Floden falder ud i Themsen.

eene skulde blive for mægtig ved den andens fuldkomne Ødelæggelse.

Med stor Harme saae de Engelske en Fiende, hvem de havde betragtet langt under sig, hvem de havde ventet aldeles at beseire, og over hvem de før havde vundet mange ærefulde Fordeele, nu pludseligt fremstaae som Havets uimodsigelige Herre, brænde deres Skibe i deres egne Havne, udbrede Forvirring paa deres Kyster og Rædsel i Hovedstaden selv. Den engelske Regiering maatte give sine Underhandlere i Breda Befaling til at nedstemme Tonen, man opgav de før Krigen fremsatte overmodige og ubillige Fordringer (netop de foregivne Grunde til Fredsbrudet), man erkiendte Hollands og Frankrigs Ret til visse Besiddelser, og England opnaaede derved, at faae sin Eiendoms-Ret til Nye-York i Nord-Amerika ligeledes erkiendt.

Ligesom Frankrig, i den nyeligt omtalte Krig, medens dets Interesse fordrede det, var Hollands Allierede mod England, saaledes forbandt det sig nogle Aar efter (1672) med England mod Holland, da Ludvig den Fiortende og hans Ministre nu fandt dette fordeelagtigst for deres egennyttige og ærgierrige Hensigter. Uagtet sine udmærkede Aandsgaver og sin Dannelse var Carl den Anden ingen Statsmand; meget vanskeligt var det derfor ikke, at bevæge ham til at tage dette Partie, men des vanskeligere, at fængsle hans ustadige vaklende Politik for en længere Tiid dertil. Ludvig besluttede, at benytte sig af et Middel, som var det eeneste sikkre; hans Fornøielser, hvilke Carl II. altid med Stadighed hengav sig til, kiædede han sammen med hans Politik og Frankrigs Interesse. Hertuginden

af Orleans, Carl den Andens Søster, besøgde sin Broder i Dower og bragde en ung fransk Dame af sielden Skiønhed med sig, en Mademoiselle de Querouaille, der snart blev hans Herskerinde, fik Titel af Hertuginde af Portsmouth, havde hele hans Liv igiennem den største Indflydelse paa den engelske Politik og holdt Kongen paa det franske Partie *). —

Mellem de idelige Factioner i Carl den Andens Regieringstiid, der dog mere arbeidede mod hinanden, end egentlig mod Kongen eller den kongelige Magt, opstod de endnu brugelige Benævnelser: *Tories* og *Whig's* for de to stridende Partier: Hoffets (d. e. Kongens, Ministrenes) og Folkepartiet (det democratiske Partie eller Oppositionen). Tidligere under samme Regiering havde disse Partier givet hinanden Øgenavnene: *Abhorrer's* og *Petitioner's* (Hadere og Ansøgere): Saa ofte nemlig Folkepartiet havde Overhaand, sendtes en Mængde Ansøgninger til Kongen fulde af Klager og Misfornøielse; men naar Hofpartiet var talrigst, modtog han Adresser, udtrykkende den dybeste Agtelse for hans Kongelige Majestæt, og det dybeste Had og Afskye (Abhorrence) for dem, der stræbde at forstyrre den offentlige Roelighed. Dog Navnene Abhorrer's og Petitioner's glemtes snart, og i deres Sted kom (i Aaret 1679) Skieldsordene Whig og Tory, der lige til den Dag i Dag have vedligeholdt sig, men i Tidens Længde

*) Andre Forfattere lade Querouaille først komme til England efter Hertugindens Død, der indtraf ikke længe efter hendes Besøg i Dower. Hume bruger det synderlige Udtryk, at Ludvig XIV. forærede Carl II. denne Maitresse.

tabt meget af den Bitterhed og det Beskiæmmende, der oprindeligen lagdes i dem. Hofpartiet kaldte Folkepartiet Whig's med Hensyn til deres Slægtskab med de fanatiske Presbyterianere, der holdt Conventicler *), og som man i et eget Sprog havde givet hiint Navn af deres suurtseende Udvortes (Suurmuler), thi whig betyder Suurmelk eller Valle. Democraterne tillagde derimod Royalisterne Navnet Tories efter de irlandske Banditer (Stratenrøvere), der kaldtes saaledes af det irske Ord, hvormed de affordrede Folk deres Ejendom: Toree, d. e. "Giv hid."

Kong Carls alt for store Hengivenhed til det andet Kiøn er allerede et Par Gange i det Foregaaende omtalt. Omstændigheder, som siden skulle nævnes, maatte vel kunne undskylde disse i sig selv utilladelige Kierlighedsforbindelser, naar de stille og uden Frækhed i det mindste ikke saarede den offentlige Velanstændighed: men uundskyldelig er saavel den forargelige Offentlighed, disse Forbindelser havde, som deres Mængde; thi Carl indgik ikke blot een saadan ad Gangen, men mange paa eengang; saa at den engelske Konge saa vel holdt et Harem som den tyrkiske Sultan: Og utilgiveligere endnu er den store Indflydelse nogle af disse Maitresser altid havde i Statssager, som Mistres Palmer, siden Hertuginde af Cleveland, og efter hende den nyeligt nævnte Hertuginde af Portsmouth. Intet er fordærveligere for Fyrste og Folk, end en saadan Indflydelse, og intet foragteligere end en Qvinde-Regjering af dette Slags. — Fra Hoffet udbredte Smitten sig i

*) D. e. gudelige Forsamlinger udenfor Kirken.

mange Retninger mellem Folket og fordærvede selv Literaturen og Kunsterne. Digtere og Skuespillere vare aldrig usædeligere end under Carl II. At have giennemgaaet en Periode, som Carl II's. Regieringstiid, og dog at have bevaret eller gien-erhvervet en Religiøsitet og Sædelighed, som den, det engelske Folk i vore Dage besidder, er vistnok den største Roes, der kan tillægges en Nation, og hvilket Fortrin har ikke den engelske heri maaskee for hvert andet civiliseret Folkeslag paa Jorden? I Frankrig have Ludvig XIV.s og XV.s tøilesløse Tidsaldre, og Revolutionens alle Baand slappende Rædsler, efterladt sig langt uudsletteligere Spoer.

Hine Forbindelser kostede naturligviis overordentlige Summer, og Carl II. var heller ikke sparsom i andre Henseender; dog gik han ikke saa vidt i Ødselhed, som hans Fader Carl I., der levede i saadan Pragt, at han paa engang havde fire og tyve Palaier, alle smagfuldt og fuldstændigt meublerede, saa at han, naar han flyttede fra et til et andet, ikke behøvede at føre nogenting med sig *).

Carl den Anden fulgde vel i sine bestandige Forlystelser sin naturlige Tilbøielighed, men til Undskyldning for ham kan det dog tiene, at den da herskende Mode ved Europas Hoffer, udgaaet fra Ludvig den Fiortende, førte en saadan Levemaade med sig, og at han neppe deri vilde gaaet saa vidt, naar han ikke havde havt dette blændende og derfor almeenbeundrede Mønster for Øine. Den franske Indflydelse ved det

*) Og dog, siger Hume, var denne Konge ikke forfængelig, og havde tarvelige Indtægter.

engelske Hof var meget stor, og maatte være saa meget større, hvis det forholder sig rigtigt, at Carl II., som Konge af England, modtog en hemmelig Pension af Frankrig, en uaftvættelig Skam, om han endog ikke derved havde brudt sit Kongelige Ord, høitideligen givet hans Undersaatter. Fuldkommen vist er det dog ikke, at han uafbrudt har staaet i en slig uværdig Afhængighed af det franske Hof; men Hume finder det imidlertid ikke urimeligt, at Kongen, ogsaa i sin sildigere Regieringstiid, modtog Penge-Understøttelser fra Kongen af Frankrig til sine private Udgivter, og Fox omtaler det som afgiort, at det franske Hof betalde ham en regelret Pension *). At han har sluttet hemmelige Forbund om Subsidier med Frankrig for at rette Englands udenlandske Politik efter hiin Stats Interesse, veed man med Vished; har han tillige vedblevet at oppebære Pensionen **), saa er dette endnu et Træk til hans letsindige Characteer. Det viser den Mangel paa Æresfølelse og Selvstændighed, der ogsaa i hans private Handlinger udmærker ham; og den Yttring, hvormed en af hans Ministre, Clifford, forsvarede Kongens Afhængighed af Ludvig XIV; "at det var bedre for Kongen

*) Charles James Fox, History of the early Part of the reign of James II. London 1808. stor 4. Udgivet efter Forfatterens Død, og ikke fuldendt. Indledningen indeholder blandt andet en kort Fremstilling af Carl II.s Regiering.

**) I sin Landsflygtighed, medens Cromwell protegerede England, havde Carl II. allerede havt en Pension af Frankrig (efter Hume 6000 L. Sterl. aarlig).

af England, at være Vice-Konge under en stor og ædel Monarch, end Slave af fem Hundrede af hans egne trodsige Undersaatter", er temmelig i Carl II.s egen Aand. Han fandt det mageligere, at modtage en ydmygende Understøttelse fra et fremmet Hof, da han ikke af Parlamentet kunde erholde hvad han fordrede til sine private og offentlige Udgivter, end ved en viis, kraftfuld Regiering, et exemplarisk Privat-Liv, at formeere og styrke det kongelige Partie i sit eget Land og saaledes give Thronen den eeneste sikkre Grundvold *). Men derfor truedes den ogsaa ved hyppige Sammensværgelser, der ofte maatte straffes med Blod, derfor var Kongen selv, efterat have bragt sin Magt paa dens høieste Spidse, herskende eeneværdigt, men vaklende og lunefuldt, intet mindre end lykkelig, og hvad der, om ikke en tidlig og uventet Død havde bortrevet ham, endnu kunde hændet, er skiult for menneskelige Øine. Vel troer man at vide, at han selv var sindet, at forandre sine Regierings-Grundsætninger, igien at sammenkalde

*) At Carl II. i sin Regieringstiid modtog Penge-Understøttelser af Ludvig XIV. bevidnes ogsaa af en af hans egne Ministre og Yndlinger, den forhen omtalte Hertug af Buckingham i en kort Charakteristik af Carl II., foran: The works of the Earls of Rochester, Roscommon, and Dorset, the Dukes of Devonshire, Buckingham etc. London 1739. "Kongens Gavmildhed, siger han, fordærvede hans egne Affairer, og nødte ham til at være afhængig af hans store Naboe i Frankrig, der spillede hans Skaffer (Broker) hver Gang han var i Forlegenhed (in all those times of Extremity).

et Parlament, og at herske mindre despotisk og mere overeensstemmende med Statsforfatningen, hvis ei hiin ubetimelige Død, i hans 55de Aar, midt i en kraftfuld Sundhed og med grundet Udsigt til et langt Liv, havde giort en, som mange troe, ikke naturlig Ende paa hans Regiering. Til sin Broder, Hertugen af York, der foreslog vilkaarlige Forholdsregler, sagde han en Dag: "Broder, jeg er for gammel til igien at begive mig paa Reiser: Du kan, om Du har Lyst." — Men hans Letsind, hans Indolents og hans vaklende Characteer berettigede kun lidet til at vente en saadan forandret Regieringsmaades Varighed, om endog Forandringen virkelig var indtruffet.

Af Carls private Characteer ere flere Skildringer udkastede, men de ere hverandre saa ulige, at neppe nogen af dem kan være aldeles troe. Medens Nogle fremstille ham som en høist elskværdig privat Mand, og vel indrømme hans Feil, men lade hans Fuldkommenheder langt overgaae dem, have Andre afmalet ham som en vellystig, ond og underfundig Tyran, som et Uhyre mellem hvem og Tiberius Biskop Burnet endog har draget en formelig Parallel: en Urimelighed, som allerede Hume har sat i tilstrækkeligt Lys. Den betydeligste Stemme blandt de nyeste, der have ladet sig høre over Carl den Anden, er C. J. Fox's i den ovennævnte Indledning til hans Historie af James den Andens tidligere Regiering; men paa denne Stemme af en stor og berømt Statsmand, har den Whigske Partie-Aand havt alt for kiendelig Indflydelse. Saa vanskeligt er det, under slige Betingelser, selv for ædelt-

sindede Mænd at dømme fordomsfrit *). Efter ham var Carl den Anden, skiøndt "ikke aldeles forladt af gode Egenskaber," dog "i det Hele et slet Menneske og en slet Regent." Man maa ligesaa lidet besmykke hans Forbrydelser, siger han, som (med Burnet og Ludlow) giøre ham til et Uhyre. Ganske modsat dømte Samuel Johnson, der, efter Boswell, ikke kunde taale at nogen talede Ondt om Carl II. Han førdte vel et udsvævende Levnet, sagde han, men havde stedse Agtelse for det Gode; han kiendte sit Folk, og belønnede Fortienester. Kirken havde aldrig bedre Embedsmænd, end under ham. Han var den bedste Konge, vi hidtil have havt. — Denne Dom gaaer, som adskillige andre, til den modsatte Yderlighed, og hvad Carls Omhue for Kirken angaaer, kunde man vel indvende, at hans og hans Hofs Exempel igien nedbrød hvad han der opreiste, om endog denne Mening om den engelske Kirkes blomstrende Tilstand under denne Konge skulde kunne udholde en strengere Prøvelse.

Hume er lige saa lidet af Johnsons som af Fox's Mening. Hvo der kiender hiin berømte Philosoph som Historieskriver kan neppe mistænke ham for Partiskhed til den Side, at han uden gode Grunde skulde dømme mildere om Carl den Anden end den sidst-

*) Langt meer end Fox har hans Landsmand Walter Scott givet Exempel herpaa i Biographien af Napoleon, hvor den modsatte Torysfe Partie-Aand har forledet Forfatteren til de uretfærdigste Domme, og hvor han, besielet af denne Aand, har troet sig forpligtet til at forsvare nogle af hans Regierings meest forkastelige Handlinger.

nævnte Statsmand. I Begyndelsen af nærværende Aphorismer over hiin Konge og hans Regiering have vi allerede omtalt de glimrende og elskværdige Egenskaber, der i Forbindelse med heldige udvortes Omstændigheder skaffede ham, uagtet hans mange og store Feil, i visse Perioder af hans Regiering, fornemmelig ved dens Begyndelse og hen imod dens Slutning, en Popularitet, som ikke mange af hans Efterfølgere have været i Besiddelse af.

En Samtidig, der nøie kiendte Carl den Andens Privatliv, Hertugen af Buckingham, har, skiøndt naturligviis partisk for sin Herre og Velynder, dog ikke fordulgt en Deel af hans Feil, og hvad disse angaaer, maae hans Vidnedsbyrd vel komme særdeles i Betragtning. Vi skulle derfor i de følgende Træk til en Characteristik af Carl og hans Regiering ogsaa tage Hensyn til enkelte vigtige Data, der af hiin Forfatter ere opbevarede.

Hovedtrækkene af Carl den Andens Characteer vare Letsind og Indolents; hans meest fremherskende Aandsgaver vare Vittighed og Skarpsind. Af hans Letsindighed og indolente Magelighed lader sig saa vel hans offentlige som private Levnet forklare. Indifferentist i Religionssager var han af Magelighed, Libertin af Letsind, og slet Regent baade af Magelighed og Letsind; men skiøndt en slet, var han dog ingenlunde en ond eller skadefroe Regent. Var han virkelig en Fritænker, og i det mindste var han ikke nogen enten ivrig Catholik eller Protestant, saa kom dette mere af hans Tilbøielighed til at antage samme Farve og Tone, som hans Selskab og Omgivelser, end af urigtige eller

ryggesløse Grundsætninger, thi selvstændig at danne sig slige forbød hans naturlige Dovenskab ham, om endog ikke hans klare Forstand, uhildet af hans Letsind, vilde have modsat sig dem. Da hans Magelighed eller Dovenskab ikke tillod ham at udfylde sin Tiid med alvorlige Forretninger, og en livlig Aand, som hans, dog ei kunde være ørkesløs, saa kom deraf hans Hang til uophørlige Forlystelser, eller rettere, at han ikke saa meget attraaede eller med Iver søgde disse, som at han hengav sig til dem. I det mindste i hans sildigere Aar var det ligesaa meget for at dræbe Tiden, som for Elskovs Skyld, at han bortødslede saa mange Timer hos sine Maitresser. Hans Kierlighed maae have været af et forunderligt Slags, thi han deelte den i mange Dele, og det er vanskeligt at sige, om nogen, eller hvo, af hans talrige Veninder erholdt en større Part end de andre; men med Skinsyge plagede han dem aldrig. — I broderlig Kierlighed derimod kunde han fremstilles som et Mønster, hvorom siden. — Hume kalder ham, efter Buckingham, en ædelmodig Elsker; maaskee blandede sig ogsaa stundom en vis Høimodighed i hans Elskov, men kun saa meget er sikkert, enten det nu maa regnes ham til Roes eller Dadel, at han aldrig var nøieregnende med sine Veninders Troeskab, at han var let forsonlig og kunde tilgive dem et Feiltrin. Forunderlig er overhovedet hans Mangel paa Skinsyge i Stats- som i Kierligheds-Sager. Saa lidet han bekymrede sig om Rivaler i hans Elskov, saa ligegyldigt var det ham at rivalisere med Nogen i politisk Indflydelse; han saae roeligt paa Frankrigs tiltagende Magt og paa Ludvig XIV.s Eenevælde i Europa, han hialp

endog til at styrke og forøge den. Men saavel denne Mangel paa Ærgierrighed, som paa Skinsyge, lader sig heel naturligt forklare af de angivne Hovedtræk i hans Characteer.

Selv det Eeneherredom, hvorefter han tragtede, og i sine sidste Aar virkeligen og temmelig despotisk udøvede, kom af hiin Magelighed, hiin Ulyst til alle anstrengende Forretninger. I frie constitutionelle Regieringsformer kan Kongen aldrig ganske undgaae at deeltage i alle de Stats-Intriguer og Cabaler, der mellem de herskende Partier finde Sted, og hvormeget maatte deslige Bryderier, Oppositionen i Parlamentet, og foruroeligende Stridigheder, ikke forstyrre en Konge, der, skiøndt indolent, dog besad levende Indbildningskraft nok til let at forestille sig Fornyelsen af Uroelighederne under hans Fader og disses ulykkelige Catastrophe, der altsaa ingenlunde under Parlamentsdebatter og Partiekampe kunde bevare det roelige Sind, der var ham det dyrebareste, da han ikke uden det kunde bevare et roeligt og mageligt Levnet?

Han var fuld af Forstillelse, og lod sig dog heel let selv føre bag Lyset, fordi han ligesaa gierne bedrog sig selv, som andre, og vel kunde en kort Tiid fortræffeligt spille en paataget Rolle, men gad ingenlunde paatage sig den Umage, at vedligeholde den i Længden. Fraværende Venner glemte han aldeles, skiøndt han ikke var istand til at negte nærværende noget. Midt i al sin Magelighed og Dovenskab kunde han pludselig ved en eller anden særegen Leilighed blive flittig og ufortrøden, men var hans Øiemeed opnaaet, overgav han sig igien aldeles til den gamle Indolents.

De hensigtsløse Krige, han førte, maae dog ingenlunde henregnes til slige pludselige Opvaagnelser, thi Bevæggrundene til dem — saa underligt og modsigende det endog maae synes — laae snarere i hans Lyst til Mag og Roe: Ved at give sit Samtykke til dem, skaffede han sig Fred i sine nærmeste Omgivelser, og af den fierne Krigslarm, Kanontordenen paa Havet, lod han sig aldrig forstyrre, men lyttede meget mere stundom i sin Magelighed dertil med stor Tilfredshed. Hvorvidt, som Buckingham paastaaer, hans Forkierlighed for Søevæsenet ogsaa havde Deel heri, maa være uafgiort, men er det sandt, hvad ligeledes Buckingham beretter, at denne Forkierlighed var den eneste egentlige Tilbøielighed, han besad, og som havde en ædlere Grund, saa er hiint ikke umueligt. Han skal have havt Indsigter i Søevæsenet, hvilke han ønskede at benytte ved selv at anføre sine Flaader, men lod sig af sædvanlig Svaghed overtale ved Hertugen af York, hans ældste Broder, til at afstaae Æren til denne.

Ligesaa stor Utilbøielighed, som han havde til Forretninger, saa meget hadede han ogsaa Ceremonier, heri en fuldkommen Modsætning til Ludvig XIV., hvis hele Dag gik hen i Ceremoniel og Repræsentation. Med udmærket Forstand, og skiøndt han besad en majestætisk Mine, var Carl II. dog ikke istand til, ved nogen høitidelig forudberedet Leilighed, et Øieblik i sit Væsen at bevare en Konges alvorlige og værdige Høihed, hverken i Parlamentet eller i Raadet, hverken i Ord eller Lader; det kiedede hans Letsind og fortrædigede hans Magelighed. Saa godt han ellers kunde forstille sig, var han dog ikke istand til at paatage sig for længere Tiid

et afmaalt stivt Væsen, der kunde træde istedet for den naturlige Værdighed, han i sin udvortes Adfærd savnede. Han sank stedse tilbage til den behagelige Privatmand; men som saadan indtog han ogsaa enhver. Hans Væsen i alle Forhold udenfor de ceremonielle var det elskværdigste, artigste og meest belevne. Enhver, som nærmede sig ham, blev vundet ved Monarchens utvungne, vel noget snaksomme, men altid aandfulde Tiltale, enhver, som gik fra ham, forlod ham tilfreds med Kongen og med sig selv. I fine Selskaber var han saa underholdende, hans Vittighed saa træffende, og desuagtet saa godmodig og moersom, at den, skjøndt hans Skiemt idelig var satirisk, dog aldrig blev fornærmende eller saarende. I at fortælle var han en saadan Mester, at selv om han tiende Gang fortalde en og samme Begivenhed, var hans Fremstilling saa underholdende, at man syntes at høre den for første Gang, ligesom man gientagne Gange med Fornøielse seer et godt Skuespil.

Tillod Kongen sig stundom lunefuldt at skiemte over en og anden, saa taalde han ogsaa imellem, at andre skiemtede over ham, naar det kun ikke udartede. Greven af Rochester, hvis Fiinhed som Hofmand, men vilde, ryggesløse Levnet har forskaffet ham et Navn i Carl II.s Historie, drev ofte bidende Spot med hans Svagheder, saavel i hans Regiering, som mod hans Maitresser, men blev ikke straffet derfor saalænge Kongen ansaae det blot for Yttringer af satirisk Vittighed *).

*) Ogsaa mod Hertugen af York, Thronfølgeren, skrev Rochester Satirer, der ikke synes at være blevne straffede.

hans personlige Ligegyldighed for Dronningen var vel bekiendt, troede man, at han med Glæde skulde gribe en Leilighed til at befrie sig fra dette Ægteskab, for at kunne indgaae et nyt. Da nu den saakaldte papistiske Sammensværgelse (the popish plot) i Aaret 1678 sysselsatte hele England, vovede Anklagerne i denne Sag, og de ilde berygtede faa Vidner, der fremstode, tilsidst ogsaa at anklage Dronningen selv som Deeltagerinde i et Anslag mod hendes Mands Liv; og det uagtet de ofte iforveien havde erklæret, at de ikke vidste at nævne andre fornemme Personer, end de alt angivne, som Medvidere i Planen. De haabede, at finde Kongen paa deres Side. Men Carl modstod alle de Fristelser, hvilke Tilbøielighed eller Fordeel, eller Magelighed, her udsatte ham for, og blev sin forurettede Hustrues Beskytter. "De mener, sagde han, at min Hu staaer til en nye Kone; men jeg vil ikke for alt det see en uskyldig Qvinde mishandlet."

Ligesaa ædelmodig viste han sig mod sin Broder, den nyeligt nævnte Hertug af York. Carl den Anden havde en naturlig Søn, født omtrent ti Aar før Restaurationen, James Hertug af Monmouth, som han elskede overmaade høit; det var altsaa rimeligt, at han langt hellere vilde ønske sig ham til Efterfølger, end en Broder, der ofte forstyrrede ham sin Roe, og hvis Tænkemaade var meget forskiellig fra hans. Ogsaa heraf benyttede de uroelige Hoveder sig. Den unge Hertug af Monmouth var ligesaa almindelig elsket, som Hertugen af York forhadt. Uden at besidde store Aandsgaver eller megen Dygtighed, havde Monmouth

Alt, hvad der ellers hører til at blive yndet af Folket: et smukt Udvortes, venligt og nedladende Væsen og udmærket Tapperhed. Jo mere forhadt York blev, jo mere steeg Monmouth i Folkets Yndest. Hiins Fiender udspredte omhyggeligt et Sagn om et hemmeligt Ægteskab, der endnu før Giftermaalet med Prindsessen af Portugal havde fundet Sted mellem Kongen og Monmouth's Moder, Lucy Walters; dette Rygte modtoges begierligt af Mængden; Ægteskabs-Contracten, hed det, opbevaredes endnu i et lille sort Skriin. Det vilde ingenlunde være vanskeligt, haabede man, at overtale Kongen til at give en høitelsket Søn Fortrin for en Broder, hvis ukloge Bigotterie havde indviklet ham i saa uendelige Fortrædeligheder. Men for paa engang at nedslaae alle slige Forventninger, og betage Hertugen af York al ugrundet Frygt for ubroderlig Behandling, giorde Kongen i det høitideligt forsamlede Raad den Erklæring, at Monmouth ingen Ret havde til Thronfølgen, og at hverken Løvte om Ægteskab, eller Ægteskabet selv, nogensinde havde været indgaaet med hans Moder. Det bør tillige bemærkes, at Kongen i sin Tiid med Hensyn til den almindelige Frygt for en Thronfølger, som var Catholik, og i Anledning af de derover i Parlamentet opstaaede Debatter, havde foreslaaet meget betydelige Indskrænkninger, der bleve at paalægge en Konge, naar han bekiendte sig til den catholske Religion, og der satte Folket og dets Repræsentanter istand til paa den meest betryggende Maade at sikkre den herskende Religion og Friheden for Indgreb af en papistisk-sindet Successor. Man mener, at

York allene havde dette Forslag at takke for, at han ei blev formelig udelukket fra Thronfølgen *).

Uagtet man med Ret har bebreidet Carl II. stor Ustadighed i Venskab, har dog ingen negtet ham den Roes, stedse at have været kierlig og troefast mod sin Familie, og Fox kalder denne "den bedste Deel af Kongens Characteer." Det er atter et mærkværdigt psychologisk Træk, at Carl med hiin Ustadighed foreenede denne uforänderlige Troeskab mod sine Beslægtede, og, alt hans Letsind uagtet, stedse vedligeholdt de samme venlige Følelser, det samme varme Venskab for dem, enten nærværende eller fraværende. Selv mod Den, han af sin Familie mindst elskede, og meget ofte havde den største Aarsag til at være misfornøiet med, James Hertug af York, have vi seet ham opføre sig broderligt og samvittighedsfuldt. Hans Søster, Hertuginden af Orleans, var ham altid saa høist dyrebar, at disse Søskendes Venskab kunde anføres som et Mønster; hans Kierlighed til Hertugen af Gloucester, hans yngste Broder, og hans dybe Bedrøvelse ved denne Broders tidlige Død, er særdeles rørende **). Den Mistanke, Burnet mere skiult, og Ludlow mere

*) Fox, Hist. of James II. Introductory chapter, p. 36.

**) Den unge Hertug af Gloucester, Carl I.s yngste Søn, døde af Smaakopper i hans tyvende Aar, en haabefuld Yngling. Han foreenede begge sine ældre Brødres gode Egenskaber, uden at have deres slette: han besad Carls klare og skarpe Forstand, og James's Fliid og Duelighed. Ogsaa skal han have elsket sit Fædrelands Religion og Constitution, hvilket ingen af de andre giorde.

aabenbart, føger at kaste paa Carls Forhold til hans Søster, som om deres Kierlighed, istedetfor at være roesværdig, var høist syndig, have de bedste engelske Historieskrivere anseet for aldeles ugrundet; der er aldrig fundet mindste Hiemmel derfor, og de to nævnte Forfatteres afgiorte Partiskhed mod Carl II., betager deres eget Vidnesbyrd Troeværdighed.

Som Kongen var mod sine Sødskende saadan var han ogsaa i de øvrige Familieforhold. Endskiøndt han ei kunde elske sin Gemalinde, viste han hende altid Opmærksomhed og Høflighed, og tilføiede hende ingen Uret. Mod sine Børn (alle fødte udenfor lovligt Ægteskab) var han en øm og overbærende Fader, mod de Undergivne, der hørte til hans Huus, en godmodig Herre. Fox, som roser hans stadige Venskab for Søsteren, finder ogsaa, at hans Opførsel mod hans Maitresser "geraader ham til megen Ære", og Hume og Buckingham kalde ham "en blid og ædelmodig Elsker." Vi ville ikke lægge stor Vægt paa hans Fortienester af dette Slags, skiøndt de høre med til hans Characteristik, og bidrage til at stadfæste den Paastand, at Carl II. ikke var et slet Menneske, hvorfor Fox dog "i det Hele" erklærer ham. Paa sin Dødsseng anbefalede han Hertuginden af Portsmouth og Mistres Gwyn (begge omtalte i det Foregaaende) paa det ømmeste og alvorligste til sin Broder og Efterfølger. Jo ældre Carl II. blev, jo mere tilbragde han sin Tid i muntre utvungne Selskaber hos disse sine Veninder; men des tydeligere saae man ogsaa, at det egentligen ikke saa meget var dem og Kierligheden, han hyldede, som det langt mere var Italienernes dolce far niente

(det sæde Dagdriverie), han elskede og søgte her. Dertil kom, at hans store Afsky for al Tvang drog ham did som til et Fristed, og at han der ogsaa i Tale kunde benytte sig af en aldeles uindskrænket Frihed, noget, hvori han fandt en egen Fornøielse.

Modsigelser, lignende dem, i hvilke Carl den Anden giorde sig skyldig i hans Liv, træffer man ogsaa i hans Regiering; thi denne Periode fremviser paa eengang en fortræffelig Lovgivning og en ussel Bestyrelse. I denne Periode, der er en af de sieldneste og vigtigste i den engelske Historie, gaae de bedste Love, de viseste Institutioner, Haand i Haand med en vaklende, snart svag og eftergivende, snart despotisk og grusom Regiering, en Regiering, der medens den forsømte og fordærvede Statens udvortes Forhold, bragde Forvirring og Mistillid i de indre, der afvexlende var mild og streng, retfærdig og uretfærdig. Nogle af hine Institutioner, der fremkom under Carl II.s Regiering, udgiøre endnu den Dag i Dag Grundlaget for Englands Constitution, fornemmelig Habeas-Corpus-Acten, som udgik i Aaret 1679. En nyere engelsk Forfatter har nævnet dette Aar af Carl II.s Regiering som den Periode, i hvilken den engelske Constitution naaede sin høieste theoretiske Fuldkommenhed, men han maae tilføie, at umiddelbart derpaa fulgde den største practiske Undertrykkelse. "Til hvilke Betragtninger, siger Fox i denne Anledning med stor Ret, ledes vi her over menneskelige Loves Afmagt og menneskelige Indretningers Ufuldkommenhed! Vi staae her ved et Punct, hvor den bedste Statsforfatning, menneskelig Viisdom hidtil udfandt, menes at være bragt til sit Høieste; og hvad

følger? En Undertrykkelsens og Elendighedens Tid, der ikke har sit Ophav fra udvortes eller tilfældige Aarsager, som Krig, Pest eller Hungersnød, selv ikke fra nogen saadan Forandring i Lovene, der kunde antages at svække denne lovpriste Fuldkommenhed, men fra en fordærvet og slet Bestyrelse, hvilken alle Constitutionens saa høit beundrede Demninger ikke vare istand til at forebygge. Hvor daarlig, hvor urimelig, hvor indbildsk er da den Mening, at Love kunne udrette Alt! og hvor slet og fordærvelig den Maxime, som bygges derpaa, at Regler ere vigtigere end Mænd! — — Hvor unyttigt, at stole paa Institutioner, naar der mangler Mænd, til at opretholde dem *)."

Carls Regiering, undet i dens første Periode, under Ministrene Southampton, der døde 1667, og Clarendon, der styrtedes faa Aar efter af Maitressen Hertuginden af Cleveland, — begge ædle og dygtige Mænd —, tabde under det følgende Ministerium, kaldet "Cabalen", den Popularitet, den hidtil havde temmelig været i Besiddelse af. Bedre Ministre kom siden i "Cabalens" Sted, og formildede den offentlige Mening noget. Men de bleve ikke altid hørte; Kongen handlede tidt efter fremmed og ond Indflydelse, deriblandt ogsaa Hertugen af York's. Krigen med Holland afvexlede med indre Partier, de følgende Aar gik hen med ligenende Parti-Stridigheder, med virkelige eller indbildte Sammensværgelser, f. Ex. den saakaldte papistiske **),

*) C. I. Fox l. c., p. 21-22; it. 37.

**) The popish plot; ligeledes the meal-tub-plot (Meelkasse-Complottet).

og med Parlamenters Sammenkaldelser og Opløsninger *). Parlaments-Forhandlingerne vare næsten altid larmende, og disse uroelige Debatter undertiden heel betænkelige. Enkelte Gange vare de det i den Grad, at de vaagnede Kongen af sin Lethargie, hvorved han, i Forening med sin sædvanlige Sindighed og Klogskab, udviklede en Kraft, Fasthed og Virksomhed, der sat alle i Forbauselse; han seirede, og overlod sig til sin forrige Indolents. Men hans Lyst til Mag og Roe tilskyndede ham des mere til at befrie sig fra Uroe for Fremtiden, og da det næstsidste Parlament i hans Regierings-Tiid giorde det alt for galt, greb han det Middel, pludseligt at hæve det. Beslutningen holdtes hemmelig, indtil den med eet seirende kunde udføres: Dog fik Underhuset Nys om den, omtrent en Fierdedeel Time før det kongelige Budskab kom, og tog i største Hast i denne korte Tiid ikke mindre end fem Beslutninger, alle af stor Vigtighed, og af saadan Natur, at Kongen for det første fandt det raadeligt, at forlægge det næste Parlament til Oxford (1681), og uden Tvivl alt den Gang at tænke paa, siden for stedse at ophøre med Parlamenters Sammenkaldelse. Den Forholdsregel, at samle Parlamentet i Oxford, istedetfor som sædvanligt i London, greb man, fordi Whig-Partiet i denne sidste Stad var saa stort, og dets Deeltagelse i Parlaments-Forhandlingerne saa ivrig, at det kunde have farlige Følger; — i den øvrige Deel af Riget var Stemningen mindre mod Regieringen. Ikke des mindre blev Parlamentet i Oxford omtrent det samme,

*) Egentlig deels Prorogationer, deels Opløsninger.

og netop af samme Aand og Heftighed, som de forrige. Carl maatte tage sin Tilflugt til det gamle Middel, at opløse det, og benyttede dertil et meget heldigt Dieblik, da en Striid var opstaaet mellem Over- og Underhuset. Denne blev brugt til Grund for Opløsningen, hvilken denne Gang holdtes saa hemmelig, at den var aldeles ubekiendt lige til det Dieblik, da den forkyndtes. Whig-Partiet lod sig ved dette uventede Slag bringe ud af al Fatning; og den offentlige Stemning syntes paa eengang aldeles at hengive sig til Kongens Partie og til hans eenevældige Regiering, enten det nu kom deraf, at Folket var kied af de evige Factioner, eller af andre Aarsager. Men, begunstiget af denne Stemning, besluttede Kongen paa sin Side, ikke at lade noget Parlament i England tiere forstyrre hans Roelighed, en Beslutning, han i de øvrige fire Aar, i hvilke han endnu levede og regierede, kun blev alt for troe, skiøndt han dog mod Enden af sine Dage skal have været paa Vei til at forandre den.

Havde Carl den Anden, da Eenevælden, skiøndt stridende mod Constitutionen, nu laae i hans Hænder, overvundet sin Indolents (om dette var mueligt, og han ikke meget mere, efter sin særegne Natur, derved styrkedes i den), havde han herstet retfærdigt og mildt, eller kun hørt gode og indsigtsfulde Ministres Raad, uden fremmed uædel Indflydelse, vilde en Deel af denne nye Periode i hans Regiering ikke staae betegnet i Historien ved de tyranniske og grusomme Forfølgelser i Skotland, *) ved Processen mod Argyle, og ved den

*) Hvori han dog maaskee ikke, saa lidet som i Processen

ulovformelige Maade, hvorpaa Lord Russel's og Algernon Sidney's Livs- og Æressag blev behandlet.

Hertugen af Yorks skadelige Indflydelse paa Regieringen, og det næsten servile Forhold, hvori Carl den Anden satte sig til Frankrig, er i det Foregaaende omtalt.

I de uretfærdige Forfølgelser og Henrettelser, Parlamenterne foranledigede, havde Kongen vel en langt mindre Deel, end i de nysnævnte; men ganske kan han dog ikke fritages for Brøde i denne Henseende. Thi en Deel Ondt kunde han have hindret, hvis han med samme Fasthed havde modsat sig dette, som den, hvormed han bestandig mødte Udelukkelses-Billen (Forslaget til en Act, hvorved Hertugen af York udelukkedes fra Thronfølgen). Endskiøndt dette Forslag i hans sildigere Regierings-Aar gientoges med stor Heftighed ved hver ny Samling af Parlamentet, og allerheftigst af det sidste, det saakaldte Oxford-Parlament, blev dog Kongen altid ubøielig og negtede hver Gang sit Samtykke.

A. L. B.

Anmærkninger.

Endskiøndt Greven af Rochester ikke som Statsmand spillede nogen Rolle under Carl den Anden, saa er det dog næsten umueligt at omtale dennes Regiering uden tillige at erindre hiin i den Periode saa berømte, i en sildigere og sædeligere Tidsalder snarere berygtede, Libertin. Hans blotte Navn er stødende for hviske

---

mod Argyle, havde nogen anden Deel, end at han tillod dem.

sten; blandt alle dem, der ved Carl II.s Hof giorde Libertinagen til Profession, vandt han Prisen; men han opoffrede ogsaa sit Liv for at vinde den, thi han døde i sit 33te Aar af Følgerne af idelige Udsvævelser. Hans Talenter maae have været overordentlig glimrende, thi de have i Foreening med hans smukke Udvortes og indtagende Væsen blændet hans Samtidige saa stærkt, at de ere unbtømmelige i hans Roes, og at nogle endog derover aldeles glemme hans Laster. Paa hans poetiske Skrivter sætte de høi Priis; selv efterfølgende Skribenter, hvoriblandt Hume, ophøie dem, som mig synes, over deres Fortienester, skiøndt de med Ret fordømme det Usædelige og Gemeene i dem.

Carl den Anden pleiede om Morgenen at spadsere to til tree Gange rundt i St. James-Park. En Morgen, da han havde fuldendt denne Tour, ledsaget allene af to Herrer, og gik over Constitutions-Høien til Hyde-Park, kom Hertugen af York's Vogn kiørende. Hertugen havde været paa Jagt paa Hounslow-Hede, og vendte nu tilbage i sin Vogn, escorteret af en Deel af Garden. Saasnart denne saae Kongen, giorde den Holdt, og Vognen maatte da ogsaa holde. Hertugen, underrettet om Aarsagen, stod strax ud, hilsede Kongen, og sagde, at det forundrede ham høiligen, at finde Hans Majestæt paa det Sted med et saa lidet Følge, og at han troede, Hans Majestæt udsatte sig derved for nogen Fare. "Aldeles ingen Fare, James," svarede Kongen, "thi jeg er vis paa, intet Menneske i England vil skille mig ved Livet, for at giøre dig til Konge." Den gamle Lord Cromarty (en af de to Herrer, der samme Gang fulgde med Kongen) fortalde ofte sine Venner denne Historie. (Politi-

cal and literary Anecdotes of his own Times. By Dr. *W. King*. 2d. Ed. Lond. 1819). Denne lille Anecdot characteriserer ikke ilde Tonen i Carl II.s daglige Omgang og ved hans Hof, ligesom den ogsaa bidrager til at vise det store og aabenbare Had, der almindeligt herskede mod James den Anden som Thronfølger.

Habeas-Corpus-Acten blev givet for at sikkre Undersaatternes personlige Frihed mod vilkaarlige Fængslinger og mod det Kunstgreb, at lade en fængslet Person hensidde i længere Tiid uden at foretage hans Sag. Ingen kan, efter hiin Act, arresteres, uden at Grunden dertil, paa hans Fordring, forkyndes ham ved et Rets-Document (begyndende med Ordene: *Habeas corpus ad subjiciendum*). — Arrestbefalingen giælder ikke længer end i tree Dage naar den Paagiældende er tyve engelske Miil (danske Fierdedeel-Miil) fra Fængslet, og er Afstanden længer i det høieste kun tyve Dage. Den Fængslede skal fremstilles for Retten paa den første Dag, den holdes efter hans Fængsling, og tages i Forhør næste Tingdag derefter. — Erkiendes Arresten for lovlig, saa er han dog berettiget til at stille Caution. — Hvo, som en Gang er frikiendt, kan ikke fængsles mere for samme Forbrydelse. — Ingen Indvaaner i England maae sendes som Arrestant til Scotland, Irland, Jersey, Guernsey, eller til noget Sted over Søen (beyond the seas) i eller udenfor Kongens Riger og Lande.

Louis Dominique Cartouche.

(Efter Rets-Akterne og hans egne Memoirer.)

Louis Dominique Cartouche blev født i Aaret 1693 i Paris, i Qvarteret la Courtille ved la fontaine aux Echaudés. Skjøndt hans Fader kun var en fattig Bødker, forsømte han dog ikke at give sine Børn en god Opdragelse. Den flinkeste af disse var vor Dominique. Han besad Forstand, Skarpsindighed, og lærte i kort Tid, hvad Børn med sædvanlige Anlæg kun pleie at lære i Løbet af flere Aar. Derfor besluttede hans Fader at gjøre Mere for ham, og lod ham gaae i Skole hos Jesuiterne. — Hvad der skulde bringe ham Fordeel, blev til hans Ulykke. Dominique befandt sig der iblandt en Mængde unge Mennesker, af hvilke de ringeste, Sønner af velhavende Borgere i Paris, vare klædte paa en til deres Familiers Rang passende Maade, og forsynede med anseelige Lommepenge. Han holdt det for en Skam at vise sig med mindre Glands, og for at kunne ligne dem, søgte han ved sin Behændighed at erstatte Mangelen paa Lykkens Goder.

Sine første Forsøg gjorde han med de Koner, som sælge Frugt ved Portene af Collegiet Clermont. Den Lethed, hvormed det lykkedes ham at plyndre disse stakkels Frugthandlersker, blev Aarsagen til alle hans Forbrydelser, da den angav ham Midler og indgjød ham Dristighed til at foretage anseeligere Tyverier. Kort derpaa stjal han sine unge Kameraters Bøger, hvorved han ogsaa profiterede noget. Dog ikke tilfreds hermed, vilde han udføre noget Betydeligere, anskaffe sig en

anstændig Klædning, og saa een Gang for alle lade det blive derved.

Cartouche sad dengang i den 4de Classe, skjøndt han neppe var 11 Aar gammel. Han havde vidst at indsmigre sig hos en af sine Meddisciple, den unge Marquis D***, i hvis Bolig han havde fri Adgang, og af hvis Hovmester han blev behandlet med Velvillie. Ofte tilbragte han hele Dage hos dem, og da skete det en Gang, at han hørte den unge Marquis' Kammertjener sige, at der ganske nylig var bragt ham hundrede Daler, hvilke han ogsaa kort derpaa saae ham forvare i et Schatol.

Hvilken Skat for en ung Discipel! Denne Sum vilde have gjort Cartouche lykkelig. Han kunde ikke vende Oinene bort fra dette hulde Schatol. Han sagde senere i Conciergeriet: at han en heel Uge kun havde drømt om dette lille Meubels forborgne Yndigheder.

Det var ikke saa meget Vanskeligheden i at faae Schatollet aabnet, som Forestillingen om at begaae en Forbrydelse, der en lang Tid gjorde ham raadvild. Hidindtil havde han blot begaaet mindre betydelige Skjelmsstykker, og endnu ikke gjort sig fortrolig med et saadant Tyveries Afskyelighed. Men den Ærgjerrighed, ikke at ville synes ringere, end hans Kamerater, overvandt omsider alle hans Skrupler: ogsaa søgte han at indbilde sig selv, at Hensigten, hvori han vilde bemægtige sig det fremmede Gods, var en halv Retfærdiggjørelse af hans Gjerning. Da han havde fattet sin Beslutning, udspeidede han Tiden, paa hvilken Hovmesteren og Kammertjeneren pleiede at gaae ud. En Mor=

gen saae han Begge forlade Huset, og ansaae dette Oieblik for gunstigt til Udførelsen af hans Forehavende.

Man kom til Tjenerens Stue gjennem hans unge Herres Værelse; ikkun det sidste var lukket i Laas. I Skolen, hvor Cartouche pleiede at sidde ved Siden af den unge Marquis, vidste han behændigen at practisere Nøglen ud af hans Lomme. Herpaa udbad han sig Tilladelse af Læreren til at forlade Skolen paa nogle Oieblikke, ilede til den unge Marquis' Bolig, aabnede Værelset, saae efter Schatollet, der dog ikke mere befandt sig paa den forrige Plads, og som han først efter lang Søgen opdagede ovenpaa et stort Klædeskab. Det lykkedes ham at klattre op paa Skabet og at opbryde Schatollet med et Jernredskab, som hans Fader i sin Profession brugte til ganske andre Oiemed; han saae sig nu i Besiddelse af sin Skat.

Imidlertid var Hovmesteren kommen ind i Collegiet, og havde forlangt Nøglen til Værelset af sin unge Herre. Denne gjennemsøgte forgjeves alle sine Lommer. Hovmesteren troede endelig, at han i Tanker havde ladet Nøglen sidde i Døren, og gik hurtigt hjem for at see efter.

Og virkelig sad Nøglen i Døren; Cartouche havde været saa uforsigtig at lade den sidde deri. Hovmesteren traadte ind i Værelset, og kort efter kom ogsaa den unge Marquis og Kammertjeneren. Man tænke sig nu den arme Skjelms Forfatning! Oppe paa Klædeskabet ved Siden af sit elskede Schatol, sammenrullet i en Klump, vovede han ikke den ringeste Bevægelse, og troede sig ved hvert Aandedrag røbet; hvert Oieblik fornam han Tummelen neden under sig, og hørte sin Ven

fortælle om hans pludselige Forsvinden af Skolen, hvorover alle Disciple vare forundrede; hans Fortvivlelse steeg til det høieste, da Kammertjeneren, som befandt sig upasselig, ikke mere gik ud denne Dag, men lagde sig til Sengs.

Det forekom Cartouche ubegribeligt, at Kammertjeneren ikke lagde Mærke til ham; hundrede Gange var han fristet til at stige ned af Skabet og give sig tilkjende for ham; men Frygten for en haard Behandling afholdt ham derfra. Imidlertid faldt Natten paa, som Cartouche tilbragte uden Søvn. Uheldigviis befandt Tjeneren sig ikke bedre den følgende Dag, og den stakkels Fange var nu bragt til det Yderste; martret af Hunger og Tørst foer han sammen af Skræk, hver Gang den Syge rørte sig, og en kold Sved bedækkede hele hans Legeme.

Endelig blev han befriet ved et Lystpartie, hvortil ogsaa Kammertjeneren blev tagen med af sin Herre, og som gjorde Værelset ryddeligt. Dog neppe var han stegen ned af det fatale Skab, førend Hovmesteren og den unge Marquis, der maatte have glemt noget, vendte tilbage igjen. Man tænke sig deres Forbauselse! I sildigere Tider vilde Cartouche have trukket sig ud af Sagen ved et Par Dolkestød; nu vare Løgn og Taarer hans eneste Vaaben, og han betjente sig saa godt af dem, at man ei alene ikke fattede Mistanke til ham, men endog gav ham at spise og lod ham gaae med det Løfte, at ville forsone hans Lærer, der havde truet med en alvorlig Straf for hans to Dages Fraværelse.

Da han saae sig i Frihed, holdt han sig for det lykkeligste Menneske; han havde redet sig ud af en slem

Sag, og med det samme kapret hundrede Daler. Sin Fader, der skjændte paa ham for hans lange Udeblivelse, formildede han ved opdigtede Undskyldninger. Den følgende Dag begav han sig til Markedet i St. Germain, for der at more sig. Paa Hjemveien traf han sin Broder, som bragte ham det sørgelige Budskab, at han var opdaget, at man havde anklaget ham, og at den fortjente Straf ventede ham, saafremt han blev befunden skyldig.

Cartouche, i høieste Grad forfærdet, spurgte ikke videre; han tog Afsked med sin Broder, og forlod ham, uden at vide, hvorhen han egentlig skulde begive sig. Saaledes gik han i dybe Tanker, indtil han befandt sig udenfor Paris. Ved Midnat standsede han i Reine-Moulin, da Trætheden ikke tillod ham at gaae længere. Frygten for at blive bestjaalen, ligesom han havde bestjaalet Andre, foruroligede ham overordentligt; da han fandt alle Værtshuse der paa Stedet lukkede, holdt han det for det Bedste at oppebie Dagbrækningen i Ly af et tæt Krat.

Neppe havde han ligget der et Qvarteerstid, da han hørte en Allarm og ved Maanens Skin saae Folk nærme sig ham. Snart vare de komne ham saa nær, at han kunde skjelne deres Stemmer og Sprog, hvoraf han imidlertid ikke forstod et Ord. De leirede sig omtrent en Snees Skridt fra ham, og han var nær ved at forstenes ved Synet af et Par Dusin spøgelseagtige, mandlige og qvindelige Skikkelser, der vare lige saa selsomt klædte, som de teede sig forunderligt. Nogle sang, andre dandsede; adskillige spiste, eller lavede Mad.

Der behøvedes ikke mere til at opvække den Idee hos Flygtningen, at han havde en høitidelig Forsamling af Hexe og Troldmænd fra Omegnen for sig; med denne Tanke anbefalede han Gud sin Sjel, og bad om Tilgivelse for sine Synder. Flere af disse formeentlige Troldmænd kom i Nærheden af ham, for at recognoscere. Da de ikke saae andet, end en sletklædt Dreng, viste de sig for ham i de forunderligste Stillinger og Figurer. Dette latterlige Skuespil bestyrkede Cartouche i den Tro at han havde at bestille med de fornemste af Hexemesterlauget, og han begyndte nu at skrige af fuld Hals.

Af Frygt for at Knøsens Skrigen omsider skulde lokke Folk hid, beqvemmede de sig til at tale Fransk med ham, og forsikkrede ham, at de vare Mennesker, ligesom han, skjøndt lidt sortere Mennesker; tillige indbøde de ham til at tage Deel i deres Maaltid, og Cartouche maatte tilstaae for sig selv, at deres Spiser ikke vare tilberedte saa helvedmæssigt, som han havde indbildt sig. Man satte stegte Høns, fyldte Duer og andre gode Sager for ham, og han fandt, at han endnu aldrig i sit Liv havde spiist saa kostelige Retter. Da Bekjendtskabet var indledet paa denne Maade, faldt han i Søvn imellem dem; men disse Godtfolk faldt ikke i Søvn, og da han vaagnede og savnede sine hundrede Daler, kunde han — uagtet de endnu ikke havde sagt ham det — ei længere tvivle om at han var kommen i en Zigeunerbande.

Cartouche fattede Mod, og truede med at bringe dem i Galgen, dersom de ikke gave ham hans Penge tilbage. Men den gamle Forstanderinde for Banden

vidste snart at bringe ham paa andre Tanker. "Hvorfra," sagde hun til ham, "skulde du, et Barn, vel have faaet disse hundrede Daler? Sikkert har du skjaalet dem og derpaa forladt dine Forældres Huus; dersom du ikke er artig og tier stille, saa bringe vi dig tilbage til dem." Herpaa sagde hun en Mængde Smigrerier om hans Skjønhed og Forstand, roste Zigeunerlivets Behageligheder, og raadede ham at slaae sig til deres Selskab. Cartouche blev bange, og der behøvedes just ikke Meget, for at overtale ham. Han traadte formeligt ind i Zigeunerordenen, og erholdt, til Gjengjeld for de ham fratagne hundrede Daler, Anviisning paa velhavende Landmænds Pengeposer og paa de Personers Lomme, der øvede Spaadomskunster.

I dette Selskab lærte Cartouche Haandgreb, der hidtil endnu vare ham ubekjendte, og blev i en Tid af tre Aar den Flinkeste i Banden; upaatvivlelig vilde han være bleven dens Overhoved, havde ikke Parlamentet i Rouen ladet flere af disse Gavtyve arrestere, nødt andre til at flygte, og saaledes gjort Ende paa Zigeunerpakkets Streiferier i hine Egne. Cartouche saae sig alene, og tænkte paa at lade sig hverve som Matros. Men en Onkels Mellemkomst hindrede ham i at udføre dette Forsæt.

Denne gode Mand spadserede ved Havnen i Rouen, da han iblandt en Flok hollandske Matroser fik Øie paa et ungt Menneske, der med Graadighed fortærede et Stykke Kjød, som Matroserne havde givet ham. Trods de væmmelige Pjalter, hvori den Ulykkelige var indsvøbt, gjenkjendte han dog Trækkene af sin Neveu, som han troede aldeles tabt. Taarerne styrtede ud af

hans Øine, han kastede sig om hans Hals, og gav ham de meest rørende Beviser paa sin Ømhed. Derpaa tog han ham med til sit Hotel, lod ham aflægge de gamle Pjaller og tage et Bad, hvorpaa han forsynede ham med behørige Klæder og Linned.

Denne godgjørende Slægtning skrev endnu samme Dag til det unge Menneskes Fader, og meldte ham, at han havde fundet hans forvildede Barn; tillige bad han ham paa det indstændigste, igjen at modtage den forlorne Søn i det faderlige Huus, da denne høitideligen havde lovet ham i Fremtiden at føre et ordentligt Levnet.

Faderen sendte et tordnende Svar paa dette Brev. "Min Søn," skrev han til Broderen, "har vanæret sin Familie; jeg vil ikke vide mere af ham. Lad ham lide alle Følgerne af hans skjændige Opførsel, og han vogte sig vel for nogensinde mere at betræde mit Huus, ellers kunde jeg føle mig fristet til at myrde ham med egen Haand!"

Dette Svar kunde dog hverken berøve Onkelen eller hans Neveu alt Haab om engang igjen at formilde den opbragte Fader. De begave sig begge paa Veien til Paris, hvor de, for ikke at blive bemærkede, indtraf om Natten, og hvor den arme Synder da blev holdt skjult i Onkelens Huus. Den uvante, eensomme Levemaade, som han nu var nødt til at føre, paadrog ham snart en farlig Sygdom, der truede hans Liv. Man underrettede Faderen derom, og han lod sig nu omsider bevæge til at besøge sit ulykkelige Barn. Synet af den døende Søn, der med halvqvalt Stemme bad ham om Tilgivelse, kunde Faderens Hjerte ikke

modstaae, han tilgav sin Søn, og tillod ham at vende tilbage til det faderlige Huus.

Glæden, som Cartouche følte herover, havde den gunstigste Indflydelse paa hans Helbred; han bedrede sig Dag for Dag, og da han var bleven fuldkommen rask, flyttede han til sin Fader og bestræbte sig for ved et ordentligt Levnet at bringe sine tidligere slette Streger i Forglemmelse. Men desværre holdt han ikke længe fast ved dette gode Forsæt. Den latterlige Forfængelighed, der plagede ham, at ville forestille en Straajunker og udmærke sig fremfor sine Ligemænd ved en bedre Klædning, havde været Aarsagen til hans tidligere Forvildelse, og skulde ogsaa nu igjen styrte ham i Fordærvelse.

Kort efter sin Omvendelse forelskede han sig i en ung Sypige i Nabolauget. Uagtet Cartouche havde fattet en høi Mening om sin Elskedes Dyd, troede han dog ikke at kunne udrette Alt hos hende med en Elskers blotte Fortjeneste, og tog derfor sin Tilflugt til visse Midler, som sædvanlig pleier at føre til det attraaede Maal hos Piger af dette Slags. Alt, hvad han havde sammensparet et heelt Aar, anvendte han til at anskaffe sig en elegant Modedragt; dog skulde det endnu ikke være afgjort hermed.

Pigen var smuk nok til at drage fornemmere unge Mennesker, end Cartouche, til sig, og listig nok til at sælge dem behagelige Forhaabninger for rige Foræringer. Cartouche indsaae ret vel, at det vilde være klogere handlet, at give slip paa sin Skjønnes venale Gunstbeviisninger; men det vilde han ikke; før vilde han — stjæle. Først besøgte han sin Faders Penge-

kiste, og vidste at aflokke den Midler nok til en Tidlang at sikkre sig Enebesiddelsen af sin Donna.

Det varede imidlertid ikke længe, førend de rigere Tilbedere vendte tilbage og Cartouche fik Afsked. Hans Faders Pengekiste var nu lukket for ham; thi den Gamle havde mærket Uraad, og fordobblede sin Aarvaagenhed. Da faldt han paa den Tanke, igjen at gribe til det hos Zigeunerne lærte Haandværk, og blive en Lommetyv. Lykken begunstigede ham. Snart saae han sig i Besiddelse af en saadan Mængde Uhre, Lommetørklæder, Tobaksdaaser og Portd'epeer, at han var i Stand til at fremtræde for sin dyrebare Spejomfru i det meest glimrende Costume. Faderen, der spurgte ham, hvorledes han da bar sig ad med at bestride en saadan Pragt, tilfredsstilledes han med det Foregivende, at han vandt i Spil; da han nu virkelig spillede, og spillede heldigt, spurgte den Gamle ikke videre, men vedblev dog alligevel at iagttage ham paa det nøieste, indtil han omsider opdagede det Smuthul, hvor Cartouche pleiede at forvare sine Tyvekoster.

Den gamle Bødker blev ikke lidet forbauset over den Mængde skjønne Sager, som fandtes her; man havde kunnet udstaffere en heel Galanterieboutik dermed. Han lagde Alt paa dets Sted igjen, lod sig ikke mærke med noget, og begav sig strax til Forstanderen for Sanct Lazarus-Anstalten, hvem han lovede en anseelig Sum i Kostpenge, naar han vilde modtage hans Søn og underkaste ham en streng Tugtelse.

Den følgende Morgen gjorde den Gamle sin Søn det Forslag, at ledsage ham til Saint Lazare, hvor han havde en Forretning i Anledning af femhundrede Viinfade,

som vare bestilte hos ham. Sønnen, der ikke ahnede noget Slemt, var villig dertil, og de stege begge i en Hyrevogn, der skulde bringe dem til den omtalte Anstalt. Da de vare omtrent 200 Skridt fra Huset, bemærkede Cartouche, at forklædte Politiebetjente omsværmede Vognen; og af denne Omstændighed gjettede han, hvad man havde fore med ham. Da Vognen holdt stille udenfor det frygtelige Huus, hvori Cartouche skulde indespærres, steeg Faderen først ud, og sagde til ham, at han skulde tøve nogle Øieblikke, da han vilde gaae ind i Forveien og udvirke ham Tilladelse til at besee Haven. Cartouche, der paa denne Dag var meget simpelt klædt, kastede sin Kjole og Hat fra sig, svøbte et hvidt Tørklæde om Hovedet, i Form af en Hue, og smuttede ud igjennem den Karetdør, som vendte mod Hovedporten, medens Politiebetjentene holdt Vagt paa den anden Side af Vognen. Disse, der kun havde seet ham en meget kort Tid og i en anden Dragt, holdt ham virkelig for det han vilde ansees for, nemlig en Posteibagerdreng, kjendte ham ikke, og lode ham passere.

Han befandt sig i Sikkerhed, da hans Fader kom tilbage, for at forkynde ham hans Fangenskab. Paa samme Tid nærmede Politiebetjenterne sig Vognen, for at arrestere ham. Men hvor stor var Alles Forbauselse, da de kun fandt hans Klæder! Faderen vidste ikke, hvorledes han skulde forholde sig. Nogle raadede ham at lade sætte efter den Flygtede; Andre meente, at dette vilde være frugtesløst. Endelig besluttede han at vende tilbage til sin Baaning. Imidlertid havde Cartouche allerede været her, taget sine Klæder til sig, tømt sin

Galanteriebod, og var gaaet bort, med det Forsæt, ikke at komme saa snart igjen.

Da han befandt sig i Frihed, var det hans første Foretagende, at gjøre sig ukjendelig. Han malede sit Ansigt, skiftede Navn og Klædedragt, og opgav alle gamle Bekjendtskaber, især delleshed det med sin Syejomfrue. Da han paa denne Maade havde sørget tilstrækkeligt for sin Sikkerhed, vovede han at lade sig see paa alle offentlige Steder.

En Dag befandt han sig i Jesuiternes Kirke, og stjal et engelsk Lommeuhr fra en tydsk Baron. Idet han gik ud, tog en Ubekjendt ham ved Armen, og hviskede til ham, at han havde noget at tale med ham om. Cartouche gik med Manden til Hjørnet af la Courture-Gaden, i den Formening, at det var den Samme, som han havde bestjaalet.

"Min Børs!" sagde den Ubekjendte. — "Den vil De finde paa Spidsen af min Kaarde," svarede Cartouche, idet han trak fra Læderet. — "Bravo, min tappre Ven!" vedblev nu den Anden, "jeg vilde blot vide, om du besad lige saa stort Mod som Behændighed. Nu er jeg fornøiet." Med disse Ord omfavnede han ham, og sagde, at han havde lagt Mærke til ham, da han tog Uhret fra den fremmede Herre i Kirken, og at han ikke noksom kunde beundre den sjeldne Lethed, som Cartouche derved havde lagt for Dagen; han tilbød ham gavnlige Raad for Fremtiden, og udbad sig derimod hans Tillid og Venskab. Disse skjønne Ord formaaede imidlertid ikke at adsprede vor Helts naturlige Mistro; han frygtede for at dette Menneske ikke

skulde være andet end en Spion, der vilde aflokke ham hans Hemmelighed og derpaa overlevere ham til de i Nærheden posterede Politiebetjente. Derfor afholdt han sig fra alle Yttringer, indtil de kom til et Sted, hvor nogle drukne Lakaier sloges. Her forlod den Anden ham paa nogle Øieblikke. Da han var vendt tilbage, sagde han til Cartouche: "See engang, min Kjære, om denne lille Nætpung ikke er lige saa meget værd, som dit Gulduhr?" Med disse Ord viste han ham et Antal nylig prægede Louisd'ors, som befandt sig i Pungen, og indbød ham til at følge med ham til et vist Sted, for at dele denne Skat. En saadan Opførsel indgjød Tillid, og Cartouche fulgte sin Fører, der bragte ham til et afsidesliggende Huus, hvor de stege op i femte Etage. De fandt her en gammel Kone med to unge Piger, af hvilke Cartouche blev overøst med Høflighedsbeviisninger. Der blev dækket et Bord, Nætpungen blev anden Gang tømt, og Guldstykkerne deeltes mellem de Tilstedeværende. Under Aftensmaaltidet faldt Samtalen paa deres hæderlige Profession; Cartouche, der nu var sytten Aar gammel og næsten havde syv Mesteraar paa Bagen, stod desuagtet ikke i Forbindelse med de ægte Lommetyve i Paris; han kjendte ingen af dem, og de kjendte heller ikke ham. Hans Senior forestillede ham, hvor urigtigt han havde handlet i ikke at gjøre sig Umage for at faae gode Venner, og skildrede ham de farlige Følger af at være ganske alene. "Dersom De skulde blive sat fast, og der Ingen er, som gjør en Diversion til Deres Fordeel, er De da ikke uden Redning forloren? Og hvem andre, end gode Venner, kan lette Dem Midlerne til at gjøre en

god Fangst? Hvem skal da opvække Tumult og forsamle Folkemængden omkring Dem? Stol ikke for dristig paa de heldige Tilfælde, der hidtil have draget Dem ud af tusinde Farer, og tænk paa at gjøre fælles Sag med en klog og forsigtig Ven."

Cartouche, som fandt disse Fornuftgrunde indlysende, gjorde paa Stedet sin Vært det Forslag, at forene sig med ham til fælles Foretagender. Denne var henrykt derover, og tænkte paa at fængsle Cartouche til sig ved et Baand endnu; derfor gjorde han ham til Gjengjeld det Forslag, at gifte sig med et af de tilstedeværende Fruentimmer, hvis ældre Søster han selv havde ægtet. Sagen lod sig gjøre, og blev ogsaa strax iværksat. I mindre end en Time var denne Forbindelse projecteret og Brylluppet holdt. Rigtignok tog man hverken Notarius eller Præst til Hjelp; men slige Forbindelser pleie at være af saa kort Varighed, at der ingenlunde behøves saadanne Formaliteter dertil.

Efter en kort Tids Forløb, i hvilken vor Helt lod sig indvie i Tyvehaandværkets Mysterier, blev hans Svoger sat fast, og maatte efter kort Proces begive sig paa et ufrivilligt Riddertog til Galeierne i Toulon; begge Søstrene erholdt Fripladser i Tugthuset. Cartouche lod sig imidlertid ikke nedslaae af den sørgelige Skjebne, der havde truffet samtlige Medlemmer af hans Familie. Han var en skikkig Krabat, og havde Penge. Han vidste at gjøre sig bekjendt i Spillehusene, blev modtagen der med aabne Arme, og brugt som Hjelper til at udplyndre unge, uerfarne Mennesker og eenfoldige Personer fra Provindserne. Hans Uforskammenhed gjorde

ham her store Tjenester, og forskaffede ham endog den ufortjente Berømmelse, at være en tapper Mand.

En ubehagelig Begivenhed, der tildrog sig paa denne Tid, havde nær havt betænkelige Følger for Cartouche. Han beboede dengang et i Maanedsviis leiet Værelse i Gaden Saint André des arts, og holdt sig to Lakaier, som han klædte i prægtige Livreer. En af disse Krabater, som efter sin Herres Exempel holdt en Maitresse, stjal en betydelig Sum fra ham, for dermed at betale Kostpenge for sin Skjønne. Cartouche lod ham arrestere, han blev ført til det saakaldte Chatelet, og der forhørt den følgende Dag. Han bevidnede sin Uskyldighed, forsikkrende, at ikke han, men den, der havde beskyldt ham for at have stjaalet, var en Tyv. Disse Yttringer bleve berettede Cartouche, og han frygtede ikke uden Grund, at det skulde falde Dommerne ind, nærmere at undersøge Sandheden af denne Angivelse. I en dødelig Angest herover tænkte han allerede paa at retirere itide. Da indfandt sig en Politiebetjent, med Anmodning om at følge ham til Hr. d'Argenson, som vilde tale med ham. Han adlød skjælvende, og blev ført ind i den store Retssal, hvor en Mængde Mennesker vare forsamlede, der, ligesom han, vare beordrede derhen. Iblandt andre Omstændigheder, sagde han senere, havde han vel kunnet more sig over disse Menneskers Urolighed og forskrækkede Miner. Ministeren traadte ud af sit Cabinet, gav nogle Befalinger, og søgte derpaa i sine Registre efter en vis Møllers Navn, som han dog ikke strax kunde finde. Endelig raabte han: "Chapeau blanc, hvor er du?" Mølleren, der befandt sig iblandt de Øvrige og ret godt vidste, at

det var ham meent, sagde dog ikke et Ord, og gjorde heller intet Skridt fremad. Opbragt over denne Taus-hed, sagde den strenge Dommer med høi Røst: "Chapeau blanc betaler 40 Sous i Straf." Han raabte ham derpaa op anden Gang, og dømte ham, in contumaciam, til en Straf af 4 Francs.

Intet kunde imidlertid bevæge den pythagoræiske Mølier til at bryde sin haardnakkede Taushed. Forgjæves blev der raabt: "Svar, Chapeau blanc! — Chapeau blanc skal betale sex — otte — ti Francs i Bøder!" Han stod ubevægelig, som en Billedstøtte, og først da Bøderne vare stegne til ti Daler, traadte han frem, tog sin Hat af, kastede den i Veiret, og raabte: "Naa, Chapeau blanc, betal nu dine Bøder!"

Den gravitetiske Øvrighedsperson kunde ikke bare sig for at lee, og de omkringstaaende arme Syndere holdt det for deres Pligt, i al Underdanighed at lee med. Strax derpaa blev Cartouches Sag foretagen, og en Retsbetjent gav ham et Tegn til at træde nærmere. Han troede ganske sikkert at blive forhørt angaaende sin Tjeners Forklaring, men blev meget behageligen overrasket, da man blot forelagde ham nogle Spørgsmaal angaaende en Duel, hvortil han nogle Dage i Forveien havde været Vidne. Efterat han havde understreget Protokollen, lod man ham gaae igjen.

Cartouche var denne Gang kommen ud af en meget slem Affaire; dog skulde han ikke altid slippe for saa godt Kjøb. Flere Personer, som han havde bedraget paa en listig Maade, beklagede sig allevegne derover, og beærede ham offentligen med den smukke Titel af en Spidsbub. Da de erfarede, at hans Tjener

havde gjort Beskyldninger imod ham for Retten, bestræbte de sig ivrigen for at udbrede dette overalt og at stille ham i et saa slet Lys som muligt. Man var, som sædvanligt, kun altfor villig til at troe dem paa deres Ord, og Cartouche saae sig udelukket fra alle offentlige Steder og fra de Selskaber, han pleiede at besøge, uden Haab om nogensinde mere at erholde Adgang dertil. Bragt til det Yderste herved, afskedigede han sin Tjener, solgte sine Kostbarheder, og efter at have gjort alle sine Sager i Penge, faldt han paa den Idee ogsaa at gjøre Mennesker i Penge, idet han lod sig bruge til at skaffe Hververofficerernes Rekruter. Ved denne Forretning, der i Krigstider ernærer saa mange Lediggjængere, stod Cartonche sig ikke ilde, saameget mere, som han endnu vidste at aabne sig en anden Erhvervkilde.

Han fandt nemlig Leilighed til at introducere sig i Hr. d'Argensons Huus, og gav denne Minister at forstaae, at han besad Midler til at opspore alle Spidsbuber i Paris. Han talede saa tillidsfuldt med Politielieutenanten, at denne ansaae det for Umagen værd at indlade sig nærmere med ham og endelig tilstod ham en Daler om Dagen som Politiespion. I denne nye Værdighed gjorde han Alt, for at sætte sig i Yndest hos Hr. d'Argenson; han bragte ham alle Nyheder, underrettede ham om alle Tyverier, og betegnede Tyveknegtenes Opholdssted og Smuthuller.

Herved tilfredsstillede han paa eengang sin Ærgjerrighed og sin Hevnfølelse, idet han uden Barmhjertighed angav dem af sine Kamerater, som tidligere havde havt det Uheld at mishage ham; dem derimod, af hvilke

han haabede i et heldigere Tidspunkt at danne sig Undergivne, advarede og beskyttede han imod Politiets Efterstræbelser. Men et pludseligt Uheld tilintetgjorde, eller rettere sagt forhalede Udførelsen af hans Planer, og fjernede ham paa længere Tid fra Skuepladsen for hans store Bedrifter.

En Hvervings-Sergeant gav ham i Commission at skaffe fem Rekruter, som han nødvendigen brugte, og for hvilke han vilde udbetale ham en rund Sum. Det lykkedes Cartouche at opsnuse fire dygtige unge Knøse; men forgjeves gjennemløb han alle Viinhuse og Auberger i Paris — den femte kunde han ikke tilveiebringe. Han underrettede Sergeanten herom; og denne beklagede sig meget over dette Uheld, da han allerede den følgende Morgen skulde forlade Paris. Tillige bad han Cartouche om at hjelpe ham at escortere de fire Rekruter til la Villette, hvor han da ved Afskeden vilde udbetale ham den accorderede Priis. Cartouche, der allerede oftere havde ladet sig bruge paa slige Expeditioner, gjorde ingen Indvendinger, og lovede at indfinde sig punktlig paa den fastsatte Tid.

Før Afreisen tog man en dygtig Frokost til sig, og den blev gjentagen, da de før Middag naaede la Villette. Her gjorde Sergeanten sin Ledsager det Forslag, at kjøre nogle Stationer længere med, til Meaux. Cartouche, som Vinen havde gjort føielig, og som ikke ahnede nogen List, var villig dertil.

Da de henimod Aften vare ankomne til Meaux og stegne af i Værtshuset, lod Sergeanten dække op med et rigeligt Aftensmaaltid, og der blev ikke sparet paa Vinen. Cartouche, som havde taget godt til sig,

længtes efter Sengen, og faldt i en dyb Søvn, hvoraf han først vaagnede henimod Kl. 7 om Morgenen. Men — hvilken Opvaagnen! Han laae med bundne Hænder; fem Personer, Sergeanten og de fire Rekrutter, omgave hans Leie, og erklærede ham, at han var hvervet; han skulde derfor staae op og lave sig til at marschere videre.

Forgjeves svor Cartouche, at han hverken havde modtaget Haandpenge eller drukket Kongens Skaal; de Andre bandte paa det Modsatte, og deres Eder fandt mere Tiltro. Hvad Andet blev der altsaa tilbage for ham, end at finde sig i sin Skjebne, naar han ikke ovenikjøbet vilde have Prygl? Senere brød han ud i de græsseligste Forbandelser over Sergeantens Troløshed; men det hjalp ham ikke; man spottede ham kun, og loe ad hans smukke Declamationer om forraadt Venskab.

Endelig gjorde han, hvad der i hans Stilling var det Klogeste, og fandt sig godvillig i at reise med de Andre til Flandern, hvor han faa Dage efter indtraf ved sit Regiment, og af sin Capitain blev udmærket fremfor alle andre Nyhvervede, paa Grund af sin fordeelagtige Skabning.

Ogsaa udmærkede han sig selv fremfor de Øvrige ved den punktligste Opfyldelse af Tjenestens Pligter, og ved den Tapperhed, som han ved forskjellige Leiligheder lagde for Dagen. Disse gode Egenskaber og hans Foresattes Venskab lovede ham et rask Avancement i Tjenesten, og han grundede de stolteste Forhaabninger paa Krigens længere Varighed. Da imidlertid en uventet Fred tilintetgjorde alle disse skjønne Udsigter, for-

langte han sin Afsked, som han uden Vanskelighed erholdt, og kom til Paris, blottet for Alt, og uden at vide, hvad han skulde leve af.

Freden havde bragt et stort Antal Officerer og Soldater i en lignende Stilling. Flere af disse havde ikke lært noget, Andre vilde ikke arbeide, og Alle befandt sig i det sørgelige Alternativ, enten at maatte betle eller sulte ihjel. Cartouche, som kjendte flere af disse Herrer personligt, foreslog dem en tredie Ting, nemlig — at stjæle. Der behøvedes ingen stor Overtalelseskraft, for at gjøre én Ting antagelig, hvorpaa de Fleste allerede tidligere havde tænkt. Ogsaa havde han i Forveien sørget for at aflokke Enhver een eller anden vigtig Hemmelighed, og havde derved paa en vis Maade gjort sig til Herre over deres Skjebne.

Efterat han saaledes fra sin Side havde indledet Alt paa det bedste, undlod han ikke at forpligte sig Hver især ved den frygteligste Eed, og foranstaltede en Søndagnat en almindelig Forsamling af alle Medforbundne ved Boulevarderne. Dette var det første General-Capitel for den begyndende Orden, som dengang talte næsten 200 Riddere, fordetmeste unge Mennesker af Familie, der vare undvegne af Tugthuset, eller havde ødelagt sig i Spillehuse.

Cartouche aabnede Forsamlingen med en høitidelig Tale til Medlemmerne af det nye Forbund; han lykønskede dem til den heltemodige Beslutning, som de havde fattet, og opmuntrede dem til at vove Alt for Alt. Herpaa foreslog han dem at vælge et Overhoved og at opstille uforkrænkelige Love. Talen blev optagen med almindeligt Bifald, den høieste Commando

eenstemmigen overdraget Taleren, ligesom det ogsaa overdroges ham at forfatte Lovbogen. Han skulde fremdeles give dem, der endnu vare lidet fortrolige med den ædle Røver- og Morderkunst, Underviisning deri. Tilsidst bad man ham endnu om, saa snart som muligt at foranstalte en anden Sammenkomst, hvori den nye Lovbog skulde forelæses og en nøiagtig Overholdelse deraf under Eed bekræftes. Cartouche lovede Alt, og de skiltes ad i den største Stilhed.

Ved denne Leilighed skulde der indjages den nye Anfører en ikke ringe Skræk. En drukken Betler var plumpet i en Grøft i Nærheden af Forsamlingsstedet, og der falden i Søvn. Vækket af Allarmen, som Nattevandrer-Hoben foraarsagede, saae han ved Maanens Skin en Mængde Krigsfolk, der behandlede en Mand, som talede til dem, med stor Ærbødighed; men hvor opmærksomt han ogsaa lyttede til, kunde han dog ikke forstaae et Ord af Samtalen, der blev holdt med dæmpet Stemme. Da Forsamlingen skiltes ad, krøb han frem af sit Skjul, løb efter Chefen, hvis Figur han bedst havde indprentet sig, og raabte til ham: "Naadigste Hr. General! forbarm Dem over en stakkels hungrig Mand!"

Cartouche, der hørte sig tituleret General, troede at være forraadt, og spurgte Betleren, hvorfra han kjendte ham? "Naadige Herre," svarede denne, "jeg saae Dem før midt iblandt alle deres Officerer og Soldater, hvoraf jeg slutter, at De maa være en Generalissimus eller idetmindste Generallieutenant i Kongens Tjeneste, og haaber, at De vil have Medlidenhed med

en fattig Mand, der omkommer af Hunger og skal bede den gode Gud om at velsigne alle Deres Foretagender." — Cartouche maatte hjerteligt lee, gav ham en Bagatel, og vendte tilbage til Staden.

Faa Dage efter sammenkaldte han en anden Forsamling, hvori den af ham forfattede Lovbog blev antaget og paa det høitideligste besvoren af Alle; ogsaa lod han sig tillægge en uindskrænket Magt til at fastsætte Dødsstraf for Overtræderne, hvorimod han edelig lovede ikke at skaane Nogen, ei engang sine egne Brødre, som han i Mellemtiden havde hvervet.

Efterat paa denne Maade Alt var bragt i den bedste Orden, gik hans ivrigste Bestræbelse ud paa behørigen at danne hans Undergivne for deres nye Kald, at qvæle den sidste Funke af Menneskelighed i deres Gemytter, og vænne deres Hænder til Tyverie, Plyndring og Mord. Det bedste Exempel gav han dem selv. Snart hørte man i Paris ikke tale om Andet, end Folk, der vare plyndrede, kastede i Vandet, eller myrdede paa Gaden eller paa Pont-neuf. — De kunstigste Laase bleve aabnede med Diriker, de høieste Vinduer bestegne ved Reebstiger, og i Kirkerne og paa andre offentlige Steder stjal disse Spidsbubers virkelige, skjulte Hænder Uhre, Lommetørklæder, Brevtasker o. s. v., medens kunstige Vorhænder, bedækkede med Handsker, ragede frem under deres Kapper. Dette var Tingenes Stilling fra den utrechtske Fred indtil 1719. Saa betydeligt imidlertid Udbyttet af disse Tyverier var, kunde Lemmerne af Banden neppe derved sikkre sig den nødtørftigste Underholdning. De havde lønnede Spioner overalt, selv iblandt Politiebetjenterne; disse maatte hol-

des aarvaagne og ved godt Lune. Haandværkerne, som arbeidede for dem, Udleierne af Værelserne, Hælerne, alle disse Folk maatte ogsaa betales godt og punktligt.

Dog dette var endnu ikke Alt. Visse Qvindfolk tjente dem som Lokkefugle, og leverede dagligen et Antal unge Mennesker, som da bleve udplyndrede, og, i Tilfælde af Modstand, ogsaa myrdede. Disse Damer solgte deres Tjenester til høie Priser, i Forhold til den Fare, for hvilken de udsatte sig.

Af alle disse Omstændigheder vil man indsee, at den daglige Tyveerhverv, langt fra at berige dem, neppe var tilstrækkelig til at bestride deres uundgaaelige, daglige Udgifter. Men en ganske anden Skikkelse erholdt deres Anliggender, da Kongerigets rede Penge, ifølge Law's System, var forvandlet til Papir. Da vankede der rigtfyldte Brevtasker. Cartouche isærdeleshed befandt sig vel derved, og deelte sin Profit med sine Yndlinger i Banden.

Den Lethed, hvormed de nu gjorde gode Priser, bragte nyt Liv i deres Foretagender, og ansporede deres Opfindelseskraft. Havde Nogen tjent en betydelig Sum Penge, saa forfulgte man ham saa længe, indtil der fandtes Leilighed til at bibringe ham et Slag i Hovedet — med en Stok, i hvis yderste Ende en Jernkugle var fastgjort —, saa at han sank bedøvet til Jorden, og man nu i al Magelighed kunde visitere ham; Andre kastede man Beegmasker over Ansigtet; endnu Andre bleve blindede med en Haandfuld Støv.

Landeveiene vare lige saa lidet sikkre som Paris; hver Dag hørte man om udplyndrede Reisende. Post-

vognen blev plyndret den 28de April 1721 i Nærheden af Chalons. Røverne som maskerede, dræbte Postillonen, lode Passagererne stige ud, bandt deres Hænder paa Ryggen, og lagde dem med Maven paa Jorden; de toge derpaa 160,000 Francs, og lode Resten, 200,000, som de ikke kunde bringe med sig, ligge midt paa Veien. En anden Postvogn blev plyndret af Cartouche selv i Forening med en af hans Bande, som han derpaa strax myrdede, for ene at tilegne sig hele Byttet.

Efterretningen om disse Voldsomheder udbredte Frygt og Skræk i Hovedstaden. Borgervagten blev fordobblet og forstærket med Soldater, som erholdt et Tillæg af 30 Sous om Dagen; Landstrygere og hjemløse Folk maatte forlade Staden; man forbød Vaabensmeddene at sælge nogetsomhelst Vaaben, paa anden Maade, end imod et udtrykkeligt, af Forstanderen for Kjøbmandsskabet undertegnet Beviis for Tilladelsen; senere bleve endog, paa Regjeringens Befaling, alle Vaaben i Kjøbmændenes Boder og Magaziner tagne bort. Men alt dette hjalp kun lidet. Spidsbuberne sammenrottede sig i store Hobe, angrebe Borgervagten om Natten, og dreve ikke sjelden hele Brigader paa Flugten. Desuden frygtede Borgervagterne Cartouche, og flere iblandt dem stode i hans Sold.

Imidlertid lykkedes det dog Politiets Aarvaagenhed at faae fat paa nogle af disse Skjelmer, der ogsaa maatte lide den fortjente Straf. Men Ingen vovede at udtale sit Overhoveds Navn; og disse Mennesker, som dagligen traadte de helligste Menneskerettigheder under Fødder, havde den bizarre Samvittighedsfuldhed, at forblive Eden troe, som de havde svoret deres Rø-

Afbrødning. Man vidste derfor ikke stort mere, end at der existerede en Bande af Spidsbuber; dens Anførers Navn var endnu ubekjendt. Først senere — under Torturens og den onde Samvittigheds Qvaler — undslap Nogle af dem det Navn, der senere opnaaede en saadan Celebritet.

Alt dette forhindrede ham ikke fra paa denne Tid at udføre en af sine fineste og kjekkeste Streger. Han havde sammenbragt 4000 Louisd'ors, og fik Lyst til at fordobble dem. Prægtigt klædt, gik han med tre af sine Kamerater til en Banquier, og bad ham, imod Beløbet af ovennævnte Sum at udstæde ham en Vexel paa Lyon. Hiin var villig dertil, og Handelen blev paa Stedet sluttet. Tillige anmodede man ham om at han ufortøvet vilde affende Aviso-Brevet desangaaende til sin Correspondent, da en af dem endnu samme Dag vilde reise med Extrapost til Lyon og hæve disse Penge strax efter sin Ankomst.

Saasnart de vare i Besiddelse af Udstæderens Haandskrift, var det deres første Foretagende, at forfærdige en Copie af Vexelen, der havde en skuffende Lighed med Originalen. Efterat dette var skeet, og de med Sikkerhed havde erfaret Aviso-Brevets Afgang, begave de sig igjen til den samme Banquier, og yttrede med Beklagelse, at de, paa Grund af indløbne Forhindringer, ikke kunde gjøre nogen Brug af hans Papir, og derfor maatte bede ham om at tage Vexelen tilbage og igjen udbetale dem den modtagne Sum, efter Fradrag af hans Provision. Den gode Mand tog ikke i Betænkning at føie dem. Imidlertid reiste deres Commissionair til Lyon, præsenterede den falske Vexel, og kom i

god Behold tilbage til Paris, beriget med dette nye Bytte.

Der fattedes kun lidet i, at en lignende Streg var lykket dem nogle Dage tidligere. De underrettede en ung, rig Abbé af fornem Familie om at i et vist Huus, paa Pladsen aux veaux, et udmærket Meublement, der havde kostet 170,000 Francs, blev falbudet for 80,000. Denne Herre, som just dengang meublerede et nyt Huus, saae sig ved dette Tilbud foranlediget til at begive sig hen til det betegnede Sted, og spurgte i den første Etage om den Person, der havde skrevet ham til; man viste ham høiere op. Fra anden Etage blev han igjen viist op i tredie. Sagen begyndte at blive ham noget mistænkelig; imidlertid steeg han bestandigt høiere op, og befandt sig i femte Etage, da paa een Gang to Mænd af frygteligt Udseende, bevæbnede med Dolke, traadte ham imøde fra et tomt Værelse. Han vilde vende om og tage Flugten; men da stode to lige saa frygtelige Karle bagved ham, og gjorde Mine til ikke at ville lade ham passere. I denne farefulde Stilling bemærkede han et Lygtereeb, greb fat i det, og lod sig glide nedad det, saa at han kunde prise sig lykkelig ved at slippe derfra med forgnavede Hænder.

Parlamentet troede endelig at maatte skride til de yderligste Forholdsregler, for at befrie Hovedstaden fra en Bande forvorpne Mennesker. Store Belønninger bleve udlovede den, der overleverede Cartouche i Rettens Hænder; hans Billede blev opslaaet paa alle Gadehjørner, paa alle Milepæle. Ministeren Le Blanc satte en Priis af 2000 Francs paa hans Hoved. Disse Løfter opmuntrede mange Folk til at efterspore ham;

ogsaa var Politiet ham overalt i Hælene, og han stod hvert Øieblik Fare for at blive greben.

En Dag, blandt Andre, befandt han sig i et Huus i Seine-Gaden, og Politiet var blevet underrettet om at det vilde være en let Sag at bemægtige sig ham der. Med Løfte om en Belønning af tusinde Francs blev øieblikkelig en Commando Politiebetjente og Bysoldater beordret derhen, og erholdt Befaling i den største Stilhed at nærme sig Huset og omringe det. Dette blev ogsaa udført med en saadan Hurtighed og Snildhed, at Cartouche ikke bemærkede den ham truende Fare, førend det var for sildigt. Han stak Hovedet ud af Vinduet, og saae sig uden Redning fortabt. Imidlertid fattede han den Beslutning at sælge sit Liv saa dyrt som muligt, spærrede Porten med allehaande Bohavé, som han slæbte derhen, og satte sig i Stand til at udholde en Beleiring.

Han pleiede altid at bære tre Par Pistoler hos sig, af hvilke een var sexløbet. Disse tog han nu frem, og fyrede paa Vagten, der nærmede sig. Han saarede flere Soldater, men det lykkedes ham ikke at dræbe Underofficeren, hvem han kjendte som en determineert Mand, og som han egentlig havde sigtet paa. En anden Decharge kostede en Politiebetjent Livet. Denne Modstand, tilligemed de Bebreidelser, som Folket gjorde Soldaterne, at den ene Mand vel omsider vilde jage dem alle paa Flugten, forbittrede de Angribende i høieste Grad; de opmuntrede hinanden, og besluttede at indtage Huset med stormende Haand.

Cartouche befandt sig i en fortvivlet Stilling; hans Krudtforraad smeltede meer og mere sammen, de

Angribendes Mængde tiltog hvert Øieblik, og hans Kræfter svandt i samme Forhold, som Faren blev større. Han maatte nu tænke paa sin Redning, og dertil var kun et eneste Middel tilbage, som han ogsaa greb. Han kastede sine Klæder af, klattrede gjennem Skorstenen op paa Taget, og derpaa videre og videre fra Tag til Tag, indtil han kom til et aabent Høloft, der syntes at tilbyde ham et sikkert Fristed.

Husets Beboere, som vare uvidende om det Forefaldne, spurgte ham, hvem han var, og hvorfor han var flygtet. Han svarede, at han, forfulgt af Creditorer, ikke paa anden Maade havde kunnet undvige Politiebetjenterne, som man havde sendt ham paa Halsen. Den trohjertige Mine, hvormed han fremførte dette, og den Tilstand, hvori han befandt sig, gjorde, at de gode Folk troede ham paa hans Ord, og i største Hast forsynede ham med gamle Pjalter, under hvis Beskyttelse han vandrede gjennem Seine-Gaden, medens hans Forfølgere klamredes meget ivrigt om, hvo af dem der først skulde træde ind i Huset gjennem den stormede Port.

En anden Gang narrede han dem paa en endnu finere Maade. Han befandt sig i et vist Huus, da han hørte Politiebetjenterne komme. Det var Nat, og Trappen mørk. I den femte Etage kjendte han et lidet afsidesliggende Kammer; han flygtede nu derhen, og ventede — bevæbnet med sine troe Pistoler — med største Rolighed Folkenes Ankomst. Politiebetjenterne kom langsomt op, og hviskede til hinanden: "Nu har vi ham." Derpaa gjennemsøgte de hele den anden Etage, hvor han egentligt skulde befinde sig. Cartouche kom ned,

anstillende sig, som om hele Sagen ikke vedkom ham. To Politiebetjente, som bevogtede Døren, traadte tilbage, for at lade ham gaae forbi, og spurgte, om Cartouche var fangen? "Nei — her er han!" svarede han, idet han brændte en Pistol af paa dem. Han undveeg under Nattens Beskyttelse, og tabte sig i den Huset omringende Folkemasse.

Endnu en anden Gang spadserede han i Nærheden af Gobelin-Manufacturet, da en Speider underrettede ham om, at nogle Politiebetjente vare i Anmarsch, for at fange ham, og at han skulde kjendes paa sin blaae Kjole. Cartouche kom ikke ud af sin Fatning. "Min Ven," sagde han til en af sine Ledsagere, "du har en rød Kjole paa; vil du overlade mig den for nogle Øieblikke? Jeg er her strax igjen." — Den Anden, som ikke ahnede noget Ondt, var villig dertil. De skiftede Kjoler, og Cartouche gik uanfægtet midt igjennem Politiebetjenternes Skare. Fyren med den blaae Kjole blev greben, og ført til Chatelet-Fængslet, men senere løsladt, da man overtydede sig om, at man igjen havde forfeilet den rette Mand.

Ikke mindre end ham selv, forfulgte man hans Medskyldige. Tid efter anden lykkedes det Politiet at bringe mindre forsigtige Medlemmer af Banden op, der da ikke fik Lov at vansmægte længe i Fængslerne. De Andre bleve derved nødte til at sørge for deres Sikkerhed ved allehaande Kunstgreb. Nogle skjulte sig under Munkedragte, Andre forklædte sig som Abbéer. Disse Forklædninger ydede dem desuden den Fordeel, at de i disse privilegerede Dragter erholdt Adgang til alle offentlige Steder og de bedste Selskaber. Ikke sjeldent kom

de ogsaa derved i Besiddelse af vigtige Hemmeligheder, lærte at undgaae Snarer, eller fandt Leilighed til at gjøre gode Priser.

Heller ikke General-Capitainen forsømte noget af hvad der angik ham. Undløben saa mange Farer, uophørlig truet af nye, begyndte han at anstille alvorlige Betragtninger over sin Tilstand. Hemmeligen følte han vel Frygt og Forfærdelse, dog vegtede han sig for at tilstaae dette offentlig, for ikke at nedslaae sine Undergivnes Mod.

Flere af hans Venner raadede ham at forlade Paris og i Provindserne oppebie Uveirets Overgang. Sagen blev forhandlet i en Generalforsamling af Medlemmerne, af hvilke nogle meente, at han skulde forblive i Paris og holde sig skjult, da han ellers vilde falde i Hænderne paa Marechaussée-Rytterne, der kjendte ham af hans Billede, som var fordeelt iblandt dem. Ogsaa paastode de, at hele Selskabets Interesse udkrævede hans Nærværelse, da Enhver behøvede hans gode Raad og Exempel.

De Andre indvendte herimod, at han i Paris var udsat for enhver Fare, og at, dersom han uheldigviis skulde blive fangen, en almindelig Modløshed iblandt Forbundets Medlemmer vilde være en uudeblivelig Følge deraf.

Endelig seirede den sidste Mening, og Cartouche blev af alle dem, som havde tiltraadt den, indstændigen anmodet om at give efter for Nødvendigheden og Tidsomstændighederne, og fjerne sig fra Paris. Cartouche anstillede sig i Begyndelsen, som om dette Raad mishagede ham, og vilde gjerne lade som om han blot be-

opkastede sig dertil for at berolige de Andre, men ikke for sin egen Fordeels Skyld.

Efter at have truffet de nødvendige Anordninger og udnævnt sin Vicarius, gik han til Orleans, ledsaget af to Mænd, som vare i Stand til at trodse alle Farer og gaae Døden selv kjekt imøde. Hans senere Eftersølger, Saint Etienne, var en af disse.

Paa denne Tid havde Alt, hvad der angik Cartouche, den høieste Interesse for Publicum. Han var Gjenstanden for alle Samtaler. I alle Selskaber spurgte man: "Hvad veed man om Cartouche? Hvad fortæller man om ham? Har man seet ham? Er han bleven fangen?"

Snart udbredte det Rygte sig, at han ved en hurtig Flugt havde unddraget sig den ham truende Fare og ikke længer befandt sig i Paris. Mange troede det, Andre paastode, at det var en listig Opfindelse af hans Tilhængere, for desto bedre at skjule deres Machinationer.

Efter en kort Tids Forløb ophørte alle Tvivl derom. Marechausseen erholdt Befaling at bevogte Landeveien paa det omhyggeligste, overalt at efterspore Røverhøvdingen og at fange ham død eller levende. Til Stædernes Øvrigheder, Provindsernes Intendanter udfærdigede man ligeledes de udtrykkeligste Ordrer, og Intet blev forsømt, hvorved man kunde forsikkre sig denne listige Skjelm. Imidlertid gjennemstreifede Cartouche Provindserne, uden nogensteds at blive kjendt, og vidste at bringe de falskeste Rygter i Omløb angaaende sit Ophold paa forskjellige Steder.

Dette gav Anledning til de vrangeste Formodninger. Flere Franskmænd vilde have seet ham som Underkok ved Hertugen af Lothringens Hof. Man fortalte de latterligste Ting, man indviklede ham i en Amourette med Kokkepigen, og lod ham figurere som Helt i en slet Roman.

Førend vi omtale denne Forbryders videre Hændelser og skrækkelige Endeligt, troe vi at burde meddele et Udtog af en Memoire, der blev funden i Montgomery-Taarnet, hvor Cartouche sad fangen. Det er ham selv, der fortæller:

"Vi begave os til Orleans, hvor vi en Dag spiste ved det offentlige Taffel i Hotellet "de tre Keisere." Samtalen faldt paa vore amerikanske Colonier og vort store Menneskétab i hiin Verdensdeel. Man bemærkede, at flere Familier vare uden Efterretninger om deres derhen udvandrede Slægtninge. En af de Tilstedeværende fortalte ved denne Leilighed, at han kjendte en rig Enke i Bar sur Seine, Madame Bourguignon, der i femten Aar havde begrædt Tabet af en elsket Søn, som en Onkel, i hans tidlige Barndomsalder havde taget med til Guadeloupe, og at hun vilde give sin halve Formue, for at finde ham igjen. Jeg taug, og gav Saint-Etienne et Tegn til at han skulde fortsætte Samtalen og udforske den Fremmede. Min Kamerat spurgte om det unge Menneskes Alder? — netop min, — om hans Figur, Ansigtsdannelse? — som om det havde været mig selv. — Han erkyndigede sig fremdeles, om den Fremmede nogensinde havde været i Guadeloupe? Denne bejaede det, og udkastede os en Skildring af denne Øe,

der indprentede sig nøie i min Hukommelse. Jeg besluttede nu at spille Charles Bourguignon, Søn af Thomas Bourguignon, og begav mig derfor hemmeligen til Bar sur Seine. Mine Spioner havde indhentet Oplysninger, og forskaffede mig Bekjendtskab med en vis Dame, Blondeau, som havde tjent Familien Bourguignon i 25 Aar, opdraget Charles Bourguignon, og var paa det nøieste bekjendt med de huuslige Forhold. Min Ledsager foranstaltede et prægtigt Gjestebud til Ære for denne os saa vigtige Person, ved hvilket jeg ligeledes indfandt mig og uden Tilbageholdenhed betroede mig til hende. "Dersom De er fornuftig, Madame Blondeau," sagde jeg til hende, "saa kan De gjøre min Lykke, og Deres egen med! Tag denne Rulle med 50 Louisd'or; den skal give Dem Lyst til at høre mine Forslag, og naar De har hørt dem og synes vel derom, saa staaer en anden Rulle af samme Indhold til Deres Tjeneste." Damen var som himmelfalden af Forbauselse; en saadan Fortale syntes hende at være en Drøm. "Hør mig!" vedblev jeg, "De veed, at Charles Bourguignon i lang Tid har været fraværende. De maa gjøre mig bekjendt med hans Alder, hans Væsen, de nærmere Omstændigheder ved hans Barndom og hans Reise, med hans Forbindelser og Familieforhold, kort sagt, De maa sætte mig i Stand til at forestille hans Person. I den samme Time, da Madame Bourguignon omfavner mig som sin Søn, erholder De igjen hundrede Louisd'or, og paa den Dag, da jeg, erkjendt af hele Familien, træder ind i Nydelsen af alle mine Rettigheder, overleverer jeg dem et skriftligt, paa min hele Eiendom hypothekeret Beviis for en

aarlig Livrente af 2000 Francs. — Og nu maa De sige mig reent ud, om De vil tjene mig i denne Sag?" — "Ret gjerne," svarede Gouvernanten; "jeg afskyer min Madames Sideslægtninge, der altid ligge hende paa Halsen, siden de troe at være sikkre paa denne Arv; det er desuden lutter velhavende Folk, og det er mig kjærere, at den smukke Formue tilfalder et saa vakkert ungt Menneske, som De er." Jeg omfavnede den gamle Mama, der, uagtet sine halvhundrede Aar, vidste at skikke sig godt deri. Hun lovede at forfatte mig en Katechismus, hvori jeg skulde finde Svarene paa alle de Spørgsmaal, som man kunde forelægge mig; ogsaa raadede hun mig ikke at lade mig see offentligt i Bar sur Seine, førend Saint-Etienne og hun havde forberedt det Nødvendige; derpaa betegnede hun mig en paalidelig Veninders Huus, som det sikkreste Sted for vore videre Conferentser.

Hun havde allerede meldt Madame Bourguignon sit Møde med Saint-Etienne, der, som hun sagde, var kommen tilbage fra Amerika med en vis Hr. Saint-Marc, som i Henseende til Alder og Udvortes skulde ligne den unge Bourguignon ualmindelig meget. Saint-Etienne blev kaldet, og vidste at fortælle den gode Kone saadanne Træk om sin Ven, at det næsten var hende umuligt, i den udkastede Skildring ikke at gjenkjende sin elskede Søn. Saint-Etienne blev lovpriist som hendes Livs Frelser, og skulde paa Stedet afreise til Paris, for at bringe den formeentlige Charles Bourguignon til hans Moder. Hun bød ham Penge; men han afslog dem med den Forsikkring, at han var meer end betalt ved den Fornøielse at kunne

tiene hende. Han tog offentlig Plads paa Postvognen, kom hemmeligt til mig, og den ømme Blondeau holdt os skjulte indtil den Dag, da jeg efter Foregivende skulde ankomme til Bar sur Seine.

Vi begave os incognito til Troyes, og kjøbte der en Vogn af en Officeer, som havde ødelagt sig i Spil. Derpaa toge vi Postheste, og kjørte til Bar sur Seine, med tilsyneladende Tegn paa den største Utaalmodighed. Madame Blondeau havde posteret sin Frue i en Pavillon, der havde Udsigt til Landeveien; hun selv holdt Vagt paa Veien, ad hvilken vi skulde komme. Da hun saae vor Vogn komme kjørende, løb hun tilbage, og raabte: "Madame, der kommer Hr. Saint-Etienne med en Anden, der har en skuffende Lighed med vor unge Herre." Hun anstillede sig som om hun ikke kunde tale mere af lutter Glæde. Den gode Moder kom til, ganske ude af sig selv, og med et Spring ud af Vognen laae jeg for hendes Fødder.

Madame Bourguignon, overvældet af sin Følelse, kastede sig om min Hals, svømmende i Taarer. "Gud!" raabte hun, "hvor han har forandret sig!" — "Min Moder," svarede jeg, ligeledes hulkende, "det har De ikke, og alle mine Lidelser ere glemte! — Men hvad seer jeg? min dyrebare Blondeau, der saa omhyggeligt pleiede min Ungdom!" Med disse Ord omfavnede jeg den listige Comediantinde som hendes elskede Pleiebarn. Meer end hundrede Personer havde samlet sig ved Indgangen; mange meente at have seet mig før, og min Tilbagekomst blev snart en Gjenstand for hele Byens Samtale. Jeg gav min Moder Armen, og førte hende hjem. Neppe vare vi ankomne her,

førend en Mængde Paarørrende lode sig melde til Besøg. Min Moder lod dem bede at komme igjen en anden Gang, da hun vilde tilbringe de første Øieblikke alene og uforstyrret med den saa uventet Gjenfundne. Han gjentog bestandig: "hvor han dog har forandret sig!" — Da fortalte Saint-Etienne om de uhørte Besværligheder, jeg havde udstaaet, og om den skrækkelige Behandling, jeg havde maattet lide af de amerikanske Vilde. Man serverede Aftensmaden, og jeg forlangte, at min gode Blondeau skulde sidde til Bords med; "min gode Blondeau," tilføiede jeg, "min Ungdoms Velgjørerinde, som har plantet den barnlige Kjærligheds og Taknemmeligheds Følelser i mit unge Hjerte;" egentlig var det mig om at gjøre, at have En i Nærheden, som kunde komme mig til Hjelp i det Tilfælde, at Samtalen skulde tage en farlig Vending. Nu turde jeg uden Frygt tale om Ting, som jeg vilde have seet i min første Ungdom. Alt dette havde et saadant Anstrøg af Sandhed, at min gode Mama Bourguignon ikke fattede den allerringeste Mistanke og den følgende Morgen overleverede mig Husets Nøgler og samtlige Familiepapirer.

Endelig kom hele Slænget af Paarørende, for at hilse paa mig og falde mig til Besvær. Da de saae min Moder overbeviist om min Persons Ægthed, vovede de ikke at yttre nogen Tvivl. Alt gik efter Ønske, og min Lykke naaede sit høieste Punkt, da min kjære Mama lod mig vide, at vi den følgende Dag vilde kjøre til Dijon, for at hæve en Capital, som hun der havde udsat til fire Procent. "Det er noget, som jeg har sammensparet i min Enkestand," sagde den gode Kone;

"desforuden have vi endnu 40,000 Francs hos Hr. Brunel og 30,000 hos Hr. Dufranc; benyt disse Penge efter eget Godtbefindende; det er vel paa Tiden, at du efter saa mange udstandne Besværligheder nyder dit Liv og din Formue!" — Dette lod jeg ikke sige mig to Gange; Capitalerne bleve gjorte flotte, bragte i Sikkerhed, og jeg anbefalede mig saasnart som muligt hos Damerne Bourguignon og Blondeau, uden at tage Afsked.

Neppe befandt jeg mig igjen i Paris, førend mine Lieutenanter samlede de adspredte Brigader og begyndte den lille Krig. Med Undtagelse af min Broder og mine to Hjelpere, vidste ingen af mine Folk, hvad der var forefaldet i Bar sur Seine; de maatte vel formode, at jeg havde udført noget Stort, da min Levemaade var indrettet derefter. Imidlertid iagttog jeg den strengeste Taushed i denne Henseende, for ikke at vække deres Misfornøielse eller give dem Lyst til paa een eller anden Maade at dele det gjorte Bytte med mig.

En af mine Speidere underrettede mig om, at en Juveleer paa Dauphine-Pladsen havde et kostbart Smykke i Arbeide for et udenlandsk Hof. Som god Patriot var jeg naturligviis forbittret over at de skjønne Stene skulde vandre ud af Kongeriget. Jeg havde indkjøbt et smukt Antal uindfattede Diamanter, af hvilke jeg solgte nogle til denne Juveleer, og lod andre indfatte hos ham. Min Maade at afgjøre slige Forretninger paa behagede ham, og det lykkedes mig at vinde hans Tillid. Han søgte dengang en guul Diamant, der skulde passe til en anden af denne Farve, som han allerede havde, og jeg lovede at skaffe ham den. Tilfældigviis befandt der sig en saadan iblandt de Stene,

jeg havde beholdt tilbage; jeg bragte ham den, og den var fuldkomment efter hans Önske. Han bad mig at gjemme den nogle Dage til ham. Jeg forstod, hvad han meente. "Hvorledes? Skulde De maaskee ikke være per Casse? Det siger Intet — tag De den kun — den er Deres!" — "Jeg har just i disse Dage havt betydelige Udlæg, men sidst i denne Uge indløber der to betydelige Poster til mig, og da er jeg Deres Kjøber." Jeg maatte næsten bruge Magt, for at paanøde ham Stenen. "Jeg behøver heller ikke Deres Haandskrift," tilføiede jeg, "iblandt Venner er Sligt overflødigt." — Herren og Fruen vare som fortryllede af min forbindtlige, aabenhjertige Opførsel, og fra dette Öieblik var jeg Deres uundværlige Huusven.

Hr. Garigues og hans Kone pleiede hver Løverdag Aften at begive sig til deres Landsted i Chaillot, og jeg ledsagede dem sædvanligen. De vare begge fra Provence, og havde vedligeholdt deres Landsmænds Skik, at tage en lille Middagsluur; jeg lod som om jeg pleiede at gjøre det Samme. Hr. Garigues forvarede sine kostbare Sager i en Jernkiste, der var gjort fast i Muren af hans Magazin, og bar Nøglen dertil i en Snor, som var fastgjort ved Knaphullet af hans Beenklæder. Af Tjenestefolkene pleiede om Søndagen sædvanlig een at blive hjemme; herpaa grundede jeg min Plan. En fremmed Gesandt havde hos Hr. Garigues bestilt visse Ordensinsignier i Brillanter, og Huusholdersken havde tilfældigviis været Vidne til Forhandlingerne desangaaende. Næste Løverdag toge vi til Chaillot; Søndagen derefter opvartede jeg Ægteparret, før den sædvanlige Siesta, med et Par Priser søvnbringende Snuus-

tobak, som jeg havde vidst at skaffe mig, og som de fandt fortræffelig. Da nu de Godtfolk laae for mig i en dyb Søvn, løste jeg den bevidste Nøgle fra Hr. Garigues' Beenklæder, besteeg Madamens Ridehest, og ilede i fuld Galop til Paris, under Foregivende, at jeg havde Forretninger i Passy.

Husholdersken tilkjendegav sin Glæde over at see mig. Jeg beklagede spøgende, at hun maatte blive hjemme i det smukke Veir, og gav hende sex Francs, forat hun kunde gjøre sig tilgode derfor med sin Kjæreste; tillige sagde jeg hende, at den svenske Ambassadeur befandt sig hos Hr. Garigues i Chaillot, og man havde sendt mig, for at hente nogle Ædelstene, som man vilde vise Gesandten. Da jeg var ankommen med en af Husets Heste og var i Besiddelse af Nøglen, lod den gode Margrethe mig raade som jeg vilde, og lagde ikke Mærke til hvad jeg puttede i Lommen.

Man kan let forestille sig, at jeg pakkede ind, hvad der lod sig indpakke. Herpaa besteeg jeg den samme Hest, og begav mig ad Omveie til min Bolig. Henimod Aften sendte jeg min Broder til Steenbruddet ved Vaurigard, og paalagde ham at dræbe den, da dette Dyr havde kunnet blive et uforkasteligt Vidne imod mig. Jeg besluttede ikke at sælge saa meget som et Karat af de erobrede Stene i Frankrig, men ved den første gunstige Leilighed at sætte over til England dermed.

Havde jeg været klog, saa havde jeg ved at opoffre mit Haar og et Øie gjort mit Udvortes ukjendeligt, og vilde da have kunnet nyde min Lykke under et fremmed Himmelstrøg. Min Eiendom var af det Slags, som Scapin ønskede sig, skikket til at indpakkes i en

Vadsæk. Ligesom Bias, kunde jeg bære Alting hos mig, og min Philosophie havde jeg ikke ombyttet mod hans. — Men Rolighed og Cartouche vare to uforenelige Ting.

Vor Øvrighed var ivrigere end nogensinde før betænkt paa at omgive os med Snarer. Linietropper og let Infanterie, Borgersoldater og Spioner — Alt var i Hælene paa os. Ved en vis Leilighed, da vi i den største Tryghed bleve forraadte, havde man bragt os saaledes i Knibe, at vi kastede os ind i et Huus i Clery-Gaden, forskandsede os der og udholdt en formelig Beleiring. Efterat vi gjennem Vinduerne havde gjort tolv Skud paa de Angribende og saaret adskillige af dem, blev der ingen anden Udvei tilbage for os, end at tage Flugten igjennem Skorstenen.

Nu besluttede jeg, skjøndt uden Pas, at tiltræde Reisen til England. Forklædt som simpel Kræmmer, og ikke førende andet med mig, end en Vadsæk, der, foruden det uundværligste Linned, indeholdt mine Juveler og mit Guld, kom jeg til Calais, og fandt Paketbaaden færdig til at gaae under Seil. Jeg gik ombord, og vi ankom lykkelig til Dower. Jeg følte mit Hjerte lettet, da mine Fødder havde Frihedens Grund under sig. Det var min Hensigt, aldrig mere at vende tilbage til Frankrig, at uddele mine der efterladte Eiendomme blandt mine Kamerater og Veninder, og ved Indkjøb af Landeiendomme at erhverve mig Borgerret i England. Men hvad ere de herligste Projecter, naar de ikke paa Stedet bringes i Udførelse? Phantasiens Børn, der svinde bort som Luftbilleder! Jeg hvilede nogle Dage, men følte snart en vis Tomhed, besteeg

en Hest, og tog Veien til London. Da jeg var ankommen til Canterbury og morede mig med at spadsere omkring i Byen, saae jeg paa en fri Plads et Fjellebods-Theater, der, som man sagde mig, skulde tilhøre en omflakkende Charlatan, og hvor han opvartede med disse Folks sædvanlige Snurrepiberier, førend han udraabte sine Qvaksalverier. Jeg traadte ind i det nærmeste Kaffehuus, for at oppebie denne burleske Forestilling. Neppe havde Trommen givet Signalet, førend Signore Scaramuccia kaldte Signora Zingora frem, for i de omkringstaaende Herrers og Damers Paasyn at aflægge en Prøve paa deres Talenter i den ædle Sandsigerkunst. Da fremtraadte en vakker Zigeunerinde, i hvem jeg ved første Oiekast gjenkjendte en gammel Veninde af Avalecharettes Bande. Jeg traadte hen og rakte hende min Haand; hun læste deri, at jeg var rig og vel anskreven hos Damerne, saavelsom at jeg i Slutningen af min Løbebane vilde gjøre stor Opsigt. Enhver af de Nysgjerrige gav hende et Pengestykke. Jeg sagde med dæmpet Stemme til hende: "Elskværdige Prophetinde, behold denne Louisd'or til Minde om den tølperagtige Skoledreng, der for fem Aar siden slumrede ind midt i Eders Selskab, og hvis Lommer J — dog nu er Alting glemt, da jeg tæller Avale-charette blandt Mine." Hun havde ligeledes gjenkjendt mig, saae kjelent paa mig, og trykkede min Haand paa italiensk Viis, idet hun hviskede til mig: "Vi sees snart igjen." Herpaa indbød hun mig til en Sammenkomst paa Veien til Harpledown. Jeg forsømte ikke at indfinde mig der; hun yttrede, hvor ondt det havde gjort hende, at man havde bestjaalet mig saa grusomt, og hvor gjerne hun

altid vilde have havt mig om sig. Jeg svarede, at Alt det var bragt paa det Rene, og spurgte, hvorledes hun hed i England? "Finetta," var hendes Svar. — "Vel-an da, min vakkre Finetta, jeg er nylig ankommen til England, og befinder mig ganske alene; uagtet mit Udvortes just ikke synes at love meget, er jeg dog i Stand til at gjøre noget for dig; og for at bevise dig, hvor oprigtigt jeg mener det, skal du faae et halvt Aars Gratification forud. Skulde det vel koste dig megen Overvindelse, at forlade denne Hr. Fantuccino?" — "Aldeles ikke; jeg har nu i fem Aar flakket om med ham, skjøndt han fra den første Dag var mig modbydelig; men jeg var bunden." — "Og er du det endnu?" — "O nei, nu er jeg fri, det er en overvættes Føielighed fra min Side, at jeg endnu er hos ham; thi jeg er, uden Selvroes, Kronen for hans Selskab; — men imorgen gjør jeg Regning med ham, og tager bort."

Den Lille holdt punktlig Ord, og tog til mig. Hun forlangte fire Guineer maanedlig, tilligemed fri Bolig. Jeg betalte hende 25 Guineer for det første Halvaar, saaledes som jeg havde lovet det. Da jeg nu havde min smukke Reisekamerat og en Mængde Pakker og Æsker at transportere, sendte jeg min Hest tilbage, og leiede en Vogn, der skulde bringe os til Hovedstaden. Nogle Mile fra Rochester, ene og alene sysselsat med min lille Brunette, ikke tænkende paa at skjæle og røve, og tiltroende enhver Anden den samme Sorgløshed, saae jeg pludselig en Mand paa en fortræffelig Hest komme fra den nærliggende Skov galopperende hen imod vor Vogn. "Min Herre," raabte han, idet han holdt stille ved Karetdøren, "jeg er en fattig Adels-

mand, der ikke har andet end denne Karabin; vil De ikke affjøbe mig den?" Med disse Ord holdt han Mundingen af sit Gevær for mit Bryst. Jeg forstod, hvad han meente. "Min Ven," svarede jeg, "Eders Vaaben behøver jeg ikke; tag imidlertid der min Børs, indtil I finder en Kjøber. Vel er jeg ingen Adelsmand, men paa Landeveien lader Cartouche sig ikke overgaae i Høimodighed."

Ved dette Navn, der var mere bekjendt i England, end jeg troede, gav han mig min Pung tilbage. "Kamerat," sagde han, "ifald denne fortrolige Benævnelse ikke fornærmer Eder; jeg veed at skatte Eders Fortjenester; men er Cartouche berømt paa Fastlandet, saa tør Matkinston smigre sig med at besidde nogen Navnkundighed paa denne Øe. Lad os blive Venner! langt fra at tage Eders Penge, vilde jeg tilbyde Eder mine, dersom I behøvede dem."

Vi kom overeens om, at Matkinston skulde ride i Forveien og bestille Aftensmad i den nærmeste Kro, hvor vi da ved et Glas Viin vilde stifte et nærmere Bekjendtskab. Førend han forlod os, sagde han: "Uagtet vi ikke ere langt fra Byen, kunde det dog træffe sig, at I blev anholdt af nogen af mine Folk; svar dem da: Jeg har hilset Skovenes Konge, og de ville lade Eder uhindret drage videre."

Jeg tilstaaer, det var mig ikke lidet smigrende at see mit Rygte saa udbredt, og mit Navn i Stand til at øve en saa magisk Kraft; min Finetta havde imidlertid ikke været saa ganske vel tilmode ved hele denne Sag; hun havde min Vadsæk, hvis vægtige Indhold

hun ikke kjendte, ved sine Fødder, og var hidtil kun vant til at see Andre blive plyndrede, men ikke selv at blive det. Da vor Vogn kjørte ind i Værtshusets Gaard, kom Matkinston mig imøde med aabne Arme, og omfavnede mig med en, iblandt Folk af slig Haandtering sjelden Hjertelighed. Han havde ladet dække op med hvad der i Hast lod sig tilveiebringe. Vi havde friskt Vildt, udsøgte Fiske, fortræffelig Viin, og Værten syntes at være en underdanig Slave af alle min engelske Collegas Ønsker.

Samtalen faldt naturligviis paa vor ærbare Profession. Jeg skammede mig næsten over at Matkinston var saa godt underrettet om alle mine Streger, og jeg derimod, lige indtil vort Møde paa Landeveien, ikke engang havde hørt hans Navn. Denne Mand holdt Spioner i Frankrigs Hovedstad, som underrettede ham om vore store Herrers, rige Folks og alle Fremmedes Reiseplaner, der vilde besøge England, saa at de paa en bestemt Tid bleve anholdte paa et bestemt Sted og plyndrede. Jeg tilbød ham at sætte mine Folk i Paris i Forbindelse med hans Spioner, hvilket han dog afslog. Jeg bad ham om en muligst nøiagtig Oplysning om Forholdene i London. "Det kommer an paa," sagde han, "hvad I har isinde. Vil I drive Eders sædvanlige Forretninger, eller spille nogen anden Rolle?" Jeg svarede, at jeg aldeles ikke vilde gjøre ham noget Afbræk i hans Næring, men at jeg var kommen til England alene i den Hensigt, at omsætte nogle Kostbarheder i Penge, hvorfor jeg anmodede ham om at være mig behjelpelig derved paa enhver mulig Maade.

Finetta syntes at kede sig ved vor Samtale. Matkinston, som bemærkede dette, sagde efter Desserten til hende: "Min berømte Kunstbroders elskværdige Ledsagerinde, tillad at jeg forestiller Eder for min Veninde, der vil prise sig lykkelig ved at blive Eders." Med disse Ord aabnede han en Sidedør, og førte en smuk Irlænderinde ud, med hvem Finetta snart blev gode Venner. "Imorgen sove vi i London," sagde Matkinston, "og tilmed i mit eget Huus; da maae I tage Eders Vaaning, hvor det behager Eder; jeg er langt fra at ville paalægge Eder nogen Tvang i den Henseende. Nu maa jeg til Deptford; to Timer efter Eders Ankomst til Hovedstaden er jeg igjen hos Eder!"

Saa var jeg da i Englands berømte, med Paris rivaliserende Hovedstad. Det maa blive den upartiske Jagttager meget vanskeligt, at erklære sig for den ene eller den anden af disse Stæder; begge have saa forskjellige, jeg kunde næsten sige modsatte Fortrin, at hver især kan betragtes som den eneste i sit Slags. Min nye Vens Huus var ikke stort, men ret smukt indrettet. Hans Kjæreste, Mistreß Betsy, agerede Huusmoder. Da Herren var kommen hjem, talede vi om Forretninger. Han spurgte, hvori han egentlig kunde være mig til Tjeneste. Jeg sagde ham, at jeg vilde gjøre et Partie Diamanter i Penge, og viste ham omtrent Halvdelen deraf. Ganske forblindet af disse Ædelstenes Glands, raabte han: "Mine Herrer Franskmænd! I ere vore Mestere! det lykkes vel os mangen Gang, at kapre Børser paa 50 til 100 Guineer; men I ere jo raadige over Brasiliens og Golcondas Skatte! Jeg vil gjøre Eder bekjendt med Hofjuveleren; han vil betale Eder

betegnede Steenbruddet ved Montmartre som den Marsmark, hvor jeg en af de følgende Nætter vilde afholde en almindelig Mynstring.

Min Nærværelse havde bragt Liv i Tingene, og nye Bedrifter forkyndte Pariserne min Tilbagekomst; dog ogsaa Politiet syntes besjelet af en ny Aand, og den hele Hær af dets Betjente blev løsladt imod mig. Hver Dag truet af de øiensynligste Farer, begyndte jeg at længes efter mit rolige Ophold i England, og jeg fattede den Beslutning, anden Gang at forlade Frankrig. Efter at have udnævnt Saint-Etienne, den flinkeste og modigste af mine Folk, til min Eftermand, og forsørget mine fire smaae Koner paa bedste Maade, bestemte jeg Dagen til min Afreise. Min Hensigt var at foretage denne nye Reise uden nogen Ledsager, og at henleve Resten af mine Dage blandt fremmede Mennesker, i philosophisk Rolighed.

Skjebnen har besluttet det anderledes; og jeg vil prise mig lykkelig, ifald de, der have svoret at udøse deres Blod for mig, ere i Stand til at rive mig ud af Retfærdighedens Hænder."

Saavidt det Montgomeryske Manuscript. — Vi optage nu igjen Traaden af vor Fortælling. —

Politiet havde allerede givet 60,000 Francs ud, for paa een eller anden Maade at bemægtige sig denne utrættelige Røver. Cartouche troede ikke at kunne sørge bedre for sin personlige Sikkerhed, end ved at anbringe de Snildeste af sine Undergivne som Domestiker eller Kammertjenere i de fornemste Huse i Paris. Forresten maatte de altid være rede til at forsamle sig om

ham paa det første Vink. Denne Forholdsregel har senere givet Anledning til det Rygte, at han havde havt til Hensigt at lade de fornemste Hoffolk, de rigeste Borgere i Paris, ja endog Kongens hellige Person myrde i en almindelig Opstand af hans Bande, og der paa flygte ud af Kongeriget med det under Forvirringen gjorte umaadelige Bytte. Dog fattes der authentiske Beviser for disse Angivelser, og Cartouche har altid nægtet, at han nogensinde er falden paa en saadan Tanke.

Saa meget er vist, at han paa denne Tid traf flere nye Indretninger iblandt sine Folk, og opbød Alt, for at skuffe Politiets Aarvaagenhed. Han sov aldrig to Gange efter hinanden paa det samme Sted, og tog ikke sjeldent sit Natteqvarteer i de Stores Palladser, i deres Domestikers Værelser, hvor han sædvanligen maatte betale det ham overladte Sovested meget dyrt.

Paa samme Tid begik hans Undergivne en afskyelig Gjerning i Nærheden af Meaux. Øvrigheden i denne Stad havde dømt En af Deres til Steilen, og ladet Forbryderens Liig opstille ved Landeveien. Skurkerne pønsede paa Hevn, og toge denne, idet de anholdt en fattig Bondekone, pryglede hende halv død, og derefter flettede hende paa Hjulet ved Siden af deres halv forraadnede Kamerat. Den Ulykkelige blev liggende to Timer i denne skrækkelige Stilling, indtil nogle Forbigaaende bemærkede hende og toge hende ned. Hun overlevede kun nogle Timer den lidte Mishandling.

Saa mange Afskyeligheder, hvis Ophavsmand, eller dog Befordrer Cartouche var, kunde ikke forblive ustraffede. Han maatte vel selv føle det i sit Inderste,

En hemmelig Uro, en panisk Skræk ledsagede ham overalt; forgjeves prøvede han paa at adsprede, eller rettere bedøve sig ved alle Slags Fornøielser; den ringeste Larm, et ubekjendt Ansigt, ja selv Synet af hans Venner indjog ham Frygt. Saaledes straffede Gud ham i hans Samvittighed, endnu førend den menneskelige Retfærdighed naaede ham.

Men endelig kom det Dieblik, da ogsaa dette skulde skee, og netop de Forholdsregler, han havde taget til sin Sikkerhed, skulde tjene til at styrte ham i Fordærvelse. Da han havde optaget et stort Antal af de forvorpneste Individuer i sin Bande, saa betroede han ikke Forbundets hemmeligste Anliggender til Alle uden Forskjel. Man maatte være gaaet igjennem alle Grader, eller have udmærket sig ved en eller anden betydelig Gjerning, for at blive optagen blandt hans hemmelige Raadgivere. Og ikke derved alene troede Cartouche at have sikkret sig imod Forræderie. Naar En af hans Folk havde gjort sig skyldig i Troløshed, eller blot paadraget sig Mistanke derfor, saa benyttede Overhovedet den ham tilstaaede uindskrænkede Magt over Liv og Død, og myrdede ham, eller lod ham myrde.

Denne grusomme Forsigtighed hidførte endelig Katastrophen. Cartouche nærede den Mistanke, at Nogle af hans Folk vilde forlade ham, Andre endog forraade ham, for derved at kjøbe deres eget Liv. Blandt disse var især en ung Gardesoldat ham mistænkelig, der havde en Kjærlighedsforstaaelse med en smuk ung Vaskerpige. Dette Fruentimmer, som var bleven opmærksom ved de kostbare Foræringer, hendes Elsker gjorde hende, frygtede for at han skulde høre til en Tyvebande, og

opbød Alt, for at bringe ham paa en bedre Vei. Den unge Mand fattede ogsaa virkelig den Beslutning at opgive sine hidtilværende Forbindelser med Røverne, og stræbte desuden at bevæge flere af sine Kamerater til at gjøre det Samme.

Cartouche behandlede denne Sag som en Sammensværgelse imod hans Person, og troede at maatte statuere et afskrækkende Exempel. Natten imellem den 11te og 12te October 1721 forsamlede han sine fortroligste Venner tilligemed nogle andre Medlemmer af Banden, og forestillede dem den unge Gardist, som han havde mistænkt. Efterat man havde bebreidet ham hans Forræderie i de skrækkeligste Udtryk, blev han uden Barmhjertighed qvalt, og paa Brystet af Liget, der var gjort ukjendeligt ved den skrækkeligste Lemlæstelse, fastgjorde Cartouche med egen Haand en Seddel, hvorpaa stod skrevet: at den Dræbte havde fortjent sin Straf; og at det Samme skulde vederfares alle Forrædere. Men man gav ham ikke Tid til at iværksætte sine Trusler.

Duchatelet, en Soldat, der ligeledes tjente i den franske Garde, havde været en af dem, der bleve brugte som Værktøier ved hans ulykkelige Kamerats Henrettelse. Da han først kom hjem den følgende Morgen, spurgte hans Værtinde ham, hvor han havde tilbragt Natten? Han fremstammede nogle intetsigende Undskyldninger med alle Tegn paa en ond Samvittighed. Konen blev opmærksom, og da hun tilfældigviis kastede et Blik paa hans Halstørklæde og her bemærkede adskillige Blodpletter, erindrede hun sig at have hørt, at man i Forstaden St. Germain havde fundet

et Liig, hvis Hoved var skilt fra Kroppen, og som man havde gjort ukjendelig med en Mængde Knivstik. Hun fattede derfor Mistanke om, at hendes Logerende kunde høre til denne berygtede Røverbande og paa een eller anden Maade have Deel i dette Mord. Men da hun havde kjendt ham længe, og altid som et ordentligt Menneske, slog hun igjen disse Tanker af Hovedet.

Imidlertid kom Duchatelet heller ikke hjem den følgende Nat; og da der strax om Morgenen udbredte sig det Rygte, at man i den forløbne Nat havde fundet adskillige Liig paa Gaderne, og ligeledes havde opfisket en i Seine druknet Mand, da begyndte den gode Kone at anstille alvorlige Betragtninger over, hvad der paalaae hende at gjøre under saadanne Omstændigheder. Efterat hun længe havde tænkt frem og tilbage, seirede endelig Frygten for, at hvis Duchatelet blev befundet skyldig, ogsaa hun kunde blive indviklet i Forlegenheder, over enhver anden Betænkelighed, og hun forføiede sig til den hende bekjendte Hr. de Pacome, Major i det franske Garderegiment, hvem hun fortalte hele Sagen omstændeligt, med Bøn om at lade hendes Person være ganske udenfor det Hele. Majoren lovede hende det, og lod den Mistænkelige komme for sig. "Min Ven," tiltalede han ham, "jeg veed, at du hører til den berygtede Cartouches Bande og har taget Deel i de i Nat begaaede Mord; jeg veed det fra en sikker Haand; tilstaa det derfor godvillig, eller du er uden Redning forloren!" Duchatelet blev i høi Grad bestyrtet ved denne uventede Tiltale, dog fattede han sig snart igjen, og bevidnede sin Uskyldighed under en Strøm af Taarer.

Dog hermed var Forhøret ikke tilende; Hr. Pacome forelagde ham saa indviklede Spørgsmaal, og gik ham fra alle Sider saa stærkt paa Klingen, at den arme Synder kom i øiensynlig Forvirring. Da troede Majoren ikke at burde skaane ham længere. "Om jeg end ikke besad gyldige Beviser for din Brøde," sagde han til ham, "saa vilde jeg i din Mine, i dine Øiekast, læse Tilstaaelsen af dine Forbrydelser; al videre Benægten er her unyttig; enten siger du mig i Øieblikket, hvor Cartouche opholder sig, eller du bliver inden fire og tyve Timer uden Naade og Barmhjertighed radbrækket!" Den faste Tone, hvormed disse Ord bleve henvendte til den unge Gardist, bragte ham aldeles ud af Fatning; skjælvende bekjendte han Alt, og tilbød sig, naar man vilde give ham et tilstrækkeligt Antal Soldater med, at føre dem til det bestemte Sted, hvor han Kl. 9 om Morgenen skulde træffe sammen med Cartouche.

Hr. Pacome tøvede intet Øieblik, og gav ham en Sergeant tilligemed 30 kjekke Mænd, som skulde ledsage ham paa dette Foretagende. Duchatelet førte dem til et Værtshuus, der laae ved la Courtille, imellem Relville og Menilmontant, og kaldtes le Putolet. Han befalede en af Soldaterne at gaae i Forveien og at spørge Værten, om der var Nogen indqvarteret hos ham. Da Værten benægtede det, gik Duchatel selv ind, og spurgte, om de fire Damer vare der i Huset. Dette var Løsenet. Værten viste dem til den øverste Etage, og Duchatelet gik derop med Vagten.

Cartouche, der først havde lagt sig efter Kl. 2, befandt sig endnu i Sengen, og hans tre Ledsagere vare just i Begreb med at staae op. Disse bleve først grebne,

og Underofficeren udvalgte strax sex Mand af Escorten til at bevogte dem.

Da Sergeanten befrygtede, at Cartouche, der altid havde Pistoler hos sig, enten skulde dræbe sig selv, eller saare en af dem, anstillede han sig, som om han ikke bemærkede ham, og sagde høit: "Ak! hvilken uheldig Skjebne, Cartouche er flygtet! Saa have vi nu igjen forfeilet ham!" Denne List lykkedes fuldkomment. Cartouche, som virkelig troede, at man ikke havde seet ham, indsvøbte sig i Lagenet, og smuttede ned under Dynen. Det var det, som den gamle Hugaf egentlig vilde have; thi nu maatte Røveren lade sig tage tilfange uden Modstand. Han blev strax bunden med Reeb, og man gav ham ikke engang Tid til at klæde sig paa. Man bemægtigede sig hans Pistoler, som laae ladte ved Sengen, og førte ham til Hr. le Blanc. Denne befalede, at man skulde bringe Fangen, barfodet som han var, og saaledes at Enhver kunde see ham, til det store Chatelet. Ministeren maatte hjerteligen lee, da han saae Cartouche give en af Politiebetjenterne, der haanede ham, et dygtigt Spark med Foden.

Glæden over denne Begivenhed var saa almindelig, som om Enhver havde fortjent den Priis, der var sat paa Røverens Hoved, 2000 Francs, der nu tilfaldt Sergeanten og Soldaterne, som havde ledsaget ham. Der fattedes ikke meget i at man havde anstillet offentlige Glædesyttringer over denne frygtelige Mands Fængsling. Man holdt denne Efterretning for vigtig nok til at overbringes Kongen; hans Hofmænd underrettede ham derom ved hans Lever. Monarken syntes meget fornøiet derover, og befalede, at man skulde behandle

denne Forbryder med den største Strenghed. I Statsraadet bleve alle Forretninger liggende, og man talede ikke om Andet, end Cartouche. I det italienske Theater opførte man "Cartouche-Arlequin;" ogsaa Theatre français gav sin "Cartouche," der tidligere var bleven forbuden. Efterretningen om et vundet Slag kunde ikke have frembragt en større Sensation.

Derimod udbredte Efterretningen om hans Fængsling Frygt og Skræk iblandt hans Medskyldige; mange af disse forsvandt øieblikkeligen, og netop de vare de første til at tage Flugten, som tidligere havde viist den største Kjekhed og taget den meste Deel i de begaaede Røverier og Mord. Tredive Soldater af Garden deserterede endnu samme Dag, af Frygt for at blive angivne af Duchatelet, som havde forraadt deres Herre og Mester. Flere forlode Paris, og toge Tjeneste i andre Regimenter.

Imidlertid sad Cartouche i det dybeste og mørkeste Fængsel i det store Chatelet. Man havde bundet den ene af hans Hænder foran paa Brystet, den anden paa Ryggen; sex Politiebetjente, der bleve afløste hver anden Time, bevogtede ham Dag og Nat, og lode ham ikke komme fra deres Oine. Man skulde have troet, at disse Forholdsregler vilde have været tilstrækkelige til at forhindre hans Flugt, — og dog vare de det ikke! Han vedligeholdt en hemmelig Forstaaelse med flere af sine Bevogtere, og derved blev det ham muligt, ved Hjelp af de Jern, man havde lagt paa ham, at undersøge Tykkelsen af Fængselets Mure. Da han hørte Tummel i Nærheden af sig, sluttede han meget rigtigt,

at hans Fængsel maatte støde til en Kjelder; kunde han komme ind i denne, saa var han frelst.

Cartouche foresatte sig at befrie sig paa denne Maade. De uhyre Vanskeligheder, som han herved maatte støde paa, afskrækkede ham ikke. Med sine Lænker kunde han kun bryde enkelte Sandskorn og Steensmuler løs af Muren; dog gik han modig til dette langvarige og besværlige Arbeide; thi ved Maalet vinkede jo Friheden ham! Endelig lykkedes det ham virkelig at gjøre et Hul i Muren; han underrettede en Murer, sin Fængselskamerat, derom, og opmuntrede ham til ikke at lade denne Leilighed gaae ubenyttet forbi.

Der behøvedes just ingen stor Veltalenhed for at bevæge Mureren til at følge en Mand, der viste ham den eneste Vei til at undgaae Galgen. Cartouche krøb først igjennem Hullet; den Anden fulgte ham, og de kom lykkeligen ned i Kjelderen, hvis Dør de brøde op uden Vanskelighed, hvorpaa de stege op i en Æskemagers Udsalgsboutik. Det kom nu blot an paa ogsaa at aabne denne Boutik uden Larm; men en lille Hund hindrede dem ved sin uophørlige Gjøen fra at udføre deres Forehavende. Datteren i Huset vaagnede, og vækkede ved sit Skrig om Hjelp ogsaa sine Forældre. Faderen kom ned, holdende i den ene Haand et tændt Lys, i den anden et gammelt Korsgevær; men ved Synet af den frygtelige Cartouche tabte han baade Lys og Vaaben, og var glad ved at kunne slippe bort i Mørke. Imidlertid vedblev Hunden at gjøe, og Pigen raabte uophørlig efter Vagt. Cartouche forsøgte at stille Pigen tilfreds ved de ydmygste Bønner, og gjorde sig al Umage for at give Hunden saa meget, at den

aldrig skulde gjøre mere; men den Første hørte ham ikke, og den Anden undgik hans Slag ved sin Lidenhed og Lethed; ja den vovede endog at gaae ham ganske nær paa Livet og bide ham i Læggene.

Endelig kom Borgervagten til, og brød Boutiks-døren op; Mureren blev først greben, og senere ogsaa Cartouche slæbt frem af den tilstødende Skriverstue, hvor han havde ligget sammenrullet som et Nøgle Garn. Man førte dem tilbage til det Fængsel, fra hvilket de vare undvegne, og hvorfra de senere bleve bragte til Conciergeriet, hvilket man foretog paa følgende Maade. Man satte Misdæderne i en Vogn, og gav dem to Soldater til Sidemænd medens to Politiebetjente og otte Borgersoldater til Hest tjente som Escorte.

Da de vare ankomne udenfor Conciergeriet, vilde en af Soldaterne springe først ud af Vognen, og stødte ved denne Leilighed noget haardt til Cartouche. "Skurk!" sagde Fangen, "vogt dig, at du ikke gjør mig Fortræd," idet han tillige vilde give ham et Slag. Men da greb den anden Soldat ham om Livet, og bar ham ind i det saakaldte Montgomery-Taarn, hvor han blev inde-spærret indtil videre Ordre. Man havde tidligere til-tænkt ham det samme Fængsel, hvor fordum den berygtede Ravaillac havde siddet.

Her lagde man en stor Lænke paa ham, der hang ned fra Fængslets Loft og ganske omsluttede hans Legeme. Flere af hans Medskyldige bleve paa denne Tid ogsaa bragte til Conciergeriet, da Chatelet-Fængslet ikke kunde rumme det store Antal af de Indbragte.

Der blev taget overordentlige Forholdsregler, for paa enhver mulig Maade at hindre disse Skjelmer fra

at undvige. Man anholdt de Fremmede paa Gaden; enhver Reisende maatte med authentiske Beviser documentere sig i Henseende til sin Herkomst, sit Fødested, sin Næringsvei; herved blev det Politiet muligt at faae fat paa flere af disse Tyveknegte, saa at der den 13de November sad 49 af dem i forskjellige af Hovedstadens Fængsler.

Parlamentet i Paris, der udfærdigede en Arrestbefaling imod Cartouche, sendte under 16de October en Beslutning til Criminalretten i Paris, hvori der blev befalet den at opgive alle videre Procedurer mod Fangen, da Parlamentet forbeholdt sig selv at forhandle denne Sag paa den næste Mortens-Termin. Deraf opstod en kort Competentstrid imellem disse to Autoriteter, som ved en Befaling fra Hoffet blev afgjort saaledes, at Criminallieutenanten skulde indlede Processen imod Cartouche.

Langt fra at angive sine Medskyldige, nægtede Cartouche tvertimod, da man confronterede dem med ham, at han kjendte en eneste af dem; ogsaa de erklærede paa deres Side, at de aldrig havde seet ham. Da man spurgte ham, om han var Louis-Dominique Cartouche, nægtede han det ligeledes, og paastod, at han var født i Bar sur Seine, hed Charles Bourguignon og var en Søn af Thomas Bourguignon. Da man gjorde ham endnu flere Spørgsmaal om denne Gjenstand, forlangte han en Flaske Bourgogne, og sagde spøgende: "Min Forkjærlighed for denne Viin beviser, at jeg er fra det samme Land og en god Patriot."

Paa denne Maade besvarede han næsten alle Spørgsmaal, som man forelagde ham; ikke sjeldent tilsidesatte han den Ærbødighed, som skyldtes Criminallieutenanten. Iøvrigt bemærkede man ikke den ringeste Sinds-

bevægelse hos ham; hans Holdning var fast og rolig. Han var oprømt i sin Tale, og spøgede ikke sjeldent med Politiebetjenterne, som bevogtede ham; man hørte ham endog synge gemene Viser. Mange Folk besøgte ham, blot for at overtyde sig om hans ualmindelige Lystighed. Man gav ham Penge, man beklagede ham, man tilbød sig at tale for ham ved Hoffet, forat han kunde blive benaadet; kort sagt, man viste ham den største Deeltagelse. Der laae noget Skrækkeligt og tillige noget Stort i denne Forbryders Mine og Charakteer, der aftvang alle, som bleve nærmere bekjendte med ham, Beundring. Flere Damer af første Rang besøgte ham i Fængslet, og vare forundrede over den lette Anstand, hvormed han talede, og over den Aandsfrihed, som han lagde for Dagen. En af disse beklagede ham, at han maatte ligge paa Halm. "De seer ikke Alt, Madame," svarede Cartouche, idet han viste hende Lænkerne om sine Been, "hvad siger De om saadanne Strømpebaand?"

Marschalinden af Boufflers var en af dem, der gjorde sig til en Pligt, at trøste Cartouche i hans Ulykke. Hun ankom til Conciergeriet den 5te November, og blev dybt rørt ved Synet af den under sine Lænkers Vægt nedbøiede Forbryder; hun skjenkede ham to Louisd'or.

Hr. Le Grand, Forfatter til en under Titelen "Cartouche" opført Comedie, besøgte ham ligeledes, og gav ham hundrede Daler som en Deel af den Indtægt, dette Stykke havde forskaffet ham. Senere har han vist angret det; thi Opførelsen af dette Lystspil blev forbudt, da Cartouche havde beklaget sig og truet

med, at hans Venner vilde vide at tugte dem, der havde vovet at gjøre ham latterlig i hele Frankrigs Øine.

Der gaves dengang vist faa Mennesker i Paris, hvis Nysgjerrighed ikke havde bevæget dem til at besøge Cartouche i hans Fængsel; de, som bleve hindrede derfra, vilde idetmindste eie hans Portrait; flere Kobberstikkere arbeidede paa samme Tid derpaa; Pont-neufs berømte Digtere besang ham i deres Viser, som i et uhyre Antal bleve udbredte i og udenfor Kongeriget.

Man bemærkede imidlertid meget snart en paafaldende Forandring i Fangens Ansigtstræk. Flere Personer havde udsagt forfærdelige Ting om ham, og han havde ikke kunnet forberede sig paa at gjendrive denne Klage; dog fattede han sig snart igjen, og væbnede sig med sin sædvanlige Uforskammenhed. En eneste Omstændighed satte ham ikke destomindre i den største Forlegenhed. Ved hans Fængsling havde man i hans Frakkelomme fundet et for Jean Petit, en Kjøbmands Søn i Barrois, udfærdiget, af Hertugen af Lothringen underskrevet Pas; dette, som han troede tabt eller tilintetgjort, foreviste man ham nu. Cartouche blegnede ved det Spørgsmaal, hvorfra han havde faaet det, og sagde endelig, at han var Jean Petit, og at Passet angik ham selv.

Man lod derpaa hans Moder og hans yngste Broder kalde, som erkjendte ham for deres Søn og Broder Louis Dominique Cartouche, men denne erklærede sine nærmeste Slægtninger for leiede Bedragere, som vilde styrte ham i Ulykke ved et falsk Vidnesbyrd. Alle disse Kunstgreb kunde imidlertid ikke hjelpe ham. Ved troværdige Vidners overeensstemmende Forklaring blev han

overbeviist om at have begaaet syv Mord, uden at regne dem, som vare blevne forebyggede ved tilfældige Hindringer.

Fra denne Dag af svandt hans Mod og Fatning kjendeligt. Han saae sig paa den ene Side overbeviist om saa mange Forbrydelser, og paa den anden berøvet alt Haab om at erholde sin Frihed ved Flugten, da en omhyggelig Bevogtning betog ham alle Midler dertil. Fortvivlelsen opvakte nu den Tanke hos ham, at skille sig ved Livet, og han gjorde flere Forsøg paa at knuse sit Hoved med de svære Lænker, han bar; dog vidste hans Bevogtere at forhindre ham deri, idet de fastgjorde en stor Klods ved hans Hals, der gjorde det umuligt for ham at bringe sit Hoved nær til Jernet.

Der fattedes kun lidet i at et andet Forsøg var lykket ham bedre. Da Adgangen til Fangen stod aaben for Enhver uden Undtagelse, saa benyttede flere Personer, hvem det var magtpaaliggende, at Cartouche gik ud af Verden, uden at have talt om dem, denne Leilighed til hemmeligen at levere ham et Giftpulver. Om Natten imellem den 17de og 18de November befandt Fangen sig meget ilde; man underrettede Criminaldommeren derom, der øieblikkelig kom til med en Læge og en Secretair. Cartouche havde en stærk Feber, ledsaget af en heftig Brækning, der noksom viste Grunden til hans Sygdom. Man lod ham paa Stedet tage Modgift; de følgende Dage nød han ikke andet, end Kraftsupper og Conserver, og Lægens Duelighed forebyggede Virkningen af den tagne Gift.

Strax i Begyndelsen af hans Sygdom havde man ladet Præsten i St. Barthelemi komme til ham, der

ved Affkeden spurgte ham, om han vilde tillade ham at gjentage sit Besøg. Cartouche forsikkrede den Geistlige, at han vilde bevise ham en udmærket Tjeneste derved, ja at han ret indstændigen bad ham derom; og saa hørte han med sand eller hyklet Lærvillighed paa Alt, hvad Præsten foresagde ham med Hensyn til hans Sjels Frelse. En Dag kunde denne kun forblive en meget kort Tid hos ham, og spurgte derfor, idet han gik bort, om han ikke skulde sende ham nogle Andagtsbøger? Cartouche gav ham et Svar, der vidnede om den sjeldneste Aandsnærværelse. Han havde nemlig gjort den Bemærkning, at Intet af hvad han sagde i sit Fængsel gik tabt, naar man blot kunde udlægge det til hans Skade, og iagttog derfor i alle sine Yttringer den største Forsigtighed, ja han drak kun meget tarveligt, for ikke at røbe sig ved eet eller andet uforsigtigt Ord; han takkede altsaa Præsten for det ham gjorte Tilbud, hvoraf han dog ikke var i Stand til at gjøre Brug, da han ikke kunde læse.

Skjøndt Fangen forsaavidt igjen var helbredet, at man ikke behøvede at frygte for hans Liv, blev dog Proceduren fremskyndet paa enhver mulig Maade. Han blev tre Gange efter hinanden tagen i Forhør, og uagtet han ikke vilde tilstaae noget, vare Beviserne dog meer end tilstrækkelige, og Dommerne skrede til Voteringen. Den 26de November blev Dødsdommen fældet over Forbryderen, og den 27de blev han bragt paa Torturen. Paa samme Tid lagde man de spanske Støvler paa hans Medskyldige Durand og la Madeleine, og Begge tilstode Alt. Men deres Høvding vilde selv under Torturens Qvaler ikke bekjende Andet, end hvad

han allerede tidligere havde vedgaaet: nemlig adskillige Tyverier og det paa Gefreiteren Pipin begaaede Mord, hvem han havde dræbt til sit Selvforsvar.

Doctoren ved det theologiske Fagultet, der var givet ham som Skriftefader, stræbte ved alle mulige, af den christelige Religion og den philosophiske Moral øste Bevæggrunde at bringe ham til at angive sine Medskyldige; men han formaaede ikke at røre den forstokkede Synders Samvittighed, og Cartouche udskjeldte sine to Colleger Durand og la Madeleine for Feige og Meenedere, fordi de havde bukket under ved den ottende Pinte Vand, som man havde hældet dem i Livet.

Endelig kom det afgjørende Øieblik. Henimod Kl. 5 om Aftenen førte man ham til Grève-Pladsen, hvor han skulde levende radbrækkes. Man havde opført Stilladser paa alle Sider; alle Vinduer vare besatte med Tilskuere, som havde leiet deres Pladser for meer end en Maaned siden. Da han var ankommen paa Pladsen, saae han fire Hjul og to Galger, omgivne af Fodgjængere og Ryttere af Borgervagten; han betragtede dette Skuespil opmærksom og rolig. Men da han saae Skarpretteren og hans Hjelpere, som forberedte Værktøierne til hans Henrettelse, blev han kjendelig forfærdet derved, og sagde med halv lydelig Stemme: "Det er et afskyeligt Syn!"

Skriftefaderen, som bemærkede denne Sindsbevægelse hos Delinqventen, gjorde nu et nyt Forsøg paa at bevæge ham til at lette sin Samvittighed ved en frivillig Bekjendelse af sine Forbrydelser og ved Angivelsen af sine Medskyldige. Cartouche blev imidlertid ved sin Yttring, at han ikke havde noget at bekjende.

Derpaa besteeg han Skafottet med en uforfærdet Mine, og saae sig om til alle Sider, retsom han vilde udspeide, om ikke hans Medforbundne ryktede frem for at befrie ham, saaledes som de havde lovet ham med de frygteligste Eder. Men da nu intet Saadant skete, troede han ogsaa at være løst fra det dem givne Ord, aldrig at aabenbare deres Navne for Retten; han forlangte at tale med sin Skriftefader, og sagde til ham, at han ønskede at stædes for sine Dommere, da han havde Hemmeligheder af den høieste Vigtighed at aabenbare dem; ogsaa sagde han endnu, at det i dette Dieblik forekom ham, som om Døden i livagtig Skikkelse stod for ham og tilraabte ham med truende Mine: "Bekjend dine Forbrydelser, angiv dine Medskyldige og fortryd!" Han tilstod, at denne Vision aldeles havde forvandlet ham.

Skriftefaderen lykønskede ham til denne heldbringende Sindsforandring, og formanede ham til at aflægge en oprigtig og omfattende Bekjendelse; derpaa blev han bragt til Raadhuset, saaledes som han selv havde forlangt. Her aflagde han da virkelig en fuldstændig Bekjendelse af sine Forbrydelser, ledsaget af de nøiagtigste Details. Iblandt Andet tilstod han et Mord, som han kort før sin Fængsling havde begaaet paa en kongelig Page. Denne ulykkelige Yngling var bleven overfalden af Mørket paa Hjemveien fra en Vens Landsted, i Nærheden af Mont Parnasse. Cartouche, der streifede om i hiin Egn med nogle af sine Kammerater, dræbte ham ved et Pistolskud, bemægtigede sig hans Hest og rede Penge, og begravede ham under en Møddding. Den følgende Morgen opdagede en Gartner det

døde Legeme ved en fremragende Fod, som var bleven ubedækket; han underrettede Politiet derom, som lod Liget grave op og bringe til Morgue, hvor der da om Aftenen blev foretaget en lovformelig Synsforretning derover.

Cartouche gjorde derpaa en formelig Angivelse af sine samtlige Medskyldige, saavelsom af alle de Tyverier og Mord, de havde begaaet; han betegnede deres Boliger og andre Tilflugtsteder. — Herpaa begav han sig med den Geistlige hen i en Krog af Retssalen, bad inderligt, og anmodede ligeledes den Geistlige om at anraabe Guds Naade for ham. Paa den ene Side yttrede han en saa oprigtig og dybtfølt Anger, at Præsten derved blev ganske opbygget, og paa den anden Side viste han en Aandsstorhed, der satte denne i Forbauselse.

Endelig blev et stort Antal af hans Medskyldige indbragt af de til alle Sider udsendte Politiebetjente, og confronterede med ham. Han tiltalede dem paa følgende Maade:

"Mine Herrer! Tager mig det ikke ilde op, at jeg har angivet for mine Dommere, hvad I ere og hvad I have begaaet. Jeg har fortiet Eders Navne under Torturens skrækkeligste Qvaler; men min Skriftefader har i Guds Navn befalet mig at aflægge en oprigtig og almindelig Bekjendelse, og jeg turde saameget mere troe mig berettiget dertil, da I ikke have holdt det Løfte, I ved de høitideligste Eder have bekræftet, at befrie mig med Fare for Eders eget Liv."

Han betegnede desforuden endnu over 80 Personer af udmærket Rang, som fandt det raadeligt, ved

Flugten at unddrage sig en nærmere Undersøgelse; 40 Personer i den til Spanien bestemte Hertug af Montpensiers Følge; to Lakeier hos Hertuginden af Vantadour, Dronningens Gouvernante; endvidere et stort Antal Fruentimmer, af hvilke han havde betjent sig, for at bringe sine Folk som Domestiker i de fornemste Huse i Paris.

Derpaa angav han ogsaa sine talrige Maitressers Navne og Vaaninger, af hvilke tre strax bleve afhentede af Politiebetjenterne og confronterede med ham. Den ene var en stor, skjøntbygget Pige med en beskeden Mine. Han kaldte hende sin Soeur grise, og sagde, at han havde tre Børn med hende; paa denne Forklaring blev hun arresteret. Hans anden Kjæreste, den regjerende Sultaninde, som han kaldte hende, havde et frækt Udseende, og viste sig i den prægtigste Pynt. Da han ikke beskyldte hende for nogen Forbrydelse, klippede man blot Haarene af hende i hans Paasyn, og sendte hende til Tugthuset paa ti Aar. Den tredie endelig, en Fiskehandlerske, var en af hine berømte parisiske Halle-Damer. Uagtet han havde elsket hende meest af alle, skaanede han hende dog ikke nu, og angav hende som Hælerske for hans Tyverier; man fandt ogsaa virkelig et Uhr og en Kalk hos hende, og hun blev bragt til Chatelet-Fængslet.

Endelig forklarede han endnu, at han havde efterladt rede Penge i Bievre, en stor Vadsæk i Chartres og forskjellige Klædningsstykker i St. Denis og Lurarche, og paa et vist Sted i Boulogneskoven nedgravet Juveler, Klædningsstykker og Kirketøi. De derhen afsendte Personer fandt Alt saaledes som han havde angivet det.

Denne langvarige Forhandling havde sysselsat Referendaren Arnaud de Bré, en Criminaldommer og en Secretair, hele Natten og den derpaa følgende Formiddag. Efterat alt dette var afgjort og bragt i Orden, lod man ham være alene med sin Skriftefader. Kl. 2 om Eftermiddagen blev han endelig ført til Grève-Pladsen, hvor han levende erholdt elleve Slag og derefter blev udstillet paa Hjulet, for der, som Dommen lød, at udaande det sidste Suk; men paa hans Skriftefaders indstændige Bønner blev han efter en halv Times Forløb qvalt af en Politiebetjent med det fra hans Hals nedhængende Reeb, uden at Nogen kunde bemærke det.

Liget blev derpaa overladt til Bødlerne, med den Befaling strax at begrave det. Men disse Karle vidste at gjøre noget Bedre, end at efterkomme denne Befaling. De lode Liget flere Dage sees for Penge, og de Tilstrømmende Nysgjerriges Antal var uhyre. De lode sig betale en Sou af enhver Indtrædende, under Paaskud af at lade forfærdige en Liigkiste for den Ulykkelige, der i sine sidste Øieblikke havde lagt en saa opbyggelig Fromhed og Gudsfrygt for Dagen.

Senere solgte de Liget til et Par Chirurger i St. Come, der foregave at ville obducere det paa det anatomiske Theater, og disse vidste ogsaa at skaffe sig en betydelig Fordeel derved, idet de anden Gang stillede det til Skue for de nysgjerrige Parisere. Flere Malere erholdt for Penge Tilladelse til at tage Portraiter af den Døde.

Duchatelet, som havde forraadt Cartouche, og paa Generalprocureurens Reqvisition udstaaet Torturen, blev benaadet af Kongen og indespærret paa Livstid.

I den Nat, som fulgte paa deres Høvdings Henrettelse, havde de Medlemmer af Røverbanden, som beholdt Friheden, den Frækhed at holde en stor Forsamling udenfor St. Antoine-Porten, og skride til Valget af et nyt Overhoved. Dette faldt eenstemmigen paa Saint-Etienne, deres forrige Anførers Generallieutenant og fortroligste Ven. Denne besatte uophørligen ogsaa de øvrige Embeder, og fordeelte sine Folk i forskjellige af Kongerigets Stæder.

Cartouche besad alle et udmærket Menneskes Egenskaber. Han var af Middelstørrelse, velskabt, af en fortræffelig Constitution og begavet med en ualmindelig Legemsstyrke. Han besad Forstand, Hukommelse, Skarpsindighed, en sjelden Aandsnærværelse og Uforfærdethed. Falske Begreber om Ære, umaadeligt Hang til Pragt, en latterlig Ærgjerrighed førte ham fra Retskaffenhedens og Dydens Bane, og gjorde ham til den ryggesløse Forbryder, som han blev.

Bryllups- og Liigbegjængelses-Ceremonier paa Sardinien *).

Naar en ung og rig Bondesøn paa Sardinien tiltræder sin egen Huusholdning og ønsker at gifte sig, saa søger han først at erholde sin Faders eller Formynders Samtykke, og betegner ham tillige Gjenstanden for sin

---

*) Voyage en Sardaigne, de 1819 à 1825; par le Chev. Albert de la Marmora. Paris 1826.

Omhed. Er Hiin tilfreds dermed, saa begiver han sig personligt, ganske alene, til Pigens Forældre, og frier til hende. Stundom udtrykker han sig i Begyndelsen forblommet, og siger f. Ex.: "I har en hvid og skjøn Qvie (Génisse); jeg ønskede at eie den, da den vilde være min Hjords Stolthed og min Alderdoms Trøst." Pigens Forældre forstaae ret vel Meningen af denne Tale, men svare i det samme Billedsprog, og der opstaaer nu en lang, yderst morsom Underholdning. De Gamle anstille sig først som om de ikke vide, hvad han mener, og føre efterhaanden alle deres Børn frem, med det Spørgsmaal ved hvert især, om det er den Rette. Tilsidst bringe de den forlangte Pige; Faderen reiser sig fra sit Sæde, klapper i Hænderne, og raaber: "Det er hende, som jeg ønskede!"

Bliver nu Frieriet gunstigen modtaget, saa bringer man strax Alt i Orden med Hensyn til Udstyret, de gjensidige Foræringer (segnali) og Forlovelsesdagen.

Paa denne Dag begiver Brudgommens Fader eller Formynder sig, ledsaget af flere Paarørende og Venner, der hedde Paralimfo's (Brudeførere, det græske Paranymphos), med stor Pragt til Brudeforældrenes Vaaning, som imidlertid have lukket Døren i Laas. Først efterat Gjesterne flere Gange have banket stærkt paa, bliver der spurgt indenfra, hvad man bringer. "Ondras e virtudis (Ære og Dyd)" skrige Brudeførerne. Herpaa aabnes Døren, og Brudens Fader, der anstiller sig som om han ikke havde været tilstede og aldeles ikke vidste, at man havde ladet dem vente, gaaer dem imøde, modtager dem paa det hjerteligste, og fører dem

ind i Besøgværelset, hvor hele Familien, i den største Pynt, allerede er forsamlet.

Nu blive Foræringerne udvexlede. Brudgommens Fader leverer Bruden sine, og modtager hendes. Ogsaa Paralympherne give Foræringer, og erholde derfor af Bruden andre til Gjengjeld. Tilsidst frembæres der Forfriskninger, eller Brudens Forældre give vel ogsaa et formeligt Maaltid, og de fremmede Gjester vandre hjem igjen.

Imidlertid følger Brylluppet ikke strax paa; de Forlovedes tilkommende Huusholdning maa først indrettes. Alt i deres Bolig maa være nyt. Bohavet besørge Brudens Forældre, for Huset eller Vaaningen selv maa Brudgommen sørge. Ogsaa skaffer denne alle Redskaber til Agerdyrkningen eller hvad hans Haandtering forresten er. Døer Konen, saa maa alt hendes medbragte Bohave tilbagegives hendes Familie, saafremt ingen særskilt Contract finder Sted i denne Henseende.

Naar Alt er i Orden, bliver Brylluppet fastsat, og der lyses for Brudeparret i Kirken tre Søndage efter hinanden. Otte Dage før Vielsen skeer Overbringelsen af Brudegaven (su portu de sa robba) med den størst mulige Høitidelighed.

Brudgommen forlader sit Fædrenehuus, ledsaget af sine Paarørende og Venner, alle til Hest, og en Mængde Vogne følge efter ham. Saasnart man er ankommen hos Brudens Forældre, overlevere disse Brudegaven. Brudgommen efterseer Alt, Stykke for Stykke, for at overtyde sig om, at det stemmer overeens med Ægteskabscontracten, og lader det pakke paa Vognene;

hvorefter man tiltræder Tilbagetoget til Brudgommens Vaaning.

To Launedda-Spillere*), de bedste, man kan tilveiebringe, aabne Toget. Efter dette følge unge Knøse, Piger og selv Koner, alle i den største Stads. De bære paa Hovederne eller Skuldrene de skrøbelige eller forresten kostbare Gjenstande, som man ikke har kunnet betroe til Vognene. En Knøs f. E. bærer et stort Speil med forgyldt Ramme, en anden et Par brogede Helgenbilleder, sædvanlig Brudefolkenes Skytspatroner, der da blive ophængte over Brudesengen. En tredie er belæs-

*) Launedda er et ældgammelt musikalsk Instrument, der gjennem alle Skjebnens Omvexlinger har vedligeholdt sig paa Sardinien fra Romernes Tider lige indtil nu. Det bestaaer af to, tre eller fire Piber af forskjellig Længde og Tykkelse, hvis Mundstykker alle holdes i Munden paa een Gang. Den ene Pibe spiller Overstemmen eller Melodien, de andre Accompagnementet og Bassen. Marmora sammenligner Launedda'ens Tone med et Orgels; den klinger i Begyndelsen temmelig raat og paafaldende for den Fremmede. Man betjener sig af dette Instrument ikke blot ved Dands, men ogsaa ved andre Høitideligheder, ved Processioner, ja selv ved Gudstjenesten. Det angriber Brystet meget at blæse den, og mange af de Spillende blive i kort Tid et Offer for deres Kald. I nyere Tider har man hist og her foretaget nogle Forbedringer med Launedda'en, og navnligen givet alle Piberne et fælles Mundstykke, saa at den beqvemmere lader sig blæse. Marmora anseer Launeddaen for de gamle Romeres Tibiæ pares og impares eller ogsaa for deres Tibiæ dextræ og sinistræ.

fet med en Kurv fuld af Steen- eller Porcellaintøi, Glas og deslige.

Bag efter de unge Knøse komme fire til sex Piger, som bære nogle med rosenfarvede Baand, Blomster og Myrtheblade smykkede Hovedpuder. Paa den smukkeste Piges Hoved staaer paa en skarlagenrød Pude den Leer- eller Broncekrukke, hvormed Bruden maa hente Vand fra Brønden. Dette Kar har fordetmeste en antik og meget smagfuld Form, og er prydet med Baand og opfyldt med Blomster. Tilsidst følge endnu nogle Børn med forskjellige Smaating.

Efter denne meget støiende Avantgarde følger stille og alvorlig en talrig Rytterskare, fra hvis Midte den ganske ny- og rigtklædte, paa en ikke mindre prægtigt smykket Hest siddende Brudgom fremstraaler. Bag efter dem forkynder Axlernes gjennemtrængende Knagen og de talrige Bjelders Ringen Vognenes Ankomst. De blive trukne af Oxer, hvis Horn ere forgyldte; ogsaa sidder der paa hvert Horn en Pommerants, omgiven af Baand. Alle disse Vogne danne én lang Række. De to første bære Madratserne, de følgende Sengestederne o. s. v., pyramideformig optaarnede, og med Laurbær- og Myrthegrene smykkede Stole, Borde og Bænke; endvidere to store Commoder, den ene med Brudens Linned, den anden med hendes Klædningsstykker. Ogsaa ere to Vogne fyldte med Kiøkkentøi og andet Bohave, hvoriblandt især deleshed findes et rigt Forraad af Rokke og Tene. En af de første er fuldstændigt beviklet med Hør. Endnu tre eller fire andre Vogne ere belæssede med Korn, den nye Huusholdnings første Proviant. Til disse slut-

ter sig ganske naturligt Møllen *) og Alt, hvad der ud-kræves til Brødbagning.

Troppen sluttes af den fredsommelige Molentu, der ved et langt Reeb er fastgjort til det Værktøi, som den om faa Dage for første Gang skal sætte i Bevægelse. Pyntet paa Ørerne og Halen med Myrther og Baand tildrager dette sagtmodige Dyr sig de sidste Øiekast af den ved Synet af hele Toget allerede mættede Folkemængde, og Latteren, hvormed man hilser det, bringer en behagelig Afvexling i den alvorlige Høitidelighed, som ledsager Toget, hvormed sædvanlig endnu

*) Hvor der er Plads dertil, opstiller man i Kjøkkenet om Dagen ogsaa Møllen, der sættes i Bevægelse ved et Æsel (Molentu), som man binder for Øinene. Dens Form er meget simpel, næsten ganske som vore Haandqværne, og der gives een næsten i hvert Bondehuus. Veirmøller ere ubekjendte paa Sardinien, men Vandmøller gives der i flere Egne, f. Ex. i Sassari, Cuglieri, Domus-Novas o. a. Man paastaaer, at Æselmøllerne levere langt skjønnere Meel, end andre. Paa det sidstes videre Behandling anvende Husmødrene en stor Omhyggelighed. Det bliver sigtet syv Gange, førend det anvendes til Bagning. Enhver Sort Meel, hvoriblandt Simbula, Poddini og Furfuru ere de fornemste, er bestemt til et eget Slags Bagning. Simbula giver det hvideste og meest yndede. Det herligste Brød finder man i Cagliari, selv i de laveste Folkeclassers Huse, og man bliver ofte høiligen overrasket af Contrasten imellem disse Folks sorte Ansigter og Hænder og Brødets Hvidhed, som de holde paa. I det nordlige Europa lader der sig, som Marmora yttrer, gjøre en ganske modsat Bemærkning.

følger tre eller fire Trache*) med en Mængde Piger, samtlige Brudens Slægtninger eller Veninder. Deres Bestilling er at indrette de nye Ægtefolks Huus. At de ere pyntede paa det herligste, forstaaer sig selv.

Naar nu hele Toget er ankommet til sit Bestemmelsessted, begynder man at læsse af Vognene, og i den Orden, hvori de ere ankomne. Brudgommen gjør Begyndelsen, idet han tager en af Brudesengens Madratser paa Skuldrene, og de andre Knøse og Piger følge efter. Saasnart nu Alt er bragt ind og opstillet, bliver ethvert Stykke Meubel, enhver Stol, Bjelke og Pille pyntet med Guirlander af Blomster og Blade, som man paa det omhyggeligste tager i Agt og lader sidde derpaa saa længe, indtil de ere blevne tørre og visne, og af sig selv falde af.

Paa selve Vielsens Dag, der finder Sted i Brudens Vaaning, begiver Brudgommen sig, ledsaget af en Geistlig fra sin Landsby, de nærmeste Paarørende og Paralympherne, med stor Pragt derhen. Saasnart de ere ankomne til Husets Dørtærskel, kaster Bruden sig ned for sin Moders Fødder, og beder under mange Taarer og lydelig Hulken om hendes Velsignelse. Moderen løfter Datteren op, og overleverer hende til Brudgommens Geistlige, medens Brudgommen overgives til Husets Præst. Hele Brudeselskabet deler sig nu i to Halvdele, og hver Deel for sig tiltræder, under Launeddaspil og Ringen med Klokkerne, Toget til Kirken. Efter

*) Tracca er en simpel Bondevogn, belagt med Madratser og foroven bedækket med Lærred, ligesom et Telt. I det sydlige Sardinien afbenyttes den fordetmeste af Fruentimmerne.

Vielsen vender man igjen tilbage til Brudeforældrenes Bolig, hvor der beværtes med en Frokost. De Nygifte sidde ved hinandens Side, og spise en Suppe af samme Skaal og med den samme Skee.

Pludselig river man, paa et givet Signal, den unge Kone fra hendes Ægtemands Side og af hendes Forældres Arme, sætter hende paa en prægtig smykket Hest, og tiltræder nu Toget til Ægtefolkenes nye Vaaning. Spillemændene gaae igjen foran. Herpaa følger Ægteparret: Konen, hvis Hest føres af en ung Knøs til Fods, paa høire Side, og Manden paa venstre. Paarørende og Venner følge ligeledes parviis. Forældrene blive imidlertid tilbage, og den unge Kone tør ikke see dem igjen de første tre Dage efter Bryllupet.

Naar man er kommen til den unge Mands Hjem, gaaer dennes Moder Toget imøde, holdende i Haanden en Tallerken med Korn, Salt, eller ogsaa Confect (som man kalder la Grazia), og som hun kaster paa Ægteparret, saasnart det rider ind i Gaarden.

Den unge Kone bliver nu ført til et med et smukt Teppe belagt Bord, ved hvilket der befinder sig en liden Fodskammel. Her maa hun stige af Hesten, træder nu ind i Husets Forstue, hvor hun kysser sine Svigerforældres Hænder, og bliver endelig ført ind i det nyindrettede Sovekammer. Paa flere Steder hersker den for den unge Kone meget besværlige Skik, at hun her maa sidde paa en Stol de øvrige Timer af Dagen, i sin fulde Stads, ubevægelig og uden at sige et Ord, og saaledes modtage Lykønskninger af Bryllupsgjesterne, der efterhaanden nærme sig hende. Dog er denne Skik ikke almindelig, og sædvanligen følger paa de nye Ægte-

folks Indtog et festligt Maaltid, ved hvilket de igjen spise af eet Fad og med een Skee, og en Dands ender Høitideligheden.

Denne Skik, at spise i Fællesskab, bliver senere gjentagen ved andre huuslige Feste, f. Ex. ved et Barns, især den første Søns Fødsel. Ved denne Leilighed hersker ogsaa den selsomme Skik, at Manden ligeledes lægger sig i Sengen ved Siden af Barselkonen. Dette har, som Marmora troer, givet Anledning til den feilagtige Paastand, at i Sardinien, som hos mange vilde Folkeslag i Amerika, Manden lægger sig i Barselsengen efter Konens Nedkomst og modtager Naboernes Lykønskninger, medens Konen besørger Huusvæsenet.

Ogsaa ved Liigbegjængelserne herske i Sardinien eiendommelige Skikke. Saasnart Nogen er død, stiller man Liget midt i et Kammer, med det blottede Ansigt vendt imod Døren. Derpaa træde flere qvindelige Paarørende eller Veninder af den Afdøde, vel ogsaa ikke sjeldent betalte Klagekoner, i Sørgedragt og med hvide Tørklæder i Hænderne, med den dybeste Taushed ind i Kammeret, og synes i Begyndelsen ikke at vide noget om det indtrufne Dødsfald. Men pludselig faae de Øie paa Liget, udstøde et Skrig af Overraskelse og Smerte, og ledsage dette med Taarer, Sukke og Hulken. I alle Miner og Bevægelser aabenbarer sig Udtrykket af den høieste Fortvivlelse. Nogle rykke Haarene af deres Hoveder, Andre vælte sig om paa Jorden, endnu Andre opløfte Hænder og Blikke truende mod Himlen.

Men snart følger paa disse larmende Udbrud af Fortvivlelse en øieblikkelig Taushed. Et af Fruentimmerne hæver sig; ligesom begeistret; hendes Ansigt bliver blodrødt; hun improviserer paa Vers en lang Lovtale over den Afdøde, og foredrager den i en syngende Tone, idet hun ender hver Strophe med Klagetonerne "Ahi! Ahi! Ahi!" som gjentages af alle hendes Ledsagerinder.

Indholdet, Tonen og Foredraget af alle disse Klagesange ere meget forskjellige i Forhold til den Afdødes Stand og særegne Egenskaber. Ved en ung Piges Liig have de noget Ømt og Melankolsk, ved en ung, fra sin Familie tidlig bortreven Kones bliver Dødssangen allerede livligere og stærkere; ligesaa ved en almindelig agtet Mands Død.

Men Intet ligner den frygtelige Hylen, hvormed en Mands Liig begraves, der er bleven ombragt af sin Fiende. Ikke blot Veemod og Bedrøvelse yttre sig her; det er et Raseriets og Fortvivlelsens Skrig, der ikke lader sig nøie med at aflokke de Omstaaendes Øie Taarer, men opfordrer til Had og Hevn *).

*) De sædvanligste Anledninger til Stridigheder og Mord iblandt Landmændene, fornemmelig Hyrderne, ere Ikke-Opfyldelsen af et Ægteskabsløfte eller et Qvægtyverie. Man forskaffer sig da selv Fyldestgjørelse ved at dræbe Modstanderen, hvis Paarørende igjen hevne ham ved Mord paa Gjerningsmanden eller hans Familie, og saaledes opstaaer der en lang Række af blodige Handlinger. Først for henved en Snees Aar siden var det begyndt at lykkes Regjeringen at sætte Grændser for denne Blodhevn; idetmindste blive Morderne ivrig forfulgte og, i Tilfælde at man faaer

Uagtet denne Art Begravelseshøitidelighed (Attito), formedelst de sørgelige Følger, som den drager efter sig, er forbudt baade af Regjeringen og Kirken, finde Bjergboerne dog Midler til at skuffe Øvrighedens Aarvaagenhed. Enhver Familie vilde holde det for en Skjændsel at jorde deres Slægtninge uden disse Beviser paa Agtelse og Kjærlighed.

Paa flere Stedet begiver Enken efter en Myrdet sig, iført sine skjønneste Klæder og med Haarene hængende ned over Skuldrene, ledsaget af de fornemste Slægtninge, til Stedets Dommer, og forlanger offentligen af ham, at han skal hevne Mordet paa hendes Ægtefælle. Herpaa gaaer hun hjem igjen, tager sine brogede Klæder af, hvilke hun heller ikke mere iförer sig, saa længe hun forbliver Enke.

Overhovedet iagttages Sorgen meget strengt paa Sardinien, og kun sjeldent gifter en Enke sig igjen. Den almindelige Sørgefarve er Sort. Paa nogle Steder bedækker Enken sit Hoved med et Slør af guult Tøi, der skjuler omtrent tre Fjerdedele af Ansigtet. Over det bærer hun et stort Stykke sort Crepe, hvis Ender hænge ned paa begge Sider.

Man har paastaaet, at Sardinierne fra ældgamle Tider have havt den Skik, at ombringe deres gamle Folk. Men allerede flere Skribenter have beviist det

---

dem fat, henrettede. Men den simple Sardinier kan endnu aldeles ikke begribe Nødvendigheden af Justitiens Indblanding i hans Privatanliggender, som han anseer dem for. "Hvad kommer det Kongen ved — siger han — at den og den fornærmer mig? Hevnen tilkommer mig, og ikke Regjeringen."

feilagtige i denne Paastand. Imidlertid tilstaaer Marmora, at idetmindste i nogle Districter af Øen visse Koner (Accabadure, d. e. Fuldenderinder, Afgjørerinder) tilforn have havt den Forretning at gjøre det hurtigere af med dem, der laae i de sidste Aandedræt. Men ogsaa denne sidste Levning af Barbarie har i et Aarhundrede været forsvunden.

Anekdote om Garrick *).

I Aaret 1743 blev Garrick uenig med den berømte Skuespiller Macklin, der havde erhvervet sig en stor Indflydelse. Iblandt Andre tog en heel Klub, i hvis Spidse en af Garricks erklærede Fiender stod, Macklins Partie, og fyldte Skuespilhuset med urolige Hoveder. Da Garrick kom paa Theatret, lod man ham ikke tale. "Bort! bort!" skreg man fra alle Kanter. Hele Stykket var nu ikke andet end en Pantomime, da Garrick beständigt maatte holde sig i Baggrunden, for at undgaae de raadne Æg og Æbler, som regnede ned. Macklin erholdt en fuldkommen Triumph, men som dog ikke varede længe. Han havde indtaget Corbyn Morris, en dengang yndet Skribent, for sig, og Garrick udbad sig nu i Historieskriveren Guthrie en lige saa duelig Sagfører. Medens dennes Pamphlet talede for ham hos Publicum, blev Stykket Rehearsal annonceret til Opførelse, hvori Garrick havde en Ho-

*) Hüttners Englische Miscellen; 4ter Band; Tübingen 1801.

vedrolle. Man vidste ret vel, at der var bleven hvervet et frygteligt Partie imod ham; men Garrick havde en ædelttænkende Mand af Anseelse til Ven, der havde besluttet at tage ham i Beskyttelse. Dette var Hr. Wyndham fra Norfolk, en Mand af mange Kundskaber og de fineste Sæder. Denne gav sig ogsaa af med Klopfægterkunsten, der altid har været meer eller mindre yndet i England, men dengang gik ganske fortrinligen i Svang blandt de fornemste Folk. Han udsøgte sig 30 af de meest haandfaste af sine baxende Venner, og bad Theaterdirecteuren Fleetwood, som havde annonceret det ovenanførte Stykke, at man hemmeligen vilde indlade dem i Parterret, førend de store Dørre bleve aabnede. Dette blev bevilget. Baxerne plantede sig midt paa Bænkene. Da Musiken næsten var tilende, stod een af dem op, lod Orchesteret holde inde, og sagde med høi Røst: "Mine Herrer, jeg har ladet mig fortælle, at nogle Personer ere komne herhid i den Hensigt, ikke at høre paa Stykket; men jeg er kommen for at høre det; jeg har betalt mine Penge, og anmoder alle dem, der ere komne for at forstyrre, om at begive sig bort og ikke afbryde min Fornøielse." Dette vakte en almindelig Opstand; men Baxerne vidste at skaffe deres Grunde Indgang med uimodstaaelig Kraft. Med vældige Arme kastede de sig over Macklins Partie, og uddreve Enhver, som modsatte sig. Larmen varede ikke længe, og da der var tilveiebragt Fred og god Orden, kom Garrick tilsyne. Han bukkede ærbødigt for Tilskuerne, og spillede sin Rolle uden videre Afbrydelse.

Pave Innocens den Tredie og den engelske Konge Johan uden Land*).

Ingen Begivenhed viser os Innocens den Tredies overordentlige Magt i et saa frygteligt Lys, som hans Kamp med Johan uden Land, Britternes Konge; mere sønderknusende har Vaticanets Skyts ingensteds virket, aldrig en Paves Stemme frembragt saa voldsomme Omvæltninger.

For Slottet Chalus ved Limoges, som han havde erobret med stormende Haand, sank Richard Løvehjerte, gjennemboret af en Bueskyttes Piil (1199). Hans Broder Gottfred levede ikke mere; for denne Broders Søn, Drengen Arthur, hævede sig neppe een Stemme af Vægt i England, og kun i Frankrig erklærede Baronerne af Anjou, Maine og Tourraine sig til hans Fordeel. Saaledes skete det, at Henrik den Andens yngste Søn Johan, med Tilnavn uden Land — fordi hans døende Fader ikke havde fastsat ham noget Arvegods —, besteeg den engelske Throne, en tankeløs, ligegyldig Fyrste, foragtelig ved Modløshed i Ulykken, ligesom han ved Overmod i Lykken havde paadraget sig Menneskenes Had, ikke belært eller bedret ved hiin, ikke ved denne bevæget til en taknemmelig Ædelmodighed, sin Broder Løvehjerte saa lig "som Markens forbrændte Ax det sunde med søde Korn." Allerede tidligt havde han stillet sit Hjertes fordømmelige Hang til Skue: medens hans Broder smykkede det engelske Krigs-

*) Biographische Gemälde; von Dan. Lessmann, 2ter Theil. Berlin, 1830.

banner i Orienten med Hæderskrandse, traadte han, begjerlig efter Kronen, i en underfundig Forbindelse med Philip August, Løvehjertes listige Modstander, og skal hemmeligen have hyldet ham som sin Lehnsherre for Besiddelsen af England. Men da Richard igjen var traadt ud af sit Fængsel, havde den umandige Johan ikke Mod til at haandthæve sig i en fiendtlig Stilling imod sin Broder; sættende alt sit Haab og al sin Lid til Heltens Ædelmodighed, kastede han sig som en ydmyg Synder for hans Fødder, og erholdt ved sin Moder, Dronning Eleonore, Tilgivelse for sin slette Handling. Men nu, efter Broderens Død, erkjendte Dens Store ham for deres retmæssige Herre; ved sin Moder kom han i Besiddelse af Aquitanien og Normandie. Hans Stolthed hovmodede sig i prunkende Yppighed, hans Laster erkjendte neppe nogen Skranke af Lov eller Velanstændighed.

Men Philip August af Frankrig havde kun indladt sig i Forbindelser med Johan, Richards forræderske Broder, fordi hans Skinsyge mod denne Helt havde seet sine Fordele derved; Johan selv besad lige saa lidet hans Venskab, som hans Agtelse. Intet Under, at den listige Frankekonge nu, da denne Johan sad paa Richards Throne, forandrede sit Forhold, og, antagende et andet Sprog, overførte sit Had imod den Afdøde paa Hiin. En Leilighed til at vise det offentligt indfandt sig snart. Constance, den unge Arthurs Moder, fremstod ved det franske Hof, og bønfaldt Philip August om at forbarme sig over hendes hjelpeløse Søn og som en ædelmodig Velynder at beskjerme hans Rettigheder; Gottfred havde været en

ældre Søn af Henrik den Anden, end Johan; hiins Søn Arthur tilkom derfor det engelske Scepter; Johan havde smigret Baronerne derovre, havde lovet dem den tøileløseste Frihed, og ved dette vanærende Kunstgreb tilsneget sig deres Stemmer. — Der gaves ingen virksommere Skytsherre, end Philip August, saasnart det fromme Embede fremmede hans Ønsker eller lovede at belønne ham med klækkelige Fordele. Ufortøvet tilbød han den bedende Fyrstinde sin Arm, slog den unge Arthur til Ridder, og erklærede sig imod Johans Kongeværdighed. Forsigtig bøiende sig for Løvehjerte, reiste han sig imod Broderen i truende Frygtelighed; et Indfald i Normandie røbede hans Planer, og vilde allerede nu have ført ham til videre Skridt, dersom ikke Cardinal Peter af Capua, Innocens den Tredies Legat, med strengt Alvor havde opfordret ham til Fred.

Men det var en sygelig Fred; den ringeste Storm nedkastede den. Johan sendte sine Bud til Portugal, og befalede dem der at beile til Kongedatterens Haand. Men medens hans Gesandter ivrig bestræbte sig for at tilfredsstille deres Monarks Ønsker, blev han greben af en pludselig Tilbøielighed, der bortvendte hans haabende Blikke fra Tajos Munding. Han havde i Frankrig seet Isabella, Grev Hugo de la Marche's Brud, og, fængslet af hendes Skjønhed, besluttet at træde for Alteret med hende. Hvad der manglede ham i personligt Værd, det erstattede hans Krone; Pigen saae sig hyldet af en Konge, og kunde, beruset af Forfængelighed, ikke sætte noget imod hans smigrende Ord; Forældrene saae en ny Haabets Sol opstige, for hvis Glands

enhver anden Forestilling maatte tie; ved Sammenligning med den kongelige Throne tabte Grevesædet sin Tillokkelse, — kort, Isabella blev den engelske Monarks Gemalinde. Krænket i sin Kjærlighed og Ære, fremstillede Grev Hugo de la Marche sig for Kong Philip August, som baade han og hans Bruds Ræver kaldte Lehnsherre; med lidenskabelig Varme anraabte han om Hevn; i ham, forsikkrede han, var ogsaa hans kongelige Herre, var hele Frankrig paa det formasteligste krænket. Philip August svarede, som han havde svaret Arthurs Moder. Løftet om Freden, som han havde tilsvoret Cardinalen, blev tilsidesat, Tractaterne med den unge Arthurs Onkel tabte deres Kraft imod Grev Hugos Fornærmer. Paany hvervedes der Hære, paany hvæssedes Sværdene, der allerede ofte vare svungne mod England; Greven havde Venner, der glædede sig ved at kunne retfærdiggjøre deres Krigslyst med Venskabets Pligter; og saaledes rykkede Johans Modstandere i Marken med en anseelig Stridsmagt. Den unge Arthur ledsagede sin Beskytter; i Kampen med den forhadte Onkel skulde han først vise sig det ungdommelige Ridderskab værdig. Feldttogets Gang frydede Ynglingen; han saae sin Velynder gjøre glimrende Fremskridt, saae sin Onkel dagligen blive fattigere paa Stæder og Borge, og gjorde sig Haab om den engelske Krone, medens Greven ventede en Glædesfest for sin Hevngjerrighed. Men i Poitou, for Slottet Mirabeau, erholdt Krigens Løb en uventet, pludselig Vending. Indenfor denne Fæstnings Mure befandt sig Eleonore, Johans Moder, der uforsonligen hadede sin Sønnesøn; for at bringe Fyrstinden i sin Vold, foretog

man Stormen med ualmindelig Heftighed, og lod det ene Angreb følge paa det andet. I Tummelen af en saadan Storm faldt den unge Arthur i Englændernes Hænder.

Jublende af Glæde over at have Løvehjertes farlige Arving i sin Vold, lod Johan ham øieblikkeligen bringe til Slottet Falaise i Normandie, og prøvede ethvert skrækkende Middel, for at afpresse ham Frasigelses-Eden. Ynglingen modstod Fristelserne, som det synes; Johans Vrede blussede op paany; i hans Haand stod en Brodersøns Liv, for hvem han skjalv ængsteligere, end for en talrig Hær; blodige Forsætter opstege hos ham, han var for svag til at lukke Øret for den lokkende Forbrydelses Indgivelser — Arthur, Gottfreds Søn, forsvandt fra Slottet i Rouen, i hvis Fængsel han sidst havde vansmægtet, og Ingen var i Stand til at sige, hvor han var kommen hen *).

Europa erfarede dette Mord med Forfærdelse; det afskyede den kronede Morder, som skjændede en berøm-

*) Angaaende denne Ynglings Død vare de forskjelligste Rygter i Omløb blandt Folk. Johan — fortælles der — havde forgjeves leiet Snigmordere, og var endelig om Natten reist i et lidet Fartøi til Rouen, for med egen Haand at fuldføre, hvad der var mislykket hans Leiesvende. Han lod Ynglingen bringe for sig, og betragtede ham længe med vilde Blikke. Arthur, hvis Standhaftighed Fængslet endelig havde knet, kastede sig for sin Onkels Fødder, og bad om Skaansel, om medlidende Naade; medens han bøiede sig ned, trak Kongen sit Sværd, gjennemborede den Bønfaldende, og lod Liget, betynget med Stene, kaste i Seinefloden.

melig Helts Throne; Englænderne gyste for det Uhyre, som de havde svoret Troskabseden; Forbryderens franske Undersaatter saae sig om efter en Haand, der vilde befrie dem fra en saadan Herre. Men mere oprørte, end Alle, reiste Bretagnerne sig, hvis Hertug den unge Arthur, som Gottfreds Arving, havde været; de væbnede deres Ungdom, opfordrede Philip August til med Iver at fortsætte Krigen, og lovede ham den kraftigste Bistand. Den franske Konge lod give dem den Forsikkring, at han følte den ædle Ynglings Død lige saa smerteligt, som de, og at han vilde betragte sig som den, der traadte Menneskehedens Rettigheder under Fødder, naar han ikke som Skytsherre anvendte Alt, for at straffe den blodige Udaad. Førend han imidlertid gav Befaling til Kampens Fornyelse, sendte han sin Herold til Normandiets Grændser, og lod, ifølge sin Lehnsherre-Ret, Johan Plantagenet, Hertug Arthur af Bretagnes Morder, stævne for sin Domstol i Paris. Johan loe ad denne Opfordring, og blev ved Seine erklæret at have forbrudt alle franske Lehn. For at give denne Erklæring det tilbørlige Eftertryk, fordobblede Philip August sine krigerske Anstrengelser, og gjorde med sine Skarer Indfald i de engelske Lande paa denne Side af Havet. De vakkre Bretagnere, et kjekt Folkeslag, uovervindeligt ved sin Udholdenhed i Krigens Besværlighed, lode deres Hobe støde til ham, og førte Hevnens Sværd med al den Heftighed, hvortil et saadant Mord opfordrede.

Tilfreds med at vide Drengen Arthur udslettet af de Levendes Tal, traf Kong Johan neppe en eneste Forholdsregel, hvorved hans Fienders Planer kunde

kuldkastes. I Rouen, omgiven af Deeltagerne i hans Udsvævelser, hengav han sig uden Sky til enhver sandselig Lyst, der opsteeg hos ham, søgte ved stormende Glæders Ruus at overdøve Samvittighedens Stemme, der nu og da rædsomt manede ham, og syntes saa dybt nedsunken i et yppigt Vellevnets Dynd, at han ikke kunde vække sig selv til nogen kraftig Beslutning, til nogen Optræden som Konge og Feldtherre. Jo mere han saaledes blottede sig, desto føleligere Slag bibragte de Allierede ham. Det ene Slot tabtes efter det andet, den ene Stad efter den anden blev erobret, eller aabnede frivillig sine Porte, for ved Overgivelse at afvæbne Bretagnernes Raserie; thi disse straffede enhver Modstand med skaanselløse Krigsrædsler, og betragtede Hengivenheden mod den forhadte Konge af England som en Retfærdiggjørelse af det paa deres Hertug begaaede Mord. Men omsider blev Radipont, en Fæstning i Rouens Gebeet, de Franskes Bytte; Johan hørte Krigens Torden drøne i Nærheden af sig, og opvaagnede med Forfærdelse af sine Glæders Ruus. Nu viste et eneste Blik ham det Trøstesløse i hans Stilling, trøstesløs, fordi han selv var uden mandigt Mod, fordi han ikke tiltroede sine Vasaller nogen sand Deeltagelse i deres Konges Vel, fordi den Tanke nedslog ham, at hele Verden med utaalmodige Ønsker ventede Morderens, den æreløse Forræders Fald. Intet Haab, ingen Udvei; Deeltagerne i hans Bacchanalier søgte blegnende et Smuthul, hvori de kunde frelse sig; de faa Redelige, der omgave hans Person, kunde kun beklage ham. Da vendte den elendige Fyrste sig til den eneste Side, hvorfra Feigheden endnu turde love sig Redning;

han sendte Ilbud til Rom, og opfordrede den hellige Fader til at være Voldgiftsmand imellem ham og hans Overvinder. Innocens den Tredie, opbragt paa Philip August, fordi han uden Forespørgsel i Vaticanet havde ophævet Cardinal-Legatens Vaabenstilstand, stævnede begge Parter for sin Domstol. Den franske Konge antog ikke ubetinget Pavens Kjendelse som Lov for sine Handlinger; dog frygtede han ham for meget, til aabenbart at stille sig imod ham. Men de engelske Baroner nægtede Johan enhver Hjelp, hans franske Lande begave sig frivillig under hans Fiendes Herredømme, og næsten tre Aarhundreder adskilte fra Frankrig, forenede de sig nu igjen med deres oprindelige Rige. Johan udkastede Planer til Krig, og leiede Tropper, men henfaldt snart igjen til sin sædvanlige Ladhed, og sluttede en Vaabenstilstand paa to Aar. Da brød et nyt Uveir løs over ham; i Rom havde han søgt sig en Frelser, i Rom var det, hvor hans frygteligste Tugtemester reiste sig imod ham.

De engelske Konger bestræbte sig ivrigen for ved Bispevalgene at haandthæve den Approbationsret, som de oprindeligen uden Modsigelse besadde. Vel forpligtede disse Fyrster sig ved deres Kroningseed til at lade Kirken forblive uforstyrret i sine Rettigheder og at beskjerme den i Nydelsen af dens Fortrin; ogsaa pleiede de forsamlede Capitler, overeensstemmende med dette Punkt i Eden, at vælge deres øvrige Prælater, uden at der blev aflagt Hoffet nogen Beretning om Valget. Kongen var det temmelig uvigtigt; ved ligegyldige Begivenheder havde man ikke nødigt med omhyggelig Aarvaagenhed at haandthæve Landsherrens Stadfæstelse. En

anden Sag var det ved Forandring med Bispesæderne. De Landskaber, der hørte til et saadant Sæde og ikke sjeldent dannede et anseeligt Baronie, gave mangen Biskop en følelig Indflydelse paa de offentlige Anliggender. Kongen og hans Hof bemærkede ved enhver Forhandling, om deres Ven eller deres Modstander skaltede og valtede som Forstander for et District. Begribeligt nok, at man kun vilde have kongeligsindede Mænd smykkede med Pallium, at man ikke gjerne tilstædede den geistlige Valgforsamling en uindskrænket Villie, og derfor idet mindste bevarede sig Approbationsret. Med den rige Besiddelse, hvortil Valget førte, lode desuden de geistlige Kongevenners Tjenester sig allerherligst belønne; den ønskværdige Lykke, hvormed Iveren for Hoffet turde haabe at blive kronet, bestemte saare mægtigt den lavere Geistligheds Retning, og lod aldrig Herskerne savne virksomme Ordførere. — Tillige opstod der sædvanlig ved Bispevalgene en Strid imellem Munkene og de øvrige Geistlige; enhver af Parterne paastod, at den alene ved sine Valgstemmer igjen kunde besætte den ledigblevne Stol, begge beraabte sig paa grundede Rettigheder, og vilde have Modstanderne udelukkede fra al Deeltagelse. Heftigst pleiede en saadan Kiv at støie, naar der skulde vælges en Biskop af Canterbury; jo mere Indflydelse hans Værdighed havde i Staten, desto vigtigere betragtede enhver Vælger sin Stemme, desto smerteligere gik det ham til Hjerte, naar han skulde overlade den til Modstanderne. Kongerne traadte ikke let derimellem med afgjørende Skridt, men viste sig forstørstedelen Præsternes Valgret bevaagne.

Da døde (1205) Hubert, Erkebispen af Canterbury, en Præst, der, understøttet af den hellige Fader, som hans Legat, for første Gang havde vovet, uden Kongens Samtykke, ustraffet at holde en Kirkeforsamling i England *). Øieblikkelig traadte i den hellige Augustins, den angelsachsiske Apostels Kloster de yngre Munke eller Canonici ved Christkirken, som de ogsaa hed, sammen, og valgte i Nattens Stilhed Reginald, deres Subprior, til Erkebiskop. Hemmeligen, uden at røbe sin Hensigt eller Værdighed, skulde den Nyvalgte reise til Rom og søge at erholde Bispekaaben af den hellige Faders Hænder. Men Forfængeligheden skilte Manden ved den Lykke, hvortil hans Ordensbrødre havde hævet ham; allerede i Frankrig kunde han ikke modstaae Fristelsen, lod taabelige Ønsker falde, og bebudede sig snart som sit Fædrelands første Geistlige. Endnu førend han var kommen til Italien, gik Hemmeligheden allerede fra Mund til Mund i England. Munkene forfærdedes; de befrygtede at have vakt Kongens Vrede ved deres hemmelige Foretagende. For at forebygge et saadant Uveir, erklærede de strax hiint Valg for et overilet Skridt, toge den givne Stemme tilbage, og bade Kongen om Tilladelse til at turde skride til et nyt Valg. Gunstigere, end de havde ventet det, tilstod Hoffet dem deres Bøn, og anbefalede Johan af Gray, Biskop af Norwich, Herskerens fortrolige Yndling. Munkene tøvede ikke med at opfylde dette Ønske; overseiende deres Mod-

*) Kong Johan havde, efter Pavens Befaling, ladet ham fratage hans Overdommerembede. Innocens den Tredie vilde ikke have noget verdsligt Embede beklædt af en Geistlig.

standere, Præsterne, følte de sig understøttede af den kongelige Anseelse; deres Valgret gjaldt dem meer, end den valgte Mand; saaledes toge de ikke i Betænkning, samtlige at give Biskoppen af Norwich deres Stemme. Men Præsterne betragtede ikke uvirksomt denne Seier; de skrege over tilføiet Uret, over en dadelværdig Sammentræffen imellem Hoffet og Christkirken, og forlangte at see Striden afgjort for den romerske Bispestol. Tolv Geistlige afreiste derfor som udnævnt Gesandtskab til Italien.

Imidlertid var Reginald, der endnu ikke ahnede sin Afsættelse, ankommen til Tiberen, og ilede at forsikkre sig den hellige Faders Bistand. Innocens den Tredie var imidlertid ingen Elsker af at gjøre et overilet Skridt; han vilde først indhente nærmere Oplysning, og ikke afgive nogen bestemt Erklæring om en saa vigtig Post, førend han var bleven underrettet om Alt. Gesandtskabet traf derfor Reginald endnu i Vaticanet; han forskrækkedes over dets Ærinde, forbandede sin Sladderagtighed, opgav ydmyg sine Forhaabninger, og lavede sig til igjen som Subprior for Augustinerklosteret at betræde Fædrelandet, hvilket han havde forladt som Erkebiskop af Canterbury. Innocens hørte begge Parters Grunde. Prælaterne beviste, at Kong Henrik den Første, Wilhelm Erobrerens Søn, Kirkens høitpriste Ven, udtrykkeligen havde meddeelt dem den Forrettighed, at udvælge Rigets Primas; Munkene støttede sig paa deres bekjendte, fra ældgamle Tider stammende Rettighed. Paven havde sine Aarsager til at indrømme den gamle Vedtægt Forrangen for Kong Henriks Bestemmelser; han talede for Munkenes Valgret,

men vilde hverken stadfæste Reginald eller Bisskoppen af Norwich i den erkepræstelige Værdighed. Hiin var bleven hemmeligen valgt — yttrede hans Erklæring —; men et Riges første Geistlige turde ikke skylde hemmelige Rænker sin Ophøielse; Gray derimod, Bisskoppen af Norvich, var en Yndling ved Hoffet, en verdsligsindet Slave af den verdslige Magt, som Overdommer dybt indviklet i Statens Tvistigheder; som Bisskop af Norwich kunde man blot kalde ham uværdig, som Erkebisskop af Canterbury vilde han blive fordærvelig. Kong Johan erfarede med Harme, at hans Yndling var bleven forkastet; hans Ønske, at see ham som sit Riges Primas, voxede nu ved de indtrufne Vanskeligheder. Han besluttede sig derfor til dyre Midler, og gjorde det romerske Hof et Tilbud af 3000 Mark Sølv, men blev afviist med beskjæmmende Uvillie.

Paa denne Tid befandt sig i Rom Stephan af Langton, en duelig, kundskabsrig Præst, der havde været Lærer og Cantsler ved Universitetet i Paris, erhvervet sig vor Paves Agtelse, og erholdt Purpurkaaben af hans Hænder *). Han hed Cardinalen af Sanct Chrysogonus. Paa ham fæstede Innocens sine Blikke, han skulde sidde paa Erkebispestolen i Canterbury. Gesandtskabets Munke bleve derfor opfordrede til at give ham deres Valgstemmer; de frygtede deres Brødre, Kongen, den offentlige Stemme i Fædrelandet, og vægrede sig. Innocens erklærede dem, at man ved et Bispe-

*) Stephan Langton holdes af Nogle for den Første, som har inddeelt den hellige Skrifts Bøger i Capitler. Andre nævne i denne Henseende Cardinal Hugo af Sanct Caro.

valg under den hellige Faders Øine aldeles kunde undvære Landsherrens Samtykke; han erindrede dem om de Lydighedsløfter, som de havde svoret ved deres Indvielse, og vidste ved disse Anskuelser at afvæbne deres Modstand. De traadte sammen til Valget, og kun en Eneste forblev ved sin Vægring. For at forberede Kongen paa denne Efterretning, udfærdigede Paven en Skrivelse til ham, der i gaadefulde Udtryk ophøiede den romerske Stols Viisdom, skildrede de verdslige Fyrsters Lydighed som deres velsignelsesrigeste Dyd. Brevet var ledsaget af fire, med Ædelstene besatte Guldringe, som en Forærning. De vare Sindbilleder paa Kjærligheden og Naaden — erklærede Udtydningen —, Kongen maatte agte paa deres hemmelige Sprog. Johan fandt den vittige Symbolik morende, og ahnede ikke den Begivenhed, hvis lokkende Indledning den var. Snart ankom imidlertid et præsteligt Budskab, og opfordrede Kongen til at stadfæste Stephan Langton, en af de værdigste Geistlige, England nogensinde havde frembragt, som Erkebiskop af Canterbury. Kong Johan lod intet Svar høre. Innocens derimod brød sig ikke om hans Taushed, og helligede i Viterbo den nye Primas ved en høitidelig Indvielse. Johan af Gray, allerede betragtet ved Hoffet som Erkebiskop af Canterbury, følte den ham i Rom vederfarede Krænkelse saa meget smerteligere, jo dybere han stod under hiin Stephan Langton i Menneskenes Agtelse. Lidenskabelig, som han var, tog han sin Tilflugt til voldsomme Midler, og bragte ogsaa Kongen til at skrække Paven ved fiendtlige Skridt. Paa kongelig Befaling trængte bevæbnede Leiesvende ind i Klosteret, og udjoge Munkene af deres

Celler. De fleste af dem flygtede over til Flandern; deres Landeiendomme bleve tagne i Besiddelse af Kronen, Klosterets og Erkebispedømmets Marker bleve liggende udyrkede. Paa samme Tid fløi heftige Breve til Rom; en Pave, der tillod sig saadanne Indgreb i et Riges Forfatning, hed det deri, maatte ikke undres over, om han saae Kongen træffe utilbørlige Forholdsregler; han skulde betænke, at han hævede flere Penge fra England, end fra alle sine Lande hiinsides Alperne; endnu var der ikke skeet Andet, end Munkenes Fordrivelse; opfyldte Paven Kongens Ønsker, saa vare hine snart kaldte tilbage igjen, og stadfæstede i Besiddelsen af deres Godser, et venskabeligt Baand skulde forene Englands Krone med Apostelens Stol, og et saadant var vel til mere Fordeel for denne, end for hiin.

Pavens Svar fortjene Opmærksomhed; de vise Manden, der, i Bevidstheden om sin Overmagt, ikke let tilsidesætter den kloge Maadeholdenhed, og, da han kan forlade sig paa sin Bues Styrke, ikke strammer dens Streng med utidig Overilelse. Vi see Forholdene imellem Philip den Fjerde og Bonifacius den Ottende i omvendt Stilling. I Stephan Langton, skriver Innocens, havde han — og uden Tvivl ledede denne Hensigt ham virkelig —, givet det engelske Rige en agtet Primas, Kirken en fortræffelig Støtte; som et Exempel for tilkommende Tider skulde denne Ansættelse ingenlunde tjene; Johan bortgav ikke sine kongelige Rettigheder ved at modtage Manden som sin første Erkebisp; men han, der allerede med pavelig Haand havde velsignet og indviet ham, kunde ikke igjen fratage ham den ham tildeelte Værdighed, uden at vise Frelserens

Tillid til hans Apostel som slet begrundet. Johan vilde ikke vide af nogen Overeenskomst; han lod sin Vrede larme tøileløst, og forsikkrede, at denne Stephan Langton aldrig skulde sætte en Fod paa Englands Kyst som Erkebiskop i Canterbury. Den høiere Geistlighed saae en slem Fremtid imøde, og frygtede at komme i en pinlig Forlegenhed imellem deres Konge og deres geistlige Overhoved. Flere Prælater fremtraadte for Johan, gjorde ham opmærksom paa de ufeilbarlige Følger af en Stridighed med en saa heldig Forsvarer af de romerske Rettigheder, og bade ham endelig paa deres Knæe om eftergivende Sindighed. Synet af de Knælende betog den lidenskabelige Konge alt Overlæg; han troede sine Bisper bestukne af det pavelige Kammer, uden Hengivenhed imod deres verdslige Fyrste, snigende sig ad forræderske Veie, sammensvorne for at lægge den overmodige Præsts vanærende Aag over hans Nakke. Tilsidesættende alle sin Værdigheds Fordringer, teede han sig som en Rasende, sprang bandende omkring i Værelset, haanede med fornærmende Spot Biskoppernes venale Travlhed, og svor, som han pleiede, "ved Guds Tænder," at han, naar hans Præster lode sig bruge til at bekjendtgjøre noget Interdict, vilde jage alle Prælater og Munke til Rom og bemægtigede sig deres Eiendom; alle Romere i England skulde med udstukne Øine og afskaaren Næse skaffes bort fra Øen, men de, der havde vovet at fornægte sig og ham ved en saa vanærende Anmodning, skulde paa Stedet forføie sig bort, saafremt de ikke havde Lyst til at see deres Næsvished tugtet ved corporlig Straf. De adløde. Johan saae efter dem med en bitter Haanlatter; han ahnede ikke, at hans

Velfærd og Anseelse fjernede sig fra Pallabset tilligemed disse Mænd.

Dagen efter Palmesøndag bekjendtgjorde de tre Bisкopper af London, Ely og Worcester, i Christi Statholder Innocens den Tredies Navn, Interdictet over alle Kong Johan af Englands Lande. Efterat de saaledes havde fuldbyrdet deres Mesters Befaling, begave de sig hurtig paa Flugten til det faste Land. Geistligheden efterkom den udtalte Band, Menneskene jamrede forsagte over Elendigheden, Troens Sol syntes formørket. Ikkun de Døende laante Præsterne Øret til Skriftemaal, dem alene raktes Herrens Legeme i Sacramentet, Præken og Bøn fandt kun Steed om Søndagen paa Kirkegaarden.

Kong Johan syntes at være meget vel tilmode under disse Kirkens Straffe; en heftig Munterhed skulde vise Verden, hvor sorgløs en heltemodig Monark foragtede den romerske Skyttes Vaaben. Geistligheden erholdt den spottende Tilladelse at drage ud af Landet og søge Understøttelse hos Paven. Men skjøndt mange Bispedømmer og Abbedier bleve overgivne til verdslige Besiddere, skjøndt ikke faa Præster saae sig mishandlede og med Magt berøvede deres Eiendom, forbleve desuagtet de fleste paa Øen; Kjærligheden til Fædrelandet ytrede sin underfulde Magt, og de vilde hellere blive hjemme uden Eiendom, end som Betlere vandre om i det Fjerne. Men den pavelige Erkebiskops Forældre bleve aldeles berøvede deres Godser, og maatte i et Fængsel sørge over deres Søns Ophøielse; en lignende Skjebne traf de tre Prælaters Frænder, hvis Stemme havde forkyndt Kirkebanden over Landet. Medens Præster

skabet paa denne Maade haardt følte Kongens Vrede, syntes Krigslykken at tilsmile ham og at lade ogsaa et bandlyst Riges Behersker nyde dens Gunst. Han gjorde heldige Fremskridt i Kampen med Skotland, paa den irlandske Øe underkastede de Gjenstridige sig hans Skarers Banner. Snart haabede Johan i sine verdslige Seire at have en Borgen for den geistlige; han lod sig paany tilsværge Hyldingseden af alle sine Undersaatter, og for at vise Verden, at en Mand, som hans venskabelige Velvillie udmærkede, ikke havde noget at befrygte af nogen fremmed Modstander, overdrog han Biskoppen af Norwich Forvaltningen af den overvældede Deel af Irland. Ja selv fra Krigen med Waliserne vendte han seierrig tilbage; hans Forfængelighed saae med Velbehag paa Jordens Fyrster; næsten glædede han sig over Striden med Rom, hvis lykkelige Tilendebringelse lovede endnu at forhøie hans Hæders Glands; det forekom ham, som om Verden allerede sammenlignede ham med hans høitpriste Broder og ikke fandt nogen synderlig Forskjel imellem den unge Arthurs Morder og den løvehjertede Kjæmper i Orienten. Hans Lidenskaber fornægtede al Tugt, som om de glimrende Bedrifter, han meente at have udført, berettigede ham til fuldkommen Foragt for den almindelige Dadel; hans Hofmænd hjalp endnu mere til at vanære hans Navn, krænkede Borgerne ved deres frække Overmod, og erindrede sig ikke, hvormeget deres kongelige Ven i Kampen med en Innocens trængte til sine Undersaatters uforbittrede Kjærlighed. Johan drømte ikke om at en romersk Haand kunde trække hans Thrones Fodstøtte bort under ham; at der kunde komme en Tid, da deres Herres Gunst

ikke længere var dem til nogen Beskyttelse, fandt hans Yndlinge ikke tænkeligt.

Desnagtet paakom der denne Fyrste en uforklarlig Gysen, naar den lystige Vrimmel omkring ham havde adspredt sig. I saadanne Timer besluttede han ved Opoffrelser at tilkjøbe sig Kirkens Fred, den ærværdige Moders Velsignelse; saadanne Timer maa det tilskrives, at han sendte et Bud til Rom og traadte i Underhandling med den forhadte Langton*). Men ubestemt som han viste sig hele sin Regjering, formaaede han heller ikke her at blive Herre over sine fredelige Beslutninger; Ærgjerrigheden holdt ham tilbage, slette Raadgivere opreiste igjen hans Stolthed, hver Gang den var i Begreb med at synke, og tilsidst strandede de begyndte Underhandlinger paa den fatale Post om de geistlige Penge og Godser, som den ødsle Konge paa ingen Maade kunde beqvemme sig til at erstatte og tilbagegive. Imidlertid yttrede Innocens den Tredie intet Tegn paa Vrede; hvo der tænker sig Manden med det sønderknusende Skyts i sine Hænder, vil beundre hans Langmodighed og rolige Selvbeherskelse. Den opløftede Arm holdt det truende Riis, men ham, som skulde tugtes dermed, var tilstrækkelig Tid forundt til at vende sit Hjerte til Anger, og ved Fredskysset at afvæbne den frygtelige Haand. Først efterat Interdictet allerede havde varet et Aar, nedslyngede Paven (1209)

---

*) Johan skal i Dower have havt en Samtale med Stephan Langton, og denne forlangt Erstatning af enhver, Geistligheden tilføiet Skade. (Histoire d'Angleterre p. Rapin Thoyras. t. 2).

Bandstraalen paa selve Kongens Hoved. Johan lod Havnene bevogte, for at spærre Bandbullen enhver Adgang til Riget; den selsomme Foranstaltning virkede idetmindste saa meget, at den ikke kunde blive offentligen bekjendtgjort i England. Imidlertid kom den lige fuldt til Menneskenes Kundskab. Kongen blev afskyet af de Fromme, forladt af de Samvittighedsfulde. En geistlig Skatmester opgav sit Embede, og forsikkrede, at han umuligen kunde tjene en Konge, der ei var deelagtig i de Christnes Samfund; man kastede ham i Fængsel, og iførte ham en Præstekjole af Bly, hvorunder den Ulykkelige omsider døde af Hunger. Som et Modstykke til denne Embedsmand viste sig Alexander Murer, en falsk Lærer af det guddommelige Ord, Johans farligste Raadgiver. Overbeviist om at Smiger under denne Konge hørte til kostelige Guldgruber, indbildte han ham, at al Ulykke i Landet opstod af Undersaatternes fordærvede Sæder; at Johan, lig en Attila var et Redskab for den guddommelige Vrede; som et saadant skulde han kun blive ved uden Frygt; hverken Paven eller Helvedes Legioner kunde lamme hans væbnede Arm. Forførerens sataniske Geskjæftighed indbragte ham rigelige Renter; han brammede i sin Herres Gunst, og erholdt mangt et Canonicat til Foræring, der var fraaget denne eller hiin vakkre Præst.

Men Kongen frygtede sin gamle Fiende Philip August, og tog, for at være desto mere paa sin Post imod ham, forskiellige franske Fyrster i Sold. Imod Innocens den Tredie søgte han sig imidlertid en selsom Allieret, Muhamed al Nassir, der som Emir al Mumenim førte lykkelige Krige i Spanien og truede

med at tilintetgjøre Christendommen paa den pyrenæiske Halvøe. Et Gesandtskab skal være seilet til Sydspanien, og Johans Breve have indeholdt Delingen af det engelske Rige med Emiren og hans Antagelse af den muhamedanske Religion. Emiren, hedder det, som af disse Tilbud sluttede sig til Kongens lave Tænkemaade, ytrede sig kun i almindelige Venskabsforsikkringer. Imidlertid følte det engelske Folk Interdictets smertelige Virkninger; bedrøvede Ansigter, ængstelige Gemytter, ingen Glæde, ingen munter Fest, ved Hoffet kun et tvungent lystigt Levnet; man fandt neppe tre Biskopper i Riget, de fleste Adelsmænd vare paa hiin Side Strædet, de Tilbageblevne mistroiske og stumme indesluttede paa deres Borge.

Flere Aar holdt Kong Johan uden Land sig i denne sin Ubøielighed. De udvandrede Biskopper, der inderlig længtes efter Hjemmet og derfor med Utaalmodighed ventede paa deres Konges Udsoning med den hellige Stol, vendte sig omsider skriftligt til Paven, klagede over Johans forstokkede Overmod, og begjerede en afgjørende Forstærkning af de Forholdsregler, som hidtil vare blevne iværksatte med en altfor skaansom Forsigtighed. Saaledes meente da omsider ogsaa Innocens, at det nu var Tid at bryde løs med de sidste ufeilbare Tordenkiler. De engelske Vasaller bleve løste fra deres Lydighedspligt, Christenhedens Fyrster og Baroner opfordredes til at ruste deres Hærskarer imod Englands ugudelige Konge og støde ham fra hans Fædres Throne. En særegen Formaningsskrivelse blev udstædt til Philip August af Frankrig; alle sine Kræfter skulde han samle imod Kirkens oprørske Forræder, og

herfor erholde naadig Tilgivelse for enhver Forsyndelse, hvori han selv havde gjort sig skyldig imod den hellige Stol. Men overhovedet lovede man Alle, der førte Krig imod Johan, et Korstogs Velgjerninger; ogsaa bleve de mærkede paa Skulderen med det hellige Sindbillede.

Hvo behøvede en saadan Formaning mindre, end Philip August? En Krig, hvis Anstrengelser skulde belønnes ved Erhvervelsen af et mægtigt Kongerige; Udsigten til at kunne styrte en Vasal, der ellers kunde maale sig med sin Lehnsherre i Stridskræfter, og af denne Grund var den besværligste og farligste af alle; og nu ovenikjøbet til Allieret Kirkens Overhoved, der velsignede Vaabnene og med sin almægtige Opfordring hvervede til Fanerne! Allerede efter faa Ugers Forløb stod en Hær ved Seines Udløb; Englands sidste Time syntes at være kommen. Paa samme Tid sendte Innocens Subdiaconus Pandulph til Frankrig, og Forsigtigheden forsynede ham med et dobbelt Ærinde. Han skulde prække Korset imod den engelske Konge og søge at lokke Krigere til fra alle Himmelegne, men ogsaa lade Johan haabe Apostelens Tilgivelse, saafremt han i Stilhed gjorde Mine til Eftergivenhed. Med ham forenede sig Stephan Langton og hine tre Bisskopper, der havde bekjendtgjort Interdictet i England.

Imidlertid udgik her ved Grevskabernes Sherifer et almindeligt Opbud til at gribe til Vaaben; ligesom den opirrede Løve, skulde Riget sætte sig til Modværge mod sine talløse Fiender. Allerede stak en Flaade i Søen, erobrede adskillige franske Skibe, og satte Ild paa Kyststaden Dieppe. Snart stod der ogsaa en rustet

Landhær, som ikke let behøvede at skjælve for nogen Fiende. Men Mangelen paa Levnetsmidler indfandt sig, som en Følge af dens Størrelse; den blev trykkende, den steeg til en farlig Høide, og nødte Kongen til at sende mange Riddere med deres Heste tilbage igjen. Desuagtet kunde Johan endnu føle sig stærk nok til idetmindste i de første Maaneder ikke at ængstes for en Storm. Men hvad der, uagtet hans ydre Selvtillids-Maske, opfyldte ham med Forfærdelse, var det Had, han havde opvakt imod sig ved grusom Vilkaarlighed, ved Overmod og tøileløs Udsvævelse, — var det ugunstige Sindelag hos Baronerne, der følte sig krænkede ved hans mistroiske Foranstaltninger, og den trøstesløse Ahnelse, at iblandt de 60,000, der sov i Teltene omkring ham, maaskee neppe nogle Faa vare besjelede af Troskabens Pligtfølelse. Da traadte to Tempelherrer hen for ham, og tilkjendegave ham deres Mening, at det vilde være gavnligt, om han traadte i Underhandling med Pandulph, den hellige Faders Legat. — Johan, ængstet af mørke Forestillinger, laante Øre til deres Forslag. I Dover talede Kongen af England med Pandulph, Pavens Legat. Romeren forstod at tale. Han forestillede sin Modstander, at en Monark, der, saaledes som han, havde forskjertset sit Folks Tillid, blot kunde finde sin Redning under Kirkens moderlig beskjermende Vinger; at den største Deel af hans Vasaller allerede havde gjort Aftale med den franske Konge om at styrte ham; at den Haand, der eengang havde ført Morddolken, aldrig med Held vilde kunne føre Sværdet imod Korsets Krigere; at han seirende kun vilde paadrage sig desto flere Fiender, men overvunden sie-

blikkelig see hele sit Folk falde fra sig. Kongen stod i vaklende Tvivl; med hans afmægtige Haab kjæmpede Frygten og en trøstesløs Fortvivlelses Rædselbilleder. Men endnu grueligere end af Præstens Tale, ængstedes den overtroiske Johan af de Spaadomsord, hvormed Peter, Eremiten i York, havde aabnet Fremtidens hemmelighedsfulde Port; endnu førend Himmelfartsfesten var forbi — saa lød Forkyndelsen — vilde Kong Johan have ophørt at herske over England. Men til denne Fest var der endnu kun tre Dage. Hans Hovmod sank slappende sammen; bleg og skjælvende, ligesom med krampagtige Hænder satte han sit ulykkelige Navn under det Document, som Pandulph havde forelagt ham. Bladet stadfæstede Stephan af Langton som Erkebiskop af Canterbury; det satte alle Fanger i Frihed, gav enhver Landsforviist hans Eiendom og Embede tilbage, lovede Erstatning for de udpressede Penge, gjenkaldte enhver Actserklæring, og svor, at den aldrig skulde blive udstædt imod nogen Geistlig. Derimod ophævede det baade Interdict og Band, og befalede Bispopperne samtlig at aflægge Kongen Troskabseden. Fire anseete Vasaller stillede sig selv som Borgen for Tractatens Fuldbyrdelse.

Men den følgende Dag, efterat Johan havde havt en anden Samtale med Legaten, begav man sig til Tempelherrernes Kirke, hvor Kongen i alle engelske Baroners og Prælaters Nærværelse aflagde Christi Statholder paa Jorden, Innocens den Tredie, Hyldingseden, ligesom en Vasal sin Lehnsherre. Han vilde være tro, saa lød hans Eed, mod den almægtige Gud i Himmelen, mod den hellige Peter og hans romerske Kirke,

mod denne Kirkes geistlige Overhoved Innocens den Tredie, og hans retmæssige Efterfølgere paa Apostelens Stol. Efter aflagt Eed undertegnede den sunkne Fyrste et andet Skrift, der vidnede om den ydmygste Sønderknuselse, og hvori han med sine Baroners Samtykke overgav Kongerigerne England og Irland til den hellige Fader, for at tage dem til Lehn af ham og hans Kirke imod en aarlig Rente af tusinde Mark Sølv; kun Haandthævelsen af Dommermagten i Landet og Kronens uadskillelige Rettigheder skulde han og hans Efterkommere beholde; ogsaa forpligtede han disse til at forblive uforanderligen i det samme Forhold til den romerske Kirke. Da han derpaa havde henlagt den første aarlige Afgift til Legaten, stødte denne Pengene — fortælles der — foragteligen bort med Foden, og ikkun Erkebispen af Dublin vovede at yttre sin Uvillie over dette oprørende Forhold. Johan rakte ham derpaa Krone og Scepter til Tegn paa at den hellige Fader var hans Herre og Hersker; Pandulph modtog dem, beholdt dem fem Dage i sin Bolig, og gav Kongen dem endelig tilbage igjen "som en Foræring af den pavelige Naade."

En mægtig Stats Behersker havde overgivet den romerske Kirke sit Arverige, og erholdt det tilbage af den som et Lehn; kunde han paa en mere vanærende Maade aabenbare Verden sin Afmagt, sin Forsagthed, sin Stoltheds Usselhed? Maatte ikke hans Undersaatter forbittrede vende sig bort fra en Konge, der havde taget Vasalaaget paa den frie Skulder, og hans Lands Store med spottende Foragt opsige ham Lydigheden? Tildeels; dog ingenlunde i den Grad, som det ved første

Øiekast maa forekomme os. Man maa betænke, at i et Aarhundrede, da de europæiske Staters Forfatning beroede paa Feudalsystemet, Vasallens Forhold til hans Lehnsherre ingenlunde medførte nogen Plet af Vanære; at de engelske Konger ikke frygtede for at krænke deres Monarkværdighed, naar de aflagde de franske Fyrster Hyldingseden for deres Besiddelser hiinsides Havet; at Baronerne selv — deels fordi de ønskede at befrie Landet for den lange Elendighed, deels fordi de haabede at have desto friere Hænder under en Hersker, der selv var Lehnsmand — gave deres Konges Vasaleed deres fuldkomne Samtykke*); at det endelig var Kirken, den guddommelige Herskerinde, som han knælende hyldede. Ogsaa Henrik den Anden, hans Fader, havde bequemmet sig til et lignende Forhold mod Pave Alexander den Tredie; Richard, hans løvehjertede Broder, havde, lammet af Pengemangel, overgivet sin Krone til den tydske Keiser, og ladet sig betale en aarlig Afgift for dette Lehnsherskab.

Men uagtet Johan nu følte sig i Kirkens beskyttende Arme, saae han dog Himmelfartsfesten imøde med overtroisk Gysen. Dagen henrandt; Eremitens prophetiske Ord var, om man vil, gaaet i Opfyldelse; Johan sad vel endnu paa Englands Throne, men en Anden var Rigets Behersker. Dog fortærende sig selv i Raserie og Anger, gjorde han den arme Eremit til et Of-

*) Derfor er det muligt, at den første Idee til Johans Vasalskab udgik fra Rigets Baroner selv. Var dette Tilfældet, saa har deres Anskuelse ikke bedraget dem, omendskjøndt Ingen vel kunde ahne Knudens forunderlige Opløsning.

ter for sin qvalfulde Sindsstemning. Peter af York og hans Søn, der efter Faderen havde arvet det usalige Blik ind i Fremtiden, bleve dømte som falske Propheter; man bandt dem til en Hestehale og lod dem slæbe til Galgen, hvor de bleve overleverede til Bøddelen.

Efterretningen om det Forefaldne udbredte sig meget snart hiinsides Strædet. Legaten selv ilede over, og søgte at blive den Første, som overbragte Philip August denne Tidende. Kongen stod i Picardie med en talrig Hær; han ventede endnu de sidste Bundsforvandte, og kunde glad vise sine Høvdinge den engelske Kyst lige overfor, der snart skulde adlyde den samme Herre, som Seinens Bredder. Man overlod sig til Monarkens Forhaabninger, man drømte om et glimrende Seierstog, som det, Wilhelm Erobreren havde gjort; Anførere og Soldater ventede med Utaalmodighed Dagen til Slaget, fremskyndende den langsomt snigende Tid med Fraadserie og Spil. Da fremtraadte Pandulph, lig et Bud i Sørgeflor, der betræder det oplyste Festhuses Tærskel med den Efterretning, at Værtens Sølvslaade er bleven opslugt af Bølgerne og han selv en fattig Mand.

Philip August stirrede paa Manden, der med koldt Alvor berettede ham, hvad han ikke havde kunnet ahne. Forsvundne vare hans høitflyvende Drømme, bortvifkede Herlighedens lokkende Billeder, frugtesløse de gjorte Anstrengelser; den skjønne slagfærdige Hær skulde adspredes, det hele, meget lovende Foretagende have været et tomt Gjøglespil. Man kunde vel tilgive ham, at han udbrød i Forhaanelser mod Præsten, at

han, forbandende det romerske Hofs Troløshed, skjændede de helligste Begreber, som ere forbundne med Kirken, ved gruelige Bespotselser. Pandulph gav det første Raserie Tid til at bryde løs; derpaa gjentog han Beretningen om Lehnstractaten, og yttrede den Forventning, at Kongen vilde opføre sig imod en omvendt Synder, som det anstod en troende Christen; havde Kirken saa hurtigt undertrykket sin retfærdige Vrede, saa maatte ogsaa den verdslige Hevner øieblikkeligen lægge sit Sværd til Side og med Broderkjærlighed kysse den Fiende, som han endnu for en Time siden havde villet tilintetgjøre. Kongen loe, fuld af bitter Haan; at stemme sine Følelser efter Pavens Fordeel, kaldte han en daarlig Forsagthed, ligesom det var en afsindig Forvovenhed at ville befale en Monark det. Han afbrød den lidet opbyggelige Ordstrid, befalede Legaten strax at forlade Leiren, saafremt han ikke vilde finde Døden under de skuffede Soldaters Hænder, og forsamlede sit Krigsraad. Her talede han om Kirkens underfundige Moderkjærlighed; han erklærede, hvorledes en Konge af Frankrig burde behandle en saadan Stedmoder i Guds Huus, og drev paa Krigens Fortsættelse. Men det viste sig her, hvor almægtigt denne Pave beherskede Gemytterne; de Allierede besvarede hans Opfordring kun med lunken Iver, Rigets Store taug, og Grev Ferrand af Flandern erklærede sig aabenbart derimod. Philip August skjeldte ham for en lumpen Præstetræl, en Forræder, der lige fra Feldttogets Begyndelse havde holdt med Morderen derovre; der opstod en heftig Ordstrid, Kongen udstødte de frygteligste Trusler, Greven flygtede, og den franske Hær maatte strax gjøre et Ind-

fald i Flandern. Flere Fæstninger kom i dens Vold; leirende sig udenfor Gents Mure, holdt den Landsherren indesluttet med samt hans Hovedskare. Men her, hvor den, tørstende efter Bytte, haabede at fryde sig ved Synet af de sprængte Porte, lammede et pludseligt Slag dens krigerske Mod. Adspredte Leiesvende ilede flygtende hid; i deres Haand var intet Værge, men i deres Ansigt en sørgelig Forfærdelse. Hvad de fortalte, blev hørt med lige saa stor Skræk. Den engelske Flaade var dragen hid fra Portsmouth, og havde med rasende Heftighed kastet sig over den franske; den meest glimrende Seier belønnede Angrebet; meer end hundrede Seilere faldt i Fiendens Hænder eller gik op i Luer, og de øvrige vare bragte i den yderste Nød, idet de maatte forsvare sig baade mod Englænderne og de flanderske Kystfartøier. Grev Johan af Salisbury, den engelske Konges naturlige Broder, var i tre Timer bleven en hæderkronet Søhelt; han forfulgte just nu de Flygtende, og ilede at benytte sin Lykke til det yderste. — Men netop heri laae hans Heltestorheds Svaghed. Philip August brød ufortøvet op fra Gent med Landhæren, mødte de engelske Skarer, der allerede havde udbredt sig over Kystlandene, og formildede Dagens haarde Skjebne, idet han drev dem tilbage med bittert Tab. Dog Slaget havde rystet hans Stridskræfter altfor voldsomt; mismodig vendte han tilbage til Hjemmet.

Efterretningen om den glimrende Seier gav Kongen af England paa eengang alle det gamle Hovmods Svingfjere igjen. Rigets stridbare Mænd bleve kaldte

til Vaaben, og Frankrig skulde vorde Krigens Skue-plads; med sine Stores Hjelp agtede han at seire, for da, naar han havde hævet sig til sin forrige Magt, at afkaste deres Aag og tillige bryde de pavelige Lænker. Men han stødte paa egensindig Modstand; først, hed det, skulde han, ifølge sin Eed, kalde de Landsforviste tilbage; en Konge, der redelig holdt sit Løfte, vilde man da ikke nægte sin Bistand. For at opnaae det Store, gav Johan, denne Gang klogere end ellers, efter i det Smaae. Stephan Langton, Erkebiskop af Canterbury, betraadte den engelske Kyst, stadfæstet i sit Embede og sine Værdigheder; med ham de øvrige Bisskopper og Munkene fra Christkirken. I Winchester saae Kongen og hans første Prælat hinanden; Gjensynet erindrede Johan om hans Fortvivlelses frygtelige Dage; midt i sin blomstrende Lykke blev han betagen af Gysen over det Oplevede; han kastede sig til Jorden, og bad med Taarer om sine Geistliges Forbarmelse. Rørte, løftede disse ham op fra Jorden, Erkebispen omarmede sin Konge, og lod ved Indgangen til Kathedralkirken Bandens Ophævelse høitideligen proclamere.

Faa Dage efter seilede Johan med gunstig Vind over til Frankrig. Hans Flaade bar de kongelige Leie-tropper, Baronernes Krigerhobe ventedes. Men hver-ken disse selv eller deres Skarer fulgte ham. Oprørets Aand streed igjennem Landet; under Overdommerens Forsæde holdtes i Sanct Albans den berømte For-samling, hvis Virkninger endnu den Dag idag ere at spore i enhver Linie hos en brittisk Talet, og som for-ordnede Efterkommelsen af Henrik den Førstes Love. —

Blegnende foer Johan sammen ved denne Efterretning; fnysende af Hevngjerrighed seilede han øieblikkeligen tilbage; de blodigste Beslutninger rasede i hans Bryst. Erkebispen af Canterbury ilede ham imøde; han søgte at formilde Kongens Vrede, overtydede ham om Patriotismen hos alle Store i Landet, og forestillede ham, at han ifølge sin Eed, ikke uden efter Hofrettens Dom kunde angribe Nogen med Vaabenmagt. Døv imod alle Forestillinger, overlod Johan sig til sin Hidsighed. Stephan Langton truede at belægge hans Krigere med Kirkens Band. Forgjeves, Kongens Ansigt viste at man havde det Skrækkeligste at befrygte. Da forenede en anden Forsamling sig; hvad den første havde besluttet, fandt her sin Stadfæstelse, og Erkebispen selv opfordrede Baronerne til at forsvare deres lovmæssige Rettigheder. Kongens Hidsighed var bruset ud, hans Hevnelyst udmattedes, Forbittrelsen veeg for Frygten, sammensunken skjalv han atter modløs for farefulde Trængsler. Anden Gang følte han sig forladt af hele Verden, anden Gang udstrakte han de bønfaldende Arme mod sin Skytsherre i Rom.

I Vaticanet havde Anskuelserne ikke forandret sig, man tog Beslutninger overeensstemmende med de forandrede Forhold. Cardinalbiskop Nicolaus af Tusculum ankom til England som pavelig Legat; forbydende Baronerne al længere Fremturen i deres Oprør kaldte han Kongen "en uforkrænkelig Lehnsmand af Kirken," der som en krænket Moder vilde hevne enhver ham tilføiet Fornærmelse, og bebudede sig som den Mægler, hvis Erklæringer Kongen saavelsom hans Riges Store

uden Modstand havde at rette sig efter *). Det viste sig i Ord og Daad, hvorledes Johan havde fundet Naade og Velynderskab i Rom. Legaten besatte de ledigblevne Bispedømmer og Abbedier i England ved kanonisk Valg; men hans Indflydelse beherskede det; han gik voldsomt tilværks, røbede overalt sin Partiskhed, og viste ved sin plumpe Heftighed, at den kloge Pave denne Gang havde forgrebet sig i Valget af sin Sagfører. Erkebispen af Canterbury, forbittret over denne Frækhed, forbød Legaten at udøve saa utilbørlige Rettigheder, og meldte den hellige Fader den almindelige Misfornøielse med hans Gesandt. Men allerede havde Langton ikke blot igjen paadraget sig Kongens Had, men ogsaa Innocens var ham ikke længere bevaagen. Imidlertid blev de Landsforvistes Skadesløsholdelse fastsat. Fordringerne vare talløse, Erstatningssummen steeg til det Uhyre. Omsider indsaae Baronerne selv Nødvendigheden af at overlade den til Vaticanets Afgjørelse. Innocens erklærede Kongen pligtig til at betale 40,000 Mark Sølv, og, saavidt muligt, stille betryggende Caution for det Øvrige. Pengene bleve sammenbragte og uddeelte; dog ogsaa her naaede de Stores udstrakte Arme

---

*) Johan, paastaaer Matthæus Paris, skulde have sendt Paven en stor Pengesum og givet ham Haab om en større; Tilbuddet var blevet en Rettesnor for den romerske Fremgangsmaade. Men Innocens den Tredies Kjendelse behøver ikke en saadan Fortolkning; den var begrundet af Kirkens Fordeel og Anseelse. Ogsaa modsiger det, der hidtil er fortalt, og det, der senere skal berettes, ethvert Rygte om Bestikkelser.

længere, end den Ringeres; det Meste blev tilbage i Prælaternes Pung, medens den lavere Geistlighed og Munkene gik tomhændede bort. Deres Skrig om Retfærdighed tabte sig i Luften, deres Bønskrift til Rom naaede ikke Tiberens Bredder. Legaten lod sig love fredelig Lydighed af de engelske Baroner, og erklærede derpaa Interdictet for ophævet, efterat det havde trykket Landet i sex Aar.

Smigrende sig med Fredens Gjenoprettelse i hans Rige, ilede Kong Johan over til Frankrig, for paany at begynde den afbrudte Krig og fryde sig ved at tage Hevn over den forhadte Philip August, den travleste Fordærvelsesaand i hans Nøds Dage. Han begyndte Fiendtlighederne paa Vestkanten, og overraskede forskjellige Slotte paa Grændsen; men Frankrigs Konge satte sin ældste Søn Ludvig imod ham, og mod denne følte Johan alene sig for svag. Han vendte sig derfor igjen mod Nord, hvor hans Allierede allerede havde forsamlet sig. Synet af dem styrkede hans Mod. Grev Ferrand af Flandern havde stillet en anseelig Hær; Keiser Otto den Fjerde var dragen hid med sine Brunsvigere, forat han under sin Onkel seierrig kunde tilkjæmpe sig den tabte Agtelse hos Tydskerne, og træde sin Modstander, Frederik af Sicilien, imøde med nye Fortjenester; adskillige andre Fyrster, som bar Nag til den ærgjerrige Philip August, forenede sig med dem. Saaledes stode meer end 100,000 Krigere brændende af Kamplyst; Overcommandoen over dem erholdt Salisbury, den lykkelige Seierherre. Snart stødte de fiendtlige Hære paa hinanden; ved la Marque imellem Lille og Tournay skulde det afgjørende Lod fa-

stes. Ved Bovines forefaldt (d. 27de Juli 1214) det berømte Slag, hvor paa den ene Side en Præst, Biskoppen af Senlis, udkastede Planen til Slagordenen, og paa den anden den tydske Keiser Otto af Brunsvig commanderede den tredie Træfning. Man kjæmpede med overordentligt Mod; de Franske bleve flere Gange slagne tilbage; men omsider vendte Dagens Lykke sig, Greverne af Flandern og Boulogne faldt i Fiendens Hænder; Keiseren banede sig, efter et heltemodigt Forsvar, Veien igjennem Fienderne med sit Sværd, og undkom til sine Arvelande. For Englænderne blev ingen anden Tilflugt tilbage, end deres Flaade; Elementet, paa hvilket de nys havde tilfægtet sig en saa glimrende Seier, bar nu, som den eneste Redningsvei, de Overvundne tilbage til deres Hjem. Herfra bad Johan om en Vaabenstilstand paa fem Aar; den blev bevilget, da Seierherren, ikke mindre udmattet, ligeledes trængte til Hvile.

Imidlertid havde de engelske Baroner, skjøndt gaaende frem med mindre Offentlighed, igjen holdt flere Sammenkomster og raadslaaet om nye Skridt imod Kongen. De tilsidesatte Legatens mæglende Befalinger, og tænkte paa Midler til igjen ubeskadigede at kunne gjenerhverve sig deres Rettigheder, og sikkre sig de erhvervede for evig Tid; kjekt forfølgende deres Maal, beviste de, at Pavens Magt, selv da Kirken kaldte sig Rigets Overlehnsherre, ingenlunde havde slaaet saa dybe Rødder, som det syntes, og at et sammentrædende Folk formaaede at gjøre den heldig Modstand, saasnart Enighed ledede det. Der blev endelig fattet den Beslutning, at man, naar Kongen ved Juletid holdt Hof, vilde affordre ham

de Rettigheder; han havde forholdt dem; men paa Alteret aflagde man hinanden den Eed, at man, saafremt han tillukkede sit Øre for de gjorte Forestillinger, vilde frasige sig alle Lydighedens Pligter, og, uden at tage Hensyn til nogen Mægler udenfra, standhaftigen svinge Oprørets Vaaben. I al Stilhed, saaledes som man var kommen, skiltes man ad; Enhver begav sig til sit Herskab, for at ordne de behørige Forholdsregler til den store Begivenhed.

I Worcester var det, hvor Kong Johan høitideligholdt Julefesten. De Sammensvorne havde indfundet sig, de opmuntrede hinanden ved Hilsen og Haandtryk, og ventede med Længsel den fastsatte Time. Ingen tilsidesatte de skyldige Æresbeviisninger i Kongens Nærværelse; men i Forstillelseskunsten vare ikke Alle lige øvede; der gaves Ansigter, paa hvilke det Farlige ved en hemmelig Plan og et strafværdigt Haabs Glæde kunde læses. Her hviskede man til hinanden, og undgik at møde en Uindviet; hist jublede man allerede med ubesindig Overilelse, og tømmede Bægeret paa den nye Ordens Vel. Taushedden bevogtede sig ikke strengt nok; Mistroen, der aldrig fattedes i Johans Følge, begyndte at ahne noget, og forfulgte det dunkle Spor; Hofmændene saae betænkeligt paa hinanden, i Palladsets Gemakker gaves der ikke mere nogen Slummer, og medens Baronerne overveiede de Ord, hvormed de vilde ledsage deres skriftlige Begjering, var Kong Johan brudt op og ilet til London. Øieblikkeligen reiste imidlertid de Sammensvorne efter ham. Nye Forsamlinger, nye Beslutninger; imidlertid blev Forbundet besjelet af en vidunderlig Enighed, og i en lovstridig Forbindelse,

hvor Forræderiet vilde have seet sig belønnet ved en glimrende Priis, fandtes der ikke Een, som viiste Monarken den skjulte Grube ved hans Throne.

Paa Hellig Tre Kongers Festen overleverede man endelig Monarken Fordringerne i en talrig Forsamling. De forlangte Gjenoprettelsen af de Love, som den hellige Edvard havde bevilget Adelsmændene, saavelsom de Friheder og Rettigheder, der vare blevne opstillede af Henrik den Første, Erobrerens Søn, men aldrig komne til Udførelse. Skriftet talede i bedende Udtryk, Supplikanternes Mine forstærkede dem til Fordring; hvad Udfaldet vilde blive, naar Kongen hverken agtede Bøn eller Fordring, viiste Haanden paa Sværdet. Tusinde Øine vare fæstede paa Kongen, intet Aandedrag afbrød den betydningsfulde Stilhed. Johan skiftede Farve; man antog det for Frygtens Blegnen, og lykønskede sig til Seieren. Men det var Forbittrelsens indre Storm; snart glødede hans Kind, og hans første Ord vare Yttringer af den krænkede Stolthed. Han spurgte, hvorledes den selsomme forvovne Tanke havde kunnet fremspire i deres Hoveder? hvilket Fortrin der var forbundet med Kronen, naar Rigets Vasaller saa overmodigt turde gnave paa dens Livskræfter? om Normanneren Wilhelm, hans seierrige Stamfader, havde vundet Slaget ved Hastings, forat hans Efterkommere skulde blive deres Baroners Slaver? Men allerede under Spørgsmaalene selv tabte hans Stemmes Heftighed sig, Forbittrelsens Opbruusning gjorde Plads for Overlæget; Sværdene klirrede, og mangen Mund, der kunde byde over en anseelig Krigerhob, truede med at aabne sig. Anden Gang herskede Stilhed i Forsam-

lingen; her udmattedes Stoltheden og Forbittrelsen, hist steeg Uvillien, baaren af Bevidstheden om Overmagten. Johan tog igjen Ordet, klagede over Forblindelsen hos tappre Mænd, der, skjøndt rige og mægtige, dog aldrig vilde nøies med hvad de havde; han bevidnede sit Mishag over enhver Forstyrrelse af Freden, og gav sit Ord, at han til Paaske vilde meddele fuldkommen Besked.

Derpaa lod han det være sin ivrigste Bestræbelse, at befæste sig urokkeligt i den romerske Skytsherres Venskab og at gjøre sig Rigets Geistlighed forbunden. Han bevilgede den en uindskrænket Valgfrihed, og overlod den Forvaltningen af de ledigblevne Dom- og Klosterkirker. Hans Breve til Innocens talede i den hengivneste Søns Tone, og virkede efter Ønske. For endelig ikke at lade noget Middel, hvortil Fortvivlelsens Angest kunde gribe, være uforsøgt, indviede han sit Sværd til Krigen mod Saracenerne, og tog Korset. Det hellige Tegn, der stillede Krigerens Person og Gods, indtil hans Hjemkomst fra Orienten, under Kirkens Varetægt, og sikkrede ham mod Creditorer og Anklagere, skulde saameget kraftigere beskjerme en Konge mod alle Overmagtens Angreb. Saaledes lod han udgaae Befaling til Sheriferne i alle sit Riges Districter, at de skulde forsamle de frie Mænd i ethvert Grevskab, og lade dem endnu eengang sværge Troskabseden.

Baronerne forstode hans Hensigt. Men allerede gruede de for at Folkets Stemning kunde have forandret sig, at deres egne Krigere maaskee vilde vægre sig ved at gjøre Opstand imod en Konge, naar han bar Troens helliggjørende Tegn paa Skulderen. De valgte desaarsag, førend de lode Magten bryde ud, et fredeligere

Middel, og lode foredrage deres Besværinger for den hellige Fader. Innocens adresserede sit Svar til Erkebispen af Canterbury. Med fortørnet Strenghed bød han de Sammensvorne at nedlægge Vaabnene og bære Agtelse for Kirkens kongelige Vasal; han kaldte deres voldsomme Skridt en røversk Formastelse, lovede dem faderlig Billighed, saafremt de vilde vise Maadeholdenhed, men erklærede tillige ethvert Forbund, som var blevet sluttet siden Lehnstractaten i Dover, for lovstridigt og ugyldigt.

Paaskefesten nærmede sig; i Kongens Omgivelse syntes der at herske en frygtløs Tillid til hans Hjelpekilder, og Enhver kunde sige, hvilken Bestemmelse Hærskarerne havde med Korsets Tegn. Baronerne lovede sig kun lidet Godt; Geistligheden ønskede dem uforstilt til Lykke, Folket saae med deeltagende Forventning et heldigt Udfald af deres Plan imøde; thi netop for at sikkre sig den almindelige Deeltagelse, havde de Sammensvorne indesluttet Geistlighedens og Folkets Rettigheder med i deres Fordringer. Endelig erindrede man Kongen ved Deputerede om hans Løfte; Johan sad i sine Hofmænds Kreds, og lod sig ikke ved noget Paamindelsesord forstyrre i sine Fraadsserglæder. Baronerne overrakte ham derfor anden Gang deres Fordringer, hvis Tilfredsstillelse efterhaanden var bleven selv de Ligegyldigstes Ønske. Kongens Svar henviste dem til Pavens Besked, til hvem de selv havde henvendt sig; hvad den høiere Landsherre havde erkjendt for lovligt, kunde den underordnede ikke omstøde; imidlertid var det hans alvorlige Villie, med tilfredsstillende Iver at afskaffe de retsstridige Indretninger, som faldt hans Undersaat-

ter til Byrde. — Med et saadant Løfte vare Baronerne kun lidet tjente; de forbleve ved deres Fordringer, de talede med alvorligt Eftertryk, lode Fyrsten erkjende hele Landets Begjering, og erindrede ham om en Tid, da han maaskee, ængstet af Fiender, forgjeves vilde længes efter deres Bistand.

For at befrie Kongen for deres haardnakkede Paatrængenhed, traadte Pandulph, Pavens Legat, imellem dem. Han talede om den Uantastelighed, som Kirken sikkrer dem, som have givet sig i dens Beskyttelse; han erklærede, at Landets Velfærd blot kunde fremmes, naar Bestyrelsens mangfoldige Tøiler hvilede i en Enestes Haand; han bebreidede Adelsmændene, at de havde forstyrret Folkets rolige Sind ved farlige Ideer, og forbrudt sig haardt imod det kongelige Navns Hellighed. Man havde allerede flere Gange hørt dette Sprog, og spottede Taleren. Pandulph, saaret i sit forfængelige Hjerte, blev rasende forbittret; han tillod sig Yttringer, hvilke han kun som Overlehnsherrens Gesandt kunde vove at fremføre, og da han følte, at han havde opbudt disse uden Virkning, fordrede han, glødende af Ærgrelse, i den hellige Faders Navn af Stephan Langton, at han skulde tugte alle de oprørske Vasaller med Kirkens Band. Erkebispen, fra Begyndelsen afstemt for Baronernes Foretagende, og desuden i længere Tid i lidenskabelig Uenighed med Kongen, smilede over Legatens Heftighed, og forsikkrede, at hans egen fortrolige Omgang i Rom med den hellige Fader havde lært ham bedre at kjende denne vise Kirkefyrstes Tænkemaade; Innocens den Tredie omgikkes ikke ødselt med de apostoliske Bandstraaler; han undgik visseligen

at udstøde dette Kongeriges værdige Riddere af de Christnes Samfund; Mildhedens Veie vare ham de kjæreste, og dersom den romerske Throne var bleven forhadt af Englænderne, da bar ikke Paven Skylden derfor, men vel hans Ordførere, der kun slet fattede deres Herres Mening, ligesom indskrænkede Disciple deres Lærers Underviisning, og udbredte den, saaledes forvansket, videre og videre; Veiene til en fredelig Overeenskomst vilde aabne sig uden Vanskelighed, saasnart Kongen afskedigede sine Leietropper. Legaten fraadede af vanmægtigt Raserie; han havde villet overtale Kongen til øieblikkeligen at lade sine Soldater kaste sig over Oprørerne. Men denne Gang var Johan den Betænksommere. Han bad sin Skytsherres Gesandt at begive sig bort, og foreslog Baronerne forskjellige Mænd som Dommere imellem dem. Men til denne Udvei vilde Hine ikke beqvemme sig. Deres Sag, svarede man ham, behøvede ikke Trediemands Afgjørelse; enten maatte han opfylde deres Begjering, eller de reve sig løs fra alle Vasalskabets Pligter. Kongen gav ikke noget bestemt Svar, og de Stores Forsamling skiltes ad.

Da erholdt Riget paa eengang et krigersk Udseende. I Slotte og Borge blev det livligt, fra hver Høi droge bevæbnede Hobe ned, de enkelte Skarer traadte sammen, og snart stod en anseelig Stridsmagt i aaben Mark. Deres Anførere raadsloge i en ny Forsamling; Kampen imod den voldsomme Krone blev besluttet. Man erklærede sig for Verden som "Guds Hær," og udnævnte Robert Fitz Walter til øverste Feldtherre. Ufortøvet bleve forskjellige kongelige Stæder beleirede, og nogle af dem lykkeligen erobrede. Rygtet om den nye Bevæb-

ning [illegible]i igjennem Riget; man ønskede den til Lykke, man lovede sig det meest glimrende Udfald deraf. Snart ankom endog Jilbud fra Hovedstaden, og opfordrede i Borgerskabets Navn Guds Hær til at drage ind igjennem Londons aabnede Porte og forløse Staden fra Tyranniets utaaelige Aag. Man lovede øieblikkeligen at opfylde dette velkomne Vink. Hæren brød op, fortsatte sin Marsch hele Natten, og stod om Morgenen for Londons Mure. Det var Søndag. En stor Deel af Indvaanerne befandt sig i Kirkerne, de kongelige Embedsmænd havde neppe forladt Sengen, i Gaderne var det travle Liv forstummet, Fredens dybe Stilhed svævede over Staden; Portene stode aabne, og i Nærheden af dem havde de Faa opstillet sig, der vidste af Befriernes Ankomst. Hæren drog ind fra forskjellige Kanter; den besatte Staden, blev optagen i Tower, og bemægtigede sig uden Larm de vigtigste Nøgler. Orden og Rolighed ledsagede Forandringen; Johan havde mistet London, førend hans Tjenere der erfarede det. De forfærdedes, men bleve opmuntrede til at være uden Frygt; man fordrede Billighed af Kongen, hed det, derfor vilde man ikke selv foretage noget Ubilligt; man vilde kun, som kloge Gartnere, stille Kronen ved dens yppige Grene, Kong Johan og hans Embedsmænd havde intet at befrygte, hverken for deres Personer eller Eiendom; hvo der vilde gaae, ham stod det frit for; hvo der vilde blive, kunde ubekymret nyde fuldkommen Sikkerhed. Uden voldsomme Stød var Foretagendet udført; fra London bleve Statens øvrige Borgere opfordrede til at gjøre fælles Sag, og Tilhængerne af den

gamle Tingenes Orden truedes med Plyndring og Krigens Elendighed.

Nu tabte Kong Johan sin Fatning. Hans Hovedstad var i de oprørske Adelsmænds Vold, en frygtelig Hær stod lige overfor ham; paa Hjelp fra Rom kunde han kun lidet stole, da heldige Oprørere vanskeligen lade sig afskrække fra deres Foretagende ved en Bandstraale; Borgerne tiljublede Adelsmændene Bifald, ingen af hans Stæders Porte var sikker, intet Slot paalideligt nok, til at han kunde kaste sig derind. Han løb frem og tilbage i utrøstelig Angest, de meest modsigende Planer fortrængte hinanden i hans Sjel; under en fremmed Himmelegn ønskede han sig hen, for at undgaae den Ydmygelse, hvori hans Stolthed nu ufeilbarligen maatte opløse sig. Men der var ikke en Time at spilde; alt som Solen hævede sig paa Himmelen, steeg Oprørernes Held, deres Selvtillid, deres Fordringer; for hans Blikke stod Nødvendighedens Skrækkebillede, fordrende Underkastelse med tørre Ord. Han fandt sig i det Uundgaaelige, og sendte sine Bud, en lydig Konges Herolder, til London.

Til alle Rigets Store udgik nu en Indbydelse til at møde ved Themsens Bredder imellem Windsor og Staines paa den saakaldte Runningmead *), det gamle Thingsted; der vilde ogsaa Kongen indfinde sig og skjenke sit Folk den længe savnede Retfærdighed. For-

*) En Mark, paa hvilken der allerede tilforn var bleven holdt Raadsforsamlinger. Mead betyder en Eng, og runen (rannen) er et gammelt germanisk Udtryk for raadslaae, hemmelig overlægge.

samlingen var glimrende. Paa den ene Side Kong Johan, den pavelige Legat, otte Bisfopper og femten Adelsmænd, paa den anden Baronerne og Prælaterne, som stode i Spidsen for det mægtige Forbund. Johan brammede med rolig Fatning. Han modtog Bladet med Fordringerne, og satte uden Vægring sit Navn derunder; Documentet til den berømte Forfatning — the charter of liberties *) — havde erholdt det kongelige Segl; Runningmead blev den engelske Frihebs Fødested. Ifølge den nye Tractat skulde alle fremmede Krigere sendes ud af Landet; men for at beskytte Kongen mod Overlast, som det hed, tiltvang Baronerne sig nu og saa Ret til af deres Midte at vælge en Committee af 25 Mænd, der skulde finde almindelig Lydighed i Landet og saaledes kunne holde Hiin til hans Pligt. De Forbundne saae deres Ønsker tilfredsstillede, de hyldede Kongen paany, og modtoge paany deres Lehn af hans Haand.

Efterat Høitideligheden var tilendebragt, søgte man paa begge Sider, som Klogskab bød, at vedligeholde den ydre Værdigheds Skin. Baronerne viste deres Herre enhver ham tilkommende Ære. Ingen vilde mere tænke paa, at Sværdet endnu for en Time siden havde svævet ved hans Side som en tvingende Trusel; man stræbte at give Forsamlingen Udseende af et munter Skuespil, og smykkede med Krandse den samme Throne, fra hvilken man havde borttaget den uindskræn-

*) Frihedsbrevet "Magna charta." Efter Blackstone aftrykt i M. C. Sprengels Geschichte von England.

kede Magts Søiler. Derimod tvang Kongen sin Mine til Munterhed; han syntes fornøiet over at have ved et let Pennestrøg skjenket sine Stater Fredens Lykke; et veltilfredst Luue skulde opvække den Tanke, at han af eget frie Godtbefindende havde foretaget det Skridt, som den haardeste Nødvendighed havde aftvunget ham. Men efterat han var vendt tilbage til sit Pallads i Winchester, hvor de stille Sale syntes ikke meer at kjende ham, liig en Konge, man har berøvet Sceptere, og den øde Taushed lod Tanken om hans Nedværdigelse opstige hos ham i sin hele Vederstyggelighed, da faldt Munterhedens Maske fra hans Ansigt, alt menneskeligt Selskab var ham forhadt, selv de fortroligste Yndlinge turde ikke mere sætte Foden indenfor hans Dør.

I denne pinlige Eensomhed erholdt han snart den Melding, at alle Englands frie Mænd bleve forsamlede, for at aflægge Lydighedseden til de Fem og Tyves Committee, den høieste Øvrighed i Landet. Den kom ikke uventet; desuagtet skrækkede den ham op, som Bidvet af et giftigt Dyr. Hans Forbittrelse steeg til det afsindigste Raserie. Husets Tjenere gyste for hans Forbandelser. Da bleve endelig hans Yndlinge ikke længer staaende i det Fjerne; de vovede imod hans Villie at komme ham til Hjelp med modige Ord; de dadlede bittert hans umaadelige Forsagthed, og beviste ham, at en Underskrift, som Vold havde aftvunget ham, hverken i Guds eller Menneskenes Øine besad en saadan Hellighed, at den ikke lod sig udslette igjen; de henledede hans Blik paa Foranstaltningerne i Rom, paa Krigerne i Frankrig, som vare uden Tjeneste og med Glæde vilde følge hans Opfordring. Fortvivlelsen mild-

nedes, dog kun med en fortærende Utaalmodighed ventede han en bedre Dags Oprinden *).

Medens han lod Bud paa Bud ile til Tiberen, styrede hans Hververe over til Frankrig, og samlede hemmeligen Eventyrere under hans Faner. Længe kunde imidlertid slige Rænker ikke forblive skjulte. Landets Store havde forsamlet sig i Stramford til en munter Turnering, og lykønskede hinanden til den bedre Rigsforfatning. Men pludselig forvandledes Stemningen, Ansigterne bleve alvorlige, det lydelige Jubelraab gik over til en betænkelig Hvisken; der var ankommen den Efterretning, at Kongen allerede havde hvervet en Mængde Krigere i Frankrig, at han havde givet Befaling til at befæste hans Slotte, og at han havde besluttet et Overfald paa Staden. Øieblikkelig ilede Ryttere til London, og opfordrede Borgerne til at bevogte deres Porte med streng Aarvaagenhed. Men et formeligt Gesandtskab begav sig til Winchester til Kongen, og spurgte ham i hele Vasalskarens Navn, om der var nogen Sandhed i de Rygter, som droge gjennem Landet. Johan behandlede Mændene med fiin Høflighed, og forsikkrede dem, at de vare blevne bedragne ved bagtalerske Rygter; tillige erkjendte han Frihedsbrevets Uforkrænkelighed, og forsikkrede dem om sin kongelige Naade. Modtagelsen var altfor smigrende, Forsikkringerne altfor venlige, Baronerne troede ham ikke, og toge heller ikke

*) Kongen skal paa denne Tid være gaaet til Øen Whigt, og der, af Fortvivlelse drivende Sørøverie, have levet tre Maaneder iblandt de forvorpneste Matroser (Matth. Paris Hist. major).

selv. Allerede faa Dage derefter begav Kongen sig til Dover, modtog her de hvervede Eventyrere, der tildeels ankom i et selsomt Optog med Kone og Børn, og bragte sine Stridskræfter i Orden. Men ogsaa Baronerne havde igjen rustet sig, og støttet paa Kongens Underskrift havde deres Foretagende denne Gang Lovmæssighedens Stempel. Dog som om han havde bevingede Aander i sin Sold, stod Johan ubegribeligt hurtigt for Rochester, hvor Indvaanerne, forstærkede ved adskillige Baroners Tropper, troede sig sikkre mod ethvert Angreb. Storm og Overgivelse var en Times Værk; Kongen antog det for en Hilsen af den tilbagevendende Lykke, han vilde lade alle Fanger hænge, og blev kun med Møie bragt fra den grumme Tanke om Hevn.

Endelig ankom da, længselfuldt ventet og ængsteligt frygtet, Pavens Bulle. Den tugtede Rigets Store i bittre Udtryk, og erklærede Frihedsbrevet for ugyldigt. At ville støde en Konge fra Thronen, der var indviet med Korsets hellige Tegn og stod under den største Apostels Beskyttelse, var den strafværdigste af alle Forbrydelser; Oprørerne havde brudt en dobbelt Lehnseed, hvorimod Johan, som Kirkens Lehnsmand, ikke kunde aftræde det ringeste af sine kongelige Rettigheder; uden Knur og Modstand skulde Adelsmændene øieblikkeligen underkaste sig, eller, hvis de havde billige Aarsager til at besvære sig, forebringe dem paa Kirkeforsamlingen; der var Domstolen for Kong Johan og hans Baroner; ethvert andet Middel, hvorved de selv toge sig tilrette, vilde den fornærmede Apostel straffe frygteligt til Advarsel for kommende Slægter. — Man agtede ikke

paa disse Trusler, og Stephan Langton, Erkebispen, erholdt Befaling at nedslynge Bandstraalen paa de Gjenstridiges Hoveder. Langton, der stod i mangfoldige Forbindelser med Adelsmændene, der var deres Sag bevaagen og vel ogsaa frygtede deres Forbittrelse, adlød ikke sin Mester, og blev erklæret at have forbrudt sin Værdighed. Pandulph, Legaten, og Bisskoppen af Winchester, forbøde ham med pavelig Fuldmagt Forvaltningen af hans Embede; Domcapitlet traadte sammen, og ophøiede i hans Sted, imod Kongens Villie, hans Broder Simon Langton. Johan gav øieblikkelig Paven Efterretning herom; Innocens ophævede Valget, og befalede Capitlet at lade ansøge Vaticanet om en ny Rigets Primas *).

Snart paafulgte den frygtelige Dom, der gav Kongens Fiender til Priis for Fordømmelsen; de vare værre end de ugudelige Saracenere — hed det; hvo som var en redelig Vasal, skulde ile sin Konge til Hjelp og finde Tilgivelse for sine Synder. Men heller ikke Bandstraalen skrækkede Baronerne. Ingen af dem var bleven navngiven, den Forbandelse, som hvilede paa den hele Skare, bar hver Enkelt med let Sind. Ikke af større Wirkning var det Interdict, hvormed Staden London blev hjemsøgt. Borgerne tillode ikke Bekjendtgjørelsen, og vidste at overtale Præsterne til som forhen at holde Gudstjeneste. — Imidlertid voxede Kongens Kræfter,

*) Stephan Langton fremtraadte senere paa det lateranske Concilium i Rom med en Bønfaldendes Ydmyghed, men kunde aldrig mere gjenvinde Pavens Bevaagenhed.

og fra alle Kanter strømmede Krigere til Kirkens Undsætning. Han deelte sin Hær, betroede sin Broder, Greven af Salisbury, den ene Halvdeel, og førte den anden mod London. Begge Skarer betegnede deres Marsch ved frygtelige Odelæggelser; til at gjøre dem kraftig Modstand fattedes der allerede et forholdsmæssigt Antal. Da stak mange af de nordlige Baroner deres Slotte i Brand, og ilede flygtende over til Kong Alexander af Skotland; de, der vare blevne tilbage i London, saae fra Voldene deres Agre nedtrampede, deres Borge gaae op i Luer; thi med egen Haand stak Johan det Huus i Brand, hvori han havde tilbragt Natten; men de flygtede Vasallers Eiendom erholdt de fremmede Hærførere til Lehn.

Da greb den forsagte Raadsforsamling i London til et fortvivlet Middel; den tilbød Ludvig, Philip Augusts ældste Søn, Englands Krone. Johans Niece var hans Gemalinde; Eventyrerne, som fægtede under denne, vare egentligt hans Faders Undersaatter. Philip August, hvem Erfaring allerede havde lært at rebe de bugnende Seil, var tvivlraadig; hans Søn, opflammet af ungdommelig Ærgjerrighed, greb den ham rakte Stige til Navnkundighed, lod en fransk Flaade seile op ad Themsen, og lovede selv at indfinde sig til Foraaret, ledsaget af en talrig Hær. En pavelig Legat, der paa sin Reise til de brittiske Øer just befandt sig i Frankrig, forbød Felttoget; Philip August taug; Ludvig derimod paastod, at England til ingen Tid havde været den hellige Stols Arvegods; som en Forræder imod sin Broder og som sin Brodersøns Morder havde Johan ikke stillet sig for den Domstol, der op-

fordrede ham til Selvrenselse, og følgelig baaret sin Krone uden al Ret; men Paven havde aldeles ingen Fordringer paa England, da ingen Konge paa Jorden besad Ret til at nedværdige sig til en Andens Lehnsmand. Forgjeves modsagde Legaten disse Grunde, Ludvig lod sine Skarer drage til Calais, og seilede over Strædet.

Imidlertid fremtraadte dog hans Gesandter for den hellige Fader, og retfærdiggjorde hans Opførsel. Innocens svarede afgjørende: han satte ham og hans Medforbundne i Band. Erkebispen af Sens erholdt Befaling at tugte Kong Philip August med det samme Vaaben, fordi han rolig saae paa Sønnens formastelige Opførsel. Men de franske Præster toge intet Hensyn til deres Mesters Vrede, idet han, som de paastode, var slet underrettet om Tingenes sande Forhold. De forbleve ustraffede ved deres Vægring, og turde det; thi allerede var Apostelens mægtige Vicarius ikke længere paa Jorden, den romerske Tordens svagere Skrald forkyndte allerede en anden Haand.

Johans Skjebne afgjordes snart, dog i frygtelige Stød. Ludvig blev hyldet i Paulskirken i London, (d. 20de Mai 1216), og mange af Kongens Krigere strømmede til ham. Fortvivlet tager Johan Flugten; men en Baad, som førte ham, hans Skatte, Kostbarheder og kongelige Værdighedstegn, bliver opslugt af Bølgerne, og han selv frelser med Nød og neppe Livet. Dog snart bliver han angreben af en heftig Feber, og efter at have anbefalet sine Børn til Pave Honorius den Tredie, opgiver han Aanden paa Slottet Newark, samme Aar som hans Tugtemester

og Skytsherre Innocens (1216). Kun Medlidenheden havde hans Søn Henrik den Tredie at takke for at han fulgte ham paa Englands Throne, efterat Ludvig frivillig havde frasagt sig den.

Brodermord af Fanatisme,

en Begivenhed fra det sextende Aarhundrede *).

Juan Diaz, født og opdragen i Cuenca, havde fra sin tidligste Ungdom opoffret sig til Videnskaberne og gjort ikke ringe Fremskridt deri, paa en Tid, da Kirkeforbedringerne i Tydskland begyndte, og Protestantismen som en frisk Livsaande gjennemtrængte hele den europæiske Verden. Forhindret fra Sandhedens Udforskelse i sit Fædreland ved den der herskende Inqvisition og mange andre Anstalter, fattede han den Beslutning at begive sig til Paris, hvis dengang endnu høitberømte Universitet ædelmodigen understøttede alle efter Sandhed og grundig Lærdom stræbende Ynglinger. Tretten Aar henlevede Juan Diaz under alvorlige Studier; og hiin Ahnelse, der havde drevet ham over Pyrenæerne til Frankrigs Hovedstad, hævede sig efterhaanden til den høieste Klarhed og til den Overbeviisning, at han ikke længere turde tilhøre en Kirke, som i sine Medlemmer kun vil taale Undersaatter, ikke frie Borgere. Han begav sig til Genf, hvor Calvin havde begyndt at spille sin

---

*) Neue Monatschrift für Deutschland. Herausgeg. von Friedrich Buchholz. 5ter Band. Berlin, 1821.

Rolle, traadte formeligen over til den reformeerte Kirke, frasagde sig herved for stedse sit Fædreland, og nedsatte sig herpaa i Straßburg, hvor han forbandt sig med den berømte Martin Bucer til Skribentarbeider.

En lærd Spaniers Frafald fra den enesaliggjørende Kirke var et altfor paafaldende Særsyn for Carl den Femtes Værktøier, til at de ikke skulde have opbudt Alt, hvad der stod i deres Kræfter, for at bringe den Forvildede — thi som en Saadan betragtede de Juan Diaz — tilbage i den almindelige Moders Skjød. Granvella troede det ikke under sin Værdighed, at lade gjøre den Frafaldne de meest glimrende Tilbud ved en vis Pietro Malvenda, naar han kunde beslutte sig til at afsige Kjetteriet. Dog, skjøndt denne Ministers Affending selv prøvede alle Forførelsens fineste Kunster, formaaede han dog intet over en Mand, der, efter en lang Kamp, for Sandhedens Skyld endog havde forladt sit Fædreland og bar Fattigdommen med den Lethed, som findes overalt, hvor man tjener høiere Øiemed. Maaden, hvorpaa Juan Diaz afviste den keiserlige Ministers Forslag, maatte endog vække en høist fordeelagtig Mening for ham; thi han vandt derved i Vigtighed; og ikke nok, at den keiserlige Skriftefader blev underrettet om Tingenes Sammenhæng, ilede man ogsaa at melde den til Rom, hvor alle Efterretninger om store og vigtige Modstandere af den almindelige Kirke i den første Halvdeel af det 16de Aarhundrede bleve hørte med en til hiin Tids Krisis svarende Begjerlighed.

Til den romersk-katholske Kirkes Institutioner hører endnu for Tiden en Appellationsret, som bærer

Navnet la ruota eller rota, efterdi Dommerne, som ere ansatte derved, pleie at afløse hinanden i Paadømmelsen af de indløbende Sager. Stiftet i Avignon af Johan den To og Tyvende, var denne Ret, efterat Pavernes saakaldte babyloniske Fangenskab var tilende, bleven forlagt til Rom, og havde et heelt Aarhundrede vedligeholdt sig uforandret. Oprindeligen havde ikke mindre end tredive Dommere havt Forretninger derved. Denne Indretning stod ved Magt indtil Midten af det 15de Aarhundrede, da Sixtus den Fjerde allerførst faldt paa den Tanke, at give den en til dens høie Bestemmelse mere svarende Organisation. Da nemlig, ifølge denne Paves Ønske, alle den katholske Verdens store Tvistigheder skulde afgjøres af denne Ret, og Antallet Tolv i mange Tilfælde er forbleven et helligt Tal for Kirkens Regjering, saa blev det fastsat af ham, at Dommerne skulde vælges blandt Europas forskjellige Nationer, og deres Antal nedsættes fra 30 til 12. Med alt dette sørgede den præstelige Snuhed for at denne Art Sammensætning aldrig kunde skade Pavens Anseelse; thi medens Spanien stillede to Dommere, Frankrig kun een, og Tydskland ligeledes kun een, gav Kirkestaten ikke mindre end tre, og de øvrige vare tagne af de italienske Stater, af hvilke Venedig, Mailand, Bologna, Ferrara og Perugia hver stillede een. Opstod der altsaa Tvivl om Christendommens Identitet med det romersk-katholske Kirkedom, saa blev Spørgsmaalet altid afgjort med to Trediedele af Stemmerne mod een Trediedeel. Derhos lod det sig endnu antage, at enhver ved denne Appellationsret Ansat vilde være en ivrig Forsva-

rer af Pavedømmet, det vil sige, af det theokratiske Universalmonarkie.

Iblandt andre Personer havde ogsaa en Broder af vor Juan Diaz fundet sin Ansættelse ved dette Tribunal. Hans Navn var Alphonso. At erfare, at Juan spillede en Rolle blandt Protestanterne, og at føle sig krænket som Spanier, som Medlem af en agtet Familie og som en af Dommerne ved la rota, var Ext for Alphonso. Han fattede altsaa den i hans Tanker meget heltemodige Beslutning, at gaae til Tydskland, opsøge sin Broder, hvor han end maatte opholde sig, og ikke at hvile, førend han havde bevæget ham til at vende tilbage i den enesaliggjørende Kirkes Skjød. Han saae heri kun en Pligt, hvorfra han som Broder ikke kunde løsrive sig; og naar der forenede sig en blodtørstig Idee med hans Beslutning, saa var det igjen Broderen, Spanieren og Katholiken, som retfærdiggjorde denne Tanke. Kun maa man troe, at en saadan først senere udviklede sig hos ham.

Med en eneste Tjener begav Alphons Diaz sig paa Veien. Han ankom lykkeligen til Augsburg, og her var det, hvor han erholdt den første sikkre Efterretning om, at hans Broder opholdt sig i Regensburg, hvorhen han altsaa ufortøvet begav sig. Tilfældet vilde imidlertid, at Juan Diaz for kort Tid siden havde forladt dette Sted, for at begive sig til Neuburg, hvor han havde paataget sig at begynde Trykningen af et nyt Værk af hans Ven Bucer. Den ubetydelige Vei fra Augsburg til Neuburg blev imidlertid snart tilbagelagt af Alphonso, der i ingen Henseende savnede de behørige Midler.

Efter tyve Aars Skilsmisse saae de to spanske Brødre hinanden igjen i en protestantisk Præsts Huus i Tydskland. Begge vare Sværmere; men de sværmede for modsatte Ting: Alphonso for Vedligeholdelsen af et Kirkedømme, om hvilket han antog, at det holdt Verden sammen; Juan for det samme Kirkedømmes Reform. For Hiin var Moralitet og Sandhed tomme Navne, bag hvilke Reformationssygen skjulte sig; for Denne var det hele katholske Kirkedømme i Lære og Hierarkie ikke andet, end en stor Anstalt til Bedrageriets Forevigelse og til den menneskelige Fornufts Formørkelse i Livets vigtigste Anliggender. Var Hiin haard som en Dommer, der er sig bevidst at have raadet endog over Kongers og Fyrsters Tilbøielighed; saa var Denne igjen blød som en Nyomvendt, der endnu ikke kan glemme, at Sandheden har kostet ham Fædreland, Paarørende og Venner. Men hvor modsatte de to Brødre end maatte være, beholdt dog i Gjenkjendelsens første Dieblikke Blodets Magt Overhaand; de faldt i hinandens Arme, og Juan Diaz, der ikke ahnede noget Ondt, havde Umage med at beherske de Følelser, af hvilke hans trofaste Hjerte strømmede over.

Efter disse Broderkjærlighedens ufrivillige Udgydelser maatte Talen være om det, der havde ført Alphonso til Tydskland, til Neuburg. Rørt af sin Broders Aabenhed og Omhed, vilde han hellere istemme Klagesange, end overøse den Frafaldne med Bebreidelser. Han bejamrede altsaa den Skjebne, at være skilt fra den store katholske Menighed, der ene formaaede at skjenke Sikkerhed og Velbefindende; han begræd den Ulykke, at høre til en Sect, der blot kunde hidføre sin egen For-

bærvelse ved den Modstand, som den havde isinde at gjøre de saa længe prøvede Indretninger; han gjorde alle de Grundsætninger gjeldende, ved hvilke den romerske Kirke har forsvaret sin Eiendommelighed; og for at røre Broderens Hjerte, udkastede han det bevægeligste Malerie af de Pligter, som man skyldte Fædreland, Fødested, Paarørende og Venner. Juan hørte dette ikke uden at blive rystet; thi Alt, hvad han nogensinde selv havde tænkt over disse Gjenstande, saavelsom Alt, hvad han aldrig havde vovet at tænke derover, blev foreholdt ham som i et Brændpunkt, der truede med at opløse hans hele Væsen. Han havde Møie med at fatte sig, for at frelse sit til Sandheden og Dyden indviede Liv for Broderens Fordømmelsesdom.

Efterhaanden som han gjenvandt sin Fatning, blev det ham ikke vanskeligt at forsvare de sidste tyve Aar af sit Liv mod Alphonsos Angreb. Ingen Egennytte havde ledet ham, og han var sig de Offere ret vel bevidst, som han havde bragt. Ustridigen havde man ikke Ret til at foreskrive Andre, hvad de skulde holde for sandt; men naar Sandheden var funden af dem, saa vilde det være en Daarlighed, ikke at forbinde sig med dem. Den Omvæltning, som den europæiske Verden erfarede i dette Dieblik, var bleven forberedt ved tidligere Begivenheder, som havde havt deres Charakteer i den høieste Misbrug af Magten; og saaledes som Verden laae for nærværende Tid, burde man ville tjene Fremtiden, og ikke den forbigangne Tid. I Christendommen selv, der i sin oprindelige Skikkelse kun prækede Sandhed og Retfærdighed, laae den kraftigste Spire til alle Tidens Særsyn, som ikkun Faa forstode at

udtyde. At skille sig fra sit Fædreland havde aldrig været hans Hensigt, men skulde han være nødt til at leve adskilt derfra, saa underkastede han sig sin Skjebne, i den faste Overbeviisning, at Sandhedens altoplivende Sol tidligt eller seent ogsaa vilde oprinde for Spanierne, og at det da vilde være hans Landsmænds Pligt, at forsone sig med hans Minde, hvor meget de end for nærværende Tid maatte afskye ham. Det var Menneskenes Kald, at søge Sandheden, til Trods for alle Hindringer, der hidrøre fra Saadanne, som vel formaae at ihjelslaae Legemet, men ei at dræbe Sjelen. Ogsaa i Tydskland levede han kun for Spanien, for sine Landsmænd, Venner og Paarørende.

Saaledes endtes den første Samtale mellem Brødrene; kun at Alphonso ikke derved følte sig afskrækket fra nye Omvendelsesforsøg.

I hans Indre var der Intet, som gjorde ham hans Broders Tænkemaade begribelig. Af Vane eller Egennytte den Sag hengiven, som han forsvarede, holdt han den for den bedre blot af den Grund, at den var den meest indbringende. Hans Broders Fattigdom bestyrkede ham i denne Indbildning, fornemmeligen naar han i Tankerne vandrede fra Neuburg til Rom og forestillede sig alle de Herligheder, han der havde efterladt sig. Erindrende sig det Forsæt, i hvilket han havde tiltraadt en saa lang Reise, benyttede han den første Leilighed til at gjøre den Frafaldne opmærksom paa alle de jordiske Fordele, som han havde berøvet sig ved at træde over til den evangeliske Kirke.

"Hvad du end kan indvende," begyndte han, "for Klogskabens Domstol er det uforsvarligt, at du har

opgivet den fede Græsning, hvorpaa en gunstig Skjebne har ladet dig føde, og valgt denne kummerlige Levemaade. Hvad er Lønnen for alle dine Bestræbelser? Trang og Armod. Og hvor meget bedre vilde du være faren, dersom du havde villet anbringe det store Talent, hvormed Forsynet har udstyret dig, i den hellige Moderkirkes Tjeneste! Ogsaa den behøver modige og kloge Forsvarere, fornemmelig i disse Tider, da dens altfor vidt drevne Overbærenhed har forringet Meningen om dens Gavnlighed. Men den belønner tillige, og den belønner paa en glimrende Maade. I Sandhed, jeg veed ikke, hvad den kunde nægte en Mand af din Lærdom. Du vilde være berettiget til at foreskrive Betingelserne, og selv et Erkebispedømme kunde med Tiden ikke slaae dig feil — — — — *). Intet er tabt, naar du kan beslutte dig til at træde tilbage i den almindelige Kirkes Skjød. Du selv veed, hvilken god Moder den er. Med Glæde aabner den sine Arme for den forlorne Søn. For det Øvrige kunde du lade mig sørge. Min Ansættelse i Kirkens øverste Ret medfører, at jeg kan give din Proces enhver Vending, og min Anseelse hos mine Colleger er stor nok til at jeg med Held kan møde enhver Hindring, som kunde gjøres."

Det var paa en skjøn Vinteraften, at dette Forslag blev gjort; i det umaalelige Rum vare alle Himmellegemer tydelige at skue, og Synet af dem opfyldte Hjertet med hiin stolte Ydmyghed, hvori man føler sit Intet, medens det luttrede Gemyt tager en høiere Flugt

*) Her, saavelsom flere Steder i det Følgende, har den preussiske Censur udslettet hele Linier.

[illegible] Beslutter [illegible] og
[illegible] Handlinger. [illegible], der [illegible]
[illegible] Stemning, [illegible]
[illegible], som [illegible]
[illegible] Han [illegible]: [illegible]
[illegible] mit Forhold fra [illegible] mig [illegible]
[illegible] Fordele. [illegible]
[illegible] mig at jeg skal [illegible],
[illegible] til alle Tider [illegible]? [illegible]
[illegible], [illegible] ikke [illegible] mig, og
[illegible], ved Guds [illegible], [illegible] ikke. [illegible]
[illegible] forlange [illegible]? Jeg [illegible]
[illegible] med mig selv; [illegible] er [illegible],
[illegible] at [illegible] og [illegible]. [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible]; [illegible] er [illegible]
[illegible] langt fra [illegible]. [illegible] at [illegible]
[illegible] og [illegible]
[illegible], ingen [illegible] Herlighed; [illegible]
[illegible], [illegible] og [illegible]
[illegible] har [illegible] i [illegible]
[illegible] meget [illegible] paa [illegible]
[illegible], og [illegible] jeg [illegible]
[illegible] i den Kirke, som jeg
[illegible] at [illegible] til, saa vilde jeg paa [illegible]
[illegible]. Hvad din Moderkirkes [illegible]
[illegible], da troer jeg at kjende denne selv i de
[illegible], hvorfra den gaaer ud: sandelig, den kan
[illegible] god Moder, da den alene er ansvarlig for
[illegible] Skrøbeligheder og Vildfarelser, men iøvrigt
[illegible] nogen Myndighed, idet den kun vil have

Undersaatter ikke frie Borgere. Jeg tvivler heller ikke et Øieblik om den Anseelse, som du besidder i la rota. Min Tilbagetræden vilde altsaa ingen Vanskeligheder have, saafremt disse ei ligge hos mig selv. Men siig nu selv, hvad du vilde dømme om mig, dersom jeg lod mig overtale til at følge din lokkende Stemme! Med hvilket Mod, med hvilken Samvittighed kunde jeg tjene en Kirke, fra hvilken jeg i tyve Aar har stræbt at rive mig løs! Eller agter du det for Intet, at der, efterat jeg ved store Anstrengelser er kommen saa vidt at turde foragte denne Verdens forgjængelige Goder, er Noget i mig, som gjør mig uskikket til at være, hvad Eders Cardinaler fordetmeste alene pleie at være? Jeg veed, hvor Lidet de hellige Documenter ere i Eders Mening, og dette bestemmer mig til ikke at vende dem imod Eder; men dersom I troe paa en Gud, og dersom Jesus Christus endnu er noget meer, end hvad Leo den Tiende har sagt om ham, saa spørger jeg Eder, om Redeligheden ikke er mere værd, end dens Modsætning, og hvorledes I kunne være tjente med en uredelig Hjelper? I Sandhed, jeg skulde være det slettesste Værktøi for Eders Hensigter; og dersom I ikke vilde fordømme mig, saa vilde Nøden tvinge Eder dertil. Bedre altsaa, at jeg bliver her, rigtignok fattig og trængende, men ikke i Modsigelse med mig selv, intet Menneskes Fiende, og enhver Redeligs oprigtige Ven og Broder. — — — — Oprigtigt talt — da Naturen eengang har forenet os ved saa inderlige Baand, at det vilde være en Synd at fordølge dig en saadan Bekjendelse —: jeg vilde finde mig selv foragtelig, dersom jeg i Almindelighed kunde tænke foragteligt om mine Medmennesker, mine Medskabnin-

ger. Vilde Jesus Christus have opoffret sig for Menneskeslægten, dersom han havde tænkt som Leo? Frelseren var ingen Prælat, og har aldrig forlangt, at hans Efterfølgere skulde blive det."

Denne dristige Yttring viste Alphonso den imellem ham og hans Broder liggende Kløft i dens hele Dybde. Ethvert Forsøg paa at drage ham over syntes lige saa frugtesløst som taabeligt. Han tænkte fra dette Øieblik kun paa sig selv og paa den romerske Kirkes Fordeel; og ligesom den sidste Rest af Broderkjærlighed forsvandt af hans Hjerte, traadte et fiendtligt Sindelag i dens Sted. Det syntes ham fortjenstligt at stille Kjetteren, Forbryderen for Domstolen. Spørgsmaalet var blot, hvorledes dette skulde iværksættes, da der ikke kunde bruges Vold i et Land, hvor den nye Lære endnu forsvaredes med den ungdommelige Begeistrings hele Varme.

Alphonsos Idee var at tage sin Broder med til Italien, hvor han enten skulde omvende sig, eller stilles for det første det bedste Inquisitions-Tribunal og lide Døden. For at opnaae sit Øiemed, anstillede han sig, som om den sidste Samtale med Juan havde virket til hans egen Omvendelse. Han hyklede en Deeltagelse for Reformationsværket, hvoraf kun det Modsatte var i hans Hjerte, og derhos vidste han at vælge Overgangene saa snildt, at han paa det fuldstændigste skuffede den trohjertige Broder, som ikke ahnede noget Ondt. Allerede troede denne at have fundet Midlet til for stedse at forene sig med en elsket Broder; allerede priste han for sine Venner de Fordele, som det kunde med-

føre for Reformationens gode Sag, at et Medlem af la rota blev omvendt.

Alphonso, der forfulgte sit Maal med rolige Skridt, fremkom endelig med det Forslag, hvorpaa hans hele Forhold i de sidste otte Dage havde været beregnet; og dette Forslag bestod i at Juan skulde ledsage ham til Italien, for der at forkynde den nye Lære. "Tydskland," sagde han, "har Sandheds-Apostler nok; i Tydskland vil man altsaa ikke savne dig. Derimod kan du gjøre store Tjenester i Italien. Der fattes det ikke paa modtagelige Gemytter, men vel paa dristige Aander, som kunne give dem Retningen. Da Gud paa en saa vidunderlig Maade har oplyst dig, maa du følge Apostelen Paulus' Opfordring, der befaler, at man ikke skal lade Herrens Naade ubenyttet. Vistnok udkræves der Forsigtighed og Klogskab til at oplyse Overtroens Nat i de italienske Lande, og føre de Forvildede tilbage paa den rette Vei; dog turde Faren langtfra ikke være saa stor, som du i dette Øieblik forestiller dig den. Vore Bisper og Erkebisper ere altfor sysselsatte med deres egne personlige Anliggender til at ikke meget af hvad der skeer rundt om dem skulde undgaae deres Opmærksomhed. — — — — — — — Men sæt ogsaa, at der var een eller anden Fare forbunden med dit Ophold i Italien —, vilde det da ikke være din Pligt at trodse den? Hvad er en Sandhed, som man ikke har Mod til at forkynde? Og vilde Christendommen nogensinde være bleven bekjendt, dersom den store Mesters Disciple havde været feige? Tænk paa Apostelen Paulus' Lidelser!"

Juan kunde ikke høre sin Broder tale saaledes, uden heftig indre Bevægelse. Han følte Alphonsos

Beviisgrunde i deres hele Styrke, og hvad Reformationens Forsvarer endnu kunde finde betænkeligt, det syntes Spanieren og Broderen neppe værd at overveie. Han var i Begreb med at give sit Ord, da det faldt ham ind, at han først maatte raadføre sig med sine Venner, og fremfor Alt med Martin Bucer, hvis Anliggender han besørgede i Neuburg. Rigtignok dadlede Alphonso saa megen Betænkelighed; men han maatte give efter, naar han ikke ganske vilde forfeile sit Øiemed.

Martin Bucer og Juans øvrige Venner fandt kun lidet Behag i Alphonsos Forslag, og undredes især over, at en Broder kunde gjøre en saadan Fordring. — — — — — — — Eenstemmigen raadede de altsaa deres Ven at forblive i Tydskland, dersom han ikke havde Lyst til i Rom, eller paa et andet Sted i Italien, ifølge Inqvisitionens Kjendelse at blive lovformeligen myrdet. Juan selv fandt dette meget indlysende; og da al Falskhed medfører en Lugt, hvorpaa den saare let kan kjendes af rene Gemytter, saa overtydede han sig uden Møie om sin Broders Underfundighed.

Et Afslag var altsaa Resultatet af flere Ugers Underhandling; og Alphonso saae sig nødt til alene og, hvad der var endnu værre, med uforrettet Sag at vende tilbage til Italien og sine Collager. Denne Tanke smertede ham saa dybt, at han besluttede af egen Autoritet at fuldbyrde en Straf, der, ifølge hans tidligere Plan, skulde have været iværksat af een eller anden italiensk Inqvisitionsret. Det var et Brodermord, som han paatog sig; men denne gruelige Handling syntes ham

retfærdiggjort ved hans Troesforvandtes Bifald, hvorom han ikke tvivlede, og ved alle de Betragtninger, som han endnu forresten anstillede, for at forvandle en Udaad til en Heltedaad. Det ubetingede Forbud: "du skal ikke ihjelslaae" havde aldeles ingen Betydning for ham, og efterat han var bleven enig med sig selv om, at hans Broder, efter Kirkens Love, som haardnakket Kjetter havde forbrudt sit Liv, fattedes det ham ikke paa Grunde til at retfærdiggjøre sin sorte Beslutning for sig selv. Et Brodermord syntes ham det eneste Middel til at sætte Grændser for al den Skade, Juan havde tilføiet det romerske Kirkedom, standse hans Forbrydelsers Løb og udslette den Skjændsel, der ved hans Kjetterie ikke blot var bragt over hans Familie, men selv over hans Fædreland. Fuldkommen paa det Rene med Hensyn til Nødvendigheden af hans Gjerning, saavelsom til det Fortjenstlige derved, tænkte Alphonso kun endnu paa Midlerne til at udføre den saaledes, at han havde en rimelig Udsigt til at komme tilbage til Italien.

Ledsaget af en Tjener var han ankommen til Tydskland. Denne Tjener hørte, om end ikke til Inquisitionens privilegerede Haandlangere, dog idetmindste til det ikke ringe Antal af dem, der i Tillid til den romerske Kirkes Ufeilbarhed, ere beredvillige til enhver Handling, der anbefales dem som fortjenstlig. Uden Vanskelighed blev Alphonso derfor enig med ham om Prisen, for hvilken han skulde begaae denne Skurkestreg.

For at fuldføre den med Sikkerhed, anstillede Alphonso sig, som om hans Pligt ikke tillod ham at forblive længere i Tydskland. Han tog den ømmeste

Afsked med sin Broder, hvem han, iblandt andre Foræringer, ogsaa efterlod en ikke ubetydelig Sum Penge, for at sikkre hans Frihed og Uafhængighed. Den ærlige Juan var paany bleven tvivlraadig, hvad han skulde tænke om Alphonso, og ikke uden Taarer skiltes han fra en Mand, der, som det forekom ham, uagtet alle sin Stands Fordomme, havde beparet Venskabets naturlige Følelser som de første og nødvendigste Ledsagere i Livet.

Alphonso afreiste virkelig fra Neuburg, kun at han, istedetfor at gaae over Augsburg tilbage til Italien, opholdt sig paa Landet i Nærheden af hiin lille Bye, for at lade nogle Dage hengaae, hvilket syntes ham nødvendigt til Gjerningens Udførelse.

Alt var derved beregnet paa Overraskelse, og Virkningen kunde ikke udeblive. Den 27de Marts 1546 ankom Alphonso, ledsaget af Tjeneren, udenfor sin Broders Vaaning, og forlangte at blive indladt som En, der havde et Brev at aflevere til Juan Diaz. Det var i Dagbrækningen, da alle Husets Folk endnu sov. Vækket af den stærke Banken aabner en Tjener Døren. Alphonsos Tjener gaaer foran; Herren følger, og bliver staaende paa Trappen, for at dække Retiraden. Juan Diaz, der endnu laae, springer op af Sengen, da man melder ham, at et Bud fra hans Broder forlanger at tale med ham. Han gaaer Buddet imøde, gjenkjender sin Broders Tjener, og modtager Brevet, som denne har at aflevere. Fuld af Utaalmodighed og Nysgjerrighed vender han sig mod Vinduet, for at læse Brevet; og dette Øieblik benytter Snigmorderen til at kløve hans Hjerneskal med en Øxe, som han

bærer under sin Kappe. Juan styrter, og førend Huusfolkene kunne erfare, hvad der egentlig er foregaaet, havde Morderne taget Flugten ad Sideveie, og undgik den fortjente Straf.

Saaledes endte Juan Diaz. Hans Død er bleven retfærdiggjort af Johan Sepulveda, Carl den Femtes Historieskriver; og ikke mindre synes den romersk-katholske Kirkes Regjering at have billiget den; thi Alphonso, skjøndt bekjendt som Brodermorder, forblev i sit Embede og sine Æresposter. Dog, hvad man end kan falde paa at sige til Besmykkelse af en Udaad: Guds Stemme er stærkere, end Menneskenes; og vi betragte det kun som en, den moralske Lov skyldig Opreisning, naar vi læse, at Alphonso, forfulgt af den myrdede Broders blodige Skygge, blev et Offer for sin Fortvivlelse og tog sig selv af Dage.

Kilderne, hvoraf denne Fortælling er øst, angives saaledes:

Af Juan Diaz selv er efterladt et Brev, som han den 22de Marts 1546, altsaa fem Dage førend han blev myrdet, skrev til en af sine Venner, for at melde ham, at han havde besluttet at gaae til Italien. Dette Brev har Hottinger opbevaret i det 9de Bind af sin Kirkehistorie.

Der gives en Historia vera de morte Joh. Diazii Hispani. Dens Forfatter er Claudius Senarclaeus, en Savoyard, som hørte til Reformationens Befordrere, levede i fortroligt Venskab med Juan Diaz, og sov i det nærmeste Værelse i det Øieblik, da han blev myrdet.

Blandt de mange Skribenter i ældre og nyere Tid, der omtale denne Forbrydelse, ere ogsaa Joh. Genes Sepulveda de rebus gestis Caroli V. Lib. XIX; og Joh. Sleibanus de statu Religionis et Republicæ, Lib. XVII.

James Scurry.

En engelsk Søemands Lidelser i et ti-aarigt Fangenskab i Hyder Ali's og Tippo Saib's Stater *).

Den Ulykkelige, der efter Tilbagekomsten til Fædrelandet selv har optegnet sine uhørte Lidelser, var født i Grevskabet Devonshire i England og gik alt i sit syvende Aar til Søes. Det Skib, hvorpaa han var, blev opkapret af de Franske. Da han tildrog sig en fransk Officeers Opmærksomhed, var hans Skiebne noget mildere, end hans Medfangnes, og han nød mange Fordeele, der giorde hans Stilling taalelig. Men den Officeer, der behandlede ham saa menneskeligt, blev syg og sendtes til Trankebar paa Coromandel-Kysten. Forgieves bad han, at man vilde lade ham faae den unge Scurry med. Skibet, hvor denne blev tilbage, var ikke meer end en Miil fra den nævnte Kyst; men Havet var meget oprørt og skiult med Skum; desuagtet vilde Scurry vove et Forsøg paa at følge sin Herre. Om Natten firede han sig ned i Søen ved et Toug. "Saasnart jeg var i Vandet," fortæller han, "svømmede

---

*) Af Hormayr's Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst. Octbr. 1825.

jeg hen under Skibets Agterdeel, dukkede imellem under, saa længe jeg kunde, for ikke at bemærkes af det vagthavende Mandskab paa Skibet. Nattens Mørke hialp mig meget, og da jeg igien dukkede op over Bølgerne, kunde jeg neppe see Skibet mere. Et Silketørklæde og to Rupier var al min Eiendom. Denne lille Skat var mig til stor Uleilighed; thi da jeg havde Vinden paa Siden, blæste den mig ofte Tørklædet i Ansigtet, saa at jeg maatte svømme paa Ryggen. Jeg nærmede mig Kysten, men omtrent paa Halvveien blev jeg et Skib vaer, hvilket jeg nærmede mig, for at søge et Hvilested der ombord. Men alle mine Anstrengelser vare frugtesløse, fordi Tørklædet, som jeg havde bundet om min Hals, hindrede mig. Jeg kunde omtrent naae Skibet i ti Minuters Tiid; men saasnart jeg vilde svømme i den Retning, slog det ulykkelige Tørklæde mig bestandigt i Ansigtet. Jeg udmattede mig forgieves; førend jeg imidlertid reent opgav Haabet, vendte jeg Ryggen mod Vinden og udstrakte mig paa Vandet, for atter at samle mine Kræfter. Imidlertid kom Skibet længere bort fra mig; jeg vidste ikke mere, hvad jeg skulde giøre, og overgav mig til Vinden og Bølgerne. Nu opdagede jeg en Deel Skibe i Nærheden af den franske Flaade, jeg svømmede hen imod dem, og begyndte igien at faae Haab. Snart var jeg i Nærheden af et af hine Skibe; jeg svømmede bag efter det, nærmede mig, saa godt jeg kunde, og fik fat i en Jolle, der slæbde bag efter; en Mand, agter i Jollen, var falden i Søvn; jeg raabde til ham, han vaagnede, og tog mig med den største Velvillie op i Baaden. Takket være Forsynet, jeg havde endelig fundet et Sted,

hvor jeg kunde hvile ud. Jeg bad det ædle Menneske (det var han, jeg fandt ham saadan), om at bringe mig ombord i Skibet. Han halede Jollen op til Stormklederen (en agter fra nedhængende Tougstige) og ved hans Hielp entrede jeg op og satte mig paa Relingen. Jeg havde ikke været der længe, inden Skibets Baadsmand kom hen til mig med tusinde Eder; han havde faaet at vide, at der var en ung Englænder ombord. Jeg var den Gang endnu ikke fuldt sexten Aar gammel; men det hialp mig intet hos dette Uhyre i menneskelig Skikkelse; min Nøgenhed, Nattens Mørke, det stormende oprørte Hav, og en Kyst, der vrimlede af Haifiske, giorde intet Indtryk paa den Grusomme. Jeg bad, jeg besvoer ham, kun at lade mig opholde mig der endnu nogle Minuter; alt var forgieves. Han svoer høit og dyrt, at hvis jeg ikke strax forlod Skibet, styrtede han mig i Øieblikket overbord. Fortvivlelsen drev mig, og jeg kastede mig igien i Havet. Dette var endnu ikke Umenneskket nok; da jeg igien var i Vandet, slængde han Ladningen til en Kanon (?) efter mig. Jeg frygter, at den stakkels Matros er bleven straffet for sin Menneskelighed imod mig; dog, der gives en bedre Verden, end denne. Jeg var nu atter i Kamp med Søen, alt var endnu mørkt, og det kulede frisk; medens jeg var i Jollen, havde jeg været saa forsigtig, at løse Halstørklædet af, i hvis eene Flip jeg havde indknyttet de to Rupier; jeg bandt det om Lænderne. Det Skib, jeg havde maattet forlade, var et dansk; jeg havde faaet at vide, at ikke langt derfra var et andet af samme Nation; denne Tanke oplivede mig og gav mig Haab. Jeg havde ikke nødigt, at anstrenge mig, Vind og Søe

vare mig gunstigere. Ved Daggrye saae jeg Skibet, og svømmede hen paa Siden af det. Matroserne vare netop i Arbeide paa Skandsen, og da de saae mig, kastede de en Ende Toug til mig; jeg giorde Touget fast om Livet og de halede mig op, til min store Glæde. Her blev jeg behandlet paa det menneskekierligste. Men ach, denne Glæde forsvandt snart. De vederqvægede mig med det bedste, de havde, og overlode mig en Køie: Jeg sov ind; snart blev jeg vækket igien og man sagde mig, at et fransk Skib holdt ned efter os. Det var det samme, hvorfra jeg var flygtet, Flamand paa 150 Kanoner. De menneskekierlige Danske skiulte mig; men Capitainen udleverede mig til de Franske. Den franske Capitain lod mig komme for sig; han erfarede, hvo jeg var, befoel mig at følge sig og jeg maatte adlyde."

Omtrent i sex Maaneder var Scurry ombord i det franske Skib som Fange; derefter blev han, tilligemed 150 andre Fanger, sat i Land i Caddalore paa Vestkysten af Bengalen. Den franske Admiral udleverede dem til Hyder Ali, hvorpaa de bragdes til Chillembroom, en af denne Tyrans Fæstninger. I dette Fangenskab maatte de udstaae mange Trængsler, og disse forøgedes endnu mere, da nogle af Fangerne havde giort Forsøg paa at flygte. Lieutenant Wilson, som havde lagt Planen til denne Flugt, blev pidsket med Tamarint-Qviste, derpaa bestrøede man ham Ryggen med Sukker, og udsatte ham saaledes for Solens brændende Straaler. De øvrige Fanger lagdes i Lænker, og indespærredes i en Fæstning under fordobblet Vagt. To Maaneder bleve de i denne Tilstand, og derpaa

bleve de, To og To, førte til Bangalore, en befæstet Stad i Mysore; de fleste af dem havde ikke engang Skoe. Naar de kom til det Sted, hvor der skulde holdes Hvile, lod man dem ofte staae hele Timer uden mindste Næring, og naar de, overvældede af Træthed, vilde hvile sig noget, vækkede man dem med Bøsseskud.

Da de kom til Bangalore, bleve 52 Englændere, af hvilke den ældste kun var sytten og den yngste tolv Aar, tagne ud af deres forskiellige Fængsler og forenede i et Corps. Man eftersaae dem alle meget nøie, om de ingen Knive eller Saxe havde hos sig; derpaa gav man dem bedre Spise. Med Tænderne eller Fingrene, eller og med et Stykke Been, sleed de Kiødknoklerne, man kastede til dem, istykker. Man gav dem at forstaae, at de stode i stor Naade hos Hyder Ali, og at han ansaae dem for sine Børn: de skulde snart føres til hans Hovedstad. Det sidste skedte ogsaa, og de anvendte ni Dage, for at naae Seringapatam, Hovedstaden i Mysore. De giorde kun smaae Dagreiser og fik Levnetsmidler i Overflødighed. Denne gode Behandling vedvarede ogsaa efter deres Ankomst i Seringapatam. Omtrent efter en Maaneds Forløb kom en europæisk Renegat, ved Navn Dempster, og forklarede dem hvad det endelige Resultat af denne særegne Opmærksomhed vilde vorde. Barbers og Ectiers, tvede Pudsmagere, bleve kaldte fra Madagaskar og efter to Timer vare alle de unge Fanger Mahomedanere. En eneste døde ved Operationen.

Efter en Maaneds Forløb underkastede man dem en anden Islamismens Prøve. "Man bragde, fortæller Scurry, fire store Kiedler op paa Pladsen, Faki-

rerne eller Præsterne fulgde bag efter, derpaa Skolemestrene og en lang Procession. Dette skedte for at fuldende Værket, og giøre os til sande Børn af Propheten. Hver Kiedel var halv fuld af Vand, som man sædvanligt holdt varmt. Grunden til denne Ceremonie var, som vi siden erfoere, at vi forhen havde spiist for meget Svinekiød, altsaa vare ureene. Det var ikke liden Underholdning for de ærefløse Tilskuere, naar vi saaledes sprang ud af de halv hede Kiedler. Fakirerne læste Bønner, afbrøde derpaa Ceremonierne og betydede Vagten, at tage de to af os, der skulde i Kiedlen, derpaa atter to andre, og saa fremdeles. Det var godt for os, at dette varede længe; thi tilsidst blev Vandet i Kiedlen koldt, og man kunde nu holde det ud saalænge deri til Fakiren havde læst sin Bøn. Denne Ceremonie fortoges tree Dage efter hinanden med os, og derpaa hilstes vi som Prophetens Børn og Nabobens Yndlinge.

"Faa Dage efter vor Omvendelse, døde Hyder Ali. Han havde en Byld paa Ryggen, og hver Dag bleve adskillige Slaver henrettede for at deres Lever kunde lægges paa Tyrannens Saar. — Da Tippo Saib, Søn af Hyder Ali, kom til Regieringen, dannede man et Compagnie af de unge Englændere og gav Dempster Commandoen. En besynderlig Ceremonie fandt Sted, da Tippo Saib første Gang besøgte sin Faders Mausoleum. I det han trængde sig giennem Porten Gangem, passerede han mellem en Oxe og et Menneske, der i samme Øieblik bleve halshuggede." — De unge Englændere bleve indlemmede i fire Slavebataillonner, hvor de dagligt vare udsatte for Dempsters Mishandlinger. Da de engang i otte og fyrgetyve Timer

intet havde faaet at spise, beklagede de sig for en af Gouverneurens Officerer, men man havde faaet denne til at troe, at de stode ham efter Livet; nu bleve de omringede, man bandt dem Hænderne paa Ryggen, og en stærk Mand satte sine Knæe mod deres Skuldre, for at snøre Baandene des stærkere sammen, og saaledes kastede man dem i Fængsel. Deres Skuldre bleve næsten vredne af Led, og mange bare endnu efter Aars Forløb Mærker af dette Barbarie. "Huden paa vore Bryster var saa spændt som paa en Tromme, siger Scurry, og havde ikke Durga'en eller Chirurgen (med egen Fare) været saa menneskelig om Natten at binde Snorene noget løsere, saa havde faa af os oplevet den følgende Morgen." — Næste Dag frigav man dem, ragede dem paa nye Hovedet, giennemstak deres Oren, og paatrykte dem Slaveriets Brændemærke med Trudsel om den haardeste Straf, hvis de nogentid talede Engelsk med hverandre.

Af de Officerer, Scurry paa denne Tiid saae i Seringapatam, døde Oberst Bailey af Gift, Capitain Rumney og andre skiar man Halsen over. General Mathews fik Gift i Melk. For sin Død giorde han sit Testament; han skrev det med en Gaffel eller Naal paa en Tin-Plade: han havde laant 330,000 Rupier af de Christne i Malabar til hans Troppers Underhold, hvorom han underrettede det engelske Præsidentskab. — Pladen faldt i Hænderne paa Gouverneuren, som lod Scurry kalde, for at fortolke det Skrevne. Dette giorde Scurry ogsaa, men angrede det bittert hele sin Livstiid. Thi Tippo lod over 30,000 Ulykkelige dræbe, da han havde erfaret denne Hemmelighed. De Christ-

nes smukkeste Døttre bleve slæbte til hans Serail; modsatte Fædrene sig, saa afskiar man dem Næse, Øren, eller Overlæberne, satte dem bagvendt paa et Æsel, med Halen i Haanden og førte dem om i Tippo's Arsenaler; sex og tyve overlevede denne Lemlæstelse.

Tippo Saib kiendte intet Maadehold i sin Grusomhed; den ringeste Forseelse straffedes med Lemlæstelse eller Døden. Ofte saae man to til tree hundrede udstillede paa offentligt Torv til Salg. Mange fangne Søefolk slæbtes til Seringapatam, hvor de maatte arbeide strengt, og mistede Næse, Øren, eller Livet. En Commandeersergeant morede sig en Dag med at aftegne en vis Egn; han blev hængt tilligemed otte andre i samme Træe, under hvilket han optog Tegningen. Ogsaa Dempster fik omsider sin fortiente Løn, og blev henrettet. For endnu mere at skræmme Fangerne, byggede man ni store Bure og indespærrede en forfærdelig Tiger i hvert; man førte dem der forbi; adskillige bleve kastede for disse Dyr.

Blandt andre Piinsels-Instrumenter havde han ogsaa ladet en kunstig Hest bygge; sammes Sadel var besat med lange fremragende Nagler. I det man satte sig paa den, sank Maskineriet, og Naglerne trykkede sig dybt ind i den Siddendes Bagdeel. En anden Maade at straffe de Ulykkelige paa, bestod i at man bandt dem til Fødderne af en Elephant, saaledes at de med bagbundne Arme, slæbdes langs ad Jorden med Ansigtet nedad, og lod dem paa denne Maade slæbes til de døde.

De rige Braminer vare stedse udsatte for Tippo's Rovsyge og Grusomhed. Man stak dem, pid-

skedr dem, og stødte dem imidlertid Naale ind i Livet: Naar de ikke vilde udlevere deres (ofte blot formeente) skiulte Skatte, saa indspærrede man dem i et Jernbuur og indsluttede dem i deres Pagoder. Man gav dem dagligt et halvt Pund Riis og Salt, men ingen Draabe Vand. De døde efter faa Dages Forløb af Tørstens skrækkelige Piinsler.

Efter Freden 1784 blev en Deel Fanger bragte fra Seringapatam til Madras; men Scurry og hans Kammerater bleve forglemte. Man kastede dem i forskiellige Fængsler i Mysore, hvor de hver Dag frygtede for at forgives. Men Tippo brugde dem i Krigen mod Nizaerne, og da Krigen med de Engelske atter brød ud, maatte de fægte mod deres Landsmænd. Scurry, med fire andre, besluttede nu at flye; det lykkedes dem en Nat og de undvege. Paa Flugten udstode de store Lidelser, dog naaede de den engelske Leir, netop paa den Tiid, da Seringapatam overgav sig til Lord Cornwallis ved Capitulation. I Aaret 1793 vendte de tilbage til England.

Scurry var blevet saaledes vant til indiske Skikke, at han ikke mere kunde aflægge dem. Ogsaa faldt det ham vanskeligt, at udtrykke sig i sit Modersmaal. Hans Legem var aldeles bedækket med Arr og han saae ikke ud som nogen Europæer. Da han kom hiem, kiendte man ham ikke mere. Først drev han en liden Handel, blev derpaa Inspecteur ved Minerne og døde i Exeter syv og halvtredsindstyve Aar gammel. Han har selv beskrevet sine udstandne Lidelser; Bogen indeholder 268 Sider og udkom i 1824. Ingen vil vel negte ham en menneskevenlig Deeltagelse i hans ulykkelige Skiebne;

dog behøver han den ikke mere; thi sikkert har han i en anden Verden, paa hvilken han saa tillidsfuldt troede, fundet den Trøst, han ventede.

Smeden i Mrakotin *).

Et bøhmisk Sagn.

To Aar vare allerede forløbne, siden Slaget paa det hvide Bjerg (1620) havde afgjort de Bøhmiske Utraqvisters **) Skjebne. I alle Bøhmens og Mæhrens Egne droge spanske, italienske, vallonske og tydske Tropper omkring i forskjellige Retninger, for betimeligen at slukke de hist og her ulmende Oprørsgnister og holde den ved mangehaande Trængsler opirrede Almue i Ave.

En Morgen meget tidligen stod, efter vanlig Viis, Smeden Buresch, i Flækken Mrakotin, som hørte til Riddergodset Teltsch, ved sin Ambolt og hamrede med vældige Slag det gloende Jern til forskjellige Former. Da traadte hans syttenaarige Datter, den skjønne Anezka ind i Smedien, der vendte ud mod Gaden, og spurgte iilfærdigen: "Fader! har I ikke hørt Trompetlyd; jeg troede, at en vakker Rytterskare drog herigjennem. Ja" — blev hun ved, i det hun saae ud paa Torvet, "der kommer den. Hvor muntert lyder dens Jubel til Trompetskraldet!" Ogsaa Smeden skuede nu,

---

*) Af samme Værk.

**) Saa kaldtes under Hussiterkrigen Protestanterne i Bøhmen, der annammede Sacramentet "sub utraque specie" ɔ: baade Brød og Viin.

lænende sig paa sin Hammer, ud af Vinduet. "Hvor de ere glade" — sagde han sagte — "medens Fortvivlelse hjemsøger vore Hytter!" — "See Fader," vedblev Anezka, "disse ere de Ryttere, som vi nyelig saae i Teltsch, den vilde Torqvato Contis Ryttere; de drage vel til Bøhmen." — "Gud naade det haardt betrængte Land!" sukkede Faderen. — "See, Fader!" raabte Anezka, "der forlader en smuk Ryttersmand sine Kammerader, han taler med Naboens Fredrik. See! han peger ad vort Huus, — der kommer han i fuld Gallop."

"Hvor er den gamle Kjætter?" raabtes pludselig med barsk Røst ind i Smedjen, og efter Røsten fulgte en rank Yngling i glimrende Rytterdragt, holdende sin Hest ved Tømmen. "Der, Smed!" sagde Rytteren, i det han vendte sig til Buresch, — medens Anezka trak sig tilbage i en Krog, — "der, beslaae det høire Forbeen paa min Hest; men skynd dig, om du ikke vil, at min Pallast skal farves af dit Blod, inden jeg har spiist Frokost!" — Med blottet Hoved, næsten maalløs, nærmede Smeden sig til Hesten, for at besee dens Skoe. Da blev Rytteren Anezka vaer, som ængstelig skjulte sig i Baggrunden: "Ih, see engang!" raabte han, "mindst havde jeg troet, at jeg i dette sorte Hul skulde have fundet en saa vakker Pige. Kom hid, du smukke Glut, for din Skyld kunde jeg fristes til at være din Fader god!" Forskrækket ilede Anezka til Stuedøren, men end hurtigere var Rytteren; han indhentede den Skjælvende og trykkede et Kys paa hendes Rosenkind; han saae paa hende, der med blussende Ansigt, med nedslagne Øine, stod for ham; atter saae Ynglingen paa hende,

og sagde med mildere Stemme: "Hvo kunde gjøre dig mindste Fortræd, du hulde, uskyldige Pige!" og han hindrede hende ikke, da hun vred sig ud af hans Arm og ilede ind i Stuen. Smeden, der allerede var traadt hen til ham, raabte nu med opløftet Hammer og med funklende Øine: "Hr. Soldat, lad Pigen i Fred, ellers skal min Hammer knuse Eders Hjerneskal!" Ynglingen skoggerloe, og svarede: "Vær kun roelig, Du gamle Mand, gaae hen og beslaae min Hest; har jeg noget i Sinde, skal Du dog ikke kunne hindre det!" — Nu gik Smeden, der havde seet sin Datter smutte ind i Stuen, atter til sit Arbeide, dog agtede han mindre paa dette end paa Rytterens Bevægelser, der snart kastede Øinene paa Stuedøren, snart smilede ad Smedens mistænkelige Blik. Omsider var Hesten beslaaet og Rytteren svang sig op paa den. "Hør, Du Gamle," raabte han til Smeden: "endnu en Kjærlighedstjeneste; befal din Datter, at hun selv bringer mig en frisk Morgendrik. Det skylder Du den tørstige Krigsmand." — Halvforsonet skuede Byresch op til Ynglingen. "Det skal skee," svarede han, kaldte ad sin Datter og bød hende, at bringe en Spølkum Melk ind. "Gode, skjønne Pige," sagde Rytteren, — venligen bøjende sig ned til hende, da hun skjelvende bragte ham Melken, — saa vel har jeg i lang Tid ikke været tilmode som i dette Øieblik. Hvor tungt falder det mig, at skilles fra dig, som jeg kun et Øieblik har seet!" Hun saae bly, men med et halvt Smil, op til ham og skuede dybt ind i Ynglingens store, sorte Øine. Endnu engang betragtede han den unge Pige med et Suk, der tydeligen hørtes. Trompeterne blæste til Opbrud. Da raabte han Farvel,

dreiede sin Hest og iledi til Rytterskaren, der langsomt red bort. Længe fulgte Pigens Øje Rytteren; omsider forsvandt han.

"Det var en vild Knøs!" sagde Faderen. — "En vakker ung Mand!" sagde Anezka, da Rytterne vare bortredne. Skade, at det unge Menneske lader sig bruge til at hærje et skjønt Land! meente Buresch. Datteren var af en anden Mening: Ach, det er Skade, at den Krigens vilde Strøm river ham med sig til en tidlig Død! — Endnu længe og Meget talede de herom, og endog efter nogle Maaneders Forløb mindtes Buresch stundom hiin smukke og modige Ryttersmand, men Anezka mindtes ham hver Dag, aarle og silde. Hun blev taus, søgde Eensomhed, havde næsten kun et Ord for hendes Fader, og rødmede stedse, naar denne undertiden tilfældigviis talede om Rytteren. Hun begreb selv ikke, hvorledes Alt nu var blevet ganske anderledes. Hun, der ellers fandt saa megen Behag i at omgaaes Naboens Datter; hun, som ikke blev vred, men kun syntes vred, naar Noboens Søn i Spøg drillede hende, trak sig nu tilbage og sad som naglet til det lille Vindue i Stuen. Hørtes paa Gaden Lyden af en Hestehov, saa løb hun ud; Hyrdens Horn holdt hun ofte for en Trompet, og ilede flux til Vinduet, for at see, om ingen Rytterskare kom. Med eet Ord: hun elskede hiin ubekjendte Rytter, uden at ville tilstaae det for sig selv

Saaledes forløb nogle Maaneder; uafladeligen tænkte Anezka paa Rytteren. En Aften sysslede hun i det lille Kjøkken med at berede et tarveligt Maaltid for hendes Fader, som var gaaet til Teltsch, for at

kjøbe Jern og betale Lejen af sin Smedie til Forvalteren. Pludselig lød et Hovslag; hun saae ud af Vinduet og blev en Rytter vaer, som steg af Hesten udenfor Værkstedet og gik lige til Stuedøren. Det var den rette Rytter. Høit bankede Pigens Hjerte; hun var tvivlraadig, om hun skulde skjule sig i Kjøkkenet eller om hun skulde erkyndige sig om hvad der stod til hans Tjeneste. Deels Nødvendigheden, deels Hjertets Drift tilskyndte hende til det Første. Neppe var Rytteren bleven hende vaer, før han, uden at mæle et Ord, omfavnede hende, hvis Arme uvilkaarligen aabnede sig. "Min Pige," — sagde han omsider, efterat hun behende havde gjengjeldt hans Kys, — "aldrig havde jeg troet, at dit Minde skulde have rodfæstet sig saa dybt i mit Hjerte; men nu, da jeg veed det, kunde jeg ikke formaae det over mig selv, at forlade disse Egne, uden at see dig. Vi skulle nu drage til det fjerne Mecklenborg, oppebie min Gjenkomst og vær forvisset om min Kjerlighed og min Troskab!" Nu først kunde Anezka komme til Orde. Hun lovede ham Troskab indtil Døden. "Saa modtag da dette Underpant," — vedblev han og satte en kostbar Ring paa hendes Finger, "at du og ingen anden skal vorde min Ægtefælle." — Ikkun faa Ord talede de endnu med hinanden, men ethvert af disse sammenknyttede deres Hjerter end fastere. Endnu et Affskedskys, et Haandtryk, og Cornetten Gherardi, saa hed Rytteren, red bort. Med taarefulde Øine, med Fryd og Sorg i Hjertet, vendte Anezka tilbage til Ildstedet. Maden var imidlertid forbrændt og fordærvet.

Før Buresch endnu havde naaet sit Huus, havde hans Naboer allerede fortalt ham, at en Rytter var

stegen af udenfor dette, tøvet der nogle Øieblikke og galopperet bort. Han blev underligen tilmode herover, og da han traadte ind i Stuen, var hans første Spørgsmaal: hvad den fremmede Rytters Ærinde havde været? Anezka maatte til at fortælle, saavidt dette var gjørligt; dog udelod hun af sin Fortælling mangt et Kys, som uvigtigt. Den Gamle vidste ikke, om han skulde skjænde eller forundre sig; han forlangte, at see Ringen, og neppe havde han faaet Øie paa den, før han, næsten ude af sig selv, greb efter den og trykkede paa en skjult Fjær. Den store Amethysts Indfatning aabnede sig, og Buresch viiste sin Datter Billedet af et Fruentimmer, skjønt som en Engel, i fremmed Dragt, hvilket Indfatningen skjulede. — "Hvad heed Rytteren?" spurgde Faderen; "mig tykkes, at han sagde, at hans Navn var Antonio Gherardi," svarede Datteren. "Hvorhen drog han? naar kommer han tilbage?" Disse og mange lignende Spørgsmaale vældede ud af den øiensynligen dybtbevægede Faders Mund; desværre kunde den forbausede Datter blot besvare de færreste af dem. "Fader, sagde hun, "I synes at tage saa megen Deel i Alt, hvad der angaaer ham; I er dog vel ikke endnu vred paa ham?" — "Hvilken Snak!" svarede Faderen, "give Gud, at han snart maatte vende tilbage, han er mit Hjertes Lyst!" De gladeste Forhaabninger oprandt i Anezkas Sjel. "Ach, Fader," udbrød hun, "saa kunde det jo dog vorde muligt, at jeg blev Antonios Hustrue!" — "Ingenlunde; aldrig nogensinde!" svarede Faderen, og fortalte hende det Sammenhæng, der var imellem ham og denne Ring.

Omtrent for 24 Aar siden begav Buresch sig, som en ung, ugift Smedesvend, paa Vandring. Efter at have gjennemreist det sydlige Tydskland og Schweitz, kom han til Italien, som han beundrende gjennemvandrede i alle Retninger. Saaledes kom han omsider til Neapel "dette Stykke af Himlen, som er faldet ned paa Jorden," fik Arbeide der hos en tydsk Maler og levede lykkeligen. En Aftenstund gik han ene op og ned ad den herlige Gade Strada di Toledo og betragtede de prægtige Palladser, der pryde den. Da nærmede en gammel Kone sig til ham, gav ham et Vink, at han skulde følge hende, og paabød ham tillige ved Gebærder Taushed. Buresch, der ikke kunde begribe denne gamle Kones Hensigt, fulgte hende af Nysgjerrighed. Ad mange Omveje blev han omsider ført ind i et Pallads, hvor han maatte lade et Klæde bindes for sine Øine, og hvorfra han atter blev ledet, ei allene gjennem lange Gange, men, som det syntes ham, ogsaa gjennem Gader. Omsider blev Bindselet borttaget og han var ene i et prægtigt, oplyst Værelse med en Dame af overordentlig Skjønhed. "Det undre dig ikke, du fremmede Mand," sagde hun med sin melodiske Stemme, "at jeg paa en saa besynderlig Maade har ladet dig hidkalde. Naar jeg gik til Messen i den hellige Januarius's Kirke, har jeg ofte seet dig travl ved Ambolten. Den yderste Nød tvinger mig til at tale med dig. Siig mig ved din Ære, om du er forlovet." — "Nei," svarede Buresch, overrasket ved Synet af denne hulde Qvinde. — "Velan, saa spørger jeg dig, om du vil ægte mig, selv om i saa Fald store Farer true dig?" — Buresch svarede strax Ja. Derpaa for-

talte hun ham, at hun var en fattig Smeds Datter fra Rossano; en gammel, fornem Neapolitaner, som havde seet hende der, kjøbte hende af hendes Forældre, lod hende opdrage, og ægtede hende for nogle Maaneder siden til hans Slægtningers store Ærgrelse. "Min Mand" — vedblev hun, "døde for 10 Dage siden, efterat han lovformeligen havde indsat mig til sin Universalarving. Mit Giftermaal havde allerede opirret dem imod mig; nu ere de forbittrede indtil Raserie. Jeg tilbød, at forsage hele Arven imod en liden Enkepension, men dermed vare de ligesaa lidet tilfredse. Mine Forældre og Sødskende ere nyelig blevne Pestens Offere, og jeg veed ikke, hvorhen jeg skal vende mig, for at undgaae de Dolke, der lure paa mig og ere bestemte til at udslette en Smededatter af den stolte Cassignaniske Ahnerække. Vil du, som min Beskytter, føre mig til Pavestaten, saa vil jeg gjerne dele Livets Møie med dig. Men betænk dig ikke længe, thi hvert Øieblik er kostbart; hvad der bør skee, maa skee snart." — "Jeg er beredt til at følge Eder til Verdens Ende," svarede Buresch. — Hun bød ham, at vente et par Øieblikke, og kom tilbage, klædt som en simpel Borgerkone. Til Underpant paa hendes Løfte satte hun hiin Ring, med hendes Portrait, paa hans Finger; efterat hun havde medtaget et lille Skriin, fyldt med Juveler, forlode begge Palladset. Neppe vare de komne ti Skridt ud paa Gaden, før en hyret Snigmorder — en saakaldet Bravo — sprang frem af en Krog, saae stivt paa Dianore og greb flux efter sin Dolk; men før han endnu havde faaet den ud af Skeden, laae han allerede gjennemboret af Klingen i Smedesvendens Stok, paa

Jorden. Nattens Mørke beskyttede de Flygtende. Først da de havde naaet Aversa, vovede de at tale. En Veturin bragte dem til Frascati. Her segnede Dianora med øm Kjerlighed i sin Ledsagers Arme. Han havde i hiin skrækkelige Nat deels ledet, deels baaret hende til Aversa. Hvor det glæder mig, sagde hun, at vide mig fri og sikker! endnu har jeg ikke fortalt dig al den Castignaniske Familie Ondskab; for desto vissere at tilintetgjøre min Tilværelse, havde de om Aftenen før min Flugt — hvilket jeg erfarede af en trofast Veninde, — paa Grund af den falske Beskyldning, at jeg skulde have forgivet min Mand, ansøgt om en Befaling til at lade mig fængsle, og denne var dem lovet næste Morgen!"

Skjebnen havde ført dem sammen; underveis havde Kjerlighed forenet deres Hjerter. I Frascati bleve de ægteviede. Under Navnet Gherardi bosatte Buresch sig i Spoleto og levede der tre salige Aar. Dianora havde imidlertid født en Søn, skjøn som en Engel. Nu frygtede hun ingen Efterstræbelser og yttrede det Ønske, at flytte til Rom. Buresch var saa meget villigere til at opfylde det, da han længe havde følt Længsel efter Rom. Han gjorde sine Eiendomme i Penge, begav sig med sin Hustrue paa Reisen didhen. I en herlig Aftenstund naaede de Campagna di Roma; begge skuede glade op mod det pragtfulde Skjær, som den dalende Sol udbredte paa Himlen. Deres Søn, Antonio, blev imidlertid Dianoras Ring vaer paa sin Faders Finger, og stræbte med sine smaae Hænder, at afvriste den. Faderen trak den af og bandt den med en Sløife paa en Knap i Barnets Trøje. I det samme Dieblik traf et Skud Dianora i Brystet. Pludselig

blev Vognen omringet af Røvere, der først bemægtigede sig Smeden, som med Løvemod, men forgjæves, værgede sig, og nu maatte være Øjevidne til, at de ranede Juveler og andre Pretiosa fra hans døende Hustrue. Derefter slæbte Røverne, hvis Kammerad ogsaa Gherardis Kudsk var, ham ind i en Bjergkløft, hvor han i nogle Uger maatte forsmægte blandt dem.

Omsider fandt han Leilighed til at undvige. Uden Penge, uden Veiviser, fandt han det Sted, hvor han havde mistet sin Hustrue; i den nærmeste Villa erfarede han ogsaa, at hun var begravet paa en Kirkegaard i en Landsbye tætved. Her græd han ved hendes Grav, men Alt, hvad han kunde faae at vide om sin Søn, var: at en fremmed Herre havde taget ham med sig. Han gik til Spoleto og Frascati og atter tilbage til Rom, gjennemvandrede deels som Pillegrim, deels som Tigger og Gadevisesanger, hele Italien i alle Retninger, uden at opdage mindste Spor af Antonio.

Dybt nedbøjet af Kummer forlod han et Land, hvor hans Livs skjønneste Blomst saa hurtigen og herligen fremskjød, men ligesaa snart paa en skrækkelig Maade visnede, og hvor Alt mindte ham om hans Tab. Kjed af at flakke omkring, begav han sig hjem til sit Fæderneland, fattigere end han var dragen derfra, men ikke desto mindre var han velkommen i Makrotin. Smeden der var nyelig død; hans Enke, en ung, rask Kone, antog den Hjemkomne strax som Svend og ægtede ham efter eet Aars Forløb. Deres eneste Barn var Anezka, som allerede i sit trettende Aar mistede sin Moder.

"Nu aner du vel," sagde Buresch til sin Datter, "hvo Antonio er? Jeg blev allerede underlig tilmode, da han tvang mig til at beslaae sin Hest. Hvor modigen loe han ad mig, da jeg for ramme Alvor truede ham og opløftede min Hammer imod ham." Den Gamle var ude af sig selv af Glæde. Anezka derimod vidste ikke, om hun skulde glæde sig over at have fundet en Broder eller græde over at hun havde mistet en Elsker. Men uagtet hun i Samtaler med Faderen ikkun kaldte hiin Yngling Broder, saa voxede dog den Kjerlighed, som engang havde fæstet Rødder i hendes Hjerte. Nyelig havde hun lært at føle hvor høit en Forlovet kan elskes; at Sødskende elske hverandre anderledes, det anede hun ikke.

Det ene Aar forløb efter det andet; Haarene paa Buresch's Hoved bleve hvidere og hvidere; den blomstrende Piges Skjønhed falmede af Længsel og Kummer. Ikke eet Ord havde de hørt om Antonio, men det troede de for vist, at han tjente i Wallensteins mægtige Hær, som var omspredt i hele Tydskland, ligefra det adriatiske Havs Kyster indtil de nordligste Grændser.

Saaledes var Sommeren 1631 kommen. Egnen omkring Teltsch var aldeles blottet for Krigsfolk; ikkun nu og da saae man enkelte Krigsmænd, der kom, deels for at hente de nyelig Hvervede, deels for at paaskynde Leverancen af Levnetsmidler. I de sidste Dage af Augustmaaned droge nogle undkomne Troppekorps gjennem Egnen; de bragte det sørgelige Budskab, at den gamle, aldrig overvundne, Tilly havde lidt et totalt Nederlag ved Leipzig, og at Svenskerne nu nærmede sig til

det allevegne aabne Bøhmens Grændser. Omsider kom Transporter af Syge og Saarede, der skulde helbredes midt inde i Østerrige; disse vare for største Delen Officerer. En Søndag Middag kom en saadan Transport til Mrakotin, hvor den vilde udhvile sig i et par Timer. "Det er," sagde Smeden til sin Datter, "som om Gud selv havde indgivet vor Præst, just i Dag at vælge Evangeliet om den barmhjertige Samaritaner til at prædike over. Sædekornet, som han udstrødte, skal hos os ikke falde paa ufrugtbar Jord. Skaf tilveje hvad Huset formaaer, lav en kraftig Suppe og lad os qvæge de Syge dermed." Anezka tænkte paa Antonio; bedre og hurtigere end nogensinde blev det Fornødne tillavet. Nu gik Smeden med hende til Vognene, uddelte Suppen og anden let, nærerig, Spise til de Syge og Lemlæstede. Da blev Anezka en Officeer vaer, som, forbunden paa de fleste Steder af Legemet, laae paa et Bundt Halm i en Bevidstløshed, der bebudede Døden. "Antonio!" raabte Anezka og styrtede afmægtig hen til den Saarede. Det var Antonio. Smeden, baade smerteligen og glædeligen overrasket, havde dog saa megen Besindelse, at han bad Transportens Commandeur om at tillade ham, at beholde den syge Officeer, som han lovede at pleje paa det Bedste. "Meget gjerne," svarede Transportcommandeuren, "meget gjerne overlader jeg denne tappre Kriger til Eders Omsorg, thi jeg begyndte allerede at frygte, at jeg ikke skulde kunne bringe ham levende til hans Bestemmelsessted." Anezka var imidlertid kommen til sig selv og lod sine Taarer frit Løb; Antonio blev baaren ind i Smedens Huus; Fader og Datter opbøde Alt, for at

bringe den elskede Gjenfundne til sig selv. Dette lykkedes dem vel, men Stedets Feldtskjærer, som blev hidkaldet, rystede betænkeligen med Hovedet, efterat han havde undersøgt Antonios Saar; dog undlod han ikke at trøste Anezka, som uophørligen jamrede sig.

Et Gjenskin af Glæde udbredte en svag Rødme paa den Syges Ansigt, da hans Besindelse var vendt tilbage og han saae Anezka, der syslede med ham. Han vilde tale, men Lægen forbød det. Først efter nogle Dages Forløb fik han Tilladelse til at tale nogle faa Ord; disse vare tilstrækkelige til at underrette dem om Antonios Skjebne og forvisse dem om, at han var Buresch's og Dianoras Søn.

Neppe havde Røverne slæbt Buresch, for hvis Frigivelse de haabede en betydelig Sum, ind i deres Smuthul, før Marchese Landerini med et stort Følge kom ad den samme Vei og fandt Vognen der. Dianora levede endnu; af hendes afbrudte Ord erfarede han den Ulykke, der var skeet; han tog baade hende og hendes Søn med sig. Men hun døde allerede i den nærmeste Landsbye, paa hvis Kirkegaard hun blev begravet. Landerini havde vel sagt Præsten sit Navn, men denne glemte det, og kunde ikkun vise Gherardin, da han kom did for at erkyndige sig, Dianoras Grav og underrette ham om, at hans Søn var frelst. Ringen, som gjemtes, gav man Antonio atter, da han havde opnaaet Ynglingsalderen. Efter sin Plejefaders Raad begav han sig i østerrigsk Krigstjeneste, og blev, efter hiins Anbefaling, ansat som Cornet ved Torquato Contis Corps. I den sidste Tid havde han, forgjæves haabende en snar Fred, under Tilly

tjent sig op til Ritmester, men var bleven farligen saaret i Slaget ved Leipzig.

Buresch aabenbarede ham, at han var hans Fader. Antonio yttrede hjertelig Omhed og sand Glæde over denne Efterretning. Men da Smeden nævnede sit andet Giftermaal og sagde, at Anezka var hans Datter, Antonios Halvsøster, og da Anezka nu græd bitterligen, saa overvældede den heftigste Sindsbevægelse ham. Denne aftog efterhaanden; han syntes endog at finde sig i det ny Forhold; med det ømmeste Udtryk kaldte han Anezka Søster, hun ham Broder.

Lægen yttrede allerede Haab om en snar Helbredelse; Saarene lægtes, men en ny Sygdom fængslede Ritmesteren endnu til Sygelejet. I hans bevidstløse Phantaseren kaldte han Anezka sin Forlovede, truede Enhver, der dristede sig til at paastaae, at hun var hans Søster; — strax derefter førte hans Phantasie ham ud paa Kamppladsen; "døe vilde han" — udraabte han — fordi "Skjebnen havde skuffet ham, — døe!" — Anezka, som plejede ham Dag og Nat, græd uophørligen. I stum Fortvivlelse gik Smeden omkring, aldeles uskikket til Arbeide.

Saaledes vare fjorten Dage forløbne, da Antonio en Eftermiddag pludselig med al muelig Anstrængelse kaldte paa Anezka, der syslede i det lille Kjøkken med at gjøre Omslag til hans Saar. Hun kom ind. Med mat Stemme forkyndte han hende, at han følte, at han ikke længere kunde leve; han bad hende, at bevare hans Minde i hendes Hjerte, som Mindet om en Brudgom; fra det første Øieblik, han havde seet hende, havde han ikkun levet for hendes Kjerlighed; Tanken om hende

havde givet ham Mod midt under Kugleregnen; hendes Navn havde været hans Løsen, naar han styrtede ind i Fiendernes Skarer. — Hulkende segnede Anezka til den Elskedes Bryst. Hun søgte at trøste ham, men smilende bad han om det sidste Kys. Under dette bortilede hans Liv.

Ikke eet Ord om Anezkas Fortvivlelse eller om Faderens Smerte. Præstens Trøstegrunde havde blot den Virkning, at begge indsluttede Kummeren desto dybere i deres Hjerter. Der blev føiet Anstalt til den Dødes Jordefærd; sex af Stædets Ynglinger skulle bære ham til Graven, en Krands smykke hans Kiste. Anezka, som den dybeste Smerte gjorde uskikket til Alt, vilde dog selv flette Krandsen. Under Taarer, der strømmede ud af de halvtillukkede, forgrædte Øine, flettede hun Myrther og Immorteller til Krandse; i sin Bedøvelse flettede hun to. Da Naboerne kom til Begravelsen, spurgte de: "hvortil to Krandse?" — "Saa har jeg da flettet to? det vidste jeg ikke!" svarede Anezka med usædvanlig Fatning. "Den ene," vedblev hun, "vil vel ikke visne før den lægges paa min Kiste!"

Antonio blev begravet. Smerten rasede alt for voldsomt i Pigens Hjerte til at hun skulde kunne følge sin Broder til hans Hvilestedt. Da hendes Fader, ledsaget af sine Slægtninge, kom hjem fra den tunge Gang, fandt han sin Datter udstrakt paa Gulvet som en Død. Hun kom ikke mere til sig selv. Næste Morgen var hun et Liig. Ikke forgjæves havde hun flettet den anden Krands. — Snart fulgte den børnløse Fader sine Elskede i Graven. Der hviler han midt imellem dem.

Den østerrigske Successionskrigs og Syvaarskrigens Historie.

Den østerrigske Successionskrig (1740-1748).

Efter Carl den VItes Død (1740) var den østerrigske Keiserthrone ledig i hele 14 Maaneder; imidlertid udbrød den østerrigske Successionskrig, hvis Skueplads Tydskland atter blev i nogle Aar, endskjøndt det tydske Rige ikke havde mindste Interesse i Henseende til dette Anliggende. — Planen til den saakaldte pragmatiske Sanction eller Loven om Arveretten havde nemlig beskjæftiget Carl VI under hans hele Regjering; for dens Skyld havde han indviklet sig i Forlegenheder, hvis Ende Ingen kunde forudsee; ved den vilde han betrygge sin Datter, Marie Theresie, Thronarven i hans Arvestater. Ifølge en af Keiser Leopold I († 1705) oprettet Familie-Overeenskomst skulde nemlig Josephs, den ældste Søns, Døttre være berettigede til de østerrigske Arvestaters Throne, fremfor Carls, den yngres, dersom begge Brødre døde uden at efterlade mandlige Arvinger. Saasnart Carl havde besteget Thronen, forandrede han denne Successionsorden; han gjorde den Bestemmelse, at hans egne Døttre skulde være berettigede til Thronen, fremfor hans Broderdøttre, og tvang disse, da de bleve formælede med Churfyrsterne af Sachsen og af Bayern, til at forsage alt Krav paa Thronen. Men end ikke denne Abdication, ja ikke engang Stændernes Samtykke, syntes ham at være tilstrækkelig Borgen for den

*) Raufchnick: Allg. Hauschronik d. Deutschen, 3 Th.

pragmatiske Sanctions Opretholdelse. Han bestræbte sig for at faae alle europæiske Magters og de fornemste tydske Fyrsters Garantie; for at forskaffe sig denne, anvendte han ei allene alle Politikens Konster, men tilkjøbte sig den ogsaa med store Opoffrelser. Prinds Eugen raadte ham til at holde en Armee af 100,000 Mand, rede til Kamp, paa Benene, men denne store Feldtherres Raad blev forkastet af Keiseren, som ved sine Yndlingers Øretuderier var indtagen imod Prindsen.

Marie Theresie, ifølge den pragmatiske Sanction Arving til de østerrigske Stater, var 24 Aar gammel, da hun tiltraadte Regjeringen. De Omstændigheder, under hvilke hun besteg Thronen, vare over al Beskrivelse sørgelige. I Skatkammeret var ikke Penge nok til at bestride den afdøde Keisers Begravelse; Hæren bestod, foruden de italienske og nederlandske Garnisoner, end ikke af 30,000 Mand; i Wien herskede Mangel paa Levnetsmidler, og derfor Gjæring blandt Almuen; mislige Rygter om Regjeringens fuldkomne Opløsning udbredte Uroligheder i Provindserne, og de uduelige og af Alderdom skrøbelige Ministre vare aldeles raadvilde. Desuagtet tabte Marie Therésie ikke Modet, thi hun stolede paa, at hendes Successionsret var garanteret af alle europæiske Magter. Vel gjorde Bayern og Sachsen Indsigelser; ogsaa Churkøln og Churpfalz vægrede sig ved at erkjende den; men disse Fyrster vare altfor afmægtige til at skræmme hende; hun modtog derfor uden Betænkning Hyldingen i hendes Arvelande, og udnævnte hendes Gemal, Frants Stephan, til Medregent. Hun havde underrettet alle europæiske Magter om hendes Thronbestigelse, og fra

de fleste modtog hun Forsikkring om Bistand til hendes Rettigheders Forsvar. Ikkun Frankrige gav et tvetydigt Svar, og Bayern røbede tydeligen, at det gjorde Fordring paa de østerrigske Arve-Lande. England advarede hende for Frankrige og tilbød, at træde i et Forbund med hende imod denne Magt; hun ændsede ikke denne Advarsel, men frabad sig Englands ædelmodige Tilbud med stor Ligegyldighed. Medens hun var saa vis paa, at ingen Magt vilde gjøre hende Besiddelsen af hendes Arvelande stridig, optraadte pludselig Kongen af Preussen, Frederik II. med en Fordring imod hende; hun saae i ham en Fjende, som hun mindst havde formodet.

Fredrik II. havde i Aaret 1740 besteget den preussiske Throne, og hvad man hidtil havde erfaret om hans Characteer, egnede sig ikke til at vente dristig Daad af ham. Indtil hans Formæling var han bleven behandlet af sin Fader med grusom Haardhed; derefter overladt til sig selv, havde han, fjernet fra alle Regjeringsforretninger, tilbragt sin Tid i Omgang med muntre Venner, og syntes blot at leve for Videnskaberne og de skjønne Konster. Da Fredrik II. tiltraadte Regjeringen over de preussiske Stater, bestod disses Folkemængde kun af omtrent 2½ Millioner Mennesker, Indkomsternes Beløb var 10 til 12 Millioner preussiske Rigsdalere, en ligesaa stor Sum fandtes i Skatkammeret, og en ypperligen organiseret, særdeles vel øvet Hær af 76,000 Mand, med betydelig Munition, stod rede til hans Disposition. Alt dette syntes dog utilstrækkeligt til at kunne begynde en Krig med det store østerrigske Monarkie.

Fredrik fordrede, at Østerrige skulde til ham afstaae de fire schlesiske Fyrstendømmer Jægerndorff, Liegnitz, Brieg og Wolau, paa hvilke Huset Brandenborg havde uomtvivlelig Arveret, og hvilke Østerrige retstridigen havde fravendt det. Han tilbød derimod Marie Theresie, om hun vilde indrømme hans Fordringer, et Forbund til hendes Arverettigheders Forsvar. Østerrige var vant til at betragte Kongen af Preussen som sin lydige Vasal og vilde have fundet hans Paastand latterlig, dersom han ikke strax havde gjort den gjeldende ved at lade sin Hær rykke ind i Schlesien *). Marie Theresie afslog hans Tilbud med Fortørnelse. Fredrik var den 23de December 1740 rykket ind i Schlesien, den 1ste Januar 1741 drog han allerede ind i Breslau og inden Maaneden var til Ende var

*) Ogsaa følgende Anekdote, som læses i "die Biene" Hamburg 1828, No. 97 er et Bidrag til vigtige Begivenheder, fremvirkede af ubetydelige Anledninger. — "Den 20de December 1740 ankom Fredrik II til Crossen, for at begive sig til Hæren, der marscherede mod Schlesien. At en Kurfyrst af Brandenborg og Konge af Preussen skulde mægte at føre en Krig mod Østerrige med Held, syntes allerede saare tvivlsomt, og til Ulykke tildrog sig paa samme Dag i Crossen en Begivenhed, der holdtes for et ondt Forvarsel. Domkirkens store Klokke faldt ned. Dette gjorde et ugunstigt Indtryk paa alle Byens Indvaanere. Men Fredrik II udtydede denne tilfældige Begivenhed meget snildt. "Det Ophøjede skal fornedres," sagde han, og neppe rygtedes disse hans Ord blandt Hæren, før en ny Begeistring udbredte sig. Uden hiin Fortolkning vilde det første Slag ved Mollvitz maaskee havt et uheldigt Udfald for Fredrik."

allerede hele Landet, Glogau, Brieg og Neusse undtagne, i hans Vold. Glogau indtog han med Storm; han fornyede alle sine Fredstilbud, men ogsaa disse bleve forkastede med Foragt. I Hu og Hast maatte den østerrigske Feldtmarskalk Neuperg sammendrage en Hær og med den ile Kongen af Preussen imøde. Den 10de April mødtes begge Hære ved Mollwitz; den østerrigske havde et overlegent Rytterie, og Feltherren troede sig derfor vis paa Sejeren, som virkeligen længe blev uafgjort. Omsider vandt Preusserne den, og Østerrigerne maatte, med et Tab af 3000 Døde, 2000 Fanger og mange Kanoner, forlade Valpladsen.

Nederlaget ved Mollvitz havde uheldsvangre Følger for Østerrige, thi denne Stats Svaghed blev derved aabenbar; nu optraadte Spanien, Bayern og Sachsen med deres Krav paa de østerrigske Stater, ja selv Sardinien gjorde Fordring paa Mayland. Spaniens Fordringer vare vel aldeles ugyldige, thi alle Conventioner om Arvefølgen imellem Østerrige og Spanien vare blevne magtløse, da den østerrigske Linie i Spanien uddøde; men da det engang var lykket Spanien, at skille Østerrige ved Lande, saa troede det nu, at kunne gjentage Forsøget. Kurfyrst Carl Albrecht af Bayern grundede sit Krav paa sin Nedstammelse fra Anna, Ferdinand den Førstes Datter, i hvis Ægteskabscontract Arvefølgen var hende forbeholdet, i det Tilfælde, at den mandlige Linie af Huset Østerrige uddøde. Denne Fordring var ligesaa ubillig og vilde neppe være skeet, dersom Kurfyrsten ikke havde kunnet regne paa Frankriges Understyttelse. Meere grundede vare Kurfyrsten af Sachsens Fordringer, der

kede sig ved Rivalitet og Uenighed. Før Fredsslutningen med Preussen var aldeles tilendebragt, forfulgte Prinds Carl af Lothringen dem og tvang dem til at kaste sig ind i Prag, hvor han holdt dem indesluttede. Landet blev efterhaanden renset fra Fjenderne og Feldtherren Broglio flygtede forklædt, for ei at tages til Fange. Af alle erobrede Stæder beholdt Franskmændene kun Eger, hvor de endnu i nogle Maaneder forsvarede sig. Nu vendte Hertugen af Lothringen sig til Bayern, hvor Keiser Carl, bragt didhen af sin Feldtherre Seckendorff, igjen opholdt sig. Hertugen fordrev ham atter, og vandt Landet ved Capitulationen i Niederschønfeld. Marie Theresie lod sig hylde af de Bayerske Stænder, thi det var hendes Hensigt, for bestandig at forene Bayern med Østerrige. Efterhaanden begyndte Østerriges Fjender at trættes og Frankrige yttrede Tilbøjelighed til Fred. Keiser Carl VII vilde gjerne til enhver Priis have sluttet Fred, dersom Frankrige ikke havde formeent ham, at underhandle eensidigen med Østerrige. Georg II af England havde viist stor Virksomhed for Østerriges Sag; han havde opstillet en saakaldet pragmatisk Hær ved Rhinen og med samme d: 4de Julii 1743 vundet Slaget ved Dettingen imod Franskmændene. Marie Theresie, som denne Seier indgød nyt Mod, forkastede alle Fredsforslag og yttrede, at hun havde i Sinde, at tugte sine Fjender. Desaarsag sluttede Frankrige, Preussen, Pfalz og Hessencassel en Convention i Frankfurt og Krigsluen udbrød med ny Heftighed (1744).

Ludvig XV faldt med en Hær af 100,000 Mand ind i Nederlandene og erobrede hurtigen adskillige

vigtige Fæstninger. Hertug Carl af Lothringen gik derimod i Sydtydskland over Rhinen, trængte ind i Elsaß og tvang derved Kongen af Frankerige til at ophøre med sine Erobringer og sende en Hær imod ham til Lothringens Beskyttelse. Nu brød Fredrik II uformodentligen ind i Bøhmen, overrumplede Prag og bemægtigede sig inden fem Ugers Forløb næsten hele Kongeriget. For at gjøre ham Modstand kaldtes Hertug Carl fra Elsaß. Han gik uden betydeligt Tab tilbage over Rhinen, drog med overraskende Iil igjennem Schwaben og Bayern, forenede sig med de ham imødekommende Ungarer, derefter ogsaa med Sachserne og fortrængte ei allene ved heldigen valgte Stillinger og Marscher Kongen af Preussen ud af Bøhmen, men erobrede endog Glatz og Øvreschlesien. Imidlertid besatte Franskmændene de schvabisk-østerrigske Lande, men ene Freiburgs Erobring kostede dem 20,000 Mand. Den bayerske Feldtherre Seckendorff gjenerobrede vel, i Forening med Franskmænd, Hesser og Pfalzere, Bayern, men snart trængte Østerrigerne atter frem og Keiseren havde tredie Gang maattet tage Flugten, dersom ikke Døden den 20de Januar 1745 havde befriet ham fra denne Forsmædelse. Kurprindsen Maximilian Joseph, der ikke vilde fortsætte Fjendtlighederne mod Østerrigerne, sluttede i Füssen den 22de April 1745 Fred med denne Stat; han fik sine Lande tilbage, men maatte love Storhertug Franz sin Stemme til Keiservalget.

Den sidste Keisers sørgelige Skjebne skræmmede alle tydske Fyrster fra at melde sig som Candidater til dette Valg; Franz I. blev derfor den 13de Septbr. 1745

valgt til Keiser; dog gjorde Brandenborg og Pfalz Indsigelser imod hans Udvælgelse. Men da Freden med Preussen en føje Tid derefter blev sluttet, erkjendte ogsaa Brandenborg ham som Keiser. Kort efter Fredsslutningen i Füssen erklærede Pfalz og Hessenkassel sig for neutral og saaledes ophørte den Frankfurtske Forening.

Stolt af saa meget Held fattede Marie Theresie den Beslutning, at gjenerobre Schlesien og sønderlemme den preussiske Stat. Hun havde allerede den 8de Januar 1745 sluttet et Forbund med England, Holland og Sachsen, thi hun troede, at hendes Fjender vare for bestandigt svækkede og vilde nu paa en følelig Maade hevne sig paa dem. Men hun blev snart sin Vildfarelse vaer. I Nederlandene seirede den 11te Mai Marskalken af Sachsen over Hertugen af Cumberland i det store Slag ved Fontenoi og erobrede derefter Tournai, Gent, Brügge, Oudenarde, Dendermonde og flere Fæstninger. I Italien erholdt Franskmændene, Spanierne og Neapolitanerne ved Genuas Tiltrædelse atter Overvægten, og erobrede næsten hele Mayland, Parma og Piacenza. Prinds Philip af Spanien lod sig hylde i Mayland, og Østerrigerne beholdt i Lombardiet næsten Intet uden Fæstningerne Mayland og Alexandria. Disse Uheld i Italien og i Nederlandene befriede Kong Fredrik II. ikke fra Hertug Carl, som under alle Omstændigheder vilde fravriste ham Schlesien. Hertugen trængte ind i Schlesien med en talrig Hær, som bestod af Østerrigere og Sachsere; det var hans Agt, uformodet at angribe Kongen af Preussen. Men Fredrik, som havde gjennemskuet

Hertugens Hensigt, overraskede ham selv ved et Angreb og tilkæmpede sig den 4de Junii 1745 den vigtige Seier ved Hohenfriedberg. Østerrigerne og Sachserne tabte 4000 Døde, og 7000, blandt hvilke 4 Generaler og 200 Officerer, bleve gjorte til Fanger; desuden bleve 66 Kanoner dem fratagne. Preussernes Tab beløb sig ikke til 2000 Mand. Forfulgt af Kongen drog Hertugen tilbage til Bøhmen; begge Hære stode næsten i tre Maaneder uvirksomme ved Siden af hinanden; thi Kongen fandt det betænkeligt, at angribe Hertugens stærkt forskandsede Leir, og Hertugen ventede Forstærkninger. Da han omsider fik disse og hans Armee derved var bleven dobbelt saa stærk som Fredriks, vilde han ødelægge den preussiske Hær ved at afskjære den al Tilførsel af Levnetsmidler. Men Kongen leverede ham den 30te Septbr. ved Trautenau og Sore et Slag, som han fuldstændigen vandt. Alle disse ulykkelige Begivenheder kunde dog ikke bevæge Marie Theresie til at slutte Fred med Preussen; endnu higede hun efter at tilbageerobre Schlesien og hevne sig paa Preussen. Men Fredrik rykkede ind i Sachsen, tog den 25de November ved Hennersdorf en Afdeling af den sachsiske Hær til Fange og forjog Hertug Carl fra Sachsen til Bøhmen. Efterat den preussiske Feldtherre, Fyrsten af Anhalt Dessau d. 15de Decbr. havde overvundet Sachserne ved Kesselsdorf, besatte Kongen Dresden og bemægtigede sig hele Churfyrstendømmet Sachsen. Omsider modtog Keiserinden, nedbøjet af sin Bundsforvandtes Ulykke, Englands Mægling, og Freden sluttedes i Dresden den 25de December 1745; ved den erholdt Kongen af Preussen Schlesien og Glatz. Derimod forlod han

Sachsen og samtykte Frantz den Førstes Udvælgelse til Keiser.

Efter den Dresdenske Fredsslutning forandrede Tingenes Stilling i Italien sig meget snart. 30,000 Østerrigere droge fra Böhmen didhen; men inden deres Ankomst havde Kongen af Sardinien allerede angrebet de fransk-spanske Hære og erobret mange Fæstninger. Østerrigerne dreve Franskmændene og Spanierne ud af Mayland, vandt en glimrende Sejer ved Rottofredo, besatte Genua og bemægtigede sig der den rige St. Georgs-Bank. Derpaa trængte den forenede østerrigsk-sardiniske Hær ind i Provence, men den maatte trække sig tilbage, fordi et Oprør var udbrudt i Genua og Tilførsel af Levnetsmidler udeblev. Derfor kunde Franskmændene ingen Fremskridt gjøre i Italien, og Østerrige beholdt der Overmagten indtil Krigens Ende.

I Nederlandene vedblev derimod Lykken at være Franskmændene gunstig. Marskalken af Sachsen indtog Brüssel, hvor han gjorde 12,000 Mand til Fanger; han erobrede mange Byer og Fæstninger, vandt den 11te October 1746 det store Slag ved Raucour, og havde ved Feldttogets Slutning bragt samtlige de fordums spanske Nederlande, med Undtagelse af Landskaberne Limburg og Luxemburg, i Franskmændenes Hænder. Under disse Trængsler begyndte Østerrige Fredsunderhandlinger i Breda, som dog bleve frugtesløse, da Frankrige gjorde alt for høje Fordringer, og England lagde Udsoningen Hindringer i Vejen, fordi det haabede, at dets Allierede skulde seire paa Valpladsen og derved tiltvinge sig gunstigere Betingelser. Omsider

vandt den franske Feldtherre Marskalken af Sachsen Slaget ved Laffeld (den 4de Julii 1747), mod de forenede Østerrigere, Englændere og Hollændere; det kostede imidlertid Franskmændene 9000 Mand, derimod tabte de Allierede kun 5000.

Da Ludvig XV havde erobret Hollandsk Flandern, bestræbte Hollænderne sig alvorligen for at erholde Fred. Da derefter russiske Hjelpetropper ankom til Tydskland, fandt Frankrige det raadeligt, at nedstemme sine høje Fordringer, og den 18de October 1748 sluttedes Freden i Aachen, som gjorde Ende paa den blodige østerrigske Arvefølgekrig. Østerrige erholdt Nederlandene tilbage og gjorde kun nogle ubetydelige Afstaaelser til Sardinien. Det havde nu lært sine Kræfter at kjende og at benytte dem, og forlod derfor Krigsskuepladsen med en langt større Magt, end den var, hvormed det havde betraadt den.

Efterat den store østerrigske Arvefølgekrig var endt, helligede Marie Theresie sine Staters Regjering sin hele Virksomhed, og udviklede derved en Viisdom, der har erhvervet hende baade hendes Samtids og Efterslægtens Beundring. Hun indførte en i Østerrige hidtil ubekjendt Orden i Statsbestyrelsen, hvis Resultat var Statsindtægternes Forhøjelse uden at Folket derved i mindste Maade trykkedes. Hun forbedrede Hærens Organisation, gav den dygtige Anførere, oprettede Krigsskoler, og bragte overhovedet Krigsvæsenet til en høi Grad af Fuldkommenhed. Retsplejen rensede hun fra mange Misbrug, som Tiden havde hævdet; hun adskildte Politievæsenet derfra, indførte ved dette hensigtsmæssi-

gere Former og underkastede det et strængt Opsyn. I hendes Statsraad ansatte hun duelige Mænd og skjænkede dem den fornødne Tillid, dog uden at lade sig beherske af dem. Særdeles heldigt var hendes Valg, da hun udnævnte Grev Kaunitz til hendes Premierminister, thi med usvigelig Troskab forenede han modne Indsigter, stor Erfarenhed og en sjelden Dygtighed i Statsanliggender. Blot Valget af denne store Statsmand, som i 40 Aar stod i Spidsen for Østerriges Statsbestyrelse, vilde være tilstrækkeligt til at bevare Marie Theresies Minde i Velsignelse blandt hendes Undersaatter. At Protestanterne i Ungarn maatte i de første Aar efter Freden lide mangehaande Undertrykkelser, kaster unægteligen en Skygge paa Marie Theresies glimrende Regjering.

Vel virkede Marie Theresie Meget for hendes Lande og erhvervede sig store Fortjenester af hendes Folk, men uendelig meer fuldbragte Fredrik II i sine Stater; hvad han udrettede, det virkede veldædigen paa alle tydske Lande og har erhvervet ham Krav paa Efterslægtens Taknemmelighed, ei allene hans Preussseres, ei allene Tydskernes, men hele den dannede Menneskeheds. Han yndede og paabød Tolerants; tillod en uindskrænket Trykkefrihed i sine Statet, og fremmede derved i høi Grad Aandsdannelse og Oplysning. Hvad Statsoeconomie angaaer, er han et uovertruffet Mønster for alle Fyrster; for hans Embedsmænd var han et Exempel paa Orden og Flid; hver udmærket Evne, som han opdagede enten i sine egne Stater eller indenlands, benyttede han til sit Folks Gavn. Dette opmuntrede han til mangehaande gavnlig Virksomhed. Han

indkaldte Colonister og Konstnere i sine Stater, lod Kanaler graves, understyttede Fabriker og Manufacturer, opmuntrede Agerdyrkningen, og bragte sine Lande, som Naturen ikke havde været særdeles gunstig, til en høi Grad af Velstand og Lykke. Retsplejens Forbedring var ham særdeles magtpaaliggende; under hans Regjering blev den fuldkomnere end i nogensomhelst tydsk Stat, ogsaa Justitsministeren Cocceji har foreviget hans Navn, thi han forkyndte først det gyldne Ord fra en Konges Mund: "Regenten er til for Folkets Skyld, men Folket ikke for Regentens Skyld", og denne Anskuelse blev Kongen usvigeligen tro. Ogsaa Videnskaberne og de skjønne Konster fandt Beskyttelse og Pleje ved hans Hof, der ogsaa forsaavidt var et Mønster for mange andre tydske Hoffer, at han fra sit forjog det stive Ceremoniel og den taabelige Ødselhed, som hidtil havde hersket ved alle tydske Hoffer efter det franske Hofs Exempel.

Syvaarskrigen (1756–1763).

Efter den Aachenske Fred havde Europas politiske System forandret sig. Ved Englands kraftige Bistand var Marie Theresie frelst ud af Arvefølgekrigen, men alligevel var hun koldsindig imod denne sin trofaste Allierede, der ikke havde kunnet være hende behielpelig til Schlesiens Gjenerobring, hvis Tab hun ikke kunde glemme og om hvis store Vigtighed under Fredriks vise Bestyrelse hun nu blev overtydet. Følgen af denne Spænding imellem Østerrige og England

var: at Østerrige nærmede sig til Frankrige, som forsagede sit trehundredaarige Fjendskab og blev Østerriges Bundsforvandte; Preussen, som allerede havde sluttet Forbund med England, havde vægret sig ved en Alliance med Frankrige. Keiserinden søgde at forskaffe sig Allierede mod Preussen, som Østerrige hvad det end skulde koste, vilde fravriste Schlesien. Dog ei allene Schlesien skulde Preussen miste; det skulde gjøres saa lidet, fornedres saa dybt, at Østerrige aldrig nogensinde skulde kunne befrygte det mindste af det. Marie Theresies Had til Fredrik II deelte med hende Keiserinden af Rusland, Elisabeth, som ved en Yttring af Fredrik om hende var bleven personlig fornærmet; hun var meget redebon til at slutte et Forbund med Marie Theresie. Sverige, der var Frankriges Interesse aldeles hengivent, blev ligeledes vundet for Østerrige; ogsaa den vellystige August III af Sachsen lod sig af sin Yndling, Grev Brühl, forlede til et Forbund imod Preussen, thi han hadede Kongen, der to Gange havde forjaget ham fra hans Hovedstad, og han haabede, at udvide sine Staters Grændser ved preussiske Provindser. Saaledes dannede et Forbund sig, der indbefattede ⅔ Dele af Europas Stridskræfter, og hvis Meed var Preussens Tilintetgjørelse. Europas meest civiliserede og raaeste Nationer, i Henseende til Religion, Sprog og Levevis saa høist forskjellige; Arvefjender, hvis indbyrdes Had syntes uslukkelig, forenede sig nu til Kamp imod en Stat, hvis physiske Kræfter, i Sammenligning med deres, syntes høist ubetydelige. Uformodentlig vilde de overfalde den, og fælde den saaledes, at ingen Mulighed til Frelse

forandredes den. Dette Forbund var allerede for lang Tid siden sluttet, og hemmelige Underhandlinger angaaende Angrebet havde allerede fundet Sted imellem de Forbundne; men hvor hemmeligen disse Anslag end holdtes, kunde de dog ikke skjules for Fredriks Ørneblik. Han havde altid baaret Mistanke til Østerrige, og desaarsag forøget sin Krigsmagt indtil 150,000 Mand, for stedse at være rustet imod uformodentlige Anfald. Omsider erholdt han ogsaa ved den sachsiske Geheime-Kancellist Menzels Forræderie nøjagtig Kundskab om de hemmelige Tractater, der vare sluttede mod ham. Nu ønskede ogsaa Fredrik en Allieret, som han neppe vilde have faaet, dersom ikke en lignende Forlegenhed havde forskaffet ham en saadan.

England havde formedelst sine nordamerikanske Besiddelser brudt med Frankrige; Georg II maatte frygte, at Frankrige vilde erobre hans Kurfyrstendømme Brunsvig-Lüneborg, og sluttede derfor den 16de Januar 1756 et Forbund med Fredrik II til deres Landes gjensidige Beskyttelse.

I den Traktat, som de forbundne Magter havde sluttet med hverandre mod Fredrik, var fastsat: at Fredrik ikkun skulde angribes, dersom han gav Anledning til en Krig. Men desuagtet rustede de forbundne Magter sig, og det var ikke sandsynligt, at de vilde oppebie en Grund til Angreb. Da Russerne trak sig sammen paa den preussiske Grændse, Østerrigerne i Böhmen og Mæhren, og Sachserne opsloge en Leir ved Pirna, saa lod Fredrik den 26de Junii forespørge i Wien, om disse Rustninger galdt ham? Da han fik et tvetydigt Svar, forlangte han det Løfte af Keiserin-

den, at hun ikke vilde angribe ham, hverken i dette eller i det paafølgende Aar. Men ogsaa herpaa fik han en stolt Besked, hvori et saadant Løfte nægtedes ham; nu rykkede han den 29de August ind i Sachsen, besatte allerede den 10de Septbr. Dresden, bemægtigede sig der Originaludskrifterne af den imod ham sluttede Forbundstractat, ligesom ogsaa de derom vexlede Breve; hine og disse lod han, for at retfærdiggjøre sit Indfald i Sachsen, trykke. Imidlertid var en af hans Feldtherrer, Schwerin, igjennem Schlesien trængt ind i Böhmen.

Den sachsiske Hær, som bestod af 17,000 Mand, drog ind i en Leir ved Pirna, der ikke let kunde angribes; ufortøvet indsluttede Fredrik den, for at udhungre den. Kurfyrsten af Sachsen, August III, tillige Konge i Polen, var flygtet til Fæstningen Königstein, og tilbød Neutralitet. Men dermed var Fredrik ikke tilfreds; han fordrede, at August skulde slutte et Forbund med ham imod Østerrige; dertil vilde denne ikke beqvemme sig. De østerrigske Hære vare allerede samlede nærved den sachsiske Grændse og Feldtherren Browne fik Befaling til at undsætte Leiren ved Pirna. Fredrik gik ham imøde med en Deel af sin Hær og vandt den 1ste October 1756 Sejer over ham ved Lowositz. Da Sachserne derpaa vilde gaae over Elben ved Königstein, for i Forening med Østerrigerne at angribe Fredrik fra to Kanter, forhindrede denne ei allene dette, men afskar Sachserne ogsaa fra alle Magaziner og tvang dem den 16de October 1756 til at nedlægge deres Vaaben. De gemene Soldater bleve stukne ind under hans Armee, men deraf havde

han ingen Fordeel, thi næsten alle løb over til Østerrigerne og siden til Franskmændene. Fredrik tog nu sit Hovedqvarteer i Sachsen og behandlede Landet som et erobret.

Om Vinteren rustede Fredriks Fjender sig med stor Iver. Keiseren forestillede paa Rigsdagen Fredriks Indfald i Sachsen som et Brud paa Landefreden og anledigede en Rigskrig imod ham, i hvilken næsten alle catholske ja endog nogle protestantiske Fyrster toge Deel. Rusland lovede, at sende 100,000 Mand imod Preussen; Frankrige stillede en Hær af 80,000 Mand imod Hannover under d'Etrée, og en anden under Soubise til Rigsarmeens Forstærkning. I Sverige blev, tvertimod Kongens Villie, som var Fredrik den Ildens Svoger, og tvertimod Rigets Fordeel, ved Frankriges Indflydelse en Krig erklæret imod Preussen, og Svenskerne faldt ind i Pommern. Det franske Partie i Sverige smigrede sig med det Haab, at gjenerobre den Deel af Pommern, som fordum var afstaaet til Preussen.

Mod saa mange Fjender havde Fredrik ikkun en svag Bistand i en engelsk Hær, som forstærkedes af Hannoveranere, Brunsvigere og Hesser. Vel manglede den franske Hær dygtige Feldtherrer, Svenskerne Penge, Russerne al Udsigt til at vinde nogensomhelst Fordeel, og Østerrigerne vare i stor Pengeforlegenhed; men hvor utilstrækkelig var desuagtet Fredriks og hans Allieredes Magt i Sammenligning med hans Fjenders! Var det vel sandsynligt, at han skulde kunne bestaae sig mod dem?

Men disse Betænkeligheder forstyrrede ingenlunde Kong Fredriks Sindsroe; i Følelsen af sin Aands Overlegenhed var han stedse ved godt Mod, og hyldede endog i sine Fritimer Fredens blide Konster, Musik og Poesie. Dog blev hans muntre Stemning afbrudt ved en Begivenhed, der aabenbarede nogle af hans Fjenders grændseløse Forbittrelse og overtydede ham om, at de end ikke bluedes ved de forvorpneste Midler til hans Undergang. Hans Kammertjener, Glasau, til hvem han havde megen Tillid, var underkjøbt til at forgive ham. Allerede var denne Udaad sin Udførelse nær, allerede rækkede Glasau Kongen den forgiftede Chokolade, da et tilfældigt skarpt Blik, som Fredrik kastede paa Forræderen, gjorde denne saa forvirret, at han skjælvende af Angest faldt paa Knæ for Kongen og tilstod sit Mordanslag. Forbryderens Udsagn i Forhøret blev holdt meget hemmeligt. Kongen vilde ikke, at de i denne Sag indviklede Personers Skjændsel skulde kundgjøres.

Hvor alvorligen Fredriks Fjender meente det med at ødelægge hans Magt, skjønnes af deres Plan til at dele de preussiske Lande. Kongeriget Preussen skulde nemlig tilfalde Rusland, Pommern Sverige, Schlesien Østerrige, Magdeburg og Halberstadt Sachsen; det hele preussiske Territorium i Westphalen Frankrige, Kongen af Preussen skulde beholde Kurfyrstendømmet Brandenburg, dog ikkun, dersom han i rette Tid underkastede sig. Østerriges og Sachsens Had til Fredrik var saa stort, at de end ikke bemærkede, at denne Delingsplans Iværksættelse maatte aldeles forstyrre baade den tydske Rigsforfatning og Europas Ligevægt

vægt, dersom Frankrige erholdt de vestphalske Lande og Rusland Preussen; i saa høi Grad forblindede Hevngjerrighed dem i Henseende til deres egen Fare.

Det tydske Rige blev under denne Krig nedværdiget til den dybeste Foragtelighed. Keiseren formaaede ei allene, tvertimod al Ret og Billighed, Rigsdagen til at erklære Kongen af Preussen Krig, men fordrede endog, at den skulde lyse Kongen i Rigets Ban, og de fleste af Rigsstænderne gave dertil deres Samtykke. For Formens Skyld blev en Citation sendt til den Kurbrandenborgske Gesandt, Baron Plotho, der gav ham Varsel til at møde for Rigsdagsforsamlingen. Men han tog Overbringeren, den keiserlige Notarius, Dr. jur. April ved Armen, viiste ham Døren, og lod ham ved sine Domestiker kaste ud af Huset. — Den imod Preussen udskrevne Rigshær var en broget Hob af Mennesker, af forskjellig Alder og Haandtering, der med deres forskjellige Bevæbning, Klædedragt og ukrigerske Holdning frembøde det latterligste Syn.

Allerede i April Maaned aabnede Kongen af Preussen Feldttoget for Aaret 1757, det blodigste under hele Krigen, ved et uformodentligt Anfald paa Bøhmen. Kongen trængte derind fra Sachsen, hans Feldtmarskalk Grev Schwerin fra Schlesien; begge sloge de fjendtlige Hærskarer, som de traf underveis og trængte den østerrigske Hær tilbage indtil Prag. Endskjøndt Østerrigerne under Carl af Lothringens og Brownes Commando vare næsten ligesaa talrige som Preusserne og desuden havde en Stilling, som vanskeligen kunde angribes, saa besluttede Fredrik dog at angribe dem, inden en anden Hær, som Grev Daun commanderede, kunde

forene sig med dem. Den 6te Maj 1757 holdtes Slaget ved Prag. Den Deel af den preussiske Hær, som virkelig kom til at fægte, beløb sig til 64,000 Mand; den østerrigske til 70,000. Det preussiske Rytterie tilkæmpede sig, uagtet Kamppladsens Terrain var det ugunstigt, i Begyndelsen store Fordele, men Infanteriet, skjøndt ikke mindre tappert, blev rækkeviis fældet til Jorden af det vel betjente østerrigske Artillerie og begyndte at vige. Da greb Feldtmarskalk Schwerin, opægget af en Bebreidelse, som Kongen gjorde ham, en Fane og førte sine Skarer med det Udraab: "Hvo der er tapper, følge mig!" mod Fjenden. Schwerin styrtede snart, truffen af tre Kugler, til Jorden, men hans Død opluede Preussernes Tapperhed end meere, og Østerrigerne maatte vige. En Deel af dem flygtede, tilligemed Hertug Carl og den dødeligen saarede Feldtmarskalk Browne, til Prag, en anden Deel til Mæhren. Fredrik havde kjøbt denne store Seir med et Tab af 18,000 Døde og Saarede; Østerrigernes Tab, af Døde og Saarede, var 19,000 Mand; ogsaa maatte de lade 5000 Fangne, 63 Kanoner og hele Bagagen i Seierherrens Hænder, som strax beleirede Prag. Hiint Slag ved Prag var det blodigste i hele Syvaarskrigen, og den østerrigske Hær vilde være blevet tilintetgjort, dersom Muldefloden, der var traadt over sine Bredder, ikke havde forhindret Prinds Moriz af Dessau fra at forene sit Corps med den preussiske Hovedhær.

Imidlertid var Feldtmarskalk Daun rykket frem fra Mæhren, og ved hine Flygtninge og nogle hurtigen erholdte Forstærkninger forøget sin Hær til 60,000 Mand. Fredrik sendte ham Prindsen af Bevern imøde, men

maatte, da Prindsen ikke kunde holde sig imod de overlegne Østerrigere, ile ham til Hjelp med en Deel af Beleiringshæren. Daun havde valgt en fordeelagtig Stilling; alligevel saae Kongen sig nødt til at angribe ham, da han ikke længere kunde holde sig i Egnen og den fiendtlige Hær daglig fik nye Forstærkninger. Den 18de Junii 1757 angreb Kongen Østerrigerne ved Kollin. Begge Armeer strede med stor Tapperhed og Sejeren var længe tvivlsom. Syv Gange havde Preusserne allerede gjentaget Angrebet, og den østerrigske Feldtherre allerede givet sin Hær Befaling til et Tilbagetog, men to preussiske Generalers Uforsigtighed gav nu Anledning til en Aabning i Slaglinien, og gjennem denne trængte det sachsiske Rytterie ind. Nu kom den preussiske Hær i Forvirring; denne benyttede Daun ypperligen til at fravriste Preusserne den næsten allerede vundne Sejer. Preusserne mistede paa Valpladsen 14,000 Mand og 43 Kanoner, Østerrigerne 9000 Mand. Daun forfulgte ikke de slagne Preussere, men lod Kongen Tid til at ophæve Prags Beleiring og trække sig tilbage til Sachsen med den største Deel af sin Hær. En anden preussisk Hær under Prinds Vilhelm af Preussens Anførsel, led formedelst en Feil, som Prindsen begik, paa sit Tilbagetog til Lausitz, et betydeligt Tab ved Gabel og ved Görliz. Ogsaa forvoldte Østerrigerne, ved Zittaus Bombardement, der en Ødelæggelse af 10 Millioner Rigsdalers Værdie. I Prag vare 8000 Indvaanere af borgerlig Stand dræbte og et endnu større Antal saaret. Havde Kongen vundet Slaget ved Kollin, saa maatte Prag, med hele den der indsluttede Hær, inden føie Tid have overgivet sig, og han havde

uden Hindring kunnet marschere lige til Wien; det vilde da have staaet i hans Magt, at ende Krigen med stor Fordeel for hans Rige.

Paa samme Tid mødte Kongen af Preussen og hans Allierede adskillige betydelige Uheld og hans Fiender optraadte alle med en saadan Magt paa Kamppladsen, at han syntes at være uden Redning. Franskmændene vare allerede om Foraaret trængte ind i hans Westphalske Lande, havde bemægtiget sig Ostfriesland og efter Slaget ved Kollin ogsaa besat en Deel af Hannover og Hessen. Hertugen af Cumberland tabte den 26de Julii 1757 Slaget ved Hastenbeck mod Franskmændene, og undertegnede derefter Conventionen i Kloster-Seven, ifølge hvilken hans Hær skulde drage tilbage over Elben. Hertugen af Brunsvig og Landgreven af Hessen-Cassel erklærede sig for neutrale og lode deres Lande besætte af Franskmændene, hvilket det desuden ikke vilde have staaet i deres Magt at afværge. Hannover, Brunsvig, Kassel og de tilgrændsende Lande bleve nu haardt trykkede af Franskmændene, der paalagde dem byrdefulde Krigsskatter og allehaande Leverancer; derpaa truede de Magdeborg med et Angreb. En anden fransk Hær, under Soubise, trængte frem til Erfurt og forenede sig med Rigshæren, som ved denne Forstærkning blev forøget til 80,000 Mand. Imidlertid var en russisk Hær paa 100,000 Mand trængt ind i Preussen, og havde den 30te August 1757 leveret den preussiske Feldtmarskalk Lehwald et Slag ved Großjægerndorf i Nærheden af Wehlau. Lehwald, der ikkun havde 30,000 Mand til

at stille mod Russerne, blev tvungen til at trække sig tilbage. Men snart forandredes dette Forhold; i Stedet for at forfølge de slagne Preussere og besætte den rige, med alt Slags Krigsforraad forsynede Hovedstad, forlode Sejerherrerne Landet med den største Jil, og den slagne Lehwald forfulgte dem indtil Grændsen. Dog var dette ingen betydelig Fordeel, thi der var ingen Tvivl om at Russerne jo snart vilde vende tilbage, og i Preussen stod ingen Hær, som kunde hindre dem fra at besætte hele Kongeriget; saavidt de vare trængte frem, havde de allevegne begaaet de umenneskeligste Vederstyggeligheder, og ved Plyndring, Mord og Brand, forvandlet Landet til en Ørken. Endelig vare ogsaa 23,000 Svenskere landede i Pommern, og, da de ingen Modstand fandt, trængte ind i Uckermark. Saa høist mislig var Kongens Stilling, at baade Venner og Fjender aldeles tvivlede om hans Redning. Han selv tabte ingenkunde Modet, men friede sig med ligesaa stor Indsigt som Mod ved egen Kraft ud af sin trængselfulde Stilling, og hans Folks Fædernelandskjerlighed stod ham hertil virksomt bi. Landstænderne i Pommern oprettede paa deres Bekostning et bevæbnet Korps, som bestod af 5000 Mand, og underholdt det; Landstænderne i Markbrandenborg stillede ligesaa mange Krigere og de i Magdeborg og Halberstadt 2000 Mand. Da disse Corps manglede Officerer, meldte sig dertil Godsejere, som før havde været Officerer i Armeen. Stettinerne lod paa deres Bekostning en liden Flaade bygge: to Krigsfartøjer paa 20, tre paa 10 og ni paa 6 Kanoner, for med disse at beskytte Kysterne og Oderens Bredder imod Svenskernes Plyndringer. I Preus-

sen udstødtes, for at skuffe Fjenden, til alle Domainernes Forpagtere Quiteringer, at de havde betalt deres Forpagtningsafgift forud for sex Aar; men Forpagterne afleverede denne i aarlige Terminer til de Kongelige Oppebørselsbetjenter, der med Livsfare bragte den til Kongen. For at frelse Hestene i de kongelige Stutterier til Kongens Tjeneste, toge Bønderne dem i Røgt og Pleie. Da Rytteriet efter Slaget ved Kollin manglede Heste, sendte Domherrerne, Embedsmænd og Borgere, i Magdeborg og Halberstadt deres Karethheste, [illegible] i Tallet, til Hæren. Fortjener den store Konges Krigsbedrifter med Føie Beundring, saa bør det ogsaa erindres, at hans Undersaatters Fædernelandskjerlighed og Troskab og hans Krigeres Heltemod satte ham i Stand til at virke noget saa Stort og hartad Uhørt.

Medens Fredrik samlede nye Stridskræfter i Lausitz, erobrede Østerrigerne en Stad efter den anden i Schlesien; den franske Armee, i Forbindelse med Rigshæren, streifede indtil Merseburg og Halle, og havde til Hensigt, at rense hele Sachsen fra Preusserne. Franskmændene behandlede Sachsen som et fjendtligt Land, og udøvede der Umenneskeligheder, som langt overgik de Vederstyggeligheder, som de halvvilde russiske Folkeslag havde begaaet i Preussen. Ei allene udpressede de allevegne, foruden Leverancerne, store Pengesummer, men de udplyndrede hele Egne aldeles; fordærvede og ødelagde hvad de ikke kunde bringe med dem. Kirkerne vanhelligede og ruinerede de; Sengedyner skare de itu og omspredte Fjærene; Boehavet søndersloge de; Slagteqvæget, som de ikke kunde føre med dem, huggede de i Stykker, og kastede det ud paa Mar-

kerne. Ingen kaad Nidingsdaad kan optænkes, som disse tøilesløse Bander jo begik.

Hurtigen samlede Kongen nu sin Hær, brød uformodentligen ind i Thyringen og stod den 5te Novbr. 1757 pludselig ved Roßbach ligeover for den franske Armee. Franskmændene forhaanede den preussiske Hær, for dens ringe Antals Skyld og troede ikke, at den agtede at indlade sig i Kamp med dem; de frygtede kun, at Kongen af Preussen skulde undløbe dem, og beklagede, at der var saa liden Ære ved at overvinde en saa ussel Armee, thi deres Hær var 60,000 Mand, den preussiske derimod ikkun 22,000 stærk. Fredrik gav Befaling til Angreb og inden en Times Forløb havde Seieren erklæret sig for ham, og den kostede ham neppe 300 Mand. Hans Fjender tabte 4000 Døde og 7000 Fangne, blandt hvilke 11 Generaler; desuden 63 Kanoner; paa Flugten bleve endnu nogle Tusinde gjorte til Fanger og mange ihielslagne. Over Udfaldet af Slaget ved Roßbach glædede alle Tydskere uden Undtagelse sig, ja endog Fredriks Modstandere; de deeltoge i Seierherrens Hæder, der havde overvundet Tydsklands gamle Arvefjende ved tydsk Tapperhed. Efter Seieren ved Roßbach blev den adspredte hanoverske Hær samlet, forenet med 12,000 Hesser, 8000 Brunsvigere og nogle Regimenter preussisk Rytterie; hele Hæren blev sat under Hertug Ferdinand af Brunsvigs Overcommando. Efterat Conventionen i Kloster-Seven var erklæret for ugyldig, drev denne Hær den franske Armee tilbage, lige til Floden Aller. Hele Europa beundrede dette Slag ved Roßbach, der havde kostet saa lidet Blod; thi Fred-

rik havde i det paa den meest glimrende Maade lagt sit Feldtherretalent for Dagen. Fra Roßbach ilede han, for at høste Laurbær paa en anden Valplads.

For Østerrigerne var i Schlesien ethvert Foretagende hidtil lykket. Haddik var endog med et Armeekorps trængt frem til Berlin og havde brandskattet denne Hovedstad; men han trak sig hurtigen tilbage. Nadasti havde den 12te November 1757 erobret Schweidniz i Schlesien, og der fundet et uhyre Forraad af Munition. Prindsen af Bevern havde den 22de Novbr. 1757 lidt et Nederlag, hvori han tabte 8000 Mand Døde og Saarede, 3600 Mand Fanger og 80 Kanoner, og omsider blev han selv gjort til Fange; Østerrigerne havde uden mindste Modstand bemægtiget sig Breslau. Allerede den 5te Decbr. 1757 førte Fredrik sin Hær i Schlesien til et Feldtslag imod den østerrigske ved Leuten, i Nærheden af Lissa. Den bestod ikkun af 33,000 Mand, og Østerrigerne haanede den med Øgenavnet "den berlinske Vagtparade." Den østerrigske Hær, der bestod af 90,000 Mand, kunde ikke overtyde sig om, at Fredrik vilde vove et Angreb. Men han vovede det, og vandt over en tre Gange talrigere Fjende en af de meest glimrende Seire, hvis Udfald ene hans store Indsigter i Krigskonsten og hans brave Preussers vidunderlige Tapperhed afgjorde. Den preussiske Hær havde 2600 Døde og Saarede, af den østerrigske bleve 6500 Mand paa Valpladsen, 21,500 bleve tagne til Fanger og 134 Kanoner gjordes til Bytte; desuden gik 6000 Deserteurer efter Slaget over til Sejerherrens Armee. Følgerne af denne glimrende Seier vare i høieste Grad

vigtige. Breslau maatte allerede efter fjorten Dages Forløb overgive sig; Besætningen, der bestod af 18,000 Mand, blev gjort til Krigsfanger. Ogsaa Liegniz overgav sig snart, og i hele Schlesien beholdt Østerrigerne kun Schweidniz; af deres hele store Hær havde de neppe reddet 17,000 Mand. Endnu før denne Sejervinding havde Lehwald, efterat være vendt tilbage fra at forfølge Russerne, begivet sig til Pommern, der frataget Svenskerne alle deres Erobringer, og forjaget dem til Stralsund og Rügen. Fredrik tog nu omsider sit Vinterqvarteer i Sachsen, inddrev der en meget betydelig Krigscontribution og completterede sin Hær til et nyt Feldttog.

Feldttoget i Aaret 1757 er et af de blodigste, som et af de mindeværdigste, i den nyere Krigshistorie. Syv Hundrede Tusinde Krigere havde staaet under Vaaben; syv Hovedslag og mange blodige Fægtninger vare holdte; den Tids største Feldtherrer havde fundet Leilighed til at erhverve sig uforgængelig Hæder.

Fredrik II aabnede Feldttoget i Aaret 1758 den 16de April med at indtage Schweidniz; derefter faldt han ind i Mæhren og beleirede Olmüß. Dette dadlede man som et stort Misgreb; thi var han dragen til Bøhmen — meente man — i Stedet for til Mæhren, saa vilde han der have faaet Fodefæste og kunnet hindre Østerrigerne fra at gjøre deres Tilrustninger fuldstændige. Østerrigerne afskaare en stor Transport med Levnetsmidler og Munition til ham; derved tvang de ham til at ophæve Beleiringen og trække sig tilbage gjennem Bøhmen over Glaz til Schlesien. Imidlertid vare Russerne atter trængte frem i Preussen og havde

erobret den store Landstrækning indtil Neumark. Da de beleirede Küstrin, ilede Kongen gjennem den Schlesiske Bjergegn denne Fæstning til Undsætning. Russerne, der unyttigen havde forvandlet Küstrin til en Askehob og derved forvoldet en Skade af mange Millioners Værdie, ophævede nu Beleiringen og beredte sig til et Slag. Kongen angreb dem den 25de August 1758 i Nærheden af Landsbyen Zorndorff og tilkæmpede sig en saa fuldkommen Sejer, at Russerne mistede 20,000 Mand og maatte trække sig tilbage til den polske Grændse. Ikkun Mangel paa Munition i den preussiske Hær og dens Rytteries Udmattelse frelste Russerne fra total Undergang. Ved dette blodige Slag erhvervede i Særdeleshed den preussiske Feldtherre Seidlitz sig uforglemmelig Hæder.

Kongen kunde ikke fuldstændigen benytte denne store Sejer, thi hans Nærværelse i Sachsen blev høist nødvendig. Der vare nemlig Østerrigerne rykkede ind tilligemed Rigsarmeen, og Prinds Henrik af Preussen var udsat for den største Fare. Fredriks Ankomst hindrede Daun fra at foretage Noget imod Prinds Henrik og beleire Dresden. Daun søgde at holde sig i en fast Stilling ved Stolpen. Fredrik tvang ham til at begive sig til Kitlitz, ogsaa did fulgte Kongen ham og leirede sig derpaa ved Hochkirchen i en høist ufordeelagtig Stilling. Han agtede ikke paa sine Feldtherrers Advarsler, men overlod sig til en usædvanlig Sorgløshed. Denne benyttede Daun; han overfaldt den preussiske Leir den 14de October 1758 inden det endnu grydede ad Dag og anrettede der et skrækkeligt Nederlag. Mange Preussere bleve nedsablede, inden

de fik Tid til at gribe til Vaaben; hele Regimenter, som i Hu og Hast opstillede sig, bleve ihjelslagne, og Preusserne mistede 9000 Mand, 100 Kanoner og hele Bagagen; dog havde de værget sig tappert, thi ogsaa Østerrigerne tabte 8000 Mand. Fredrik trak sig, aldeles overvunden, tilbage. Sejerherren havde ikke Mod til at forfølge ham, og Fredrik har i det mindste ved dette mesterlige Tilbagetog ligesaa megen Ære, som den østerrigske Hærfører af sin Sejer, som han ikke forstod at benytte. Fredrik samlede hurtigen Forstærkning, drog, uden at Østerrigerne hindrede ham, til Schlesien, undsatte derfra Neisse og befriede Kosel; derefter ilede han til Sachsen, som han rensede fra alle sine Fjender. Saaledes havde han, uagtet hiint Nederlag, ved Feldttogets Ende alligevel befriet Brandenborg, Pommern, Schlesien og Sachsen fra alle fjendtlige Hære.

Den franske Armee havde, uagtet sin Overlegenhed, ikke kunnet udrette noget imod Hertugen af Brunsvig, fordi dens Feldtherrer blot bleve valgte efter den kongelige Maitresses Gunst, uden mindste Hensyn til Duelighed. Hertugen af Richelieu maatte fratræde Commandoen over Hæren, som blev overdraget til Grev Clermont, der hidtil aldrig havde seet en Armee; ham jog Hertugen af Brunsvig ud af Nedersachsen, Hessen og Westphalen; derefter leverede han ham den 23de Junii 1758 et Slag ved Crefeld, i hvilket han aldeles overvandt ham. Nu blev Clermont kaldet tilbage; i hans Sted kom Contades, der var en dygtigere Feldtherre. Soubise og Broglio angrebe Hessen, vandt en Træfning mod Prindsen af Isenburg.

Sangerhausen, og fik atter Weserfloden i deres Vold. Hertugen af Brunsvig erholdt nogle engelske Hjelpetropper og hindrede Franskmændene, skjøndt hans Magt var noget svagere end deres, fra at besætte Westphalen. Det var en stor Lykke for dette Land, thi den franske Krigsminister Belleisle havde givet Befaling til at forvandle hele Westphalen til en Ørken, paa det at Hertugen af Brunsvig ikke skulde kunne holde sig der. Det var høist byrdefuldt for Frankrige, at underholde Hærene i Tydskland, og Ønsket om Fred blev almindeligt. Kongens Maitresse, den berygtede Madame Pompadour, der fandt sig smigret ved et Brev, som Marie Theresie egenhændigen havde skrevet til hende, afværgede ei allene Fredsslutningen, men anledigede endog et nyt Forbund med Østerrige, ifølge hvilket Frankrige forpligtede sig til at stille en Hær af 100,000 Mand i Tydskland og betale alle Subsidierne til Sverige. Nu var alt Haab om Fred forsvundet og Krigen begyndte atter at rase.

Begyndelsen til Feldttoget i 1759 var uheldig for Hertug Ferdinand af Brunsvig, men siden blev det desto heldigere. Han havde to franske Hære mod sig: een ved Rhinen og Maynen under Hertugen af Broglio, een imellem Rhinen og Maas under Contades; med begge stod Rigsarmeen i Forbindelse. Da Contades var i Begreb med at rykke frem mod Hovedhæren, brød Hertug Ferdinand op imod Broglio og Rigsarmeen, for at drive begge tilbage ved et Overfald. Ferdinand forjog Rigsarmeen, der leed et stort Tab, ud af Thüringen, men han tabte den 13de April 1759 et Slag mod Broglio ved Bergen

i Nærheden af Frankfurt. Nu bemægtigede Franskmændene sig Hessen, den største Deel af Westphalen og en Deel af de hannoverske Lande; en Afdeling af Rigsarmeen brød ind i det Halberstadtske. Hertug Ferdinand besatte Bremen, tog derefter sin Position i en Dal ved Minden, lokkede General Contades den 1te August 1759 til et Slag og vandt dette aldeles. Contades's Hær vilde være bleven aldeles tilintetgjort, dersom den engelske Høistcommanderende, Lord Sakville, ikke havde vægret sig ved at forfølge de flygtende Franskmænd. Paa selvsamme Dag overvandt Ferdinand Hertugen af Brissak, og gjorde, inden han begav sig til Kongens Hær, et würtembergsk Armeekorps til Fanger. Ogsaa Münster, i hvis Besiddelse Franskmændene hidtil havde holdt sig, blev ved Slutningen af Feldttoget erobret.

Aaret 1759 begyndte med stor Virksomhed fra preussisk Side og i dets Løb fristede Fredrik meer end een stor Ulykke. Kongens Hæder var allerede stegen til en saa høi Grad, at han nævnedes i alle europæiske Lande med Ærefrygt og Beundring; Budskabet om hans Seiervindinger glædede endog de Landes Indvaanere, hvis Herskere førte Krig med Preussen. Endnu i samme Aar, om Vinteren, rykkede Prinds Henrik ind i Bøhmen, gjorde mange Fanger og lod de østerrigske Magaziner, der indeholdt et uhyre stort Forraad af Levnetsmidler og Fourage, tilintetgjøres. Derpaa rykkede han ind i den frankiske Kreds og udsendte adskillige Armeekorps, der brandskattede Landene, og allevegne forjoge Rigshærens Tropper. En preussisk Armeedivision faldt ind i Meklenborg og behand-

først ind i Lausitz og derefter igjennem Schlesien til Polen.

Imidlertid var Rigshæren trængt ind i Sachsen, den havde besat Leipzig, Torgau og Wittenberg, og understyttede Østerrigerne, som efter Slaget ved Kunersdorf beleirede Dresden. Den preussiske General Wunsch ilede til Undsætning, men Gouverneuren i Dresden, Schmettan, havde imidlertid, den 4de September 1759, overgivet Staden, for at frelse de betydelige Casser. Det var et stort Tab for Preussen; thi nu blev en Hær nødvendig til at holde den østerrigske Garnison i Dresden i Tømme. Men snart vandt Preusserne igjen Overhaand i Sachsen. Adskillige Træfninger fandt Sted, af hvilke de fleste, f. Ex. den ved Torgau den 8de Septbr., ved Hojerswerdau den 24de Septbr. og ved Pretsch den 29de October, havde et heldigt Udfald for Preusserne. Derimod blev Fink den 20de Novbr. 1759 med et Armeekorps af 11,000 Mand indsluttet ved Maxen og gjort til Krigsfange. Fredrik havde i dette Feldttog lidt mange og store Ulykker, men viist sig som en stor Feldtherre, thi hans Fjender havde med en firefold større Magt ikke kunnet overvinde ham.

I det følgende Aar, 1760, værgede Fredrik sig meer ved beundringsværdige Armeebevægelser og Marscher end ved Feldtslag; først nu fremlyser hans Feldtherretalent i sin hele Storhed, thi med ringe Stridskræfter gjorde han Fjendernes talrige Hærmagt Modstand og blev den endog for største Deelen overlegen. Hertug Ferdinand overvandt endog sine stærkere Fjender.

Østerrige og Rusland vilde i dette Aar befrie Sachsen og gjenerobre Schlesien. Denne Plan skulde Soltikow og Laudon udføre i Schlesien, Daun i Sachsen. Fredrik stillede Prinds Henrich imod Soltikow, Fouquet imod Laudon, og han selv drog til Sachsen imod Daun. Indtil Midten af Junii Maaned stode Hærene ligeoverfor hinanden, uden at foretage noget. Da syntes Laudon at ville true Glatz, men vendte sig pludselig imod Landshut, omringede General Fouquet med en overlegen Hær og nødte ham den 23de Juni 1760, efter en haardnakket Kamp, til at overgive sig tilligemed sit Armeekorps som Krigsfange. Derefter erobrede han Glatz. Fredrik syntes at ville ile Schlesien til Bistand, men da Daun ilede ham forud til Bøhmen, vendte han pludselig om og beleirede Dresden. Denne Stad lod han saa heftigen beskyde, at en tredie Deel af den blev lagt i Aske. Men da Daun vendte tilbage fra sin frugtesløse Marsch til Schlesien, ophævede Fredrik pludselig Beleiringen og drog med utroelig Hurtighed til Schlesien, hvor hans Nærværelse blev i højeste Grad nødvendig. Østerrigerne beleirede Breslau, men Prinds Henrik ilede denne Stad til Undsætning. Samtidigen med Kongen var Daun atter dragen til Schlesien og da Fredrik den 7de August 1760 leirede sig ved Bunzlau, var han omgiven af Soltikows, Dauns og Laudons Hære, der bestod i det mindste af tre Gange saa mange Krigere, som hans egen. Det var de østerrigske og russiske Hærføreres Hensigt, at ødelægge den prussiske Hær ved et Hovedslag. Fredrik, som mærkede Planen, tilintetgjorde den derved, at han

om Natten imellem den 14de og 15de August trak sig tilbage op paa Højene ved Liegnitz, og næste Morgen pludselig angreb Laudon, som led et Nederlag, inden Daun kunde komme ham til Hjelp. Laudon mistede 10,000 Mand og 82 Kanoner, men frelste Resten af sin Hær ved et mesterligt Tilbagetog. Daun vovede nu intet Angreb og trak sig tilbage til Bøhmen. For at fjerne Kongen fra Schlesien, trængte 20,000 Russer under Czernitschew og 15,000 Østerrigere under Lascy ind i Churmark og kom indtil Berlin. Staden maatte frikjøbe sig for Plyndring med 1½ Millioner Rigsdaler, men desuagtet begik Østerrigere og Sachsere skrækkelige Grusomheder. Den russiske General Tottleben gjorde Alt hvad der stod i hans Magt, for at skaane Staden og dens Indvaanere; ham skyldte Berlin, at en almindelig Plyndring afvendtes fra Staden og at dens Palladser og Fabriker skaanedes. Derimod holdt den østerrigske Feldtherre Lascy ingen af de Punkter, som vare Staden bevilgede, men tillod sine Krigere al Slags Udaad, som og saa dreves til den højeste Grad. End ikke Kirkerne, Hospitalerne, ja end ikke Gravhvælvingerne bleve forskaanede; ikkun efter den hollandske Gesandt Verhelst's Forestilling ophørte omsider denne Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Den kongelige Eiendom saavel i Berlin, som paa de omliggende Slotte, blev røvet og hvad der ikke kunde medtages, blev sønderslaaet. Vildest huserede Sachserne, der paa det kongelige Slot Charlottenborg med rasende Harme ødelagde det kostbarste Bohave. I Særdeleshed nedværdigede de sig ved aldeles at tilintetgjøre en herlig Samling af græske

Billedstøtter, som Kongen havde kjøbt af Cardinal Polignac; Konsten led derved et uerstatteligt Tab. Paa Dronningens Lystslot, Schønhausen, teede de sig ikke bedre. Kun Fredriks Yndlingsslot Sanssouci og det Kongelige Slot i Potsdam undgik Ødelæggelsen, thi den østerrigske Feldtherre, Esterhazy, som havde Commandoen over Tropperne der, holdt en ypperlig Mandstugt, og taalte ikke, at Noget blev røvet eller ødelagt. Megen Ulykke afværgede ogsaa den ædelmodige Kjøbmand Gotzkowsky for Berlin; ved Forestillinger, Bønner og Foræringer frelste han Millioner for sit Fæderneland. Denne Mand var sin Stands Prydelse og har i sin Levetid virket meer Godt end mangen mægtig Fyrste under en lang Regjering. Fredrik ilede til sin Hovedstads Frelse; den blotte Efterretning om hans Komme bortskræmmede hans Fjender, men Russerne hærjede paa Tilbagetoget skrækkeligen i Markbrandenborg og i en Deel af Pommern. Nu begav Kongen sig til Sachsen.

Under Fredriks Fraværelse fra Sachsen havde Rigsarmeen udbredt sig i dette Land og indtaget Torgau og Wittenberg. Hertugen af Würtemberg truede endog Magdeborg. Fredrik jog Rigshæren uden mindste Møie ud af Sachsen, men Daun var allerede ankommen og havde ved Torgau en forskandset Leir. Forgjæves søgde Fredrik at lokke ham ud af denne fordeelagtige Stilling, og besluttede derfor at angribe ham. Sin Hær deelte han i to Dele; den ene commanderede han selv; Commandoen over den anden erholdt Ziethen, og Angrebet skulde skee fra to Sider. Fredrik angreb først, endnu før Ziethen, som

blev sinket ved de knudrede, slette Veie, kunde komme. Men alle hans Angreb vare frugtesløse; Geleedviis bleve hans tappre Krigere ihjelskudte, og Fredrik maatte omsider opgive Haabet om at kunne sejre her. Daun havde allerede sendt en Courer til Wien med Budskab om Sejeren. Han selv var bleven saaret og maatte lade sig bære fra Valpladsen; men han troede at den største Deel af det blodige Arbeide var endt, og nøjedes med at give Befaling om at iagttage Ziethens Bevægelser. Nu kom Ziethen. Ogsaa han holdt Slaget for tabt, og vilde blot dække Kongens Tilbagetog. Men da han bemærkede, at Østerrigerne havde ladet nogle Høje ubevogtede, vovede han et Angreb. Kampen blev almindelig; Fjenden trængtes fra den ene Position til den anden, og Østerrigerne bleve aldeles slagne. Preusserne kjøbte Sejeren den 3die Novbr. 1760 med et Tab af 13,000 tappre Krigere; Østerrigerne mistede 20,000 Mand. Hele Sachsen, Dresden undtagen, var nu igjen i Preussernes Hænder, og Fredrik kunde ei allene befrie det Brandenborgske, Schlesien og Pommern, men ogsaa sende Prinds Ferdinand en Understyttelse af 8000 Mand. Svenskerne bleve nu tilbagetrængte til Stralsund; Laudon maatte ophæve Kosels Beleiring og Russerne toge deres Vinterqvarteer i Polen.

I Westphalen skeete under dette Feldttog Intet af Vigtighed, endskjøndt Frankrige havde stillet en Armee af 120,000 Mand. Hertugen af Brunsvig havde en langt ringere Krigsmagt og kunde derfor ikkun gaae Forsvarsviis tilværks. Marskalk Broglio bemægtigede sig Hessen, en anden fransk Hær trængte ind i

Westphalen. Hertug Ferdinand vilde beskytte Cassel, men maatte opgive dette Forsæt, da Fjenden truede med at afskjære ham fra al Forbindelse med Westphalen. Den 31te Julii 1760 leverede Ferdinand Franskmændene et Slag ved Warburg, som han vandt. Desuagtet maatte han indskrænke sig til at forsvare det Hannoverske. Franskmændene vandt endnu den 10de October s. A. en Trefning ved Kloster Kamp, men kunde, uagtet deres overlegne Tal, ikke opnaae deres Hensigt, at trænge ind i Sachsen.

Alle de krigførende Magter følte sig efter dette Feldttogs Ende i høi Grad udmattede, og vidste neppe Udveje til at skaffe Midler til at bestride det næste. Østerrige maatte beqvemme sig til at udgive Bankosedler. Fredrik søgde ved slette Penge at tilvejebringe de fornødne Summer. Hans Forlegenhed var upaatvivleligen den største, og netop nu døde hans trofaste Bundsforvandte Georg II (den 25de October 1760), og dennes Eftermand vægrede sig ved at betale ham de traktatmæssige Subsidiepenge. Østerriges og Ruslands Plan i Henseende til Feldttoget for Aaret 1761 var ikke forskjelligt fra den for det foregaaende; men Udførelsen blev tildeels indskrænket formedelst den i begge Lande herskende Pengetrang. I Schlesien havde Fredrik ikkun 50,000 Mand at stille mod sine Fjenders 130,000, og han kunde altsaa naturligviis ikke gaae angrebsviis tilværks; alligevel hindrede han ved en hensigtsmæssig Stilling Russerne i hele fire Uger fra at gaae over Oderen og forene sig med Laudon. Efterat denne Forening dog var lykket dem, leirede han sig i en uangribelig Position ved Bunzelwitz, hvorfra han iagttog

og foruroeligede sine Fjender. Men da Russerne omsider under Buttlerins Anførsel, formedelst Mangel paa Levnetsmidler, trak sig tilbage med den største Deel af deres Hær, drog han ud af sin forskandsede Leir, for at begynde et Slag med Laudon; men denne overrumplede pludselig Schweidniz og tog derefter en Position, som ikkun med stor Vanskelighed kunde angribes. Fredriks Stilling blev end misligere, da en russisk Armee, som i August Maaned var landet ved Pommerns Kyster, erobrede Fæstningen Kolberg, efterat dens Commandant, Oberst Heiden, i tre Maaneder tappert havde værget sig. Ene dette Uheld kunde, om Krigen varede længe, anledige Fredriks Undergang, thi nu bleve Russerne ei allene uafhængige af Levnetsmidlers Tilførsel fra Polen, men kunde endog paa den korteste Vei faae Forstærkninger fra deres fjerne Hjem, og fra Kolberg true Fredriks Hovedstad og hans Staters Hjerte.

Nu syntes det endelig at være ude med den heltemodige Konge, al hans Mod og Viisdom uagtet; thi alle hans Hjelpekilder vare udtørrede og enhver Udsigt til nye tillukt for ham. England, misledt af Ministeren Butes smaalige Rænker, havde paa en uædel Maade nægtet Fredrik Pengebistand, da han meest behøvede denne; Sachsen var udtæret, hans egne Lande deels besatte af Fjenden, deels i en vanmægtig Tilstand, og de foreslagne Fredsbetingelser kom ikke i Stand, fordi Frankriges Minister Choiseul, den kongelige Bolerskes, Mad. Pompadours, Redskab, var uforstandig nok til at paastaae Krigens Fortsættelse; ogsaa Spanien, der var Frankriges Allierede, indviklede han i

Krigen. Saaledes syntes Alt at bebude Fredriks nærforestaaende Undergang; da et lykkeligt Tilfælde udfriede ham af Faren.

Keiserinde Elisabeth af Rusland, Fredriks uforsonlige Fjende, som af blot Had, tvertimod hendes Riges Fordeel, havde ført Krig med ham, døde den 5te Januar 1762. Neppe havde hendes Efterfølger, Peter III, en født Hertug af Holsteen-Gottorp, der var Fredriks oprigtige Ven og ivrige Beundrer, besteget Thronen, før han sendte Befaling til sine Hære, strax at ophøre med Fjendtlighederne mod Preussen, derefter allerede den 16de Marts 1762 sluttede en Vaabenstilstand med Fredrik, paa hvilken den 4de Maj Fred og et Forbund fulgte. Peter III havde af Frankrige og af Østerrige fordret Fred, og, da hans Forlangende var bleven afslaaet, givet sin Feldtherre Czernitschew Befaling til at understytte Kongen af Preussen imod Østerrige med 20,000 Mand. Nu kom ogsaa en Vaabenstilstand imellem Preussen og Sverige hurtigen i Stand, som allerede den 22de Maj i Hamborg blev forvandlet til en Fred.

Fredrik, der nys syntes at være saa aldeles uden Redning, at Marie Theresie allerede havde afskediget 20,000 Mand, blev nu atter frygtelig for sin Hovedfjende, Østerrige. Daun, som overtog Commandoen over Hæren i Schlesien, kunde ikke formene Kongen, at drage Forstærkninger fra Pommern og det Meklenborgske til sig. I den østerrigske Hær var Sygdom udbrudt, men end skadeligere var den Modløshed, som almindeligen havde taget Overhaand i Hæren. Fredriks Hensigt var nu, at tilbageerobre Schweidnitz, som

Østerrigerne havde stærkt befæstet og forsynet med en Besætning af 12,000 Mand. Daun havde leiret sig med sin Hær i Nærheden af denne Fæstning, for at beskytte den, og alle Fredriks Forsøg paa at lokke ham derfra, bleve længe frugtesløse. Nu begav sig i Rusland en Catastrophe (den 9de Julii 1762), som syntes atter at gjøre Fredriks Stilling mislig. Hans Ven og Allierede, Peter III, mistede pludselig Kronen og Livet, og hans Gemalinde Katharina II besteg den russiske Throne. Hun tilbagekaldte strax Freden med Preussen og gav Czernitzschew Befaling til at adskille sig med sin Hær fra den preussiske. Til Held for Fredrik fik han tidligere end Østerrigerne Kundskab om denne Catastrophe. Han kunde ikke formene Czernitzschew at drage bort, men formaaede ham til at tøve tre Dage; denne korte Frist benyttede han til at angribe den østerrigske Hær den 21de Julii 1762 og drive den [illegible] af dens Forskandsninger. Russerne toge ingen Deel i Kampen, men vare blotte Tilskuere af Preussernes Sejer. Daun maatte trække sig tilbage og Fredrik kunde nu indslutte og beleire Schweidnitz. Efter en haardnakket Modstand maatte Besætningen den 9de October 1762 overgive sig og Fredrik blev nu Herre af Fæstningen og af hele Schlesien. Saaledes endtes Feldttoget i Schlesien, som Østerrige nu for bestandigt mistede.

Efterat det schlesiske Feldttog var tilendebragt, begave Fredrik og Daun sig med deres Hære til Sachsen. Der havde Prinds Henrik trængt de fjendtlige Armeer tilbage og adskildt Rigsarmeen fra den østerrigske. For en føje Tid blev han tilbagedreven, men

rykkede atter frem og leverede Østerrigerne og Rigshæren den 29de October 1762 et Slag, i hvilket han blev Sejerherre, og Fjenden led et Tab af 3000 Mand Døde og Saarede; desuden bleve 4000 Mand gjorte til Fanger og 28 Kanoner til Bytte. Et andet preussiskt Armeekorps trængte gjennem Sachsen ind i Franken, brandskattede Bamberg, Nürnberg og andre Stæder, rykkede frem indtil Donau, satte Rigsdagen i Regensborg i Forskrækkelse og vendte tilbage med et riigt Bytte. Imidlertid havde Østerrige og Preussen den 27de November 1762 sluttet en Vaabenstilstand, der blot var gjeldende for begge disse Magter, hvis Hære nu droge i deres Vinterquarterer.

Ogsaa den franske Armee, der var stillet imod Hertug Ferdinand, fristede mange Ulykker. Først overfaldt Hertugen dem ved Wilhelmsthal, omringede dem og dreve dem paa Flugten, hvorved en stor Deel af Hessen blev befriet fra dem. Den franske Feldtherre Stenville, som dækkede Flugten, kom i Krigsfangenskab. For ikke at afskjæres, maatte Franskmændene forlade Göttingen Etrée og Soubise droge ad Vejen til Hersfeld, for at forene sig med Prinds Condé og igjenoprette Forbindelsen med Frankfurt. Arveprindsen af Brunsvig blev vel den 30te August slagen tilbage ved Friedberg af Condé, men alligevel haandhævede Ferdinand sin Overlegenhed, indtog den 21de Septbr. Amoeneburg og endte Feldttoget den 1ste Novbr. med Kassels Erobring.

Efter denne syvaarige blodige Kamp, som alle i samme deeltagende Magter havde ført med den

største Anstrængelse, bleve de omsider ved deres Udmattelse alle overtydede om Fredens Nødvendighed. For at Østerrige kunde tilbagevinde Schlesien, England nogle øde Landstrækninger i America (cfr. Pag. 265), havde Europa opoffret over en Million Mennesker, og i Tydskland havde mange Lande mistet deres Velstand og vare blevne hærjede. For at overvinde Helten, Preussens Konge, havde Østerrige plaget sine Undersaatter med trykkende Skatter og gjort en Gjeld af 100 Mill. Rdlr.; Rusland 80 Mill. Rubler; Sverige havde opoffret 25 Mill. Rdlr., og Frankrige 677 Mill. Livres, — og alligevel var han, da Kampen endtes, uovervunden. Preussen havde Krigen kostet 125 Mill. Rdlr., der vare tilvejebragte, deels ved de sædvanlige Statsindtægter af de Provindser, som Fjenden ikke havde besat, deels ved engelske Subsidier, deels ved at brandskatte Sachsen og Meklenborg. Fredrik vilde kun ikke opgive sin Besiddelsesret, derfor var han ikke utilbøjelig til Fred. Keiserinde Marie Therese, som nogle af hendes Allierede havde forladt, forudsaae, at ogsaa Frankrige vilde adskille sig fra hende; nu maatte hun altsaa lade sin Haardnakkenhed fare og afstaae Schlesien, for ei at gaae til Grunde. Tydsklands Rigsstænder havde i lang Tid været kjede af Krigen; adskillige af dem, f. Ex. Bayern, Maynz o. fl. havde for længe siden bedet Kongen af Preussen om Fred, og Sachsen, der leed meest af Krigen, begjærede den indstændigen. Da Frankrige allerede underhandlede om Fred med Storbritannien i Fontainebleau, saa begyndte ogsaa paa det sachsiske Slot Hubertsborg Fredsunderhandlinger imellem Preussen paa den ene,

og Østerrige og Sachsen paa den anden Side, der hurtigen endtes, da der vare kun faa omtvistelige Punkter. Den østerrigske Hofraad von Collenbach, den preussiske Legationsraad von Hertzberg og den sachsiske Geheimeraad von Fritzsch aabnede den 30te December 1762 Underhandlingerne, for hvilke Fredstractaterne, sluttede i Berlin og i Dresden, bleve lagte til Grund. Fredsslutningen blev undertegnet den 25de Febr. 1763; enhver af de i samme interesserede Magter forblev i Besiddelse af de Lande, som den havde før Krigens Udbrud; (Fredrik havde allerede, inden Krigen udbrød, bemægtiget sig den preussiske Andeel af Schlesien, s. Pag. 253); Kongen af Preussen lovede, som Churfyrst af Brandenborg, at give sin Stemme til Keiserindens ældste Søn, Erkehertug Joseph ved Keiservalget. I en Separat-Tractat imellem Sachsen og Preussen bestemtes, at de før omtalte Dresdenske Documenter og de sachsiske Kanoner skulde tilbagegives Sachsen. Fem Dage forhen var i Fontainebleau sluttet Fred imellem Frankrige og Spanien paa den ene og imellem Storbritannien og Portugal paa den anden Side. Preusserne forlode nu Sachsen, efterat de med største Strænghed havde inddrevet de resterende Krigsskatter, og de hidtil krigførende Magter stræbte at gjenoprette Fredens Orden i deres Staters Bestyrelse.

Den Skade, som Krigen havde forvoldet Tydskland var ubeskrivelig. Hele store Lande laae i Bund og Grund ødelagte; i mange Egne var Agerdyrkningen, al Handel og Vandel, ophørt; mange Tusinde Familier forsmægtede i den usleste Armod. Hele Bagpom-

mern og en Deel af Brandenborg vare forvandlede til Ørkener. Sachsen havde maatte betale 70 Millioner Rdlr. i Krigsskatter og Leverancer og tabt omtrent 90,000 Mennesker; dens Velstand var for nogle Generationer sat tilbage. I Meklenborg, som var blevet forholdsmæssig haardere behandlet, var Tilstanden, om muligt, endnu værre. I Hessen og i en Deel af Westphalen vare mange Landsbyer aldeles blottede for Mennesker; allevegne sporede man her Mangel paa den mandlige Deel af Befolkningen; denne var mangensteds saa stor, at Fruentimre førte Ploven og maatte forrette andre af Mændenes Arbeider. Til Tydskland strømmede vel store Pengesummer, bestemte til at underholde Armeerne, fra Frankrige, England, Rusland og Sverige, deres Beløb skal endog have været mere end femhundrede Millioner Rdlr., — men for største Deelen tilflødе hine Summer de handlende Nationer eller Fyrsternes Skatkammere, af hvilke nogle ikke ilede meget med at understytte deres forarmede Undersaatter deraf. En ubodelig Skade forvoldte de slette Penge, som den preussiske Myntforpagter, Jøden Ephraim, lod mynte. Han betalte Kongen af Preussen aarlig syv Millioner Rdlr. i Forpagtningsafgift, og lod derfor en umaadelig Mængde af alle Slags slette Myntsorter slaae, hvormed hele Tydskland blev oversvømmet. Ogsaa Falskmyntfabriken i Birmingham sendte falske Penge for mange Millioner til Tydskland. Da disse Penge reduceredes, bleve mange Tusinde velhavende Familier forarmede. Blot i den sachsiske Mynt i Freyburg indsmeltedes i to Aar 4,888 Centner deslige Penge.

I de preussiske Lande — saa meget de end havde lidt under Krigen — bleve dog Sporene af de skrækkeligste Ødelæggelser, ved Kongens vise Omhu, snarest udslettede. Fredriks Statsoeconomie havde, uden at han behøvede at gjøre Laan eller paalægge sine Undersaatter nye Afgifter, været saa viis, at hans Skatkammer, da Krigen endtes, ikke var udtømt; tvertimod saae han sig i Stand til at kunne ophjelpe Borgere og Landmænd, som Fienden havde ruineret, med betydelig Pengeunderstyttelse. Det til Krigens Fornødenheder opdyngede Kornforraad lod han uddele til trængende Familier, deels som Gave, deels som Laan; de overflødige Heste bleve uddeelte til Bønderne. For at give brødløse Konstnere og Haandværkere Leilighed til at fortjene noget, og tillige for at overtyde Verden om, at hans Kræfter endnu ingenlunde vare svækkede, lod han strax efter Krigens Ende det prægtige Pallads i Potsdam opbygge. For at fremme Folkemængdens Forøgelse erholdt Soldaterne, inden de efter Fredsslutningen havde forladt Sachsen, Tilladelse til at gifte sig — som tilforn med Strænghed blev dem nægtet —; deraf gjorde de saa hyppig Brug, at de fra Sachsen medbragte hele Flokke af unge Koner til deres Hjemstavn. Kanaler bleve gravede, Chausseer anlagte, Moradser udtørrede, og til at opdyrke de Landstrækninger, som derved vandtes, indvandrede Colonister i Tusindtal. Fabrikerne erholdt store Forskud, alle Næringsveje hver muelig Opmuntring; saaledes havde da den preussiske Stat allerede efter 10 Aar Forløb forvundet enhver Krigens Virkning, og dens Velstand var større end nogensinde før.

De østerrigsk-tydske Stater havde vel under Krigen lidt mindre end de preussiske, derimod vare de blevne udsuede ved saare trykkende Skatter; formedelst den mangelfulde Statsbestyrelse føltes Saarene dybt og blødte i længere Tid end i de Lande, som Fredriks Viisdom regjerede. Men saasnart Marie Theresie efter Freden fik fri Haand, undlod hun ikke at anvende Alt hvad hun formaaede, til at opreise hendes Undersaatters sjunkne Velstand, og lagde derved ligesaa stor Indsigt som Virksomhed for Dagen. Hun forbedrede Rettergangsvæsenet og afskaffede — hvad Fredrik for længe siden havde gjort — Torturen. Ogsaa stræbte hun, at forbedre Almueunderviisningen; hun opmuntrede Agerdyrkningen og Industrien, indskrænkede den skadelige Jagtrettighed, og formildede det trykkende Lehnsvæsen saa meget hun kunde. Men særdeles roesværdigt er det, at denne Fyrstinde, uagtet hendes Hengivenhed til den romersk-catholske Kirke, afskaffede mange Misbrug, der havde indsneget sig i Kirkevæsenet, ophævede adskillige af Clerisiets skadelige Forrettigheder og satte dets Intriguer Grændser. Hendes Søn Joseph foretog en Totalreform med Krigsvæsenets Indretning.

Sachsen, der, næst Meklenborg, blandt alle tydske Lande havde lidt meest, kom langsommere til Kræfter, thi August III. døde, strax efter Freden, den 5te October 1763 og hans Eftermand, Fredrik Christian, overlevede ham ikkun i halvtredie Maaned.

Lope de Vega *).

Lope Feliz de Vega Carpio — Spaniens største Digter, dersom Opfindelsesevne er Digterstorheds ypperste Særkjende — blev født i Madrid den 25de November 1562. Faderen Feliz de Vega, der selv var Digter, vækkede først hans Talent for Poesien. Lope var neppe fem Aar gammel før han begyndte, at gjøre Vers; da han endnu ikke kunde skrive, dicterede han sine ældre Kammerader dem, for at faae Legetøi for Versene. I sit ellevte Aar skrev han, efter sin egen Forsikkring, sin første Comoedie. Hans Forældre døde i hans tidlige Ungdom og efterlode ham Intet; han vilde have været udsat for den største Mangel, dersom en ædelmodig Slægtning ikke havde understyttet ham. Denne var Don Geronimo Maurique, General-Inqvisitor og Biskop i Avila. Hans Navn bør her saa meget meere mindes, da hans Plejesøns Taknemmelighed har foreviget det i en dramatisk Idyl La pastoral de Jazinto, der er et af Lopes første Ungdomsarbeider. Formodentlig er denne hans Velgjører saare tidligen død. Hvor meget eller hvor lidet han har gjort for Ynglingen, er ubekjendt, men vist er det, at Lope de Vega i en Alder af 17-18 Aar begav sig til Universitetet i Alcala de Hennares, for der at studere Philosophie. Hans Landsmænd paastaae, at han i den gjorde Kjempeskridt, hvilket dog ikke er meget sandsynligt, naar man sammenligner hans Genies Beskaffenhed

*) Af Handbuch der spanischen Sprache und Literatur, von Fr. Buchholz. Berlin 1804, Pag. 269-278.

med hiin Tids Philosophie. Efter et fiiraarigt Ophold paa Universitetet vendte Lope tilbage til sin Fødebye, hvor han strax efter sin Ankomst traadte i den berøg-tede Hertug af Albas Tjeneste. Kort derefter døde Hertugen, men det synes, at Lope endnu før hans Død har erholdet et Embede, der gav ham en uafhængig Subsistents. Han ægtede Donna Isabella de Urbina. Men en Løgners giftige Tunge forstyrrede snart hans huuslige Lykke og indviklede ham i en ulykkelig Tvekamp, i hvilken han dræbte sin Modstander. Flugten var det eneste Middel til at frelse hans Liv. Lope begav sig til Valencia, hvor han, adskildt fra sin elskede Hustrue, maatte tilbringe to lange Aar, indtil han omsider fik Tilladelse til at komme tilbage til Madrid. Strax efterat han var kommen did, døde hans Hustrue. Hendes Død styrtede ham i Fortvivlelse. Fra denne søgde han at redde sig ved den Beslutning, at tage Krigstjeneste. Netop paa den Tid skeete Philip den Andens frygtelige Udrustninger, hvis Hensigt var Englands Erobring og dets stolte Dronnings Ydmygelse. Hele Spanien tog Deel i denne glimrende Expedition. Lope fik Tilladelse til at ledsage Hertugen af Medina-Sidonia, og hans Svoger Alferez de Marina fulgte med ham. Hvo kjender ikke hiint overmodige Foretagendes Udfald? — Lope mistede sin Svoger, udstod alle muelige Besværligheder, kom 1588 lemlæstet tilbage til Madrid, og tyede til Muserne, for hos dem at finde Trøst og Beroeligelse. Han var nu 26 Aar gammel; adskillige Kjendemærker røbe, at hans Gatomachia var hans atter fremstræbende Aands første Product, uagtet det ikke før et par Aar efter

Hans Død offentligen udkom. Efter hiint saa ulykkelige Forsøg opgav Lope Krigshaandværket for bestandigt; han traadte nu som Secretair først i Marquis de Malpicas, og kort derefter i Vicekongen af Neapel, Conde de Lemos's, Tjeneste. I denne Stilling giftede Lope sig anden Gang med Donna Juana de Guardio. Af de to Børn, som hun fødte ham, døde Sønnen i Barndomsalderen, Datteren, Feliciana, overlevede sin Fader, og en vis Luis de Usategui, som hun ægtede, erhvervede sig den Fortjeneste, at udgive sin afdøde Svigerfaders efterladte Værker under den Titel: *Le Vega del Parnaso.* Lope havde det Uheld, ogsaa at miste sin anden Hustru, efterat have været gift med hende nogle faa Aar.

Dette er det Vigtigste, som man veed om Lope de Vega's Skjebne, indtil hans Indtrædelse i Franciskanerordenen. Et saadant Skridt var i hans Tidsalder aldeles ikke paafaldende. Hvo der var kjed af at være afhængig af de Stores Gunst, og for sin øvrige Levetiid vilde nyde en høiere Grad af Roelighed, Frihed og Selvstændighed, begav sig i en eller anden Orden, og underkastede sig dens Regler under selvvalgte Betingelser, naar han var en Mand, som kunde gjøre Fordring paa slig Undtagelse. For Lope begyndte den meest glimrende Periode i hans Liv med den Tid, da han traadte ind i Franciskanerordenen. Urban VIII havde neppe erfaret hans Optagelse i denne, før han udnævnte ham til Doctor Theologie og til apostolisk Kammer-Procurator-Fiskal; til Gjengjeld tilegnede Lope ham sin Corona tragica de Maria Stuarda. [illegible]

brydelse mod den gode Smag, ikke at høre til Lopes Tilbedere. Alle Spaniens Fyrster og Grander kappedes om hans Venskab; alle Digtere, smaae og store, beilede til hans Bifald; alle Udlændinge søgde hans Bekjendtskab; Nationen forgudede ham; Es de Lope blev et Slags Ordsprog, for at tilkjendegive et Aandsprodukts Ypperlighed. Med saa ubegribelig Hurtighed han end arbeidede, kunde han dog ikke levere Skuespillerne Stykker nok. Undertiden reve disse ham hvad han havde forfattet ud af Hænderne, medens det endnu var vaadt; ubeseet og ubedømt havde hvert af hans Stykker sin bestemte, vist ikke ringe Priis, som strax blev betalt. Under saadanne Omstændigheder maatte Lope inden føje Tid vorde meget riig. Hans geistlige Embeder indbragte ham 1500 Ducater aarlig; ved Foræringer fra de Fornemme, der troede, at lægge Skjul paa deres Uvidenhed og Smagløshed, naar de skjænkede en aandrig Mand en ringe Deel af deres Rigdom, og ved sine lucrative poetiske Arbeider, erhvervede han sig en Formue af 105,000 Ducater. I Øvrigt bliver det, endog med det højeste Begreb, som et middelmaadigt Hoved kan gjøre sig om en mægtig Aands skabende Kraft, ubegribeligt, hvorledes Lope, med denne Celebritet, disse Forbindelser med Stormænd og Lærde, disse mangehaande Adspredelser, har kunnet skrive saa Meget, og man forbauses, naar man i hans Egloga à Claudio, som findes i Vega del Parnasso, der, som allerede er sagt, blev udgivet efter hans Død, altsaa trykt paa en Tid, da de fleste af hans Værker vare udkomne, læser af ham selv, i det han omtaler sine Skrifter:

No es minima parte, aunque exceso
De lo que está à imprimir, lo impresso *).

Alligevel synes disse Ord ikke at indeholde nogen Overdrivelse. Hans lyriske og prosaiske Værker fylde meer end 50 og hans dramatiske 26 Qvartbind; 1800 af hans Lyst- og Sørgespil og 800 af hans Autos sacramentales ere virkelig opførte. Efter hans egen Beregning, som aldrig er gjendreven, udarbeidede han hver Dag i sit Liv 5 Ark; efter dette Opgivende kan man regne, at han har skrevet 133,225 Ark, og, naar det Prosaiske fradrages, 213 Millioner, 116,000 Vers. Vist nok er ikke Alt, hvad der flød fra Lopes Pen, af lige Værd, dog ere hans lyriske Producter næsten alle, uden mindste Undtagelse, ypperlige. Horatses Regel Stylum sæpe vertas kjendte han vel, men han anvendte den ikke. Var han engang kommen i Gang, saa skrev han med ilende Pen; der paastaaes, at adskillige af hans Dramer ikke have kostet ham meer end fer Timer. Det ville vi lade uafgjort, men uomtvivleligt er det, at Lopes overvættes riige Indbildningskraft aldrig er bleven naaet; hvilke Mangler man end kan opdage i hans Dramer, bære de dog alle Præget af en stor Aand. — Denne overordentlige Mand døde den 26de August 1635. Hans Død opvakte stor Sensation i hele Spanien. Hertugen af Suza, som han havde udnævnt til at fuldbyrde sit Testament, besørgede Liigbegjængelsen. Ministre, Prælater, Grander og Riddere bivaanede den. Man holdt en høitidelig Novena til hans Hæder; derefter fulgte Exeqvierne paa tre forskjel-

*) Omtrent: "Hvad der skal trykkes, er uden Overdrivelse ikke den mindste Deel, i Sammenligning med det, der er trykt."

lige Dage; tre Bisper holdt Sjælemesser og tre udmærkede Geistlige Mindetaler ved hans Grav. — Ogsaa i Italien blev hans Død begrædt. I Venedig udkom et heelt Bind Sørgedigte under Titlen Essequie poetiche, der vare forfattede af den Tids ypperste Digtere.

Lope de Vega var en skjøn Mand; stor, rank af Væxt, af brunagtig Ansigtsfarve, med et meget sort Skjæg. Hans aandrige Aasyn skjønnes bedst af hans Portrait, som Manuel Salvador Carmona har stukket i Kobber. Hans moralske Charakteer var reen og ædel. Jo ældre han blev, desto større blev hans Medfølelse for Andres Lidelser, ja i den Grad, at han skjenkede sin hele store Formue, paa 6000 Ducater nær, som han testamenterede sin Datter, til de Fattige.

Hertugen af Ormond.

Hertugen af Ormond, en duelig og retskaffen Mand, blev styrtet af "Cabalen" under den engelske Kong Carl II. Dog kom han imellem til Hoffet, for Belanstændigheds Skyld; ogsaa fik han siden sine Embeder igjen. Carl II var altid forlegen ved at tale med ham, hvilket, fortæller Hume, en Gang gav Buckingham Anledning til at sige til Kongen: "Sire, jeg gad vide, enten det er Hertugen af Ormond, der er i Unaade hos Deres Majestæt, eller Deres Majestæt hos Hertugen af Ormond; thi af begge synes De den, som meest taber Fatningen." — Oberst Carry Dillon bad Ormond, medens denne endnu var i et Slags Unaade, anbefale sig ved Hoffet til et Embede, han søgde, og tilføiede: at han havde ingen andre Venner end Gud og Hertugen. "Stakkels Carry," svarede denne, "jeg beklager Dig; Du kunde ikke have to Venner, som giælde mindre ved Hoffet."

Carl den Dristige og Schweizerne*).

Efterat Hertugen af Burgund havde fuldendt Lothringens Erobring, var han i rolig Besiddelse af Flandern, Artois, en Deel af Picardie og af Ovre- og Nedre-Burgund; nu vilde han ogsaa paaføre Schweizerne Krig. Den gamle Kong René, Herre af Provence, havde isinde at testamentere ham denne rige Provinds som Arv. Derved holdt Carl det for en let Sag at bemægtige sig det Mailandske, hvis Souverain Galeazzo var afskyet af Indvaanerne. Ved Foreningen af alle disse Erobringer haabede Hertugen af Burgund at danne et af de mægtigste Monarkier i Europa.

Denne Plan, saa gigantisk den endog synes, havde kunnet udføres, dersom denne ærgjerrige Fyrste havde været lige saa forsigtig, som han var modig. Han havde en talrig Armee, umaadelige Rigdomme, duelige Hærførere, uforsagte Soldater. I Masse angreb han afsondrede Stater, adspredte Stridskræfter, og Lykken aabnede ham en udstrakt, glimrende Løbebane; men som Følge af hans heftige og grusomme Charakteer toge de gunstigste Udsigter et uheldigt Udfald for ham, og under hans Skridt aabnede sig en Afgrund, hvori han styrtede ned og gik tilgrunde. Istedetfor at skride frem med en duelig Feldtherres og stor Fyrstes majestætiske Forsigtighed, løb han ind paa sine Fiender med en ung Krigers Fyrighed, behandlede de Overvundne som en Tyran, og døde som en Eventyrer.

*) Brudstykke af Grev Segurs: Frankrigs Historie.

Efter at have overvundet Lothringerne, iagttog han ikke længer noget Maadehold imod Schweizerne; han lod flere, deres Kjøbmænd tilhørende Fragtvogne confiscere, og Førerne mishandle. Denne Voldsgjerning opvakte de beskedne, men tappre Hyrders Vrede, uden at sætte dem i Frygt. Deres Fædre havde erobret Friheden og styrtet det østerrigske Herredømme; Truselen med et nyt Tyrannie oprørte deres Stolthed, de ilede til Vaaben, og beredte sig til Kamp. Først og fremmest sendte de Greven af Romont, der commanderede de burgundiske Tropper paa deres Grændse, en ædel Udfordring.

"Du gjengjeldte," forkyndte de ham, "de Tjenester, som vi have beviist dig til dit Lands Forsvar, med Utaknemmelighed; vore Varer, vore Sendebud, vore Krigsfolk ere paa din Befaling blevne fangne og ombragte; ogsaa har du krænket Retfærdigheden, da du fornærmede os. Vold kræver Vold. Vi ville altsaa — og i Sandhed, vi ere nødtvungne dertil — forsvare os mandeligt, saa at du snart skal sige: det er nok! og derved ville vi bevare vor Ære. — Bern, den 14de October 1475."

Paa samme Tid afsendte de Bud til Freiburg, Solothurn, Neufchatel, Biel og Walliserlandet, med Opfordring til de Eedforbundne, at gribe til Vaaben. Alle fulgte dette Opbud, og snart rykkede de bevæbnede ind i Landet, hvor Romont huserede. Hans Krigsfolk bestode forstørstedelen af Italienere i Burgundisk Sold, og han forfærdedes, da han saae disse uforsagte Bjergboere søndertræde alle Hindringer, som mødte dem, nedhugge Stædernes Porte og uden Skyts bemægtige

sig flere Fæstninger, f. Ex. Murten, Mouton, Iverdun, Grandcourt o. a. Under Kampen og efter Seieren nedsablede de Alt, og druknede Fangerne. De dræbte endog deres Bøddel, fordi han havde ladet sig røre af en ung Fanges Taarer.

Derpaa droge Schweizerne ind i Waadtlandet; Lausanne underkastede sig, og sluttede et Forbund med dem. De rykkede endog frem imod Genf, som de brandskattede. Hertugen af Burgund beleirede just Nancy, da han erfarede Schweizernes Fiendtligheder og rivende Fremskridt; han svor at hevne sig.

Ludvig den Ellevte, Konge af Frankrig, der ikke ahnede Udfaldet af denne Krig, gjorde sig megen Umage for at bringe Hertugen af Burgund derfra; han frygtede for at blive nødt til at understøtte sine Allierede, eller igjen at blive betragtet som Meeneder, naar han ikke opfyldte de med dem indgaaede Forpligtelser. Hans Raad opbragte Hertugen af Burgund endnu mere; thi denne var aldrig tilbøielig til at antage Andres Meninger, naar de vare i Modsigelse med hans egne, og allermindst nu, da de kom fra den Mand, som han hadede meest af Alle. Kongen havde erfaret et forrædersk Anslag af Grev Campobasso imod Hertugen, og advarede denne; han meldte ham endog, at den falske Italiener havde gjort ham det Forslag at udlevere ham Hertugen af Burgund, eller at ombringe ham. Denne Advarsel fandt ingen Tiltro hos Hertugen; sa den feige Italiener steeg derved endnu høiere i hans Yndest. "Havde den Efterretning, som Kongen sender mig," sagde han, "været grundet, saa havde han ikke meddeelt mig den." De Skridt, som Kongen

gjorde, for at bevæge Schweizerne til at vise Underdanighed, havde ingen bedre Virkning. Forresten viste Carl snart en saa afsindig Forvovenhed, at Kongens Frygt derved blev forjaget.

De i Zürich forsamlede Schweizere sendte Gesandter til Hertugen af Burgund. De havde Befaling at tilkjendegive en stor Attraa efter at vedligeholde Freden, og at foreslaae, at deres Strid med Hertugen skulde underkastes Voldgiftsmands Kjendelse. Carl svarede kun med Bebreidelser og Trusler, og erklærede, at de under Landskabet Ferrettes Ruiner skulde bøde for hans Landfoged Peter af Hagenbachs Henrettelse, for Ødelæggelserne i Franche-Comté, for Confiscationen af Grev Romonts Godser, og for de Staden Genf og Hertugen af Savoyen tilføiede Fornærmelser. De republikanske Gesandters Svar var kort og stolt: "Fred," sagde de, "vil være Eder gavnligere, end Krig. Hos os har I intet at vinde; vore Fanger have ikkun Jern at betale Eder i Løsepenge. I Eders Sporer og paa Eders Hestedækkener er der mere Guld, end I vilde finde i det hele Schweiz." Alt var forgjeves; Markgreven af Badens Bønner, de flanderske Stænders Forestillinger virkede heller ikke. Carl sagde til de Sidste: "Ikke oftere vil jeg bede mine Undersaatter om Subsidier, istedetfor at fordre dem. Jeg vil bevise dem, at jeg er deres Herre. Mig tilkommer Ret til at fordre Afgifter; vægre de sig ved at betale dem, saa er jeg mægtig nok til at tugte dem som de fortjene det."

Skridende frem i sine Planer, angreb Carl den Dristige Staden Granson, hvis Besætning, af 500 Schweizere, han tvang til at overgive sig paa Naade

og Unaade. Uden Medlidenhed lod han alle Fangerne springe over Klingen.

For at kunne bedømme det Indtryk, som denne grusomme Handling frembragte paa den offentlige Mening, vil det være tilstrækkeligt at læse den korte Beretning, som Chronisten Molinet, hvem Hertugen af Burgund havde udnævnt til sin Historiograph, leverer om denne Begivenhed.

"Da Hertug Carl," beretter han, "havde erobret Hertugdømmet Lothringen, hvor han i Hovedstæderne efterlod en meget god og tilstrækkelig Besætning, hvis Antal beløb sig til omtrent 400 Landser, drog han med stor Magt ind i Schweizernes Land. Her beleirede han Staden Granson, der forsvaredes af omtrent 500 Tydskere. Han angreb den frygteligt med Mørsere og Slangerør, indtog den i en heftig og grusom Storm, og udplyndrede den fuldkomment. Besætningen, som havde forsvaret Staden, trak sig tilbage til Slottet. Strax blev der foretaget et heftigt Bombardement imod et allerede vaklende Taarn af Slottet, og Burgunderne kom frem med en stor "Bombe", Berger kaldet, der bragte Besætningen i saadan Nød, at den maatte overgive sig til Hertugens Naade. Hans Befaling lød saaledes, at alle Krigsfolk, der forefandtes, skulde druknes, hænges eller stranguleres. Ifølge denne Befaling bleve hine Mennesker overleverede til Præsidenten for Marschalsretten, Maillatin le Barré, der uden Naade og Medlidenhed lod omtrent 400 af dem ved tre Bødler hænge i de nærmeste Træer, og Resten drukne i Søen. Ingen var saa haardhjertet, at han jo følte Medlidenhed med de arme Mennesker,

der vare ophængte i Træerne i saadan Masse, at Grenene gik itu og de styrtede til Jorden midt iblandt de halvdøde Mennesker, som vare blevne ynkeligen lemlæstede af de grusomme Drabanter."

Schweizerne havde ikke havt Tid nok til at forene sig, for at forsyne Gransons ulykkelige Besætning med frist Proviant og komme den til Hjelp. Men da de havde erfaret Blodbadet paa deres Medborgere, svore de at tage Hevn. Skriget: til Vaaben! gjenlød i Bjergene, og udbredte sig med utrolig Hurtighed. Snart saae Murten forsamlede for sine Mure Krigsfolkene fra Zürich, Baden, Argau, Basel, Lucern, Colmar, Schletstädt, de gamle Eedforbundne fra Schwyz, Uri, Unterwalden, Zug, Glarus, Krigerne fra Sanct Gallen, Schafhausen og Appenzell.

Denne Hær steeg snart til 20,000 Stridsmænd. Den satte sig i Marsch, indtil den havde Slottet Vaup Marcus i Sigte, der ligger paa Veien imellem Granson og Neufchatel. Burgunderne havde erobret det uden Modstand. En af deres længst fremrykkede Poster bemægtigede sig det. Noget derfra havde Carl opslaget sin Leir paa en udstrakt Slette, der ydede ham den Fordeel, at han behørigen kunde udvikle sine Stridskræfter og sit talrige Rytterie.

Hans ældste og dueligste Officerer raadede ham at oppebie Fienden her; men han foragtede sine bondeagtige Modstandere altfor meget, til at han kunde tage Fornuft og Erfarenhed paa Raad med. Forblindet af Vrede og Stolthed, ansaae han den Klogskab, hvormed den store Bastard af Burgund stræbte at moderere hans Hidsighed, for Feighed. Ubesindigen rykkede han

frem imod Neufchatel, og vovede sig ind i en snever Defilee, hvis Høider vare besatte af Schweizerne. Neppe havde disse faaet Øie paa hans Avantgarde, førend de med uforfærdet Mod stege ned af Bjergene. Da de nu stode lige overfor deres stolte Fiende, kastede de sig alle paa Knæe og bade med Ydmyghed til Gud, at han vilde beskytte deres retfærdige Sag.

Carl miskjendte denne Bevægelse, og raabte: "See engang til de Niddinger, hvor de bede om Naade! De ville erklære os Krig, og vove ikke at begynde den. Ved den hellige Jørgen! vi skulle snart tilintetgjøre disse Hunde, og hvad der tilhører dem, være Burgundernes Bytte!" Men hans Vildfarelse skulde ikke vare længe.

Republikanerne havde reist sig, rykkede frem i tætte Hobe, og trængte i sluttet Phalanx, med deres lange, vældige Hellebarder, ind paa den burgundiske Avantgarde. Forgjeves angreb Hertugen tappert disse modige Skarer, og dræbte ogsaa nogle af dem; de adsplittede Bjergboere samlede sig igjen, tilkjæmpede sig en Fordeel, og tvang deres Fiender til at trække sig tilbage til Arnons Bredder, hvor den forskandsede Leir befandt sig, som de ikke burde have forladt. En Mængde Burgundere havde fundet Døden i denne Træfning, blandt andre Hr. d'Aymieres, Johan af Lalain og Hr. de Poitiers.

Da Carl igjen var stødt til sit Armeecorps, haabede han, at et paa et gunstigere Terrain leveret Slag vilde bringe Seieren tilbage under hans Banner. Men endnu medens han traf Forberedelser dertil, besatte Schweizernes Hær alle Høie, overfløiede Leiren og omringede den. Snart gjenlød hele Luften af Hevnskriget:

Granson! Granson! ledsaget af de forfærdende Toner af tvende Horn, som, ifølge Traditionen, Carl den Store fordum havde skjenket Helvetierne. Bjergenes Ekko gjentoge dem. Deres barske og truende Toner udbredte blandt de burgundiske Rækker den samme Skræk, for hvilken Østerrigerne endnu dengang gyste, naar de tænkte tilbage paa de skrækkelige Kampe, til hvilke hine tvende Trompeter gave Signalet, hvilke Folket kaldte Uri's Tyr og Unterwaldens Ko.

Selv Hertugen syntes bestyrtet, da han, istedetfor at møde en Haandfuld Bønder, som han havde haabet at tilintetgjøre ved en svag Anstrengelse, saae sig omringet paa alle Kanter af 20,000 Krigere, der bevægede sig fremad med faste Skridt, hvis Geledder intet Angreb kunde bryde, og i hvis Rækker hans frygtelige Skyts ikke syntes at frembringe den ringeste Forvirring.

Imidlertid blev Carl ogsaa i denne Fare forført af sin sædvanlige Heftighed og sit fyrige Mod; men hans sprængte Cavallerie bragte snart Frygt og Skræk imellem hans Rækker. De italienske Leietropper toge først Flugten. I dette Øieblik førte Schweizerne deres Kanoner frem, og sønderknuste hans rystede Infanterie. Forgjeves kaldte Hertugen dem sammen med vældig Stemme; forgjeves overøste han dem med Skjeldsord, og drev dem tilbage med Prygl; Frygten forjog al Lydighed. Ingen vovede at oppebie de sluttede Skarer, der med en rivende Hurtighed styrtede ned fra Bjergene, uden at man formaaede at modstaae deres Angreb. Nederlaget var almindeligt, Seieren fuldkommen; Carl selv, der havde mistet Leiren, sin Bagage, sit Skyts, og kun endnu saae fem af sine Tjenere om sig, tog

Flugten, og standsede ikke dermed, forend han var ankommen til Slottet Jougne, som ligger ved Indgangen til et snevert Pas af Jurabjergene.

Hans Raserie og Fortvivlelse vare saa frygtelige, at Ingen vovede at tiltale ham. Kun hans Hofnar, Glorieux kaldet, sagde til ham, idet han løb ved Siden af ham: "Ak, naadige Herre, her ere vi ret hannibaliserede!"

Byttet var umaadeligt; thi paa hine Tider udfoldede Fyrsterne mere Pragt i deres Leire, end i deres Palladser, og tvertimod al Fornuft udsatte de deres rigeste Skatte, ja undertiden endog deres Archiver, for Krigslykken. Anførernes strenge Disciplin bestræbte sig forgjeves for at bringe nogen Orden i Plyndringen.

Glandsen af et saa pragtfuldt Bytte blændede disse landlige Krigeres Øine, og satte dem i en saadan Henrykkelse, at de bleve døve mod deres Anføreres Stemme. Men uagtet de med Begjerlighed tilranede sig denne Hob af kostbare Gjenstande, havde de dog kun liden Nytte deraf; thi Ingen iblandt dem kjendte Værdien af de Rigdomme, som vare faldne i deres Hænder. Sølv-Taffelservicet holdt de for Tin, og solgte det for nogle Sous; Guldkarrene vare dem for tunge; de ombyttede dem mod en Simule Staal eller Jern; ja selv Diamanterne vare i deres Øine ikke andet, end unyttige Stene. Tre meget store af dem toge de til sig, og solgte den ene af dem til en Præst for tre Daler. Den gik fra Haand til Haand, og efterat den havde beriget mange Familier, kom endelig Pave Julius den Anden i Besiddelse af den. Paa en anden bød en Sultan og Carl den Femte; den blev derpaa kjøbt af

Henrik den Ottende, Konge af England, hvis Datter Marie bragte den til en Descendent af Burgund, saa at den ved Arv kom til Huset Østerrig. En tredie, Sanci kaldet, tilhører nu, efter megen Omflakning, den franske Krone. De rige Tapeter af Silke og Fløiel, de gyldne Damaskes Stoffer, saavelsom de kostbare Borter, der prydede de burgundiske Telte, lod man en lang Tid ligge opdyngede i plumpe Kister, og Helvetiens krigerske Hyrder toge dem kun frem igjen, for at sælge dem til Fremmede som noget ganske almindeligt Tøi.

Men hvad de opbevarede med Stolthed, det var Carls Kanoner, hans rige Vaaben, hans med Elfenbeen prydede, af Rubiner funklende Landser, hans hertugelige Banner og hans Vasallers, hans gyldne Vliet, hans Lænestol af massivt Guld, ædle Trophæer, som erindrede om den heltemodige Frihedѕ Triumph over det stolte Tyrannie. Hovedanføreren for den seierrige Hær, Nicolaus af Scharnachthal, slog de Høvdinge, hvis Tapperhed havde vundet Palmen for denne berømmelige Dag, til Riddere paa Valpladsen; det var Mullinen, Bonstetten, Reding og Diesbach.

Carl, opskrækket af sine Drømme ved et uforudseet Tordenslag, ydmyget af en Fiende, som han havde foragtet, jaget paa Flugt og ødelagt af Bjergboere, var nedsunken i en saa dyb Melankolie, at hans Forstand syntes at lide derved. Ingen turde nærme sig den Vilde, den Tause, den Utilgjængelige. Offentligt vovede han slet ikke meer at lade sig see, og vilde endog ikke mere taale, at man skiftede hans Klæder og afragede hans Skjæg. Fra en saadan Høide var endnu ingen saa uhyre Stolthed nedstyrtet. Ikkun hans Læge Angelo

Catto kom ved mange Bestræbelser og megen Omhu paa et Middel til igjen at bibringe ham et noget bedre Lune og Haab. Siden han havde begyndt at øve nogen Indflydelse paa hans forbittrede Hjerte, indgjød han ham igjen Kraft, Iid og den meest glødende af hans Lidenskaber, at tage Hevn over sine Fiender. Da bemægtigede hans gamle Virksomhed sig ham atter, han syntes at gjenfinde sig selv, han gav et Gesandtskab fra Keiseren Audients, bivaanede de offentlige Ceremonier, skrev til alle sine Menigheder, kaldte sine Vasaller til Vaaben, hvervede Soldater i alle Provindser, der adlode hans Herredømme, saavelsom i flere fremmede Fyrsters Lande, ødslede Bønner, Løfter, Trusler, og bragte det saa vidt, at han samlede en lige saa frygtelig Hær, som den var, han havde mistet. Carl var atter beruset af Haab, Navnkundighed og Erobring, og holdt en almindelig Mynstring ved Lausanne. Da hans Tropper droge forbi ham, raabte de: "Ved den hellige Jørgen, en hurtig Hevn!" Men det var ikke mere Modets Skrig, det var Tøilesløshedens Larmen. Alle disse Krigere fra de forskjelligste Lande troede ikke mere paa deres Anførers Lykke; Ærefrygtens Baand vare sønderrevne, og kun svag er Lydigheden, hvor Tilliden fattes.

Hertugen haabede, at hans Fiender vilde angribe ham i Vaadtlandet, hvor han havde opslaaet sin Leir; men Schweizerne tænkte ikke derpaa. Efter deres Triumph havde de rolig trukket sig tilbage til deres Bjerge og lagt Vaabnene fra sig, for igjen at gribe til Spaden. Ikkun Bern, som laae i Strid med Hertugdømmet Savoyen, havde nogle Tropper paa Benene, og for-

langte de øvrige Cantoners Understøttelse. I Lucern havde man dog allerede i en Forsamling raadslaaet om, hvilke Forholdsregler man skulde tage, i Tilfælde at Krigen udbrød paany. De af disse tappre Bjergboere fastsatte Anordninger vare mærkværdige formedelst deres Strenghed: Landstrygere vare bandlyste fra Leiren, Spil, Banden og Tvekampe vare forbudne. Endvidere var det foreskrevet, at man skulde bede til Gud, førend man angreb Fienden, ikke hvile, førend man havde seiret, ikke gjøre Fanger, men skaane Oldinger, Qvinder og Børn. For Feighed, Brandstiftelse og Kirkeran var der fastsat Dødsstraf.

Snart udbredtes Rygtet om den burgundiske Armees truende Bevægelse; talrige Bud droge omkring; høit lød Skriget "til Vaaben!" og de Eedforbundne forenede sig. Murten, paa hvilken man ventede det første Angreb, blev omhyggeligen befæstet. Denne Stad ligger tre Mile fra Bern.

Da Hertugen endnu ikke traf paa nogen Tropper, som stillede sig i Veien for hans Marsch, troede han i sin Stolthed, at Skrækken havde betaget Helvetierne saa meget, at det vilde koste ham mere Umage at finde, end at overvinde dem. Dog da han havde slaaet Leir en Miil fra Murten, blev han snart reven ud af sin Vildfarelse.

Paa samme Tid rykkede Greven af Romont frem, og kom ud i Moradserne mellem Søerne ved Neufchatel, Murten og Bienne. Han og Savoyarderne, som han commanderede, bleve slagne, og af Bønderne i dette Landstrøg tvungne til Retirade.

Faa Dage derefter blev Murten angreben. Muurene bleve beskudte af 70 Bombebaade; der blev gjort en stor Bresche, og man lod løbe Storm; efter fer Timers Fægtning saae Burgunderne sig slagne tilbage. Garnisonen i Freiburg ødelagde et Troppecorps, der kom fra Nice, for at forstærke den burgundiske Armee. Imidlertid væbnede og samlede de forbundne Schweizere sig efterhaanden. Carl var rasende over den Modstand, som 2000 uforfærdede Bønder satte imod hans samtlige Kræfter. Deres Haardnakkenhed frelste Helvetien, og forskaffede Krigerne i alle Cantoner Tid til at forsamle sig. Det varede ikke længe, saa vaiede deres Bannere paa Bjergenes Toppe.

Imidlertid førte René, Hertug af Lothringen, 300 Ryttere til dem. Denne unge, af Ludvig den Ellevte forladte Fyrste havde hvervet Krigsfolk i Tydskland. Den høie Forviste, Slagtofferet for Carls og Ludvigs Haardhed, bragte de modige Forsvarere af Helvetiens Frihed sit Navn og sine Vaaben til Bistand.

Alene Krigerne fra Zürich ventede man endnu; Waldmann, en af deres Medborgere, søgte at oplive deres Iver. "En spildt Time," skrev han til dem, "vil overlevere Murten til Fienden. Vi ere forlorne, dersom vi ikke hurtigt levere et Slag. Burgunderne ere dobbelt saa talrige som ved Granson; men Gud vil være vor Støtte og skienke os Seieren." Hans Stemme lød ikke forgjeves, og Krigerne fra Zürich ankom.

En Kjæde af Høie og en tæt Lund skjulte Schweizernes Anordninger og Bevægelser for Burgunderne. En Høvding fra Straßburg foreslog disse tappre Repu-

milanere at befæste deres Leir, før at bryde de burgundiske Masser første Storm. Efter en øieblikkelig Taushed svarede Schweizerne: "Naar vore Allierede ere beredte til Kamp, saa er Øieblikket kommet, thi vi forstaae os ikke paa Befæstningskunsten. Lader os følge vore Fædres Exempel, og kjekt rykke mod Fienden."

Hertugen af Burgund havde stillet sin Armee i Slagorden imellem en Sø og Murten. Den venstre Fløi commanderede den store Bastard og Ravenstein, i Spidsen for Centrum stode Crève-Coeur og d'Esquerdes. Den høire Fløi anførte Hertugen, og her stode Englænderne, hans Bueskytter og stærkeste Cavallerie. Den unge Fyrste af Tarent forlod den burgundiske Armee Dagen før Slaget, rasende over at have beilet forgjeves til Carls Datter. Siden Helenas Tider havde ingen Prindsesse hidlokket flere Friere, væbnet flere Medbeilere og stiftet mere Tvedragt.

Schweizerne gave først Signalet til Kamp, knælede, bade til Himlen, brøde frem, og udraabte: "Gud lader sin Sol skinne over os; lader os kjæmpe for vort Fædreland, taaler ikke, at Fremmede, Burgundere, Italienere beskjæmme vore Koner og bortføre vore Døttre."

I denne første Storm fik Hertugen af Lothringen en Hest skudt under sig, og hans Mandskab leed et betydeligt Tab. Et stort Antal burgundiske Constabler blev dræbt.

Paa et saa rask Angreb var Carl ikke forberedt; han ilede til, og forbauskedes over Fiendernes Antal. Schweizerne styrtede ind paa hans Forskandsninger; snart bemærkede han, at en anden Afdeling havde om-

gaaet ham og trængte ind i hans Leir. Schweizerne satte over Gravene, bemægtigede sig Skytset, og vendte det imod Burgunderne.

Ikke destomindre var Bueskytternes, Englænder- og den hertugelige Gardes Forsvar meget haardnakket. Sommerset, Mailli, Montaigu og Connetablen af Saint-Pol's ældste Søn omkom i Fægtningen, saavelsom mange andre Riddere. Jacob van Maes, som bar Hertugens Banner, sank til Jorden, gjennemboret tilligemed Fanen. Paa samme Tid gjorde Besætningen i Murten et Udfald paa den høire Fløi, og da nu Schweizernes Arrieregarde trængte ind i Centrum, bleve alle Carls Positioner adskilte og bragte i Uorden. Hans forfærdede Armee kunde ikke gjøre Forvirringen god igjen; Alt adspredte sig. Nederlaget var fuldkomment; selv Hertugen, forfulgt af tolv bevæbnede Mænd, skyldte kun en hurtig Flugt sin Frelse.

Saaledes havde nu anden Gang disse saa foragtede Hyrder tilintetgjort alle Anstrengelser af den frygteligste og meest krigerske Fyrste i Europa. Ja dette Nederlag var endnu langt fuldstændigere, end det første; thi det forfølgende østerrigske Rytterie anrettede et skrækkeligt Blodbad imellem de Flygtende. En stor Deel af de overvundne fandt Døden, deels i Maradserne, deels i Søen, hvis Bølger farvedes røde af deres Blod. Endnu efter tre Aarhundreders Forløb trak Fiskerne med deres Næt Sværde, Hjelme og Pantsere op af Søen. Denne det nye Spartas Triumph over Nordens Xerxes grundfæstede Helveciens Frihed, og var et lysende Punkt i de nyere Tiders Historie.

Burgundernes Tab ansloges til 1000 Mand. Alle hiin Tids Historieskrivere bebreide Schweizerne Grusomheds og Vildheds Handlinger efter Seieren. Det er idetmindste vist, at de af de Overvundnes Been opførte et frygteligt Hevnmonument, som Folket kaldte Burgundernes Beenhuus.

I tre Aarhundreder bleve Menneskehedens Blikke martrede af denne Beenhøi, som man foreviste med Stolthed; man bebreidede de Franske, at de i Aaret 1798 tilintetgjorde denne afskyelige Trophæ, hvilken man burde have agtet som en Erindring om et Folks Magt, der kjæmpede for sin Frihed, og som en Straf for overmodigt Tyrannie. Vi troe derimod, at dette hæslige Beenhuus nu paa en langt ædlere Maade er erstattet ved en majestætisk Søile; den bevarer en hæderfuld Erindring, og har kun udvisket dens blodige Pletter.

Schweizerne beviste ved denne Leilighed ikke den Utaknemmelighed, der saa ofte bebreides Republiker. Erkjendtlige for den berømmelige Deel, som Hertug René af Lothringen havde taget i deres Heltegjerninger paa Slagdagen ved Murten, overøste de ham med Roes og Foræringer, og gave ham det fra Burgunderne erobrede Skyts til Eiendom.

Ved dette nye Nederlag henfaldt Carl igjen i sin forrige Sindsstemning. Denne halsstarrige Mand kunde ikke beslutte sig til at søge Aarsagerne til sin Undergang i de mangfoldige Feil, hvortil hans Dumdristighed havde forledet ham. Saaledes var da ogsaa den første Tanke, der opsteeg hos ham, den, at betragte sit Forbund med Savoyen som Kilden til alle Ulykker. En

Plan til Hevn var Resultatet af denne Vildfarelse. Da derfor Fyrsterne af dette Huus kom, for at trøste ham i hans Ulykke, gav han nogle bevæbnede Mænd Befaling at tage dem tilfange. Hertugen erfarede denne Plan, og frelste sig; kun Hertuginden blev tilbage som Fange. Savoyens Stænder beklagede sig heftigt hos Kongen af Frankrig over denne Krænkelse af Folkeretten, og Ludvig overdrog hemmeligen Chaumont af Amboise det Hverv, at befrie Hertuginden. Denne fuldførte Befalingen med saa megen Klogskab, at han trængte ind i Slottet Rouvre og befriede den fangne Fyrstinde.

René, Hertug af Lothringen, vilde, tilfreds med sine Triumpher, have nydt dem i Rolighed; men Carls Utaalmodighed undte ham ikke denne Ro. Saa megen udstanden Ulykke vilde have bøiet enhver Anden, end den forvovne Hertug af Burgund; men istedetfor at Ulykken skulde have bragt ham tilbage til Fornuft, bidrog den kun til aldeles at forvirre hans Aand. Da franske Troppers Bevægelser ved Grændserne af hans Land foruroligede ham, og af Frygt for at Ludvig den Ellevte endnu skulde forværre hans Stilling og tvinge ham til at rømme Lothringen, besluttede han, uagtet hans Magt var svækket, at beleire Nancy.

Han havde foragtet det eneste oprigtige Raad, som Kongen af Frankrig nogensinde havde givet ham; hans Yndling Campobasso udøvede en stor Magt over ham. Denne troløse Italiener pønsede paa Forræderie mod sin lettroende Velgjører. Siffrein af Baschi, Hertugen af Lothringens Overhofmester, blev af Forræderen beordret til at bestikke nogle burgundiske Soldater,

kaste sig ind i Nancy med dem, og saaledes forstærke Réné's Partie. Complottet blev opdaget, Siffrein fængslet, og ved en Standret dømt fra Livet. Før sin Død bønfaldt den Ulykkelige indstændigt om at faae Carl i Tale. Han vilde aabenbare ham Campobassos Forræderie og alle dennes Planer imod Hertugens Liv; men Italieneren havde gjort sig til Herre over alle de Veie, ad hvilke Sandheden kunde komme til Fyrsten, Henrettelsen blev fremskyndet, og Siffrein døde, uden at kunne tage Masken af Ophavsmanden til Forbrydelsen.

I den burgundiske Armee herskede stor Bestyrtelse. En smitsom Syge svækkede daglig Troppernes Antal, og snart var Hæren formindsket til 5000 Mand. Imidlertid ankom Efterretningen om at Réné, i Spidsen for et talrigt Corps Lothringere, Schweizere og Tydskere, rykkede den beleirede Stad til Undsætning. Ved denne Efterretning udbredtes en almindelig Skræk iblandt Burgunderne, som ved deres Fyrstes Vanvittighed saae sig givne til Priis for en uundgaaelig Undergang; Klager og Knurren hørtes fra alle Kanter; men Carl forblev stum, mørk, ubevægelig og næsten sandsesløs i sin dybe Fortvivlelse; han forlod ikke sit Telt, og Ingen turde nærme sig ham.

Greven af Chimay trodsede omsider ene hans Befalinger, gik ind til ham, og udviklede ham med faa Ord hans Hærs Nød, den truende Fare og Nødvendigheden af at give Befaling til at drage tilbage; med Forbittrelse svarede Hertugen ham: "Jeg seer nok, I ere alle Lothringere eller Cujoner; flyer, naar I ville,

jeg har fast besluttet at kjæmpe, og vil kjæmpe, om jeg ogsaa skal blive ene tilbage mod mine Fiender!"

Snart saae man Rénés Landser blinke; hans Tropper beløb sig til 10,000 Mand. Ved Fiendens Nærmelse forlod Campobasso med 200 Landser sin Herres Banner og vilde stille sig under Lothringernes; men disse overøste Forræderen med Haan og Foragt, og befalede ham at forføie sig bort. Han slog sin Leir ved Broen ved Bouxieres, i den Hensigt at kaste sig over Burgunderne, naar de vilde frelse sig til Luxemburg eller Metz.

Men den afsindige Hertug af Burgund havde fast besluttet at levere et Slag, og gav Signalet den 5te Januar 1477. Forgjeves besvore alle hans Officerer ham endnu at ophæve Beleiringen, trække sig tilbage, og i det Indre af sine Stater at samle de Hjelpekilder, som kunde hæve hans Lykke. "Aldrig," svarede han, "skal man see mig tage Flugten for en Dreng."

Réné havde stillet sin Hær i Slagorden paa Sletten ved Neuville. Wilhelm Herter, en Schweizer, og Greven af Thierstein commanderede hans Avantgarde, der bestod af 7000 Mand Fodfolk og 2000 Ryttere. Iblandt dem tjente Vaudemont, Bassompierre og andre Riddere. Nye Tropper havde fordobblet hans Stridskræfter; hans Centrum bestod af 8000 Mand Fodfolk og 1500 Mand Rytterie. Han selv commanderede dette Corps tilligemed Linanges, Ligneville, Lénoncourt, Blomont og andre Herrer. Et udvalgt, 800 Mand stærkt Reservecorps havde Befaling at hjelpe overalt, hvor det gjordes nødigt.

Hertugen af Burgund havde opslaaet sin Leir ved Jarville, en Fjerdingvei fra Nancy, og stillede, til sine Liniers Forsvar, kun 2000 Burgundere mod Fienden. Den høire Fløi betroede han til Galiot, den venstre til Jasse de Laing, og han selv stillede sig i Centrum.

Efterat Schweizerne, som de pleiede, knælende havde opsendt deres Bøn til Gud, skrede de fremad i fuldkommen Orden, og svore med stort Skrig at seire eller at døe. Carl drog imod dem, og satte over en Bæk, der adskilte dem. Paa den høire Side af Veien, som Schweizerne maatte passere, befandt sig et Batterie, hvoraf de dog ikke lede synderlig Skade, da det blev slet betjent af Forræderne af Campobassos Partie. Schweizerne efterlode her kun nogle Bataillоner, listede sig langs med et Gjærde, og faldt derpaa Fienderne i Flanken; deres Antal var for lidet til at kunne omfatte hele Kamppladsen.

René lod 400 Ryttere rykke frem imod dem, medens et andet Corps omgik dem, for at angribe dem i Ryggen. Uagtet begge Hæres ulige Antal, blev der dog i Begyndelsen kjæmpet tappert om Seieren. Længselen efter at gjenerobre deres Fædreland opflammede Lothringernes Mod. Burgunderne oplivedes af Erindringen om deres gamle Heltebedrifter og af deres Hertugs Exempel, der med Fortvivlelsens Raserie styrtede sig midt ind i Trængselen. — Dog Kampen kunde ikke vare længe. Burgunderne, angrebne fra alle Kanter, indesluttede og overvældede af de talrigere Fiender, bleve trængte tilbage, adsplittede, og søgte kun endnu deres Frelse i Flugten.

Carl, overvældet af Mathed og bedækket med Saar, blev reven afsted med i den almindelige Flugt. Blomont, Seneschal af Saint-Dié, forfulgte ham rasende. Man siger endog, at han havde naaet ham og, uden at kjende ham, kastet ham til Jorden med et Landsestød i det Oieblik, da han havde overgivet sig, og at han derpaa, nedtrykket af de Flygtendes og Døendes Hobe, var forsvunden for Alles Blikke. Andre sige, at han var falden under nogle af de Forræderes Hug, som Campobasso havde udsendt i dette Oiemed. Bievres, Coutay, Lavieuville omkom paa Valpladsen; Bastarderne af Burgund, Greverne af Nassau, af Chimay, Gallot, Olivier de la Marche og mange Andre bleve tagne tilfange.

To Dage søgte man forgjeves at erholde Oplysning om Carls Skjebne. Endelig paa den tredie Dag begave flere Officerer sig, efter en ung Pages Anviisning, som Nogle holdt for en Tilhænger af Campobassos Partie, til det betegnede Sted, hvor de fandt Hertugen af Burgunds Liig nøgent, skjæmmet og saaledes begravet under Isen, at man først maatte støde den itu med en Landse, førend man kunde faae det op. Hans Læge og Secretair gjenkjendte ham paa flere Tegn, og fornemmelig paa Arret af et Saar, som han havde faaet i Slaget ved Montchery.

Hertugen af Lothringen lod Liget bringe til Nancy. Her modtog han det i Sørgedragt, og efter en gammel Skik blandt tappre Riddere om Morgenen efter en Seier, bar han paa Hagen et gyldent Skjæg. Efter at have stænket Vievand paa den ulykkelige Carl, greb han hans Haand, og sagde: "Kjære Fætter, Gud

tage Eders Sjel i sin Beskyttelse; I har tilføiet os meget Ondt, og foraarsaget os mange Smerter." Næsten et heelt Aarhundrede blev hans Liig opbevaret her i et Capel, indtil det endelig i Aaret 1550 blev skaffet til Brügge.

Saaledes omkom Carl den Dristige, den uforfærdede Kriger, hvis Ærgjerrighed overstteeg alle Skranker, den krigslystne, blodgjerrige, af Stolthed berusede Mand, der i sine daarlige Lidenskaber ikke tog imod noget Raad. Lykken havde skjenket ham Magt og Rigdom. I lang Tid blændede hans falske Hæder hans Undersaatter, og hævede deres Beundring til Begeistring. Men de maatte dyrt betale deres Vildfarelse. Den colossale Bygning, som tre kloge Fyrster havde opført, styrtede sammen under denne Ubesindiges Fjed, og Huset Burgund forsvandt. En eneste Datter beholdt Ruinerne, der ved en Feil af Ludvig den Ellevte bleve en Støtte for en anden Stats, Huset Østerrigs, for Europas Fred ikke mindre usalige Storhed.

Comines, der engang havde elsket Carl inderligt, men senere havde forladt ham og var gaaet til Ludvig, taler om ham med stort Maadehold. "Jeg saae Fyrsten stor og ærværdig," siger han, "og i lang Tid mere agtet af sine Naboer, end nogen Fyrste i Christenheden. Hvorved han havde paadraget sig Guds Vrede, det veed jeg ikke, med mindre det skulde være derved, at han ikke tilskrev Gud, men sin egen Kraft, al den Yndest og Ære, som han nød i Verden. Han havde gode og dydige Sider. Ingen Fyrste har nogensinde i høiere Grad søgt at understøtte, lede og belønne de Mennesker, som udmærkede sig. Hans Vel-

gjerninger vare ikke store, da han ønskede, at Enhver skulde nyde dem. Ingen gav sine Tjenere ædelmodigere Audients. I den hele Tid, jeg kjendte ham, var han ikke grusom; men ikke længe før sin Død blev han det, og dette var Tegnet til hans Livs korte Varighed. I Klædedragt og andre Ting var han altfor pragtfuld. Ærgjerrig, som han var, vilde han saa gjerne ligne de gamle Fyrster, om hvilke der efter deres Død er blevet talt saa meget. Han var den Dristigste, der i hans Tid sad paa en Throne. Al hans Digten og Tragten har nu Ende, og Alt har vendt sig til hans Skade; thi den Vindende regner man Alt til Ære."

Ulvegruben,

et mähriſk Sagn *).

Siden Midten af det 14de Aarhundrede tilhørte Slottet og Staden Teltsch med sit Gebeet de mægtige Herrer af Neuhaus, af den i de böhmiske Kronlande og selv udenfor dem saa berømte Slægt Rosenberg. Da det rosenbergske Huus aldeles udslukkedes med Joachim Ulrich af Neuhaus, Herre af Teltsch, tilfaldt denne Eiendom hiin berømte Grev Wilhelm af Slawata, der i Aaret 1618 af de ukatholske Stænder blev nedstyrtet fra et Vindue paa Slottet i Prag, og som var gift med Joachim Ulrichs eneste Datter og Arving, Lucia Ottilia af Neuhaus.

---

*) Hormayrs Archiv. Wien 1825.

Huset Neuhaus var altsaa uddød i Besiddelsen af Teltsch; samme Skjebne traf kun altfor snart ligeledes det med samme besvogrede Huus Slawata. Grev Wilhelm maatte, førend han selv (1651) vandrede til sine Fædre, see sin eneste Søn Joachim Ulrich Slawata døe (1642). Vel havde den Sidste efterladt tre Sønner, Ferdinand Wilhelm, Johan Joachim og Carl Johan, men just med disse tre kraftfuldt opblomstrende Brødre udslukkedes Slægten; thi uagtet de to ældre af disse Brødres Ægteskaber vare velsignede med flere Børn, døde dog alle deres Sønner i den tidlige Ungdom. Ikke destomindre ventede man endnu af den Yngste, Carl Johan, en Stamholder; men et særegent Tilfælde skuffede ogsaa dette Haab.

Det var om Sommeren i Aaret 1671, da der i Slottet Teltsch herskede mere Livlighed, end ellers. De to ældre Brødre Slawata, der allerede havde opgivet Haabet om at erholde en mandlig Arving og vare betænkte paa at bevæge deres yngste, endnu ugifte Broder Carl Johan til at vælge sig en Hustru blandt den böhmisk-mährisk Adels Døttre, havde denne Gang givet en pragtfuld Banket, hvortil mange fornemme Familier vare indbudne. Brødrenes Hensigt syntes opnaaet, thi kun altfor glad blev Carl Johan stemt, da ogsaa Frøken Clara Therese, en Datter af den som Helt og Statsmand berømte Grev Johan Frederik af Attems, indfandt sig blandt Gjesterne. Han havde længe næret en øm Tilbøielighed for hende, og hun syntes saameget mindre at være ham ugunstig, da ogsaa hendes afdøde Fader havde elsket den unge Carl Johan

i høi Grad. Festen syntes strax at forvandle sig til en Forlovelse.

Carl Johan følte sig sine Ønskers Maal nær, og ilede fra sine Brødres Gemak igjennem en Corridor tilbage til Selskabssalen; da mødte han sin Svigerinde Maria Renata (født Grevinde af Nachod, og Grev Ferdinand Wilhelm Slawatas Gemalinde), det, forundret over hans af Henrykkelse blussende Ansigt, spurgte ham, hvad der da saaledes havde stemt ham til den høieste Glæde? Han tilstod hende aabenhjertigen Alt. "Ak!" udraabte hun med Smerte; "vel veed jeg min Svogers Ønske, at vedligeholde Slawatas Stamme; dog kjender jeg ogsaa den tunge Tilskikkelse, der synes at hvile paa Husene Slawata, Nachod, Gallas og Martinitz. Af syv Sønner beholdt jeg ikke en eneste ilive, og saaledes saae ogsaa Eders Broder sine døe! Gid I maa friste en bedre Skjebne! Men kan jeg vel vente det, jeg, som allerede oplevede mit eget mægtige Huses Undergang?" — Hulkende forlod hun ham; og nedstemt fra den lette Munterhed til dyb Alvor, traadte Carl Johan ind i Forsamlingssalen.

De ældre Brødre bemærkede vel dette med Forundring; dog allerede fortrolige med hans Ønsker, holdt de det for Kjærlighedens Længsel; ogsaa blev Carl Johan snart munter, da han kom i Nærheden af Therese, og endnu samme Aften igjen aldeles den freidig kjekke Yngling, da hans Samtale med hende tog en inderligere Vending.

Til den følgende Dag havde man anordnet en Jagt. Tidlig forlode Herrerne deres Leie, vækkede af Hornenes Blæsen og Hundenes Gjøen, og droge ud i

Skoven under det muntre Jagtraab, hilsede af den op-gaaende Sol.

Carl Johan var en lidenskabelig Jæger. Paa en veløvet Hest forfulgte han om Eftermiddagen i blind Hast en stolt, sextentakket Hjort, som hans Hunde havde opsporet. Til alle Sider søgte Dyret at frelse sig, men overalt forfulgte Greven det. Under denne uafbrudte, og ikke destomindre frugtesløse Anstrengelse havde Aftenen nærmet sig. Først da Mørket tog Overhaand, tænkte Greven paa at vende tilbage. Han saae sig midt i den tykke Skov, uden at vide, til hvilken Kant han skulde vende sig. Han blæste gjentagne Gange i sit Jagthorn; men kun Ekko svarede. Han begyndte nu at indsee, at han i sin Hidsighed maatte have fjernet sig altfor langt fra Sine, og forvildet sig. Han besluttede paa Lykke og Fromme at følge sine Hundes Veiledning, og skred fremad, idet han med den ene Haand førte sin Hest ved Tøilen, og med den anden ved Hjelp af en god Hirschfænger banede sig Vei igjennem Krattet, som nu og da hindrede hans Gang. Saaledes vandrede han kun langsomt afsted; men desto hurtigere tiltog Skumringen, der snart forvandlede sig til et fuldkomment Mørke. Ikke destomindre fortsatte Greven modig sin Vandring, bandt Hesten til et Træ, da han troede at bemærke en friere Plads i Nærheden, og trængte fremad, da paa eengang Jorden vaklede under ham, og hans Bevidsthed lige saa hurtigt var forsvunden.

Nattens Kulde bragte ham til sig selv igjen, for at opfylde ham med Skræk. Ved Stjernernes Glands bemærkede han omsider, at han befandt sig i en dyb Ulvegrube! Han følte vel, at han havde hele Lem-

mer, men var dog altfor rystet af Faldet til at være bleven fri for Smerter. De troe Hunde hylede ved Randen af Afgrunden, i det Fjerne lød Ulvenes Tuden og Uglernes Skrig gjennem Nattens gruelige Stilhed. Endelig sprang ogsaa Hundene ned, slikkede hans Fødder og logrede venligt omkring ham.

Greven blev betagen af en selsom Følelse! Han saae, at denne Ulvegrube, allerede af Naturen ligesom bestemt dertil, og endnu hensigtsmæssigere indrettet af Menneskehænder, var af meer end almindelig Dybde. "Saa er det da sandt," tænkte han, "at en ond Dæmon forfølger Slawataernes Huus, at min Slægts eneste og sidste Haab skal udslukkes med mig! Saa blev jeg kun af den Grund ubeskadiget af Faldet, for her at lide den skrækkeligste Hungersdød!" Denne Tanke greb hans Sjel med alle sine Rædsler, og i vaagne Drømme saae han sig snart sønderreven af gridske Ulve, snart i den Nødvendighed at maatte stille sin rasende Hunger med Aadslerne af sine troe Hunde, og omsider med graadige Tænder at fortære sit eget Kjød! Under deslige frygtelige Phantasier tilbragte han den kolde Nat, medens Feberkulde gjennemrystede hans Legeme. Morgenen kom, og qviddrende hilsede Luftens Sangere ham. Det blev Middag; Greven mærkede det paa Solen, der kun halvt beskinnede hans sørgelige Opholdsted. Hungeren martrede ham frygteligt — Længselen efter at være deroppe, i Guds frie Verden, bragte den Afmægtige næsten til Fortvivlelse. Da udraabte han omsider: "Nu, saa varde da Skjebnens Villie opfyldt, lad Slawataernes Huus udslukkes! Forsynets Veie ere lige saa vise som uudforskelige. Hvo kan, hvo vil modstræbe

dem? Og skulde end et Underværk gjengive mig til Livet, saa vil jeg tilbringe det i Klosterets Eensomhed!" Knælende i stille Bøn havde han neppe udtalt disse Ord, førend han hørte en klar Stemmes muntre Toner ovenfor. Han raabte nu af alle Kræfter om Hjelp, og som en Engels Stemme lød beroligende Trøstensord ned til ham. Det varede ikke længe, saa kom en med et Tvertræ forsynet Tougende ned i Hulen, og bragte den Afkræftede op til Dagens Lys. Beruset af Glæde kastede Greven sig om sin Befriers Hals. "Kom med mig," sagde han til ham, "jeg vil belønne dig rigeligt for min Frelse!" — "Tal ikke derom," svarede hiin, en ærlig Kulsvier; "tænk hellere paa at takke Gud, og at bygge et Capel paa dette Sted; thi vanskeligen vilde vel noget Menneske have søgt Eder her." Derpaa førte Kulsvieren ham igjennem Skoven, til en banet Vei, som førte ud af den, og da Greven her endnu engang vilde takke sin Befrier, trængte denne sig hurtigt igjennem den tæt tilgroede Skov, og forsvandt.

Bestyrtelsen paa Slottet Teltsch havde været over al Beskrivelse. Da Greven ikke havde forenet sig med Jægerne i Skoven, troede de, at han i Forveien havde begivet sig hjem. Men da det blev mørkt, og han endnu ikke var kommen, steeg Angesten til det høieste, man udsendte hele Skarer af Tjenere, og gjennemsøgte Skovene i alle Retninger. Saaledes henrandt Natten og Halvdelen af den næste Dag, da Greven paa eengang til Fods traadte ind ad Slotsporten. Lynsnart udbredtes Efterretningen herom; Frøken Clara Therese ilede ham glad imøde med Slottets øvrige Beboere; men Grevens Ansigt forblev alvorligt. Han vendte sig

til sine to Brødre, og sagde: "Hvad der idag er foregaaet med mig, derom skal jeg med det første underrette Eder nærmere; kun lover mig først ved Eders broderlige Troskab, at I ville gjøre og billige, hvad jeg nu vil sige Eder." — Begge Brødrene, glade over at see deres Broder igjen, gave ham uden Betænkning Haanden derpaa. "Saa vid da," sagde han nu til dem, "at jeg vil sige Verden Farvel, og tjene Gud i Klosterets Eensomhed; min Andeel i Teltsch tilfalde Eder, imod at I paa det Sted, som jeg skal vise Eder, bygge et Capel til den hellige Jomfrue for min underfulde Redning. Men nu trænger jeg til Hvile." Med disse Ord gik han ind i sit Værelse, og lod sine Brødre, halv uvillige, halv forundrede, blive tilbage; dog da Brødrene den følgende Morgen erfarede de nærmere Omstændigheder ved hans Redning, og tillige saae, at han vilde forblive ved sit Forsæt, ja at selv hans heftige Kjærlighed til Frøken Attems ikke længer formaaede noget over ham, og at han havde frasagt sig de saa sikkre, saa nære glade Drømme om et lykkeligt Liv ved hendes Side, opgave de endelig alt Haab om at gjenvinde ham for Familien.

Capellet blev bygget, og staaer endnu. — Grev Carl Slawata traadte ind i Carmeliterordenen, og blev efter adskillige Aars Forløb, paa Grund af sin exemplariske Fromhed, Lærdom og Verdenskundskab, udnævnt til dens General. Hans Elskede, Clara Therese af Attems havde med ham mistet Alt; Intet i Verden kunde mere glæde hende. Ogsaa hun valgte Klosterlivet, og døde 1706 som Abbedisse i Münchendorf.

Da begge Grev Carls Brødre døde endnu førend han, uden mandlige Arvinger (Ferdinand Wilhelm 1673, Johan Joachim 1693), saa tilfaldt Teltsch i det sidste Aar den mindreaarige Grev Frants Anton af Liechtenstein Kastelkorn, der havde ægtet Marie Barbara, en Søster til de tre Brødre, Greverne af Slawata.

Siden det gamle tyrolske, fra Fyrsterne af Liechtenstein-Nikolsburg aldeles forskjellige Huus Liechtenstein-Kastelkorn kom i Besiddelse af Teltsch, havde det samme Skjebne som Huset Slawata. Ved Formæling kom Teltsch til disse Huse; men kun indtil det tredie Led forblev det deres Eiendom, og netop med det tredie Led uddøde begge Huse; thi med Frants Anton, en Sønnesøn af den omtalte Frants Anton, Greve af Liechtenstein-Kastelkorn, udslukkedes ogsaa denne Slægt.

De to sidste Stuarters Liv i deres Forviisning *).

Efter at være vendt tilbage til Fastlandet, mistede Carl Edvard sin Fader (Jacob den Tredie, Ridderen af St. Georg), der efterlod ham den ufrugtbare Arv af sine Rettigheder (1766). Han antog herpaa Titelen: Greve af Albany, og vedblev at residere i Florents, idet han kun stundom gjorde korte Excursioner til Rom. Omtrent paa samme Tid troede Hofferne i Frankrig og

*) Literar. Bl. d. Börsen-Halle. 1830. Fragment af Amadeus Pichot's Carl Edvards Historie (Paris 1830).

Spanien, at det var i deres Politiks Interesse, ei at lade Navnet Stuart udslukkes, og negocierede et Ægteskab imellem Jacob den Andens Sønnesøn og Prindsesse Louise Maximiliane af Stollberg-Gedern, født i Mons 1752. Denne Carls Forbindelse med en 32 Aar yngre Gemalinde kunde vanskeligen være lykkelig, og var det heller ikke længe; allerede Misforholdet i Alderen vilde have været en tilstrækkelig Grund til at forklare den Uenighed, der udbrød imellem de to Ægtefolk; men Carls Charakteer kunde vel være bleven noget skarp ved hans langvarige Exil; ikke at finde nogen Trøst for sin Ulykke i huuslig Kjærlighed, maatte blive en Kilde for ham til bittre Reflexioner. Hvor tro hun endog opfyldte sin Pligt som hans Ledsagerinde, havde han dog Aarsager til at være skinsyg, og en Skinsyg ligner snart en Tyran. Deres Tvistigheder foranledigede ubehagelige Optrin, der omsider endtes med en Skilsmisse, og Prindsessen begav sig til sin Svoger, Cardinalen af York. Hun ledsagedes til Rom af Alfieri, hos hvem hun havde opvakt en lige saa øm som ærbødig Kjærlighed, der vilde have været lige saa reen, dersom den kunde have været lovlig. Alfieri, i sin Dedication af Sørgespillet Mirrha, tilskriver hendes Inspiration alt sit Genie, og i sine Memoirer erkjender han, at han skylder hende endnu Mere og Bedre, "da hun lærte ham at agte og elske Dyden." Han ledsagede hende til Schweiz og Paris, hvor han ægtede hende efter hendes første Gemals Død *).

*) Grevinden døde først 1824. Hun har ladet sætte et Gravmæle for Alfieri af den berømte Canova.

Carl Edvard saae idetmindste en elskende Datter opvoxe hos sig, der forsødede hans ledige og mørke Timer ved sine Kjærtegn og sin naturlige Ynde; thi selv i det skjønne Italien formaaede Intet ganske at betage ham den sørgelige Erindring om det arme Skotland. De skotske Reisende, der lode sig forestille for ham, gjenfandt i ham den elskede Fyrste, hvis Godhed og Tapperhed deres brave Landsmænd endnu roste mellem deres Bjerge; han udspurgte dem da med kjærlig Deeltagelse om dette Land, som han aldrig mere skulde see. En Dag, da han gav en Soirée i sin Villa, vovede en Landsflygtig (i Selskabet), efter den italienske Musiks melodiske Accorder, at lade høre en simpel og naiv Sang fra de caledoniske Bjerge. Det var den følelsesfulde Sang, som Lochiels Broder sang i sit Fængsel: Lochaber no moro (vi skulle ikke see Lochaber mere). Prindsen, der havde beundret de italienske Musikeres fortræffelige Udførelse, følte sig nu paa en ganske anden Maade bevæget ved en Klagesang fra det gamle Skotland. Han støttede Hovedet paa sine Hænder og udgjød en Strøm af Taarer.

I Aaret 1783 erholdt Hr. Greathead, en Ven af Fox, da han reiste i Italien, en Audients hos Carl Edvard. Hans Nysgjerrighed bevægede ham til at spørge Prindsen om hans Expedition 1745. Denne syntes kun ugjerne at besvare hans Spørgsmaal; men pludselig selv henreven af sine Meddelelser, og deri

---

Man troer, at hun hemmeligen har giftet sig tredie Gang med Maleren Fabre, der nylig har testamenteret sin Fødeby Montpellier sit rige Museum.

gjenfindende sin hele Ungdomsild, gik han ind i en omstændelig Fortælling om de fortrinligste Begivenheder. Hans Øine funklede, hans Stemme blev bestandig kraftigere, og da han kom til sit Nederlag, til Farerne paa sin Flugt, og Bjergboernes Hengivenhed, da blev hans Bevægelse saa heftig, at han sank til Jorden i Convulsioner. Hr. Greathead raabte forfærdet om Hjelp. Den unge Prindsesse af Albany ilede til, og sagde, da hun saae sin Faders Tilstand: "Ak, min Herre, De har talt om Skotland!"

Saadan var den Prinds, som man har villet udgive for en Ufølsom og en Egoist. Ogsaa har man hyppigen gjentaget den Bebreidelse, at Carl Edvard i Italien har hengivet sig til Drik. Synet af en Helt, der i brutal Drukkenskab giver slip paa sin Menneskeværdighed, indgyder sørgelige Tanker over det hele menneskelige Væsen; men man har uden Tvivl overdrevet denne Anke; og idet man kaster Noahs Sønners Kappe over Carl Edvard, er det billigt at erindre om, at i den Epoke, hvori han levede, Drikfældighed var en Last hos store Herrer. Han havde i Frankrig seet Ludvig den Femtendes Hoffolk, og i England er det kun meget faa Aar siden at Prindserne og de Adelige sjeldnere i deres Hoteller, end i deres Klubber, efterlignede Henrik den Femtes og Falstaffs Orgier.

Ulykkeligviis er det ikke Whigpartiet alene, der har angrebet Prætendentens Rygte. Uden Tvivl for, efter Doctor Kings Exempel, at undskylde sig fordi de have svigtet deres Eed, have jacobitiske Skribenter gjentaget deres politiske Fienders Paastande om Carl Edvards Uduelighed, hans Egoisme, hans Utaknemme-

lighed, selv hans Feighed; saa let er det at bagvaske Ulykken. Nogle engelske Reisende, den regjerende Families Smigrere, have fundet for godt at skildre ham i hans Alderdomssvaghed i Rom og Florents. Alderdommen skaaner ikke Heltene, især deleshed dem, der, som Jacob den Andens Sønnesøn, have kjæmpet og lidt en lang Tid; men Laurbærrene ved Preston-Pans og Falkirk burde have forskaffet den landsforviste Fyrstes graae Haar meer Ærefrygt. Skotlands Folkedigter, som man ikke kan mistænke for at have været en Fiende af sit Lands Friheder, Robert Burns, tænkte anderledes. I sine National-Ballader har han meer end een Gang ophøiet den sidste Stuarts Tapperhed, Dyd og Ulykke. Historieskriveren skal uden Tvivl ikke, som Digteren, udelukkende laane Øre til sin Sympathie for Ulykken. Det faldne Dynasties Sag havde under Jacob den Anden ophørt at være Folkets; man maatte da vove at anklage ham i de offentlige Friheders Navn; men naar Thronen er bleven given til den Værdigste, paalægger da ikke en saadan Oprindelse den foretrukne Fyrstes Efterfølgere saameget strengere Forpligtelser? Naar de nedværdige dem, saaledes som det brunswigske Dynastie, under Robert Walpole, gjorde før og efter Aaret 1745, og naar en Medbeiler, som Carl Edvard, tager Handsken op og stiller sig i Kampen, paa hvilken Side skulle vi da stille Legitimiteten? Souverainernes Politik forlod denne Prinds og hans Sag, som var deres egen. Carl Edvard, længe proscriberet og næsten glemt, døde (68 Aar gammel) i Florents d. 31te Januar 1788; et Aar senere gjorde den franske Revolution alle Europas Legitimiteter problematiske, og

det øde Pallads Holyrood-House aabnede sig, for at beskjerme de, ligesom fordum de ulykkelige Stuarter, fra Land til Land omflakkende Bourboner.

— Saa stor var Carl Edvards Tolerance som katholsk Fyrste, at der gik det Rygte, at han havde gjort det, som Henrik den Fjerde kaldte det farlige Spring (le saut perilleux), det vil sige: at han havde skiftet Religion og var gaaet over til den anglicanske Kirke; men lykkeligviis troede han ikke at have nødigt at forraade sin Tro, for at bevise sin Oprigtighed imod sin Faders Undersaatter, og han døde i Kirkens Skjød. Hans Liigbegjængelse fandt Sted, efter den romerske Ritus, i Kathedralkirken i Frascati, det gamle Tusculum, hvorover Cardinalen af York var Biskop. Cardinalen fungerede ved denne sørgelige Høitidelighed; det var et imponerende Skuespil, at høre den Afdødes Broder selv, den Guds Tjener, som opreiser og nedstyrter Throner, omgiven af sin Families med Sørgeflor behængte Vaabener, ved en landløs Konges Liigkiste, med Skriftens Ord proclamere alt det Jordiskes Forgjængelighed og bede Himlen om den eneste varige Fred for Broderen, hvis Liv havde været saa stormfuldt.

Et simpelt Mausoleum blev opreist for Carl Edvard, med den blotte Angivelse af hans Navn og Titel. Hans Hjerte blev særskilt nedlagt i en Urne, paa hvilken man læser en Inscription i italienske Vers af Abbate Felice, en af Cardinalens Capellaner.

Cardinalen af York, Henrik Benedict, havde ved Indtrædelsen i Ordenen gjort Afkald paa Englands Throne og selv paa den kongelige Titel; men en Medaille, som han lod præge ved sin Broders Død, ud-

trykkede dette Afkald med den Forbeholdning, som en Kirkens Fyrste naturligviis maatte gjøre for den guddommelige Ret. Omkring hans Billede staae de Ord: Henricus nonus, Angliæ Rex; og paa Reversen seer man en Stad med den Inscription: Gratia Dei, sed non voluntate hominum. Hans geistlige Værdigheder udgjorde en lang Fortegnelse. Man roste hans blide Sæder; han beskyttede stedse ivrigen de i Italien reisende Englændere, og udøvede en velvillig Gjestfrihed imod dem. Ligesom hans Fader og Bedstefader, syntes han stedse rede til at takke Gud, fordi han havde ladet ham miste tre Kongeriger, naar det var skeet for at gjøre ham bedre; men hans Fromhed var oplyst uden Overtro. Havde han i sit Hjertes Inderste kunnet bevare nogen Bitterhed imod de Konger, som havde forladt hans Familie, saa levede han længe nok til at see disse Monarkers Børn lige saa ulykkelige som hans Forfædre vare. Han selv var ikke i fuldkommen Sikkerhed for de nye politiske Storme, der rystede Europa. I Aaret 1793 mistede han en Pension, som Spanien betalte ham, og Indtægterne af sine Abbedier i Frankrig.

Et Demokratie, der var langt skrækkeligere for Katholicismen, end Rundhovederne, kom til Rom, selv bedækket med en anden Carl den Førstes Blod, for at udrive Vaticánets afmægtige Tordenkile af Hænderne paa den hellige Peters Efterfølger. For at komme Pius den Sjette til Hjelp i hans Mangel, solgte Cardinalen af York sin Familiеs Juveler, blandt andre en Rubin, der vurderedes til 50,000 Louisd'or; snart fordreven, som alle andre Cardinaler, flygtede han 1798 til Venedig, svag og fattig, lidende dobbelt Yd-

mygelse, som en Konges Søn og som Kirkens Fyrste. Han saae endelig en anden Cromwell hæve sig høiere end den første, og at gjengive det christelige Rom Freden, som var nødvendig til at hellige dets Storhed.

Efter at være vendt tilbage til Rom i Aaret 1801, samtykkede Cardinalen af York i at modtage en Pension af Kong Georg, som Ihændehaver af Maria af Este's, Jacob den Andens Gemalindes Retsfordringer, hvem det engelske Parlament havde tilkjendt et Udstyr af 58,000 Pund Sterling, garanteret ved Tractaten til Ryswick; af Taknemmelighed for Betalingen af denne Gjeld, som Usurpationen havde kunnet gjøre ham stridig, testamenterede han den engelske Regjering sine Papirer. Han døde i Frascati som Decanus for det hellige Collegium, den 13de Juli 1807, i sit 82de Aar. Da Carl Edvard ingen legitime Børn havde havt, endtes med Henrik Benedict Stuart, under Cardinalshatten, denne Stamme i sin sidste Green, en Sønnesøn af Jacob den Anden, der havde opoffret Storbritanniens tredobbelte Krone for Papismen.

Alfieri og Grevinden af Albany.

Om denne Digters fine og ædle Hjertesforhold med den skjønne og aandrige Grevinde Albany var der blevet fortalt meget Upaalideligt og Modsigende, indtil Dutens i sine interessante Mémoires d'un voyageur, qui se repose, fremstillede Sagen paa efterstaaende Maade:

"Under mit Ophold i Rom," siger han, "lærte jeg at kjende Grevinde Albany, hvis Bekjendtskab jeg

i lang Tid ivrigen havde ønsket at gjøre. Hun levede, som Datter af en Rigsgreve af Stollberg, i en Frøkenstiftelse i Mons, da Hofferne i Frankrig og Spanien, for ei at lade Stuarternes Slægt uddøe, kastede deres Øine paa hende. Nitten Aar gammel skulde hun blive Chevalier St. Georg's Gemalinde, der var berømt ved sine Fordringer paa den brittiske Throne og ved sine feilslagne Expeditioner. Dette Giftermaal kom istand, men hine Hoffers Hensigt opnaaedes ikke, da Prætendenten forblev ubemærket. Efter hans Faders Død, der i Rom altid var bleven behandlet som Konge, vægrede Paven sig ved at erkjende ham som saadan; og dette bestemte Prætendenten til at begive sig med sin Gemalinde til Florents, hvor han antog Titelen Greve af Albany og levede paa den meest indgetogne Viis. Det franske og spanske Hof vare komne overeens om at give Greven af Albany en Pension, forat der ikke skulde fattes ham Midler til at danne en passende Huusholdning; men da det franske Hof tilbageholdt Halvdelen af de Pensioner, som hans Fader havde nydt, vægrede Hiin sig ved overhovedet at modtage noget af Frankrig, og gav sin Forbittrelse Luft, idet han ved enhver Leilighed nedrev Frankrig og Franskmændene. Det Liv, som han førte, svarede, mildest talt, saare lidet til den store Rolle, som han havde villet spille; og hvad enten nu Ulykkerne havde forbittret ham, eller den Uvirksomhed, hvori han var nødt til at leve, efterhaanden havde afstumpet hans Aand: saa meget er afgjort, at disse to Omstændigheder, forenede med et paafaldende Misforhold i Alderen, og med de Fortrædeligheder, som ere uadskillelige derfra, gjorde ham til en ganske utaalelig

Ægtemand for en ung, aandrig og høist elskværdig Kone. Grevinde Albany var ved sin Skjønhed, sit Væsen, sin Aand, Charakteer og Skjebne den meest indtagende Kone, som man kunde lære at kjende; hun var af Middelstørrelse, af en blændende Hvidhed, hun havde himmelske Dine og fuldkomne Tænder, hendes Ansigts Udtryk var blidt og ædelt, hendes Holdning naturlig og beskeden; af en stadig, fortræffelig valgt Læsning havde hun øst en udmærket Dannelse, saa at hun med stor Lethed fældede Smagsdomme over Mennesker og Værker, der selv kunde afgive et høist interessant Værk.

Hvorledes havde Grev Alfieri kunnet lære at kjende denne herlige Kone, uden at føle hendes Fortrin dybt? Han selv var en Mand af ædel Skabning og stor Aand. Udstyret med sjeldne Naturgaver, et høit Sving og en stolt Charakteer, havde han, som en født Piemonteser, aldrig kunnet lempe sig efter det eensformige, indskrænkede Liv, hvori hans Omgivelse bevægede sig, og derfor fattet den Beslutning, at skilles derfra for stedse. For desto sikkrere at opnaae sit Diemed, var han falden paa den Tanke, at aftræde sine betydelige Godser til sine Paarørende og kun forbeholde sig omtrent 30,000 Livres, som han kunde hæve overalt, hvor han fandt for godt at leve. Paa denne Fod levede han i Florents, og med alvorlig Aand, som han overhovedet var, unddrog han sig den store Verdens Larm, for at leve for Videnskaberne og Kunsten.

At lære at kjende Grevinde Albany og elske hende i høieste Grad, var Eet for ham. Det indgetogne Liv, som Grevinden førte, tvungen af sin Gemals Luner,

frembød i Begyndelsen betydelige Hindringer; men da Alfieri lidt efter lidt var saa heldig at behage Prindsen, forsvandt hine Dag for Dag mere. Alfieris hele Liv var fra nu af deelt imellem hans Studier og Omgangen med den Elskværdige, hvis Lidelser han forsødede.

Bragt til det Yderste ved gjentagne Mishandlinger, besluttede Grevinde Albany at unddrage sig sin Gemals Tyrannie. Den mere øvede Alfieri angav Planen dertil. Førend man kunde tænke paa dens Udførelse, maatte man have Storhertugens Samtykke, og dette erholdt man ved at man sagde ham Alt, hvad man havde isinde. Talen var nu kun om at sikkre hende mod nye Mishandlinger af den hyppig Berusede, og denne Sikkerhed skulde erhverves ved Opholdet i et florentiskt Nonnekloster.

Det vanskelige Spørgsmaal var nu, hvorledes man skulde bære sig ad for at udfrie Grevinden af hendes Gemals Hænder, da han sjelden veeg fra hendes Side, og indelukkede hende, hver Gang han var nødt til at tabe hende af Syne. Paa Spadseregange, i Messen, kort, hvor Grevinden befandt sig, overalt stod han ved hendes Side, ligesom han ikke havde havt nogen anden Bestemmelse, end at plage sin Kone.

I denne Forlegenhed henvendte man sig til en af Grevindens Veninder, der tog megen Deel i hendes ulykkelige Skjebne, og til en Ven af denne Kone, som levede hos hende. Begge kom oftere til Grevinde Albany, og vare ret som skabte til at iværksætte en Bortførelse.

Madame Orlandini (det var denne unge Kones Navn) var en Irlænderinde af den berømte Hertug af Ormonds Familie; hendes Fader havde været General, og havde giftet hende med Orlandini, ligeledes General, en florentinsk Adelsmand, der nu havde efterladt hende som ung Enke. Med et indtagende Udvortes forenede hun Aandens Behageligheder og megen naturlig Godmodighed. Hun ønskede at behage, og det lykkedes hende. En irlandsk Adelsmand, ved Navn Gehegan, var hende i høieste Grad hengiven. Han havde staaet i brittisk Tjeneste, og opgivet denne imod sin Faders Villie. Betynget med den faderlige Vrede, var han kommen til Florents, hvor han levede meget indgetogent, indtil han gjorde Fru Orlandinis Bekjendtskab, der ikke tog i Betænkning at foretrække ham for Hr. de Barbantane, fransk Minister ved det florentinske Hof, som hun længe havde fængslet. Hr. Gehegan hengav sig fra dette Dieblik ganske til den Kone, der havde erkjendt hans Hjerte og Fortjeneste. Han var ung, velskabt, af en behagelig Ansigtsdannelse, og paa hans Pande hvilede en saadan Blanding af ridderlig og sand dyb Følelse, som Fruentimmerne mindst kunne modstaae. Denne Forbindelse blev et Mønster paa Troskab. Flere Aar igjennem skiltes de ikke et Dieblik fra hinanden. De levede under eet Tag; kun at Enken Orlandini havde Grunde til ikke formelig at formæle sig med sit Hjertes Ven. Gehegan havde imidlertid udsonet sig med sin Fader, der gav ham saa meget, at han kunde leve anstændigt. — Saaledes forholdt det sig med de to Personer, der skulde bevirke Grevinde Albanys Bortførelse.

Paa den dertil fastsatte Dag kom Fru Orlandini til Frokost hos Greven. Neppe er man færdig hermed, saa foreslaaer Fruen et Besøg i Klosteret Bianchetti, for at besee nogle af Nonnernes nye Arbeider, hvorom der, efter hendes Forsikkring, blev talt overalt. Grevinden af Albany modtager Forslaget, dersom Greven vil følge med; og da han er villig dertil, kjøre de alle Tre til Klosteret. Her er Gehegan, ligesom tilfældigviis, ved Haanden. Grevinden og Fru Orlandini stige ud, gaae foran, og naae meget snart Indgangen til Klosteret. Man aabner Døren for dem, og den bliver lukket, førend Greven er kommen op af Trappen. Hr. Gehegan, som har viist Damerne Veien, siger, da han seer Greven komme ganske aandeløs; "Hr. Greve, disse Nonner ere meget impertinente; de have slaaet Døren til for min Næse, og ville ikke tillade mig at ledsage Damerne endnu længere." — "Ih nu," svarede Greven, "de skulle nok lukke op." Han banker paa, først sagte, derpaa stærkere, tilsidst med Heftighed. Ingen svarer. Endelig træder Abbedissen frem og siger ham, at hans Gemalinde har valgt dette Kloster som Tilflugtsted, og vil blive tilbage under Fru Storhertugindens landsherrelige Beskyttelse. — Overraskет og ude af sig selv af Forbittrelse saae Greven sig nødt til at kjøre ene hjem. Det Puds, man havde spillet ham, bragte ham let paa den Tanke, at Gehegan havde taget Deel i hans Gemalindes Bortførelse; og ude af sig selv af Raserie begyndte han at true med at ville lade Forræderen dræbe. Da Gehegan erfarede dette, skrev han en Billet til ham, hvori han gav ham at forstaae, at han ikke var tilbøielig til at taale saa-

danne Trusler: Han selv bar Billetten til Greven, og lod sige, at han ventede hans Svar nedenfor. Saasnart Hiin nu saae, at han havde med en Mand at bestille, der trodsede hans Vrede i hans eget Huus, tog han den klogere Beslutning at nedstemme sin Tone, og lod sige til den Udfordrende, at det, man havde berettet ham, var en Opdigtelse, og at han havde al mulig Hviagtelse for ham.

Imidlertid havde Grevinden, der ikke var sindet at tilbringe Resten af sit Liv i et Kloster, skrevet til sin Svoger, Cardinalen af York, og meldt ham den hele Begivenhed. Men han havde gjort hende det Forslag, at komme til Rom og bevæge Paven til at skjenke hende Beskyttelse. Man frygtede nu kun for at Greven af Albany, naar han blev underrettet derom, skulde finde Midler til at lade sin Gemalinde opsnappe underveis. For at forhindre dette, gav man hende en Escorte til Hest; tillige toge Alfieri og Gehegan, godt bevæbnede, deres Plads hos Kudsken. Saaledes ankom Grevinden i fuldkommen Sikkerhed til Rom, hvor hun blev modtagen paa bedste Maade af Cardinalen. Denne gav hende foreløbigen en Pension, der af Paven blev forøget med 25,000 Francs, og af Dronningen af Frankrig med 60,000. Grevinden af Albany levede altsaa i Rom med al den Glands, der tilkom hendes Rang, hendes ædle Egenskaber og hendes over enhver Bagvaskelse ophøiede Dyd. Til hendes store Fornøielse nedsatte Grev Alfieri sig ogsaa her; og da han havde den Lykke, ganske at indtage Cardinalen for sig, fattedes der ham ikke Leilighed til bestandigen at være om Grevinden, hellige hende sit hele Liv, og af hendes

store, ophøiede Sjel at øse Kraft for sin egen under den misundelige Skjebnes mange Slag, i Melankoliens dybeste Græmmelse og selv i langvarige og haarde legemlige Lidelser. — (Alfieri døde i October 1803, og Grevinden af Albany i Januar 1824).

Træk til Hertug-Regenten Philip af Orleans' Charakteristik *).

Ifølge alle samtidige Historieskriveres (Soulavie's, Duclos' og St. Simon's) Vidnesbyrd forenede ikke letteligen nogen Dødelig i den Grad, som Hertug-Regenten (Ludvig den Fjortendes Brodersøn, og Regent under Ludvig den Femtendes Mindreaarighed), de lykkeligste Talenter for alle skjønne og nyttige Kunster og Videnskaber med en saa uforklarlig Modbydelighed for alt det Skjønne og Gode, som han havde lært og øvet med den største Fornøielse og Iver; en saa hurtig, rigtig og skarp Forstand med en saa tom og lad Aand: saa store og herlige Dyder, blandt hvilke Heltemod og utrættelig Forsonlighed meest udmærkede sig, med en saadan Tilbøielighed til de skammeligste Laster: et saadant Anlæg, en saadan Værdighed til at herske over andre Mennesker, med et saadant Hang til at lade sig underkue af de lumpneste Slyngler; kort, saa mange sjeldne Aandens og Hjertets Gaver med en saadan Udyg-

---

*) Geschichte des weiblichen Geschlechts von C. Meiners. 2ter Theil. Hannover, 1800.

tighed til at anvende dem godt. Just derfor anføre og- saa alle Historieskrivere en træffende Fabel, hvori Regen- tens Moder fremstillede det Eiendommelige ved hendes Søn: "Der var engang," saa lød Fabelen, "en stor Prindsesse, der nedkom med en skjøn Prinds. Den høie Moder lod efter gammel Skik alle Himlens Feer indbyde til sin Søns Fødsel, med Undtagelse af en eneste, som man havde glemt. Festen blev høitidelig- holdt med megen Pragt. Enhver af Feerne gjorde den nyfødte Prinds en betydelig Foræring. Den ene skjenkede ham Tapperhed, den anden Mildhed, den tre- die Vittighed, den fjerde Forstand, den femte Skjønhed, den sjette Styrke og Munterhed; endnu andre Gav- mildhed og Kjærlighed til Kunster og Videnskaber. Ef- terat alle disse Gaver vare uddeelte, kom ogsaa den glemte Fee til, fuld af hemmelig Forbittrelse over den Tilsidesættelse, der var vederfaret hende. Hun fattede den Beslutning, ligeledes at skjenke den unge Prinds noget, som vel ved første Øiekast skulde synes godt, men dog i Grunden blive ham til Skade. Hun skjenkede ham Godmodighed, uden at bestemme dens Grad; og denne Godmodighed var saa stor, at alle øvrige Gaver, som Prindsen havde erholdt, derved bleve unyttige." Virkelig var Hertug-Regentens Godmodighed, eller ret- tere hans Charakteers Svaghed og Blødhed endnu me- get større, end den havde været hos hans Fader og Bedstefader. Han følte ei alene ingen Hevngjerrighed ved personlige Fornærmelser, men han kunde ikke engang straffe der, hvor det offentlige Bedste udkrævede alvor- lige Revselser. Han lod sig stedse beherske af slette Mennesker, og især deleshed af det meest fordærvede blandt

alle slette Mennesker, Cardinal Dubois, der i Henseende til Hoved og Hjerte, Kundskaber og Erfarenhed stod uendelig langt tilbage for ham. Han følte sit vanærende Slaverie meget ofte paa den smerteligste Maade, og havde dog ikke Mod eller Kraft nok til at rive sig ud deraf. Hertug-Regentens Svaghed var saa stor, at han i de vigtigste Tilfælde, hvor hans og Rigets Velfærd stod paa Spil, opgav de fasteste Overbeviisninger og Forsætter med dyb Skamfuldhed, blot for at blive et Menneskes Paatrængenhed qvit, som han med et eneste eftertrykkeligt Ord havde kunnet paalægge, og virkelig ogsaa havde foresat sig at paalægge Taushed. Dersom Hertugen af Orleans havde fulgt sin egen Aands og sit Hjertes Indgivelser, saa vilde han være bleven en af de bedste Regenter. Nu derimod blev han en af de sletteste, fordi han næsten altid kun gjorde det, hvortil han blev forledet af Cardinal Dubois, der opoffrede Alt for sin Fordeel og havde til Hensigt at træde sin største Velgjører selv i Støvet.

Til denne Charakteersvaghed, som forskaffede den frækkeste Vantro og Last frit Spil og fuldkommen Frihed for Straf, kom endnu tvende Lyder, der styrtede Regenten i de scandaleuseste Uordener og bestemte de offentlige Sæders Tone under hans Regentskab. Den første var en sjelden og gaadefuld Aands-Sygelighed; den anden et heftigt og ubetvingeligt Hang til Fruentimmer. Det forholdt sig med Hertug-Regentens Sjelekræfter, som med mange Personers Fordøielseskræfter, der have en uordentlig og ustadig Appetit, der forlange og sluge Alt, og ikke fordøie noget; der hvert Øieblik føle Hunger, og, naar de nyde noget, strax blive over-

mættede. Regentens Aand greb den ene Kunst og Videnskab efter den anden. Neppe havde han udgrundet, eller blot smagt dem, saa væmmedes han derved, eller han fandt idetmindste ingen Tilfredsstillelse deri, og deraf kom det, at han, med de meest glimrende Evner og de mangfoldigste Kundskaber og Færdigheder, desuagtet ikke kunde sysselsætte sig for sig selv, og endnu mindre med sig selv. Han var født til Kedsomhed, maatte bestandig kaste sig ud af sig selv, og fandt ingensteds Tilfredsstillelse, undtagen i Krigens og Slagets Tummel, eller i vilde og larmende Forlystelser. Hverken Taffelets, eller Kjærlighedens, eller Selskabelighedens Fornøielser havde den ringeste Tillokkelse for ham, naar de ikke bleve overdrevne til Yderlighed og krænkede Helbred, Velanstændighed og Sædelighed. Han forsamlede derfor en Hob af Mænd og Qvinder om sig, der vare lige stemte med ham, og som han selv gav Navnet Roués. Med disse "Radbrækkede" feirede han sine berygtede Orgier, først i Palais-Royal i Paris, og senere i St. Cloud. Disse Roués kom regelmæssigen sammen hver Aften Kl. 9 til et udsøgt Aftensmaaltid, hvorfra al Tvang, al Ulighed var bandlyst. Her kunde Enhver sige, og ikke sjeldent ogsaa gjøre, hvad han vilde. I disse tøilesløse Bacchanalier erfarede Regenten Dagens Nyheder. Her hørte man de ryggesløseste Bespottelser mod Religionen og mod Alt, hvad der forresten var helligt og ærværdigt. Her fortalte man de scandaleuseste Anekdoter; her sang man de uteerligste Viser; her herskede vild, bacchantisk Latter og Skrigen. Regenten stræbte at overgaae enhver af sine Gjester i Alt, hvad der hørte til Selskabets Fornøielse.

Han agtede Andre desto høiere, jo videre de havde bragt det i alslens Udsvævelser, og jo længere de havde øvet dem. Regentens Gilder varede sædvanlig til den lyse Morgen, da de udtømte Roués hensank, mere i en Champagner-Ruus' Bedøvelse, end i en vederqvægende Søvn. Regenten var sædvanligen i den første Time, efter at han var vaagnet, endnu saa omtaaget af Vinens Dunster, at han hverken duede til alvorlige Forretninger, eller til alvorlige Samtaler. Saasnart han var traadt ind i hiint smukke Selskab, blev han utilgjængelig for alle øvrige Mennesker. Og forat selv Tjenernes Nærværelse ikke skulde forstyrre Taffelets Glæder, lod man Spiserne og alle andre Ting, som man brugte eller havde brugt, skaffe ind og bort igjen ved Hjelp af Maskiner.

Til hvilken Grad Fordærvelsen overhovedet var stegen ved Hertug-Regentens Hof, kan man slutte deraf, at en fortræffelig Historieskriver og Jagttager (Soulavie i sine Mémoires du Marechal de Richelieu) meente, at det eneste Gode, som man kunde sige om Regentens Hof, var, at man dengang endnu ansaae Tyverie og Bedragerier, der senere stege op til de høieste Stænder, for lave og foragtelige Laster. Det er bekjendt nok, at allerede under Ludvig den Fjortende mange Hoffolk gjorde sig skyldige i denne pøbelagtige Last.

(Hertug-Regenten døde 1723, i sit 49de Aar, af et Slagflod, en Følge af hans Umaadelighed).

Træk af Gustav den Tredies Liv *).

Tvende Konger havde forskaffet det tidligere lidet bemærkede og i Politiken ubetydelige Sverrig en vigtig Indflydelse paa Europas Anliggender, og hæderligt trængte Sagnet om de svenske Krigeres Mod, Tapperhed og religiøse Begeistring fra det kolde Norden til Sydens og Vestens fjerneste Egne. Gustav Adolph, sit Aarhundredes høitpriste Helt, og de følgende Tiders Yndling, aabnede denne glimrende Bane, og 65 Aar efter hans Død opstod der, i Carl den Tolvte, endnu engang en lysende Stjerne i Norden, paa hvilken hele Europas Blikke en Tidlang med Forbauselse vare henvendte. Dog hans Storhed vandrede ikke Planeternes regelrette, stedse jevne Bane; den lignede snarere et pludselig opstigende Meteor, der en Tidlang funkler igjennem Mørket, men derpaa slukkes og sporløst synker tilbage i den sorte Nat. Carls oprindelige Mod udartede til Forvovenhed, hans Charakteerfasthed til ubøielig Trods; ved Pultawa (1709) begrov han Sverrigs hidtil hævdede Anseelse og sin egen Hæder, og aldrig har den senere kunnet hæve sig til sin forrige Høide.

Men vistnok forandrede den offentlige Aand og Nationens Stemning sig i Sverrig, efterat Carl den Tolvte var falden for Frederikshald (1718). Skjøndt han endnu fra sit selvvalgte Exil i Tyrkiet turde lade

---

*) Af A. Hermann, i Zeit. f. d. el. W. 1830. — Med Afbenyttelse af Fr. Sneedorffs Forelæsninger over de vigtigste Statsrev ner i de tre sidste Aarhundreder.

sige til Rigsraadet i Stokholm: "at han vilde sende en af sine Støvler, som det skulde adlyde i hans Sted," saa vare dog hans Efterfølgere langt fra at vove et saa-dant Sprog. Carls eventyrlige Tog havde bragt Sverrig i en aldeles udtømt Forfatning; Finantserne vare ødelagte, Landet laae udyrket; thi det vaabendygtige Mandskab maatte følge Kongen i Krigen, medens kun Fruentimmer, Børn og svage Oldinger bleve tilbage for at besørge Agerdyrkningen. Efter den modige Løves Død opstode rundt omkring forbittrede Fiender imod det værgeløse Land. Danmark, Preussen, Polen, men fremfor Alle Rusland hastede nu med at kjølne en ugjerne opsat Hevn, og det ulykkelige Sverrig kunde kun ved smertelige Offere af Provindser, Stæder og store Pengesummer redde sig fra en fuldkommen Undergang (ved Freden til Nystad, 1721).

Disse bittre Erfaringer viste den svenske Nation, hvor fordærvelig en altfor stor Magt hos Monarken kan blive for et Land, naar Ærgierrighed, Herskesyge eller Hevngjerrighed forlede ham til at misbruge den. Advarede af Fortiden, vilde de svenske Stænder sikkre sig mod lignende Ulykker i Fremtiden, og besluttede desaarsag fra nu af at sætte endnu snevrere Grændser for den kongelige Magt. Dog ingen Dyd er vanskeligere at udøve, end Maadeholdenhed; Svenskerne forglemte den, og istedetfor blot at indskrænke den kongelige Magt, tilintetgjorde de den næsten ganske; de nedværdigede deres Konge til et tomt Skyggebillede, unddroge ham alle Midler til at vedligeholde Rolighed og Orden i det Indre og Rigets Værdighed udenfor; i hans Sted herskede et mangehovedet Aristokratie, som igjennem

Rigsraadet tilvendte sig alle kongelige Rettigheder og udstrakte sine Anmasselser selv til Kongens Familieliv.

Fra nu af veeg Enighed og sand Fædrelandskjærlighed fra Sverriges Land. Den for en stor Deel fattige Adel trængte sig til alle Embeder og Værdigheder, ligemeget for hvad Priis og ad hvilke Veie, og saaledes udslukkedes næsten ganske den høie og ædle Aand fra Gustav Adolphs Tider. Snart adskilltes Adelen selv i tvende, hinanden aldeles modvirkende Partier; det ene, som fordetmeste bestod af Krigere af Carl den Tolvtes Skole, ønskede Krig, da det ei kunde fordrage den ydmygende Erindring om de sidste Tab, og at de svenske Vaabens fordums Glands og Hæder var saa aldeles forsvunden; det andet, unægtelig forstandigere, ønskede Fredens Vedligeholdelse, som det eneste Middel til at læge Fædrelandets dybe Saar; spotviis kaldte det første Partie disse Huerne (Nathuerne), medens de selv tillagde sig det mere ærefulde Navn Hattene; og ligesom tidligere Tydskland og Italien bleve sønderrevne af Guelfernes og Gibellinernes Partier, saaledes maatte ogsaa Sverrig bløde ved Hatte- og Huepartiets gjensidige Forfølgelser og Rænker. Thi ikke nok, at de vigtigste Statsembeder nu ei mere bleve besatte efter Værdighed, Raadsbeslutningerne ikke affattede efter bedste Indsigt, men altid vare afhængige af det ene eller det andet Parties Triumph eller Skadefryd, saa blev Sverrig tillige ved sin indre Splid et Bytte for Udlandet. Frankrig og Rusland, nu og da ogsaa England, holdt bestandig et af disse Partier i sin Sold; de Fornemme, der sædvanlig vare hengivne til Luxus og Vellevnet, hævede uden Undseelse denne Judas-

ken, og disse venale Sjele overlode den Høiestbydende deres Tjeneste. Saadan var Sverrigs Tilstand i det 18de Aarhundrede.

Til Carl den Tolvtes Efterfølger valgte Stænderne hans yngre Søster Ulrike Eleonore under store Indskrænkninger af den kongelige Magt, hvilke man endnu formerede, da hendes Gemal, Arveprindsen af Hessen-Cassel, blev udraabt til Konge af Sverrig under Navn af Fredrik den Første (d. 22de Marts 1720). Det lykkedes Hattene under hans Regjering at bringe en Krig istand mod Rusland, i hvilken man haabede at gjenvinde de tabte Provindser; dog andre Tider vare komne; man fandt ikke mere Russerne fra Narva, hvor fordum 12,000 Svenske adspredte 80,000 Moskowiter; de svenske Generaler Wrangel og Løvenhaupt bleve slagne, og en uhæderlig Fred endte den uklogt begyndte Krig.

Ved Ruslands Indflydelse blev, efter Frederik den Førstes Død uden Børn, 1751, Adolph Frederik, af Huset Holsteen, udvalgt til Konge i Sverrig. Nye Indskrænkninger fra Rigsraadets Side gjorde ham, om muligt, endnu afmægtigere end hans Forgjængere. Da Frankrig vilde det, tog Sverrig Deel i Syvaarskrigen mod Frederik den Anden af Preussen, Adolph Frederiks Svoger, fra hvilken de svenske Krigere vendte tilbage uden Laurbær; thi de forbleve næsten bestandig kun ørkesløse Tilskuere; men derimod var Sverrigs Gjeld bleven betydeligt forøget. Møisommeligt og tornefuldt, mørknede og foruroligede af Thronens Sorger og endnu mere af Adelens Overmod, henrandt denne, ikke misundelsesværdige Monarks Regjeringsaar.

Kun da hans ældste Søn Gustav blev født, vendte Glæden reen og ublandet tilbage i hans Hjerte. En lydelig Jubel udbredte sig igjennem Kongeriget; thi siden Carl den Tolvtes Fødsel havde Sverrig ikke seet nogen Thronarving fødes inden dets Grændser, men Udlandets Fyrster bestege dets Throne; den almindelige Begeistring udtalte sig i en Mængde Feste og Høitideligheder, og den lykkelige Begivenhed skulde foreviges ved en Medaille, paa hvis Revers læstes den Indskrift: "Det er mit Fædreland!"

En omhyggelig Opdragelse og en udmærket Underviisning forberedede Kongesønnen til hans høie Bestemmelse. Tidligt gav han Prøver paa en modtagelig, sig hurtigt udviklende Aand; vittige og træffende Svar og Bemærkninger af ham vare snart i Enhvers Mund, og til store Forventninger berettigede den efterhaanden modnende Yngling, hvem heldige Naturanlæg gave en eiendommelig Smidighed, ligesom grundige Studier og en inderlig Kjærlighed til Kunsterne gjorde ham i høi Grad elskværdig. Imidlertid undgik det ikke den skarpt iagttagende, tænkende Prinds, at Sverrigs Krone, under de daværende Forhold, kun var en trykkende, næsten utaalelig Byrde. Ofte hørte han sin Faders Klager over den altfor mægtige Adels Anmasselser; hyppiger var han selv Vidne til den krænkende Uopmærksomhed, ja det oprørende Overmod, som man tillod sig imod Kongen og hans Huus, og glødende foer det ham igjennem Marv og Aarer, naar han betænkte, at noget Lignende engang i Tiden forestod ham.

Med den tiltagende Alder unddrog Adolph Frederik sig meer og mere de uglædelige Regjeringsforret-

ninger, og tilstædede derimod sin Søn en større Deeltagelse deri. For at erhverve sig en nøiagtig Kundskab om Landet, foretog denne i Aaret 1768 en Reise igiennem hele Sverrig. Over al Beskrivelse var den Glæde, hvormed Beboerne af de fjerne Provindser modtoge den tilkommende Thronarving; han talede til dem i ægte svensk Dialect; det henrykkede dem, da de i et halvt Aarhundrede ikke havde hørt Sligt af deres Fyrster; men han erkyndigede sig ogsaa om deres Anliggender og Ønsker, opmuntrede selv Øvrigheder, Dommere, Geistlige, Kjøbmænd og Bønder til skriftlig at meddele ham deres Bønner og Forslag; herved blev han Folkets Afgud; de tre sidste Stænder, Geistligheden, Borger- og Bondestanden, hang fra nu af ved ham med uforanderlig Kjærlighed, saa at han kunde bygge paa dem; og rigt udstyret med nyttige Kundskaber og Erfaringer, og efter at have nedlagt i sine tilkommende Undersaatters Hjerter den skjønneste Sæd, som en Fyrste kan udstrøe, Spiren til en varig Tillid, en begeistet Kjærlighed, vendte Gustav fra denne Reise tilbage til Stokholm.

Han aflagde sin Fader en tro Beretning om det Tryk, hvorunder Nationen sukkede, og overtydede ham om Nødvendigheden af hurtig Hjelp. Netop paa denne Tid forelagde Rigsraadet Kongen en ny, atter trykkende Forordning til Underskrift. Efter Kronprindsens Tilskyndelse nægtede han sit Samtykke og forlangte derimod, i et Circulaire til Rigsraadet, den overordentlige Sammenkaldelse af en Rigsdag, for at afhjelpe Nationens billige Klager, med den tilføiede Bemærkning, at han i Vægringstilfælde vilde frasige sig en Regjering, som førte Riget Fordærvelsen imøde og var ham utaalelig

under hans Undersaatters Taaret og Sukke. I Begyndelsen svarede Rigsraadet aldeles ikke, men omsider erklærede det, at Grundene til en Rigsdags Sammenkaldelse først behøvede en moden Overveielse; forresten anmodede man Kongen om at opgive et forfatningsstridigt Forehavende. Adolph Frederik forblev fast; den 15de December 1768 fremtraadte Kronprindsen, Sjelen i det hele Foretagende, i Rigsraadscancelliet, og forlangte i sin Faders Navn det kongelige Segl udleveret. Man afslog det; strax erklærede Prindsen, at Kongen herved nedlagde Regjeringen, og en trykt Circulairskrivelse, som Gustav lod uddele til samtlige Autoriteter, udviklede Grundene til dette Skridt.

Rigsraadet studsede; en Deputation af fire Raader begav sig til Kongen, for at bevirke Tilbagekaldelsen af hans Beslutning; men forgjeves. For første Gang saae det stolte Rigsraad sig nødt til at give efter; thi at trodse den offentlige Mening i hele Europa og maaskee foranledige et Oprør i Landet selv, vovede det dog ikke; derfor lovede man ved en anden Deputation at være føielig. Kongen overtog da igjen Regjeringen, og den forlangte Rigsdag fandt Sted i det paafølgende Aar. Med blandede Følelser betragtede Mængden Kronprindsen, Ophavsmanden til det Hele. Ængsteligt saae de gamle Aristokrater eller de, der stode i de udenlandske Magters Sold, Fremtiden imøde: thi de befrygtede Forandringer til deres Skade. Et skjønnere Haab fremblomstrede derimod for Fædrelandets Venner og iblandt Stænderne; thi den kraftige Kongesøn skulde ende deres Lidelser og Besværinger.

I Aaret 1771 blev det beviliget Kronprindsen at foretage en Reise i Udlandet til sin fuldkomnere Dannelse. Under Navn af en Greve af Gulland indtraf han i Februar Maaned i Paris, i Selskab med sin yngre Broder Frederik Adolph. Han vakte stor Opmærksomhed; hans høie og mangesidige Dannelse, hans virkelig grundige Kundskaber, tilligemed hans afslebne Sæder, erhvervede ham det meest afgjorte Bifald ved Hoffet, hos Lærde og Kunstnere, ligesom Gustav ogsaa i Frankrigs Hovedstad fandt den rigeligste Næring for sin Videbegjerlighed og sin Stræben efter at opnaae Fuldkommenhed. Men kun kort var dette skjønne Otium. Om Aftenen den 12te Februar 1771 blev Kong Adolph Frederik ved en Hoffest angreben af et pludseligt Ildebefindende, og døde førend han kunde erholde Lægernes Hjelp. Endnu samme Nat forsamlede Rigsraadet sig, og udnævnte hans ældste Søn til Konge, under Navn af Gustav den Tredie. Medens altsaa denne i Paris sorgløs hengav sig til de mangfoldigste Fornøielser, tilfaldt ham i Stokholm en Krone, der strax kaldte ham til alvorlige og vigtige Anliggender. Generallieutenant Scheffer overbragte ham Forsikkringsacten, hvori den nye Monark blev forpligtet til at antage Constitutionen af 1720, det vil sige hiin, der næsten tilintetgjorde al Kongemagt. Gustav undertegnede Acten, uden at tøve; hans Tid var endnu ikke kommen.

Før sin Afreise fra Frankrig bragte han en vigtig Underhandlingsforretning istand med Cabinettet i Versailles. Fra Syvaarskrigen havde Sverrig endnu halvanden Million tilgode hos Frankrig i tilbagestaaende Subsidier. Man tog ikke i Betænkning strax at udbe-

tale den nye Konge den ene Halvdeel af denne Sum, med det Løfte, snarest muligt at sende den anden; kun blev derved bemærket, at det franske Hof ventede, at Gustav vilde forandre den svenske Constitution og grundfæste den kongelige Magt, i hvilket Tilfælde man forpligtede sig til aarlige, betydelige Subsidier. Det var nemlig Frankrig særdeles magtpaaliggende at tilintetgjøre den russiske og engelske Indflydelse i Sverrig.

Paa Tilbagereisen til Sverrig besøgte Gustav den Tredie sin Onkel, Frederik den Anden, Kongen af Preussen. Den bedagede Monark erkjendte den glødende, fremstræbende Aand i sin Neveu, og udtrykkede sig meget fordeelagtigt om ham i et Brev til d'Alembert. Men ogsaa Vanskelighederne ved hans tilkommende Regjering vare ham indlysende. "Det er noget Skrækkeligt at være Konge i dette Land," sagde han, med Hensyn til Sverrig. Gustav fortsatte imidlertid sin Reise med ungdommelig frisk Mod; i Stralsund blev han lykønsket af et Gesandtskab fra Sverrig, og under Folkets glade og lydelige Jubelraab: "Leve Gustav, vor Konge, vort Haab!" holdt han den 30te Mai 1771 sit Indtog i Stokholm.

Virkelig syntes den nye Konge at tilfredsstille alle, selv de dristigste Forhaabninger. Med en fortryllende Venlighed, med en rørende Mildhed talede han til dem, der nærmede sig ham. Tre Dage om Ugen bestemte han til at høre enhver af sine Undersaatters Andragender og Bønner; ingen Anbefaling, ingen Douceurer til egennyttige Tienere behøvedes der, for at komme for Monarkens Aasyn; ingen anden Orden, end den, som Ankomstens Tid bestemte, fandt mere Sted, og Ven-

den fra Laplands fjerne Egne traadte ind førend den med Stjerne og Ordensbaand smykkede Greve eller Baron, naar han havde meldt sig tidligere end denne. Vistnok kunde Gustav ikke afhjelpe alle Klager, ikke opfylde alle Begjeringer; men det venlige Ord, den faderlige Trøst af Kongens Mund gjorde allerede Hjertet lettere, og selv efter et Afslag gik dog Ingen fortrydelig fra ham. Trohjertigt sagde derfor en Bonde fra Dalkarlien, hvis Bøn var bleven bevilget, ved sin Afsked fra Kongen. "Gud bevare dig! Jeg reiser fornøiet fra dig. Mine Landsmænd vilde neppe troe min Fortælling, naar de ikke saae det Papir, hvorpaa du har skrevet. De ville sige, at du er en god Fader, og behøver du nogensinde dine Børn, saa ville alle vi, som boe i de tre Dale, være rede paa dit Vink."

Dog ikke blot de lavere Stænder forstod Gustav at vinde for sig, ogsaa de mistroiskt lurende Hovedet for den gjenstridige Adel vidste han, den 27aarige Yngling, at skuffe og inddysse med Hensyn til hans stille Planer. Hattene og Huerne, ellers i uendelig Splid, vare enige i eet Punkt, nemlig at vise den nye Konge en haardnakket Modstand ved det ringeste af hans Forsøg paa at udvide sin Magt. Deres Frygt blev dog adspredt, da denne ved den pompøse Kroningsfest i en frit og fortræffelig holdt Tale yttrede: "*at lede et lykkeligt Folk er mit største Ønske, og at være den første Borger i en fri Stat det stolteste Maal for min Ærgjerrighed.*" Ogsaa syntes hans øvrige Levemaade fuldkomment at svare til denne Erklæring. Meget lig en bemidlet, dannet Privatmand, end en med Regjeringsforger og vidtomfattende Planer sysselsat Konge,

befandt han sig snart i Ekholmsund, snart i Ulriksdal, eller paa et andet af sine skjønne Landgodser, skrivende, tegnende, hengivende sig til et philosophisk Otium, saa at hans hyppige Fraværelse fra Stokholm og hans tilsyneladende Ligegyldighed imod Regjeringsanliggenderne endog opvakte noget Mishag.

Men imidlertid gik Kongens hemmelige Sendebud igjennem hele Landet, for at formere de tre sidste Stænders Misfornøielse med Adelen og opmuntre dem til Kjekhed og tapper Modstand paa den forestaaende Rigsdag. Denne forsamlede sig om Sommeren 1771, og ved kunstig indstrøede Vanskeligheder, ved gjorte Forslag, om hvilke man ikke kunde blive enig, ved tilbudne Forlig, der ikke kom istand, vidste Kongen at forhale den otte Maaneder uden noget Resultat, indtil endelig de tre sidste Stænder satte de forrige, til Huepartiet hørende og i Englands og Ruslands Sold staaende Rigsraaders Afsættelse igjennem, hvorved Ridderskabet af Hattenes Partie end ikke forsøgte den ringeste Indvending, men tvertimod betragtede deres Modstanderes Fald med en skadefro Triumph. De Daarer mærkede ikke, at ogsaa de allerede vare hildede. Hattene levede nemlig høit af Frankrigs Stikpenge; efterat det franske Cabinet havde indgaaet den hemmelige Forstaaelse med Gustav erklærede det dem, at hine Pengesummer ikke længer kunde blive dem udbetalte. En almindelig Bestyrtelse bemægtigede sig de dybt forgjeldede eller et kostbart Vellevnet lidenskabeligt hengivne Partiegjængere; det var just det, som man havde til Hensigt; for at reise dem op, gav man dem at forstaae, at de turde haabe Meget, ja Alt af Kongens Naade, og saaledes

bleve de, uden at ville og ahne det, tilførte Kongen og uopløselig indflettede i hans Interesse.

Nølende og langsomt kom Valget af et Rigsraad istand, hvorved man, for endnu at skaane Rusland og England, optog mange af dem Besoldede som Medlemmer. En Dyrtid, der just herskede over hele Sverrig, blev ligeledes benyttet af Kongens hemmelige Venner til at gjøre det overmodige Rigsraad forhadt hos Folket, idet man, skjøndt falskeligen, udspredte, at det var Skyld i det almindelige og trykkende Onde.

Imidlertid indviede Gustav Oberst Sprengtporten, en Mand af Hoved og Mod, der var ham oprigtig hengiven, i sin Hemmelighed. Efter hans Udvalg sluttede efterhaanden henimod 150 Officerer sig nærmere til Kongen. Under Paaskud af at indøve dem for en ny Taktik, forsamlede man dem ofte i det kongelige Slot; Monarken indfandt sig næsten altid ved deres Øvelser, viste sig ualmindelig venlig og mild imod dem, og vandt og begeistrede dem derved saaledes for sin Person, at han kunde gjøre sikker Regning paa deres Troskab og Hengivenhed.

Men ogsaa de øvrige, i Provindserne staaende Tropper, maatte man forsikkre sig. Kongens Brødre Carl og Frederik, bøde Haanden hertil. Under Foregivende af at vente paa sin Moder, der aflagde sin Broder Frederik den Anden et Besøg i Berlin, opholdt Carl sig i Skaane, medens Frederik forblev i Østergothland, for, som det hed, at bruge Sundhedsbrønden i Medewi. Begge lykkedes det at vinde de der liggende Regimenter for Kongens Sag. Den 12te August 1772 skete det første Skridt til Ud-

forekken af den udkastede Plan i Fæstningen Christiansstad. Vice-Commandanten, Capitain Hellichius, forelæste Besætningen et Manifest af Kongen, hvori han fremstillede Landets Elendighed og Nationens Lidelser med Flammetræk og opfordrede sine Krigere til at forbinde sig med ham og sønderbryde hiint tyranniske Rigsraads Jernaag, hvorpaa han vilde beherske sine Undersaatter med Faderkjærlighed og Faderomhu. Ikke blot Besætningen, men ogsaa Borgerskabet i Christiansstad, saavelsom Omegnen, erklærede sig for Kongen.

I Begyndelsen erholdt man i Stokholm kun dunkle og vaklende Rygter herom, som bragte de sorgløse Rigsraader til at studse; de fæstede mistroiske Blikke paa Kongen, og besluttede allerede at forsikkre sig ham, dersom hine Bevægelser maaskee skulde have deres Oprindelse fra ham. I største Hast sendte de General Rudbek til Christiansstad, for at udforske Tingenes Stilling; den 16de August vendte han tilbage igjen; man havde nægtet ham at komme ind i Fæstningen, Voldene vare, ligesom i Krigstid, rundtom besatte med Kanoner; men hele Skaane, berettede han, var i fuldt Oprør. Allerede udgik Befalinger til nogle Regimenter, at rykke mod den oprørske Stad; Rigsraadet bad Kongen, ikke at forlade Hovedstaden, men til hans Broder sendte man Iilbud med Anmodning om snarligst at komme til Residentsen; ligeledes beordrede man to Regimenter at rykke fra Provindserne ind i Stokholm. Alting syntes nu tabt for Kongen, og Deeltagerne i hans Planer skjælvede ved Tanken om, hvor let et Ord, en Mine kunde røbe det Hele; men ved en urokkelig Rolighed og Koldblodighed vidste Gustav at skuffe de

kende Vagt stod færdig til Afmarsch; Gustav lod den foretage nogle Øvelser, roste dens Færdighed, og begav sig derpaa Kl. 10 til Slotsgaarden, hvor det vagthavende Detaschement just blev afløst af et andet. Kongen kaldte Officererne af begge Detaschementer ind i Vagtstuen, hvis Dør blev lukket i Laas; og nu skildrede han dem med sin henrivende Veltalenhed Fædrelandets Nød og den vanærende Stilling, hvori han befandt sig, der gjorde ham det umuligt at virke noget til Statens Vel. Han forsikkrede høitideligt, at han ikke tragtede efter Enevoldsmagten, men at han kun vilde bryde de skjændige Lænker, hvormed et overmodigt, af fremmed Guld bestukket Aristokratie holdt ham fængslet. "Og nu spørger jeg Dem," saaledes endte han sin Tale, "om De ville være mig troe, saaledes som Deres Forfædre vare det imod Gustav Wasa og Gustav Adolph? I dette Tilfælde vil jeg vove mit Liv for Deres og Fædrelandets Vel!" Henrevne af denne Tale svore Alle, med Undtagelse af Tre, at følge Kongen i Liv og Død. En af disse Tre, en Major Cederstrøm, traadte frem og talede derimod. Kongen saae ham stivt i Øinene, og sagde: "Betænk vel, hvad De gjør!" — "Det har jeg," svarede hiin; "og som jeg nu tænker, vil jeg stedse tænke. Kunde jeg desuden bryde den Eed, jeg har svoret Stænderne, hvad hindrede mig da fra ligeledes at bryde den, som Deres Majestæt nu affordrer mig?" Han og hans to Kamerater maatte derfor aflevere deres Kaarde, og bleve bragte i Arrest.

Medens dette gik for sig, kom Gouverneuren i Stokholm, Rigsraad Kalling, og bankede paa Døren

til Vagtstuen; men man svarede ham, at han skulde gaae til Rigsraadet, hvor Hans Majestæt vilde tale med ham. Herpaa beordrede Kongen 36 Grenaderer til at postere sig udenfor Døren til Rigsraadets Forsamlingssal, og at forhindre Enhver fra at komme ud. Men endnu var et Skridt nødvendigt; Soldaterne af Garden stode paa Paraden, og disse maatte vindes, ligesom Officererne vare vundne. Da Kongen i denne Hensigt gik ud af Vagtstuen, omringet af Officerer, var det, at nogle af dem, enten mere forsigtige eller mere frygtsomme end de andre, forestillede Kongen, hvor stor Fare der var forbunden med at udføre dette, hvis man ikke først søgte at faae nogle Personer af større Vigtighed og Indflydelse med i Sagen. Kongen standsede ved disse Forestillinger, og syntes at være ganske raadvild; det er upaatvivleligt, som Sheridan siger, at hele Revolutionens Skjebne hang af dette ene Øieblik. — En Underofficeer af Garden, som hørte denne Samtale, raabte: "Det skal lykkes! længe leve Kong Gustav!" — "Velan, lad os vove det," sagde Kongen, og gik frem paa Paraden, hvor han holdt omtrent den samme Tale til Soldaterne, som han havde holdt til deres Officerer; de svarede ham alle med Frydeskrig, kun een Stemme sagde Nei! men der blev ikke agtet derpaa. Paa samme Tid havde nogle af de kongelige Emissarier udspredet blandt Folket, at Kongen var arresteret; en Mængde Mennesker stormede til Slottet, just som han stod og talede til Garden. Da de nu saae ham i Sikkerhed, steeg deres Glæde til det høieste, deres Jubelskrig blandede sig med Soldaternes, og tusind-

stemmigt lød Raabet "Kong Gustav leve!" *). Denne Allarm drev Nogle af Rigets Raad til Vinduerne, for at see, hvad der gik for sig paa Paraden; de bleve urolige og løb til Døren; men her stode Grenadererne med deres Bajonetter og forkyndte dem, at det var Kongens Villie, at de skulde blive hvor de vare; de talede i en høi Tone, og truede; men man svarede dem med at slaae Døren i.

Kongen steeg nu igjen til Hest, og reed med blottet Kaarde langsomt foran sit Følge igjennem Staden; Tid efter anden holdt han stille, og tiltalede Folket med hjertelige, indgribende Ord. Gjentagne Gange forsikkrede han, at ikke Lyst til Enevoldsmagten beherskede ham, men at hans høieste Ønske var at beskjerme Folket og befrie det fra Rigsraadets utaalelige Tyrannie. Disse Taler, holdte med en velklingende, kraftig Stemme, i Fædrelandets Sprog, som det i saa mange Aar ikke havde hørt af sine Monarkers Mund, klang i Folkets Øren som den lifligste Musik. Med Rørelse og Taarer lyttede Mænd, Qvinder, Ynglinger og Drenge til de henrivende Toner; Mødrene løftede deres Børn i Vei-

*) Allerede i de første Dage efterat Urolighederne vare udbrudte i Christiansstad havde Kongen, tilsyneladende for at vaage over den offentlige Sikkerhed, stillet sig i Spidsen for Borgerne, og patrouillerede til Hest med dem. Senatet saae vel dette meget ugjerne, men kunde ikke forbyde noget, som syntes at røbe den varmeste Iver for Constitutionen og Stændernes Magt. Inden to Nætters Forløb vare de Borgere, som Stænderne havde væbnet til deres Forsvar, ved Kongens mægtige Veltalenhed aldeles bragte paa hans Side.

ret, forat de skulde see Fædrelandets Fader; de Nærmeste kyssede hans Klæder, hans Fødder og selv Hesten, der bar ham; en Glædesruus omtaagede hele Staden; Alt, Militair- og Borgerstanden, hyldede Kongen, og inden faa Timer var han Herre over hele Militairvæsenet i Stokholm, og han traf de kraftigste Anstalter til Stadens Forsvar. De to Regimenter, som vare paa Veien til Stokholm, sendte han ved en Officeer en i den sædvanlige Form affattet Ordre til at gaae hver til sit, hvilken de ogsaa ufortøvet adløde. Saaledes blev i et saa kort Tidsrum en af de mærkeligste Revolutioner fuldendt, uden at der udøstes en Draabe Blod.

En ny Constitution blev kort efter bekjendtgjort; Rigsraadet vedblev som før, men Kongen erholdt den Magt, der tilkom hans Værdighed, og som var uundgaaelig nødvendig til Eenhed og Orden i Riget.

Alle Fængslede bleve saa snart som muligt satte paa fri Fod igjen, ved hvilken Leilighed Gustav viiste den største Skaansel og Overbærenhed. Midt under de vigtigste Forretninger og de største Farer sendte han Bud til de Fængsledes Koner og Slægtninger, med Opmuntring, at de skulde være ganske sorgløse; Enhver, som var arresteret, skulde om ganske kort Tid faae sin Frihed igjen. General Rudbek skrev et Brev til sin Kone, og sendte det til Kongen, med Begjering, at det maatte blive sendt til hende. Kongen skrev med egen Haand nogle meget forbindtlige Linier paa Brevet, hvori han bad hende at være uden mindste Bekymring: om nogle faa Dage skulde hendes Mand være paa fri Fod. — Ligesaa sendte han Bud til Børnene af en fattig Præst, som var arresteret. —

De kort tilforn saa trodsige Partier Hattene og Huerne fremtraadte nu ydmyge og modløse for ham, og kappedes om at beile til hans Gunst. Gustav lod ædelmodigen Glemsel hvile over det Forbigangne; Ingen blev forfulgt for sine politiske Meninger eller dragen til Regnskab. Men kongeligt belønnede han dem, der modig havde deelt Fare og Anstrengelse med ham. Oberst Sprengtporten ophøiede han til Generallieutenant og Commandeur af Sværdordenen, Capitain Hellichius udnævnte han til Oberst, og tillagde ham Hædersnavnet Gustavsskjold. Hans ældre Broder Carl erholdt Titelen Hertug af Sødermanland, den yngre Fredrik Titelen Hertug af Østergothland; alle Officerer af Gardeegimentet bleve forfremmede to Grader; Underofficererne skjenkede man Medailler tilligemed en Pension af 300 Kobberdalere; det hvide Bind, som Kongen og alle hans Tilhængere paa den afgjørende Dag havde baaret om den venstre Arm, hørte fra nu af til den svenske Uniform.

Sex Aar, ustridigen de lykkeligste af Gustav den Tredies Regjeringstid, henrandt i Rolighed efter hiin Omvæltning. Kongen bestræbte sig ivrigt for paa enhver mulig Maade at ophjelpe sit sunkne Rige. Lovgivningen, Finantserne, Handelen, Vindskibeligheden, Haandværkerne, Skolerne, Militairvæsenet, Bjergværkerne sysselsatte afvexlende hans Virksomhed, og overalt var han tilstede forbedrende, raadende, hjelpende eller ogsaa straffende, et ægte Mønster paa en ædel Fyrste, der ene og alene levede for sit høie Kald. Og uagtet alle disse mangfoldige Arbeider, fandt han dog Leilighed til at sørge for sin eneste, elskede Søns, Gustavs,

Opdragelse. Han ledede hans Underviisning, blandede sig i hans Lege, og stræbte fra den tidligste Ungdom af at indpræge ham en høi, ridderlig Aand *).

Mindre lykkelige og rolige vare de Tider, som fulgte paa hine sex Aar. En almindelig Hungersnød hjemsøgte Sverrig i Aaret 1784, og mange Mennesker i de fattigere Provindser døde af Mangel paa Næringsmidler; Adelen, der vel var nedtrykket, men ingenlunde forandret i sine Grundsætninger, reiste Hovedet lidt efter lidt, og Gustav erholdt paa de sidste Rigsdage talende Beviser for dens tilbagevendende Trodsighed. Rusland endelig, allerede længe utilfreds med at see sig berøvet sin tidligere Indflydelse ved den nye Constitution, nærede ved sin Gesandt ivrigen den paany begyndende Gjæring i Sverrig. Heller ikke bør man forglemme Gustavs egen fremstræbende Ærgjerrighed. Den nye Aand, han havde opvakt i Armeen og paa Flaaden, og Erindringen om det, som var lykket hans kjekke Mod, drev ham til paany at forsøge noget Stort og Imponerende.

Catharina den Anden, Ruslands mægtige Keiserinde begyndte efter sin gamle Yndlingsplan Krig imod Porten, 1788, for at udvide sine Grændser mod denne Side. Dette syntes Gustav den Tredie at være det gunstige Øieblik til at tage en følelig Hevn over Sver-

---

*) Denne Prinds, der kom til Regjeringen under Navn af Gustav den Fjerde, Adolph, har ikke retfærdiggjort de Forhaabninger, man i Begyndelsen nærede om ham. Formedelst sit tidligere Forhold mistede han sin Throne (1809) og lever nu som Privatmand under Navnet Gustavson.

rigs Arvefiende, og idetmindste at berøve Rusland en Deel af de saa smerteligt savnede Erobringer. Paaskuddet til Krig tog han af den i Stokholm værende russiske Gesandts hemmelige Rænker. I en fyrig Tale sagde Gustav i Statsraadet: "Dersom Skjebnen begunstiger mit tappre Folks Vaaben, saa vil jeg af alle Mindesmærker om det russiske Overmod ikke skaane andet, end Peter den Stores Billedstøtte, for paa dens Fodstykke at forevige Navnet Gustav."

Til hele Europas Forbauselse vovede Sverrigs Monark, med 33,000 Mand og en Flaade af 15 Linieskibe og 5 Fregatter, at begynde Kampen med det overmægtige Rusland. Deelte i tre Armeecorps, gik de Svenske over Finlands Grændser, idet Gustav selv commanderede Hovedcorpset, medens hans Broder Carl førte Commandoen over Flaaden. Nu skulde han opdage, hvilken Oprørsild der, ham ubevidst, ulmede under Asken. Den russiske Fæstning Frederikshamn kunde indtages ved Overrumpling; Gustav havde allerede truffet alle Anstalter dertil, da begyndte adskillige af Officererne at gjøre Indvendinger, i Begyndelsen under Skin af deeltagende Bekymring for Kongens Person; og da denne fordrede Lydighed, erklærede de reent ud, at en Angrebskrig, foretagen uden Nationens Samtykke, var imod Constitutionen, og at de ikke vilde tjene i en saadan. Overrasket og forbittret vendte Kongen sig til Soldaterne selv; men de vare allerede vundne af Officererne, og nedlagde Vaabnene med den Erklæring, at de ikke vilde gjøre et Skridt fremad. Saaledes saae Gustav sine dristige Forhaabningers Bygning sammenstyrtet; beskjæmmet stod han for hele Udlandets Øine,

og i det Indre saae han Oprørets Hydra paany opløfte sit blodige Hoved, og sig selv igjen betynget af de overmodige Aristokraters Lænker! En stor Deel af de gjenstridige Officerer søgte og erholdt Afsked; de øvrige bleve saaledes spottede og foragtede af Pøbelen i Stokholm, at de i den første Tid ikke uden Fare kunde lade sig see i Uniform.

Hæderligen opførte Mandskabet paa Flaaden sig. Den 17de Juli traf den ved Øen Hogland sammen med de russiske Eskadrer, som commanderedes af Admiral Greigh, en Englænder af Fødsel. Der begyndte en rasende Kamp; Skibet, hvorpaa Hertugen af Södermanland befandt sig, svævede længe i Fare for at blive erobret; allerede meente Nogle, at man maatte stryge. "Før ville vi sprænge os i Luften, end overgive os!" raabte Carl med fast Tone, rev den brændende Lunte fra en Kanoneer, og stillede sig i Nærheden af Krudtmagazinet. "Troer De virkelig," spurgte han Admiral Wrangel, "at Skibet ikke mere staaer til at redde?" Et bestemt Nei af denne, og Skibet vilde være fløiet i Luften. "Det vil holde haardt," svarede Wrangel; "men vi ville gjøre vort Yderste." Man vedblev at forsvare sig, nogle andre Skibe kom til Hjelp, og Faren blev overstaaet. Natten gjorde Ende paa Fægtningen, hvori de Svenske havde tilføiet Russerne mere Skade, end de havde lidt af dem.

Imidlertid levede Kongen eensomt paa sit Lystslot Haga. Kun sjeldent kom han til Stokholm, fornemmelig for at undvige Rigsraadets paatrængende Fordringer om at sammenkalde en Rigsdag, hvilket Gustav under de nærværende Omstændigheder ansaae for

farligt. En anden Fiende erholdt Sverrig desuden i Danmark, som nu greb til Vaaben, fornemmelig opægget af Rusland. Allerede var Gothenborg i Begreb med at overgive sig til de Danske; da ankom Gustav pludselig til denne Fæstning, overtog selv Commandoen, og erklærede, at kun over Stadens Ruiner og hans Liig skulde de Danske komme til Gothenborg. Dette fornyede Modstanden; men England, der betragtede Ruslands Foretagender imod Tyrkiet med Misfornøielse, tvang Danmark til at holde inde med Fiendtlighederne, og saaledes blev Gustav snart igjen denne Fiende qvit.

Dog de oprørske Officerer i den finske Armee vilde ikke blive staaende paa Halvveien; de opsatte en Skrivelse til den russiske Keiserinde, hvori de erklærede, at de ikke blot vare Soldater, men ogsaa Börgere, og som saadanne ønskede de at forblive i Fred med Rusland; desaarsag forespurgte de sig hos Catharina den Anden, om hun vilde underhandle med Rigsstænderne angaaende Freden. General Armfeld og mange andre Officerer undertegnede denne forræderske Skrivelse; men Major Jägerhorn overbragte den til Petersborg. Han fandt der en smigrende Modtagelse; Keiserinden udstædte en Erklæring til den finlandske Hær, hvori hun yttrede det Ønske, at flere Medborgere vilde træde sammen, forat hun kunde underhandle med dem. Virkelig sluttede nu denne Armee egenmægtigen en Vaabenstilstand med Rusland, ifølge hvilken den rømte Finland.

Saaledes syntes Sverrig ved Oprør og indre Tvedragt, ligesom fordum Polen, at ile sin Opløsning imøde; Gustav den Tredie vilde have været forloren, der-

som Raadvildhed og Forsagthed havde bemægtiget sig hans Sjel; dog i den høieste Fares Dieblikke, hvor almindelige Sjele uden Redning gaae under, viser først den sande Aandskraft sig i sin Overlegenhed. Den 2den Februar 1789 aabnede Gustav den saa ofte forlangte og dog saa farlige Rigsdag. "Jeg ønsker Fred," sagde han i sin Tale til de forsamlede Stænder, "men en ærefuld; hertil gives der kun eet Middel, den eftertrykkeligste Fortsættelse af Krigen." Tre paalidelige Støtter beholdt Kongen i den geistlige, Borger- og Bondestanden; desuden havde han paa sine Slotte over 4000 af de ham enthusiastisk hengivne Dalekarlier i Vaaben, og flere tusinde Landmænd vilde paa første Opfordring være strømmede til Stokholm, for at staae deres Konge bi. Saaledes rustet, turde han vove kjekt at byde den modstræbende Adel Spidsen, og den faldt i sit eget Garn, da den meente at styrte Kongen. Den 20de Februar lod han tyve af de meest høirøstede Talere arrestere og bringe til Statsfængslerne; derpaa forelagde han Rigsdagen en ny Constitution, hvori de øvrige Stænder næsten i alle Henseender bleve satte paa lige Fod med Adelen, men Kongen erholdt en næsten uindskrænket Magt. Uden Betænkning undertegnede de tre sidste Stænder den, men for Adelen blev den underskreven af Landmarschal Grev Løvenhaupt. Aristokraterne skar Tænder, men maatte indeslutte deres kogende Hevn i deres Indre til en mere beleilig Tid.

Krig var nu Løsenet igjennem hele Landet; Alt væbnede og rustede sig mod det forhadte Rusland, for at tilkjæmpe sig en ærefuld Fred. Afvexlende, som Terningens Fald, var Lykken i de snart begyndende Fægt-

ninger. I et Søslag, der varede tre Dage, kjæmpede de russiske og svenske Flaader med hinanden ved Kronstad; ethvert Kanonskud hørtes i Petersborg, og for første Gang skjalv Catharina den Anden for sin Hovedstad, indtil endelig Russernes Overlegenhed skjenkede dem Seieren. De indesluttede den svenske Flaade i Bugten ved Wyburg, og den syntes at være uden Redning fortabt. "Hellere vil jeg gaae tilgrunde med min Flaade og alle mine Soldater," skrev Gustav til Stokholm, "end nogensinde give mig til Priis for mine Fienders stolte Vilkaarlighed." Hvad han havde sagt, iværksatte han i en mørk Nat. Med Magt banede han sig en Vei midt igjennem de fiendtlige Skibe og Batterierne, som fra Strandbredden vedligeholdt en morderisk Ild; 7 Linieskibe, 3 Fregatter og 31 andre Skibe gik rigtignok tilgrunde derved; men man havde ogsaa kun Valget imellem Tilintetgjørelse og svært Tab.

Krigen tilhører Lykkens Gudinde; Ingen mene nogensinde at være fuldkommen frelst eller aldeles fortabt! Prindsen af Nassau, der commanderede den russiske Flaade, troede at være ved Maalet; den svenske Flaade var flygtet til det saakaldte Svenskasund; en Gruppe af smaae Øer spærrede Indgangen for større Fartøier, som blot kunde komme derind paa een af Siderne, der vendte mod det aabne Hav. Den 29de Juli 1790 høitideligholdt man i Petersborg Keiserinde Catharina den Andens 28de Regjeringsaar; Tilintetgjørelsen af den sidste Rest af den svenske Flaade syntes Prindsen af Nassau at ville være en værdig Forherligelse af denne Dag, og han besluttede derfor et Angreb, uagtet de Vanskeligheder, som Stedet og den

ugunstige Vind lagde ham i Veien; med 230 Fartøier imod 190 troede han at være vis nok paa Seieren. Kl. 10 om Morgenen begyndte Kampen; dog fornemmelst de mange Sandbanker og Skjær kunde det overlegne Antal ikke yde nogen Fordeel; kun enkelte kunde de russiske Skibe trænge ind i Bugten, hvor de Svenske laae færdige til at modtage dem. Fægtningen blev morderisk; de Kjæmpendes ringe Afstand fra hinanden gjorde, at intet Skud gik tabt. Den russiske Admiral vilde knuse Fienden ved sin Overmagt, og lod derfor alle sine Fartøier rykke frem; dog netop herved befordrede han sit Nederlag. Trængende og stødende hinanden, kunde de ikke manøvrere eller bevæge sig frit; nu steeg Vinden til en Storm, og jog de russiske Skibe mod de svenske; Forvirringen naaede den høieste Grad; mange strandede paa Klipperne, andre paa Sandbankerne; gjennemborede af Kuglerne, bleve mange opslugte af Bølgerne; de Nødlidendes Skrig døvedes af Ildsvælgenes Brølen, Stormens Hylen og de rasende Bølgers Larm. Endelig gjorde den mørke Nat en Ende paa det blodige Arbeide. Endnu eengang forsøgte Prindsen af Nassau den følgende Morgen at bevirke det Umulige og tiltvinge sig Seieren ved en ny Fægtning; men forgjeves: han maatte tage Flugten, og 55 Skibe, 643 Kanoner, mange Faner og Standarter, hvoriblandt det keiserlige Flag med Ørnen, som holder fire Have i sine Kløer, faldt i de Svenskes Hænder. Allerede under Fægtningen havde man taget 110 Officerer og 2000 Soldater tilfange; man fandt utallige, der havde knuget sig fast til Klipperne eller vare flygtede til de smaae

Øer, saa at de Fangnes Antal langt oversteeg 6000. Russernes Tab i det Hele ansloges til 14,000 Mand.

Gustav havde i denne morderiske Kamp staaet som en Helt; koldblodig uddeelte han Befalinger, under Skytsets Torden og under Hagelen af Kuglerne, der pebe igjennem Luften; med hurtigt Blik opdagede han ethvert Punkt, hvor Fienden gav sig blot, og vidste strax at drage Fordeel deraf. Efter den almindelige Mening redningsløs fortabt, gik han seierkronet ud af Fægtningen i Svenskasund, og havde overtydet sine mægtige Fiender om, at de maaskee vilde kunne knuse, men aldrig ydmyge en saadan Modstander. Dog smerteligt blødte Saarene, som de Svenske havde erholdt i denne ulige Kamp; ved Tabene paa Tilbagetoget fra Bugten ved Wyburg var Flaaden bleven haardt medtagen; først i Aar og Dag kunde Skaden nogenlunde oprettes, og fuld af Bekymring skuede Gustav ind i Fremtiden, naar han tænkte paa en længere Fortsættelse af Krigen. Freden maatte være ham ønskværdig, og efter en tilkjæmpet Seier syntes det ham ikke vanærende, at gjøre det første Skridt.

Iblandt Krigsfangerne befandt sig en russisk-keiserlig Cabinetssecretair; Kongen affendte ham med en Skrivelse, hvori han foreslog Krigsfangernes Udvexling, og tillige svagt tilkjendegav sin Lyst til Fred. Catharina greb dette Vink begjerligere, end man havde formodet; Krigen mod Tyrkerne gik mere i Langdrag, end hun havde ventet, og kostede større Anstrengelser, end hun havde troet nødvendige; gjerne søgte hun derfor at skille sig af med en modig Fiende, der satte Alt imod Alt. Til hele Europas Forundring sluttede altsaa disse

o saa forbittrede Fiender Freden til Werelä, den .4de August 1790, efter hvilken Alt forblev i den forige Stand.

I tre Aar havde Skjebnen sammentrængt for Gustav, hvad den kun paalægger saa Monarker i lige saa mange Decennier. En svær Krig imod en mægtig Modstander, Mytterie i hans egen Hær, gjærende Oprør i det Indre, Farer til Lands, Farer til Søes, Seier, Nederlag, Kamp for Existents og Ikke-Existents lode Sverrigs Konge gjennemløbe næsten alle Trin af de menneskelige Tings Omvexling; dog, som Kraften først ret viser sig i Stormen, saaledes bøier som oftest den haarde Skjebne sin Jernpande omsider for det urokkelige Mod.

Ubeskrivelig var Folkets Jubel i Stokholm, da Kongen til Hest holdt sit Indtog fra Lystslottet Haga. Efter Forfædrenes Viis begav han sig først til Kirken, og opsendte, knælende for Alteret, en fyrig Taksigelsesbøn for sin underfulde Redning af saa mangfoldige Farer. Derpaa begav han sig, omgiven af 50 af de ældste Borgere, til Raadhuset, og takkede med kjendelig Rørelse Borgerskabet for dets udviste urokkelige Troskab; en glimrende Fest i Operasalen, foranstaltet for Borgerskabet, ved hvilken Gustav selv indfandt sig, endte Dagens Høitidelighed.

Med omhyggelig Virksomhed opoffrede Kongen sig nu til sit saa dybt rystede Riges Anliggender. Krigen havde blottet ikke faa Mangler; derfor blev der i Søvæsenet, i Armeen, i Forvaltningen, foretaget mange og hensigtsmæssige Forandringer. En Krigsret fældede Dødsdom over næsten alle Officerer af den finlandske

Armee; dog bleve de fleste benaadede. Med den tilbagevendte Fred syntes nu Sverrigs indenrigske Velstand paany at ville fremblomstre; thi dets Konge med sin omfattende Aand kunde være det Borgen derfor. Dog Ærgjerrighedens Dæmon var kommen over ham; i de sidste Begivenheder troede han at opdage Kald hos sig til at betræde Heltenes og Feldtherrernes Bane; det var ham nu ikke mere nok, i stille Virksomhed at gjøre sit Folk lykkeligt, men en urolig Higen og Stræben drev ham til, efter Gustav Adolphs og Carl den Tolvtes Exempel, at betræde en større Skueplads, for ved Heltebedrifter at forevige sit Navn i Verdenshistoriens Aarbøger.

Den franske Revolution blussede allerede op i fuld Brand, og Alles Øine vare vendte derhen; efter den forskjellige Alder, Stand eller Indsigt haabede eller frygtede Enhver Virkninger for sig af denne vidtomfattende Rystelse. Gustav den Tredie, allerede længe forbunden med Hoffet i Versailles ved politiske Forhold, og forenet med de franske Prindser og Ludvig den Sextende ved personligt Venskab, troede sig ved Politik, Ære og Venskab forpligtet til at staae den betrængte Konge bi. I Mai 1791 reiste han til Aachen, under Foregivende af at bruge Badene ved Spaa, men egentlig for at være Frankrigs Grændser nærmere og bevirke en Contrarevolution. Ludvigs forulykkede Flugt tilintetgjorde den første Plan, ved Hjelp af den udvandrede franske Adel at føre ham i Triumph tilbage til hans Hovedstad; men derfor opgav Gustav ikke sin Redningsplan. Han vendte tilbage til sine Stater, sluttede et offensivt og defensivt Forbund med Catha-

rina den Anden, og sammenkaldte i Januar 1792 en Rigsdag til Gesle, en Stapelstad ved den bothniske Bugt, for at erholde den nødvendige Understøttelse til en Krig imod det revolutionaire Frankrig.

Med Utilfredshed hørte man Forslaget til et nyt, fjernt Krigstog, der truede med at vælte nye Byrder paa det endnu saa dybt udtømte Land. Selv Borger- og Bondestanden, ellers altid beredt til at stemme for Kongen, viste Ulyst og gjorde Indvendinger. Hurtigere end nogensinde, blev denne Rigsdag endt allerede i Februar, og uden noget egentligt Resultat vendte Gustav tilbage til sit Slot Haga.

Voldsomt griber Skjebnen ofte med ødelæggende Haand ind i de menneskelige Planers tynde Væv, og sønderriver de svage Traade, der kunstig skulde forene den nærværende Tid med Fremtiden! Medens Gustav smigrede sig med den stolte Tanke, at tvinge 25 Millioner høitbegeistrede Mennesker tilbage i den dem forhadte Orden, steeg en sort Uveirsky op over hans Hoved.

Johan Jacob Ankarström, af en anseet og bemidlet Familie, tjente som Fændrik i Garden, og tog sin Afsked som Capitain. Anklaget for en Forseelse, blev han engang sat i Fængsel; men Kongen skjenkede ham Friheden med Tilsøiende: at det skete af Naade. Ankarström, et af hine kolde, indesluttede og hevngjerrige Mennesker, i hvis Minde en virkelig eller indbildt Fornærmelse selv efter et Aartusind ikke vilde udslettes, fordrede som Ret, hvad man havde bevilget ham som Naade, forlangte sin Sag undersøgt paany, men erholdt Afslag, og svor nu Kongen en blodig Hevn.

Ligesindede kiende og finde letteligt hinanden; de Misfornøiedes Antal iblandt Adelen var ikke ringe, og saaledes opstod i kort Tid et Complot, hvortil, foruden Ankarström, Greverne Horn, Ribbing, Baron Bielke, General von Pechlin, en Olding, Garde-Oberstlieutenant von Liljehorn, Major von Hartmannsdorf, Adjutant von Ehrensvärd og endnu flere Andre af Adelen hørte. Deres Plan var at myrde Kongen og derved bevirke en Revolution. Ankarström forlangte udtrykkelig for sin Person at være Hevnens Redskab. En Tidlang vare de Sammensvorne uenige om Stedet, hvor de skulde udføre deres sorte Forehavende. Allerede før Kongens Afreise til Gefle havde Ankarström og Horn en Aften listet sig ind i Slottet Hagas Have, hvor Gustav beboede den nederste Etage. Deres Hensigt var at dræbe ham ved et Skud. Igjennem Ruderne saae de Kongen siddende ved Bordet i en grublende Stilling, med Hovedet støttet paa den ene Haand. Skinnet af Lyset faldt paa hans Ansigt: han havde et overordentlig lidende, blegt Udseende; det afvæbnede Morderne, og de snege sig tilbage; denne Gang fattedes dem Mod til at udføre deres Niddingsdaad.

Ankarström og Ribbing fulgte ham herpaa til Gefle, men kunde heller ikke her komme til at udføre deres Forehavende. De vendte tilbage til Stokholm paa samme Tid som Kongen, og raadsloge nu igjen, om de skulde anfalde ham paa en eensom Spadseregang eller i Trængsel, i Operaen eller paa en Maskerade. Den sidste Maade fandt de omsider sikkrest, og bestemte sig dertil; men allerede to Maskerader havde de ladet

gaae forbi, og endnu havde de ikke villet finde den rette Leilighed dertil. Men nu blev en tredie Maskerade fastsat til Natten imellem den 16de og 17de Marts (1792), og denne blev af de Sammensvorne uigjenkaldeligen bestemt til Udførelsen af den blodige Daad.

Nogle Timer før Maskeradens Begyndelse erholdt Kongen et med Blyant skrevet fransk Brev uden Underskrift. "Man vil idag myrde Dem," hed det deri; "gaa ikke paa Maskeraden, og hold Dem ligeledes fra alle følgende, idetmindste i Aar; De maa for Alting heller ikke mere beboe den nederste Etage i Haga. Jeg smigrede aldrig Deres Feil, — jeg hader Dem, Sire, men jeg afskyer Snigmord." — "En Angivelse af en Unævnt," sagde Kongen til dem, der omgave ham, idet han viste dem Brevet, "fortjener ingen Tiltro; paa Ballet er jeg desuden iblandt mine Undersaatter, og iblandt dem findes ingen Snigmordere." Efter Kl. 11 begav han sig paa Maskeraden; et Ovarteerstid sad han tilligemed Grev von Essen i en Loge, og traadte derpaa ned i Salen. Strax blev han omringet af en Mængde Masker. "God Nat, Maske," sagde en af dem, idet han klappede ham paa Skuldren. Det var Horn, og paa dette Tegn kjendte Morderen sit Slagtoffer. I samme Øieblik hørte man et dæmpet Knald (som det hed, var Krudtet blandet med Kampher); flere Stemmer i Nærheden af Kongen og i Salen skrege: "Brand! Brand!" for at bortdrage Opmærksomheden og bringe Alt i Forvirring, hvorved de Sammensvorne haabede lettere at undkomme.

Det djævelske Anslag var kun altfor vel lykket; Kuglen var trængt ind i Kongens venstre Hofte, i

Nærheden af Rygraden. Han følte strax, at han var dødeligt saaret, men beholdt dog sin sædvanlige Fatning. Han begav sig ind i et Sideværelse, befalede, at man skulde lukke Stadens Porte, besætte alle Salens Døre og ikke lade Nogen komme ud, førend han havde demaskeret sig og skrevet sit Navn. Da Mængden havde tabt sig, fandt man en ladt Pistol og en stor Kniv liggende paa Gulvet i Salen, hvilke Sager Morderen uden Tvivl havde kastet fra sig.

Det Første, man foretog sig, var nu at opspore Morderen. Paa Knivsbladet var Vaabensmeddens Navn indgravet. Man lod ham komme, han erkjendte den strax for sit Arbeide, og erindrede sig at have forfærdiget den til Ankarström. Denne blev strax arresteret, og tilstod Gjerningen. Ogsaa Forfatteren til hiin Billet opdagede man snart. Oberstlieutenant Liljehorn havde leveret den til en Conditordreng, forat han skulde afgive den til en Hofbetjent. Ladningen i den fundne Pistol bestod af en i Læder indsyet Kugle, hakket Bly og Sømspidser; desværre maatte man formode, at det brugte Mordredskab havde været ladet paa samme Maade. En Tidlang haabede man endnu, at Kongen kunde blive reddet; men med de frygteligste Smerter begyndte snart en heftig Vundfeber, hans Kræfter svandt kjendeligt, og allerede paa den ellevte Dag indfandt sig Tegn paa den nærforestaaende Død. Med en ubeskrivelig Taalmodighed bar Gustav de haarde Lidelser, der martrede ham til hans sidste Øieblik. Til sin Søn, der endnu var i Drengealderen, holdt han en alvorlig, høitidelig Tale, hvori han advarede ham for Ærgjerrighed og raadede ham til kun at gjøre sit Folk lykke-

ligt ved Freden. Den 29de Marts 1792 døde Gustav den Tredie, i sin Alders 47de og sin Regjerings 22de Aar. Aristokraterne jublede, men Folket offrede ham oprigtige Taarer.

Gustav den Tredie var af Middelstørrelse og mager; alle Veirligets Besværligheder, ethvert Savn bar han med den største Lethed. Hans talende, aandfulde Øie vidnede om hans Slægtskab med Frederik den Store; hans Ansigtstræk vare, uden egentlig at være smukke, en Blanding af Alvor og Mildhed, men havde den Eiendommelighed, at hans Ansigts tvende Halvparter slet ikke lignede hinanden; deraf den saa ofte gjentagne Yttring: at hans Politik var dobbeltsidig som hans Ansigt. Ikkun paa hans Morder fuldbyrdedes Dødsstraffen, efterat han tre Dage efter hinanden havde været udstillet i Gabestokken paa tre forskjellige Pladser, og offentligt pidsket med Riis. De øvrige Sammensvorne bleve berøvede deres Adel og forviste Landet.

Gustav den Tredie var en værdig Samtidig af Frederik den Anden og Joseph den Anden; modig og uforsagt som hiin, havde han maaskee en altfor stor Raskhed tilfælles med denne. Desuagtet har Historien allerede indtegnet ham i de fortrinlige Regenters Række, og Efterverdenen vil upaatvivlelig underskrive den samme Dom.

Udflugt til Sicilien *).

Palermo den 7de April 1830.

Sicilien bliver Aar for Aar mere besøgt, — og hvilket Land formaaede ogsaa mere at være Maalet for en Forsknings- saavelsom en Fornøielsesreise? Alt, hvad Naturen kan sammentrænge paa een Plet Jord, synes den her at have udtømt i ødsel Fylde, og Alt, hvorved historiske Hensyn kunne gjøre en Jordbund mærkværdig, findes her i lige Grad. De store Mindesmærker om Nationer, der neppe mere ere bekjendte af Navn, de kæmpemæssige Levninger af gammel Architectur, som vi kun kunne beundre, ikke eftergjøre, og som endnu i deres Ruiner gjennembæve med hellig Gysen, kappes her med de selsomt formede, kjekt mod Skyerne opstræbende Klipper, og vise sig endnu efter tretusindaarig Tidsstorm værdige til at pryde det skjønneste Land. Hvor ere vel Ruiner, der kunne sammenlignes med Siciliens? Hvor finder Oldgranskeren rigere Udbytte, end i dette Land, hvor Ruinerne af Grækenlands ældste og meest glimrende Bygningskunst fremstille sig for det forbausede Øie, deels vedligeholdte, deels i de ærværdigste Fragmenter? Og hvad kan i det høitpriste Rom selv, hvad kan i hele Italien sammenlignes med Siciliens simpeltstore doriske Bygninger, undtagen Templerne i Pæstum? Roms Monumenter bestaae blot fra Keisertiden; alt Andet er bedækket med Nat; i Sicilien derimod tælle de nyeste Monumenter fra den græske Oldtid halvtredietusinde Aar, og intet Land viser Architecturens

*) Af K. v. H. — Das Ausland. Mai 1830.

gradvise Fremskriden i et saa klart Lys. Udviklingen, Efterligningen og Sammenblandingen af de græske, arabiske, gothiske, normanniske Bygningsmaader; disse forskjellige Arters Overførelse paa vor Tids Smag i Siciliens første Stæder, giver disse, især deles hed det forunderligblandede, antik-moderne, meer asiatiske end europæiske Palermo et høist fremmed, overraskende Udseende; og ligesom man ved Nærmelsen til Siciliens blomstrende Bredder befinder sig tre Grader nærmere Æqvator, og Afrika nærmere end Europa, saaledes føler man sig ved Menneskenes Physiognomie, deres Klædning og Bolig bortrykket fra det hidtil Seete og hensat i en sydligere Zone. Luft, Vegetation, Landskabets sydlige Tone og den dunkeltglødende Himmel ere henrykkende. Men hvor lidet denne lykkelige Øe staaer under det øvrige Europas atmosphæriske Constellation, beviser bedst den forløbne haarde Vinter, der begravede hele Øvreitalien under sin uvante Frost, medens det réaumurske Thermometer i Sicilien aldrig sank under 6 Grader, og man hele Vinteren kunde spise for aabne Balconer.

Derimod er Heden allerede i Midten af Marts stegen til 24 Grader, og uagtet den formildes meget ved Søluften, er dette dog mindre Tilfældet i det Indre af Landet, navnligen i Bjergkløfter, som ikke tilstæde noget Lufttræk; og her kan man ikke anbefale de Reisende Forsigtighed nok, da Solstik eller Feberanfald meget hyppig vise sig som Følge af dens Tilsidesættelse, og allerede i dette Foraar flere, iøvrigt raske Mænd, ilde tilredte ere komne tilbage til Palermo. Skjøndt der i den sidste Tid er blevet gjort noget mere

for Landeveiene, strække de sig dog ikke længere, end over Nordkysten, nemlig fra Palermo til Catanea og Messina, og paa den anden Side til Trapani. Det er at beklage, at Englænderne ikke anvendte deres tyveaarige Occupation af Sicilien til at give det Veie; thi uagtet Indvaanerne, som dengang besadde mere Guld end de nu have Kobber, kalde hiin Tid den gyldne, er dog intet Spor, ingen Bygning, ingen offentlig Anstalt bleven tilbage deraf. Englænderne kunde maaskee have havt deres Grunde til ikke at lette Forbindelsen i Landet selv; men i den nuværende Regjerings Interesse vilde det sikkert ligge, at tilveiebringe gode Kjøreveie i Sicilien, hvortil alt det Nødvendige forefindes i Overflødighed. Kunde man kjøre beqvemt igjennem dette Paradiis, saa vilde man gjøre Valfarter derhen, ligesom man nu vandrer til Rom og Neapel, og man vilde finde alle Oiemed, som man eftertragter i disse to Steder, forenede her i eet Punkt. Rigtignok ere Oldsagerne ingensteds her sammentrængte og oplagte, saaledes som i Rom og Neapel; men der ligger en uendelig Behagelighed i at søge dem. Og naar man, gjennem en Række af de meest fortryllende Dale, hvis skjønne, lige til den høieste Top med yppigt Grønt bevoxede Bjerge tjene de talløse afrikanske Geder til Næring, som med deres langtnedhængende Silkelokker danne et yderst malerisk Billede — gjennem de underfuldeste Perspectiver, som fordetmeeste uahnede pludselig aabne sig mod Havspeilet eller en anden, endnu yndigere Dal, — endelig bøier omkring den sidste Bjergryg, og Venus' Tempel, ligesom fra Himlen nedsænket paa den stille, af høiere Bjerge omsluttede Høi ved Segeste, staaer for

den henrykte Beskuer; naar man har seet de, saa mange Aarhundreder trodsende Ruiner af Theatret i Tindari, af det hos Cicero omtalte Gymnasium, af det herlige Concordia-Tempel i Girgenti, af Jupiter Olympicus i Syracusa, de nedstyrtede Søiler af Giganterne og af Jupiterstemplet i det stolte Agrigent, og de vældige Levninger af de tre Templer i Selinunte, og paa Høiden af det majestætiske Theater ved Taurominium har nydt det meest henrivende Syn, som Hav og Jord i deres høieste Skjønhed kunne forene: saa samle man sine sidste Kræfter og bestige Ildbjerget, der sender sin evige Svovldamp mod Stjernerne, og hvis Kjæmpeskygger naae Afrikas Kyst, og overvættes lykkelig kan Den prise sig, der seer den glødende Sol dykke op fra det østlige Hav, og det paradisiske Panorama udbredt for sig i de meest glimrende Farver. Glemt er i disse skjønne Øieblikke enhver udstanden Møisommelighed, og rigelig belønnet er man for ethvert nok saa trykkende Savn.

Men disse Nydelser, eller dog de fleste af dem, gaae tabte, naar man vælger den Reisemaade, som for nærværende Tid frembyder sig paa et Dampskib. Det vilde være saare ønskeligt, om der fandt en regelmæssig Dampskibsfart Sted imellem Marseille, Neapel og Palermo, og at det eneste, hidtil brugbare Dampskib Royal Ferdinand (da det lille skrøbelige Tevere neppe endnu tør vove sig langs med Kysten) ikkun blev anvendt til bestandig at gaae frem og tilbage, istedetfor at gjøre Touren omkring hele Øen og til Malta. Thi paa den ene Side er det temmelig uhensigtmæssigt at omseile et Land som Sicilien, der bør udforskes i sin indre Eiendommelighed og Herlighed, og saaledes blot

lære at kjende nogle Landingspladse og Oplagssteder for Oldsager; og paa den anden Side kan det dog umulig være behageligt, i saa talrigt Selskab, der tilmed fordetmeste er sammensat af yderst heterogene Bestanddele, under en afrikansk Hede, at være indkneben i et snevert, fladt Skibsrum, og saaledes stedse have den ventede Salighed for Øie, uden nogensinde at kunne nyde den i Ro og med Beqvemmelighed. Det er derfor raadeligere for Enhver, selv for Damer, hvis de besidde noget Mod til at glemme tilsyneladende Fornødenheder (hvori Fruentimmerne, i Forbigaaende sagt, overgaae de fleste Mænd, og selv hærdede Reisende), at passere Sicilien til Lands. Naar man i Palermo forsyner sig med en prøvet Kok, naar man fører den nødvendige Mundprovision saavelsom de uundgaaelige Beskyttelsesmidler mod Climaets Indflydelse med sig, og naar man forskaffer sig gode Dyr, blandt hvilke Muulæsler maae foretrækkes for Heste, saa kan man tilbagelægge Reisen med temmelig Beqvemmelighed i fire Uger. Men i Valget af Dyrene maa man være yderst forsigtig, da hele Nydelsen er forbittret, naar man ved hvert Skridt maa befrygte at styrte med dem; og der gives i denne Henseende intet bedre Middel, end at slutte Contracten saaledes, at man ikke har noget at betale, naar Dyrene ei gaae sikkert. Desuden er det i og for sig billigt at reise, ja endog billigere end paa det faste Land, saasnart man blot har gjort sig lidt bekjendt med Forholdene.

Den Frygt, som man hører saa Mange yttre med Hensyn til Usikkerheden, er ikke længere grundet, og Siciliens nye Politiechef har leveret et glimrende Be-

viis paa, hvad en energisk Mand formaaer at præstere i kritiske Øieblikke. Endnu i afvigte Sommer (1829) var Uordenen i Sicilien saa stor, at man endog ved høi lys Dag kunde blive anfalden og myrdet paa Palermos Gader, uden at der blev anstillet Undersøgelser desangaaende. Siden Octobermaaned har nu denne Tilstand forandret sig saaledes, at man kan gjennemstreife Sicilien ganske alene med sin Mappe, uden at komme i den ringeste Fare. Hvor lidet de stedfundne Excesser ere grundede i selve Sicilianernes Charakteer, men kun maa tilskrives noget fordærvet Pak, viser sig ved hvert Skridt, som man gjør i det Indre af Landet. De hist og her paa Markerne arbeidende Mennesker, eller Indvaanerne i de Landsbyer, man kommer igjennem, ere reenlig klædte, have et meget tilfredst, lykkeligt Udseende, og hilse de Fremmede venligt og hjerteligt. Gjestfrihed er en af disse Insulaneres første Egenskaber, og fortjener saa meget meer at sættes Priis paa, som her næsten intet Sted træffes Værtshuse; en naturlig Følge af Mangelen paa Veie. Men just i denne Mangel ligger igjen en stor Behagelighed; her er ingen Rumlen af Vogne, ingen Smelden med Pidske, ingen qvælende Støv. Stille og rolig drager man paa eensomme Stier gjennem de herlige grønne Marker, og møder man en anden lille Karavane eller en Trop indfødte Æseldrivere, saa hilse alle hinanden med venligt Tilraab. Et patriarkalsk nomadisk Tryllerie hviler over dette Land, og den, der kun besidder Sands for et stille, hjerteligt Liv, og som ikke strax ved ubetydelige Savn berøves Munterhed og Ro, han vil neppe

mere formaae at skilles fra Sicilien, saafremt han ellers har forstaaet og lært at kjende det.

Denne tillidsfulde Velvillie, som man finder hos Landboerne, yttrer sig ogsaa i Stæderne, navnligen i Palermo, paa en yderst velgjørende Maade. Der gives saa, maaskee ingen andre Stæder i hele Verden, hvor den Fremmede modtages med større Forekommenhed, end her, og denne Omstændighed, i Forening med selve Opholdets uendelige Behagelighed, er tilstrækkelig til at gjøre Besøget i Palermo til en af de herligste og ønskværdigste Fornøielser paa Jorden. Der behøves blot en Anbefaling til et anseet Huus, for i Øieblikket at være bekjendt med hele Selskabet, og de Behageligheder og Forrettigheder, som man her indrømmer den Fremmede, ere andensteds uden Exempel. Derhos findes her langt mere Dannelse og en skarp Modsætning til det øvrige Italien, især deleshed til Neapel, hvor man er lige saa servil, som Sicilianeren er stolt og charakteerfuld.

I ingen Stad i Italien finder man dette afgjorte Talent for Musik, der, ligesom Dands, elskes lidenskabeligt i Palermo. Her er Ingen, som jo synger; men i Aftenunderholdningerne, hvor der altid synges og dandses, findes mange Dilettant-Virtuoser, der vilde gjøre Europas første Theatre Ære. Operaen i Palermo er en af de bedste i Italien, og en fortræffelig Dannelsesskole. Fra den udgik Pasta, David, Lablache og mange af de meest yndede Kunstnere, og for nærværende Tid synger, i Straniera og Piraten af Bellini, en ung Hollænderinde ved Navn Fink, der

ved sin malmfulde, ungdommelig friske Stemmes overordentlige Omfang snart vil opnaae et stort Navn.

De sicilianske Nationalsanges indtagende Simpelhed og overordentlige Ynde lader sig ikke beskrive. Sicilianerne holde meget af Mol-Tonearterne, synge fordetmeste ganske simple Melodier uden Modulation, og accompagnere dem med Guitarre, som de spille mesterligt. Disse Sange blive alle sungne i Folkedialecten, eller egentlig i det sicilianske Sprog, der, som bekjendt, er ganske forskjelligt fra det italienske. De ere alle henvendte til den Elskede, og fordetmeste fulde af sød, smægtende Følelse, de theokritiske Idyller værdig. Tarantola'en dandses her uendelig yndigere og ziirligere, end i det Neapolitanske, og denne landlige Nationaldands bestaaer af en Række af Trin, Spring og Stillinger, der forene Fandango'ens Livlighed og Aand med Saltarella'ens Ynde. Den synes at være en Levning fra den arabiske Tid, og medens de unge Knøse blive yderst lidenskabelige og heftige deri, gaae Pigerne aldrig udenfor Grændserne af den huldeste Grazie.

Men hvor lystige Sicilianerne ere, saae jeg allerede paa Overfarten, som jeg gjorde paa en palermitansk Skonnert. Efterat vi een Dag havde havt meget god Vind, reiste der sig en Storm, som drev os langt bort. Neapolitaneren, feig og forsagt, tager i slige Tilfælde sin Tilflugt til Bøn; men Sicilianerne arbeidede hele Natten og den følgende Dag, indtil Skibet kom tilbage i sin Cours. Og da Mørket faldt paa, Stormen havde lagt sig, og Laternerne vare tændte, greb et ungt Menneske sin Guitarre, og sang en skjøn Melodie. Alle listede sig til, dannede tause en Kreds

og lyttede; og da Ynglingen nu istemmede en allerskjønneste Nationalsang, da faldt selv Skibsfolket ind i høitideligt Chor, og Jeg har sandelig hørt mangt et Chor synges paa tydske Theatre med mindre Reenhed. Da jeg nu meente, at disse Mennesker, der i fire og tyve Timer havde trodset de brusende Bølger, nu af Trætthed vilde søge Hvile, da begyndte en lille Fløite at præludere Tarantolaen, og, ligesom stukne af Tarantelen, begyndte Skibsfolket at dandse, og Capitainen dandsede med Skibskokken, en tyk Kjøbmand med Styrmanden, og ogsaa de Fremmede maatte springe med, og saaledes tumlede man sig den halve Nat, indtil Trættheden omsider lukkede Øielaagene.

Saadan er Sicilianeren, ufortrøden, stedse hengivende sig til Glæden. Livet i Palermo er det samme, og der forløber ingen Aften, paa hvilken der jo afbrændes et Fyrværkerie i Staden selv, ofte i de smalleste Gader. Overalt er Musik; Sang og Guitarrer surre ved alle Vinduer til langt ud paa Natten. Den, der er Herre over sin Tid og frit kan vælge sit Opholdsted, han drage til Palermo; og har han levet der et Aar, saa vil han ikke forlade det mere. Lykkelige Palermo, med dit majestætiske Pellegrino, med dine yndige Dale, med dit paradisiske Monreale, med dine herlige, af Cactus og blomstrende Aloer omhegnede Haver, med dine saracenske Borge, med dine tropiske, underfulde Farveblandinger, med din Lufts sydlige Tone, med dine Markers evige Grønt, du ligger endnu for lidet kjendt under dine talløse fredelige Palmer. Europa har, maaskee til din Lykke, endnu ikke opdaget, hvilken uudgrun-

delig Skat af Herlighed og Salighed din Natur, dine Mennesker indslutte i sig!

Træk til Corsicanernes Charakteristik *).

Corsicaneren er i Almindelighed stærk og velskabt, næsten under Middelstørrelse, Ansigtsfarpen bruunlig, Haaret sort, Øinene gløende, og Trækkenes Udtryk snarere indgydende Frygt end Tillid. Konerne dele deres Mænds Charakteer. Undertiden træffer den Reisende Fruentimmer af regelmæssig Skjønhed, men dette gjelder kun om de færreste. Alle have imidlertid smukke Øine og langt, sort glindsende Haar, der falder yndigt ned over en ved Kunstlerie ikke vanskabt Figur. Deres Physiognomie er kjekt, værdigt og bydende. Corsicanernes Dragt er meget kunstløs, og i det Indre af Landet saa simpel, at den ikke frembyder det ringeste Kjendetegn, hvorpaa man kan skjelne den Rige fra den Fattige. Mændene bære en kort Trøie, Beenklæder og lange Kamascher af grovt, chocoladefarvet Klæde. Hovedet er sædvanligen bedækket med en spids, sort Fløiels Hætte i Form af et Taarn, eller af en slet, vævet, ulden Hue, af samme Farve som den øvrige Dragt. Mange Bønder kaste en Art Munkehætte, som de kalde Pelone, over Hovedet, og lade den hænge ned ad Nakken. Mændene gaae næsten uden Undtagelse altid bevæbnede, og i det Indre vil man ikke let møde Nogen, som ei har sin ladte

*) Af samme Skrift.

Flint over Skuldrene; Krudt og Kugler befinde sig i en Læderpung, der gaaer omkring Livet. Sædvanlig er ogsaa en Stilet skjult eet eller andet Sted, uagtet den franske Regjering har forbudt Indvaanerne at bære dette Vaaben. Ved Fruentimmernes Dragt er der kun lidet Mærkværdigt. Omkring Ajaccio bære de i Almindelighed blot runde Straahatte, medens deres øvrige Klædning kun er lidet meer end en Chemise, der neppe gaaer ned over Knæet. I Egnen af Bastia seer man derimod, istedetfor hiin Hovedbedækning, ligesom hos Bønderfruentimmerne paa Italiens Fastland, en Art Slør.

Husene i det Indre af Øen kunne neppe sammenlignes med de usleste Hytter, man kjender i det civiliserede Europa. De bestaae af fire Vægge, bedækkede af et raat Tag; mange have kun en eneste Aabning, der paa een Gang tjener som Dør, Vindue og Skorsteen; en anden Etage er sjelden, og hvor man finder en saadan, maa man beqvemme sig til at klattre op ad en Stige. Det Første, som falder den Fremmede i Øinene, naar han betræder et saadant Huus, er en uhyre Hob Kastanier i en af Krogene. Denne Frugt udgjør Corsicanernes fortrinligste Næringsmiddel; dog spises den ikke raa, men stampet til Meel og derpaa forvandlet til en Mængde forskjellige Retter, som Polenta, Fritelle, Frandoline o. s. v.

Bohavet, som bestaaer af Stole, Bænke og Borde, er af det raaeste Slags. Ilden brænder, naar man behøver den, midt i Stuen, og Røgen trænger ud, hvor den bedst kan. Huusmoderen, omgiven af sine kjekke Poder, besørger Huusholdningen, medens Herren gjen-

nemstreifer Bjergene med sin Flint, for at forsyne sin Familie med Vildt. Om Natten tjener en Fyrrespaan istedetfor Lampe.

Men saa faktig Corsicaneren ogsaa er, gives der dog i hele Corsica ikke en eneste Betler. Naar den Fremmede bliver tiltalt paa sin Vei, saa skeer dette sædvanligen med det Spørgsmaal: "Hvad Nyt bringer I os med?" eller med Udfritninger om hans Reise, hans Forretninger og deslige. Ofte strækker Nysgjerrigheden sig ud over Smaating, der endog i civiliserede Lande sædvanlig ere en Gjenstand for Underholdningen. Præfectens Secretair fortalte en Englænder, som for nogle Aar siden besøgte Corsica, følgende Anekdote: "Jeg reiste incognito gjennem det Indre, da en Landsmand traadte hen til mig og som sædvanlig spurgte mig, hvad Nyt der gaves? Jeg berettede ham strax de nyeste Giftermaal, Dødsfald o. s. v., der vare forefaldne i Ajaccio; men Bonden afbrød mig og sagde: "Jeg vil ikke vide noget om saadanne Ting; jeg ønsker at erfare, hvad de allierede Fyrster for nærværende Tid have fore i Laibach." — Bonden kommer aldrig i Forlegenhed; af hvad Stand den Reisende end er, som han møder, vil han dog sikkert nærme sig ham og, lænet paa sin Flint, begynde en Samtale, der er saa aaben og fortrolig, som om de vare gamle Bekjendtere. Enhver synes at holde det for sin Pligt, at bringe saa mange Nyheder, som han kan overkomme, hjem med fra sine Streiftog, og uagtet Mangelen paa offentlige Blade, bliver derfor enhver Efterretning i et kort Tidsrum baaren fra den ene Ende af Øen til den anden.

Corsicanerne have mange selsomme Skikke. Beaumont fortæller, hvorledes han en Aften, streifende om i Selskab med en Corsicaner, yttrede det Ønske at træde ind i en Hytte, som laae for dem. Hans Ledsager skjød sin Flint af, for at forkynde sin Nærværelse. I Øieblikket kom en Hyrde ud, der ligeledes var bevæbnet med en Flint; de begyndte en Samtale, og Resultatet deraf var, at Huset blev aabnet for de Fremmede.

De lange Frierier, der hos civiliserede Nationer sædvanlig gaae foran et Bryllup, ere her ikke brugelige; heller ikke er det Brudgommen, der først gjør Forslaget til en Forbindelse. Et Bryllup er imidlertid ledsaget af store Festligheder. Om Aftenen bliver Bruden under Musik ført til sin tilkommende Ægtemands Huus, hvor hendes Ledsagere synge en Art Epithalamium. Brudgommen træder fra Huset sine Gjester imøde, og modtager dem med Knald af Geværer, som blive affyrede fra alle Kanter, medens han byder Selskabet Honning, Frugter, Viin og andre Forfriskninger. Er det nygifte Par imidlertid allerede til Aarene, saa komme Bekjendterne ikke med Musik, men med Spader, Klokker, Kohorn, og gjøre en afskyelig Støi, for at yttre deres Mishag over en Forbindelse, der er saa lidet skikket til at opfylde det ægteskabelige Livs Bestemmelse. Brudgommen maa gjøre gode Miner til denne Fornærmelse, da Landets ældgamle Skik nu eengang fører det saaledes med sig.

Konen er i Corsica endnu kun lidet meer end hendes bydende Herres Slavinde. Han rider paa sit Muulæsel, medens hun vandrer til Fods ved Siden af ham.

Dyrkningen af den lille Plet Jord, der omgiver Hytten, har Konen at besørge, medens Manden under et skyggefuldt Kastanietræ røger sin Pibe, eller streifer om i Bjergene med sin Flint og sine Hunde. Dog bliver Konen sjeldent behandlet uvenligt, og ægteskabelig Utroskab er næsten ganske ubekjendt. Forældrenes hele lille Formue gaaer efter Faderens Død over til Sønnerne; Datteren har, naar hun forlader det faderlige Huus, ikke andet at vente, end at blive en Tjener i sin Mands Huusvæsen.

Det er ikke sjeldent, at man seer to Familier spise ved samme Bord og varme sig ved samme Ild. Sødskendebørn opdrages hyppig sammen, og elske hinanden som Brødre og Søstre, og Bedstefaderen, Hovedet for hele Familien, er derfor mangengang omgiven af 20 til 30 Børn og Børnebørn, som alle dele Livets Fornødenheder, saavelsom Husets Interesse. Børnenes Opdragelse er saa raa, som den øvrige Levemaade. Sædvanlig indskrænker den sig til, at Forældrene bibringe deres Smaae den christelige Religions vigtigste Troesartikle, hvoraf man dog glemmer det Bud, som paalægger os at tilgive Fornærmelser. Saasnart Sønnerne ere blevne voxne, kjøber Faderen dem Vaaben, eller laaner dem sine; tillige bliver der sagt dem, at da de ere Mænd, og stærke som andre Mænd, have de fremfor Alt at paasee, at deres Rettigheder blive erkjendte. Disse Ord indgrave sig dybt i den unge Corsicaners Hjerte, ere stedse nærværende i hans Tanker, og lede hyppig til de frygteligste Følger. Men hvad dette er for Rettigheder, afhænger hos dem ikke af tørre Definitioner; det er nok, at Corsicaneren føler sig

fornærmet, og da forener han ofte i sin Person Lovgiverens, Dommerens og Bøddelens saa forskjellige Værdigheder.

En af de eiendommeligste Feste hos Corsicanerne er Mindefesten for Skytshelgenen i hver Landsby. Den Dag, paa hvilken denne indtræffer, finder en høitidelig Forsamling af alle Familielemmer Sted. Her bliver Døttrenes Giftermaal og andre Familiesager afgjorte, Øens politiske Forhold omtalte og Landsbyens Anliggender forhandlede. En Vægring ved at møde i hine Forsamlinger er en aabenbar Fornægtelse af Slægtskabet, og Ingen kan løsrive sig af disse Baand, uden at tabe i offentlig Agtelse.

Cardinal Bernis *).

Abbé (senere Cardinal) Bernis er i det forrige Aarhundrede ofte bleven anført som et af de mærkværdigste Exempler paa hurtig Lykke og en overordentlig Ophøielse, der overrasker Indbildningskraften saameget mere, jo mindre den ydre Competence lod vente en saadan. Det er desuden ham, der undertegnede Alliancetractaten imellem Frankrig og Østerrig, hvorved Richelieus store politiske Bygning aldeles blev omstyrtet; og man har tillagt ham Hovedskylden for den daværende Omskiftning i Europas politiske System. Det lønner derfor Umagen,

*) Af Dr. Nürnberger i Neue Monatsschrift für Deutschland. Herausgeg. von Friedrich Buchholz. 26ster Band. Berlin, 1828.

at lære at kjende en saadan Mand nærmere, og at undersøge, hvorvidt hiin Bebreidelse rammer ham, der er saameget tungere, som Følgerne af Forbundet med Østerrig bragte Frankrig til Afgrundens Rand.

François Joachim de Pierre Bernis, Greve af Lyon, blev født den 22de Mai 1715 i St. Marcel de l'Ardeche i det forrige Languedoc, af en gammel berømt, men lidet bemidlet Familie, og desaarsag allerede tidligt bestemt for den geistlige Stand. Endnu ganske ung traadte han som Canonicus ind i Capitlet Comte de Brioude, kom derpaa i Seminariet St. Sulpice, og omsider i Capitlet i Lyon. Da han begyndte at vise sig i Paris paa den store Verdens Skueplads, var Titelen "Greve af Lyon" og en Rente af 1500 Livres Alt, hvorved den unge Abbé kunde gjøre sig gjeldende i Ordets borgerlige Betydning; men en smuk Figur, en Ansigtsdannelse fuld af fortryllende Ynde, megen Aand, den selskabelige Omgangs behagelige Former, en moden Dømmekraft og en paalidelig Charakteer anbefalede ham i alle Cirkler, i hvilke han førte et høist behageligt Liv. Kun behagede dette Skin af et adspredt Væsen ikke den gamle Cardinal Fleury, Magthaveren i Frankrig paa den Tid. — Skjøndt en fortrolig Ven af hans Fader, som han havde givet det Løfte at forsørge hans Søn, lod han alligevel Abbéen kalde til sig, for at erklære ham, at han, saalænge han levede, ikke kunde gjøre Regning paa noget. Abbéen bukkede dybt, svarede: Monseigneur, j'attendrai, og begav sig bort. Den gamle Minister smilede over dette Svar, meddeelte endog flere Personer det med Velbehag, men gjorde alligevel ikke mere for Greven af Lyon, og

meente ikke, at et vittigt Svar fortjente et fedt Canonicat.

Hvad vor unge Abbé angik, da vedblev han at leve som hidtil; han havde, i Sammenligning med sine Concurrenter, Intet at bebreide sig, undtagen det største Antal Indbydelseskort, og mindre Hyklerie. Hvor vakkert end det Svar var, som han gav Cardinalen, svarede Udfaldet dog ikke dertil; Fleury døde, og Bernis kom ikke videre. Ingen viste sig mindre bekymret herover end han selv. Af de mange Store, til hvis Cirkler han havde Adgang, vare flere hans Nærpaarørende; han ventede, at den Ene eller den Anden skulde antage sig hans Sag; men Ingen tænkte derpaa, og man lod sig nøie med at erkjende, at aldrig nogen ung Mand af Stand havde baaret Fattigdommen med mere Værdighed, mere godt Lune og selv med mere Munterhed, end Abbé de Bernis. "Det kom af," tilføier Duclos, "at han aldeles ikke agtede derpaa."

Imidlertid vare flere af vor Abbé's vittige Indfald og Digte af den lette Art *) komne til Marquisen

*) I de lettere og behageligere Arter af Poesien er Bernis en af de heldigste blandt de franske Digtere, og ham skylder man fornemmelig Indførelsen af den behagelige, spøgende Maneer, hvori de nyere Digtere af denne Nation have gjort saa megen Lykke. Om ogsaa Mindet om den Rolle, som Bernis har spillet i Historien, engang skulde tabe i Livlighed, ville dog hine poetiske Frembringelser, hans Livs Foraarsblomster, Udgydelsen af de fineste Følelser, den yndigste, venlig smilende Phantasie, der stille ham i Spidsen for hans Nations erotiske Sangere, stedse læses med Beundring. De bestaae, foruden

af Pompadours Kundskab; han havde besunget hende selv, og dètte var ikke det uheldigste Middel til at anbefale sig i hendes Gunst. Marquisen viste sig taknemmelig, og benyttede sin Credit, for at skaffe den begyndende Favorit for det første en fri Bolig i Louvre. Hun foræreede ham endog et persisk Teppe til at udpynte sit nye Apartement med. Abbéen forføiede sig just fra hende med dette Teppe under Armen, da Kongen, som vilde begive sig til Marquisen, mødte ham paa en hemmelig Trappe. Nysgjerrig, som Ludvig var, vilde han vide, hvorfra han kom, hvad han bar under Armen; og Abbéen, skjøndt noget forlegen, tilstod ham dèt med al mulig Aabenhjertighed *). Kongen rakte ham herpaa en Haandfuld Guld, og sagde: "Marquisen har givet Dem Teppet; her er noget til Sømmene; hun har fortalt mig meget Godt om Dem; jeg skal sørge for

---

nogle mindre poetiske Stykker og Leilighedsdigte, af to beskrivende Digte: Les quatre parties du Jour; og Les quatre saisons, og flere meget skjønne Epistler, der oplives af den samme muntre og yndefulde Colorit, hvorved Bernis' maleriske Poesie udmærker sig. Iblandt disse sidste Epistler ere navnligen to: Aux Graces og A mes dieux pénates, som vist Ingen vil læse uden Fornøielse, om man end, hvad denne Digters øvrige Productioner angaaer, vil tiltræde Laharpes Mening (der i Cours de Littérature, 8 Bind, underkaster dem en udførlig og streng Analyse), at de ikke kunne fritages for Bebreidelse. Foruden Qvart-Udgaverne af Bernis' Værker, Paris 1798, besidder man, saavidt vides, ogsaa en Didotsk Stereotyp-Udgave.

*) Laharpe forsikkrer at have denne Anekdote af Bernis' egen Mund. Den findes ikke i nogen tidligere tydsk Biographie af Cardinalen.

Dem." Den første Brug, som den høist uegennyttige unge Mand gjorde af denne begyndende Gunst, var for Andre. Han var Medlem af Akademiet, og fandt en Glæde i at gjøre sine Colleger Tjenester; flere af dem hjalp han ved sin Indflydelse til Velstand, andre udrev han af den lærde Stands sædvanlige trange Kaar. Hans Venner maatte endelig erindre ham om ogsaa at tænke lidet paa sig selv. Canonicat-Ministeriet var dengang i Hænderne paa den forhenværende Biskop af Mirepoix, Boyer, til hvem Kongen havde anbefalet Abbéen, men som ikke vilde ham vel og derfor søgte Midler til at eludere den kongelige Anbefaling. I denne Hensigt foreslog han Bernis at modtage den geistlige Indvielse, og lovede ham under denne Betingelse et Bispedømme. Bernis svarede, at han ikke følte nogen Tilbøielighed dertil, og vilde lade sig nøie med et Abbedie; men Ministeren, som havde ventet dette, viste ham tilbage med denne Begjering, og gav Kongen at forstaae, at Kirkens Godser kun tilkom dem, der tjene den, men roste imidlertid Abbéen for hans Frimodighed, og tilstod, at han aldeles ingen Hykler var *). Den svage Ludvig, som ikke vovede at befale, beroligede sig ved denne sin Canonicat-Ministers Udflugt, og anviste Bernis, til Skadesløsholdelse, en Pension af 1500 Livres af sin Schatolkasse. Men da dette Tilskud endnu ikke var tilstrækkeligt selv for hans tarvelige Fornødenheder, søgte Bernis at erholde nogle andre

*) Duclos tilføier spøgende: "Det lod, som han aldrig havde seet andre; saa forundret syntes han derover."

smaae Beneficier, og vilde gjerne have indskrænket sine Ønsker til en Indtægt af 6000 Livres i det Hele. Men han fandt Hindringer overalt.

Da det aldeles ikke vilde gaae med den attraaede lille Lykke, besluttede han omsider at gjøre en stor. Der gives faa Exempler paa en saa hurtig og glimrende.

Gesandtskabsposten i Venedig var dengang ledig (1751); Bernis lod sig give den, og erhvervede sig Republikens og sit Hofs Agtelse i en Grad, hvorpaa vi længere nede skulle see et Exempel. Endnu i sin Fraværelse blev han udnævnt til Statsraad; og vendte efter fire Aars Forløb (1755) tilbage til Versailles med de meest glimrende Forhaabninger. Hoffet blev kort efter indviklet i Stridigheder med Parlamentet *), der udbrød i Anledning af en af Ludvig den Femtende den 13de December 1756 holdt lit de justice. En Mængde Parlamentsraader forlangte og fik deres Afsked. Damiens' Mordforsøg (den 5te Januar 1757) kom til, for at gjøre Forvirringen endnu større, og saaledes bleve Kongerigets Retsanliggender næsten syv Maaneder uden Afgjørelse. Under disse betænkelige Omstændigheder blev Nationens Knurren omsider saa lydelig, at Ministrene og selv Hoffet indsaae Nødvendigheden af eftergivende Forholdsregler. Kongen kastede sine Øine paa Bernis, og paalagde ham at søge Midler til at bringe de forbittrede Gemytter nærmere sammen. Virkelig lykke-

*) Duclos siger i Anledning heraf et prophetisk Ord: "Denne Parlamentets Kamp imod Ministeriet begyndte under Regentskabet, vedvarer endnu, og det vilde være vanskeligt at forudsee Enden derpaa."

des det Abbéen; hans Charakteers heldige Forsonlighed frembragte den meest glimrende Virkning, og inden kort Tid var ved hans kloge Bestræbelser Parlamentet forenet, og foretog igjen sine Forretninger.

Mellem det romerske Hof og Republiken Venedig udbrød kort derpaa Tvistigheder, som hurtig toge en saa ubehagelig Vending, at man kunde vente et Schisma og maaskee en fuldkommen Skilsmisse. Paven (Benedict den Fjortende), der kjendte Bernis og det gunstige Indtryk, han som Gesandt havde efterladt i Venedig, kom paa det Indfald at betjene sig af hans Mægling, og foreslog Republiken det, som øieblikkeligen erklærede sig tilfreds dermed. Ogsaa lykkedes det Abbéen at gjenoprette den gode Forstaaelse saa fuldkomment, at Paven fik det høieste Begreb om hans Talenter, og allerede dengang, som Beviis paa sin Erkjendtlighed, bestemte ham Cardinalshatten, hvilken han, som vi længere nede skulle see, virkelig erholdt nogen Tid derefter.

Men imidlertid havde tillige de, allerede i længere Tid imellem Cabinetterne i Wien og Versailles stedfindende Forhandlinger angaaende en Alliancetractat opnaaet saa megen Modenhed, at man turde see den snarlige Afslutning imøde, og det er nødvendigt at kaste et klart Lys paa disse, allerede i Indledningen omtalte Omstændigheder, som udgjøre Hovedmomentet i Bernis' politiske Rolle.

Maria Theresia, der ikke kunde forvinde Tabet af Schlesien, havde allerede længe næret den Idee at vinde Frankrigs Bistand mod Kongen af Preussens Ærgjerrighed, og havde givet det franske Hofs davæ-

rende Chargé d'Affaires i Wien, Blondel, at forstaae, at det nuværende og det tidligere Forhold imellem de to Mægter vare meget forskjellige. Hun havde tilføiet: at der fandt en fuldkommen Ligevægt Sted imellem begge, at en Forstyrrelse deraf blot kunde have skadelige Følger for Europas Rolighed; at det derfor var deres gjensidige Pligt at modsætte sig ethvert Indgreb i denne Henseende af Mægterne af anden Rang.

Blondel, smigret ved den Tanke, at have Haand med i Spillet til at indlede en saadan Forbindelse, havde strax underrettet Marquis de Puisieux, dengang Minister for de udenrigske Anliggender, herom; men denne, som en haardnakket Tilhænger af den richelieuske Politik, tog i Betænkning, at meddele Kongen dette Project, og forbød Blondel at forfølge det. Imidlertid tabte Dronningen af Ungarn det derfor ikke af Sigte; og da Marquis de Hautefort kort efter kom til Wien som fransk Gesandt, erklærede hun sig endnu mere uforbeholdent for ham, i Haab om at en Mand af hans Stand vilde have mere Indflydelse, end en blot Agent. Grev von Kaunitz, der paa samme Tid var gaaet til Paris som hendes Gesandt, havde erholdt Instructioner aldeles i samme Aand, og forstod ogsaa virkelig at stemme Marquisen af Pompadour for sin Herskerindes Ønsker *). Men Maitressen opbød forgjeves Alt, for at bibringe de daværende Ministre Lyst til dette nye System, og maatte derfor lade sig nøie med at anbefale Østerrigeren at oppebie et gunstigere Tidspunkt.

---

*) See Bilag A ved Slutningen af dette Stykke.

Et saadant indtraf ogsaa snart. Hr. von Kaunitz var neppe vendt tilbage til Wien, og bleven afløst af Grev Stahrenberg, der byggede videre paa det samme Grundlag, førend en engelsk Escadre, uden foregaaende Krigserklæring, bortsnappede to franske Fartøier (Juni 1755). Krigen imellem disse Magter var, som bekjendt, den umiddelbare Følge deraf. Kongen af Preussen benyttede øieblikkeligen disse Omstændigheder til at tilbyde Hoffet i Versailles sin Hjelp, under det Foregivende, at England allerede havde forsikkret sig Østerrig; og Greven af Bernis, som just dengang var vendt tilbage fra Venedig, og som Følge af de ovenomtalte Forhold allerede begyndte at nyde en stor politisk Indflydelse, stemte for Antagelsen af hans Forslag *). Ved hans Foranledning blev Hertugen af Nivernois afsendt til Berlin; men man havde tøvet for længe dermed, og Frederik, der nøie indsaae det Farlige i sin Stilling, ilede, paa Frankrigs undvigende Svar, at slutte et Forbund med England (Januar 1756).

Under disse Omstændigheder begyndte Cabinettet i Versailles deelviis at betragte det østerrigske Hofs tidligere Tilbud med andre Øine; og den imidlertid til Hof- og Statscantsler ophøiede Grev Kaunitz, der snart erholdt Vink herom, vidste at overtale sin Herskerinde til at hun vedligeholdt denne Stemning ved en egenhændig forbindtlig Billet til Marquisen af Pompa-

*) Denne Omstændighed er vigtig, for at befrie Bernis for den Beskyldning, at han alene havde foranlediget Tractaten til Versailles.

dour. Denne fandt sig saa smigret ved dette Skridt af Keiserinden, at hun fattede den faste Beslutning at tjene hende, hvad det end skulde koste. Hun henvendte sig altsaa, uvis, om ikke desuagtet mange Stemmer vilde være hende imod i Statsraadet, først til Grev Bernis, paa hvis uindskrænkede Hengivenhed hun troede at turde gjøre Regning; men hun erfarede fra hans Side mere Modstand, end fra enhver anden *).

Med de politiske Bevæggrunde forenede han Venskabet og Taknemmeligheden for sin Velgjørerinde. Han forestillede hende, at der her ikke handledes om saadanne Gjenstande, der sædvanlig pleie at forekomme i Tractater, men om et System, der siden Philip den Andens Tid havde udgjort Grundvolden for den europæiske Politik, og hvis Omstyrtning, ved Forbindelsen imellem Verdens tvende Hovedmagter, truede alle de øvrige med Slaverie; at Kongen af Frankrig ved dette ene Skridt maatte vække Mistanke hos hele det tydske Rige, der i ham saae en Garant for den vestphalske Fred; og at det var uendelig farligt, i dette delicate Punkt at støde an mod den offentlige Mening.

Marquisen, der ei var i Stand til at sætte noget Væsentligt imod hans Grunde, yttrede vel ingen Utilfredshed over hans Modsigelse, men lod dog, forført af en Keiserindes Smigrerier, derfor ikke sin Idee fare, og besluttede at gjøre et Forsøg hos Ludvig selv, der hadede Kongen af Preussen som Kjetter, som Skjøn-

*) Duclos' egne Ord. Fremhævelsen af disse Omstændigheder skylder man Cardinalens politiske Retfærdiggjørelse.

aand og Spotter, og derimod personligen var Keiserinden gunstig.

Imod Forventning fandt hun ogsaa Monarken i den heldigste Stemning. Ludvig havde allerede længe i Stilhed ønsket en katholsk Alliance, for at danne en Modvægt imod det protestantiske Partie, der bestandig blev mægtigere i Europa; han hengav sig desuden til Haabet om, at en Forbindelse mellem Frankrig og Østerrig vilde holde alle øvrige Magter i Tømme; og hans ovenomtalte hemmelige Had imod Kongen af Preussen gjorde endelig det Øvrige, for at bibringe ham Lyst til Projectet. Imidlertid foreslog han Marquisen, førend han erklærede sig definitivt, at paalægge Greven af Bernis at prøve den østerrigske Gesandts (Stahrenbergs) Forslag, og lade ham conferere med ham.

Madame de Pompadour, der kjendte Abbéens Anskuelser, søgte vel at bevirke en Forandring heri; men Ludvig, indtagen af sin daværende Yndlings Talenter, forblev ved sin Beslutning, og kort efter (Septbr. 1755) fandt en første Sammenkomst imellem Stahrenberg og Bernis Sted paa et Marquisen tilhørende Lyststed, ved Navn Babiole, i Nærheden af Slottet Bellevue ved Paris, hvilken Sammenkomst Madame Pompadour selv bivaanede.

Den østerrigske Gesandt beviste strax i denne Conference en Oprigtighed, der ellers var ganske ualmindelig ved diplomatiske Acter, idet Keiserinden havde fundet det overeensstemmende med de to første europæiske Hoffers Værdighed, at fjerne enhver Art af Tilbageholdenhed fra Forhandlingerne. Alle Wienercabinettets Anskuelser, Fordringer og Forslag bleve uden Omsvøb

fremsatte, og Alliancens Fordele syntes saa afgjorte, at Grev Bernis blev heftigen bevæget derved. Alligevel forlangte han Conseillets Medvirkning, og brugte i Løbet af hele denne Forhandling den Forsigtighed, at lade alle til ham udfærdigede Ordrer underskrive af Kongen selv *).

Imidlertid gaves der i Statsraadet færre Betænkeligheder at overvinde, end Madame Pompadour havde befrygtet, da, som anført, Forbindelsen imellem Preussen og England, der blev bekjendt, allerede begyndte at give Forholdene en anden Skikkelse. Paa de Bebreidelser, som Hertugen af Nivernois gjorde Kong Frederik for hiint Skridt, svarede Fyrsten, at han i denne Forbindelse ikke saae noget, der stod i Modsigelse med hans hidtilværende Forhold til Frankrig, og lige saa lidet vilde tage ilde op, om denne Krone indgik en Forbindelse med Østerrig, (hvilken han sandsynligviis forudsaae). Hertugen blev herpaa kaldet bort fra Berlin, og der foregik ligeledes Forandringer ved Gesandtskabsposterne i Madrid og Wien. Til begge kom Grev Bernis i Forslag; men da han var endnu nødvendigere ved Forhandlingerne med Stahrenberg, maatte han blive tilbage.

Saaledes kom da endelig Tractaten mellem Frankrig og Østerrig i Stand, hvilken Bernis i den første Magts Navn undertegnede den 2den Mai 1756 i Versailles.

Denne nye Forbindelse blev neppe bekjendt, førend der i hele Frankrig kun lod sig høre een Stemme der-

*) See Bilag B.

om, nemlig et almindeligt Bifald, der kun udbrød endi nu lydeligere ved den Harme, som Englænderne yttrede*). Det tydeligste Beviis paa denne, Franskmændene des uden saa egne Enthusiasme er den Omstændighed, at man foreslog Tractaten som en Gjenstand for en poetisk Priis i Akademiet. Ogsaa vedligeholdt Publicums Yndest sig uforandret indtil Slaget ved Rosbach. Men dette Nederlag traf Frankrig for haardt, til at man ikke nu skulde have begyndt at anklage Grev Bernis, der imidlertid i Rouillé's Sted var traadt ind i det udenrigske Ministerium (1757), for saa store Ulykker. Man betænkte ved denne Leilighed ikke, at Valget af Generalerne ei havde været afhængigt af ham**); nok, man dømte saaledes, som Folket sædvanlig pleier at dømme om Premierministre. Ingen følte, efter saadanne Erfaringer, Umuligheden af heldige Resultater

*) Denne Omstændighed kan ogsaa tjene til at retfærdiggjøre Cardinalens Forhold, der ved uforudseelige, senere uheldige Begivenheder, opvakte bitter Dadel. I hine Begivenheder var han ikke Skyld; men han maatte alligevel bukke under for det bekjendte: "eventus magister."

**) Bernis, i sin "Correspondance avec M. Paris du Verney" (daværende "munitionnaire général" og en meget udmærket Mand), Paris 1790, siger med Hensyn hertil: "Man har ladet mig dandse paa et stort Theater, og paa samme Tid lænket mine Hænder og Been." — Ogsaa Flassan, i sin Hist. de la diplomatique Françoise, erklærer Forbundet selv for ulersteligt, og misbilliger kun den Udstrækning, man gav det, aldeles imod Grevens Hensigt. Madame Pompadour troede ikke at kunne gjøre nok for sin keiserlige "Veninde."

imod Feldtherrer, som Frederik den Anden og Prinds Ferdinand, mere levende, end Grev Bernis, og han drev paa Freden umiddelbart efter det skammelige Nederlag. Men Madame Pompadour, der betragtede hiin Tractat som sit Værk, og Keiserinden som en Hjertensveninde, satte sig med Bestemthed imod dette sin forhenværende Yndlings Forslag; og man kan ansee dette den begyndende Kuldes Dieblik som Vendepunktet i Grevens politiske Indflydelse. Vi skulle ret snart see Følgerne deraf.

Imidlertid slog Frederik Østerrigerne ved Lissa; og da Bernis benyttede denne Omstændighed til paany at raade til Fred, fremskyndte dette hans Fald *). Det kom til Forklaringer imellem ham og Maitressen, og hun forglemte sig en Dag i den Grad, at hun sagde til ham: "hun havde dog trukket ham op af Skarnet;" — hvorpaa han gav hende det ædle, ofte citerede Svar: "Madame, jeg har ikke glemt Deres Velgjerninger; dog endnu mindre tør jeg glemme min Herskers, saavelsom Statens almindelige Fordeel. Iøvrigt maa De tillade mig at sige Dem, at man ikke trækker en Greve af Lyon op af Skarnet."

Under disse Omstændigheder erholdt vor Abbé Cardinalshatten; og det synes, som om Ludvig, dreven af Marquisen, selv har fremskyndet Promotionen, for desto snarere at blive af med en ved sine Forestillinger besværlig Minister.

---

*) Man finder hos Duclos Detaillet af alle Grevens Bestræbelser for at redde Frankrig ved en hastig Fred; de udgjøre hans skjønneste politiske Retfærdiggjørelse.

Vi have nemlig ovenfor seet, i hvilken Anledning Benedict den Fjortende havde tiltænkt Greven Purpuret. Ifølge heraf skrev han til Cardinalen af Tencin i Lyon og til Marquis de Stainville (senere Hertug af Choiseul), dengang fransk Gesandt i Wien, og som tidligere havde været det i Rom, og forlangte deres Mening, om det vilde være Kongen behageligt, at man proprio motu tildeekke Greven Hatten. Cardinal Tencin lod sig nøie med at sende Monarken den pavelige Skrivelse; men Marquien, som det var om at gjøre at vinde en dengang endnu for almægtig gjeldende Minister, svarede umiddelbart, at denne Promotion vilde blive meget vel optagen, og aflagde Bernis Melding herom. Greven, som ethvert Skin af en Intrigue var forhadt, og som alligevel maatte antage, at Ludvig under slige Omstændigheder kunde betragte Sagen fra dette Synspunkt, ilede strax til Kongen, for at gjøre ham bekjendt med Sammenhængen, men erholdt et smigrende Svar, hvorpaa snart fulgte den officielle Efterretning fra Rom, at Udnævnelsen ufortøvet vilde finde Sted. Hidindtil var Intet herom blevet Hoffet bekjendt, og Bernis vilde ogsaa fremdeles bevare Hemmeligheden; men Abbé Delaville, første Commis i det udenlandske Bureau, gjorde ham opmærksom paa, at kun en offentlig Taksigelse til Kongen kunde sikkre Opfyldelsen af det pavelige Løfte. Greven fulgte dette Raad; og det var hans Lykke, thi der blev intet Middel uforsøgt, for at hindre Promotionen, og Alt, hvad Misundelse, Ondskab og Præstehad formaae, blev af Bernis' Fiender opbudt til dette Øiemed. Desforuden døde Benedict den Fjortende imidlertid,

hvorved der opstod nye Forhalinger, imidlertid respecterede hans Efterfølger, Clemens den Trettende (Rezzonico), sin Forgjængers Løfte, og Udnævnelsen fandt endelig Sted den 2den October 1758 *).

Fire Uger efter (den 1ste November) erholdt den hidtil almægtige Minister sin Afsked. Man har paastaaet, at han, for at afryste Mad. Pompadours Aag, har overleveret Kongen et Skrift, hvori han havde

---

*) Paa den Dag, da Bernis modtog Hatten, sagde en Hofmand til ham: "Monsieur le Cardinal, voilà un beau jour." Han svarede: "Dites plutôt, voilà un beau parapluie." Dette Svar vakte, da han siden fik sin Afsked, megen Opmærksomhed. Vi tage denne Anekdote af en Anmærkning, hvormed Bourgoing ledsager den af ham udgivne Correspondance de Voltaire et du Cardinal Bernis; Paris, 1794. 8, og ville i Anledning heraf endnu meddele en anden af Fayolle's Notice historique sur le Card. B. (Bulletin général de l'Europe, 1804. No. 28 sqq.) Bernis havde nemlig nogen Tid i Forveien ogsaa erholdt Helligaands-Ordenen i Capellet i Versailles. Da han knælede for Alteret, og Indvielsessangen: Veni creator spiritus begyndte, faldt et Blad ned fra Galleriet med følgende Parodie:

1.

Esprit saint, divine essence,
Daignez guider ce ministre nouveau,
Et pour l'honneur de la France
Illuminez son cerveau.

2.

Embrassez-le de vos flammes,
Inspirez-lui vôtre amour;
Qu'il baise un peu moins les Dames,
Et surtout la Pompadour.

gjort opmærksom paa Nødvendigheden af at sætte mindre snevre Grændser for Conseillets Virksomhed, og at dette Skridt havde foranlediget hans Unaade. Men denne Paastand er ikke beviist, og hvad vi ovenfor have anført, er fuldkommen tilstrækkeligt til at forklare Sagens Udfald. Desuden havde Cardinalens hurtige Lykke i samme Grad opvakt Misundere imod ham; og for at nedsætte ham i Embedsmændenes Øine og forberede hans Fald, var man gaaet saa vidt at lade hans ovenfor omtalte Digte trykke *). Ogsaa erholdt hans Fiender en fuldstændig Triumph: Bernis blev ikke alene berøvet sine Embeder, men ogsaa forviist fra Paris til sit Abbedie St. Madard, og Kongens Cabinetsskrivelse i den Anledning var affattet i de haardeste Udtryk **). Imidlertid udviste den faldne Minister under disse ydmygende Forhold en Charakteerfasthed og Ædelmodighed, hvorved hans Modstandere kun bleve beskjæm-

*) Han skriver herom til Voltaire: "I de fremmede Lande, hvor jeg har levet, betragtede man det som en Fortjeneste mere hos en Minister, naar han forstod at skrive flydende Vers; i Paris og Versailles ere disse min Ungdoms Fornøielser ved hvert Skridt traadte mig imøde som Hindringer." — Imidlertid er Bernis ikke den eneste Embedsmand, som har maattet gjøre denne Erfaring.

**) Vi anføre den ordlydende af Bourgoings Anmærkninger til den forhen anførte Correspond. d. Voltaire et du Card. d. Bernis: "Eders lette Hoved har ikke kunnet bære Vægten af mine Velgjerninger. Pak Jer (Allez Vous en) til Eders Abbedie, for at tjene Utaknemmelige til et varigt Exempel." Ludvig. — Man beskylder Madame Pompadour for at have dicteret denne Skrivelse.

mede; han yttrede ingen Klage, og tilbragte sin Landsflygtigheds-Tid i en philosophisk Indgetogenhed og i Omgang med Muserne. Hans Unaade varede heller ikke længe. I Begyndelsen af Aaret 1764 blev han kaldet tilbage, modtagen af Kongen med aabne Arme, og erholdt endnu i samme Aar Erkebispedømmet Albi*) uden at være nødt til at tage sit Sæde der. Tvertimod levede han forstørstedelen i Versailles, i Nydelsen af alle de Behageligheder, som de daværende forfinede Hofsæder frembøde, indtil Kongen i Aaret 1769 paalagde ham at gaae til Conclavet i Rom.

Det Rygte, som han der havde efterladt ved sin ovenomtalte Mægling imellem den pavelige Stól og Republiken Venedig, forskaffede ham en stor Indflydelse, som han anvendte til at lade Valget falde paa Clemens den Fjortende (Ganganelli). Den nye Pave glemte heller ikke, i Løbet af sin korte Regjering, de Forpligtelser, som han skyldte Cardinalen derfor, og lod sig derved endog bestemme til at give sit Samtykke til Jesuiterordenens Ophævelse, som det franske Hof dengang ønskede, og som Bernis, ifølge det ham af Madame Pompadour overdragne Hverv maatte drive paa**). Fra den Tid af forlod han ikke mere

*) Den vittige Voltaire benyttede i denne Anledning den i Frankrig herskende Sædvane, at tiltale Biskopperne efter deres Bispesæde, f. Ex. Mr. de Cambrai o. s. v., til at indlede sin Lykønskningsskrivelse til den nye Erkebisp med Horaz's (Epist I. 5.) "Albi, nostrorum sermonum candide judex."

**) Jeg finder denne Paastand i Exjesuiten Georgels Memoirer, hvor han forsikkrer "at have læst to Bil-

Rom, og residerede der med den glimrende Titel "Protecteur des églises de France," hvilken han nogen Tid derefter erholdt, som et Beviis paa den kongelige Naade; hans udvortes Forhold var mere en Fyrstes, end en Ministers, og Romerne elskede ham saa meget, at de vilde have frygtet mere for at fornærme ham, end Paven selv. Den bekjendte Gorani, der har iagttaget dette Forhold som Øienvidne, udkaster et meget glædeligt og smigrende Billede deraf, saavelsom af Cardinalens Person. "Velgjerningerne," siger han, "som Cardinalen uddeler med stor Gavmildhed, hans behagelige Sæder, hans Hjertensgodhed, have vundet ham saa mange Hjerter, som der gives Indvaanere i Rom; og der er en Mængde Træk bekjendte om ham, som geraade hans Charakteer altfor meget til Ære, til at denne almindelige Agtelse nogensinde kunde forringes."

Men denne Gavmildhed, i Forbindelse med den pragtelskende Mands øvrige store Udgifter, adsplittede hurtigt hans betydelige Formue; hans Huus var indrettet paa den største Fod; han holdt aabent Taffel, og man behøvede blot at være forestillet ham, for stadigen at finde Plads derved. Denne daglige Ødselhed, i Forbindelse med oftere glimrende Forlystelser, hans franske Godsers slette Forvaltning og flere Uheld bragte det snart saa vidt, at han, uagtet den betydelige Indtægt

letter af Mad. Pompadours egen Haand, der ere et skriftligt Beviis paa denne Fremgangsmaade og paa Abbé de Bernis' Medvirkning." Imidlertid forsikkrer Flassan, at Bernis personligen ikke var ugunstig mod Ordenen, og kun fulgte sit Hofs meget bestemte Befalinger.

af meer end en Tønde Guld, befandt sig i en dyb Gjeld.

Den kort efter udbrydende franske Revolutions Storme rystede disse hans undergravede Formuesomstændigheder endnu mere; paa den constituerende Nationalforsamlings Foranstaltning mistede han den Pension, han hidtil havde nydt af det franske Hof, og befandt sig snart i en saa afgjort Opposition mod de nye Forholdsregler, at han, da han modtog den Ludvig den Sextende aftvungne Befaling, at vende tilbage til sit Fædreland, ikke efterkom den (maaskee paa et hemmeligt Vink af Monarken, at det fra hans Side ikke var saa alvorligt meent dermed), og gav sin Sundhedstilstand som Paaskud, for at blive i Rom.

Paa samme Tid fandt, som bekjendt, Kongens Tanter sig nødte til at flygte fra Paris. Bernis, maaskee for at gjøre hiin Opsætsighed god igjen, men sandsynligviis endnu mere af Kjærlighed til Fyrstehuset og af uforanderligt Hang til Gjestfrihed, modtog dem, trods sin indskrænkede Oekonomie, med aabne Arme, og de boede, under hele deres Ophold i Rom, i hans Huus.

Da hans Pengeforlegenheder imidlertid vare blevne mere bekjendte, og hans Hjelpeløshed krævede hurtig Bistand, talede hans Ven, Ridder Azara, spansk Resident i Rom, for ham hos sit Hof, af hvilket han ogsaa virkelig blev benaadet med en anseelig Pension. Dog han overlevede ikke længe dette sidste Solglimt af den tilbagevendende Lykke, men døde den 2den November 1794 i sit 80de Aar. I sit Testament havde han yttret det Ønske, at blive begraven i sit Fædreland, og i

Nærheden af sit Fødested; men Revolutionens Vandalismus i Aaret 1794 modsatte sig den øieblikkelige Opfyldelse af dette Ønske, og først i Aaret 1803 blev Liget transporteret over Civitavecchia til Frankrig, og høitidelig bisat i Hovedkirken i Nismes.

Bilag *).

A.

Blandt Marquisen af Pompadours Hofmænd kunde man ogsaa henregne Greven af Kaunitz, som dengang var Wienerhoffets Gesandt ved Hoffet i Versailles. Denne Herre, der under Skin af en Sybarits Blødagtighed skjulte en stor Ærgjerrighed og temmelig udstrakte Hjelpekilder, fulgte i Paris en Plan, der betydeligen skulde forøge Huset Østerrigs Tilvæxt og lede ham til Ministerværdigheden. I Maria Theresias Politik var Alt underordnet hendes Ønske, at gjenerobre Schlesien. Frankrig alene kunde hjelpe hende i denne Henseende; men hvilket Haab var der om at finde Mænd i Cabinettet i Versailles, som vare ubesindige nok til at indvikle deres Fædreland i en ny Krig, der ikke frembød Udsigt til nogen Fordeel, og der kuldkastede et System, som Frankrig uforanderligen havde fulgt siden Richelieus Tid? For at bevirke en saadan politisk Forandring, behøvede Grev Kaunitz blot at udspænde Snarer for en letfærdig Qvindes Forfængelighed. Hans ivrige Hyldinger bleve i Begyndelsen modtagne med tem-

*) Af Histoire de France pendant le dix-huitième siècle; par Charles Lacretelle. T. III. Paris 1812.

melig Mistillid; men Marquisen blev henrykt af Glæde, da den wienske Gesandt overleverede hende de meest forekommende Breve fra Dronningen af Ungarn, denne Heltinde, der, efter at have sagt Egenskaber for Dagen, som vare ophøiede over hendes Kjøns, syntes samvittighedsfuldt at iagttage dets Pligter, og fremfor Alt Velanstændigheden. Maria Theresia drev snart sin politiske List saa vidt, at hun kaldte Pompadour sin Veninde. Ludvig den Femtende fandt stor Behag i et saadant Tegn paa Artighed, og troede, at man beundrede Marquisens Genie og hans egen Skarpsindighed.

B.

Gjentagne bittre Erfaringer havde forgjeves viist Frankrig det Farlige i en Fastlandskrig, naar det havde at kjæmpe mod Englands Sømagt. Man begik denne store Feil uden Nødvendighed, uden noget Paaskud og, hvad der er det Forunderligste, uden engang at være lokket dertil af Ærgjerrighed. Der frembød sig ingen Fiende paa Fastlandet; man maatte skabe sig en, og man valgte til Gjenstand for et affindigt Forbund en Konge, der, med mindre han selv var affindig, aldrig kunde true Frankrig; en Konge, der var en Fiende af Østerrig, og skabt til at holde denne ærgjerrige Magt i Tømme; endelig, en stor Mand, Frederik den Anden. Denne Monark havde meer end een Gang ydmyget Ludvig den Femtende ved faste og strenge Raad, da han var hans Allierede, og havde opbragt ham ved tvende Frafald. Efter Freden havde han tilladt sig nogle Epigrammer over hans Blødagtighed og Ubestemthed, og over det franske Hofs vanærende Fornøielser. Skjøndt de

ikke vakte Ludvig den Femtende af hans Slovhed, opfyldte de ham dog med saa megen Forbittrelse, som en svag Sjel er i Stand til at nære. Marquisen af Pompadour blev ikke skaanet i de caustiske Samtaler i Potsdam og Sans-Souci. Det østerrigske Hof udspionerede Alt, for at nære Hadet imod Schlesiens Erobrer.

Da Maria Theresia saa Aar efter Freden til Aachen besluttede at indgaae den nøieste Forbindelse med en Magt, der for kort siden havde arbeidet paa hendes Undergang, fremsatte hun saa glimrende Tilbud, at man ikke kunde undertrykke Mistanken om een eller anden List. Saafremt man vilde hjelpe hende til at gjenerobre Schlesien fra Kongen af Preussen, samtykkede hun i at afstaae Nederlandene til Frankrig. Mad. Pompadour kunde ikke finde nogen Hofmand om sig, der var lav nok til ei at underrette hende om, at man opstillede en Snare for hende. Keiserinden bemærkede snart, at Mistilliden var en Følge af hendes overdrevne Løfter. Hun gjorde nu kun meget svage, og man fattede mere Tro dertil. Hun endte med, ikke at forbinde sig til noget, — og hun erholdt Alt. Man vænnede sig til at betragte en politisk Omskiftning som en glimrende Nyhed. Det er Tid, sagde man, at en Forening imellem de fornemste Magter sætter Grændser for de ærgjerrige Intriguer af Magterne af anden Rang. Snart havde en Hertug af Savoyen, snart en Churfyrste af Brandenburg eller Hannover været saa heldige at opvække langvarige Krige, hvoraf de alene havde høstet Frugterne. Dette var den sørgelige Virkning af de idelige Uenigheder imellem Husene Bourbon og Østerrig.

Ved at nærme sig hinanden, ved at forene deres Interesse vilde de berøve de politiske Rænkemagere alt Haab. Eet eller to Feldttog, som det vilde koste at bringe Kongen af Preussen tilbage inden hans første Grændser, skulde i Fremtiden forekomme enhver Anledning til Krig paa Fastlandet. Denne almindelige Rolighed vilde være Frankrigs Værk, og Intet mere kunne sætte Grændse for dets Lyksalighed.

Saaledes vænnede Hofmændene sig til at gjentage et Sprog, som de ofte havde hørt den kloge Grev Kaunitz holde, medens han var Gesandt i Frankrig. Nogle gamle Ministre og Generaler modsatte sig disse nye Maximer. De to Mænd, der havde været Underhandlerne af Freden til Aachen, Marquis de Puysieux og Saint-Severin af Aragonien, forsvarede deres Værk med Varme; men deres diplomatiske Talenter havde høstet saa liden Berømmelse af denne Tractat, at man kun agtede lidet paa deres vise Raad. Denne store Statssag blev en ny Gjenstand for Rivalitet imellem tvende Ministre, hvis Fiendskab havde næret den indvortes Forvirring, nemlig Machault og d'Argenson. Den Første, der, efter at have ført en afmægtig Strid imod Geistligheden, var gaaet over til Marine-Departementet, medbragte hertil Virksomhed og en duelig Bestyrers Hjelpekilder. Han forfærdedes over den unyttige og fordærvelige Diversion, hvorover alle Foretagender til Søes vilde blive tilsidesatte. "Hvad er uhensigtsmæssigere," sagde han, "end i en Krig mod England at forene sig med en Magt, der ikke kan understøtte os med et eneste Skib? vilde det ikke være bedre at søge Hjelp hos en Fyrste af Huset Bourbon, at gjøre

Kongen af Spanien opmærksom paa de Farer, som true ham, erholde en mægtig Bistand af ham, og paa eengang frelse hans Colonier og vore?" Ved at fremføre denne Mening bestred Ministeren sin Beskytterindes Tilbøielighed, og vovede derfor ikke at drive heftigt derpaa. Greve d'Argenson yttrede et Sindelag, der var mere overeensstemmende med Favoritindens Ønsker, omendskjøndt han dengang var hendes erklærede Fiende. Da han ikke vilde, at hans Ministerium skulde forblive uden Activitet og Glands, medens Frankrigs høieste Interesse skulde knyttes til Marinens, paastod han, at den lette Erobring af Churfyrstendømmet Hannover vilde hemme alle Kongen af Englands Beslutninger, hvem intet Offer vilde være for stort, for derved at gjenvinde denne hans Forfædres Besiddelse. Østerrig vilde ved alle sine Bevægelser begunstige et Indfald i dette Churfyrstendømme; følgelig burde man alliere sig med Østerrig.

Abbé de Bernis, der i Begyndelsen ikke havde ladet sig forføre af dette nye System*), hengav sig

*) Mange have paastaaet, at Abbé de Bernis havde bevirket Forbundet imod Kongen af Preussen, for at hevne sig for den Maade, hvorpaa Philosophen af Sans-Souci havde talt om hans Vers:
Evitez de Bernis la stérile abondance.
Denne Bebreidelse er udtrykt med lige saa meget Talent som Bitterhed i et berømt Epigram af Turgot, og som, efter at have skildret Syvaarskrigens Rædsler, ender med det grusomme Træk:
Vos petits vers sont-ils assez vengés?
Men man bør vogte sig for at fæste Lid til en saa hadefuld Formodning. Abbé de Bernis røbede aldrig nogen literair Stolthed. Iøvrigt var hans Cha-

efterhaanden hertil, jo høiere Mad. Pompadours Begeistring steg for den Herskerinde, som i Forbindelse med hende vilde bestemme Europas Skjebne. Det blev paalagt ham hemmeligen at underhandle med den nye østerrigske Gesandt, Greven af Stahremberg. Conferencerne fandt Sted paa et lidet, Marquisen tilhørende Landsted, ved Navn Babiole. Hun bivaanede den regelmæssigen, bestred undertiden Bernis' Indvendinger, og viste en Iver og Varme, som hun kunde have været østerrigsk Befuldmægtiget. Saaledes forberededes den usalige Tractat til Versailles. Den blev sluttet den 1ste Mai 1756. Dronningen af Ungarn erklærede deri sin Neutralitet i Krigen mellem Frankrig og England, og contraherede desuagtet en Alliancetractat med Kongen. Hun lovede at garantere og forsvare alle Kongens Stater i Europa (skjøndt Ingen truede dem). Kongen lovede paa sin Side at garantere og forsvare alle Keiserinde-Dronningens Besiddelser, paa samme Maade som den pragmatiske Sanction; hvorved Tractaterne til Aachen og Dresden bleve kuldkastede. Begge Stater forbandt sig til at yde hinanden en Hjelp af 80,000 Mand, for at forhindre de Angreb eller

---

rakteer i høi Grad beskeden og velvillig. Duclos, der i sine Memoirer forsvarer ham med en Vens Iver, beviser, at han i flere Aar standsede Marquise Pompadours Iver for at forbinde Frankrig med Østerrig, eller rettere bringe det i denne Stats Ledebaand. Han blev forlokket, men forlokkede Ingen. Han var en middelmaadig Statsmand, men en Ven af Freden, og hans ærefulde Retraite beviste, hvor meget han sukkede under Krigens Ulykker.

Indfald, hvoraf den ene eller den anden kunde blive truet. Efter nogle Maaneders Forløb udvidede Frankrig denne Bistand til meer end 100,000 Mand, og snart stillede det hele sin Krigsmagt til Østerrigs Disposition.

Constantinopel,

skildret efter det første Indtryk *).

Først igaar skrev jeg Dem til, bedste Ven, og allerede nu, efter at have tilbragt en Dag i Constantinopel, begynder jeg igjen. Jeg ønskede at meddele Dem de Følelser, som bemægtigede sig mig ved den første Beskuelse af denne selsomme Stad; vilde jeg tøve dermed, saa kunde jeg let vænne mig til de Gjenstande, der omgive mig; de fleste iblandt dem vilde da ikke mere synes mig saa paafaldende, og min Beskrivelse derved vel blive geographisk rigtig, men tillige kedsommelig og kold.

Vi forlode Therapia, Gesandtens Sommer-Opholdssted, Kl. 6 om Morgenen; aldrig har Veiret maaskee været skjønnere, i et Land, hvor det altid er smukt. En feraaret Caick ventede os ved Foden af Palladset; vi satte os i den, og Fartøiet stødte fra Bredden. Vore græske Rorkarle sloge Bølgerne i regelmæssig Takt; deres Been vare nøgne; deres brede Beenklæder, af let,

---

*) Lettres sur l'Orient, écrites durant les années 1827 et 1828. Paris 1829. (Af Baron Theodor Renouard de Bussiere, fransk Legationssecretair og Medlem af det asiatiske Selskab i Paris).

hvidt Stof, naaede kun til Knæerne; de meget vide Skjorter af fiint Lærred lode deres Hals, Bryst og Arme være blottede, Haaret havde de afraget, ligeledes Skjægget; de bare kun Knebelsbarter; forresten havde de smaae røde Tarbuscher (Huer) med en blaae Qvast paa Hovedet. Caickerne, smaae Baade af mærkelig Lethed og Reenlighed; men som kunne kantre ved den ringeste Bevægelse af Passagererne, ere meget lange og smalle, og løbe ud i en skarp Spids; man bygger dem sædvanligen af Ahorn; de blive prydede med Snitværk og overtrukne med en meget klar Fernis. Rorkarlene sidde bagved hinanden paa smaae Bænke; men Passagererne lægge sig paa Bunden af Baaden, der er forsynet med Tepper og Puder. Saaledes kom vi omtrent i fem Qvarteer fra Therapia til Constantinopel, en Afstand af et Par Mile.

Bosphorus, som jeg gjennemskar i Længden, frembyder Øiet en uafbrudt Suite af henrykkende og høist mangfoldige Udsigter. Bjerge af ikke ubetydelig Høide hæve sig langs den europæiske og den asiatiske Bred; Landsbyer i en høist malerisk Beliggenhed bekrandse Kysten ganske tæt ved hinanden; Bugter, bestandig yndigere og yndigere følge paa hinanden, og beskygges af Cypresser, Laurbærtræer og Plataner. Ved Foden af disse Træer seer man Brønde, smaae Kaffehuse, og endelig en Mængde Tyrker, der i talrige Grupper have nedladt sig paa brogede Tepper, røge deres Pibe og nyde deres Quief *). Paa venstre og høire Side aabne sig

*) Saaledes kalde Tyrkerne en uforstyrret Hvile, Italienernes dolce far niente.

duftende Dale, hvor hundredaarige Plataner vidt ud-strække deres tætløvede Grene, derpaa følge igjen store Cypresskove; fra det dunkle Grønne fremtitte utallige smaae Mindesmærker af hvidt Marmor og eiendommelig Architektur; det er de tyrkiske Kirkegaarde, der her tillige benyttes som offentlige Lysthaver. Bosphorus selv er oplivet som dets Bredder; Fartøier i Tusindviis krydse hinanden i alle Retninger; Søfugle lade sig see allevegne i store Hobe, medens Klynger af Delphiner lege omkring Skibene eller varme sig i Solen. Jo mere vi nærmede os vort Maal, desto mangfoldigere bleve Gjenstandene; endelig omseilede vi Forbjerget *), paa hvilket Janitscharernes Taarn hæver sig, en gammel Skandse, der hidrører fra det Byzantinske Riges første Tider og danner Middelpunktet imellem Constantinopel og Therapia. Her nød jeg et Syn, hvis Indtryk aldrig vil forsvinde af min Erindring. Paa høire Side af mig laae Dolma-Baktsche, Sultanens Sommer-Residents, en Bygning, der ved første Øiekast seer ud som et Trolddomsværk; man troer næsten at skue et af hine luftige Slotte, en af hine phantastiske Fremtbringelser, der kun leve i de orientalske Digteres Indbildningskraft **). Paa venstre Haand udbredte Sen-

*) Dette Forbjerg, som nu kaldes Kislar Burun, bar i Oldtiden Hermes' Navn. Fra dette Punkt seilede Gotherne og Korsfarerne fra Europa over til Asien. Her var det ogsaa, hvor Darius saae paa sin Hærs Overgang.

**) Man paastaaer, at Dolma-Baktsche er opført paa det Sted, hvor Jason landede, da han opsøgte det gyldne Skind. Landsbyen, som ligger tæt derved,

tari sig i al sin Pragt; dets smalle Forbjerg, paa hvis yderste Spids man seer Sultanens nye Kiosk, strakte sig hen i den jevne Grund for vore Blikke; noget længere henne, omtrent midtveis i Strædet, saae jeg Leanders Taarn, mod hvilket Bølgerne brøde sig; bagved dette saaes Marmorhavet, Prindse-Øerne og Kysterne af Bithynien; Olymps evige Snee begrændsede i det yderste Fjerne det yndige Landskab. Midt for os laae endelig Spidsen af Seraillet, ved hvis Side det pragtfulde Constantinopel hævede sig. Huse i Tusindviis ere spredte omkring paa de syv Høie, paa hvilke Staden er bygget, og mellem hvilke det berømte gyldne Horn, Constantinopels skjønne Havn, strækker sig. Midt iblandt Husene hæve sig de skjønneste Trægrupper; en Mængde prægtige Moscheer, smækkre Minarets frembyde sig paa samme Tid for Blikkene, og brammede just nu i den sydlige Himmels klareste Glands. Luften var af den største Reenhed; kun svagt bleve Træernes Toppe satte i Bevægelse af den lette Søvinds Pust; Havets stille klare Speil viste Gjenskinnet af det yndige Landskab, der saaledes syntes at svæve i Luften, eller i gylden Glands at svømme paa det azurblaae Ocean. Dette Syn var fortryllende; jeg vovede neppe at aande; jeg troede at være hensunken i den yndigste Drøm, og frygtede for at tilintetgjøre dens Blændværk. Dog utrættelig roede vi fremad, og snart naaede vi Havnen; paa

kaldes Bechik-Tash, efter en vis Hadje-Bektash, der indførte Janitscharernes Milits og ligger begraven der. Man anseer Bugten, som her dannes af Bosphorus, for Rhodiernes gamle Havn.

høire Side havde vi nu Galata, Pera og Tophana, Frankernes og Taihusets Quarterer; paa venstre Side laae det egentlige Constantinopel. Mod denne Side toge vi vor Retning, og søgte vor Vei midt igjennem nogle hundrede Coffardieskibe, der komme sammen her fra alle Verdensdele. Vi landede ved en bedækket Udbygning af Træ, ved hvilken Caickerne sædvanlig lægge an. Min Fører fornyede sin Advarsel, at jeg maatte vogte mig for Hundene, og især deelesbed ikke røre ved nogen Forbigaaende paa Gaderne; denne Forskrift behøvedes iøvrigt ikke at gjentages for mig, da en Nyankommen i disse Lande sædvanligen medbringer den meest overdrevne Angest for Pesten, en Frygt, der imidlertid snart forlader ham, saa at han efter nogle Dages Forløb gaaer saa rolig omkring i Constantinopel, som om han var i Paris.

Nu traadte vi ind i Staden. Her forandrer Scenen sig. Gaderne ere modbydelige; Træhusene have en saa let og usikker Bygning, at man maa beundre Modet og Fatalismen hos de Mennesker, som beboe dem, skjøndt de bestandig ere truede af Faren for at blive begravede under Gruus eller omkomme i Luerne. Steenbroen er ligeledes afskyelig, og Gaderne saa smalle, at ofte kun tre Personer kunne gaae deri ved Siden af hinanden; og desuagtet ere de endnu mere befolkede, end Gaderne i enhver anden europeisk Hovedstad. Den livligste Indbildningskraft hos en Europæer, som endnu ikke har seet nogen asiatisk By, er ei tilstrækkelig til at gjøre sig en rigtig Forestilling om en saadan. Hvad der paa min Vandring idag gjennem Constantinopel allerførst var mig paafaldende, var de mangfoldige og vide Drag-

ter; man lærte mig at kjende de Folks Rang og Nationalitet, som mødte mig, efter deres Hovedpynt og Fodbedækning. Muhamedanerne bære gule, Raja'erne (Portens christne Undersaatter) røde, og Jøderne blaae Støvler. En lignende Forskjel finder Sted med Boligerne; de offentlige Bygninger og de, som tilhøre Sultanen, ere nemlig malede hvide, Emirernes grønne, de øvrige Tyrkers røde, Raja'ernes og de andre Undersaatters graae. Jeg vil ikke opholde mig længe ved Effendiernes udpyntede Turbaner, de storherrelige Kokkes spidse Skarlagens Huer, Bostangiernes (Gartnernes) selsomt formede Hovedtøi, Armeniernes Kalpak, og Jødernes lille Turban; det er nok her at sige Dem, at enhver Stand har sin egen Hovedpynt, et eget Snit paa Klæderne, ofte ogsaa sin egen Farve; Tyrkerne alene have i denne Henseende frit Valg, og jeg har bemærket, at de unge Muselmænd sædvanligen bære mørkfarvede Klæder, medens de gamle pleie at klæde sig i Guult, Lysegrønt og Rosenrødt. — Hundene, som ved hvert Skridt mødte mig i Hundredviis, opvakte en heftig Modbydelighed hos mig; deres Race er hæslig, i Skabning og Farve ligne de Ræven eller Ulven. De leve her paa Gaderne, uden Herrer, ganske vilde, og formere sig i en foruroligende Grad; dog har man endnu intet Exempel paa, at Hunde-Galskaben har herstet iblandt dem. Et mærkeligt Særsyn er det, at de ordentligt have deelt Stadens Qvarterer imellem sig. Forlader en Hund sit Territorium, saa kan man være sikker paa, at alle Nabolaugets Hunde fare løs paa den. Jeg selv var flere Gange Vidne til denne Tvist; om ogsaa en saadan Overtræder af Lovene slap

derfra med Livet, efterlod han dog sikkert en Deel af sit Legeme blødende paa Valpladsen.

Paa de smalle Gader følge Tid efter anden regelmæssige Pladser, der ere besatte med Træer. Jo mere jeg kom frem, desto overordentligere forekom Livet og Bevægelsen mig; de meest befolkede Qvarterer i Paris kunne ikke give noget Begreb derom. Overalt seer man Boder; her sælges Sorbet og Bagværk i Skyggen af en Platan; hist sidder en Steenskjærer paa sit Bord med Benene overkors, arbeider, røger sin Nargil (en Art tyrkisk Pibe), og byder Kjøberne sine underlige Ringe og stukne Stene; noget længere henne udkrammer en Pibehandler sine forgyldte Hoveder, sine Mundstykker af Rav og Porcellain-Masse; ved Siden af ham sælger en Kobbersmed de besynderligste Huusgeraad; derpaa seer man igjen en Kjøbmand med Shawler, orientalske Stoffer eller gamle Klæder; en Fiskehandler; en halvnøgen Gartner, der paa sine Skuldre bærer en bueformig Stang, ved hvis Ender der hænge Kurve med Kjøkkenværter. Medens man betragter dette Virvar, er man nær ved at kastes omkuld af en vandrende Citronhandlers Kasse; men paa samme Tid høres et klageligt Skrig; det er en Forpestet, som en Lastdrager slæber til det nærmeste Hospital. Man farer forfærdet til en Side, og neppe har man fattet sig af denne Skræk, saa er man allerede igjen i Fare for at blive kastet i Renden, som løber midt igjennem Gaden; thi der kommer en heel Flok Æsler, der ere saa belæssede med Bygningstømmer, at de indtage næsten hele Breden af Rummet. Strax efter dem følge Ryttere; derpaa komme igjen Kotschi'er og Araba'er, to

Skags høist selsomme, med Musselin bedækkede Kareter, som man her sædvanligen bruger for Fruentimmer, og som trækkes af Heste eller Oxer. Med eet Ord, Gaderne vrimle af Dyr og Mennesker af den forskjelligste Art, blandt hvilke der ogsaa befinde sig mange Betlere med pjaltede Turbaner og Kaftaner, mange Blinde og Spedalske. Dog kunde jeg ikke noksom beundre Skjønheden hos de fleste Mænd, som mødte mig; deres Gang er ædel og har noget Majestætisk; Menneskeracen er her overhovedet udmærket skjøn, og Mændenes Klædning bidrager endnu væsentligt til at hæve disse Naturens Fortrin. Hvad Fruentimmerne angaaer, da kan man kun tale om deres skjønne sorte Øine, den eneste blottede Deel af deres Ansigt, thi forresten ere de indhyllede fra Top til Taa i umaadelig vide Klæder; deres Feretje og deres Jackmack (Slør og Kappe) bedække dem saa fuldkomment, at det bliver umuligt at dømme om deres Figur og Holdning.

Efterat vi vare vandrede temmelig længe omkring, ankom vi til Bazarerne. De offentlige Torve høre til de seeværdigste Mærkværdigheder i de tyrkiske Stæder. Bazar-Gaderne ere ganske og aldeles bedækkede med et Slags Tag, der hviler paa høie Bjelker; enhver af dem er bestemt for en særskilt Art af Haandværkere eller Kjøbmænd. Tyrkerne forstaae meget godt at opstille deres Varer paa en kunstig Maade, saa at de ret kunne falde Folk i Øinene; hvad de finde kostbarest, beholde de dog sædvanlig i Forraad, og vise det blot, naar det ikke vil lykkes dem at paasnakke Kjøberen deres ringere Varer. De pleie sædvanlig at skrue Prisen umaadelig høit op, og slutte endelig Handelen for det Halve, ja

endog for Fjerdedelen af den forlangte Sum. I disse Bazarer blev den brogede Vrimmel af alle Nationer af de forskjelligste Farver mig først ret anskuelig, der, hidlokkede fra alle Verdensegne, her beholde deres eiendommelige Dragt. Uagtet disse Torve, som noget for mig ganske Nyt, vakte min hele Deeltagelse, maa jeg dog bekjende, at de ikke fuldkomment svarede til min Forventning; de elegante Boutiker i Frankrig ere ustridigen at foretrække for dem. Vi traadte først ind i Stof- og Klæde-Gaden; den er den farligste af alle; kun alt for ofte har Pesten herfra udbredt sig over Constantinopel. De rummelige Boder ere i denne Gade opfyldte med Shawler, Kaftaner, Kapper og andre Gjenstande; deriblandt befinde sig da vel ogsaa Klædningsstykker, der tilhørte Offerne for hiin skrækkelige Sygdom; og dets uagtet tilhandler Mængden sig her sine fornødne Klæder, uden at yttre den ringeste Betænkelighed. Jeg selv blev ikke derved forstyrret i min Attraa efter at see og iagttage Alt. Langsomt skred jeg fremad, og da jeg saae efter mine Kamerater, opdagede jeg dem langt fra mig ved Omdreiningen af Bazaren. De troede, at jeg var ved Siden af dem, og da de vare mere bekjendte med Livet her, brugte de mindre Forsigtighed, og gik raskere til. Jeg fordobblede mine Skridt, i Haab om snart igjen at naae dem; men da ængstedes jeg, ved ethvert Skridt i denne uhyre Trængsel, for at træde paa en af hine afskyelige Hunde, eller at tørne sammen med een eller anden Muselmand. Det gik mig som alle Nyankomne: jeg troede, at Pesten sad i enhver Forbigaaende, og jeg tilstaaer, jeg gruede ved den Tanke, at miste min Fører her i denne uhyre Stad, som jeg

betraadte for første Gang, hvis Gader alle ligne hinanden, hvis Sprog og Sæder endnu vare mig aldeles ubekjendte. Endelig bleve dog mine Førere en Smule opholdte af Folkemassen, og jeg vandt derved Tid til at naae dem igjen. Iøvrigt har jeg allerede nu gjort Fremskridt, og vilde vove ganske alene at vandre om i Stambul, den hellige (saaledes kalde Muhamedanerne Constantinopel).

Derpaa kom vi til den Bazar, hvor der sælges Specerier; det er den sundeste i Constantinopel, maaskee den eneste, hvortil Pesten aldrig har udstrakt sine Ødelæggelser. Derfra gik vi til Bazaren for Broderier og kostbare Stoffer. Man sælger her tillige smaae Speile, Tøfler og Tobakspunge, samtlige meget smagfulde og broderede med Guld- og Sølv-Arabesker. Jeg saae her mange arabiske Kjøbmænd og Mænd fra alle Dele af Asien. Vi befandt os ved Udgangen af Bazaren paa en offentlig Plads, i Nærheden af St. Sophia-Moscheen, den pragtfuldeste i Constantinopel, der, omgiven af fire Minarets, rager majestætisk i Veiret med sin store Kuppel og sin forgyldte Halvmaane. Den blev begyndt i Aaret 517 under Keiser Justinian, og fuldendt i 16 Aar *). Den christelige Gudstjeneste

*) Allerede Constantin havde før sin Død ladet lægge Grundstenen til denne Kirke, og hans Søn Constantius lod den fuldføre; men den blev lagt i Aske da den hellige Chrysostomus' Fiender deri opbrændte dem, der ikke havde villet underskrive Bandlysningen imod ham. — Omtrent et Aarhundrede sildigere opbyggede Justinian den igjen, og lod dertil komme de kostbareste Materialier fra de fjerneste Dele af Riget.

holdtes her 920 Aar, indtil Muselmændene bemægtigede sig den og Staden i Aaret 1453. Desværre er det ingen Franker tilladt at trænge ind i de herværende Moscheer; man kan blot stjæle sig til at kaste et Blik ind igjennem de altid aabne Døre. Foran Sophiemoscheen, ligesom foran alle andre Moscheer, befinder sig en firkantet Gaard, i hvis Midte der staaer en Træegruppe ved en Fontaine, hvor de Troende forsamle sig, for at foretage deres befalede Renselser. I de fire Hjørner af Gaarden kneise Minaret'erne. Disse maa man vel ogsaa henregne til de selsomste Bygninger, der nogensinde ere blevne reiste af Menneskehænder; det ere Taarne, smekkre som Søiler, af meget betydelig Høide, hvis øverste Deel er omgiven med eet eller flere Gallerier, og der omsider ende sig kegleformigt. Tre Gange om Dagen stige Imanerne op paa disse Gallerier, og kalde med høi Røst de Troende til Bøn. Denne Opfordring har noget Rørende og Melankolsk.

Heden var yderst trykkende, og jeg gispede af Tørst. Da jeg saae mine Kamerater i samme Tilstand, foreslog jeg dem at nyde nogle Sorbet'er. Vi erholdt nogle

---

Sophie-Moscheen har Form af et græsk Kors, fra Øst til Vest en Længde af 270, og fra Nord til Syd en Brede af 240 Fod; dens store, men flade Kuppel er omringet af mange mindre. Det Indre af Bygningen indeholder, som man paastaaer, en stor Mængde skjønne Søiler og gamle Mosaikarbeider. Den store Kuppel er 105 Fod i Gjennemsnit, og hæver sig 165 Fod over Bygningens Grundflade. Muhamed den Anden indviede dette Tempel til sin Prophet, da han strax efter Constantinopels Erobring holdt sit første Indtog til Hest.

ganske fortræffelige til 6 Para's *) Stykket. Para'en er en liden Sølvmynt, med megen Tilsætning af Kobber, og tynd som et Blad Papir. En tyrkisk Piaster, der er omtrent af Værdie med 8 franske Sous, indeholder 40 saadanne Para's, og 3 Piastre udgjøre en Rupie (et lidet Guldstykke). Jeg beundrede ved denne Leilighed vor Sorbet-Handlers Ærlighed. Jeg havde allerede været nogle Minuter paa Veien fra hans Boutik, da jeg saae ham komme løbende aandeløs efter mig; han bragte mig to Paras, som jeg hændelsesviis havde givet ham over den bestemte Priis. Saadanne Træk forefalde hver Dag blandt Tyrkerne. Meget sjelden lader en Muselmand sig forlede til Tyverie; om Orientens andre Indvaanere kan man desværre ikke sige det Samme. Den hele Procedure, hvorefter slige Forbrydelser straffes her, er yderst rask, ligesom overhovedet Tyrkernes hele Retspleie. For kort Tid siden blev her en Mand hængt udenfor sin Huusdør. Han havde stjaalet to smaae Kobberplader, som man ogsaa ved hans Henrettelse hængte om hans Hals. Oven over hans Hoved befandt sig en Seddel, hvorpaa stod at læse: at denne Mand var bleven hængt fordi han tre Gange havde gjort sig skyldig i den samme Forbrydelse; den første Gang — saaledes var der fremdeles skrevet paa Sedlen — har man sagt ham, at han ikke skal gjøre det meer; den anden Gang har man givet ham 100 Slag, og den tredie Gang er han bleven hængt.

Vi kom derpaa til det for et Aar siden opbrændte Qvarteer, der indtager næsten en Trediedeel af hele Con-

stantinopel. Man opbygger det flittigt igjen, men lige saa let som tilforn, og de nye Huse ere lige saa regelmæssigt dyngede paa hinanden, som de tidligere vare. Der vil formodentlig ikke hengaae lang Tid, førend de paany blive et Bytte for Luerne. Man viste mig i dette Qvarteer en stor Søile af rødt Porphyr, som endnu tilhører det gamle Byzanz.

Efter halvanden Times Forløb befandt vi os nær ved det gamle Serail, Seraskirens Vaaning, der siden Janitscharernes Undergang modtager Frankerne meget gjestfrit. Franskmændene blive især deleshed agtede høit af den gamle Seraskir; han har taget adskillige franske Exerceermestre i sin Sold, for at undervise Sultanens nye Tropper efter europæisk Viis. Portens gamle Høiagtelse for Frankrig er overhovedet ikke bleven svækket, og endnu stedse blive vi betragtede som de Første blandt de christne Nationer. — Det gamle Serail er en smagfuld hvid Bygning, prydet med talrige Vinduer og brogede Arabesker; det har et fladt, fremspringende Tag, og staaer imellem en Have og en vidtudstrakt Gaard. Dette var den fortrinligste Skueplads for den blodige Katastrophe, hvormed Janitscharernes Magt gik tilgrunde. Jeg bivaanede der en Revue af de tyrkiske Tropper, og saae Djebhehanedjes-Regimenterne exercere. De have runde grønne Trøier, blaae Beenklæder, der indtil Knæene ere meget vide, men derpaa blive snevre; paa Hovedet bære de meget høie, runde, lysegrønne Huer, der ere forsynede med gule Tresser. Alle tyrkiske Tropper ere nu klædte eens, undtagen at de forskjellige Regimenter have deres eiendommelige Farver. Officererne

ved de Djebhehanedjes, som jeg idag saae, bare mørkerøde Uniformer med Guldgalloner. Musiken, der bestod af en slet Pibe og nogle Trommer, spillede Marseillanermarschen og ça-ira, og denne Musik var det Eneste, som endnu gav denne Revue en noget barbarisk Charakteer. Jeg troer nok, at disse nyorganiserede Soldater ikke vilde vise sig paa Valpladsen som vore gamle europæiske; thi det er endnu en altfor ny Skabning; men jeg maa tilstaae, at jeg ikke uden Forbauselse kunde see, hvor hurtigt disse Soldater, som havde tjent saa længe, nu formaaede at skikke sig i den dem ganske nye Disciplin, og i vor Maade at exercere paa.

Nær Palladset var opført et stort Telt, ved hvis Indgang jeg uden videre stillede mig med mine Kamerater. Udvendig var det grønt, da det tilhørte en Emir; i det Indre var det forsynet med en stor og bred Divan, hvorpaa Seraskiren, den øverste Befalingsmand over den tyrkiske Landmagt og en af de virksomste Ophavsmænd til de sidste Reformer, sad med Benene overkors. Det er en Olding med langt Skjæg; ved Siden af ham stode en Oberst og tre Skrivere, som man kjendte paa deres blaae Kaftaner saavelsom paa Sølv-Blækhusene, hvis lange Greb sadde i deres Belter. I Teltet bleve nye Rekruter skifteviis tagne i Skole af en fransk Exerceermester. I Nærheden befandt sig en Mængde Slaver og en hvid, med glimrende Ridetøi prydet Hest. — Min Fører savnede her Khalil, Seraskirens Adjutant, en Pascha af tre Hestehaler, der ogsaa boer i det gamle Serail. Da han kjendte ham nøie, foreslog han mig at besøge ham. Man kan tænke

sig, hvor gjerne jeg modtog dette Forslag; vi gik strax ind i Palladset, og idet vi gik igjennem, kunde jeg ikke undlade at kaste et Blik paa Harem'ets Vinduer. De ere, som bekjendt, skjulte med Gittere, gjennem hvilke Fruentimmerne, uden at blive bemærkede, kunne see, hvad der foregaaer udenfor.

Da det er Skik iblandt Tyrkerne at sidde med Benene overkors, bære de den største Omhyggelighed for deres Fodtøis Reenhed. I det Indre af Vaaningerne have de smaae Halvstøvler uden Saaler, der ere forfærdigede af guult Saffian; naar de gaae ud, trække de Tøfler derover, som de da igjen lade staae i Forstuerne. Vi bleve derfor ogsaa nødte til at lade vore Støvler staae ovenfor Trappen, og nu gik vi paa Hosesokker gjennem et Forværelse, der var opfyldt af talrige Tjenere; man aabnede os derpaa et tæt Forhæng, og vi traadte ind i Paschaens Gemak. En meget reen Sivmaatte bedækkede Gulvet deri, og lignede i Henseende til flettede Tegninger saa temmelig vore bonede Gulve; Væggene vare malede hvide med violblaae Arabesker; den ene Side af Salen dannede en Udbygning over Haven, og var fra den ene Ende til den anden forsynet med smalle, tæt til hinanden radede Vinduer; ethvert Vindue havde sit Forhæng af grønt Lærred, prydet med Blomster; det samme Stof bedækkede en meget bred Divan, der var opstillet rundt omkring Værelset, langs med Væggen, og udgjorde det eneste Møbel. Adskillige Slaver sadde paa Hug paa Gulvet. I et Hjørne af Divanen sad Paschaen med en af sine Venner, en ung Oberst. Khalil er 22 Aar gammel; først for nylig har Sultanen udnævnt ham til Pascha, en Belønning

ning, som Khalil skylder den Disciplin og store Færdighed, hvorved hans Regiment har udmærket sig i den europæiske Exercits. Den unge Pascha er en smuk Mand; han modtog os med et indtagende Smiil og med den orientalske Hilsen, det vil sige, idet han hævede Haanden fra Brystet op til Munden og Øinene. Han bar en Klædning af hvidt Lærred med Guldknapper; hans Kaftan var af bruunt Klæde, og et stort, hvidt Kaschmir Shavl bedækkede hans Hoved. Han forstaaer lidt Fransk; dog lod han til større Beqvemmelighed en Tolk komme, og der begyndte strax en ganske utvungen Samtale. Neppe havde vi taget Plads, saa traadte tre Slaver ind, og bragte hver af os en lang Pibe, hvis Rør var af vellugtende Træ, Mundstykket af Ambra, Hovederne hvilede paa Gulvet i Tintallerkener. Tre andre Slaver fulgte de første, og rakte os Kaffe; man gav Enhver tre Skeefulde; den var uden Sukker, og meget tyk, men af den herligste Smag og Lugt. Paschaen, der ikke deler sin Nations Fordomme mod Giaourerne, ønskede imidlertid, som det syntes, at tale endnu friere med os, men var nødt til i sine Folks Nærværelse at iagttage det muselmanske Decorum. Han befalede derfor sine Slaver at forføie sig bort og lukke Dørrene; Tolken, Obersten og en tro Tjener bleve ene tilbage, og nu først herskede der en fuldkommen Frihed i vor Samtale, som Paschaen strax henledede paa de første europæiske Staters Skikke og fornemmelig Militairstand. De Spørgsmaal, han med megen Deeltagelse gjorde os, vidnede om en sand Attraa efter nye Kundskaber, og syntes endog at indeholde en stille Erkjendelse af vor Overlegenhed over hans Nation. Vi

talede endelig om Uniformer og Dragter. Jeg erklærede uforbeholdent, at jeg indrømmede den orientalske Klædedragt Fortrinet for vor. Derpaa lod Khalil bringe sin store Uniform; den er af rødt Klæde med en Masse af meget smagfulde Guldbroderier. En af os yttrede det Ønske at see, hvorledes denne Dragt vilde klæde ham; Khalil bad ham strax paa det indstændigste at gjøre et Forsøg, sprang ivrigt hen i Midten af Salen, hjalp min Kamerat at klæde sig om, og viste herved en fuldkommen italiensk Hastighed, der ledsagedes af en uophørlig Latter. En saa total Forglemmelse af den østerlandske Phlegma satte mig i den største Forbauselse. Efterat vi endnu temmelig længe havde moret os med vor nye Osmanlis Forvandling, forlode vi Khalil med det Løfte, ret snart at besøge ham igjen.

Idet vi gik ud, bemærkede jeg et lidet Gravmæle, der staaer midt i Slotsgaarden, saa at det ofte maa være til Hinder ved Revuerne. Man har fundet det der, da man indrettede denne Exerceerplads, og dog har man ikke skaffet det bort; Tyrkernes Ærefrygt for Gravminder drives til Yderlighed. Her, i den samme Gaard, har man myrdet Janitscharer i Tusindviis; man har fra Gaardens Mure skudt ned paa dem med Kartetsker; deres sønderrevne Liig ere blevne slængte i Havet, og den ubekjendte Gravsteen er desuagtet bleven staaende; denne har man ikke dristet sig til at rydde af Veien.

Zigeunerne,
et måhrisk Folkesagn *).

Det nordmåhriske Herskab Hohenstadt (måhrisk Zabrzeh) forestod i Slutningen af det syttende og i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede en vis Tobias Barth som Slotshøvding. Den daværende Godsherre, Hans Adam, Fyrste af Lichtenstein-Nikolsburg, som havde lagt Grunden til den wienske Forstad Lichtenthal, det fyrstelige Pallads i Rossau, det herlige Billedgallerie og den wienske Bank, agtede ham høit for hans exemplariske Tjenstiver, og Undersaatterne elskede ham for hans Uegennyttighed og Retskaffenhed. Barth havde meget tidligt mistet sin Hustru; to Sønner, som hun havde efterladt ham, og som den opmærksomme Fader stræbte at danne til dygtige Embedsmænd, skulde vorde hans Alderdoms Glæde.

Huusofficianterne have til alle Tider dannet en særegen Kaste, der sjelden gjerne stræber at blande sig med en ringere, men fordetmeste med en høiere; dette gjelder nærmest for hine Dage, da sædvanlig en Forstanders eller Pleiers, ogsaa en Renteskrivers (saaledes kaldte man dengang de nuværende Rentemestre) eller en Skovriders Bestillinger bleve betroede til fattige Personer af Ridderstanden. Ofte indbøde Hohenstadts agtbare Borgerskab de strenge Herrer til et Gjestebud; men man har neppe et Exempel paa, at disse til Gjengjeld have indbudet en borgerlig Raadsherre eller en Laugsmester til deres Banketter. De Hohenstädtske Offician-

*) Hormayrs Archiv. Wien, 1824.

ters venskabelige Samqvem var ene og alene indskrænket til dem paa de omliggende Herskaber og Godser Landskron, Eisenberg, Johrnsdorf, Blauda, Aussee og Mürau; men ikke destomindre vandt Conversationen ved den bestandige Afverling.

Engang reed Ferdinand, Barths ældre Søn, for at indfinde sig ved et Bal, som Slotshøvdingen paa Mürau, Johan Gottfried Koza af Hradisch gav, sildig om Aftenen gjennem de mørke Granskove ved Skaliczka; allerede var han ikke mere langt fra Pobutsch, da han i den tykkeste Skov bemærkede en Ild. Dette var ham paafaldende. Han bandt sin Hest til et Træ, og nærmede sig den sagte. Hvad han havde formodet, fandt han: Zigeunere. Nogle halvnøgne, brune Mænd, som Flammerne gave et rødligt Skjær, vare sysselsatte enten med at stege nogle "af Gud slagtede" Dyr, eller med Smeddearbeide, Qvinderne derimod med Pattebørnene, og smaae Drenge gik enten med kjek Sikkerhed paa det mellem Træerne udspændte Reeb, eller vendte Mølle, medens en tank, noget aldrende Mand, i hvem Ferdinand strax gjettede Høvdingen, vandrede i ungersk Dragt omkring imellem den selsomt belyste Gruppe, og, fordybet i Eftertanke, blæste store Røgskyer fra sig af sin lange Tobakspibe.

Ferdinand havde allerede besluttet at liste sig ubemærket bort igjen, da Accorder af en Zithar og strax derpaa en fremmedklingende Sang, foredragen af en reen, overordentlig melodisk Stemme, traf hans Øre. Vendende Hovedet imod Stemmen, opdagede han i Sangerinden en ualmindelig skjøn Brunette, der sad paa en Træstub, medens nøgne, sorthaarede Børn svin-

gede sig rundt om hende i underlige Dandse. Rask traadte Ferdinand nu ind iblandt Zigeunerne; strax stode alle omkring ham; Zithar og Sang forstummede pludselig.

Uden Frygt sagde Ferdinand, da man vilde vide hans Begjering, at den natlige Ild havde ledet ham herhid, da han formodede en Fare for Skoven. Jag-Schero (Ildhovedet), saaledes hed Zigeunerhøvdingen, beroligede ham smilende, befalede en af sine Undergivne at bringe et Knippe Halm, og bad Ferdinand at betegne ham et enkelt Straa deri. Nu stak Jag-Schero Ild i Enden af det betegnede Halmstraa, der, til Ferdinands Forundring, vedblev at brænde hele Knippet igjennem, uden at antænde de øvrige Straae.

Nu samlede Bandens Qvinder sig paatrængende omkring ham, for at spaae ham i Hænderne og love ham Lykke og Held; Drengene vendte Mølle, og snoede sig paa den unaturligste Maade. Da kaldte Ferdinand hiin smukke unge Pige, der undseelig var bleven siddende, hen til sig, og bad hende at spaae ham. Med nogle Pidskerap befriede Høvdingen Ferdinand fra de Paatrængende, og langsomt nærmede sig Maria, saaledes hed den brune, men, som Ferdinand nu først bemærkede, vidunderlig skjønne Pige, Høvdingens Datter.

Smilende holdt han Haanden hen, idet han saae hende i det store brune Øie; smilende greb hun den; — dog neppe havde hun seet deri, førend hun gysende foer tilbage og var nær ved at synke i Afmagt. Skrækken havde for nogle Minuter gjort hende maalløs; den vilde Høvding viste sig pludselig som den kjærligste, ømmeste Fader, og Ferdinand var ikke mindre ængsteligt sys-

selsat med at bringe hende tilbage til Bevidsthed. Det lykkedes dem omsider; Ferdinand og Jag-Schero spurgte om Aarsagen til hendes Skræk. "Din Haand," sagde hun til Ferdinand, "vil føre mig, og min dig til Døden; frygt din Fader, din Broder; det er vore Mordere."

Ferdinand, der, som han vel vidste, blev elsket paa det inderligste af sin Broder saavelsom af sin Fader, søgte forgjeves at forestille hende Umuligheden af en saadan Gjerning. Jag-Schero loe høit over Datterens stærke Tro paa sin Kunst. — Maria sagde nu alvorlig og med Taarer i Øinene, at Mrodebl (Gud) var mægtig, hun ønskede, at han vilde gjøre det, hun havde sagt, til Usandhed; og da hun endnu tilføiede: "Fader, har du glemt min Moder?" da formørkede paa eengang en dyb Kummer Høvdingens Ansigt, og taus fordybede han sig i det Tykkeste af Skoven.

Den selsomme Piges dybe Følelse havde rørt Ferdinand, og hendes Yndigheder havde vakt ømmere Følelser i hans Hjerte. Med et Blik fuldt af Kjærlighed tog han Afsked med Pigen, kastede nogle Penge til den om Ilden leirede Gruppe, og opsøgte sin Hest.

Med Phantasien fuld af denne Begivenhed reed han maskinmæssigt lige til Murau. Med et Jubelskrig hørte man, at den muntre Ferdinand var kommen; dog dette Tilnavn passede idag aldeles ikke til ham. Hans sædvanlige glade Lune udeblev, selv Vinen kunde ikke give ham det igjen, og da man stedse indstændigere spurgte den Ordknappe om Aarsagen, foregav han en pludselig Upasselighed; et ubekjendt Noget afholdt ham fra at tilstaae Sandheden. Med kjærlig Om-

hyggelighed bragte man den formeentlige Syge til det ham bestemte Værelse, og overlod ham til den vederqvægende Søvn.

Men denne indfandt sig ikke. Hele den søvnløse Nat gjennemkrydsede yndige og græsselige Billeder og Skikkelser, Ahnelser og Ønsker hinanden i hans Phantasie; dog fremstkuede den brune Piges kjære, tungsindige Ansigt; stedse skjønnere fandt han det, og stedse klang hendes melodiske Sang, hendes Rædselsudraab i hans Øren. Han følte en fortærende Kjærlighed, og sukkede over Zigeunerinden. Tagende Fornuften til Hjelp, foresatte han sig det ene Øieblik ikke meer at tænke paa hende, og i det andet drog en usigelig Længsel ham igjen til hende.

Bekymrede ledsagede nogle af hans Venner ham den følgende Morgen igjen tilbage til Hohenstadt, en Høflighed, som Ferdinand forgjeves havde frabedet sig. Ogsaa hjemme bemærkede man, at der maatte være foregaaet en pludselig Forandring med Ferdinand, uagtet denne søgte at skuffe Enhver ved en paatagen Munterhed. Han blev stedse blegere, man holdt ham for syg, og da hans Faders og Broders ængstelige Kjærlighed havde betroet en Læge til at iagttage den Lidende, aabenbarede han denne, at han rigtignok endnu følte sig upasselig, men haabede snart at komme sig i Badene ved Trentsin. Lægen lovede sig Alt af Patientens faste Tro paa denne Cuur, og raadede selv dertil. Ferdinand tog Afsked med sine Kjære, og begav sig paa Reisen.

Han var ikke syg, men havde hver Nat, og desuden, naar det gik an, om Dagen, listet sig til Zigeu-

nerne. Ved hans oftere Besøg naaede hans Kjerlighed til Maria den høieste Grad, og hendes glødende Hjerte var heller ikke ligegyldigt for den smukke Yngling. Efter mangen haard Kamp imellem Hjertet og Fornuften, seirede det første, og allerede ved sit tredie Besøg bad Ferdinand Høvdingen at optage ham i sin Bande og give ham sin Datter. — Jag-Schero opbød Alt, for at afholde Ynglingen fra dette Skridt; han gjorde ham opmærksom paa det dannede Livs Beqvemmeligheder og Behageligheder, som han i dette Tilfælde maatte undvære, og paa de utallige Besværligheder, som han maatte underkaste sig. Endelig, da han forgjeves havde forestillet ham alt dette, og ligeledes havde ladet ham forsøge en Beitsning *), søgte Jag-Schero at afholde ham derfra ved Fortællingen af hans egen Historie. "Heller ikke jeg er nogen født Zigeuner!" sagde han, — noget, som Ferdinand for længe siden havde ahnet.

Jag-Schero (sædvanligen Jakscher) var en født ungersk Adelsmand af den ældgamle Slægt F****** og en Tilhænger af Tököli, som hvis Affendning han ogsaa i Aaret 1683 bivaanede Wiens Beleiring, men ogsaa netop dengang blev uenig med denne selvvalgte Herre. Erklæret fredløs af Keiseren, forfulgt af Tököli og sin egen Familie, vilde han søge sin Lykke i Polen. Dog Alliancen med Johan Sobiesky gjorde ham dette utilraadeligt. I Splid med Enhver,

*) I den hedeste Sommer overstryge Zigeunerne deres Børn med Fedt, og stille dem saaledes i Solen, for at hærde dem imod Heden.

kun ikke med sig selv, kom han efter forskjellige Farer, der truede ham fra alle Sider, uden Penge, uden Anseelse, ja næsten uden Klæder og kjæmpende med Døden, til Karpatherne, hvor en Zigeunerbande stillede hans Hunger. Selvfornægtelsen, Friheden og Afvexlingen hos dette lille Folk stemmede med hans urolige Charakteer; han traadte ind i Banden, og tog en ung Zigeunerinde til Kone, skjøndt hun tidligere havde spaaet ham, at hun om Aar og Dag skulde døe for hans Haand. Et heelt Aar havde han levet lykkelig med hende, og hun havde skjenket ham en Datter, da han en Dag, idet han stod ved hendes Side, skjød efter et Egern; men Bøssen sprang, og berøvede den Ulykkelige Livet. Aldrig tænkte Jag-Schyro paa hende uden Veemod, og aldrig rørte den lidenskabelige Jæger meer en Flint.

Ferdinand blev urokkelig ved sit Forehavende. Paa samme Dag, da han foregav at reise bort til Trentsin, blev han optagen i Banden, kaldet Wuder-Feizrile (Morgenens Dør) og gift med Maria. Endnu samme Dag drog den nomadiske lille Hob videre. Wuder-Feizrile fandt sig i Besværlighederne, lærte at taale Hede og Kulde, Solen brunede hans med Fedt bestrøgne Legeme, Hungeren lærte ham at finde Heste-, Hunde- og Kattekjød velsmagende; kort, han blev en Zigeuner.

Aar henrandt; hans Fader og Broder hørte aldrig siden noget fra ham. Den Sidste, der havde opoffret sig til Forstvæsenet, blev Skovrider i Mürau. Ofte besøgte han herfra sin Fader i Hohenstadt, ofte denne hiin i Mürau; næsten ved hver saadan Leilighed min-

dødes de Fordinand, som de ansaae for død, og en veemodig Erindrings-Taarer faldt i Bægeret, naar de drak hinanden til.

Urolighederne i Ungarn, der paany vare begyndte, fornemmelig under Frants Rakoczi's og Berczenyi's Anførsel, toge meer og mere Overhaand, især deels da Oprørerne vidste sig understøttede af Ludvig den Fjortende. Regjeringen betragtede desuden de omflakkende Zigeunere (om med eller uden Grund, er et afgjort) som Oprørernes Udsendinge. I alle Keiserens Arvelande, især siden Joseph den Første havde tiltraadt Regjeringen, begyndte man heftigere at forfølge de ulykkelige Efterkommere af de hindostanske Sudders. Under tusinde Farer trængte de sig fra Ungarn til Mähren, eller igjen fra Böhmen og Schlesien til de ungerske Skove.

I Mähren saavelsom i de øvrige böhmiske Arvelande, bleve de erklærede fredløse. Især deelshed iværede den olmützische Kredshøvding Leopold Anton Friherre Sack af Bohunkowitz imod disse Nomader, idet han gjentagne Gange og iværigen ved et Circulaire af 30te Juni 1708 opfordrede Indvaanerne i sin Kreds, "at de alle Steder, hvor de fredløse Zigeunere lode sig see, eo ipso, da de bekjende at være Zigeunere, enten strax nedsable dem tilligemed Konerne, eller lade dem hænge op, men lade Børnene fordele i Hospitalerne til christelig Opdragelse; hvilket overeensstemmende hermed paa det hurtigste bliver at iagttage."

Den saakaldte Kaltenlutscher-Skov, som deels tilhører Godset Zadlowitz, deels Borgen Mürau, men deels ogsaa Fyrsten af Lichtenstein, har til alle Ti-

har været berygtet som et Opholdsted for Røvere, Mordere og Zigeunere, og i dens dunkle Skjød blev allerede saa mangen skrækkelig Udaad begaaet. (I denne Landsbye husere endnu tildags hyppig Zigeunerne, hvorfor den af Naboerne spotviis kaldes Zigeunerlandsbyen, og Præsten Zigeunerpateren). Kredsforstanderens stedse strengere Forordninger bestemte endelig Borghøvdingen paa Múrau, Johan Ludvig Kominek af Engelshausen, til ved hensigtsmæssige Forholdsregler, i Forbindelse med Nabodistricternes Forstandere, paa eengang tilgavns at rense denne berygtede Skov. Jægere og Forstbetjente bleve opbudne, og paa en bestemt Dag streifede disse, under Anførsel af Skovrideren i Múrau, med hvem hans Fader tilligemed et godt Antal hohenstädtske Forstbetjente havde forenet sig, igjennem Skoven.

Hele Dagen varede den møisommelige Opsøgen; men først om Aftenen opdagede man i en dyb Kløft Ild, og ved denne en talrig Bande Zigeunere. Man bemærkede, at Mændene vare bevæbnede, og at det vilde være farligt at vove sig ind i Kløften. Den gamle Barth og hans Søn indsaae, at der ikke var nogen Mulighed i at fange dem alle levende, og at, om dette ogsaa blev Tilfældet, enhver af Jægerne vilde tage i Betænkning, overeensstemmende med Forordningen, strax paa Stedet at hænge dem op i Træerne. Man besluttede derfor paa den ene Side at drive dem ud ad den mindre tilgjængelige Ende af Kløften, og fra den anden at rykke dem imøde og strække dem til Jorden med Flinteskud og Hirschfængerhug.

Ved den smallere Tilgang opskrækkede den gamle Barth den rolige Gruppe med en heftig Kugleregn.

Skrigende samlede fire nøgne Børn sig om en skjøn ung Kone, der saaret segnede til Jorden. En anseelig Zigeuner tog hurtigt den Døende paa sine Arme, og ilede, ledsaget af de hylende Børn til den anden Udgang. Der styrtede den unge Barth og Jægerne ham imøde. Med sin Obussek i den høire Haand, den Døende paa sin venstre Arm vilde Zigeuneren slaae sig igjennem; men Skovrideren kom ham i Forkjøbet og strakte ham til Jorden med et Flinteskud. Medens de øvrige Jægere bemægtigede sig Børnene, lagde man Mærke til, at den trufne Zigeuner endnu gjorde frugtesløse Forsøg paa at staae op. For at gjøre en Ende paa hans Lidelser, ilede Skovrideren til med dragen Hirschfænger, da den dødeligt Saarede vendte sig om og, idet han gjenkjendte den Tililende, udraabte: "Broder! Frants!" — Forundret over at høre sig blive nævnet ved sit Fornavn, betragtede han den Blødende nærmere. — Det var Ferdinand, hans tabte Broder. Jamrende styrtede Frants sig over ham, og paa hans Skrig ilede ogsaa den gamle Fader Tobias, der troede sin Søn i Nød, hid til denne forfærdelige Scene. For Ferdinand var der ingen Redning mere: hans Saar var dødeligt. Efter at have bønfaldet sin Fader og Broder om Tilgivelse, udsonet sig med dem og anbefalet dem sine Børn, opgav han Aanden. Man begravede ham, efter hans Forlangende, paa det samme Sted ved Siden af hans Hustru. En simpel Steen med et Kors betegnede endnu for faa Aar siden det usalige Sted.

At under denne Jammerscene ogsaa de øvrige Zigeunere faldt for Jægernes Skud, hører ikke herhid.

Kun saa meget bør omtales, at Tobias ikke længe overlevede sin Ferdinand. Frants, den uskyldige Brodermorder, søgte som Minoritetmunk den tabte Roelighed igjen i Klosteret i Måhrisch-Neustadt, og længe gik denne mørke Begivenhed fra Mund til Mund, der i historisk Virkelighed overbyder Lasarillas og Preciosas opdigtede Eventyr.

Brudstykker og Udtog af Bouriennes Memoirer.

Det var i St. Cloud, hvor den første Consul, om man saa tør sige, holdt de første Prøver til Keiserrigets store Drama; der var det, hvor han begyndte at indføre i de ydre Former de Sæder og den Etikette, der erindrede om Souverainitetens Skikke. Han saae hurtigt, hvilken betydelig Indflydelse Ceremoniernes Pomp, Repræsentationens Glands, Costumets Rigdom kunde udøve paa den store Masse af Menneskene. "Hvor meget," sagde han dengang til mig, "fortjene dog ikke Menneskene den Foragt, som de indgyde mig! Jeg behøver blot at gallonere deres Kjoler, og alle mine dydige Republikanere høre mig til."

Jeg erindrer mig, at jeg en Dag, efter en af de hyppige Ytringer om hans Foragt for Menneskeslægten, forestillede ham, at, om end Børnelegene — det forfængelige Flitterstads — indgjøde den almindelige Hob saa stor Beundring, der dog endnu gaves nogle udmærkede Mennesker, som ikke lode sig fange af den søde

Lokkemad, og anførte ham som et Exempel den berømte Fox, der endnu før Fredslutningen til Amiens var kommen til Paris, hvor han udmærkede sig ved den yderste Simpelhed. "Hvad ham angaaer, ja, deri har De Ret," sagde den første Consul, "Hr. Fox er i Sandhed en Mand af en høiere Art, og han behager mig overordentligt."

Buonaparte saae ogsaa virkelig med stor Fornøielse Hr. Fox komme; og efter enhver Samtale, som de havde med hinanden, undlod han ikke at tale om den Nydelse, han fandt i Underholdningen med en Mand, der tilfulde fortjente sin store Celebritet. Han betragtede ham som et ganske overordentligt Menneske, og han ønskede inderligt, i sine videre Forhold til England, bestandigt at kunne underhandle med ham. Man tør troe, at Fox paa sin Side aldrig glemte det inderlige Forhold, jeg kan sige, den sande Tillid, hvori han dengang traadte med den første Consul; virkelig har han fra den Tid af flere Gange, selv under Krigen, underrettet ham om Complotter, som smeddedes imod hans Liv. Af en saa ædel Charakteer turde man ikke vente noget Ringere. Jeg kan imidlertid tillige forsikkre, da jeg meer end een Gang har havt Beviset derfor, at den engelske Regjering stedse med Indignation har afviist, ikke Planer til den consulariske og den keiserlige Regjerings Omstyrtelse, men vel alle Mordanslagene og de snigmorderske Efterstræbelser imod den første Consuls og Keiserens Person. Disse bestemte Beviser skulle successive finde deres Plads i Løbet af disse Memoirer. Politiken er allerede saa tilstrækkelig betynget

med Handlinger og Midler, som Moralen misbilliger, at man ikke forsætligen endnu skulde forøge deres Tal.

Her maa jeg udbede mig Læserens Overbærenhed, for at turde omtale et Factum, der gaaer et Aar forud for Hr. Fox's Reise til Paris; men da det handler om Moreau, har jeg troet, at man snarere vilde tilgive mig et Tilbagespring, end en Udeladelse.

I den skjønne Aarstid 1801 havde den første Consul det Indfald, at give et stort militair Diner hos en Restaurateur; han valgte Veri, hvis Etablissement laae paa Terrasse des Feuillans og havde en Indgang til Tuileriernes Have. Buonaparte gjorde fine Indbydelser, og sendte ingen til General Moreau, som Tilfældet lod mig træffe paa denne Dag og det paa følgende Maade. Da det festlige Middagsmaaltid hos Veri tillod mig at disponere over min Tid, benyttede jeg den til ogsaa at spise hos en Restaurateur; det var hos Rose, der dengang havde en stor Celebritet blandt de fornuftige Gastronomer. Jeg var i Selskab med Hr. Carbonnet, en Ven af Familien Moreau, og to eller tre andre Personer. Da vi sadde ved Bordet i Rotunden, hørte vi af Opvarteren, at General Moreau og hans Gemalinde vare i det tilstødende Værelse; Lacuée og to andre Officerer vare hos ham. Suchet, der havde været ved Middagsselskabet hos Veri, hvor han forsikkrede at have kjedet sig meget, gik ind til dem efter Bordet, — Details, som vi erfarede af Hr. Carbonnet, der havde forladt os nogle Øieblikke, for at gjøre Moreau og hans Kone sin Opvartning.

Buonapartes Affectation, ikke at indbyde Moreau i det Øieblik, da denne som Seierherre var kom-

men tilbage fra Rhinarmeen, og tillige Moreaus Affectation, offentligt at gaae til en anden Restaurateur paa den samme Dag, lod formode, at den Kulde, som herskede imellem dem, snart vilde udarte til Fiendskab; og man var i Paris af den Mening, at Seierherren ved Marengo vel, uden at fornedre sig, kunde have forundt Seierherren ved Hohenlinden en Plads ved sit Taffel.

— To eller tre Dage før sin Afreise til Badene i Plombieres, — fortæller Forfatteren i et andet Capitel, — lod Madame Buonaparte mig kalde, og jeg fandt hende i Taarer. "Hvad dog Lucian er for et Menneske!" udraabte hun i sin Fortvivlelse. "Dersom De vidste, min Ven, hvilke skammelige Forslag han har vovet at gjøre mig. — De gaaer i Bad," sagde han til mig, "De maa søge paa en anden Maade at blive Moder, — — "Døm selv, med hvilken Indignation jeg optog et saadant Raad. — "Nu vel da," vedblev han, "naar De ikke vil, eller ikke kan, saa maa Buonaparte see at faae et Barn med et andet Fruentimmer, som De da adopterer; thi Arveligheden maa sikkres, det er i Deres Interesse; De maa vide, hvorfor." — Hvorledes, min Herre, svarede jeg ham, De troer, at Nationen vil taale, at en Bastard behersker den? Lucian! Lucian! De fører Deres Broder i Fordærvelse! Det er afskyeligt! Jeg vilde være meget ulykkelig, dersom De for Alvor troede mig i Stand til uden Afsky at høre paa Deres skjændige Forslag. Deres Tanker ere forgiftede, Deres Ord afskyelige! — "Nu," svarede han,

"Hvad vil De, Madame, at jeg skal sige til alt dette, Andet, end at jeg hjerteligen beklager Dem."

Hulkende fortalte den gode Josephine mig dette Optrin, og jeg saae den hele Indignation, hvoraf hun var gjennemtrængt. Sandheden er, at Lucian dengang, saameget han ogsaa gav sig Udseende af at foragte Magten for sin egen Person, dog utrætteligen arbeidede paa at concentrere den i sin Broders Hænder, idet han kaldte tre Midler til Hjelp til det heldige Udfald af sit Foretagende: Arveligheden, Skilsmissen og Keiserdømmet.

Lucian besad en smuk Vaaning i Nærheden af Neuilly. Nogle Dage før den beklagelsesværdige Scene, som jeg nys har fortalt, havde han indbudet Buonaparte og alle Malmaisons Beboere til et Skuespil. Man gav Alzire. Elise spillede Alzires Rolle, Lucian Zamor's. Erklæringernes Varme, Gesticulationernes energiske Udtryk, Costumernes altfor nøgne Sandhed oprørte de fleste af de Tilstedeværende, og Napoleon meer end nogen Anden. Da han gik bort, var han meget indigneret. "Det er en Scandal," sagde han til mig med meget stor Heftighed; "jeg tør ikke taale en saadan Usømmelighed; jeg skal sige Lucian det eftertrykkeligt, at jeg ikke mere vil have det." Da han derpaa kom ind i Salen, og hans Broder havde omklædet sig, gjorde han ham bittre Bebreidelser, og tilkjendegav ham alvorligen, at han for Fremtiden maatte afholde sig fra slige Fremstillinger. Om Aftenen, efter at være vendt tilbage fra Malmaison, talede han endnu derom med den heftigste Utilfredshed: "Hvorledes!" sagde han; "medens det er min første Pligt at gjenop-

ælte de gode Sæder, maa min Broder og Søster vise sig næsten nøgne paa Bladene! Det er under al Værdighed!"...

Lucian havde en erklæret Smag for theatralske Fremstillinger, som han tillagde en stor Vigtighed. Det kan ikke nægtes, at han declamerede meget godt, og at han kunde udholde Concurrence med de bedste Skuespillere af Profession. Man har sagt om ham, at Orosmans Turban, det americanske Costume, den romerske Toga og Ypperstepræsten af Jerusalems Kjole behagede ham lige meget, og jeg troer, at det er den reneste Sandhed.

Ikke blot i Neuilly blev der givet theatralske Forestillinger; i Malmaison havde vi vort Theater og vor Truppe; men idetmindste gik Alt til her med den høieste Sømmelighed, og siden jeg nu eengang befinder mig i Coulisserne, vil jeg ikke forlade dem, uden at have indviet Læserne i vort Skuespils Hemmelighed.

Den første Consul havde i Malmaison ladet bygge et meget smukt lille Theater til os; vore sædvanlige Skuespillere vare: Eugen Beauharnais, Hortensia, Madame Murat, Lauriston, Didelot, Palais-Præfect, nogle andre Personer af den første Consuls Huus og jeg. Regjeringssorgerne fraregnede, hvilke vi, saavidt muligt, lode blive tilbage i Tuilerierne, vare vi undertiden ret lykkelige i vor Colonie i Malmaison; desuden vare vi unge, og hvad gives der vel, som Ungdommen ikke forskjønner?

De Stykker, som den første Consul helst saae os opføre, vare "Barberen i Sevilla" og "Mistro og Skjelmerie." I "Barberen" spillede Lauriston Greev Al-

marivo; Hortense Rosina; Eugen Basil; Didelot Figaro; jeg Bartholo; og Isabey Eveillé. Vort Repertoire bestod endnu af les Projets de mariage, la Gageure, le Dépit amoureux, hvori jeg spillede Tjenerens Rolle, og l'Impromptu de campagne, hvori jeg forestillede Baronen, der havde den unge og smukke Caroline Murat til Gemalinde.

Hortensia spillede fortræffeligt, Caroline middelmaadigt, Eugen meget godt, Lauriston var lidt plump, Didelot taalelig, og — jeg vover at sige det, uden at være forfængelig deraf — jeg var ikke den Sletteste i vort Selskab. Dersom vi iøvrigt ikke vare gode, da var det ei af Mangel paa Underviisning og gode Raad. Talma og Michot holdt Prøverne med os, snart i Fælleskab, snart enkelte. Hvor meget har jeg ikke lært af Michot, medens vi spadserede i Malmaisons skjønne Lystskov! Og, hvis det er mig tilladt at sige det, hvor megen Fornøielse føler jeg endnu ved at tænke tilbage til disse Smaating, hvoraf man gjør et saa vigtigt Anliggende, medens man er ung, og den saa eiendommelig contrasterede med det store Theater, paa hvilket vi fremstillede ophøiede Personer.

Vi havde, som man kalder det i Coulisse-Terminologien, et meget velorganiseret Materiale. Buonaparte havde givet Enhver af os en smukt indbunden Samling af Skuespil, og som vort Selskabs fødte Protector, havde han ladet gjøre rige og elegante Costumer til os.

Buonaparte fandt stor Fornøielse i vore Fremstillinger; han holdt meget af at see Comedier blive spillede af Personer, der stode ham saa nær; under-

tiden holdt han endog Lovtaler over os. Uagtet dette glædede mig, saavelsom alle de Andre, var jeg dog meer end een Gang nødt til at forestille ham, at mine Forretninger næsten ikke levnede mig Tid til at lære mine Roller; men da lagde han hele sin Elskværdighed for Dagen og sagde: "Ah, lad det være godt; De har en saa god Hukommelse! De veed, at det opmuntrer mig; De seer, at disse smaae Foreninger oplive Malmaison og underholde det paa en behagelig Maade; Josephine ynder dem saa meget; staa lidt før op!" — "Ja vist, jeg sover for meget? ikke sandt?" — "Nu, Bourrienne, gjør det for min Skyld; I faae mig alle til at lee saa hjerteligt! Berøver mig ikke denne Fornøielse; jeg har desuden ikke saa megen, det veed De nok selv." — "O, i Sandhed, jeg vil ikke berøve Dem den. Det er mig en Glæde, at kunne bidrage til Deres Opmuntring." Og herpaa gav jeg mig igjen til at studere mine Roller.

Paa Opførelsesdagene var Selskabet i Malmaison stedse meget talrigt. Efter Skuespillet vare Værelserne i nederste Etage opfyldte af en Mængde Mennesker. Da begyndte de aandfuldeste og fornøieligste Samtaler, og jeg kan med Sandhed sige, at Munterhed og Aabenhjertighed vare Sjelen i disse Underholdninger, og udgjorde deres hele Behagelighed. Man bød rigeligen Forfriskninger af enhver Art omkring, og Josephine gjorde Honneurerne med saamegen Elskværdighed, at Enhver kunde tænke, at hun sysselsatte sig mere med ham, end med nogen Anden; efter disse kostelige Aftener, der sædvanlig endtes ved Midnat, vendte man tilbage til Paris, hvor Forretningsforgerne ventede os.

De umiddelbare Følger af Hertugen af Enghiens Død (1804) indskrænke sig ikke blot til den almindelige Bestyrtelse, som denne Magthandling udbredte i Hovedstaden. Efterretningen om dette Attentat udbredte sig hurtigt i Provindserne saavelsom i Udlandet, og vakte allevegne Skræk og Smerte. En heel Classe af Selskabet, den indflydelsesrigeste i Departementerne, som man kalder Slottenes Beboere, der, om jeg saa tør sige, danne Forstaden Saint-Germain i Provindserne, var dybt rystet deraf. Slottenes Mening havde hidindtil ikke været den første Consul ugunstig; han tillagde den stor Værd, da han havde været Vidne til den moralske Indflydelse, som deres Beboere udøvede paa Madolangets Befolkning; det var lykket ham, for en stor Deel at vinde denne Mening for sig; men Efterretningen om Hertugen af Enghiens Død bortdrog de endnu vaklende Gemytter fra ham, selv dem, der allerede havde erklæret sig til hans Fordeel. Det var en tyrannisk Handling, der ophævede Fortryllelsen med Hensyn til hvad man kunde haabe af hans Regjering, og dette Dødsfald gjenopvakte smerteligen Tildragelser, som kun havde slumret; selv de, for hvem denne Begivenhed næsten var ligegyldig, viste sig dog ikke mindre bestyrtede derover; thi der gives visse aristokratiske Ideer, der altid i en vis Verden have hørt til den gode Tone. Saaledes kan man da, af forskjellige Grunde, være forvisset om, at dette Attentat lod Buonaparte gjøre et uhyre Tilbageskridt i hele Frankrigs Mening.

Følgerne vare ikke mindre store hos de fremmede Hoffer, og kunde blive ulykkebringende. Napoleon har sagt paa St. Helena, idet han talede om Murats

Død, at en ihjelslaadt Konge er et Forvarsel for Ulykker; man saae dengang, navnligen i Wien og Berlin; saavelsom ikke mindre i Petersborg, en sørgelig Forbetydning i Krænkelsen af det badenske Gebeet, i Hertugen af Enghiens Bortførelse og i hans tragiske Død. Jeg veed fra en sikker Kilde, der ikke tillader mig nogen Tvivl om det Efterstaaende, at England, fra den Dag af, da Keiser Alexander erfarede denne Død, kunde fatte grundet Haab om at stifte en ny Coalition imod Frankrig; Alexander ytrede lydeligt sin Indignation derover. Jeg veed lige saa vist, at Pitt, da han erfarede den franske Prindses tragiske Endeligt, sagde til En: "Buonaparte har derved gjort sig mere Skade, end vi have kunnet tilføie ham siden den sidste Krigserklæring." Hr. Pitt var ikke den Mand, der græmmede sig over et Menneskes Død, hvo det end var, men han vidste at forstaae og gribe alle Fordele, som en saa stor politisk Feil, begaaet af Englands største Fiende, kunde tilbyde ham. I alle engelske Blade (Ministerialpartiets) betegnede man Buonaparte en lang Tid kun med Navnet Hertugen af Enghiens Morder. Sagen var tillige et mægtigt Middel for Emigranterne i Udlandet, til overalt at opvække Fiender imod den første Consul, især deelesheb da de saae deres Venner, Georges og hans Medanklagede, allerede fængslede og endnu ikke dømte.

Det wienske Cabinets sædige Politik tillod det ikke at kundgjøre sin Indignation ved Forestillinger eller nogen udvortes Handling; i Berlin var man, formedelst de franske Troppers Nærhed, i Hannover, ligeledes nødt til at tilbageholde det Udtryk af Smerte, som

Hertugen af Enghiens Død foraarsagede i Kongens, og fremfor Alt i Dronningen af Preussens Cabinet; men vist er det, at denne Død overalt forandrede Souverainernes Stemning imod den første Consul, og at den, om ikke foranledigede, saa dog fremskyndede det heldige Udfald af de Underhandlinger, som England underhaanden pleiede med Østerrig og Preussen. Der gaves ikke en Fyrste i Tydskland, som jo var overrasket af den Fornærmelse, der var tilføiet Storhertugen af Baden ved Krænkelsen af hans Gebeet, og overalt maatte denne Fremgangsmaade imod en Prinds af kongeligt Blod virke Blods- og Stamme-Eenheden, som Europas kronede Hoveder og fyrstelige Familier hidtil havde affecteret; thi det var en alle Souverainer tilføiet Fornærmelse. Vel var denne føleligere for Kongerne af Neapel og Spanien, end for de andre regjerende Huse; det var deres Blod, som var blevet udøst; men hvad kunde disse Konger gjøre, der saa at sige vare lænkede og knevlede paa deres Throner ved den franske Regents Magt? uden Tvivl lide meget, men tie. De iagttoge altsaa en tvungen Taushed, og Ludvig den Attende, der, skjøndt uden Undersaatter, var mere Konge, end Kongerne af hans Familie dengang vare, skrev et Brev til Kongen af Spanien, der fortjener at opbevares af Historien som et Minde om Adel og Værdighed.

Saasnart Ludvig den Attende havde erfaret Hertugen af Enghiens Død, et Endeligt, som opfyldte alle dem, der omgave ham, med Sorg, tilbagesendte han Kongen af Spanien Insignierne af det gyldne

Blies's Orden, og yttrede sig i det medfølgende Brev saaledes:

"Sire, min Herre og dyrebare Fætter!

"Med Beklagelse tilbagesender jeg Dem Insignierne af det gyldne Blies's Orden, som Hans Majestæt, Deres Fader, høisalig Ihukommelse, har tildeelt mig. Der kan fra nu af ikke mere være Noget tilfælles imellem mig og den store Forbryder, som Dristighed og Lykke have sat paa min Throne, siden han har havt det Barbarie, at farve den med en Bourbon's, Hertugen af Enghiens, Blod."

"Religionen kan forpligte mig til at tilgive en Morder; men mit Folks Tyran bør stedse være min Fiende."

"I det nærværende Aarhundrede er det hæderligere at fortjene et Scepter, end at bære det."

"Forsynet kan, af ubegribelige Aarsager, fordømme mig til at ende mit Liv i Landflygtighed; men aldrig skulle mine Samtidige, aldrig skal Efterverdenen kunne sige, at jeg i Gjenvordighedens Dage har viist mig uværdig til lige indtil mit sidste Aandedrag at tage mine Forfædres Throne i Besiddelse.

Ludvig."

Nogle Afskrifter af dette Brev circulerede i Paris, efter et Abbé de Montesquiou tilstillet Exemplar. Jeg tog selv en Copie deraf, uden dengang at tænke paa, at det ti Aar senere vilde være tilladt at bekjendtgjøre det; thi uagtet jeg aldrig har tvivlet om, at Bubnaparte, idet han gjenopbyggede Frankrigs Throne, arbeidede for Bourbonerne, var jeg dog langt fra at troe, at et Sammenstød af saa eiendommelige Omstændighe-

der endnu før hans Død skulde tvinge ham til selv at nedstige derfra. —

Jeg har nu at fortælle, hvad jeg i sin Tid vidste, og hvad Sandt jeg siden har kunnet erfare angaaende de forskjellige Vendinger i Georges', Pichegru's, Moreau's og andre Anklagedes Proces, hvis Debatter jeg, som man vil see, har fulgt Skridt for Skridt. Jeg har, som jeg troer allerede dengang at have sagt det, Overbeviisningen om og Beviset for at Moreau ikke conspirerede, men jeg begriber ogsaa, det tilstaaer jeg, at den første Consul ikke kunde troe det; jeg begriber ligeledes, at de egentlige Sammensvorne have troet, at Moreau var deres Medskyldige og Overhoved; thi Hensigten af Politiets Machinationer var at give denne Tro Næring, da den begunstigede det heldige Udfald af dets Forsøg.

Man erindrer sig maaskee, hvorledes Moreau var bleven fængslet om Morgenen ifølge Bouvet de Loziers Udsagn; Pichegru blev det ifølge det skjændigste Forræderie, hvori et Menneske kan gjøre sig skyldig. Det officielle Politie blev endelig underrettet om hans Ophold i Paris; men det vidste ikke hans Tilflugtsted; alle Agenter bestræbte sig forgjeves for at opdage ham, da en gammel Ven, den Samme, der sidst havde modtaget ham hos sig *), tilbød at udlevere ham for en Sum af 100,000 Daler. Denne Nederdrægtige gav en nøiagtig Beskrivelse af det Værelse, som Pichegru beboede i Chabanais-Gaden, og ved Hjelp

---

*) En Kjøbmand Leblanc.

af disse Anviisninger begav Politiecommissairen Comminges sig om Natten til den betegnede Bolig, ledsaget af modige og stærke Mænd. Man havde anseet alle disse Forsigtighedsregler for nødvendige, da man vel vidste, at Pichegru var af en overordentlig Legemsstyrke, og at han desuden velbevæbnet ikke vilde lade sig tage tilfange uden heftig Modstand. Man kom ind i hans Værelse ved Hjelp af falske Nøgler, som den, der solgte ham, selv havde været saa lumpen at lade forfærdige; man fandt ham sovende. Et Lys brændte paa hans Natbord. Comminges' Ledsagere væltede Bordet, for at slukke Lyset, og styrtede sig derpaa over Generalen, der skrigende værgede sig af alle Kræfter, saa at man maatte binde ham. I denne Tilstand blev Hollands Beseirer bragt til Temple, hvorfra han ikke mere skulde komme levende ud.

Pichegru, det maa jeg indrømme, var langt fra at indgyde den samme Interesse som Moreau. Man tilgav ham ikke, især deleshed i Armeen, hans tidligere Underhandlinger med Prindsen af Condé, før den 18de Fructidor. Imidlertid veed jeg, fra hans Ophold i Paris, et Træk af ham, der efter min Følelse geraader ham til stor Ære. Pichegru havde havt en Søn af Hr. Lagrenée, forhenværende Directeur for det franske Akademie i Rom, til Adjutant; denne unge Mand, der allerede var Capitain, havde, efterat hiin General var dømt til Deportation, taget sin Afsked og igjen grebet til Penselen, som han havde ombyttet med Vaabnene. Medens Pichegru hemmeligen opholdt sig i Paris, besøgte han sin forhenværende Adjutant, der absolut vilde give ham et Fristed hos sig; men han

vægrede sig haardnakket ved at modtage Hr. Lagrenées Tilbud, da han ikke vilde vove at compromittere en Mand, der allerede havde givet ham et saa stærkt Beviis paa Hengivenhed, idet han efter hans Fald afslog at tjene længere. Kundskaben om dette Factum skylder jeg et besynderligt Tilfælde: omtrent paa hiin Tid ønskede min Kone at lade et af vore Børn male, og henvendte sig derfor til Hr. Lagrenée, som man havde anbefalet hende, og som fortalte hende de her meddeelte Details.

Det var om Natten imellem den 22de og 23de Februar (1804), at Pichegrus Fængsling fandt Sted; den forræderske Ven, som overleverede ham, Kjøbmand Leblanc, nedsatte sig i Hamburg med Lønnen for sin Nederdrægtighed. Siden vi havde forladt Militairskolen i Brienne, havde jeg ganske tabt Pichegru af Syne; han var ogsaa opdragen i dette Huus; men ældre end vi, var han allerede Repetent, da vi kun endnu vare Disciple, og jeg erindrer mig meget vel, at det var ham, som lod Buonaparte gjentage de fire første Regler i Arithmetiken.

—Pichegru var af en fattig Familie, fra Franche-Comté, og erholdt fri Opdragelse i Brienne. Saasnart hans Alder tillod det, blev han Qvarteermester og Repetent; hele hans Ærgjerrighed indskrænkede sig dengang til at blive Lærer (minime); men Pateren, under hvis særdeles Beskyttelse han stod, raadede ham derfra, og han fulgte den krigerske Løbebane. I Henseende til Pichegrus Ungdom maa endnu bemærkes, at, uagtet han var nogle Aar ældre end Buonaparte, de dog

begge bleve udnævnte til Artillerie-Lieutenanter næsten paa een og samme Tid. Hvilken Forskjel i deres Skjebne! Medens den Ene var i Begreb med at bestige en Throne, sukkede den Anden i Temple-Fængslet.

Moreau blev bragt til Temple paa samme Tid som Pichegru; fjorten Dage senere blev Georges fængslet og ligeledes ført derhen. Dagen før Georges' Fængsling er et mærkværdigt Datum, da det er den 9de Marts og følgelig Aftenen før den Dag, da det Raad forsamlede sig, i hvilket Buonaparte afgjorde Hertugen af Enghiens Skjebne, det vil sige, da alle de, der vare blevne betegnede som Stiftere og Befordrere af Sammensværgelsen, vare i Regjeringens Hænder; og virkelig, paa den Tid gaves der intet Middel mere til at tage et hemmelighedsfuldt Væsens Nærværelse i Paris til Paaskud.

Hver Dag begave Real eller Desmarets, og mangengang Begge, sig til Temple, for at forhøre Fangerne. Forgjeves havde Politiet, for at henlede den offentlige Uvillie paa de Sidste, i hele Paris ladet opslaae Fortegnelser af deres Navne, selv førend de alle vare fængslede. Paa disse Lister vare de betegnede med Navnene Brigands; og blandt disse Røvere stod General Moreaus Navn øverst; en Taabelighed uden Lige, som førte til det modsatte af hvad man vilde opnaae derved; thi da Ingen kunde see en Røver i en General, der var en Gjenstand for den offentlige Agtelse, saa sluttede man deraf, at de, hvis Navne figurerede ved Siden af hans, lige saa lidet vare Røvere, som han. Enhver interesserede sig ogsaa for Herrerne de Polignac og for Hr. de Riviere, og det var vanskeligt i

dem at see Røvere. Hvilken Daarskab — en saadan Benævnelse med Hensyn til Georges! han, som den første Consul havde modtaget i en Privataudients, og hvis Troskab mod det af ham valgte Partie han havde søgt at rokke ved glimrende Tilbud! Fra hvilket Synspunkt jeg ogsaa betragter det store Anliggende i Begyndelsen af 1804, hvad enten jeg vil undersøge det i Sammenhæng og som et Heelt, eller isolere de enkelte Scener, jeg kan endnu den Dag idag, ligesom dengang, kun see en Væv af Afskyelighed og Taabelighed deri.

Den almindelige Mening udtalte sig til Fordeel for Moreau, og enhver var indigneret over at see ham betegnet som Røver; langt fra at see en Skyldig i ham, betragtede man ham blot som et udseet Offer, fordi Moreaus Navnkundighed endnu paalagde Buonaparte Lænker, og det altid var ham, som man ansaae for skikket til at modsætte sig Opfyldelsen af hans ærgjerrige Hensigter. Moreau's hele Forbrydelse var, at han havde mange Tilhængere blandt dem, der endnu troede paa Republik-Phantomet, og denne Brøde var utilgivelig i den første Consuls Øine, der i tolv Aar som uindskrænket Herre havde ledet Frankrigs Skjebne. Til hvor mange Midler tog han ikke sin Tilflugt, for at forfalske Meningen om Moreau! Politiet lod udbrede Flyveskrifter af enhver Art, og Greven af Montgaillard blev kaldet fra Lyon, for at forfatte en Libel imod Moreau, Pichegru og de landflygtige Prindser. Men Intet af alt dette frembragte, i Henseende til Moreau, den Virkning, som man ventede deraf, og de offentlige Retsforhandlinger stillede ham

endnu høiere i Folks Mening, skjøndt hans Domfældelse var en Følge deraf.

Buonaparte betroede Overcommandoen over Temples Vagt til General Savary, hvis gensd'armes d'élite forstærkede denne Vagt. Fangerne vovede ikke at have Communication sammen, af Frygt for gjensidigen at compromittere hinanden; Alle udviste et Mod, der vakte Ængstelighed med Hensyn til Processens Følger; hverken Tilbud eller Frygt for deres Liv formaaede i Løbet af Forhørene at bevæge dem til Opdagelser. Pichegru vedligeholdt isærdeleshed en saadan Uforfærdethed, at Real, da han engang forlod Forværelset, sagde med høi Røst i flere Vidners Paahør: "Hvilken Mand er denne Pichegru!" —

Fyrgetyve Dage vare forløbne siden General Pichegrus Fængsling, da han den 6te April om Morgenen blev funden død i sit Værelse i Temple. Han var bleven forhørt ti Gange, og havde ikke givet den ringeste Oplysning; Ingen var bleven compromitteret ved hans Svar; alle hans Erklæringer tilkjendegave, at han vilde tale, men høit og offentligt under de høitidelige Debatter. "Naar jeg kommer for Dommerne," havde han sagt, "saa skal min Tale stedse være Sandheden tro og i Fædrelandets Interesse." Hvad maatte det være for et Sprog? Uden Tvivl vilde man ikke høre det; og Pichegru vilde have holdt sit Ord, thi han var rigtignok en duelig General, men endnu mere en Mand af stor Charakteer, heri forskjellig fra Moreau, som stod under sin Kones og sin Svigermoders Indflydelse, der begge havde viist latterlige Fordringer hos Madame Buonaparte.

Den Dag, da Real havde yttret sig for Vidner om Pichegru, som ovenfor meldt, var hans sidste Forhørsdag; jeg har siden efter paa en sikker Maade erfaret, at Pichegru i dette Forhør, stedse opmærksom for ikke at sige noget, som kunde falde hans Medsammensvorne til Last, ikke skaanede den, der forfulgte ham og der havde besluttet hans Død, og at han yttrede den faste Beslutning, for Publicums Øine at aabenbare de hadefulde Snigveie i det Complot, hvori Politiet havde forviklet ham. Han erklærede ogsaa, at han og hans Medfanger, da de bleve fængslede, kun endnu vare sysselsatte med Midlerne til at forlade Paris, for at undgaae de Snarer, som man lagde dem fra alle Kanter. Han erklærede fremdeles, at de alle havde opgivet den Plan, at styrte Buonaparte, en Plan, hvortil de vare blevne forledede ved hadefulde Intriguer, og jeg har den Overbeviisning, at det var Frygten for en saa ubøielig Aabenhjertighed, der fremskyndede Pichegrus Død. Hr. Real, der endnu lever, veed bedre end nogen Anden, hvad Pichegru har erklæret, da han selv forhørte ham; jeg veed ikke, om han vil finde for godt, enten nu, eller senere, at sønderrive det hemmelighedsfulde Slør, som bedækker disse Tildragelser; men det er jeg vis paa, at han ikke vil nægte noget af hvad jeg her paastaaer. Jeg er moralsk overbeviist om, at Pichegru er bleven qvalt i sit Fængsel, og enhver Idee om Selvmord betragter jeg altsaa som uantagelig. Har jeg positive, materielle Beviser? nei, men Sammenligningen af Facta og Mængden af Sandsynligheder tillade mig ikke de Tvivl om denne tragiske Begivenhed, som jeg gjerne vilde nære. Der gives desuden

et vist Folke-Instinkt, som sjelden bedrager, og de Personer, som levede paa den Tid, maae erindre sig, at det ikke blot var en almindelig Mening, at Pichegru var bleven myrdet i Fængslet, men at denne Mening ogsaa blev forstærket ved den Umage, man gjorde sig, for at gjendrive den ved den affecteerte Udstilling af Pichegru's Liig. Uopfordret at sige: "Jeg har ikke begaaet denne Forbrydelse," er det samme som at tilstaae at man kunde være mistænkt derfor. (Naar man imidlertid tager Omstændighederne i Betragtning, vil man finde denne Slutning lige saa ukjærlig og lidenskabelig, som saa mange af Forfatterens Paastande, og til hans Ære troe, at han har vægtigere Grunde for sin "moralske Overbeviisning;" thi de, han anfører her og senere i sit Værk, ere intet mindre end tilfredsstillende for upartiske Læsere.)

Medens man forfulgte Processens Instruction, efterat Fouché havde raadet Buonaparte til med Magt at bestige Keiserthronen, forberedte man underhaanden de Veie, som skulde lede dertil. Førend jeg imidlertid taler om denne uhyre Forandring i Napoleons Lykke og Frankrigs Skjebne, er det nødvendigt, at jeg kommer tilbage til den Epoke, da Georges blev fængslet, der under alle Omstændigheder af hans Proces lagde en sand heroisk Charakteer for Dagen. Man fængslede ham den 9de Marts, tilligemed en anden af de Sammensvorne, ved Navn Leridan, saavidt jeg troer. Samme Dag kjørte han, henimod Kl. 7 om Aftenen, i en Cabriolet til Pladsen Odeon, hvilken Retning uden Tvivl Politie-Agenten, der ikke forlod ham, havde givet ham. Idet man ikke arresterede ham

i hans Bolig, vilde man sandsynligviis give hans Fængsling mere Offentlighed og Opsigt, for at gjøre Indtryk paa Mængdens Gemyt. Denne Beregning kostede et Menneske Livet, og havde nær skilt to derved; thi Georges, der aldrig gik uden Vaaben, dræbte først med et Pistolskud den Politie-Officiant, der anholdt hans Hest, og saarede paa samme Maade den, som nærmede sig ham for at tage ham tilfange i Cabrioletten. Man fandt hos ham, foruden hans Pistoler, en Dolk af engelsk Fabrik. Det var naturligt, at disse Vaaben fandtes hos ham i hans Stilling; men man benyttede denne Omstændighed til fra den følgende Morgen ved Hjelp af Dagbladene at udbrede blandt Publicum, at Georges havde bekjendt uden Tilbageholdenhed, at han for flere Maaneder siden var kommen til Paris udtrykkeligt i den Hensigt, at myrde den første Consul. Man vil kunne dømme om hvad man skal troe i Henseende til denne foregivne Tilstaaelse, naar jeg faaer berettet, hvad jeg var Vidne til ved Debatterne.

Georges' sidste Tilflugtsted havde været hos en Frugthandlerske, som boede i Gaden de la Montagne-Sainte-Geneviève. Fra denne Kone, hvis Navn var Lemoine, gik Georges just bort, for at bestige Cabrioletten, der, som man paa den Tid sagde, skulde bringe ham til en Parfumeur, Caron. Forresten kan det vanskeligen ansees for et blot Tilfælde, at der just paa dette Punkt indfandt sig en Politie-Commando. Frugthandlerskens Datter bar Georges' Pakke, og i det Øieblik, da hun vilde lægge den i Cabrioletten, fandt Fængslingen Sted. Da Georges saae, at man vilde bemægtige sig ham, raabte han til Pigen, at hun hyr-

tigt skulde begive sig bort, uden Tvivl af Frygt for at træffe hende, naar han skjød efter Politie-Agenterne. Hun flygtede med Pakken til en Naboerske. Politiet var, som man let kan tænke, snart paa Spor efter den unge Pige, og man erfarede, at hiin Naboerskes Mand, nysgjerrig efter at see, hvad Pakken indeholdt, deri havde fundet, blandt andre Gjenstande, en Pose med 1000 hollandske Souverains (omtrent af 34,000 Francs Værdie), og den nysgjerrige Nabo kunde ikke nægte, at han allerede havde taget for omtrent 1000 Daler deraf. Alle disse Mennesker bleve arresterede. Georges selv førte man endnu samme Aften til Temple, hvor han forblev indtil det Dieblik, da han blev forflyttet til Conciergeriet ved Begyndelsen af Debatterne.

Saalænge Processens Instruction varede, blev Georges holdt i den strengeste Forvaring, ligesom de andre vigtige Fanger. Om Pichegrus Katastrophe bleve disse underrettede, og da ingen af dem, der alle kjendte Generalen, troede paa Selvmordet, hvorom man vilde udbrede et Rygte, saa kan man vel tænke, hvilken Bestyrtelse, hvilken Gysen denne tragiske Begivenhed opvakte blandt Fangerne. Jeg erfarede dengang, og det gjorde mig ondt for Louis Buonaparte, som var et fortræffeligt Menneske og uden Sammenligning den Bedste af Familien, at han havde havt den grusomme Nysgjerrighed at besøge Georges i hans Fængsel, faa Dage efter Pichegrus Død, da den skrækkelige Sensation, som den havde frembragt i det Indre af Temple, endnu var ganske ny. Ludvig begav sig til Fængslet, ledsaget af en talrig Generalstab, og det var General Savary, der gjorde Honneurerne. Hvil-

ket uværdigt Skuespil! Georges laae i det Øieblik, da Louis kom for at see ham, paa sin Seng, med Hænderne fast sluttet til Kroppen ved Hjelp af Haandskruer. Lauriston, der havde ledsaget Louis, fortalte mig nogen Tid efter disse hæslige Details, og jeg skylder Sandheden nu at erklære, at Lauriston, uagtet hans oprigtige Hengivenhed imod den første Consul, ikke skjulte for mig, at dette Syn havde rystet ham dybt.

Efter Georges' Fængsling bleve nogle Individuer tilbage, der var betegnede som hørende til Sammensværgelsen, og som havde fundet Midler til at unddrage sig Politiets Efterforskninger; de sidst Arresterede vare, saavidt jeg veed, Villeneuve, en af Georges' fornemste Fortrolige, og Burban Malabre, der lod sig kalde Barco. De bleve først grebne fem Dage efter Hertugen af Enghiens Død. Den berygtede Commissair Comminges, ledsaget af en Inspecteur og en Commando Gensd'armer af Elite-Legionen, fandt dem endelig hos en vis Dubuisson, der boede i Jean-Robert-Gaden.

Denne Dubuisson og hans Kone havde optaget flere af de fornemste af Politiet Proscriberede hos sig. De Hrr. de Polignac og de Riviere havde boet hos ham. Da man kom for at arrestere deres to sidste Flygtninge, søgte de at redde dem, og forsikkrede, at de havde forladt deres Huus om Morgenen; men Politiets Øine havde opdaget et muligt Smuthul i et Skab i Væggen, og da Ingen svarede paa deres Opfordring, affyrede flere Gensd'armer deres Pistoler derpaa; Villeneuve, som man kaldte Joyeau, blev saaret i Armen, hvilket tvang ham til at vise sig, og man førte dem bort.

Moreau — Billigheden fordrer, at man bemærker dette — blev i Temple ikke behandlet med den samme Strenghed, som de andre Fanger; men det vilde heller ikke have været uden Fare at gjøre det; thi selv i hans Fængsel ophørte han ikke et Øieblik at være en Gjenstand for alle Soldaters Hyldinger og Ærefrygt, ei engang med Undtagelse af dem, som det var overdraget at bevogte ham. Et stort Antal af disse Militaire havde tjent under hans Commando, og erindrede sig, hvor meget han var elsket i de Hære, som han havde commanderet. Han havde ikke, som Buonaparte, den uimodstaaelige Behagelighed, som henriver, men en Overvægt af Maadeholdenhed, Mildhed og Retfærdighed, som tiltrækker og fastholder. Det var en almindelig Overbeviisning i Paris, at, dersom Moreau havde villet sige et eneste Ord til de som hans Vagt opstillede Soldater, denne Vagt pludselig vilde være bleven en Æresvagt, beredt til at udføre Alt, hvad Seierherren ved Hohenlinden vilde have befalet den, til sin Sikkerhed; og maaskee var den Opmærksomhed, man viste ham, den Tilladelse, man gav ham, til dagligen at see sin Kone og sit Barn, kun en klog Beregning, for at holde ham indenfor hans sædvanlige Charakteers Grændser. Iøvrigt var Moreau saa overbeviist om Uretfærdigheden af Klagen imod ham, at han stedse var rolig og resigneert og ikke ved nogensomhelst Opsigt vilde ægge en Fiendes Vrede, der vilde have følt sig lykkelig ved at kunne tilveiebringe grundede Klager imod ham. Alle disse forenede Aarsager har jeg stedse tilskrevet den Resignation og Sorgløshed, som Moreau udviste baade i Fængslet og under Debatterne.

Da Processens Instruction var tilende, erholdt Fangerne i Temple Tilladelse til at komme sammen, og i denne Sorgløshed, som Ungdommen, Ulykken og Modet forenede give, øvede de sig i Lege, der sædvanlig tjene Børn til Morskab. Enden paa disse Lege, hvorved de søgte at adsprede sig, traf nøie sammen med Befalingen til deres Forflytning til Conciergeriet. Ikke en Eneste tabte Fatningen, og de gjorde deres Anstalter til denne Forandring, som om Talen havde været om en almindelig Reise; denne, enhver Prøvelse trodsende Rolighed, var især deleshed mærkværdig hos Georges; thi der foregik i dette Øieblik en Forandring hos ham, som var paafaldende for alle hans Ulykkesbrødre.

Georges havde hidindtil med Kjekhed trodset Døden, havde spottet over Republiken, Buonaparte og hans Agenter; kort han havde paa en vis Maade mere viist Modets Cynisme, end den alvorlige og høitidelige Resignation, som betegnede Ludvig den Sextendes og Malesherbes' sidste Time. I det Øieblik, da han skulde forlade Temple, gjorde han en kort Pause med sine bittre Sarkasmer og vældige Udfald; jeg siger en Pause; thi man vil see, at hans Charakteer under Debatterne meer end een Gang rev ham ud over den Grændselinie, som han ved sin Afgang til Conciergeriet syntes at have afstukket sig. Efter at have forsamlet sine Kamerater i Temples Gaard, talede han til dem, anbefalede dem Klogskab og Discretion, og forpligtede dem til ikke at sige noget, hvorved de kunde compromittere hinanden. "Dersom I alene ikke skulde føle Eder stærke nok," sagde han til dem, "saa seer paa mig;

tænker, at jeg er hos Eder; tænker, at min Lod vil vorde Eders; ja, mine kjære Børn, vi kunne ikke have nogen forskjellig Lod, og det maa opmuntre os og forskjønne vor Stilling. Værer derfor sagtmodige og overbærende mod hinanden, fordobbler de gjensidige Opmærksomheder, lad fælles Lidelse skjenke Eders Kjærlighed ny Kraft. Intet Tilbageblik; vi ere, hvor vi ere; vi ere, hvad Gud har villet at vi skulle være; lader os døe med det Ønske, at vort Fædreland vil blive befriet fra det Aag, som betynger det, og atter vorde lykkeligt under Bourbonernes faderlige Scepter. Forglemmer aldrig, at det Fængsel, vi nys have forladt, er det samme, hvorfra Ludvig den Sextende gik til Døden; lad hans ophøiede Exempel oplyse og veilede Eder." — Dette var, om ikke aldeles de samme Ord, saa dog idetmindste den troe Mening af den Tale, som Georges holdt til sine Kamerater; han endte den med følgende Ord: "Viser Verden i Eders Holdning, Eders Tale, og ved Eders Ansigt, at I besidde meget af det Mod og den Bestemthed, der har givet mig saa megen Tillid til Eder, og som vilde have triumpheret over vor Troes og vor Konges Fiender, dersom vi ikke vare blevne saa uværdig bedragne og forraadte."

— Napoleon havde omtrent været ti Dage Keiser, da Debatterne aabnedes den 28de Mai; ingen Proces siden denne Tid har kunnet give en Idee om den Gjæring, som herskede i Paris; den Indignation, som Moreaus Fremstillelse for Retten opvakte, yttrede sig lydeligt, og trodsede Politiets Jagttagelser. Det var lykket at skuffe den offentlige Mening om Georges og nogle andre Sammensvorne, hvilke man betragtede

som Røvere og af England besoldede Mordere, idetmindste blandt den talrige Deel af Befolkningen, der let troer de Erklæringer, man forelægger den som officielle. Men det Samme var ikke Tilfældet i Henseende til de Herrer de Polignac, som indgjøde den største Interesse, Hr. de Rjviere, Carl de Hozier, og fremfor Alt i Henseende til Moreau. Navnet Moreau fordunklede alle andre, og Regjeringen befandt sig, med Hensyn til ham, i en stor Forlegenhed. Man maatte paa den ene Side omgive ham med en tilstrækkelig imponerende Vagt, for at holde Folkets og hans Venners tilstrømmende Mængde i Tømme; og paa den anden Side turde man ikke forstørre denne Vagt saa meget, at den kunde blive et frygteligt Foreningspunkt, naar en af Hæren tilbedet Chefs Stemme opfordrede den til hans Forsvar. Man troede næsten overalt paa Muligheden af en Opstand til Fordeel for Moreau; Nogle haabede, Andre frygtede den; og jeg kan forsikkre, naar jeg tænker paa Gemytternes daværende Stemning, at den sikkert vilde have fundet Sted, dersom endnu føielige Dommere, end de daværende, havde dømt Moreau til Dødsstraf.

Man kan umuligen gjøre sig en Idee om den tilstrømmende Mængde, der beleirede alle Indgange til Justits-Palladset paa den Dag da Debatterne aabnedes, og hvis Sammenstimlen ikke ophørte i de tolv Dage, som Processen varede, men især deelesheb var umaadeligt paa den Dag, da Dommen skulde fældes. Det bedste Selskab i Paris søgte at være tilstede. Den, blot for dette Anliggende bevirkede Undertrykkelse af Juryen vakte en Mistanke, der kun var altfor grundet. Man søgde

offentlig, at Anklagerne troede at komme sikkrere afsted med Specialdommerne, end med Juryen. Hertugen af Enghiens først for kort Tid siden stedfundne Død, og Pichegru's hemmelighedsfulde, endnu nyere, opfyldte Gemytterne med en trykkende Ængstelighed; Enhver var betagen af Frygt, den meest levende Deeltagelse knyttede sig til den navnkundigste Anklagede, og et eneste oprørsk Ord vilde have frembragt en umiddelbar Opstand.

Jeg var en af de Første i Salen, da jeg havde besluttet nøie at følge de høitidelige Debatters Gang. Selv endnu idag, efter saa mange Tildragelser, der senere have udviklet sig for mine Øine, formaaer jeg ikke at skildre den smertelige Bevægelse, som jeg følte, da jeg, efterat Dommerne havde taget Plads og Præsidenten givet Befaling til at føre de Anklagede frem, saae disse træde ind, den ene efter den anden, og sætte sig paa Bænkene mellem Gensd'armerne. Alle viste en alvorlig og sikker Holdning, alle bare et Udtryk af Resignation paa deres Ansigt, med Undtagelse af Bouvet de Lozier, der ikke vovede at opløfte Øinene til sine Ulykkesbrødre, som hans Svaghed, ikke hans Villie, havde forraadt. Jeg kjendte ham først, da Præsidenten skred til at opraabe de Anklagede og forelagde dem de brugelige Spørgsmaal angaaende deres Navn, Stand og Bopæl. Af 49 Anklagede, blandt hvilke man bemærkede nogle Fruentimmer, vare kun to mig bekjendte: Moreau, hvis Nærværelse paa de Anklagedes Bænk sammenpressede Hjertet og opfyldte det med Sørgmodighed og Uro, og Georges, som jeg havde seet i Tuilerierne, i den første Consuls Cabinet.

Den første Audients blev anvendt til Oplæsningen af Anklagelses-Acten, og Retsbetjentens Stemme, der paabød Taushed, havde undertiden Møie med at dæmpe den halvlydelige Tummel, der uvilkaarlig opstod, naar Moreaus Navn blev udtalt. Alles Blikke henvendtes paa Seierherren ved Hohenlinden, og af den lange Række af den keiserlige Procureurs Beskyldninger (i den omtalte Act), der opfordrede Lovenes Hevn for et Attentat imod Republikens Overhoved, var det desuden let at mærke, hvor meget man havde spændt Aanden paa Pinebænken, for at betynge Moreaus Laurbær med Vægten af en tilsyneladende Strafskyldighed (omtrent som Forfatteren af disse Memoirer bærer sig ad med de "faderlige Bourboners" styrtede Fiende).

Jeg har ingenlunde til Hensigt at udkaste et Malerie, ei engang en fuldstændig Skizze af de Debatter, til hvilke jeg var Vidne. De vidtløftige Actstykker af denne Proces ere samlede, og man kan raadføre sig dermed; jeg indskrænker mig til at erindre om de Omstændigheder og Incidentser, af hvilke jeg følte mig meest overrasket; hvad der iøvrigt mindst tvivlsomt faldt i Oinene under Processen, var den lidenskabelig-bydende Tone hos den, en saadan Ret værdige Præsident, Hemart*), og Moreaus Uskyldighed. Trods de listigste Spørgsmaal, som man kan tænke sig, geraadede den anklagede General dog ikke en eneste Gang i den ringeste Modsigelse. Dersom min Hukommelse ikke bedrager mig, var det i den fjerde Session, at Thuriot,

*) Et af de Medlemmer af National-Conventet, som stemmede for Ludvig den Sextendes Død.

som Dommer, udspurgte ham. Det viiste sig, klart som Dagen, for alle Tilhørere, at Moreau var aldeles fremmed for alle Complotter og Intriguer, som kunde være blevne smeddede i London. Næsten Ingen iblandt de 139 Vidner for Anklagen, der bleve afhørte, kjendte ham, og han erklærede i den samme Session, af 31te Mai, at han ikke havde seet nogen af de Anklagede, ikke kjendte en eneste (?) I Løbet af disse lange Debatter kunde, uagtet Thuriots kjendelige Bestræbelser for at fremlokke falske Bekjendelser og foranledige Modsigelser, dog ingen alvorlig Kjendsgjerning blive opstillet og beviist. Moreaus Holdning var stedse rolig, som hans Samvittighed. For dem, der dengang saae ham, havde han mere Udseende af en i Palladset Bekjendt, der af Nysgjerrighed bivaaner interessante Debatter, end af en Anklaget, som disse Debatter kunne føre til Døden. Uden den Kanonkugle, der traf Moreau i de fiendtlige Rækker, uden den fremmede Cocarde, som vanhelligede den hohenlindenske Hat, vilde allerede for lang Tid siden hans fuldkomne Uskyldighed ikke mere have været Gjenstanden for nogen Tvivl; allerede for længe siden vilde man have erkjendt de skjændige Machinationer, som bleve anvendte for at styrte ham i Fordærvelse. Det er virkelig aldeles klart, at Lajolais, der gik fra London til Paris, og fra Paris til London, mere har spillet Intrigantens end Conspirentens Rolle, at hans Mission har havt til Hensigt, ikke at bringe Moreau nærmere til Pichegru, men at bruge den Sidste til at compromittere hiin. I Sandhed, de, der have paastaaet, at Lajolais handlede efter den brittiske Regjerings Be-

falinger, have skrækkeligen bedraget sig og Andre. Lajolais stod kun under det hemmelige Politiets Befalinger; han blev dømt til Døden, som han ventede; han blev benaadet, som man var kommen overeens om. Dette var en af de Omstændigheder, som Pichegrü havde kunnet aabenbare, og derfor maatte han ogsaa forsvinde før den offentlige Forhandling. Hvad Rollands Udsagn angaaer, da var det klart for Enhver, at Moreau ikke bedrog sig, da han sagde til Præsidenten: "Efter min Mening er Rolland enten en af Politiets Agenter, eller hans Forklaring er en Virkning af Frygt." — Den anklagede General tilbageviste alle Angreb med alvorlig Rolighed og beskeden Selvtillid, uagtet der Tid efter anden fremglimtede nogle Gnister af retfærdig Stolthed. Jeg erindrer mig den Virkning, som han frembragte paa alle Tilhørere, i en Session, hvori Præsidenten beskyldte ham for at have villet lade sig udnævne til Dictator, hvortil han udraabte: "Jeg, Dictator! Med alle Bourbonernes Tilhængere gjøre mig til Dictator! Man vise mig dog mine Partiegjængere! Det maa være de franske Soldater, da jeg har commanderet ni Tiendedele og reddet meer end 50,000. Man har fængslet alle mine Adjutanter, alle Officerer, som jeg kjendte: man har ikke fundet en Skygge af Mistanke imod dem; man har sat dem i Frihed. Hvorfor vil man tilskrive mig den Daarlighed, at lade mig gjøre til Dictator ved de franske Prindsers Partiegjængere, der strede for denne Sag siden 1792. De ville, at disse Folk i fire og tyve Timer skulle fatte den Plan, at ophøie mig til Dictaturen! Det er Daarskab. Man har talt om min Formue, om min

Gage: jeg har begyndt med Intet; jeg kunde have havt halvhundrede Millioner; jeg eier et Huus og et Landgods; hvad min Gage angaaer, da bestaaer den i 40,000 Francs — man vogte sig vel for at sammenligne den med mine Tjenester!"

Da det kom til den egentlige Plaideren, holdt Moreau en Tale, som hans Ven Garat havde forfattet. — Det var en Session af en forunderlig electrisk Virkning. Endnu troer jeg at see General Lacourbe, denne Moreaus værdige Ven, hvorledes han pludselig traadte ind i Salen med et spædt Børn. Han løftede det op paa sine Arme, og raabte med kort, men stærk Stemme: "Soldater, det er Eders Generals Søn!" Ved denne uforudseete Bevægelse stode Soldaterne i Salen op og presenterede Gevær, og paa samme Tid gjennemløb en smigrende Mumlen hele Forsamlingen. I Sandhed, dersom Moreau i dette Øieblik havde sagt et Ord, da vilde — saa stor var Enthusiasmen — Dommerne være blevne overmandede, og Fangerne have været frie. Moreau iagttog en dyb Taushed, og syntes at være den Eneste, som ei tog Deel i Bevægelsen. I Almindelighed og under hele Løbet af Debatterne indgjød Moreau, skjøndt anklaget, saa megen Ærefrygt, at, hver Gang han blev raabt op for at svare, de vagthavende Gensd'armer reiste sig tilligemed ham, og bleve staaende med blottet Hoved, saa længe han talede.

Georges' Stilling kunde ikke sammenlignes med Moreaus, hiin indgjød mindre Deeltagelse end Nysgjerrighed, og uden at regne Forskjellen i deres tidligere

Levemaade, frembød deres Stilling for Retten en stor Contrast. Moreau var fuld af Tillid og Sikkerhed, Georges derimod af Resignation i Henseende til den Skjebne, som ventede ham, og som han saae imøde med en næsten barbarisk Bestemthed. Ligesom om han allerede vilde hevne sin Død, endnu førend han havde udstaaet sin Straf, antog han stundom den høist fornærmelig spottende Tone, som han syntes at have aflagt paa den Dag, da han tiltalede sine Kamerater, førend de forlode Temple. I sine Sarkasmers Bitterhed kaldte han Thuriot — alluderende til hans Navn og Votum — ofte Tue-roi; og naar han havde udtalt hans Navn, eller været nødt til at svare paa hans Opfordringer, sagde han: "Man give mig et Glas Brændeviin, forat jeg kan skylle min Mund reen." Georges havde en Soldats Tone og Væsen; men under dette grove Udvortes skjulte han en Helts Sjel. Da Vidnerne til Georges' Fængsling havde besvaret Præsident Hemarts Spørgsmaal, og denne vendte sig til Georges for at spørge ham, om han havde noget at bemærke ved den Forklaring, han nylig havde hørt, opstod der mellem den Spørgende og den Anklagede, med Hensyn til Form og Indhold, omtrent følgende Dialog: "Har De noget at svare?" — "Nei." — "Indrømmer De disse Kjendsgjerninger?" — "Ja." — Da herpaa Georges ikke syntes at høre hvad Præsidenten sagde, men lod som han saae i Papirerne, han havde for sig, var Hemart nødt til at erindre ham om, at han ikke skulde læse, naar man spurgte ham, og Samtalen begyndte da igjen: "De indrømmer altsaa, at være bleven arresteret paa det af Vidnet betegnede

Sted?" — "Jeg veed ikke Stedets Navn." — "De indrømmer at være bleven arresteret?" — "Ja." — "Har De afskudt to Pistoler?" — "Ja." — "Har De dræbt et Menneske?" — "Det veed jeg ikke." — "De havde en Dolk?" — Ja." — "Og to Pistoler?" — Ja." — "Hvo var med Dem?" — "Jeg kjender ham ikke." — "Hvor har De boet i Paris?" — "Ingensteds." — "Boede De ikke, i det Øieblik da De blev arresteret, i Gaden la Montagne-Sainte-Geneviève, hos en Frugthandlerske?" — "I det Øieblik, da jeg blev arresteret, befandt jeg mig i en Cabriolet; jeg boede ingensteds." — "Hvor sov De Natten før Deres Fængsling?" — "Ingensteds." — "Hvad gjorde De i Paris?" — "Jeg spadserede." — "Hvilke Personer besøgte De?" — "Jeg vil ingen nævne; jeg kjender Ingen." — Af denne korte Skizze af den Maade, hvorpaa Georges besvarede Præsidentens Spørgsmaal, kan man dømme, hvor urokkelig hans Fasthed var under Debatterne; med Hensyn til Alt, hvad der havde kunnet compromittere nogen af hans Kamerater, forblev hans Mund lukket; al Kunst i Insinuationerne, Spørgsmaalene og Inductionerne strandede paa hans urokkelige Beslutning. —

— Resultatet af Sessionerne var, at Georges Cadoudal, Bouvet de Lozier, Rusillon, Rochelle, Armand de Polignac, Charles d'Hozier, de Riviere, Louis Ducorps, Picot, Lajolais, Roger, Coster-Saint-Victor, Deville, Gaillard, Johaut, Burban, Lemercier, Jean Cadoudal, Lelan og Merille bleve dømte til Dødsstraf; hvorimod Julius de Polignac, Leridant,

General Moreau, Rolland og Hisay kun til toaarigt Fangenskab. — Af de Førstnævnte bleve imidlertid Følgende benaadede med fireaarigt Fangenskab og derefter Deportation: Bouvet de Lozier, Rusillon, de Riviere, Rochelle, Armand de Polignac, d'Hozier, Lajolais og Armand Gaillard. —

To Dage efter lede de ikke benaadede Domfældte deres Straf. Deres Mod, deres Resignation forblev sig tro lige indtil det sidste Øieblik; og Georges, som vidste, at man havde udspredt det Rygte, at han havde erholdt Naade, bad virkelig om een, nemlig om den, at døe først, forat hans Kamerater kunde tage den Vished med sig i Døden, at han ikke overlevede dem. — Han var 35 Aar gammel. —

Tildragelserne i Paris i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August 1830 *).

Vi skride til i Korthed at fortælle de Begivenheder, som have tildraget sig i Paris siden den 25de Juli sidstleden. Da Kjendsgjerningerne tale tilstrækkeligt for sig selv, afholde vi os fra enhver Betragtning; de indeholde en fuldkommen tydelig Lære for de Mennesker,

*) Evénemens de Paris, des 26, 27, 28 et 29 Juillet 1830 et jours suivans, par plusieurs témoins oculaires; 2me édition. Bruxelles, 1830.

som have villet undertrykke en ædelsindet Nation, og for dem, som i Fremtiden maatte prøve paa at fornye slige Angreb.

Siden Udnævnelsen af det usalige Ministerium af 8de August, der blev gjort endnu værre den 29de Mai, havde man i Frankrig talt meget om Statscoups; man vidste, at Kuldkastelsen af vore Friheder i lang Tid havde været de Menneskers eneste Tanke, der beherskede Carl den Tiende, saavelsom denne Konges selv, der var gjennemtrængt af en ubegrændset Magts Fordomme, og slavisk overgiven til nogle Præsters Ærgjerrighed.

Ikke destomindre havde dog et stort Antal Borgere ikke kunnet troe, at disse Planer skulde blive realiserede; de gjorde Regning paa Hoffets Frygtsomhed. "Man vil ikke vove", sagde de, "at kuldkaste Grundtractaten og udsætte sig, ikke blot for at man vægrer sig ved at betale Paalæggene, men endog for en Opstand i Masse; man vil ikke vove at gjøre sig skyldig i en Handling, der allerede af Domstolene er qualificeret som en Forbrydelse. Carl den Tiende vil ikke ved Enden af sin Løbebane udsætte sig for Ludvig den Sextendes Skjebne; han vil ikke fordømme sin Familie til Bandlysning, uden Haab om igjen at betræde fransk Grund...."

Folkets Frygt syntes at bestyrkes i de første Dage af Juli; man forsikkrede, at de nylig valgte Kamre vilde blive forsamlede, at det Polignacske Ministerium vilde fremstille sig for dem med en uforfærdet Pande, og bestræbe sig for enten at undertrykke eller forlokke dem.

Den 24de Juli var der blevet sendt forseglede Breve til Pairerne og de Deputerede; Alle iilede at be-

give sig til deres Post. Skrækkelige Bedragerie! Den 26de var Chartet tilintetgjort!.... Forandrings-Ordonnancer udkom i Moniteuren, hvilke man havde forudskikket en Beretning til Kongen, et plump sophistisk Smørerie af Chantelauze, hvori man vovede at sige, at man kun gik ud af Chartet, for igjen at gaae ind i Chartet, at Journalernes Frihed ikke fandtes udtalt deri, heller ikke det directe Valg (af Deputerede), og at det tilkom Kongen alene at fortolke det efter sine egne Synsmaader.

Man støttede sig paa hiin 14de Artikel, som var et Resultat af tidligere Undertrykkelses-Ideer, og som, efter Ministrenes Fortolkning, for sig alene vilde have grundfæstet Despotismen selv.

Den første Ordonnance angik Pressen: den confiskerede private Eiendomme: den satte Magten i Lovens, Gensd'armeriet i Domstolenes Sted, og endelig Dødens Stilhed i Stedet for det selskabelige Livs travle og virksomme Bevægelse.

Den anden opstillede et i Slottets Sacristie udklækket saakaldet Valgsystem, hvori Alt var beregnet paa at tilintetgjøre Stemmefriheden og haane 30,000 Valgmænd, især deleshed dem, som berige Frankrig ved deres Industrie. Havde denne Ordonnance kunnet gaae igjennem, saa havde man maattet sige Farvel til enhver Art af Frihed; Kammeret var da ikke Andet, end en af Congregationen og Aristokratiet valgt Commission; og under den repræsentative Form vilde Frankrig være faldet tilbage i en værre Tingenes Orden, end den gamle Regjering.

Den tredte Ordonnance
ling (de Deputeredes Kamm
bleven forenet, det vil sige,
strafværdigste Angreb, der k
gjeret Land. For at fuldend
stem, havde man antaget M
meest brændemærkede i den off
lignac, Chantelauze, P
Ranville, Capelle, føied
nu ganske bedækket med det
øste Blod; en Vaublanc,
dukke, hvis Vigtighed hverken
teer eller Talent; Dudon,
Bedrager; Forbin des Is
sende Yttringer i Kamrene;
for en æreløs Censur-Comi
Navn alene siger Alt, S
Cornet d'Incourt, de C
Chaulieu, fordømte Jes
Conny, slaviske Talere for
gasse, hvis antike Navn ku
have nogen Betydenhed, der
dive Aar havde været dybt b
Det var disse Mennesk
at bringe den uindskrænkede
der saadanne Tyranners Und
en Nation tilbage, der i 30
for Friheden. Disse Menn
skulde bøie Hovedet, at nogl
nok til at underkue de Misf
stud paa Folket tilstrækkelige

for stedse. Den hurtigste af alle Revolutioner [illegible] revet dem af deres forbausende Vildfarelse.

Den 26de Juli.

Paris fremböd den dybeste Rolighed, da den [illegible] lige Moniteur udkom. Man ventede [illegible] skjændige Forsøg, som den aabenbarede, at den [illegible] Bevægelse var en fuldkommen Bedøvelse. [illegible] der den ulykkelige Nyhed sig fra den Ene til den [illegible] den; man styrter ind paa Kaffehusene og i de [illegible] Cabinetter; med et bittert Smiil hører man [illegible] cerne blive oplæste; Alle see ængsteligt [illegible] hinanden; man vover endnu ikke at ytre [illegible] uforbeholdent om Carl den Tiendes [illegible]; [illegible] paa alle Ansigter læser man Udtrykket af [illegible] og Foragt.

Imidlertid behøvedes der nogen Tid til at [illegible] retningen kunde udbrede sig; Folket, [illegible] Moniteuren, havde i Begyndelsen [illegible] derom. Men i de offentlige [illegible] bragte denne Begivenhed den [illegible] Journaler beredede sig til en [illegible] forladte af deres skjælvende [illegible] der man af Hr. de Belleyme [illegible] skjøndt bestemt, dog [illegible] første Deel af de offentlige [illegible] [illegible]gt at udkomme. [illegible] g[illegible]ende Protest:

"Man har i [illegible] [illegible]ilde blive krænkede, [illegible] [illegible]et Publicums [illegible] [illegible]eredes

Ministeriet afviste denne Formodning som en Bagvaskelse. Imidlertid har Moniteuren omsider bekjendtgjort disse mærkværdige Ordonnancer, som ere den meest himmelraabende Krænkelse af Loven. Den lovlige Regjering er altsaa ophørt, Magtens Herredømme er begyndt.

"I den Stilling, hvori vi ere satte, ophører Lydigheden at være en Pligt. De Borgere, hvis Kald det fornemmelig er at adlyde, ere Journalernes Udgivere; de bør give det første Exempel paa Modstand imod en Autoritet, som har aflagt den lovlige Charakteer.

"De Anliggender, hvorom de idag bekjendtgjorte Ordonnancer tage Bestemmelse, ere af den Natur, at den kongelige Magt, ifølge Chartet, ikke ene kan afgjøre dem. Chartet (Artikel 8) siger, at de Franske, med Hensyn til Pressen, kun ere forpligtede til at rette sig efter Lovene; det siger ikke efter Ordonnancerne.

"Kronen har hidindtil selv erkjendt disse Artikler; den har aldrig tænkt paa at væbne sig imod dem, hverken med en foregiven constituerende Magt, eller med en, den 14de Artikel falskeligen tilegnet Magt.

"Og i Sandhed, hver Gang tilsyneladende alvorlige Omstændigheder have forekommet den at kræve en Indskrænkning enten i Pressefriheden eller i Valgrettigheden, har den taget sin Tilflugt til begge Kamre. Da man var nødt til at gjøre Forandringer i Chartet, for at indføre Septennaliteten og Integral-Fornyelsen, appellerede Kronen ikke til sig selv, som dette Chartes Stifter, men til Kamrene.

"Kongedømmet har altsaa erkjendt, og selv udøvet den 8de og den 35te Artikel, og har ikke anmas-

fet sig, i den Henseende, hverken en constituerende eller en dictatorisk Myndighed, som ingensteds existerer.

"Tribunalerne, som det tilkommer at fortolke Lovene, have høitideligen erkjendt de samme Grundsætninger. Den kongelige Ret i Paris og flere andre have fordømt Udbrederne af den bretagneske Forbindelse, som fornærmelig imod Regjeringen. Den har betragtet som en Fornærmelse den yttrede Formodning, at Regjeringen kunde anvende Ordonnanceernes Magt der, hvor Loven alene kan have Myndighed.

"De Grunde, hvorpaa de støtte sig, ere saadanne, at man blot behøver at antyde dem.

"Chartets formelige Text, Kronens hidtil brugte Fremgangsmaade, Domstolenes Kjendelser, sætte det altsaa udenfor al Tvivl, at, i Henseende til Pressen og Valg-Organisationen, ikkun Lovene alene, det vil sige Kongen og Kamrene, kunne være afgjørende.

"Idag har saaledes Regjeringen krænket Legaliteten. Vi ere løste fra al Lydighed. Vi søge at bekjendtgjøre vore Blade, uden at spørge om den Autorisation, der er os paalagt. Vi ville bestræbe os for at de idetmindste idag kunne blive udbredte i hele Frankrig.

"Dette byder vor Borgerpligt os, og den ville vi opfylde.

"Det tilkommer ikke os at foreskrive det lovstridigen opløste Kammer dets Pligter; men vi kunne, i Frankrigs Navn, bønfalde det om at støtte sig paa sin uomtvistelige Ret, og at modsætte sig Lovenes Krænkelse, saa meget som det staaer i dets Magt. Denne Ret er lige saa vis, som den, hvorpaa vi støtte os. Chartet siger (Art. 50), at Kongen kan opløse de Deputeredes

Kammer; men forat dette kan skee, maa det have været forenet, constitueret som Kammer, og endelig have haandthævet et System, der var i Stand til at fremkalde en Opløsning. Men førend Kammerets Forening og Constituering gives der kun Valg; men nu siger Chartet ingensteds, at Kongen kan erklære Valgene for ugyldige; Ordonnancerne ere altsaa lovstridige; thi de gjøre noget, som Chartet ikke autoriserer.

"De valgte, til den 3die August sammenkaldte, Deputerede ere altsaa lovstridigen valgte og sammenkaldte. Deres Ret er den samme idag som igaar. Frankrig bønfalder dem om, ikke at glemme det. Det er deres Pligt at gjøre Alt, hvad de kunne, for at haandthæve denne Ret.

"Regjeringen har idag tabt den Lovligheds Charakteer, som paabyder Lydighed. Vi gjøre den Modstand, hvad os angaaer; Frankrig har at bestemme, hvor vidt det bør udstrække sin egen Modstand."

Alle Redacteurer og Geranter, som for Tiden befinde sig i Paris, have undertegnet Ovenstaaende. (Her følge Navnene). —

Imidlertid er det uroligt paa Børsen; alle Banquiers erklære, at de holde inde med deres Vexelforretninger; de offentlige Fonds synke meer end 4 Francs, et stort Antal Kjøbmænd erklære, at de ville standse deres Udbetalinger; Manufacturisterne lukke deres Værksteder; adskillige Bogtrykkere efterligne dem; een af disse, hvis Navn er berømt, siger (til sine Arbeidere): "Mine Venner, man undertrykker idag Pressen, jeg kan ikke mere give Eder Arbejde; gaaer hen og beder Eders gode Konge derom." Hr. Ternaux afskediger 150

Arbeidere, idet han udbetaler dem 8 Dages Løn til Skadesløsholdelse.

Under denne stedse afverlende Bevægelse begyndte Borgerne at samle sig i Grupper ved Palais Royal. Endnu seer man ingen Vaaben; det er Nysgjerrige, som raadslaae, urolige Mennesker, som spørge hinanden; og desuagtet sætter Gensd'armeriet sig i Bevægelse, for at adskille dem. Man begaaer den Nederdrægtighed, at skyde paa det ubevæbnede Folk; Colonner af den kongelige Garde indeslutte Haven, udjage de Spadserende og lade Gitterne lukke. Den mishandlede Hob begiver sig til "Capucinernes Boulevard," skrigende: "Ned med Polignac!" Man slaaer Ruderne ind, man stener den kongelige Garde, som igjen fyrer paa Folket. En Snees unge Mennesker ventede ved Portene af Hr. Casimir Périer's Hotel Bestemmelserne af en Forening af Deputerede, der vare komne sammen, for at sysselsætte sig med de offentlige Farer og affatte en Protestation; man nedsabler dem uden Barmhjertighed. Allerede havde man hørt Flinteskud paa nogle Punkter, og adskillige Borgere vare blevne saarede, ja endog dræbte. Den 27de udkom de Deputeredes Protestation, hvori de erklærede, at de, overeensstemmende med Chartet, betragtede sig som lovmæssig valgte Deputerede, og at kun Vold kunde hindre dem i at opfylde deres Pligter som saadanne.

Den 27de Juli.

En i alle Stadens Qvarterer i Mængde udbredt Placat, underskreven af Mangin, forbød alle offentlige Læseanstalter at modtage og fremlægge de Journa-

ler, som udkom uden foregaaende Tilladelse. Denne vilkaarlige Forholdsregel underrettede Forstædernes Beboere om de Begivenheder, hvorom de endnu kun havde en ufuldkommen Kundskab.

Udtogene af Moniteuren fra igaar oplyse dem tilfulde; Forbittrelsen staaer malet paa alle Ansigter.

Synet af en stor Udvikling af den offentlige Magt forøger den endnu mere. Kl. 11 lade Politie-Commissairer, ledsagede af væbnet Magt, nogle Gader spærre, og bryde ind i Bureauerne for de Journaler, som man havde vovet at lade udkomme, f. Ex. Le Temps, le National, le Globe, Journal du Commerce, Figaro; man gjør dem den heftigste Modstand, og forbyder dem, i Lovens Navn, enhver Forfølgelse; Kleinsmedde, som man havde ladet hente, for at opbryde Dørrene til Trykkerierne, nægte deres Tjeneste. Politie-Commissairerne ere tvivlraadige, og frygte for at gjøre sig skyldige i Indbrud og Tyverie. Mangin sender endelig den Mand, hvis Bestilling det er at niete Galeislavernes Lænker, for at opbryde Dørrene, og Forbrydelsen fuldføres.

Imidlertid danner der sig igjen Grupper i langt større Antal, end om Aftenen i Forveien; de Fleste vare endnu uden Vaaben, og lokkede hid af Nysgjerrighed, og kun nogle Folk fra Forstæderne vare bevæbnede med Stokke og Stene. Gensd'armer til Fods og Hest bortjage uden Forskjel Alle, som komme for dem; men allerede begynder man at gjøre Modstand, og Grupperne forstørres hvert Øieblik, istedetfor at skilles ad. Snart er hele St. Honoré-Gaden opfyldt med Mennesker; man griber til Vaaben; der høres gjentagne Flinte-

skud; men de Mennesker, mod hvilke de ere rettede, forene sig uden Frygt under Fiendens Ild.

Andre Hobe begive sig henimod Hotellet for de udenlandske Sager, og til den Vei, som Ministeren Polignac maa passere ved sin Tilbagekomst fra Saint-Cloud; og man anholder flere Vogne. Polignac var imidlertid ubemærket ankommen til sit Pallads, og snart lod han det forskandse med Artillerie, ligesom en Fæstning. Man fortæller, at denne lumpne Minister, i det Øieblik, da Skydningen efter hans Befaling var paa det allerheftigste, sad ganske rolig til Bords med sine Colleger under sine Kanoners Beskyttelse, og haanede saaledes de Offere, han lod slagte.

Om Aftenen den 27de begyndte det beundringsværdige Forsvarssystem, som Indvaanerne af Paris modsatte de Tropper, der paa en saa barbarisk Maade nedskjøde dem for Fode. Uden foregaaende Aftale, hvortil der ikke havde været Tid, forsamlede nu alle Borgerne sig saa at sige instinctmæssigen paa alle de Punkter, som det var nødvendigt at forsvare. Allerførst søndersloge de Lygterne i Gaderne St. Honoré og Notre-Dame, paa Børsen og det erkebiskoppelige Pallads; paa samme Tid begave Borgere sig til Vaabensmeddene, der uden Modstand aabnede dem deres Værksteder, opmuntrede dem til at stride, og forsynede dem selv med Papir til Patroner. Uhyre Bjelker bleve lagte tvers over Gaderne for at standse Cavalleriets Fremtrængen. I alle disse Forberedelser herskede der en forbausende Orden og Rolighed. — Man sage, at mere Frygten for en stor Fare, end Lidenskaben, satte alle Borgere i Be-

vægelse. Natten forløb under disse Tilberedelser, nogle enkelte Fægtninger bleve leverede, men de afgjørende Angreb bleve opsatte til den følgende Dag.

Den 28de Juli.

Fra om Morgenen vare alle Indvaanere af Paris i Bevægelse; Detaschementer fra Forstæderne St. Antoine og St. Marceau havde sat sig i Marsch. Bevæbnede Borgere indtoge Raadhuset; andre havde bemægtiget sig Notre-Dame-Kirkens Taarne, havde der opplantet den trefarvede Fane, og ringede med Stormklokken. Enhver var rustet til Kamp. Alt Krudt og Bly, som man kunde finde hos Kjøbmændene, blev taget. En Hob gamle Nationalgardere, uden Uniformer, havde forenet sig med Borgertropperne. Hele den polytechniske Skole havde forlangt eller rettere taget sig Tilladelse til at gaae ud og stride; Rets- og Medicin-Skolerne fulgte dette Exempel; kort, hele Paris frembød Synet af en Leir: alle Boutiker vare lukkede, og allevegne var der posteret kongelige Gardere, Lanciers, Schweizere og Linieregimenter.

Disse forskjellige Corps vare imidlertid ikke lige beredvillige til at vende Vaabnene mod deres Medborgere. Uagtet hver enkelt af de kongelige Gardere havde faaet 25 Francs, vægrede de sig dog ved den skrækkelige Tjeneste, som man fordrede af dem. Linieregimenterne nægtede bestemt at ville skyde. Officererne, der vare komne sammen paa det tyrkiske Kaffehuus, havde opsat og indleveret en Erklæring til deres Commandant, hvori de udtrykkede deres bestemte Villie, at indskrænke sig til at holde Orden, uden at skyde paa Folket; men

Gensd'armeriet, og især deelesshed Schweizerne viste den vildeste Forbittrelse.

Medens Enhver saaledes beredte sig til Kamp, bleve, som ved et Trylleslag, alle Tegn paa den kongelige Myndighed nedrevne og tilintetgjorte.

Man vilde ikke mere bevare disse Billeder af en Konge, der lod sit Folk myrde; hist bleve de ophængte paa Lygterne, her samlede man dem i Hobe, og stak dem i Brand. Ikke destomindre gik alle disse Udvexelser af Folkejustitien af uden Uorden, uden Voldsomhed og uden andet Skrig end: "Chartet leve!"

Imidlertid udbredte der sig paa een Gang en regelmæssig Kamp i alle Qvarterer af Paris. Den fortrinligste Skueplads for Angreb og Forsvar var Raadhuset. De bevæbnede Borgere, som holdt det besat, bleve beleirede af Schweizerne og den kongelige Garde. Posterede paa le quai aux Fleurs og dens Omgivelser, indskrænkede Linietropperne sig til at holde de Nysgjerrige ude, som havde kunnet udsætte deres Liv, ved at trænge altfor uforsigtigt frem. Raadhuset blev erobret og gjenerobret flere Gange under en 12 Timers Musketild og Kanonade. Det er umuligt at beskrive den Virkning, som ethvert Knald frembragte paa Indvaanerne i de omliggende Egne. Stormklokken i Notre Dame-Kirken ringede uafladeligt; hvert Øieblik bragte man Saarede til Hôtel Dieu, og Døde til la Morgue*). Disse Transporter fandt Sted paa den meest rørende Maade; de tilstedeværende Borgeres Agtelse og Taarer omringede disse ynkværdige Offere for deres Heltemod;

*) Det Sted, hvor fundne Liig henlægges til Skue.

man haanede intet Liig, hvad enten det var en fransk Krigers eller en Schweizers: Det var en Broder, det var et Mennceske. Beundringsværdige Exempel paa Maadeholdenhed og Menneskelighed!

Medens man saaledes kjæmpede, havde et stort Antal Nationalgardere taget deres Uniform paa, formeret Pelotons, og droge nu, forsynede med Patroner, som de havde bemægtiget sig i et offentligt Magazin, til Pontneuf og Instituttet. Her begyndte nu en morderisk Kamp. Tropper, posterede i Husene paa Quai des Orfèvres, i Politie-Præfecturen, omkring Henrik den Fjerdes Billedstøtte, paa Louvre og i Museets Gallerie, vedligeholdt en anseelig Ild. Le Pont des Arts var ligeledes Skuepladsen for en rasende Kamp. Tid efter anden bleve Saarede kjørte til Hospitalerne. En eneste Corporal beskyttede disse sørgelige Convoier, hvis tause Befolkning bedst dækkede deres Marsch.

I Omegnen af Palais-Royal, paa Boulevarderne og de offentlige Pladser, fortsattes Kampen med afvexlende Held. Medens Folket var seierrigt paa en stor Mængde Punkter, syntes Udfaldet endnu uvist i Omegnene af Louvre, paa rue du Coq og Carrouselpladsen. Dette var ikke Tilfældet i Saint-Antoine-Gaden. Her havde en Deel af Folkemængden, fuld af Iver og med den Beslutning at seire eller døe, posteret sig i Husene, paa Tagene, og skjød uophørligt paa Tropperne, som ilede gjennem Gaderne. Man tog Tagene af Husene, og lod Tagstenene regne ned paa de Stormendes Hoveder. Paa Boulevarden St. Martin samme Iver, samme Opoffrelse; Borgerne havde slæbt Brostenene fra Gaderne op paa St. Martin-Portens Triumphbue, og

kastede dem ned paa Tropperne, som forgjeves stræbte at gjøre sig til Herrer af dette Angrebspunkt. Paa samme Tid stormede Folket rasende Gensd'armeriets Caserne i Forstaden St. Martins Gade. I Begyndelsen drevet tilbage, endte det med denne Casernes Indtagelse; Alt, hvad der befandt sig deri, blev kastet ud paa Gaden og overgivet til Luerne; Ingen tilegnede sig noget; man drev Samvittighedsfuldheden saa vidt, at man kastede Sølvtøi og myntede Penge paa Ilden.

Om Onsdagen, henimod Aften, begyndte Kampens Heftighed at aftage noget, og Folket gav sig til at opføre Forskandsninger paa alle Punkter; hidtil havde man indskrænket sig til at spærre Gaderne med Bjelker, Karrer og alle de Vogne, man kunde træffe paa; snart opbrød man Steenbroen ved Enderne af hver Gade; man kastede Stenene i Foustager, man forstærkede disse Forskandsninger med væltede Vogne, Træerne paa Boulevarderne bleve fældede og kastede tvers over Veien. I et Dieblik blev Paris sat i en frygtelig Forsvarsstand.

Gevær- og Kanonilden ved Raadhuset ophørte henimod Kl. 10 om Aftenen, og Tropperne, overbeviste om Umuligheden af at holde sig længere i de folkerige Qvarterer, benyttede Natten, for at trække sig tilbage til Tuileriernes Qvarteer. Man opstillede dem i de elyseiske Marker, paa Ludvig den Femtendes Plads og i Gaderne omkring Slottet; men allerede vare de fleste af dem enten af Modløshed eller snarere af en Følelse af Rædsel for den afskyelige Forretning, hvortil man havde fordømt dem, blevne tilbøielige til at overgive sig eller trække sig tilbage. Man saae den konge-

lige Garde, posteret eller rettere liggende paa Ludvig den Femtendes Plads, sukke over sin frygtelige Stilling; de fleste af disse Krigere fældede Taarer. "Man dræbe os," sagde de; "det er vor Pligt at døe paa vor Post; men vi ville ikke længere drive den uværdige Haandtering, hvortil man i disse to Dage har fordømt os." Flere Officerer af Garden indsendte deres Afsked til deres Commandant, og lagde en ædel Anger for Dagen.

Linieregimentet, som vi have seet vakle, overgav sig næsten heelt og holdent. Flere Regimenter forenede sig broderligt med Borgerne, som modtoge dem med det gjentagne Raab: "Linietropperne leve!"

Den 28de om Aftenen frembød Paris, aldeles blottet for Lygter, allevegne opfyldt af Forskandsninger, det sørgeligste Syn. Det lille Antal kongelige Embedsmænd, som havde vovet at forblive paa deres Post, forsvandt; nogle gik til Saint-Cloud, de fleste skjulte sig. Mangin, der havde tabt al Fatning, flygtede over Hals og Hoved fra Politie-Præfecturen, og Staden befandt sig uden noget Slags offentlig Myndighed.

Nu var det, at nogle af de mere dannede Borgere, der havde forenet sig for at tage de Forholdsregler, som Omstændighederne maatte kræve, sysselsatte sig med at bringe nogen Orden i den overordentlige Tilstand. Man fattede den Plan, i Hast at oprette et provisorisk Politie, og saa meget som muligt at forene Nationalgarden, for at beskytte de private og offentlige Eiendomme. Natten hengik under dette Arbeide.

Den 29de Juli.

I Dagbrækningen var hele Befolkningen paa Benene og under Vaaben, forsynet med Munition og be-

skemt paa at fuldende sit Værk. Nogle Mænd af Carl den Tiendes Tjeneste havde begivet sig til St. Cloud, besvoret Polignac at tage sin Afsked, og Kongen, at tage de ulykkelige Ordonnancer tilbage. Ministeren vedblev i den barbariske Beslutning at sætte sin Herres Krone paa Spil i en Borgerkrig. Han vægrede sig ved at høre noget Forslag; og Kampen blev fortsat.

De to foregaaende Dage havde man seet Folket stride uden Anfører, uden Veiledning, og desuagtet med en beundringsværdig Orden. Men den 29de om Morgenen følte flere Fædrelandsvenner Nødvendigheden af at give det nogle duelige Anførere. Redacteuren af Constitutionnel, Hr. Evariste Dumoulin, begiver sig til den brave General Dubourg og forestiller ham Nødvendigheden af at stille sig i Spidsen for Folket. Skjøndt haardt medtagen i sine Feldttog, er General Dubourg strax beredt; han udstæder en Proclamation, sætter sig i Spidsen for talrige Colonner, og bemægtiger sig Børspladsen. En endnu mere berømt General bestemmer sig til ligeledes at understøtte Nationens Anstrengelser; General Gerard tager Commandoen over de talrige Detaschementer, som drage mod Louvre og Tuilerierne.

Overbefalingsmanden Marschal Marmont havde posteret Schweizerne i de øverste Etager af disse Slotte, og herfra lader denne fremmede Skare, for hvem fransk Blod ikke har nogen Værd, beskyttet bag Muurpillerne, hine dræbende Kugler hagle ned paa Frihedens Forsvarere. Unyttige Barbarie! Paa det givne Signal, Stormklokkens Ringen, styrte fem til sex tusende Mennesker løs paa Louvre. To Regiménter af den konge-

lige Garde vare opstillede i Gaardene og i Infantens Have; de skyde paa de første Stormende; men de Faldne blive øieblikkeligen erstattede af deres Brødre. Man rykker i Stormskridt mod Louvres Gittere, de blive knuste, og Folkemassen udbreder sig i Gaardene, stormer Trapperne, og tvinger Schweizerne, der kjæmpe med den yderste Forbittrelse, til at overgive sig paa Discretion. Et Øieblik efter vaier den trefarvede Fane paa den af Borgerne stormede Bygning.

Imidlertid vare alle de andre Qvarterer af Paris faldne i Folkets Hænder. Nationalgarden havde indtaget Raadhuset; en bevæbnet Skare bemægtigede sig Erkebispens Pallads, og trængte ind i Værelserne. Den troede her kun at finde Insignierne for en Religion, der byder Kjerlighed; men hvor stor var dens Forbittrelse, da den opdagede en Mængde Dolke og en Fustage Krudt; ved dette Syn styrter man sig over Meublerne; Alt bliver sønderknust, kastet ud af Vinduerne og i Floden, hvor man seer Meubler, Bøger og Prydelser svømme imellem hinanden; Ingen tog noget for sig selv; alt det kostbare Kirketøi blev bragt til Raadhuset, Sengklæder, Linned og Alt, hvad der kunde være de Saarede til Nytte, bleve sendte til Hotel Dieu. Bevæbnede Masser begave sig ligeledes til "de gamle Geistliges Kloster" i rue d'Enfer; de vare flygtede. Her fornyes Scenerne i det erkebiskoppelige Pallads; det kostbare Kirketøi blev overgivet i Mairen af Montrouges Hænder og Varetægt.

Efter Louvres og dets Omgivelsers Erobring vare de kongelige Tropper kun endnu i Besiddelse af Tuilerierne, bag hvilke de havde forskandset sig. Ministrene

holdt her Raad med Hertugen af Ragusa (Marmont). En Deputation af Folkets Befuldmægtigede, der vare komne sammen hos Hr. Lafitte og ønskede at gjøre Ende paa Blodsudgydelsen, begav sig midt igjennem Geværilden til Commandanten af Paris. Hr. Lafitte førte Ordet. Han forestillede Hertugen af Ragusa levende Hovedstadens sørgelige Tilstand, og gjorde ham personligen ansvarlig, i Frankrigs Deputeredes Navn, for de usalige Følger af en saa sørgelig Begivenhed.

Ragusa svarede: "Den militaire Ære bestaaer i Lydighed."

"Og Borgeræren," svarede Hr. Lafitte, "i ikke at myrde Borgerne."

Herpaa spurgte Marschallen: "Men, mine Herrer, hvilke Betingelser foreslaae De da?"

"Vi troe at turde haabe," svarede de Deputerede, "at Ordenen vil vende tilbage under følgende Betingelser: Gjenkaldelse af Ordonnancerne af 25de Juli, Ministrenes Afskedigelse, og Kamrenes Sammenkaldelse den 3die August."

"Som Borger," svarede Ragusa, "kan jeg ikke misbillige, maa jeg endog dele de Herrer Deputeredes Meninger; men som Militair har jeg Befalinger, og maa udføre dem. Forresten, mine Herrer, dersom De ville tale derom med Hr. de Polignac, da er han her, og jeg skal spørge ham, om han vil modtage Dem."

Ragusa gik, men kom faa Øieblikke efter tilbage igjen med en forstyrret Mine, og erklærede, at Polignac havde svaret ham, at de foreslaaede Betingelser gjorde enhver Samtale overflødig.

"Der skal da blive Borgerkrig," sagde Hr. Lafitte.

Ragusa svarede Intet, og de Deputerede begave sig bort.

Man maatte altsaa nu beslutte sig til at angribe Tuilerierne. Talrige Colonner begave sig derhen, med General Gerard i Spidsen; i et Oieblik var Pont-Royal tagen af dem. Ragusa forberedte sig til at romme Slottet, da pludselig en Afdeling af Schweizergarden, forklædt som Borgere, bevæbnede med Pistoler og Dolke, falder Borgerne i Ryggen, og strækker flere til Jorden. Blodbadet bliver frygteligt, Mand kjæmper imod Mand, indtil omsider alle disse Snigmordere ere tilintetgjorte. Efter nogle Salver er Slottet taget. Man trænger ind igjennem Pavillon de Flore. Forbittrelsen over en nylig begaaet Lumpenhed gjorde, at man valgte dette Sted til Angrebspunkt; herfra havde nemlig Schweizerne Kl. 7 om Morgenen fyret paa en Hob Fruentimmer, som Nysgjerrigheden havde lokket hen paa Pont-Royal. Da hiin Pavillon, Hertuginden af Angoulemes sædvanlige Opholdsted, var taget, og Folket her havde fundet mange tusinde Exemplarer af Proclamationer, som vare stilede til Soldaterne, for at ophidse dem imod Borgerne, steg Forbittrelsen til den høieste Grad; Meublerne bleve her ligeledes sønderslaaede og kastede ud af Vinduerne, men Pengene og alle Sager af Værdie afleverede paa Raadhuset.

Denne sidste Vaabendaad aabnede endelig Oinene paa Hertugen af Ragusa; han lod melde, at han var beredt til at underkaste sig. En Deel af hans Tropper overgav sig og forenede sig med Folket; Resten blev

beordret til Høiene ved St. Cloud, og begyndte at trække sig tilbage, dækket af et stærkt Artillerie. Den trefarvede Fane vaiede paa alle offentlige Bygninger i Paris.

Saaledes endte denne tre Dages Krig, som blev ført af et opægget Folk imod en afsindig Fyrstes Drabanter. Disse tre Dage, i hvilke Indvaanerne af Paris lagde et beundringsværdigt Mod for Dagen, fordunkle de skjønneste Epoker af den ældre franske Revolution. Kun nogle uundgaaelige Uordener forefaldt i denne store Kamp, men der skete ikke det ringeste Indgreb i private Eiendomme. Municipal-Commissioner, frivillig valgte i næsten alle Mairier, organiserede Nationalgarden, forsynede den med Flinter og Munition, aabnede et Fristed for de Saarede, skaffede Fædrelandets tappre Forsvarere Levnetsmidler, anordnede regelmæssigere og mere udstrakte Forskandsninger, vaagede over den offentlige Rolighed, over Sundheden og Levnetsmidlernes ordentlige Fordeling.

Mairiet for det 11te District, som Hr. Lemercier af Institutet forestod, har isærdeleshed fortjent alle Borgeres Erkjendtlighed.

Antallet af de i disse tre Dage Faldne beløber sig til meer end 2000; de Saaredes Antal er endnu ikke bekjendt. Modtagne overalt med Kjærlighed og Agtelse, nøde de den omhyggeligste Pleie som Løn for deres Opoffrelse. Alle Børser stode dem aabne, alle Piger og Koner plukkede Charpie til at forbinde deres Saar med; Fædrelandet har antaget dem som sine Børn.

Et Monument vil blive opført til Minde om disse Slagtoffere, paa det samme Sted, hvor der skulde be-

vises Hertugen af Berry en lignende Ære. Dette Forsoningscapel skulde være et Mindesmærke for et Menneske og en Prinds; det vil nu vorde et Monument for Fædrelandet og Friheden.

Carl den Tiendes sidste Forsøg. — Oprettelsen af en provisorisk Regjering.

Medens Folket i Paris gjenerobrede sin Frihed med sit Blod, yttrede det til St. Cloud flygtede Hof sit Bifald over Blodbadet paa Borgerne, og kaldte deres Modstand et frækt Oprør. Det havde troet, at der kun behøvedes nogle Geværsalver for at bringe Folket i Orden igjen, og at nogle Angreb af Gensd'armeriet vilde være tilstrækkelige til at omstøde Lovene. De syv Ministre omgave Kongen, og opmuntrede ham til ikke at give efter. Polignac især udmærkede sig ved den, indskrænkede Hoveder egne Stivsindighed, der i sin Stolthed og Uvidenhed ingenting seer. Dauphin deelte Carl den Tiendes Sindelag; Ingen indsaae, at Monarkiet var sat paa Spil, og at det hvert Øieblik kunde tabes. Endnu om Aftenen den 29de havde man ikke den fjerneste Idee om at tage de ulykkelige Ordonnancer tilbage og at sammenkalde Kamrene. Der var givet Ordre til at angribe Paris med friske Tropper; et Schweizer-Regiment var blevet indbeordret fra Orleans; kort, Carl den Tiende vilde haardnakket fuldføre den Gjerning, hvortil man havde forledet ham. Omringet af sine Præster, hengivende sig uophørligen til overtroiske Ceremonier, meente han at have frelst Staten, naar han havde hørt en Messe.

Saa stor var endnu Forblindelsen hos disse Mennesker (Originalen kalder dem parjures), da den 30te om Morgenen et Medlem af Pairskammeret, efterat han forgjeves havde stræbt at overvinde Polignacs Halsstarrighed, bestemmer sig til at gaae lige til St. Cloud. Hr. de Sussy, der sit hele Liv havde været vant til at afgjøre vigtige Forretninger ved Fiinhed, troede, at man endnu kunde frelse Carl den Tiendes Dynastie ved en fortærsket Diplomatiks smaalige Kunstgreb. Ledsaget af Grev D'****, begiver han sig til Kongen, hvor Polignac allerede var kommen ham i Forkjøbet, og skildrer ham Parises Tilstand, Kongens Farer og Sandsynligheden af en nærforestaaende Revolution. Carl den Tiende, som ikke kan troe det, forbliver i Begyndelsen ubøielig: "Som Konge," sagde han, "er jeg bleven haardt fornærmet; det tilkommer ikke mig at foreslaae Betingelser; man gjøre mig Forslag, og jeg vil see, om jeg bør antage dem." Hr. de Sussy gik haabløs bort. Man kalder ham tilbage, da man havde erholdt foruroligende Efterretninger, og først nu samtykker Kongen i at tage Ordonnancerne tilbage og skifte Ministre. Tvende Ordonnancer udnævne Hr. de Mortemart til Minister for de udenlandske Sager, og General Gerard til Krigsminister. Man forfatter Proclamationer, og Hr. de Sussy kommer tilbage til Paris med Fuldmagt til at underhandle om en Overeenskomst. Dog nu er det for sildigt. En provisorisk Regjering er allerede bleven udnævnt, og Folket hører kun med Afsky Navnet paa en Fyrste, som har ladet skyde paa det. Carl den Tiende var bleven mere forhadt og foragtet af Folket, end Carl den Niende;

"thi," meente man, "denne var dog idetmindste forbleven i Paris paa Bartholomeusdagen."

Hr. de Sussy skred nu til det sidste Middel; han begav sig til Regjerings-Committeen; men hans Forslag bleve afviste med Foragt. Grev Sussy forelagde de Deputeredes Kammer Kongens Forslag. Kammeret skred til Dagsordenen; Pairerne bleve sammenkaldte ved forseglede Breve; men disse for en stor Deel i Rænker erfarne Mænd, der af Frygtsomhed havde væget sig ved at tage Deel i Nationalbevægelsen mod Carl den Tiende, vovede nu heller ikke at forene sig med ham imod Nationalbevægelsen.

Nu omsider, skjøndt for sildigt, overbeviist om sin hele frygtelige Stilling, forladt af de fleste af sine Tropper, af sine Ministre, vilde Carl den Tiende takke af til Fordeel for sin Søn, Hertugen af Angoulême.

Den 30te, om Eftermiddagen,

gjorde en Stabsofficeer af den gamle Armee Kongen en energisk og frimodig Skildring af Tingenes sande Stilling, og forkyndte ham, at hans Sag var aldeles tabt. Dybt nedbøiet, hævede Kongen langsomt sit Hoved, og sagde til Generalen, at han aldrig havde villet afvige fra Chartet, og at Ordonnancerne af 25de Juli kun vare givne, for at kunne vende tilbage dertil. "For at vende tilbage dertil?" gjentog Generalen, "nu, saa er Deres Majestæt bleven afskyeligt bedragen! Hvem i hele Frankrig vilde De bringe til at troe, at dette har været Deres Hensigt, da disse og tusinde andre af deres Actstykker altid have været tvertimod Friheden og Nationalæren.

"Nu vel," sagde Kongen til ham, "siden disse Ordonnancer have opbragt Nationen saa meget, saa skal den blive tilfredsstillet; jeg har tilbagekaldet dem, jeg har afskediget mine Ministre, men uheldigviis har Hr. de Mortemart ikke kunnet begive sig til Conseillet igaar; han kunde maaskee have reddet det Hele." — "Jo, nu er det for sildigt; selv Deres Majestæts Afstaaelse til Fordeel for Deres Søn vilde ikke kunne tilfredsstille Nationen; han har været Medlem af Geheimeconseillet, han har kjendt hine Actstykker, han har taget Deel deri, han er altsaa Medskyldig. Dersom Deres Majestæt havde havt bedre Raadgivere, saa vilde De have ladet Dauphin forblive i Oppositionen; da vilde Frankrig, naar De havde takket af til Fordeel for ham, have kunnet fæste Tro til hans Ords og Handlingers Oprigtighed; men nu er det for sildigt." Carl den Tiende, meer og mere nedslaaet, svarede ikkun de Ord: "Hvad vil De da, at jeg skal gjøre?"

Uden Minister, næsten forladt af hele Armeen, maatte Carl den Tiende beslutte sig til at tage Flugten; efter en i den skrækkeligste Angest tilbragt Nat flygtede han med sin Familie Natten imellem den 30te og 31te Juli, og den følgende Morgen vaiede den trefarvede Fane fra det til Borgerne overladte Slot. Kongen tog Veien til Vendée, men standsede i Rambouillet. —

Efterat to Dage vare forløbne under en fuldkommen Mangel paa offentlig Myndighed, følte Borgerne Nødvendigheden af at sørge for Oprettelsen af en Regjering. De i Paris forsamlede Deputerede troede sig af Omstændighederne berettigede til at udnævne en Com-

mission, som skulde vaage over det offentlige Vel. Den bestod af følgende Medlemmer: De Herrer Aubray de Puyraveau, Gérard, Lafitte, General Lobau, Mauguin, Odier, Casimir Perrier, de Schonen. — Til Chef for Nationalgarden udnævntes den gamle General Lafayette. — —

Saasnart Carl den Tiendes og hans Tilhængeres Nederlag var fuldendt, sysselsatte Enhvers Tanker sig med den nye Tingenes Orden, som var meest passende for Frankrig. Folket, der havde viist en beundringsværdig Opførsel i disse tre Dage, havde ikke ved nogen Strid villet afgjøre dette Spørgsmaal. "Chartet leve!" havde været dets eneste Løsen. Kun nogle Faa raabte: "Napoleon den Anden leve!" men deres uoverlagte Skrig hendøde ligesaa ubemærket, som det endnu mere uoverlagte: "Keiseren leve!" Spørgsmaalet forblev, da endnu stedse uafgjort.

Et ringe Antal Borgere, der overlode sig til det meest phantastiske Drømmeværk, kunde et Øieblik troe paa Muligheden af at oprette det republikanske System i Frankrig; men den ulige større Deel, overbeviist om at et virkeligt repræsentativt Regjeringssystem frembyder alle mulige Garantier for Frihed og Lykke, og som især derved vilde antage en Regjeringsform, der bedst syntes at kunne forenes med Europas Stilling, forebygge Bagvaskelser og frelse Fædrelandet fra ny Forvirring, bleve enige om at vælge en agtværdig Borger, som, født i Nærheden af Thronen, aldrig havde deelt dens Fordomme; som, i lang Tid prydet med Nationens Farver, havde udøst sit Blod for den ved Jemmappes, og siden den Tid i det nye Frankrig havde viist en Pri-

mands Simpelhed og en Familiefaders Dyder: Ludvig Philip af Orleans.

Man troede at dette Valg, der var udgaaet fra Folkets frie Villie og fremkaldt af constitutionelle Betingelser, der sikkrede mod Gjentagelsen af den forrige Regjerings Voldsomheder, med Fordelen af en rolig og forstandig Handlemaade ogsaa forenede den, at sætte den repræsentative Regjering paa en fast Grundvold, og fremfor Alt at undgaae Tvistigheder, som kunde have Borgerkrig og andre Ulykker til en uundgaaelig Følge.

I Betragtning heraf forelagde Nationen Hertugen af Orleans sine Ønsker og Forhaabninger; og denne Fyrste modtog dem som de fortjente det. Han samtykkede i at være Nationens Udvalgte og at modtage Forretningerne som Rigets Generallieutenant, indtil det Øieblik, da de forsamlede Kamre kunde tilbyde ham, tilligemed Kongetitelen, Chartet renset for de vaklende Bestemmelser, der have tjent dets Fiender til Paaskud, og fuldstændiggjort med de til dets rigtige Opfatning og dets Varighed nødvendige Dispositioner.

Ludvig Philip af Orleans ankom til Hovedstaden den 31te Juli. En Deputation fra Kammeret overbragte ham Titelen "Kongerigets Generallieutenant." Denne Beslutning blev bekjendtgjort i en af de tilstedeværende 93 Deputerede undertegnet Proclamation, som tillige bekjendtgjorde følgende Love:

Oprettelsen af en Nationalgarde, med Ret til selv at deeltage i Udnævnelsen af sine Officerer.

Borgerne have Deelagtighed i Dannelse af Departemental- og Municipal-Administrationen.

Jury'en anvendes ved Presse-Forseelser; Ministrene og de underordnede Regjerings-Agenter blive gjorte ansvarlige.

De Militaires Stilling bliver sikkret ved Love.

De til offentlige Embeder forfremmede Deputerede skulle underkastes et nyt Valg.

Det skal endelig staae Kamrene frit for, i Overeensstemmelse med Statens Overhoved, at give Institutionerne de Forbedringer, hvortil de trænge."

Denne Proclamation blev den 31te overbragt Fyrsten af Folkets Befuldmægtigede; Kl. 2 forlode de Stedet, hvor man havde holdt Sessionen; de begave sig igjennem Tuileriernes Have og de tilgrændsende Gader, ledsagede af en uhyre Folkemasse, der skreg høit: "Nationens Deputerede leve! Chartet leve!" — De Deputerede svarede: "De heltemodige Indvaanere af Paris leve! de have reddet Frankrig!"

Paa Palais-Royal-Pladsen var Menneskemassen umaadelig; men alle Borgere havde ordnet sig i Rækker, for at give Nationens Deputerede Plads til at gaae igjennem. Da disse ankom til Palladsets Gaard, raabte en Mængde Mennesker fra Vinduerne med en ubeskrivelig Enthusiasme: "Leve det franske Folks Deputerede!"

Hr. L a f f i t t e forelæste Prindsen den udstædte Proclamation. Ved hvert Ord, som berørte Sikkringen af Folkets Friheder, svarede Kongerigets Statholder ved Tegn paa det hjerteligste Bifald. Ved det Udtryk, at Departements- og Municipal-Organisationen skulde betroes til Borgernes Valg, sagde han: "Det er den sande Frihed!" og, da Præsidenten kom til Juryens An-

vendelse paa Presse-Forseelser, afbrød Fyrsten ham med de Ord: "Ja, ganske sikkert."

Da Oplæsningen var tilende, sagde Hertugen af Orléans med en Rørelse og Frimodighed, som fremkaldte den meest levende Enthusiasme: "Mine Herrer! de gavnlige Grundsætninger, som De har proclameret, have altid været mine. De gjenkalde mig Mindet om min Ungdom. Jeg vil, som en god Familiefader, arbeide med Dem paa Frankrigs Lykke. Nationens Deputerede ville forstaae mig, naar jeg erklærer dem, at jeg er dybt bedrøvet over de beklagelsesværdige Omstændigheder, der have tvunget mig til at modtage det høie Hverv, som de have betroet mig, og hvortil jeg haaber at gjøre mig værdig."

Disse Ord, eller rettere denne hjertelige og frimodige Antagelse af den constitutionelle Regjerings ophøiede Grundsætninger, hørte de Deputerede med Yttringer af den største Tilfredshed.

Prindsen tilføiede: "Mine Herrer, i det Øieblik, da De ankom, vilde jeg just begive mig til Raadhuset; jeg vilde prise mig meget lykkelig, dersom jeg maatte vandre gjennem Paris midt imellem Nationens Deputerede."

Alle Folkets Befuldmægtigede skyndte sig at følge Kongerigets Statholder, der steeg til Hest i Palladsets Gaard, uden Generalstab, uden anden Garde end Folket, uden andet Følge end Landets Deputerede. Prindsen var i Generalsuniform, og bar ingen anden Decoration end Æreslegionens Baand og den trefarvede Cocarde.

At skildre Folkets enthusiastiske Skrig vilde være lige saa vanskeligt, som at afmale dets Heltemod i Kampens Dage. Folkemassen trængtes og forvirredes saaledes, at de Deputerede vare nødte til at skilles ad, og deres Gang var saameget besværligere, som den blev hindret af de udødelige og heltemodige Barricader. I det samme Dieblik udtænkte Borgerne det beundringsværdigste Leide, som et Folks Deputerede og en fri Regjerings Overhoved nogensinde have havt. Alle gave hinanden Hænderne, dannede en lang Række, og raabte: "Det er en Orden, som aldrig er bleven tilveiebragt af Gensd'armer!"

Prindsen standsede ofte, med Hatten i Haanden, hilsende med Geberder og Ord den store Hovedstads heltemodige Folk, en værdig Repræsentant for den store Nation. Gaderne til Raadhuset vare bedækkede med Nationalgardere; Prindsen sagde til dem: "Mine Herrer, her kommer en gammel Nationalgardist, for at hilse paa sin gamle General" (Lafayette.) Proclamationen blev endnu engang oplæst i Raadhusets store Sal af Hr. Viennet, Deputeret fra Herault-Departementet.

Raadhuuspladsen, Quaierne ved begge Bredder af Seinefloden, de tilstødende Gader, Vinduerne i alle Etager vare opfyldte med en Mængde Borgere, alle prydede med Nationalfarverne. I det Dieblik, da Hertugen af Orleans og tvende Verdeners Helt, General Lafayette, viste sig paa Raadhusets Balcon, med hinanden ved Haanden og svingende den berømmelige trefarvede Fane, gjenlød fra begge Bredder en Torden

af Bifaldsyttringer, Bravoraab, og Skrigene: "Chartet leve! Friheden leve!"

Aldrig har et mere ophøiet, mere imposant, mere nationalt Skuespil frembudt sig for Folkets Beundring; Seierens Dage vare den heltemodige Kamps værdige. Kanonernes Torden, Geværildens Bragen, alle Klokkernes Ringen blandede sig imellem Folkets Jubelskrig.

Følgende Proclamation blev nu opslaaet og bekjendtgjort i Hovedstaden.

"Indvaanere af Paris!

Frankrigs Deputerede, som i dette Øieblik ere forsamlede i Paris, have tilkjendegivet mig det Ønske, at jeg skulde begive mig til denne Hovedstad, for her at fungere som Kongerigets General-Lieutenant.

"Jeg har ikke et Øieblik taget i Betænkning at komme og dele Eders Farer, at stille mig midt imellem Eders heltemodige Befolkning, og at anstrenge alle mine Kræfter, for at bevare den fra Borgerkrigens og Anarkiets Elendigheder.

"Idet jeg vendte tilbage til Paris, bar jeg med Stolthed de hæderlige Farver, som I paany have antaget, og som jeg selv i lang Tid bar.

"Kamrene forsamle sig; de ville raadslaae om Midlerne til at sikkre Lovenes Herredømme og Haandthævelsen af Nationens Rettigheder.

"Chartet skal for Fremtiden være en Sandhed.

Ludvig Philip af Orleans."

Efter sin Aftakkelse (den 2den August) havde Carl den Tiende dannet en Leir i Rambouillet; hans Nærværelse vedligeholdt en farlig Forbittrelse i Paris.

Statholderen bestemte sig til at lade 6000 Mand af Nationalgarden marschere ud, i Haab om, at denne Demonstration vilde være nok til at rette Folkebevægelsen imod Rambouillet, og tvinge Carl den Tiende til at bortfjerne sig og opløse den Forsamling, der endnu omgav ham. Med disse 6000 Mand forenede sig efterhaanden en Masse af Frivillige, Nationalgarderne fra Elboeuf og le Havre; kort, den almindelige Iver var saa stor, at der befandt sig 50,000 Mennesker forenede i Cognières, en Landsby henved tre Lieues fra Rambouillet, de fleste bevæbnede, men nogle uden andet Forsvar end deres Mod, ligesom de, der afvæbnede Schweizerne og toge den kongelige Gardes Kanoner den 27de, 28de og 29de Juli.

Avantgarden var ankommen til Cognières Kl. 7 om Aftenen. Efter nogle Øieblikkes Hvile reiste de til Carl den Tiendes Ledsagere bestemte Commissairer til Rambouillet, med en svag Escorte, efterladende Armeen bagved sig, og de forkyndte Kongen, at han ufortøvet maatte begive sig med dem til Cherbourg, saafremt han vilde undgaae at blive bragt til Rochefort.

De parisiske Troppers Nærmelse bestemte paa Stedet Carl den Tiende til at lade blæse til Opsadling, slaae Generalmarschen og give Ordre til sin umiddelbare Afreise. Han bestemte sig nu endog til at tilbagegive Krondiamanterne, som vare ankomne fra Paris om Eftermiddagen, til General Pajols Adjutant.

Men de kongelige Tropper vare forstørstedelen døve mod Signalet til igjen at samles. Schweizergardens Regiment, som forpligtede sig til endnu at blive fire og tyve Timer hos Carl den Tiende, og et li-

det Antal Livgardeke, som hvert Øieblik aftog, udgjorde hele Escorten fra Rambouillet.

Den kongelige Garde beholdt 36 Feltstykker; de bleve fundne staspændte i Skoven, og forladte af Soldaterne. Man anvendte hele Dagen til at samle dem og forene Gardens Detaschementer, som havde adspredt sig i Landsbyerne.

Da man kom tilbage fra Cognières, havde Generalstaben megen Møie med at overtyde Pariserne om det gunstige Udfald af deres Expedition; nogle hundrede Mennesker vilde selv drage ud til Rambouillet, for med egne Øine at overbevise sig derom. De bemærkede da, at virkelig den blotte Lyd af deres Marsch havde adsplittet den kongelige Garde og drevet Carl den Tiende og hans Familie paa Flugten.

Den 7de August.

Denne Dag grundfæstede Frankrigs Skjebne; Freden har kronet Friheden. Hertugen af Orléans, stærk ved sin gode Bevidsthed og ved Fædrelandets Ønsker, ventede med Rolighed Kammerets Afgjørelse, medens Folket var utaalmodigt efter at see den souveraine Magt betroet til denne Fyrstes Hænder, som skulde sætte Grændse for den provisoriske Regjering, der vilde have endt med at ligne et Anarkie. Kammerets Session var en af de meest ophøiede, som man nogensinde har seet. Alle Følelser, alle Meninger, alle Klager bleve respecterede, og aldrig har nogen deliberérende Forsamling frembudt Synet af en beundringsværdigere Rolighed og Høihed. Efterat det eenstemmigen havde fastsat den Erklæring, ved hvilken det tilbød Hertugen af Orleans

Kronen, begav hele Kammeret, med Nationalgarden i Spidsen, sig til Palais-Royal, hvor Hertugen af Orleans, omringet af sin Familie, modtog de Deputerede. Hr. Lafitte tog Ordet, for at forelæse Prindsen Constitutionsacten. Efter denne Oplæsning svarede Hertugen af Orleans med følgende Ord:

"Med dyb Rørelse modtager jeg den Erklæring, som De forelægger mig; jeg betragter den som Udtrykket af Nationens Villie, og den synes mig overeensstemmende med de politiske Grundsætninger, som jeg har hyldet hele mit Liv.

"Opfyldt af Erindringer, som stedse have bragt mig til at ønske, aldrig at vorde bestemt til at bestige Thronen; fri for Ærgjerrighed og vant til det rolige Liv, som jeg førte i min Families Skjød, kan jeg ikke dølge Dem alle de Følelser, som bevæge mit Hjerte i dette store Tidspunkt; men der er een, som behersker dem alle; det er Kjærligheden til mit Fædreland; jeg føler, hvad den foreskriver mig, og jeg vil efterkomme dens Bud."

Hans Kongelige Høihed var dybt rørt, og ved de sidste Ord udgjød han Taarer. Prindsens Bevægelse, den Inderlighed, hvormed han omfavnede Hr. Lafitte, den rørende Gruppe af hans Familie, der omringede ham, Enthusiasmen, der havde bemægtiget sig hele Forsamlingen, Skrigene: "Leve Kongen! leve Dronningen! leve den kongelige Familie!" der gjenlød fra alle Kanter, Glædestaarerne, som fyldte Alles Øine, de tusindfold gjentagne Skrig af den i Palladsets Gaarde forsamlede umaadelige Mængde, alt dette forenede sig for at gjøre

denne Scene til et af de skjønneste og meest rørende Skuespil, som Historiens Annaler have at fremvise.

Mange tusinde Stemmer forlangte nu at see Prindsen. Han traadte ud paa Balconen, ledsaget af General Lafayette, og Begge bleve hilsede med Jubelraab, som endnu fordobledes, da Hertuginden af Orleans fremstillede sine Børn for Folket. General Lafayette, dybt greben af disse overeensstemmende Følelser og Hyldinger, sagde, idet han greb Hertugen af Orleans' Haand: "Vi have gjort vore Sager godt; De er den Fyrste, som vi netop behøve; dette er den skjønneste Republik!" Efter Taffelet forlangte en utallig Skare at see Prindsen, og Hertugen af Orleans traadte ud med sin Familie.

Kl. 10 om Aftenen ankom Pairskammeret, med Baron Pasquier i Spidsen, til Palais Royal, for at aflægge Hertugen af Orleans sin Hylding og tilkjendegive sin Tiltrædelse til den af de Deputeredes Kammer fremlagte Erklæring, med følgende Tale:

"Monseigneur,

"Pairernes Kammer forelægger Deres Kongelige Høihed den Act, som skal sikkre vor Skjebne. De har fordum med væbnet Haand forsvaret vore eiendommelige og endnu ikke prøvede Friheder; nu vil De hellige dem ved Institutionerne og Lovene.

"Deres høie Forstand, Deres Tilbøieligheder, Erindringen om Deres hele Liv love os en Borgerkonge! De vil agte vore Garantier, som ogsaa ere Deres. Denne ædle Familie, som vi see omkring Dem, opdragen i Kjærlighed til Fædrelandet, til Retfærd og Sandhed, vil sikkre vore Børn den fredelige Nydelse af dette

Charte, hvorpaa De vil aflægge Eden, og Velgjerningerne af en lige saa fast som fri Regjering."

Hertugen svarede herpaa:

"Messieurs!

Idet De forelægge mig denne Erklæring, bevise De mig en Tillid, som rører mig dybt. De constitutionelle Grundsætninger hengiven af Overbeviisning, ønsker jeg Intet saa meget, som en god Forstaaelse med begge Kamre. Jeg takker Dem, fordi De give mig Ret til at gjøre Regning derpaa. De paalægge mig et vigtigt Arbeide; jeg skal stræbe at vise mig det værdigt."

Den 9de August.

De Deputerede og Pairerne vare blevne sammenkaldte til idag at høre Hertugen af Orleans aflægge Troskabseden paa det forbedrede constitutionelle Charte. Forsamlingen var meget talrig; de Deputeredes Antal var omtrent 300, Pairernes 150.

Kl. 2½ forkyndtes Generallieutenantens Ankomst ved Artilleriesalver, Musik, Trommernes Hvirvlen og Folkets Jubelraab, der gjenlød i Salen. Prindsen traadte ind, ledsaget af sine to Sønner, Hertugen af Chartres og Hertugen af Nemours; han steeg op ad Forhøiningens Trin under Jubelraabene "Hertugen af Orleans leve!" og blev først staaende med Hertugen af Chartres paa høire, og Hertugen af Nemours paa venstre Side; efter at have hilset tre Gange, nedlod han sig paa Thronen, og satte Hatten paa. Derpaa sagde han: "Mine Herrer, behag at sætte Dem." Da Forsamlingen havde taget Sæde, vedblev Prindsen:

"Hr. Præsidenten for de Deputeredes Kammer behager at oplæse de Deputeredes Erklæring."

Hr. Casimir Périer stod op, og forelæste med høi og velklingende Stemme den Erklæring, hvorpaa der var blevet voteret i Sessionen om Løverdagen den 7de. Da han var færdig med Oplæsningen, nærmede han sig Prindsen og overleverede ham den. Hertugen af Orleans tilføiede: "Hr. Præsidenten for Pairernes Kammer behager at overlevere mig Pairskammerets Tiltrædelse." Hr. Pasquier nedlagde den strax i Prindsens Hænder.

Da Hertugen af Orleans havde sat sig, sagde han: "Mine Herrer Deputerede og Pairer; jeg har med største Opmærksomhed læst den mig af Dem overleverede Erklæring; jeg har med Modenhed overveiet alle dens Punkter, og jeg anseer dem for skikkede til at bevirke den offentlige Fred og Landets Lykke; jeg er beredt til at aflægge Eden."

Strax stod hele Forsamlingen op, Hertugen af Orleans tog Hatten af og oplæste Eden, som han havde modtaget af Dupont de l'Eure, Commissair ved Justits-Departementet. Denne Eed var omtrent saaledes affattet: "Jeg sværger i Guds Nærværelse, og i Paahør af Pairernes og de Deputeredes Kamre, at ville troligen overholde det constitutionelle Charte, og ikke foretage Andet, end hvad der er til den franske Nations Vel."

Medens Hertugen aflagde denne Eed, hvoraf vi kun kunne levere Hovedindholdet, stod han opreist og med opløftet Haand; fra alle Kanter gjenløø Jubelraabet: "Kongen leve!" Efter at have underskrevet

Protokollen, satte Kongen sig paa Thronen, og i en kort Tale gjentog han de Løfter, som han tidligere havde afslagt under forskjellige Omstændigheder. Raabene "Kongen leve! Dronningen leve!" gjentoge med fornyet Kraft ved Deres Majestæters Bortgang. Kongen vendte tilbage til Palais Royal til Hest, og trykkede Haanden paa alle dem, der fremstillede sig for ham; overalt paa sin Vei modtog han de meest levende Beviser paa Kjerlighed og Hengivenhed.

Pigeran i Servien *).

Endnu i vore Dage blive endnu Pigerne i Servien ranede. De serviske Ynglinge gaae meget gjerne ud paa Pigeran, og hyppigen opfordrer den ene den anden dertil med de Ord: "Hør du, kom med, vi ville rane den og den Pige." Paa et Pigeran gaaer man bevæbnet ud, ligesom i Krig. Ofte lure Røverne paa Pigen ved Hjorderne, eller naar hun gaaer at hente Vand, og fange og bortføre hende da. Mangengang gaae de løs paa det Huus, hvor hun boer, slaae Døren ind, binde Pigens Fader og Brødre, søge indtil de finde hende selv, og føre hende bort. Ikke sjelden opstaaer der en heftig Kamp imellem Røverne og Pigens Slægtninger, hvorfore hine ikke gjerne gaae løs paa et Huus, hvor de vide, at der befinder sig flere mandlige Paarørende,

*) Hormayrs Archiv. Wien, 1824. Frit fortalt af Dr. Rumy i Presburg, efter Wolfgang Stephanowitschs Beretning paa Servisk.

og især naar Landsbyen er enig, thi da løbe alle Beboerne til Hjelp med deres Flinter, naar de høre Skydning. Det geraader hele Landsbyen til Skam, naar en Pige er bleven bortrøvet derfra, men Pigeranerne til endnu større, naar de maae vende tilbage med uforrettet Sag. Have disse faaet Pigen i deres Vold, saa lade de sig hellere dræbe, end de give Slip paa hende; vægrer hun sig ved at følge dem, saa trække de hende ved Haarene og slaae hende med en Stok. Røverne tør ikke strax gaae til Ynglingens Huus, thi Landsbyens Beboere sætte hyppigen efter dem; men man fører hende ind i en Skov, og vier hende der til Ynglingen i en Hytte eller et Sted i Krattet. Præsten maa forrette Vielsen, enten han vil eller ei, thi ellers vilde han blive mishandlet. Naar Forfølgerne komme til den Landsby, hvorfra Pigeranerne ere, saa gaae alle dens Indvaanere dem venlig imøde, og forlange Fred. Forsone de sig, saa er det godt, og Sagen bliver bilagt; vil derimod den røvede Piges Paarørende gaae til Cadien og anklage Røverne, saa maae disse ogsaa møde for ham tilligemed Pigen. Da spørger Cadien hende, om hun er bleven viet tvungen eller frivillig. Paastaaer Pigen det Første, og tilføier hun tillige, at hun ikke vilde kunne lide Ynglingen, om hun ogsaa blev skaaren i Stykker, da Gud naade Røverne: de blive kastede i Fængsel, og maae betale en Pengebøde. Men svarer Pigen, at det er skeet frivilligen (hvilket fordetmeste er Tilfældet, da Pigeranet hyppigen aftales imellem den elskende Yngling og den elskende Pige), og betjener hun sig derved af Udtrykket: "Jeg følger ham i Havet og Ilden," saa give Pigera-

nemme Tobien en Foræring, udsone sig med Pigens Slægtninger, gaae hjem og holde Bryllup, paa hvilket de spise og drikke i den bedste Enighed med Brudens Familie.

Fordetmeste blive Pigerne i Servien ranede, naar en Yngling har forlangt Pigen af hendes Forældre, men faaet Afslag. Dog ofte forlanger man slet ikke Pigen, naar man nemlig veed, at man ikke vilde faae hende, men gaaer strax ud for at rane den attraaede Gjenstand, ofte uden at Ynglingen nogensinde før har seet hende *). Pigerne ranes fordetmeste til saadanne Ynglinge, der ikke adlyde deres Forældre, eller ingen have, men flakke omkring. For en ærlig, og af en ærlig Familie født Yngling raner man meget sjeldent en Pige, og ærekjære Ynglinger gaae heller ikke let ud paa et saadant Rov.

Czerni Georg forbød Pigeran i Servien, under Dødsstraf for Hovedmanden, Afsættelse for den copulerende Præst, og corporlig Revselse for de andre Medvidere. Det hjalp ogsaa. Men siden Servien er vendt tilbage under tyrkisk Overherredømme, er Pigeranet igjen kommet i Gang.

---

*) Saaledes blive ogsaa blandt Tyrkerne mange Ægteskaber sluttede, uden at Brudgom eller Brud nogensinde have seet hinanden før.

Portugal under Don Miguel,
skildret af et Dievidne.
Efter det Engelske *).

Første Capitel.
Indledning.

Alle de Mishandlinger og Forfølgelser, jeg har udstaaet i Portugal, hidrøre allene derfra, at jeg var engelsk Undersaat, og som saadan mistænkt for at være fiendsksindet mod det afskyelige moralske og politiske Slaverie, hvis Vedligeholdelse er den catholske Geistligheds stadige Diemærke. Denne Geistlighed udøver et utroeligt Despotie over den store Masse af det portugisiske Folk.

Da jeg næsten uafbrudt har opholdt mig i Portugal i de sidste tyve Aar, da jeg (i Aaret 1811) har ægtet en portugisisk Dame, levet i bestandig Omgang med Personer af alle Classer, saavel Geistlige som verdslige, og er det portugisiske Sprog fuldkommen mægtig;

*) Forfatteren er William Young, og hans Skrivts Titel: Portugal in 1828: comprising sketches of the state of private society, and of religion in that kingdom, under Don Miguel. With a narrative of the authors residence there, and of his persecution and confinement as a state-prisoner. By William Young, Esq. H. P. British service. London 1829. (Portugal i 1828: indeholdende Skildringer af det offentlige og private Liv og af Religionen i dette Rige under Don Miguel. Med en Beretning om Forfatterens Ophold sammesteds, og om hans Forfølgelse og Fængsling som Statsfange.)

saa seer jeg mig istand til at fælde en
over Portugisernes Characteer og Sæ
lighedens overveiende Indflydelse, end
tugiser, hvis religiøse Skrupler og Ve
byde ham at undersøge en Stands
Opførsel, der er sat ham som aand
om hvis Ufeilbarhed det næsten er
nære den mindste Tvivl.

Saa stor, saa almindelig er den
Fordærvelse under den romersk-catholsk
Portugal, at selv de i andre Henseen
Mænd nære en ubetinget Frygt for
af deres Geistligheds moralske Forhold

Det er vanskeligt, at forklare
Ærefrygt for Mænd, hvis moralske
plettet næsten med enhver Last og h
Mangel paa næsten enhver Dyd. J
ligen at maatte tilskrive Frygt denn
Umennesker undlade aldrig at excommun
ere dristige nok til at betvivle deres
tydeligviis ere der mange Undtagelser
har havt den Lykke blandt mit eget Be
Mænd, der ere udmærkede baade f
og store Indsigter, skiøndt skiulte und
den geistlige Kappe.

Men jeg føler mig fuldkommen
at overdrive, naar jeg paastaaer, at m
dele saavel af Ordens-Geistligheden i
den udenfor Ordenen, bestaaer af M

*) D. e. udelukke fra Kirkens Sa

istand til at lukke Øiet for, eller selv at begaae enhver Last, der vanhelder den menneskelige Natur.

Jeg vil ikke give mig af med nærmere at undersøge den Indflydelse disse Mænd udøve over det qvindelige Sind. Det vilde være at sønderrive det Sløer, der altid bør hvile over den qvindelige Characteer, hvis jeg her vilde gientage Alt hvad der er bleven mig berettet i Samtaler med en meget udbredt Kreds af agtværdige Portugisere. Men det er min fulde Overbeviisning, at der ikke kan gives noget Slags Sikkerhed for qvindelig Ære eller qvindelig Reenhed i en Stat, hvor Fruentimmer af alle Classer, under Paaskud af Religions-Pligters Opfyldelse, ere udsatte for den moralske Smitte af slige Mennesker, som den store Majoritet af den portugisiske Geistlighed, hvor de ere underkastede den afskyelige Farce, kaldet Skriftemaalet, et Skriftemaal, aflagt om Synder — for hvem? for Mænd, der uden Sammenliigning ere mere usædelige end alle de øvrige Dele af Selskabet. Hvorvidt det er muligt, at qvindelig Uskyldighed under en slig moralsk Pest kan bevares usmittet, vil jeg overlade dem af mine Læsere at afgiøre, der enten selv ere Forældre eller have unge Mennesker under deres Opsyn.

Hine Geistlige, der indsvøbe sig i Hellighedens ydre Klædebon, kunne neppe siges, at have nogen Følelse tilfælleds eller i nogen Henseende at sympathisere med den øvrige Deel af Menneskeheden. Udentvivl maa dette for en stor Deel tilskrives deres Opdragelse og den afskyelige Lov i deres Kirke, der forbyder dem at indgaae Ægteskaber. Virkeligen har jeg ogsaa hørt mange af de indsigtsfuldere og agtværdigere af disse Geistlige ofte

beklage den haarde Skiebne, der udelukker dem fra den menneskelige Lyksaligheds reneste Kilder — ægteskabelig Kierlighed og Faderglæder. Men Sandhed byder mig at gientage, at det langt overveiende Antal, især af de Geistlige udenfor Ordnerne, ere Mennesker, der formedelst deres lastefulde Levnet ere uværdige og uskikkede til enten at skatte eller nyde det huuslige Livs Fordele.

Disse Menneskers Overtrædelser baade af religiøse og moralske Pligter skiules og beskyttes ved deres Embedsbrødres Bistand; den verdslige Straf rammer aldrig deres Forbrydelser, for at Standen ikke skal udsættes for offentlig Beskæmmelse. — Geistlighedens Underfundighed og skiændige Intriguer have eet og samme Øiemeed: deres egen Stands Fordeel, til alle øvrige Stænders moralske og politiske Fordærvelse.

Med dette Maal for Øie brændemærke de uden Forskiel Enhver med Navnet Frimurer, der prøver paa at forsvare religiøs eller politisk Frihed, om det endog kun skeer i selskabelig eller fortrolig Samtale. Tolerance, det være i Troes- eller Stats-Sager, er et Ord, som ikke findes i deres Ordbog. Ligesom Illuminat i Østerrig, og Carbonari i de italienske Stater, saaledes bruge frække Munke og Jesuiter Navnet Frimurer i Portugal som Brændemærke for Alle, — kun de usleste Bigotter og Slaver undtagne, der bøie Knæe for Præste-Bedrageriet. Enhver, der tvivler om deres Ufeilbarhed, er en Frimurer, skiøndt de, i tre Tilfælde af fire, ere aldeles uvidende om Frimureriets Natur og Hensigt. Vist er det, at den store Masse af uvidende Munke og Præster i Portugal ansee den engelske Constitution og

Frimureriet for et og det samme; og i deres Tiltaler og Advarsler til deres uvidende Hiorde bruge disse Religionens Tienere de skammeligste Udtryk naar de omtale noget, som staaer i Forbindelse med England eller med Frihedens Sag.

Der finder uden al Tvivl en taus Forstaaelse Sted mellem hele den portugisiske Geistlighed, at det Tyranniets System, der udøves under den elendige Don Miguels Autoritet, er uomgiængelig nødvendig til deres egen Stands Opretholdelse: at hvis Don Pedro's Constitution fik Lov at slaae Rødder i Portugal, saa vilde der i det mindste sættes en Dæmning for det Upas-Træes Udbredelse, der har forgivtet Selskabet til Marven, og som strækker sine fordærvelige Grene ud over Europas yndigste Egne.

Præsterne kunne ikke engang, som i nogle andre Stater, beraabe sig paa den Fortieneste, at være deres Monarch personlig hengivne; og det maa være mig tilladt, at erklære min fuldkomne Overbeviisning om, at nogen Interesse for Religionen selv, adskilt fra sandselig Nydelse og politisk Indflydelse, neppe findes hos hele den portugisiske Geistlighed. De ønske at vedligeholde vilkaarligt Tyrannie i Regieringen, allene til deres eget Tyrannies og deres Rovgierrigheds Beskyttelse. Hvis Portugal ikke ved fortvivlet Anstrengelse reddes af den anden Nero's, Don Miguels, Kløer, saa ville vi snart see Strømme af Blod udgyde sig over Lissabons Gader.

Andet Capitel *).

Pøbelen i Lissabon udraaber "Don Miguel den Første." — Subscriptions-Protocoller. — Fængslinger.

Jeg var reist til Lissabon **) kort efter Don Miguels Ankomst og netop paa den Tiid, da han begyndte at afsætte alle de Officerer, der mistænktes for at være constitutionelt sindede, fra Regimenternes Commando. Disse Mænd havde ingen anden Forbrydelse begaaet, end at adlyde den af Don Pedro indsatte Regierings Befalinger, en Regiering der var bleven erkiendt som legitim af hele Europa. Mange af disse Ulykkelige sukke endnu i Fængslerne, deres Eiendomme ere confiskerede og deres Familier forladte, eller levende af andres Barmhiertighed.

Den 25de April befandt jeg mig lige over for Raadhuset, da Pøbelen begyndte at raabe: "Don Miguel den Første, Enevoldskonge! Døe alle Constitutionelle og Frimurere!" Klokken var da omtrent elleve; der kunde omtrent være samlet i det høieste halvtredsindstyve Mennesker, bestaaende af de værste Vagabonder i Lissabon. Man saae adskillige Personer i Raadhusets Vinduer; Pøbelen skreg: "Viva Don Miguel, Enevoldskonge!" De i Vinduerne vaiede med deres Tørklæde. Pøbelen forømeredes og raabde paa Raadets Fane, hvilken bragdes og sattes i Vinduet; alle de, der stode i Vinduerne, begyndte at gientage Pøbelens Udraab.

*) Man har forandret Capitlernes Følge noget, for at kunne anticipere adskillige Efterretninger om Don Miguel, hvis Meddelelse maaskee for Øieblikket vil være betimeligst og af størst Interesse for Læseren.

**) Forfatteren var boesat i Leiria, en Bye i Estremadura i Portugal.

Politiet lod sig nu see i Patrouiller af sex og sex; Pøbelen blev omringet af Soldater — for at beskytte den; og disse Soldater havde Ordre til at arrestere Enhver, der bød sig til at molestere den sammenløbne Hob, eller som yttrede nogen Mening, modsat den, de udraabde. Enhver, som gik forbi, blev grebet af Pøbelen, og tvunget til at tage Hatten af og raabe med den.

Det var let at see, at hele Tingen var forud beredet fra Magthavernes Side. Alle Lissabons Gader vare i samme Øieblik fyldte med Patrouiller. Efter Klokken tolv hverken tiltog eller formindskedes Pøbelen; Boderne vare næsten aldeles lukkede i Hoved-Gaderne. Jeg gik omkring med en Ven i det Øiemeed at erfare Stemningen blandt den bedre Deel af Indvaanerne, hvilken vi fandt aldeles modsat den, der yttredes af Leiesvendenes Partie, der anstrengte deres Struber for omtrent To Skilling sex Pence engelsk, om Dagen; nemlig, de der havde Kioler; thi de, der vare i Pialter, fik kun Een Skilling, 6 Pence.

Næste Dag gik jeg atter derhen, og de samme Ansigter vare kiendelige i hele Pøbel-Forsamlingen, og samme Forholdsregler iagttoges baade inden- og udenfor Raadhuset. Henimod Aften, da de vare trætte af at slide mere paa deres Hals, og maaskee havde faaet et Signal at begive sig til deres Udbetalings-Diske, hørte man dem sige: Vamos, rapases, ja que temos feito hum Rie, vamos buber huma pinga. (Kom, Drenge! nu har vi giort en Konge, lad os gaae og faae os noget at drikke.)

For at give Farcen Betydning blev af Politie-Intendanten opslaaet en Placat, hvori Folket bades, ingen Uroligheder at afstedkomme; "deres Ønsker skulde vorde

fremlagte for Hans Kongelige Høihed, der vilde tage passende Forholdsregler for at afgiøre denne Sag." Og dette var Præludiet til "Cortes af Lamego." En Subscriptions-Protocol aabnedes ufortøvet paa Raadhuset til Underskrivt for alle dem, der ønskede at Don Miguel skulde være souverain Konge. Jeg havde intet at bestille, og gik ofte hen for at see hvad Fremgang Subscriptionen havde og for at bemærke af hvad Natur og Classe de Underskrivende vare.

Jeg underskrev, for at give mit Bidrag til Farcens Fremgang, *Ioao Pedro Coquet*, Negociente (ɔ: Kiøbmand) hvilket maa findes paa Listen med min Haandskrivt. Jeg blev i nogen Tid staaende ved Bordet, for at see, hvo der kom, og alle de Mænd, der underskrev medens jeg var der, vare Kiøbmænd. Damerne (thi Damerne bleve ligeledes benyttede hertil af Præsterne) bleve af Opsynsmændene ved Protocollen anmodede at sætte Titlen "Donna" foran deres Navne. Mange af disse Donna'er vare Fiskerkiellinger, Sælgekoner og andre af endnu mindre agtværdig Charakteer.

Nogle af disse Subscribenter bleve indskrevne som levende af deres Profession eller ved Forretninger; andre som levende af deres Eiendom; de Fruentimmer, der underskreve sig, antoges for det meste at være eenlige Damer; og egentlig var det Partiet ligegyldigt, hvo de vare eller hvorledes de tegnede sig.

Samme Farce opførtes næsten over hele Portugal paa samme Dag, hvilket er et afgiørende Beviis paa disse servile Corporationers Enighed. De holdt paa hvad de kaldte den legale Magt; Geistligheden betalte Pøbelen

for dens Bifald, og Øvrighedernes udstedte Placater, hvori den bad Folket være roeligt.

Alle Forholdsregler, der udgik fra Don Miguel, gaves i "Kongens" Navn; og Miguelisterne undlode ikke at udsprede, at de engelske Tropper vare kaldte hiem, for at give ham Leilighed til at sætte sig paa Portugals Throne.

Dette havde saa meget Skin af Sandhed, at Don Pedro's Venner bleve bange for at erklære sig, før de havde givet sig Tiid til at overveie hvad der var bedst at giøre. Man arresterede dem i Hundredeviis; andre flygtede for at undgaae Fængslet; og Følgen var, at de Tilbageblevne ikke vare istand til at vove den mindste Modstand.

Lissabons Gader vrimlede Dag og Nat af Soldater, der gave Pøbelen Lov til at insultere hvem de vilde, og de, der satte sig til Modværge, bragtes i Arrest. Alle Politie-Soldater havde de saakaldte anginho's (d. e. smaae Engle ɔ: Tommeskruer) i Lommerne; og jeg saae paa denne Tid flere velklædte Folk, paa hvilke man havde sat disse Tortur-Instrumenter, ledsages til Arresten. Man skruede dem ofte saa stærkt, at Blodet sprang frem under Neglene; jeg har hørt dem skrige af Dødsangst i det de førtes bort.

De Arresteredes Antal vorde daglig, saa vel i Oporto som i Lissabon. Folket i Oporto er i det mindste et halv hundrede Aar foran det i Lissabon i Hensyn til Civilisation; deraf kan man forklare den Modstand Miguels Autoritet fandt i denne Bye. Alt hvad der manglede dem, var en Anfører; jeg kunde have nævnet

tree, af hvilke hver for sig vilde have fort den Belem og hængt Usurpatoren udenfor hans eget Pa
Beskedenheden holdt dem tilbage, der vare m skikkede til at gribe ind i Tingenes Stilling; de dan en Junta, hvilken jeg er forvisset vil give en tilfr stillende Efterretning om dens Forhandlinger naar beleilige Dieblik indtræder.

Tredie Capitel.

Træk til Don Miguels, hans Regierings og hans Mod Charakteristik.

Endskiøndt jeg i disse Blade haaber at give en m genlunde tydelig og aldeles sanddrue Fremstilling af Præ sternes og Usurpatorens Tyrannie i Portugal, saa er det dog umueligt i eet lidet Skrivt at skildre dette Uhy res hele Characteer. Den vil aldrig tilfulde aabenbares, uden han (som Gud forbyde) engang skulde af andre Stater vorde erkiendt som Konge; i dette Tilfælde vilde denne Usling og hans værdige gamle Moder *) først vise sig i deres sande Skikkelser som Menneske-Slagtere. Det er sandt, de have allerede havt alvorlige Stridighe der sammen; men i den fælleds Sag at proscribere og myrde, vil de ufortøvet foreene sig igien.

I Hundrede-viis ere Personer, paa den blotte Mis tanke, dømte, eller paa Veie til at dømmes, til Døden. Præster og Munke ønske næsten alle som een at see en Galge opreist paa hvert Torv over hele Kongeriget; de

---

*) Hun er, som bekiendt, siden død.

have Slagt-Offre nok; der mangler dem kun de andre Magters Sanction, og de ville strax begynde deres Slagter-Haandværk.

Følgende Anecdot kan blandt andre give et Exempel paa det rædsomme Tyrannie, der udøves af Niddingerne under Miguel I's Autoritet og i hans Navn.

Joze Duarte, en Soldat i Politie-Infanteriet i Lissabon, var paa Vagt nogle faa Dage efter at Don Miguel havde aflagt Eed paa Constitutionen. I Vagtstuen sagde en af hans Kamerater, at "Don Miguel var den rette Arving til Thronen." Duarte svarede: "Nei, Don Pedro er den rette Arving; jeg har svoret ham Troeskab og jeg vil ikke erkiende nogen anden. Don Miguel er ikkun Regent." — Dagen derefter blev Duarte, for denne Yttrings Skyld, sat i Arrest i Castellet, forhørt og overbeviist. Jeg var nærværende, da hans Dom blev oplæst for ham af Escrivao (Rettens Skriver). Først læste han Anklagen, som var: "for at have negtet Don Miguels Legitimitet, og tillige for at være en Frimurer og Republicansk;" Dommen var: "at han derfor skulde miste sit naturlige Liv ved at hænges."

Den brave Mand hørte sin Dom med stor Fasthed, og spurgde Escrivao: "Om det var Alt?" Skriveren svarede: "Maaskee kan Du slippe med Deportation for Livstiid, og Du er nu ude af Hans Majestæts Tieneste." Soldaten sagde: "Gud skee Lov, jeg ikke længer er Soldat under saadan en Regiering." Han rev strax alle Knapper og Snorer af sin Kiole, og kastede dem bort.

Dette var ikke det eneste Tilfælde af det Slags; mange andre fik samme Dom, og undgaae kun Execu-

tion saa længe til Don Miguel er erkiendt som legitim Konge.

En Mand, ved Navn Maciel blev anklaget og dømt, faa Dage efter Joze Duarte, blot fordi han havde tient hos General Saldanha. Man brugde ethvert Middel for at udpine Hemmeligheder af ham om hans Herre, endskiøndt det var aldeles usandsynligt, at en Mand af General Saldanha's høie Characteer skulde have betroet sin Tiener Ting, som kunde lede til nogen politisk Opdagelse.

Det er neppe muligt med Ord at beskrive den Grad af Angst, Rædsel og Fortvivlelse, denne skrækkelige Misbrug af Magten frembringer hos alle Portugisere, der nogensinde blot have været mistænkte for at nære nogen Hengivenhed for det constitutionelle Chart. Den blotte Mistanke er altid nok til at indeslutte Enhver i et mørkt underjordisk Fængsel, selv paa Anklage af En af de Ringeste blandt Lissabons Folkebærme. Hvorledes kan det da vække nogen Forundring, at de sidste constitutionelle Tropper bleve skræmmede ved en Hær af dobbelt Antal mod deres, og, hvad endnu var værre, stode Fare for at forraades og forlades af maskerede Spioner i deres egne Rækker? —

Det følgende Factum kan vise hvor stort den gamle Dronnings Had var til alt hvad der stod i Forbindelse med den engelske Nation, og vil tillige stille hendes værdige Søns Characteer i et nyt Lys.

Hesten "Black Prince" (den sorte Prinds), som Hans Majestæt Kong Georg den Fierde forærede Don Miguel, da han var i England, blev forgivet efter den gamle Dronnings Befaling. Da den var

død, blev den af Hestelægerne hugget i Stykker og Kroppen kastet hen paa Bredderne af Tajus, at Hundene kunde opæde den eller Floden føre den bort.

Da Don Miguel fik Underretning om, at Hesten var død, gik han i Staldene, men Aadslet var allerede skaffet bort paa den ovennævnte Maade. Staldbetjentene sagde Miguel, at Hesten var død af Colik, og at de havde aabnet den for at faae Vished om den sande Aarsag til dens Død. Men Miguel troede dem ikke, blev rasende, og vilde have dræbt Hestelægen hvis han ikke var løbet fra ham. Miguel ønskede at faae Hesten udstoppet og sat i hans Sadelkammer, men det var naturligviis nu umueligt.

Han fik imidlertid snart Kundskab om den virkelige Aarsag til Hestens Død, og dette gav et forønsket Paaskud til at yppe Strid med hans Moder; jeg siger: et Paaskud, efterdi denne Sag ikke var den egentlige Grund til Misforstaaelsen.

Den gamle Dronning havde længe havt for Skik at lade sin elskværdige Søn belure, af Grunde, der ere mange Personer vel bekiendte, og han fandt det derfor vanskeligt, at udføre en Plan, han længe havde udtænkt, men som er af den Natur, at den ikke lader sig udvikle paa disse Blade.

I det han benyttede sig af Leiligheden, til at beskylde hende for at have ladet hans Hest dræbe, skiltes han pludseligt fra hende og begav sig fra Palaiet de Ajuda til Palaiet Necessædades, hvor han nu residerede; han medtog begge sine Søstre, hvilke han længe havde ønsket at faae i sin Magt.

Medens jeg opholdt mig i Lissabon havde en stakkels Kone, der var givt med en Spanier, som var arresteret, overleveret Don Miguel en Ansøgning, hvori hun bønfaldt om hendes Mands Frigivelse, efterdi han ingen Forbrydelse havde begaaet. Miguel svarede hende, "at naar Tiid kom, skulde hendes Mand blive sat paa fri Fod." Men der blev ikke siden taget mindste Hensyn til hendes Ansøgning.

Hundrede Ansøgninger af samme Slags bleve indgivne ved hans Audiencer hver Torsdag, men i meget faa af dem blev der nogen Tid kastet et Øie. Naar en Mand eller et Fruentimmer arresteredes, lige meget ved hvilken Autoritet, saa var alt, hvad Regieringen syntes i den Anledning at ville, at gjøre dem saa elendige som mueligt og at foruroelige dem baade Dag og Nat.

Den havde Spioner i alle Afdelinger af Fængslerne, hvor constitutionelt-sindede, eller derfor beskyldte Militaire, og andre for Meninger Anklagede, sad arresterede; ikke et Ord kunde siges, uden Intendanten vidste det en halv Time derefter. Ofte bleve alle Arresterne undersøgde midt om Natten, under Foregiven, at see efter Vaaben eller hemmelig Correspondence. Enten man fandt noget, eller ikke, blev altid en eller anden Straf dicteret, og den største Deel af disse rammede gierne Officererne. Da de sad ovenpaa, var det lettere, at forebygge al Communikation udenfra med dem; ikke engang et Barn paa syv Aar fik Lov til at besøge sin Fader. Ethvert Brev, der ankom til Fængslet, hvorfra eller til hvem det ogsaa kom, blev giennemlæst to til tree Gange inden det kom til den Person, det var addresseret til. Naar Arrestan-

ternes Linned indbragdes, blev det revet op og Alt blev giennemsøgt.

Fierde Capitel.

Forfatterens Ophold i Leiria; Tilstanden der.

Inden jeg fremsætter de Facta, der staae i Forbindelse med den mod mig i Portugal anlagte Sag angaaende formeente Statsforbrydelser, vil jeg give en kort Beretning over de Omstændigheder, der forudgik den Periode, i hvilken jeg blev arresteret. Jeg indskrænker mig fornemmelig til hvad der er foregaaet under mine egne Øine.

Siden Freden 1814 havde jeg boesat mig i Leiria, og i dette Tidsrum levet i uafbrudt Venskab med de Indfødte, og jeg veed med Vished, at jeg endnu har mange Venner iblandt dem. Med mine Forbindelser og den Leilighed, jeg har havt og stedse benyttet til at studere Portugisernes Sæder, Skikke og Characteer, vilde det være mig let at godtgiøre, hvor vanskeligt, eller rettere umueligt, det er, at en liberal Regiering kan finde Sted i et Land, hvor Papisterie, i dets meest udartede Skikkelse, er den herskende Religion. Det er langt fra min Hensigt, at føre Anke mod den sande Religions Grundsætninger, den vise sig nu i Form af den catholske, eller protestantiske Troesbekiendelse. Jeg bekriger ingenlunde Religionen, men den Religionens Maske eller Lignelse, der paatages for at skiule moralsk Fordærvelse og bringe Menneskeheden under Slaverie.

De hevngierrige Følelser, hiin Religions Præster og Lærere i Leiria forraadte mod mig før og under min

Action for Statsforbrydelser, ønsker jeg ikke at giengielde dem eller nogen af mine øvrige Venner i denne By, der bekiende sig til den catholske Religion. Mange af Geistligheden i Leiria og dens Om-Egn ere mig meget skyldige, og jeg smigrer mig med at kunne kalde nogle af dem mine Venner; men dog var der kun En iblandt dem, som giorde noget Forsøg paa at redde mig fra Forfølgelsen.

Staden Leiria har en Folkemængde af omtrent 3000 Indbyggere. Der er en Dom-Kirke med en residerende Biskop, tolv Canonici, og andre høie Geistlige; tre Munkeklostre og eet for Nonner.

I Begyndelsen af Aaret 1811 blev Byen aldeles ødelagt af de Franske paa deres Retirade. I 1813 begyndtes dens Gien-Opbygning, men uden alle Forbedringer. Den portugisiske Regierings Befaling lød, at Alt skulde sættes i samme Stand som forhen. Det Indre af Vaaningshusene er dog naturligviis nu meget bedre, end da jeg først var der i 1809.

Da jeg kom til Leiria i 1814, marscherede det 22de Infanterie-Regiment paa samme Tid hid, og er fra den Tid bleven kaldet Leiria-Regimentet. Det var naturligt, da jeg selv havde været Militair, at jeg fik Bekiendtskaber i Regimentet, med Officererne ved bestandigt at omgaaes dem, og med Mandskabet ved det, de arbeidede for mig *).

---

*) Forfatteren havde nemlig været i engelsk Krigstieneste, og var med de engelske Tropper kommen til Portugal, hvor han, som man seer, havde givtet sig og var bleven Eier af Landgodser.

De portugisiske Soldater havde, tvertimod hvad der ved de fleste andre Tropper finder Sted, Tilladelse, at arbeide hvor de ville: selv naar de ere commanderede paa Vagt, kunne de betale for sig. Jeg har ofte betalt En for at gaae paa Vagt for en Anden, som jeg brugde til Arbeid paa mine Godser; og paa denne Maade blev jeg altsaa bekiendt med en betydelig Deel af dem.

Da jeg først kom til Leiria var Stedet heel kiedsomt. Jeg stræbde bestandigt at fremme nogen selskabelig Fornøielse; og da jeg var af munter Stemning, saa henvendte man sig i slig Anledning gierne til mig, og jeg stod næsten i Spidsen for alle Foranstaltninger af det Slags. Jeg omtaler allene denne ubetydelige Gienstand, fordi en Deel af mine politiske Forbrydelser var den, at have bygget et Theater!

I Begyndelsen af Aaret 1817 foreslog jeg en Subscription til Bygningen af bemeldte Theater, hvori ikkun Kunst-Yndere skulde spille. Dette Forslag fik almindeligt Bifald og Theatret blev bygget efter min Plan og under Bestyrelse af mig allene.

Vi spillede fra Tiid til anden, og denne Underholdning gav en behagelig Tidkort. Vi brugde sædvanligt fiorten Dage til at indstudere et Stykke, og til at tale om det, og endnu længere til bagefter at afhandle dets Fortienester.

Nogle af Geistligheden fandt — af Misundelse — Mishag heri, og greb Leiligheden til i Skriftestolen at formane Folk, ikke at deeltage i Theatret. Der blev klaget for Biskopen; jeg har i det mindste Grund til at troe det, thi en Dag da jeg talede med ham, spurgde

Mm

han, hvorledes det gik med mit Theater? og sagde, "det var nødvendigt at være meget forsigtig i Valget af Skuespil og Farcer, efterdi mange ikke passede sig til at opføres i Leiria; men at han ellers i Almindelighed ansaae Skuespillet for lærerigt og haabede jeg vilde fortsætte mine Forestillinger."

Jeg maa sige, Tiden gik fornøieligt nok, og Folk var i Almindelighed venskabeligt-sindede imod hverandre. De eneste Discussioner imellem dem foranledigedes af — Processer, denne Selskabets Pest. Jeg har kiendt en saadan om en Værdie af ikke meget meer end eet Pund Sterling, som varede i tree Aar! Ikke destomindre vare Indbyggerne forholdsmæssig lykkelige; Regieringen erfoer ingen Modvillighed af dem, og bekymrede sig lidet om, nøiere at holde Øie med et Folk, der i sin Natur var vant til at underkaste sig dens Befalinger. Virkelig havde de heller ingen Midler til at vorde oplyste. Den Lissabonske Tidende, den eneste Avis i Landet(?), trykkedes den Gang paa et halvt Ark brunligt Papir, og jeg troer at der da ikke kom mere end tree Exemplarer til Leiria. Jeg for min Deel saae sielden i den; den indeholdt næsten intet uden nogle faa Avertissements. En Gang læste jeg dog virkelig en Efterretning deri om nogle Jordbær, der i Mai-Maaned vare seete i en Hr. van Strofman's Have i Kiøbenhavn, hvilket optog i det mindste Halvdelen af Numeret.

Femte Capitel.

Pressetvang. Salg af Embeder ved Grevinde L****. Det første constitutionelle Chart, 1820. Geistlighedens Opførsel. Formodning om Joao VI's Dødsmaade. Engelsk Indflydelse paa Dronning Carlotta.

Pressen holdtes i en saa slavisk Tvang, at der ikke gaves noget Middel til at fremlægge for det Offentlige enten de bestikkelige Øvrigheders mørke Gierninger, eller de Smaasynder, som begikkes af Kirkens hellige Fædre; de bleve kun bekiendte i den lille Kreds, hvor de forefaldt, og Inqvisitionens tienstagtige Aander holdt Folket i bestandig Ave.

Roelig og fredelig tvivler jeg ikke om, Tilstanden vilde have forblevet endnu i mange Aar, hvis en engelsk Undersaat*) ikke, i en høist uforsvarlig Maade, havde blandet sig i Portugals indre Anliggender. Det var en almindelig Gienstand for Omtale og troedes overalt i Lissabon, at Madame L****, givt med en portugisisk Greve, havde visse Poster og Forfremmelser at disponere over, der vare tilfals for Kiøbere af alle Klasser, fra den allerringeste Post og til Oberst af Armeen. — Det er umueligt at kiende alle de Personer**), der droge pecuniair Fordeel af Salget af disse forskiellige Embeder, men det er vel bekiendt, at hiin Grevinde og hendes Galan vare ivrigt sysselsatte med Uddelingen. Ogsaa Geistligheden var bleven fornærmet af Grevindens Yndling, men havde deres Grunde til at lukke Øinene derfor. En anden meget mægtig Stand, Fidalgo'erne eller Ade-

*) Den strax efter nævnte Grevinde L****s Galan.
**) Og deriblandt Englændere?

len, ansaae sig ligeledes meget uartigt behandlet af disse Intriganter (Englændere). En Fidalgo i Leiria fortalde mig selv, at han var bleven høiligen fornærmet af "en uopdragen Engelskmand;" han sagde, at han med Uleilighed og Bekostning havde indrettet sit Huus, for at kunne modtage ham. Jeg spurgde, hvad det var, hvorved han ansaae sig fornærmet. Han svarede, "at den Senhor Inglez (Hr. Engelskmand) havde kastet sig saa lang han var paa Sophaen, og havde ikke reist sig af denne Stilling, da hans Søster talede til ham, men gav hende Svar som han laae i den meget usømmelige Stilling og Positur: Men", føiede han til, "det kan ikke vare længe; De veed hvad der er i Giære, lige saa vel som jeg."

Omtrent ved denne Tiid fik en Officeer sin Afsked for den synderlige Forseelses Skyld, at han var for feed. I Parolbefalingen var intet andet anført imod ham; om denne Ordre kom fra Grevinde-Commandeuren eller hendes tappre Ridder, fik man aldrig med Vished at vide. Det arme Menneske er imidlertid nu saa mager som et Skelet.

Dette og lignende Tilfælde, hvilke jeg kunde anføre, giorde stort Indtryk paa alle forstandige Portugisere; de kiendte deres egne Landsmænds Tyrannie, men frygtede for en Fremmeds. Heraf vil man kunne udlede Oprindelsen til Revolutionen i Oporto, i August 1820, og jeg vil nu berette hvorledes Geistligheden opførte sig efter Omstændighederne.

Enhver Constitution vilde de have taalt, naar de vandt den mindste Fordeel derved. Mange af dem formodede i Begyndelsen, som ogsaa Rygtet havde fortalt,

at de skulde have bedre Løn. De Constitutionelle udspredte, at Præsterne af den ringeste Classe, skulde have 400,000 Reis (omtrent 90 L. Sterl.) om Aaret; dette giorde de fleste af dem for Øieblikket til Constitutionens Tilhængere; og det lader sig ikke negte, at havde man ikke brugt dette Middel, vilde det have været vanskeligere at indføre Constitutionen. Men de Constitutionelle forsømte, tvertimod deres egen Fordeel, at betale Præsterne, og gav dem derimod en Deel at bestille, som de ikke havde havt før.

De maatte for deres Sognefolk hver Søndag og Helligdag læse de nye udgivne Love, og man fordrede, de skulde forklare disse for dem, der ikke kunde læse, hvilket ulykkeligviis var den største Deel.

Jeg var nærværende ved mange af disse Oplæsninger i forskiellige Sogne og Provindser, og var fuldkommen overbeviist om, at Constitutionen ikke kunde holde sig længe, og yttrede det ogsaa for mange af mine Venner, der, naar de læse dette, ville erindre mine Ord. Jeg vil søge at give en saa nøiagtig Oversættelse, som det er mig muligt, af de Ord, disse Geistlige brugde i Forklaringen, hvilken med meget faa Undtagelser var eenslydende i alle Provindser.

Efterat Præsten havde læst Loven med saa lav Stemme, at faa kunde høre den, begyndte han sin Forklaring saaledes, trækkende paa Skuldrene:

"I have hørt mig læse dette Document. Jeg er forpligtet til at læse det; og I vide alle, at det er nødvendigt, at adlyde Eders Foresatte. Hvad Guds Villie er, maa skee. Taalmodighed!" (trækkende igien paa Skuldrene, og standsende noget). "Vi bør altid troe,

at hvad Straf, vi hiemsøges med, er fordi vi fortiene den; lad det da være for vore Synders og Guds Kierligheds Skyld; vi maae ikke tiltage os selv Dommen. Kongen, som har Magten af Himlen til at regiere over os paa Jorden, er den eneste vi have at vogte paa her; Altaret og Thronen ere vi berettigede at forsvare; haver Taalmodighed, og Alt vil blive godt igien. Vor Frelser blev forfulgt af Jøderne; de opfandt Love til hans Fordærvelse, og de have liidt derfor; Dievelen lovede ham paa Spidsen af Bierget den ganske Verden, og han afslog den; saaledes bør I afslaae det, hvilket I ikke forstaae, thi Dievelen kommer i mange Skikkelser for at bedrage den Enfoldige. Lad det altsammen være til Guds Kierlighed. Den eller den Dag er Fastedag," &c. &c. &c.

Munkene bleve drillede af de Constitutionelle, og deres Udsigter i Fremtiden viste sig mørke, thi de fandt snart, at de havde intet at vente af en liberal Regiering, der havde givet dem en Deel byrdefulde Forretninger og ingen Fordele. Heri bestod den store Feil. Mange meendte dengang, at bestemtere Forholdsregler burde være tagne i Hensyn til Munkene og den ringere Geistlighed. — De hellige Fædre prædikede offentligt, fra Prædikestolen, mod Constitutionen, og Skriftestolen skadede den mere, end en Occupations-Armee kunde have gavnet den.

Jeg skal ikke vidtløftigt omtale den første Constitution i Portugal. Mange af dem, til hvilke Regieringen var betroet, vilde slet være tient med en nøiere Undersøgelse af deres Forhold; og den eneste, som den Gang reddede Landet fra de samme ulykkelige Optrin, under hvilke der nu sukkes, var Don Joao (Johannes) den

Siette. Havde Hans Majestæt blot samtykt de Vilkaar Geistligheden ønskede, vilde Alt have været godt; men han holdt Stand mod dem, og hans Ubøielighed i dette Punct, sagde man, kostede ham Livet. Hvor meget Sandt der er heri, kan jeg ikke sige; men jeg troer, at om de ikke umiddelbart dræbte ham, skræmmede de ham dog til Døde.

Det er en almindelig Mening blandt Portugiserne, at o senhor Inglez mal criado (den slet opdragne Hr. Englænder), hvem jeg allerede har omtalt, bestandigt har vedligeholdt og endnu vedligeholder Brevvexling med den gamle Dronning, Donna Carlotta*), og at andre Englændere modtage Brevene fra Paketbaadene og befordre dem til deres Bestemmelse. Jeg kan imidlertid neppe troe, at Mænd, i hvis Aarer flyder britisk Blod, vilde beskæmme sig ved en Nedrighed**), som den, at være Leiesvende for en saadan Rede af Blodhunde som den apostoliske Junta, i hvis Hænder den politiske Magt i Portugal nu befinder sig.

Siette Capitel.

Don Miguel's Proclamation i 1824. Falske Beskyldninger for "Frimurerie." Et Par Træk af Geistligheden.

Da Don Miguel's Proclamation ankom til Leiria (jeg troer en Søndag i Begyndelsen af Mai 1824),

---

*) Charlotte, Don Miguel's Moder.

**) Man har (med al Agtelse iøvrigt for det engelske Folk) dog ogsaa andre lignende Exempler. Der gives brodne Kar i alle Lande.

blev det læst for Fronten af det 22de Regiment, og foraarsagede en frygtelig Sensation. Hele Leiria skielvede derved. I Miguels Proclamation hed det, at Kongen havde været omgivet af en Faction, som nu var opdaget; at de alle var Frimurere, og vilde have myrdet hans Kongelige Fader. Han opfordrede Soldaterne, og Folket i Almindelighed til at understøtte ham i at forsvare sin Fader, Kirken og Thronen, og sluttede med at true alle Frimurerne med Døden.

Ploclamationen blev læst netop som Regimentet skulde gaae i Messe, og udenfor Kirkedøren. Jeg var nærværende tilligemed mange af Byens Indvaanere: Ikke et Ord blev vexlet; alt var taust: og jeg troer, at kun faa Ord bleve talede hele den Dag i Leiria.

Men man havde begyndt for tidligt paa Tingen: Don Miguels Venner vare ikke komne overeens om nogen Plan; de vare ikke tilstrækkeligt forberedte. Desuagtet havde dog nogle af de virksomste blandt dem endnu samme Aften begyndt en Proscriptions-Liste, og Dagen efter befandt sig allerede tredsindstyve Personer paa denne Liste, alle beskyldte for at være Frimurere.

Alle disse skulde have været satte paa Peniche *), hvor allerede over hundrede andre vare arresterede, der alle, efter de Sammensvornes Plan, skulde myrdes. Mange havde selv tilbudet sig som Bødler.

En Deputation, bestaaende af en Feldtskier, en Apotheker, og en Procurator fremstillede sig for Bispen af Leiria, for at aflægge Lykønskning i Anledning af

*) Et Citadel i en Bye af samme Navn i Provindsen Estremadura.

Hans Majestæts lykkelige Befrielse af Frimurernes Hænder, og forsikkrte ham om, at dette farlige Selskab vilde vorde aldeles tilintetgiort af "Engelen" Don Miguel; de haabede ogsaa, at Hans Excellence vilde bidrage til dets Udrøddelse, for at Portugal engang igien kunde blive lykkeligt; selv, føiede de til, havde de besluttet at offre den sidste Draabe Blod til Kirkens og Thronens Forsvar.

Bisskoppens Svar var kort, og viste ham som en klog Mand, der forudsaae hvad der vilde skee. Det lød saaledes: "Jeg modtager ikke Deres Lykønskning; lad mig raade Dem at forføie Dem hiem; husk paa, at dette Liv er fuldt af Omskiftninger; i Dag see vi eet, i Morgen et andet; værer roelige, lader os skikke os i Tiderne. Lad mig ikke høre mere herom." Dette var bogstaveligen Bisskoppens Svar.

Dette behagede de Constitutionelle i Leiria, og de bleve naturligviis tilbøielige til at ansee Bisskoppen for deres Ven; men jeg sagde dem, jeg var af anden Mening, og hans Opførsel siden har desværre viist Leirias Borgere at den var alt for rigtig.

Faa Dage efter fik vi Underretning om, at Kongen var ombord paa Windsor Castle (det engelske ved Lissabon stationerede Linieskib), og at Don Miguel var seilet til Brest. (Jeg blev i den mod mig anlagte Sag, beskyldt for, at have været den første i Leiria, som satte Tidenden om Don Miguels Bortsendelse i Omgang).

Kort efter udkom en Befaling, at alle Undersøgelser mod de Constitutionelle skulde ophøre, og meget faa lede noget af Betydenhed ved denne Revolution.

Jeg kan ikke undlade her at omtale en Begivenhed, hvortil jeg var Dievidne. Det var en Proces eller Undersøgelse mod en Forpagter, der boede ikke langt fra Leiria, og jeg har seet Sagens Documenter hos Escrievo (Rettens Skriver, Byeskriveren).

Denne Landmand beskyldtes for at være Frimurer; og Vidnet, der fremstod imod ham blev spurgt (som altid er Tilfældet): "Hvoraf han vidste, at han var en Frimurer?" Vidnet svarede: "Jeg saae ham engang mure en Muur op, og rive den ned igien, og mure den op igien og igien rive den ned; og han gik med en hvid Hat, til Sognefogden forlangte, at han skulde lægge den af: Sognefogden veed, at han er en Frimurer, og jeg henviser Eder til ham."

Dette var det stærkeste Beviis mod den Anklagede. Det er en Vedtægt i Retssager i Portugal ved Vidneforhør, at lade Vidnet nævne en anden, som kan bekræfte hans Vidnesbyrd, og han beraaber sig da gierne paa En, han iforveien har giort Aftale med; eller, hvis han uformodet opfordres dertil, nævner han saadanne, som han nok troer vil stadfæste hans Udsagn.

Jeg læste nu Sognefogdens aflagte Forklaring. Efter at have svoret paa det hellige Evangelium, vidnede han: "at han kiendte den omtalte Landmand, og havde altid antaget, at han var en Frimurer." Paa det Spørgsmaal: "Hvoraf veed I at han er en Frimurer?" svarede han: "Fordi han kun falder paa eet Knæe naar han er i Messen, og gaaer med en hvid Hat, hvilken jeg har sagt ham, han skulde aflægge, fordi det gav et slet Exempel."

Her endede Sagen. Men hvad en Englænder*) vil finde høist besynderligt, er, at den anklagede Landsmand selv vidste ikke mere af hvad der foretoges imod ham, end Keiseren i Constantinopel. Til Lykke for ham, kom imidlertid Don Joao's Befaling, som standsede disse Undersøgelser; i andet Fald, vilde de anførte Vidnesbyrd blevne anseete som tilstrækkelig Grund til at hænge ham.

Alt syntes at være blevet roeligt, og mange troede, det vilde vedblive saaledes for Fremtiden; men dette var netop den Periode, da den nuværende Ulykke begyndte at giøre. Et hemmeligt Selskab, kaldet "den sorte Ring" blev stiftet; det bestod af Præster, Munke og Adel; de vare forsigtigere end de Liberale og meget omhyggelige for at kiende deres Folk før de optog dem, eller betroede dem deres Hemmelighed. Meget faa udenfor de tree nævnte Classer gik ind i dette religiøse Selskab, men mange gik dem tilhaande.

De Liberale havde nu intet mere at haabe. De saae Neapels og Spaniens Constitutioner styrte, saa vel som deres egen; man pegede ad dem og insulterede dem. Strax ovenpaa kom Tidenden om Kong Joao VI's Død. Denne Begivenhed foraarsagede meget mindre Sensation, end man skulde have troet.

Endnu herskede Stilhed paa Overfladen, men Fordærvelsen lurede i Dybet. Næsten alle Prædikener i Portugal holdes af Munke, eller i det mindste halvfem-

---

*) Formodentlig ogsaa andre civiliseerte Landes Indvaanere; det er dog ikke i Engla nd allene der gives Mennesker.

sindstyve af Hundrede. Jeg hørte paa denne Tiid en bekiendt Prædikant holde en geistlig Tale, hvori han brugde mange synderlige Udtryk. Følgende hørte jeg tydeligt.

Han vilde, sagde han, gribe Sværdet til Neglene groede ham giennem den flade Haand, for at forsvare Don Miguel og befrie Verden for Frimurere, et Slags Mennesker, i hvis Hierter der groede Haar, siden deres Siele havde forladt dem. At dræbe en Frimurer var en Kierlighedsgierning mod Gud." Han sluttede sin Prædiken (som varede omtrent tree Fierdedeel Time) med at sige: "at han bad Forsamlingen om tree Ave Maria (en kort Bøn for Jomfru Maria): et for alle Fiender af Frimurerne; et for dem, der bare samme Kiole, som de havde paa den 30te April; — og et for Huset Braganza." De, der ikke brød sig om denne Formaning, vare nødte til at holde sig tause. Mængden troede Alt hvad den hørte, og ønskede kun Leilighed til at vise sin Iver.

En Præst, som jeg kiendte meget vel, tidt traf i forskiellige Selskaber, og som holdtes for en ypperlig Prædikant, havde i adskillige Aar holdet Fasteprædikener i Leiria. Jeg hørte ham en Dag prædike. Hans Prædiken angik Lasterne i Almindelighed; han viste, hvorledes Forældre burde opdrage deres Børn; han sagde dem, at deres Døttre ikke burde gaae med kruset eller lokket Haar, og smaae Piger ikke med lange Buxer og korte Skiørter. At Dands var mange unge Menneskers Fordærvelse, eftersom derved gaves Leilighed til at stifte Elskovsforbindelser, og bragdes ofte Skam over Forældrene, som tillode det: og alle de, der opmuntrede til sligt, begik

stor Synd mod Gud, som de selv kom til at staae til Ansvar for. Hele hans Prædiken var i denne Aand.

Samme Aften traf jeg ham i et Selskab. Han sang adskillige Arier meget net, og valtsede med en ung Dame. Jeg spurgde ham i Spøg, men høit for hele Selskabet, hvorledes han kunde foretage sig slige Ting, efter faa Timer iforveien at have talet saameget derimod? Han svarede: La como la, e ca como he; d. e. "Der som der, og her som det er." (Hver Sted sin Skik.)

Præsterne gaae fra Prædikestolen til alle Slags Udsvævelser. Man vil indvende, der ere ogsaa agtværdige Præster og Munke; det negter jeg ikke. Men for at være agtværdige og fromme, maae de i det mindste være tredsindstyve Aar gamle, og man maa da ikke undersøge alt for smaaeligt hvad de have været. Hvad kan man vente af en Klasse unge Mænd, der ikke maae givte sig, leve af Landets Fedme, og uden at have noget at bestille?

Den yngre Geistlighed lægger ikke Vind paa andet, end Intriguer, og paa at ødelægge tusinde Familiers Fred og Lykke. Jeg kunde nævne Tilfælde, hvortil jeg i de sidste tyve Aar har været Vidne, og som vilde faae Englændere til med Afskye at vende sig bort fra Skildringen af den Ugudelighed, der kan skiules under Religionens Kappe. Meget deraf vilde man i et Land, der ikke er fordømt til Munke og Jesuiter, finde utroeligt.

Jeg eier en fuldstændig Tegning af Inqvisitions-Fængslet, hvilken mange af mine Venner vide jeg havde Leilighed til at forfærdige, thi jeg var en af de første, der i 1820 betraadte dette hellige Sted i Coimbra, da Folket opbrød det.

Syvende Capitel.

Overtroe blandt de lavere Klasser i Portugal. Fremmede Catholiker i Lissabon.

Da jeg i Aaret 1808 kom med General Sir John Moore til Portugal, tænkde jeg strax paa at udkaste en Skildring af Portugisernes Sæder og Skikke. Jeg har fra den Tiid af optegnet alle Begivenheder i mit Liv, saa vel som hvad jeg iagttog omkring mig, og et saadant langt og nøie Bekiendtskab er upaatvivlelig nødvendigt, for at kunne vise Folket Retfærdighed.

Erfaring lærdte mig, at hvis jeg, som mange overfladige Reisende, efter et Ophold af fiorten Dage, og efter at have seet Guld- og Sølv-Gaden, Sorte-Heste-Torvet, og Vandledningen, giort et Par jammerlige Bemærkninger om de snavsede Gader, og om det store Antal Tiggere og Hunde i Lissabon — havde fyldt et Qvartbind med en historisk Skildring af Sæder og Skikke i Portugal, grundet paa deslige simple Jagttagelser, saa havde jeg kun beskæmmet mig selv.

J Nærheden af Kysten, Nordvest for Leiria, der ligger ni engelske Miil fra Havet, findes mange folkerige Landsbyer. Beboerne af dette District troe paa Hexe, der komme om Natten og suge Blodet af smaae Børn; en Overtroe som ogsaa hersker i mange andre Dele af Portugal. Naar et Barn døer i Convulsioner, saa sige de, at de sorte Pletter, der sædvanligt findes overalt paa Legemet, ere fremkomne ved Hexenes Kniben. For saa meget muligt at forebygge dette, søger den fattige Arbeider, naar han venter, hans Hustrue kommer til at ligge inde, at samle alt det Brænde, han formaaer, og giør dermed et uhyre Baal udenfor Indgangen til hans Boelig;

ofte maa da ogsaa hans Naboe være ham behiælpelig med at kløve Brænde naar Timen nærmer sig. Naar den unge Fremmede er kommen til Verden, antændes en stor Ild, Naboerne vaage, efter Omgang, over Moderen og Barnet, og Ilden vedligeholdes undertiden i en heel Maaned. Jeg har seet saadanne Baal stadigt blussende i fiorten Dage; og jeg har selv vaaget med ved slige Leiligheder. De Vaagende formode ofte, at Hexene ere i Nærheden og gaae om Natten ud med store Stokke og slaae omkring sig i Haab om at ramme dem.

Barnet lægges i et Værelse, som er i Nærheden af Ilden, og man seer ofte til det, for at forvisse sig om, at det befinder sig vel. De Mænd, der vaage over det, synge og fortælle Eventyr, medens Fruentimmerne spinde Hør af en Teen.

Jeg har tilbragt mangen underholdende Nat med dem, og hørt manget interessant Eventyr. Jeg har ofte beklaget dem, men havde jeg prøvet paa at betage dem Overtroen, vilde jeg kun have mistet deres Venskab og efter al Rimelighed giort dem til mine bittre Fiender.

Jeg kom ofte i Selskab med en Præst i dette Naboelaug, en meget agtværdig Mand, for saa vidt hans Stands Fordomme tillode ham at være det. Jeg erindrer, at jeg en Gang, da denne Mand just havde været ude for at excommunicere en Deel Smaae-Orme, der havde hiemsøgt en i Nærheden boende Landmands Hvedemark, sagde til ham, "at jeg ansaae det for urigtigt at styrke Folk i saa grov en Uvidenhed som at troe paa Hexe og lade Orme excommunicere." Hans Velærværdighed gav mig dette characteristiske Svar: "Tael aldrig mere saaledes om den Ting til Nogen, der bærer denne Kiole; vi skamme os selv derover, men det kan ikke være anderledes; vil vi have dem til at troe hvad os behager, saa maae vi ogsaa lade dem troe hvad dem selv behager. Sagde vi dem det modsatte, vilde de snart begynde at spørge os om andre Puncter. Jeg vilde ønske jeg var bleven Skoeflikker istedet for Præst; jeg misunder Jer givte Mænd Eders hyggelige Hiem; jeg har

kun de blotte Mure at betragte, og mine Neveuer vente at jeg skal samle Formue sammen til dem!"

Efter denne tydelige Paamindelse var jeg siden mere forsigtig i Hensyn til hvem jeg talede frimodigt med; jeg modsagde sielden nogen angaaende Meninger, og fremsatte heller ikke mine egne synderligt oprigtigt eller bestemt.

Jeg kunde være langt udførligere i mine Bemærkninger om den Overtroe, som hersker i den romersk-catholske Kirke i Portugal, hvis jeg ikke frygtede mine Landsmænd maatte troe jeg havde i Sinde at angribe Catholikerne i England, eller indtage Folket imod dem. Men dette er meget langt fra min Hensigt. Jeg kan intet Øieblik antage de Engelske istand til at bifalde slige Urimeligheder, som de jeg her har skildret; skiøndt jeg ikke kan undlade at bemærke, at visse fremmede Catholiker have opført sig meget skiændigt i Lissabon. De anstillede Høitideligheder, og opmuntrede Munkene til at prædike til Fordeel for Don Miguel, og de, der tale eller prædike til Gunst for en saadan Person, kunne ikke med Sandhed kaldes Menneskehedens Venner.

Jeg sigter ikke til nogen brav Mand med disse Beskyldninger. Men det er ikke uden Vanskelighed jeg afholder mig fra at give en tydeligere Underretning om disse elendige saakaldte Apostoliske*). Dog jeg har besluttet at være kort, og vil derfor ufortøvet igien optage Traaden i min Fortælling.

---

*) Det er maaskee værd at bemærke, at det Blad i Originalen, hvorpaa disse Beskyldninger mod "visse fremmede Catholiker i Lissabon" findes, er omtrykt saaledes som det her er oversat. Da engelske Bøger gierne ere heftede, før de sælges, saa er det saa meget mindre muligt, at komme efter, hvad paa det casserede Blad har staaet. Det er vel ikke urimeligt, at de "fremmede" Catholikker, Forf. omtaler, have været Englændere.